АЛ. МИЛЕВ Г. МИХАЙЛОВ

СТАРОГРЪЦКА ГРАМАТИКА

НАУКА И ИЗКУСТВО

АЛ. МИЛЕВ * Г. МИХАЙЛОВ

СТАРОГРЪЦКА ГРАМАТИКА

ТРЕТО ИЗДАНИЕ

НАУКА И ИЗКУСТВО
София — 1966

Граматиката обхваща целия материал, предвиден в програмата за специалностите класическа филология, българска филология и история. Фонетиката е разработена само за нуждите на описателната граматика. Дадено е и средногръцкото (византийското) произношение, понеже е необходимо за нуждите на студентите от специалностите българска филология и история. Морфологията е разработена подробно, като са дадени исторически обяснения само на ония категории и форми, които без тях мъчно биха били разбрани. Синтаксисът е разработен подробно на строго научна основа. Той е предназначен предимно за специалисти. Старогръцката граматика има пред вид атическия диалект. Особеностите в езика на Омир и особеностите на йонийския диалект са дадени на края на морфологията, за да могат студентите да превеждат авторите, които са писали на тези диалекти. Краткият дял за словообразуването има важно значение за филологическите специалности. Такъв дял се явява за пръв път на български език, докато чуждестранните граматики на гръцки език са му отделяли винаги голямо място.

ПРЕДГОВОР

Излезлите досега у нас описателни граматики на старогръцки език са били съобразявани със съществуващите програми за средните училища и поради това разработеният в тях материал е в ограничен размер. Предлаганата граматика е предназначена да задоволи нуждите на университетското образование, предимно на студентите по класическа филология и другите специалности на Софийския университет, и затова дава материала в по-пълен вид. Поради това си качество тя може да бъде използувана и от всички, които боравят с гръцки език или се интересуват и разработват езиковедски въпроси. В основата си тя е описателна граматика на атическия диалект, чрез който се изучава старогръцки език, тъй като тоя диалект е представен с най-богата литература измежду останалите и лежи в основата на по-нататъшното развитие на гръцкия език. Особеностите на Омировия език и на йонийския диалект, чийто най-важен литературен паметник е „Историята“ на Херодот, са дадени отделно. С тяхното изучаване се усвояват почти всичките по-важни литературни диалекти.

Въпреки че граматиката е описателна, авторите са се съобразявали с историческата граматика и там, където е необходимо, са дали и исторически обяснения.

Тежестта при разработването на граматическия материал е паднала върху морфологията и синтаксиса. Останалите части, като фонетика, словообразуване, метрика и т. н., са дадени в най-необходимите размери.

В синтаксиса са преведени всичките примери, които илюстрират синтактичните категории в гръцки език. По този начин се улеснява както усвояването на тази материя, така също и правилното и точно превеждане на български език. Примерите са взети предимно от авторите на класическата епоха. Синтаксис на Омировия език и на йонийския диалект не се дава отделно, понеже в общи черти той не се отличава от атическия. По-важните различия са отбелязани на място.

Когато едно синтактично определение съдържа различни случаи, то се илюстрира с повече примери, към които има препратки с поставени в скоби цифри в самото определение.

В граматиката е възприета латинската терминология, но наред с нея се употребяват и български граматични термини. Това предпочитане на латинската терминология се дължи на обстоятелството, че има граматически категории, които нямат точни съответствия в български език, като например perfectum. Неговото превеждане с „минало неопределено време“ не предава съдържанието му. От друга страна, повечето от тези термини са навлезли вече в българския и в другите европейски езици.

Изучаването на старогръцки език у нас става по Еразмовото произношение. Някои дисциплини обаче, като византийска и стара българска история, старобългарски език и литература и др., често трябва да си служат и с Райхлиновото (византийското) произношение. Затова са дадени и най-важните особености на византийското произношение, но граматиката е изработена, като се има пред вид Еразмовото произношение.

При написването на отделните части авторите са използували както исторически, така и описателни граматики на гръцки език, поважни от които са граматиките на Швицер, Кикерс, Шантрен, Юмбер, Кюнер, Кеги, Венд, Слоти, Соболевски и др.[1]

Фонетиката, морфологията и словообразуването са написани от Ал. Милев, а синтаксисът и метриката от д-р Г. Михаилов.

От авторите

Второто издание е подобрено, като са доуточнени някои дефиниции, сменени са отделни примери и са внесени отделни технически подобрения.

Третото издание не се отличава от второто.

---

[1] Ed. Schwyzer, Griechische Grammatik, Bd. 1—2, München, 1939—49; E. Kieckers, Historische griechische Grammatik, Bd. 1—4, Berlin u. Leipzig, 1925—26; P. Chantraine, Morphologie historique du grec, Paris, 1947; J. Humbert, Syntaxe grecque, Paris, 1947; R. Kühner — Fr. Blass, Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache, Bd. 1—2, Hannover, 1890, 1892; A. Kaegi, Kurzgefasste griechische Schulgrammatik, 48 Aufl., Berlin, 1938; G. Wendt, Griechische Schulgrammatik, 13 Aufl., Berlin, 1929; B. Gerth, Griechische Schulgrammatik, Leipzig, 1904; Fr. Slotty, Einführung ins Griechische, Bonn, 1922; С. И. Соболевский, Древнегреческий язык, учебник для высших учебных заведений, Москва, 1948.

ГРЪЦКИ ЕЗИК

Гръцкият език ни е познат през един период, който обхваща повече от 3000 години. През това време той е претърпял редица фонетични, морфологични, синтактични и лексикални промени, в зависимост от които се различават няколко големи периода: старогръцки, средногръцки (или византийски) и новогръцки.

В най-старата епоха гръцкият език не се явява като обособен език, както например латински, но ни е известен чрез своите диалекти. Затова, строго взето, названието старогръцки език не е съвсем точно. Под старогръцки трябва да разбираме сбора от общите особености на гръцките диалекти. В тесен смисъл на думата обаче като старогръцки език ние означаваме онези диалекти, които са представени с литературни произведения — йонийския, атическия, еолийския, дорийския на хоровата лирика и Омировия език, който заема особено положение между другите диалекти: в неговата основа лежи йонийският диалект с еолийски и атически елементи.

С установяването на политическата и културната хегемония на Атина през V в. пр. н. е. атическият диалект започва постепенно да измества останалите диалекти. През време на македонското владичество (от края на IV в. пр. н. е.) той става вече общогръцки език — койне (κοινὴ διάλεκτος). В този общ език има много елементи и от другите гръцки диалекти, най-първо от йонийски, дорийски и т. н., а така също и от някои източни езици. Около първия век от н. е. отделните гръцки диалекти почти изчезват.

След VI в. койне от своя страна почва да се разпада на отделни диалекти, които постепенно се обособяват и образуват основата на съвременния говорим гръцки език. В литературата от този период има две течения. Една част от писателите продължават традициите на класическата епоха, като вземат за образец атическия диалект. Други писатели обаче възприемат редица елементи от говоримия език.

Въз основа на новогръцките наречия се създава отново един общ гръцки говорим и литературен език — димотики (народен език). Наред с него съществува изкуственият език катаревуса („чист“ език), който продължава традициите на литературния език от византийско време.

Разликата между старогръцки и византийски е преди всичко разлика в произношението, а след това в лексиката, морфологията и синтаксиса. Въз основа на важни фонетични промени произношението през византийско време е станало твърде различно от произношението през класическата епоха. Така например думата ἡδύς 'приятен' на старогръцки се изговаря хедюс, а на византийски (средногръцки) — идис, думата пък ὑγιαίνω 'здрав съм' съответно се произнася хю-

гиа́йно и игие́но. Затова с право се изтъква, че например известният византийски писател Михаил Псел (XI в.) е можел свободно да чете и да разбира съчиненията на Платон, но твърде мъчно той би могъл да разбере говора на един жив Платон.

През средните векове в Западна Европа не се е изучавал гръцки език. Известно е оттогава изречението Graeca sunt, non leguntur (гръцко е, не се чете). Интересът към гръцки език се поражда през време на Възраждането. Първите учители по този език тогава били гърци, избягали от Цариград след падането му под турците. Поради това византийското произношение се приемало като напълно естествено.

Еразъм Ротердамски (1467—1536 г.) научно аргументирал и установил, че старогръцкото произношение е различно от византийското. Установеното от него произношение постепенно се наложило. Сега старогръцки се изучава по Еразмовото произношение. Наред с това обаче и византийското произношение има защитници. В миналото най-известен е бил Йохан Райхлин (1455—1522 г.). Старогръцкото произношение освен Еразмово се нарича още и научно или етацизъм, понеже гласната η (ета) се изговаря като **е**, а византийското (средногръцкото) произношение се нарича още Райхлиново или итацизъм, понеже гласната η (ита) и редица други гласни и двугласни (υ, ει, οι, ῃ, ηι, υι) се изговарят като **и**.

До 1907 г. у нас старогръцки език е изучаван с византийско произношение, понеже нашите възрожденци и първи учители след Освобождението са учили предимно в гръцки училища, в които изобщо не е въвеждано Еразмовото произношение. След тази година у нас официално е въведено Еразмовото произношение.

ФОНЕТИКА

Азбука

§ 1. Гръцката азбука има 24 букви

Главни	Прости	Наименование на буквите			Произношение		Латинска транскрипция
		Гръцко	Еразмово	Византийско	Еразмово	Византийско	
Α	α	ἄλφα	алфа	алфа	а (дълго и кратко)	а	a
Β	β	βῆτα	бета	вита	б	в	b
Γ	γ	γάμμα	гама	гама	г, н	г, н	g
Δ	δ	δέλτα	делта	делта	д	д	d
Ε	ε	ἒ ψιλόν	епсилон	епсилон	е (кратко)	е	ĕ
Ζ	ζ	ζῆτα	дзета	зита	дз	з	z
Η	η	ἦτα	ета	ита	е (дълго)	и	ē
Θ	ϑ	ϑῆτα	тета	тита	th	th	th
Ι	ι	ἰῶτα	йота	йота	и (дълго и кратко)	и	i
Κ	κ	κάππα	капа	капа	к	к, г	c
Λ	λ	λάμ(β)δα	лам(б)да	ланда	л	л	l
Μ	μ	μῦ	мю	ми	м	м	m
Ν	ν	νῦ	ню	ни	н	н	n
Ξ	ξ	ξῖ	кси	кси	кс	кс	x
Ο	ο	ὂ μικρόν	омикрон	омикрон	о (кратко)	о	ŏ
Π	π	πῖ	пи	пи	п	п, б	p
Ρ	ρ	ῥῶ	ро	ро	р	р	r
Σ	σ, ς	σίγμα	сигма	сигма	с	с, з	s
Τ	τ	ταῦ	тау	таф	т	т, д	t
Υ	υ	ὖ ψιλόν	юпсюлон	ипсилон	ю (дълго и кратко)	и	y
Φ	φ	φῖ	фи	фи	ф	ф	ph
Χ	χ	χῖ	хи	хи	х	х	ch
Ψ	ψ	ψῖ	пси	пси	пс	пс	ps
Ω	ω	ὦ μέγα	омега	омега	о (дълго)	о	ō

Гръцката азбука стои в близка връзка с финикийската. Затова свидетелствуват имената на буквите, техният ред и самото им начер-

тание. Тази гръцка азбука е била в употреба отначало в Йония, а от IV в. пр. н. е. е била обявена за официална атическа азбука.

Отначало са били в употреба само главните букви и писането е било непрекъснато *(scriptio continuata* или *continua).* Малките букви са от по-късно време. Главни букви се пишат в началото на изречението след точка. Освен това с главна буква се пишат собствените имена, имената на народите и месеците и производните от тях думи, както на латински език. Например Ὄλυμπος (о́люмпос) Олимп, Ὀλύμπιος (олю́мпиос) олимпийски, Ὀλυμπόνδε (о́люмпо́нде) към Олимп. В някои издания на гръцките автори след точка не се пише главна буква.

Повечето гръцки букви означават един звук. Изключение прави съгласната γ, която пред κ, γ, χ, ξ предава мек звук **н**.

ἄγκυρα (а́**нк**юра) котва, ἄγγελος (а́**нг**елос) вестител
λόγχη (ло́**нх**е) копие, Σφίγξ (сфи**нкс**) сфинкс.

Буквата σ предава звук **с**, но пред някои звучни съгласни (β, μ) се произнася като **з**, както и на български. Звукът **с** се предава с два писмени белега; буквата σ се пише в началото и в средата на думите, а буквата ς — в края на думите, например γαστήρ (гасте́р) стомах, βάρβαρος (ба́рбарос) чужденец, σεισμός (сей**зм**о́с) земетресение (в сричката -σμος съгласната σ има произношение з, понеже се намира пред звучната съгласна μ, ср. **сбор**).

В сложните думи, на които първата съставка завършва на сигма, може да се пишат и двата знака: φέρω нося, но εἰσφέρω и εἰςφέρω внасям.

Сложните съгласни ξ и ψ предават по два звука, съответно **кс** и **пс**: λάρυγξ (ла́рюн**кс**) гърло, ψαλμός (**пс**алмо́с) песен.

Съгласната ζ се произнася като **дз** (ср. дзънкам), например ζώνη (**дз**о́не) пояс.

В отделните гръцки азбуки е имало и други букви. Едни от тях са запазени само като цифрени знаци (вж. § 99), а други, макар и рано да са изчезнали, са оставили следи в някои случаи. Най-късно е отпаднала буквата F, която се нарича д и г а м а (двойна гама), понеже по начертание представя двойна главна гама. Тя е имала звукова стойност приблизително на нашето **в**. Това се вижда от примери като οἶνος вино, *лат.* vinum, стара форма Fοῖνος (**в**о́йнос). Още по-рано е изчезнал звукът **й**, който се бележи със знака j (йод). По-важните промени, които са настъпили с изчезването на тези две съгласни, ще бъдат посочвани на съответните места за обясняване на граматическите форми.

З а б е л е ж к а. Някои съгласни букви във византийски имат или изобщо, или само в известно положение по-различно произношение от произношението, което имат според Еразмовото изговаряне.

а. Съгласната β се изговаря като **в**: βάρβαρος (**в**а́р**в**арос) чужденец, Βαβυλών (**в**а**в**ило́н) Вавилон.

б. Съгласната κ се произнася като **г** след γ и ν: ἄγκυρα (а́н**г**ира) котва, ἐν καιρῷ (е**н г**еро́) във време — двете съгласни могат да бъдат в различни думи.

в. Съгласната π се произнася като **б** след μ: ἄμπελος (а́м**б**елос) лоза, ἐμπειρία (ем**б**ири́я) опит — двете съгласни могат да бъдат и в различни думи: ἐν Πελοποννήσῳ (е**н б**елопони́со) в Пелопонес.

г. Съгласната τ се изговаря като **д**, когато е след ν в една и съща дума или в две различни думи, от които първата завършва на ν, а втората започва с τ: ἀντίγραφον (ан**д**и́графон) препис, ἐν τάχει (е**н д**а́хи) бързо, с бързина.

Буква и звук

§ 2. Буквата е писмен белег на определен звук. Звуковете могат да бъдат гласни *(vocāles)* и съгласни *(consonantes)*, дълги *(longae)* и кратки *(breves)*.

ДЕЛЕНИЕ НА ЗВУКОВЕТЕ

Гласни (vocāles)

§ 3. Гласните звукове в старогръцки са пет: α, ε и η, ι, ο и ω, υ. За звуковете **е** и **о** има по две букви: ε η и ο ω.

В зависимост от времето, за което е била произнасяна една гласна, гръцките гласни звукове се разделят на дълги и кратки. С буквите η и ω се предават само дълги звукове, с буквите ε и ο се предават само кратки, а с буквите α, ι и υ се предават дълги и кратки.

Кратките гласни се произнасят за единица време, наречена мора (*mora*). Краткостта се бележи с дъгичка (˘), поставена върху буквата: ᾰ, ῐ, ῠ.

Дългите гласни се произнасят за две единици време, за две мори. Дължината се бележи с чертичка (–), която се пише върху буквите: ᾱ, ῑ, ῡ.

Гласна, която може да се явява в едни случаи като дълга, а в други случаи като кратка, получава и двата белега (⏓).

Следователно петте гласни звука може да се явяват като дълги (ᾱ, η, ῑ, ῡ, ω) и като кратки (ᾰ, ε, ῐ, ο, ῠ).

Гласните се разделят на две групи в зависимост от мястото (органите) на учленяването им.

Твърди: α, ε, η, ο, ω.

Меки: ι, υ.

Двугласни (diphthongi)

§ 4. Двугласните се образуват от свързването на твърдите с меките гласни. В зависимост от произношението им те се разделят на две групи.

Същински двугласни

В атическия диалект същинските двугласни се образуват от кратка гласна и ι или υ, или от двата меки звука υ и ι. Отделно стои само двугласната ηυ, която е образувана от дълга гласна η и υ. Двугласните се произнасят като една сричка, но се запазва гласежът и на двете гласни, от които се състоят. Твърде рано двугласната ου е получила изговор **у**, който е възприет и в Еразмовото произношение.

αι се произнася **ай**: καινός (ка**й**нóс) нов
ει „ „ **ей**: δαρεικός (даре**й**кóс) дарейка (монета)
οι „ „ **ой**: κοινός (ко**й**нóс) общ
αυ „ „ **ау**: αὐτόχθων (**ау**тóхтон) туземен, автохтонен
ευ „ „ **еу**: ψευδώνυμος (пс**еу**дóнюмос) псевдоним
ηυ „ „ **еу**: ηὕρηκα (х**é**урека) открил съм

ου се произнася **у**: Οὐρανία (урани́а) Урания, муза
υι „ „ **юй**: μυῖα (мю́йа) муха.

Двугласните са дълги. Само αι и οι като падежни завършъци за именителен и звателен падеж мн. число и като глаголни завършъци в отворена сричка са кратки.

З а б е л е ж к а. Във византийски език същинските двугласни с меката гласна ι се произнасят като един звук: αι=е, ει, οι и υι=и. Двугласните с υ се изговарят като сричка, в която υ се произнася като **в** или **ф**: αυ=**ав**, **аф**, ευ=**ев**, **еф** и ηυ=**ив**, **иф**. Двугласната ου се изговаря **у**, както в Еразмовото произношение. Меката гласна υ се изговаря в двугласните като **в**, когато се намира пред г л а с н а и пред съгласните γ, β, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ, а в останалите случаи като **ф**.

Разликата между Еразмовото и византийското произношение ясно личи от следната таблица.

Двугласна	Старогръцко произношение	Византийско произношение
αι	**ай**: Καῖσαρ (ка́йсар)	**е**: Καῖσαρ (ке́сар) кесар, Цезар
ει	**ей**: Νεῖλος (не́йлос)	**и**: Νεῖλος (нилос) Нил
οι	**ой**: στοιχεῖα (стойхе́йа)	**и**: στοιχεῖα (стихи́а) стихия
αυ	**ау**: Μαῦρος (ма́уроs)	**ав**: Μαῦρος (ма́врос) мавър
ευ	**еу**: Εὐρώπη (еуро́пе)	**ев**: Εὐρώπη (европи) Европа
ηυ	**еу**: ηὗρον (хе́урон)	**ив**: ηὗρον (и́врон) намерих
αυ	**ау**: αὐτός (ауто́с)	**аф**: αὐτός (афто́с) сам
ευ	**еу**: εὔκαρπος (е́укарпос)	**еф**: εὔκαρπος (е́фкарпос) плодороден
ηυ	**еу**: ηὔξανον (е́уксанон)	**иф**: ηὔξανον (и́фксанон) увеличавах
υι	**юй**: μυῖα (мю́йа)	**и**: μυῖα (ми́а) муха
ου	**у**: ἀκούω (аку́о)	**у**: ἀκούω (аку́о) чувам

Несъщински двугласни

Твърдите дълги гласни, ᾱ, η, ω с меката гласна ι образуват т. наречените н е с ъ щ и н с к и двугласни ᾱι, ηι, ωι, понеже твърде рано гласната ι не е била произнасяна. В атическия диалект тези двугласни по изговор са прости гласни и не се отличават от изговора на α, η, ω. Когато несъщинските двугласни са прости букви, гласната ι се пише под тях и се нарича п о д п и с а н а й о т а *(iota subscriptum)* ᾳ=**а**, ῃ=**е** ῳ=**о**. Когато несъщинските двугласни са главни букви, гласната ι се пише до тях и се нарича п р и п и с а н а й о т а *(iota, adscriptum)* Αι=**а**, Ηι=**е**, Ωι=**о**: ᾄδω Ἄιδω (а́до) пея; ᾖδον, Ἤιδον (е́дон) пеех; ᾠδή, Ὠιδή (оде́) песен.

Следователно всичките двугласни в гръцки език са 11, от които осем са същински и три несъщински.

З а б е л е ж к а. По своя произход двугласните са били дълги и кратки в зависимост от дължината или краткостта на твърдия звук. Отначало са различавани шест дълги двугласни (ᾱι, ηι, ωι, ᾱυ, ηυ, ωυ) и шест кратки двугласни ᾰι, ει, οι, ᾰυ, ευ, ου). две ра[...]гите двугласни в атическия диалект са запазени трите несъщински двугласни и (андиграф[...]асната ωυ се среща в йонийския диалект.

Съгласни (consonantes)

§ 5. Буквите за означаване на съгласните звукове са седемнадесет: β, γ, δ, ζ, ϑ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ. Съгласните звукове се разделят на групи в зависимост от мястото на учленяването им и в зависимост от тяхното звучене.

1. Девет съгласни (κ, γ, χ; π, β, φ; τ, δ, ϑ) се наричат неми *(mutae)* или мигновени *(explosīvae)*, понеже те не могат да се изговарят без гласен звук и при изговор въздушната струя излиза на един път. Те се наричат още оклузиви *(occlusīvae)* — преградни.

Немите съгласни в зависимост от мястото на учленяването им биват:

гърлени	*(gutturāles)*	κ	γ	χ
устни	*(labiāles)*	π	β	φ
зъбни	*(dentāles)*	τ	δ	ϑ

В зависимост от особения начин на звучене немите съгласни биват:

беззвучни	*(tenues)*	κ	π	τ
звучни	*(mediae)*	γ	β	δ
аспировани	*(aspirātae)*	χ	φ	ϑ

	Mutae sive explosīvae		
	Tenues беззвучни	*Mediae* звучни	*Aspirātae* аспировани
Gutturāles гърлени	κ	γ	χ
Labiāles устни	π	β	φ
Dentāles зъбни	τ	δ	ϑ

2. Съгласните звукове λ, μ, ν, ρ, σ се наричат продължителни *(continuae)*, понеже могат да се изговарят без гласен звук и продължително време. Те се разделят: на плавни *(liquidae)* — λ ρ; носови *(nasāles)* — μ ν, и съскави *(spirantes)* — σ. Към спирантите принадлежат изчезналите звукове F и j, а към назалите принадлежи и γ със звукова стойност на н.

	Continuae (продължителни)	
Liquidae плавни	λ	ρ
Nasāles носови	μ	ν
Spirantes съскави	σ	

3. Буквените белези ζ, ξ, ψ се наричат двойни *(duplices)*. Буквата ξ е от гутурал и ς, а буквата ψ е от лабиал и ς (κ, γ, χ + ς = ξ и π, β, φ + ς = ψ).

З а б е л е ж к а. Терминът ликвидни съгласни се употребява често и за носовите съгласни. За нуждите на описателната граматика, особено при изучаването на глаголите, твърде удобно е обединяването на ликвидните и носовите съгласни в една група: λ, μ, ν, ρ.

Придихание (spiritus)

§ 6. Всяка начална гласна или двугласна получава п р и д и х а н и е *(spiritus)*. Има два вида придихание: с и л н о п р и д и х а н и е *(spiritus asper)* и с л а б о п р и д и х а н и е *(spiritus lenis)*.

1. Силното придихание *(spiritus asper)* се пише със знака ʽ и се произнася като слабо **х**.

ἁρμονία (хармонѝа) хармония
ἱστορία (хисторѝа) история.

З а б е л е ж к а. Във византийски език силното придихание е загубило звуковата си стойност и не се произнася. Затова думата ἁρμονία на византийски се произнася армонѝа, а думата ἱστορία — историа.

2. Слабото придихание *(spiritus lenis)* се пише ʼ и не се е изговаряло никога. Знакът за слабото придихание е създаден късно от александрийските граматици като писмен знак за всички думи, които започват с гласна или двугласна и нямат силно придихание.

ἀναλογία (аналогѝа) аналогия
ἰδέα (идéа) идея.

3. Началната съгласна ρ получава силно придихание, което според Еразмовото и византийското произношение не се изговаря, макар че в старогръцки език е имало значение за изговора на съгласната, както това се вижда от латинската транскрипция.

ῥήτωρ (рéтор) оратор, но на лат. **rh**etor
ῥόδον (рóдон) роза.

Интервокалната двойна съгласна ρ може да получи двете придихания — първата буква получава слабо придихание и втората — силно. Според установеното четене те не оказват влияние в произношението на съгласната.

Πύῤῥος и Πύρρος (пю**рр**ос) Пир
ἔῤῥιπτον и ἔρριπτον (é**рр**иптон) хвърлях.

Срички (syllabae)

§ 7. Сричката се състои от един звук или от няколко звука, които при изговор образуват едно цяло. Сричката има задължително или една гласна, или една двугласна. Следователно всяка дума има толкова срички, колкото гласни и двугласни съдържа.

При пренасяне на думите и при разделянето им на срички всяка отделна съгласна между две гласни отива със следващата след нея гласна: ζώ-νη зона, θέ-μα тема, φι-λό-σο-φος философ.

Двойните съгласни ζ, ξ, ψ отиват също със следващия ги гласен звук: λε-ξι-κά лексика, τρά-πε-ζα трапеза.

Удвоените съгласни се разделят — едната отива с първата сричка, а другата — с втората: γράμ-μα буква, κόκ-κυξ кукувица.

Две съгласни между гласни отиват със следващата гласна, ако с тях започва някоя гръцка дума. Например думата ἐσθής, 'дреха' се разделя на срички така: ἐ-σθής, понеже съчетанието σθ се явява в началото на думи — σθένος сила. По същия начин се разделят и думите ὀ-στέ-ον кост — στόμα уста, ἰ-χθύς риба — χθές вчера, ἁ-πλοῦς прост — πλοῦς плуване, и др.

Три съгласни отиват със следващата ги гласна, ако поне с двете крайни от тях започват гръцки думи. Например думата ἄστρον 'звезда' се разделя на срички така: ἄ-στρον, понеже съчетанието στρ се явява в началото на гръцки думи — στρατός 'войска'; ἐχθρός 'враждебен' се разделя на срички по същия начин: ἐ-χθρός, понеже крайните две съгласни θρ стоят в началото на гръцки думи — θρόνος 'трон'. Но последните случаи могат да се разделят на срички така: първата съгласна отива с предходната сричка, а само последните две отиват към следващата гласна: ἐχ-θρός, ἄν-δρες мъже, ἄρ-κτος мечка и т. н.

Обикновено плавна с плавна или плавна с няма (liquida cum muta) се разделят: ἀ-δελ-φός брат, ἅρ-μα колесница, ἔν-δον вътре, ἄμ-φω двама. Съчетанието μν не се разделя: ὕ-μνος химн, κά-μνω мъча се. Не се разделят също и съчетанията γμ, χμ, θμ, τν, φν по аналогия на съчетанията κμ, τμ, θν, πν: с първите не започват думи, но с вторите започват. Затова има следното деление на думите: πρᾶ-γμα дело, работа, δρα-χμή драхма, ἀ-ρι-θμός число, φά-τνη ясла, δά-φνη лавър.

Сложните думи се разделят на съставните си части, ако не е настъпила елизия: ὥσ-περ 'както' от ὡς и πέρ, συν-ά-γω 'събирам' от σύν и ἄγω, но πα-ρέ-χω 'предлагам' от παρά и ἔχω.

Дълги и кратки срички

§ 8. Сричките биват д ъ л г и и к р а т к и.

1. Кратка е всяка сричка, която съдържа кратка гласна, след която следва една проста съгласна, гласна или е в края на думата. В съществителното δόμος 'дом' и двете срички са кратки, защото съдържат кратката гласна ο, По същата причина кратки са сричките на думите σοφός мъдър, ἕτερος друг, ὑπό под и т. н.

2. Дългите срички се разделят от своя страна на две групи.

а. Дълга сричка п о п р и р о д а (*natura longa syllaba*) е всяка сричка, която съдържа дълга гласна или двугласна. В съществителното κώμη 'село' и двете срички са дълги по природа, понеже съдържат дългите гласни ω и η, а в глагола ᾄδει 'пее' и двете срички са дълги, защото съдържат двугласните ᾳ и ει.

б. Дълга сричка п о п о л о ж е н и е (*positione longa syllaba*) е всяка сричка, която съдържа кратка гласна, но след нея има група от съгласни или двойна съгласна. В съществителното ὄργανον 'орган' сричката ὀρ- е дълга по положение, понеже след кратката гласна ο има две съгласни ργ. Дълга е и сричката λε- от съществителното

λεξικά 'лексика', понеже кратката гласна ε се намира пред двойната съгласна ξ. Дълги са също и сричките ο- в ὄψον 'храна' и -πε- в τράπεζα 'трапеза', защото и те съдържат кратки гласни, но се намират пред двойни съгласни.

Дължината по положение няма значение за мястото на ударението, но при степените за сравнение и при метриката тя има еднакво значение с дължината по природа.

Както на латински език, така и на гръцки от чисто практически съображения сричките се броят отдясно наляво — от края на думата към началото: πό-λε-μος война, δη-μο-κρα-τί-α народовластие.
3 2 1 5 4 3 2 1

Забележка. След съчетание от няма с плавна съгласна *(muta cum liquida)* сричката може да бъде дълга и кратка по положение (вж. § 373). Например в πότνια 'господарка' сричката πο- може да бъде дълга и кратка в стиха.

Ударение (accentus)

§ 9. Една от сричките на двусричните и многосричните думи се произнася с ударение. Тази сричка се изговаря по-високо от останалите срички на думата. Старите гърци са произнасяли сричките с ударение напевно и с различно повишаване на гласа. Затова в гръцки език има три писмени знака за означаване на отделните видове ударение: остро, извито и тежко ударение.

При едносричните думи ударението пада върху единствената им сричка.

Думите в гръцки език могат да имат ударение само на първата, втората и третата сричка от края.

На третата сричка от края може да има само остро ударение.

Третата сричка може да има ударение само ако първата сричка е кратка.

1. Острото ударение (*accentus acutus*, προσῳδία ὀξεῖα) се бележи със знака ΄ и може да стои върху дълги и кратки срички. То може да стои върху първата, втората и третата сричка от края, без да има някакво правило кога една дума получава ударение на една от тези срички.

ποιητική	поетика	ἐνθουσιασμός	ентусиазъм
δημοκρατία	демокрация	ἀκούω	слушам
πρόγραμμα	програма	δίφθογγος	двугласна.

Третата сричка може да получи остро ударение само ако първата сричка от края е кратка. Ако при склонението или при спрежението първата сричка стане дълга, то острото ударение от третата сричка минава върху втората. Например δίφθογγος в род. падеж мн. число е διφθόγγων — ударението е минало от третата сричка δι- върху втората -φθο-, понеже първата сричка -ων е дълга. Острото ударение на πρόγραμμα минава в род. падеж. ед. число върху сричката -γρα-, понеже сричката προ- става четвърта, а в гръцки език ударението може да стои най-много на третата сричка от края: προγράμματος.

Дума с остро ударение на първата сричка се нарича *oxytonon* (ὀξύτονον), с остро ударение на втората сричка — *paroxytonon* (παροξύτονον), а с остро ударение на третата сричка — *proparoxytonon* (προπαροξύτονον): ὁδός път, λόγος слово, πόλεμος война.

σοφός τις някой мъдрец, σοφοί τινες някои мъдреци
σοφῶν τις някой от мъдреците, σοφῶν τινες някои от мъдреците.

2. Ако предходната дума има остро ударение на втората сричка от края, едносричната енклитика губи своето ударение, а двусричната го запазва.

φίλος τις някой приятел, φίλοι τινές някои приятели.

3. Ако предходната дума има остро ударение на третата сричка или извито ударение на втората сричка от края, енклитичната дума прехвърля ударението си върху първата ѝ сричка.

ἄνθρωπός τις някой човек, ἄνθρωποί τινες някои хора
ἑταῖρός τις някой другар, ἑταῖροί τινες някои другари.

4. Ако предходната дума е без ударение (вж. § 13) или енклитика то енклитичната дума прехвърля своето ударение върху нея.

εἴ τις 'ако някой' — съюзът εἰ няма ударение, но в случая той е получил ударението на енклитиката τίς.

εἴ τίς ποτέ μοι εἶπεν 'ако някой някога ми каже' — първата дума е без ударение и в случая е получила ударението на следващата след нея енклитика τίς, тя от своя страна е получила ударението на енклитичната дума ποτέ, а последната е получила ударението на енклитичната местоименна форма μοί, която е останала без ударение.

Енклитичните думи запазват ударението си в следните случаи:

1. Двусричните енклитики след дума с остро ударение на втората сричка:

φίλοι τινές (вж. по-горе т. 2).

2. Когато логическото ударение пада върху енклитичната дума.

λέγω σέ имам пред вид **тебе,** οὐκ ἔστιν няма.

3. Когато енклитичната дума стои в началото на изречението.

τινὲς λέγουσιν **някои** казват.

4. Когато енклитичната дума е след елизия — понеже няма сричката, върху която би трябвало да мине ударението.

ταῦτ᾽ ἐστὶ ψεῦδος 'това е лъжа', а без елизия ще бъде ταῦτά ἐστι ψεῦδος.

5. Когато енклитичната местоименна форма е след предлог.

ἐν ἐμοί у мене, πρὸς σέ при тебе.

Забележки. 1. В български език има също енклитични думи. Например едносричните местоименни форми **ме, те, се, го, му** и пр., сегашните форми на спомагателния глагол и др. Затова изразът „ми каза" не е правилен. Правилното е „каза ми", защото думата **ми** е енклитична и не може да стои в началото на изречението.

2. В сложни думи, на които втората съставка е енклитика, последната губи ударението си. В думата ὅστις 'всеки, който' енклитичната дума τίς е загубила ударението си.

Думи без ударение (atona sive proclitica)

§ 13. Десет едносрични думи нямат свое ударение и при изговор се свързват с думите, които ги следват. Те се наричат **атона** (*atona* — думи без ударение) или **проклитики** (*proclitica* — наклоняващи се към следващата ги дума).

Такива са следните думи:

1. Четирите форми на члена за мъжки и женски род в именителен падеж на единствено и множествено число:

ὁ, ἡ, οἱ, αἱ.

2. Трите предлога:

ἐκ (ἐξ) от, ἐν във, εἰς към, във.

3. Двата съюза:

εἰ ако, ὡς както, че, щото, когато.

Думата ὡς се употребява и като предлог със значение 'при'.

4. Частицата за отрицание οὐ 'не'. Тази частица се явява в три форми. Формата οὐ стои пред дума б е з придихание, формата οὐκ — пред дума със с л а б о придихание, а формата οὐχ — пред дума със с и л н о придихание. Например οὐ φέρω не нося, οὐκ ἔχω нямам и οὐχ εὑρίσκω не намирам, οὐχ ῥίπτω не хвърлям.

Отрицанието οὐ получава ударение, ако след него има препинателен знак.

πῶς γὰρ οὔ; че как не? φημὶ ἢ οὔ; казвам или не?

З а б е л е ж к и. 1. В български език има едносрични думи без ударение, които се произнасят с думата, която ги следва. Такива са повечето предлози, частицата 'ще' и др.: у нас, в къщи, при чешмата, край село, ще кажа и др.

2. В сложните думи, на които втората съставка е енклитична дума, а първата е без ударение (*atona*), ударението на енклитиката минава върху първата. Например в думата ὥστε 'че, щото' съставката ὡς няма свое ударение, но в случая е получила ударението на енклитичната частица τέ. С това се обяснява и острото ударение: ако думата беше проста, ударението трябваше да бъде извито, защото всяка втора дълга ударена сричка получава извито ударение, ако първата е кратка (§ 9, 2). Такива думи в гръцки език са още и следните: εἴτε ако, οὔτε и μήτε и не, ἤτοι наистина, καίτοι обаче, все пак и др.

Други писмени знаци

§ 14. 1. **Трема** (τρῆμα) е знак (¨) за разделяне, който стои върху мека гласна (ι, υ), за да подчертае, че тази гласна е отделна сричка и не образува двугласна с намиращата се пред нея твърда гласна. Знакът за разделяне се нарича още д и е р е з а (διαίρεσις) или т о ч к и з а р а з д е л я н е *(puncta diaereseos)*. Например в думата πραΰνω 'укротявам' двете точки върху υ показват, че в случая αυ не е двугласна и думата има три срички: πρα-ΰ-νω.

Знак за разделяне не се поставя, ако твърдата гласна пред ι и υ има придихание или ударение. Например формата πράυνε 'укротявай' се състои от три срички: πρά-υ-νε. Същото е и с думата ὄις 'овца', която се чете *óис* — като двусрична дума, а не *ойс* като едносрична.

2. **Апостроф** (ἀπόστροφος) е знак, който наподобява знака за слабото придихание. Той се употребява, за да се означи, че е изпаднала някоя кратка гласна от последната сричка на дума пред друга дума, на която началната сричка започва с гласна или двугласна (§ 19, 1).

ἀλλ' ἐγώ от ἀλλὰ ἐγώ
οὔτ' εἶδον „ οὔτε εἶδον
ἐπ' αὐτόν „ ἐπὶ αὐτόν
ἀπ' ἐκείνου „ ἀπὸ ἐκείνου.

3. **Коронис** (κορωνίς извивка) е знак, който по начертание също наподобява слабото придихание. Той се явява в средата на сложна дума, за да означи сливането на две думи в една. Стои върху гласна (§ 19, 2 — кразис).

καλοκἀγαθία 'добродетелност' от καλὸς καὶ ἀγαθός.

Препинателни знаци

§ 15. Както в български език, така и в гръцки език има препинателни знаци с различно значение. Точката и запетаята се употребяват, както в другите езици. За въпросителен знак служи точка със запетая, например τίς λέγει; — кой казва?

Горната точка (поставената точка до горния край на буква) има значение на двоеточие и на точка със запетая, например τάδε λέγει· каза следното:

Другите препинателни знаци, доколкото се употребяват в гръцки език, съвпадат с общоприетите, например тире, кавички, скоби и т. н.

Промени на гласните

§ 16. Когато една дума завършва на гласна и следващата непосредствено след нея дума започва с гласна или двугласна, без да има между тях препинателен знак, то изговарянето на тези гласни е трудно и не е приятно за ухото. Натрупването на гласни и в средата на думите също не е удобно за произнасяне. Това срещане на гласните се нарича з е в *(hiatus)*. За неговото отстраняване в атическия диалект се явява сливане на гласни (к о н т р а к ц и я), изпадане на гласни (е л и з и я), съединяване на думи (к р а з и с) и подвижни съгласни, най-често подвижно ν, наречено ν ἐφελκυστικόν.

Сливане на гласните (contractio)

§ 17. Когато две гласни се намират непосредствено една след друга в една дума, те остават непроменени или пък се сливат в дълга гласна или двугласна.

1. Меките гласни остават непроменени пред твърдите гласни: δημοκρατία.

2. Твърдите гласни с меките гласни образуват двугласни (вж. § 4).

3. Еднородните гласни обикновено дават дълъг звук, като ε и η, ο и ω се смятат за еднакви звукове: λαάς — λᾶς камък. Χίϊος — Χῖος Хиос, φιλέητε — φιλῆτε да обичате, δουλόω — δουλῶ поробвам.

По изключение съчетанието εε дава ει и οο дава ου. От това сливане се прави заключение, че в по-старата епоха двугласните ει и ου са изговаряни съответно ē и ō.

φίλεε дава φίλει 'обичай', πλόος дава πλοῦς 'плуване'.

4. Двугласните поглъщат предходната твърда гласна, ако тя е еднаква с тяхната първа съставка.

μνάαι дава μναῖ ‘мини’, ποιέει дава ποιεῖ ‘той прави’.

5. Когато твърдата гласна **о** се срещне с друга гласна или двугласна, полученият резултат има винаги звук **о**.

νικάω дава νικῶ ‘побеждавам’, νικάομεν дава νικῶμεν ‘ние побеждаваме’, ἀοιδή дава ᾠδή ‘песен’, δουλόετε дава δουλοῦτε ‘робувайте’.

6. Когато попаднат един до друг **а**-звук и **е**-звук, в получения резултат от сливането обикновено се явява звукът, който стои на първо място. Затова от γέα ‘земя’ се получава γῆ, но от ἀείδω ‘възпявам’ — ᾄδω, ἔαρ ‘пролет’ дава ἦρ, а τιμάητε ‘да почитате’ — τιμᾶτε.

С гласната α са възможни следните съчетания:

α + α	= ᾱ	μνάα	— μνᾶ
α + ε	= ᾱ	τίμαε	— τίμᾱ
α + η	= ᾱ	τιμάητε	— τιμᾶτε
α + ι	= ᾳ	χώραι	— χώρᾳ
α + ει	= ᾳ	τιμάει	— τιμᾷ
α + ῃ	= ᾳ	τιμάῃ	— τιμᾷ
α + ο	= ω	τιμάομεν	— τιμῶμεν
α + ω	= ω	τιμάω	— τιμῶ
α + οι	= ῳ	τιμάοιεν	— τιμῷεν
α + ου	= ω	τιμάου	— τιμῶ.

С гласната ε са възможни следните съчетания:

ε + α	= η	γέα	— γῆ
ε + ε	= ει	φίλεε	— φίλει
ε + η	= η	φιλέητε	— φιλῆτε
ε + ι	= ει	γένεϊ	— γένει
ε + ει	= ει	φιλέει	— φιλεῖ
ε + ῃ	= ῃ	φιλέῃ	— φιλῇ
ε + ο	= ου	φιλέομεν	— φιλοῦμεν
ε + ω	= ω	φιλέω	— φιλῶ
ε + οι	= οι	φιλέοιεν	— φιλοῖεν
ε + ῳ	= ῳ	ὀστέῳ	— ὀστῷ
ε + ου	= ου	φιλέου	— φιλοῦ.

С гласната ο са възможни следните съчетания:

ο + α	= ω	* πειθοα	— πειθώ, *αἰδοα — αἰδῶ
ο + ε	= ου	δούλοε	— δούλου
ο + η	= ω	δουλόητε	— δουλῶτε
ο + ι	= οι	διδο-ίη-ν	— διδοίην
ο + ει	= οι	δουλόει	— δουλοῖ
ο + ῃ	= οι	δουλόῃ	— δουλοῖ
ο + ο	= ου	δουλόομεν	— δουλοῦμεν
ο + ω	= ω	δουλόω	— δουλῶ
ο + οι	= οι	δουλόοιεν	— δουλοῖεν
ο + ῳ	= ῳ	πλόῳ	— πλῷ
ο + ου	= ου	δουλόου	— δουλοῦ.

Ударение при контракция

§ 18. Получената сричка от сливане на две срички има ударение само ако една от двете слети срички има ударение.

Ударението е извито, ако е стояло върху първата от сливащите се срички; ако ли пък то е стояло върху втората, тогава е остро. Например γῆ от γέα 'земя' има извито ударение, защото в неконтрахираната форма γέα ударението стои на първата от сливащите се срички. Обратно, в τιμάτω от τιμαέτω 'да почита' ударението е остро, понеже стои на втората от сливащите се срички. В повелителната форма τίμα от τίμαε 'почитай' получената от контрахиране сричка -μᾱ няма ударение, понеже двете сливащи се срички нямат ударение.

Промени на гласните в края на думите

§ 19. 1. **Елизия** *(elisio)* е изпадането на крайна кратка гласна пред дума, която започва с гласна или двугласна. Най-често се елидират кратките гласни (с изключение на υ) в двусрични предлози, съюзи и наречия. Знакът за елизия е апостроф ' (§ 14, 2).

ἐπ' αὐτῷ 'у него' вместо ἐπὶ αὐτῷ
οὐδ' ἐγώ 'нито аз' вместо οὐδὲ ἐγώ
οὐδ' ἐδύνατο 'и не можеше' вместо οὐδὲ ἐδύνατο
παντ' εἰσαγγέλλουσιν 'всичко съобщават' вместо πάντα εἰσαγγέλλουσιν.

Елизия се явява и в сложните думи: ἀπέρχομαι 'отивам си' вместо ἀποέρχομαι.

Беззвучните неми съгласни (κ, π, τ) след изпадане на крайната гласна стават аспирати пред с и л н о т о придихание, т. е. κ става χ, π става φ и τ става ϑ:

ἐφ' ἑστίας 'на огнището' вместо ἐπὶ ἑστίας
καϑ' ἡμέραν 'всеки ден' вместо κατὰ ἡμέραν.

Същото явление се среща и в сложните думи (§ 20, 9).

Ако пред беззвучната съгласна се намира друга няма съгласна, пред силното придихание и двете стават аспирати.

νύχϑ' ὅλην 'през цялата нощ' вместо νύκτα ὅλην.

З а б е л е ж к и. 1. Не елидират: гласната υ във всички случаи, гласните α и ο в едносрични думи и гласната ι в думите περί, ἄχρι, μέχρι, ὅτι, τί.

2. Елидират и кратките двугласни αι и οι: βούλομ' ἐγώ от βούλομαι ἐγώ, μ' ἔϑελεν от μοὶ ἔϑελεν.

Ударението на думи с елизия

а. Предлозите и съюзите с остро ударение на първата сричка остават без ударение.

ἐπ' αὐτῷ 'у него' от ἐπὶ αὐτῷ
οὐδ' ἐδυνάμην 'и аз не можех' от οὐδὲ ἐδυνάμην.

б. Всички останали думи с остро ударение на първата сричка получават остро ударение на втората сричка.

ἕπτ' ἦσαν 'бяха седем' от ἑπτὰ ἦσαν
φήμ' ἐγώ 'аз казвам' от φημὶ ἐγώ
ἀγάϑ' ἦν 'нещата бяха добри' от ἀγαϑὰ ἦν.

в. Думите без ударение на първата сричка запазват непроменено ударението си.

οὔτ' ἐμοί 'нито на мене' от οὔτε ἐμοί.

2. Кразис (κρᾶσις — смесване) е сливането на две думи в една, от които първата завършва на гласна, а втората започва с гласна или двугласна. Двете гласни образуват една сричка, която винаги е дълга. Знакът за сливането се нарича к о р о н и с (вж. § 14, 3).

Най-често се сливат именителните форми на члена, относителните местоимения, съюзът καί и предлогът πρό.

τἀγαθά 'добрите неща' от τὰ ἀγαθά
τοὔνομα 'името' от τὸ ὄνομα
προὔλεγον 'предсказвах' от προέλεγον.

Получената сричка при кразис има подписана йота само ако втората сричка се състои от двугласна с ι. Ако двугласната с ι изпада, в новата сричка няма подписана йота.

ἐγᾦμαι 'аз мисля' от ἐγὼ οἶμαι, но
κἄν 'и ако би' от καὶ ἄν.

Силното придихание на първата сливаема гласна се запазва и в новата сричка.

ἁνήρ 'мъжът' от ὁ ἀνήρ.

Ударението на думи с кразис

а. Първата дума губи ударението си, а получената сложна дума запазва ударението на втората, ако тя изобщо има ударение.

θοἰμάτιον 'дреха' от τὸ ἱμάτιον
κἀν 'и във' от καὶ ἐν.

б. Острото ударение на втората сричка става извито, ако след кразис тя е станала дълга, а първата сричка е кратка.

τοὖργον 'делото' от τὸ ἔργον
τἆλλα 'останалите неща' от τὰ ἄλλα

Промени на съгласните

§ 20. Съгласните звукове при взаимна среща претърпяват редица промени. Те или се уподобяват един на друг (*assimilatio* — уподобяване), или стават различни (*dissimilatio* — разподобяване).

1. Зъбните съгласни τ δ θ с гърлените κ γ χ и устните π β φ дават само съчетанията: κτ, πτ; γδ, βδ; χθ, φθ. Следователно всяка гърлена и устна съгласна пред дентал става от една степен с него — уподобяване: пред τ може да стои само κ и π, пред δ — само γ и β, а пред аспиратата θ — само χ и φ.

λεκτός 'избран' от λέγω 'избирам' (ср. *лат.* lectus)
γραπτός 'написан' от γράφω 'пиша' (ср. *лат.* scriptus)
κρύβδην 'тайно' и κρύφα 'тайно'
ὄγδοος 'осми' и ὀκτώ 'осем'

πλεχθείς 'изплетен' от πλέκω 'плета'
λειφθείς 'изоставен' от λείπω 'изоставям'.

2. Дентал пред друг дентал става σ — разподобяване *(dissimilatio)*.

Съчетанията τт, δτ и θτ дават στ
τθ, δθ и θθ дават σθ

*πατ-τος дава παστός 'вкусен' от πατέομαι 'вкусвам'
*ψευδ-τος „ ψευστός 'лъжлив' от ψεύδω 'лъжа'
*πειθ-τεος „ πειστέος 'който трябва да бъде убеден' от πείθω 'убеждавам'.

Същото явление се среща и в латински език: *edt = est 'яде' от edo.

3. Немите съгласни пред μ се променят по следния начин:

а. κ γ χ пред μ стават γ.

*διωκ-μος дава διωγμός 'преследване' ср. διώκω 'преследвам
*ἦρχ-μαι „ ἦργμαι 'управляван съм' от ἄρχω 'управлявам'

б. π β φ пред μ се уподобяват напълно, т. е. стават μ.

*γραφ-μα дава γράμμα 'буква' от γράφω 'пиша'
*κοπ-μος „ κομμός 'удряне в гърдите' от κόπτω 'удрям'

в. τ δ θ пред μ стават σ.

*ἔψευδ-μαι дава ἔψευσμαι 'излъгал съм се' от ψεύδω 'лъжа'
ἴδ-μεν „ ἴσμεν 'ние знаем' от οἶδα 'зная'
*πεπειθ-μενος „ πεπεισμένος 'убеден' от πείθω 'убеждавам'.

Забележка. В отделни случаи гърлените и зъбните съгласни остават непроменени пред μ: ἀκμή цвят, ἀριθμός число.

Предлогът ἐκ остава непроменен: ἐκμάσσω отпечатвам.

4. гърлените съгласни κ, γ, χ със σ дават ξ, а устните π, β, φ със σ дават ψ.

*λεγ-σις дава λέξις 'реч, говор' от λέγω 'говоря'
*ἀρχ-σω „ ἄρξω 'ще управлявам' от ἄρχω 'управлявам'
*γραφ-σω „ γράψω 'ще пиша' от γράφω 'пиша'
*τριβ-σω „ τρίψω 'ще трия' от τρίβω 'трия'.

Забележка. Най-първо става асимилация на гутуралните и лабиалните звукове пред σ и след това се образува двойната съгласна. Следователно γσ и χσ дават κσ=ξ, βσ и φσ дават πσ=ψ.

5. Денталите τ, δ, θ пред σ и κ изпадат.

*ἀνυτσις дава ἄνυσις 'извършване' от ἀνύτω 'извършвам'
*ψευδσω „ ψεύσω 'ще лъжа' от ψεύδω 'лъжа'
*πειθσω „ πείσω 'ще убеждавам' от πείθω 'убеждавам'
*πεπειθκα „ πέπεικα 'убедил съм' от πείθω 'убеждавам'.

6. Съчетанията ντ, νδ, νθ пред σ изпадат, а гласната пред тях се удължава — заменително удължение.

ᾰ—ᾱ: γίγᾱς, 'гигант' от *γιγᾰντς
ῠ—ῡ: δεικνῡς 'показващ' от *δεικνῠντς
ε—ει: λυθείς 'освободен' от *λυθεντς
πείσομαι 'ще страдам' от *πενθσομαι
σπείσω 'ще правя възлияние' от *σπενδσω
ο—ου: ὀδούς 'зъб' от * ὀδοντς.

7. Съгласната ν пред други съгласни звукове се променя така:

а. ν пред σ изпада.

ἡγεμόσι(ν) 'на вождовете' от *ἡγεμονσι(ν)
ῥῑς 'нос' от * ῥινς.

Забележка. В отделни случаи след изпадане на ν пред σ се явява заменително удължение: εἷς 'един' от * ἑνς.

б. Съгласната ν пред зъбните τ, δ, ϑ остава без промяна.

σύνταξις 'синтаксис' от σύν 'със' от τάττω 'нареждам'.

в. ν пред гърлените съгласни κ, γ, χ се предава с γ.

συγκαλέω 'свиквам' от σύν 'със' и καλέω 'викам'
σύγχρονος 'съвпадащ по време' от σύν 'със' и χρόνος 'време'
ἔγγραφος 'вписан' от ἐν 'във' и γράφω 'пиша'.

Забележка. Същото явление се среща и пред двойната съгласна ξ, понеже тя съдържа гутурал и σ: συγ-ξέω 'полирам отвсякъде'.

г. Съгласната ν пред лабиалите π, β, φ става μ.

ἔμπειρος 'опитен' от ἐν 'във' и πεῖρα 'опит'. Същото явление има и в латински език: imperītus 'неопитен' от in- 'не' и perītus 'опитен'.

д. Съгласната ν пред λ, μ, ρ се напълно уподобява на тях.

συλλέγω 'събирам' от σύν 'заедно, със' и λέγω 'събирам'
ἔμμετρος 'съразмерен' от ἐν 'във' и μέτρον 'мярка'
συρρέω 'стичам се' от σύν 'със' и ῥέω 'тека'.

Забележки. 1. Съгласната ν в предлога ἐν остава непроменена пред σ, ζ и ρ ἔνρυθμος 'ритмичен', ἐνζεύγνυμι 'впрягам', ἐνστάτης 'противник'.

2. Съгласната ν в предлога σύν 'със' изпада пред ζ и пред σ в съчетание с друга съгласна, а само пред σ се напълно уподобява.

συζυγία 'спрежение' от *συνζυγια
σύστημα 'съединение' от *συνστημα
σύσσημος 'уговорен' от *συνσημος.

8. Съгласната σ изпада в следните случаи:

а. σ пред друга σ.

γένεσι(ν) 'на родовете' от γένεσσι(ν)
δικάσω 'ще съдя' от δικάσσω,

б. σ между две съгласни.

πέφανθε 'вие сте се явили' от *πεφανσθε
τετάχθω 'да бъде нареден' от *τεταγσθω.

в. σ между две гласни.

γένη 'родове' от *γενεσα.

9. Беззвучните експлозиви κ, π, τ пред силното придихание минават в съответните аспирати χ, φ, ϑ.

δεχήμερος 'десетдневен' от δέκα 'десет' и ἡμέρα 'ден'
ἐφήμερος 'еднодневен' от ἐπί 'за' и ἡμέρα 'ден'
ἀνθύπατος 'проконсул' от ἀντί 'вместо' и ὕπατος 'консул'.

Същото явление се наблюдава и при елидиране на крайна гласна (§ 19, 1).

10. Аспированите съгласни (χ φ θ) стават беззвучни (κ π τ), ако в следващата или втората след тях сричка има аспирата (закон на Горсман: ако в една дума има две срички с аспировани съгласни, то първата загубва придиханието си и става беззвучна).

πίθος 'делва' от *φιθος
πόθος 'желание' от *φοθος.

Тази дисимилация се явява в следните случаи:

а. При редупликацията (вж. § 111, 3) — в редуплицираната сричка се явява беззвучна експлозивна съгласна вместо аспирована, т. е. вместо χ φ θ се явяват съответно κ π τ:

κεχόρευκα 'играл съм' от *χεχορευκα
πεφύτευκα 'посадил съм' от *φεφυτευκα
τεθήρευκα 'ходил съм на лов' от *θεθηρευκα.

б. Във формите на първия страдателен аорист на глаголите τίθημι 'поставям' и θύω 'жертвувам': ἐτέθην вм. *ἐθεθην и ἐτύθην вм. *ἐθυθην.

в. Отделни думи, на които коренът започва с аспирата и следващата сричка има също аспирата, имат дисимилация само в ония форми, в които аспиратата във втората сричка е запазена.

θρίξ 'косъм' има θ само във формите θρίξ и θριξί, понеже аспиратата във втората сричка е асимилирана, но в другите форми е настъпила дисимилация: τριχός от *θριχος и т. н. Същото явление има при глаголите τρέφω 'храня' и τρέχω 'тичам'. Когато втората аспирата се асимилира, първата остава непроменена: θρέψω от *θρεφσω, θρέξομαι от *θρεχσομαι. Глаголът θάπτω 'погребвам' има корен θαφ-. В сегашно време няма дисимилация поради асимилация на втората аспирата: θάπτω от *θαφjω, но ἐτάφην вм. *ἐθαφην.

По същите причини и силното придихание се явява слабо, ако в следващата сричка има аспирована съгласна: ὄφρα 'докато' вм. *ὅφρα, ἔχω вм. *ἕχω от *σεχω. Бъдещето време обаче от същия глагол е ἕξω, понеже аспиратата е асимилирана.

Забележки. Законът за дисимилацията е нарушен в отделни случаи под влияние най-много на аналогията.

1. Императивната форма за 2 лице на единствено число в първия страдателен аорист има дисимилация на втората съгласна, понеже първата е характерна за времето и се явява във всички останали форми. Затова се явява формата παιδεύθητι вместо очакваната *παιδευτηθι от *παιδευθηθι.

2. Формата ἐχύθην е от χέω, макар че от θύω правилно има форма ἐτύθην. Също ἀμφιχέω по аналогия на ἀμφιβάλλω.

11. Изчезналата съгласна j заедно с други съгласни е дала редица уподобявания или е предизвикала промени, които са запазени.

а. Съгласната λ с j дава λλ.

ἄλλος 'друг' от *ἀλjος, *лат.* alius
στέλλω 'изпращам' от *στελjω.

б. След ν и ρ съгласната j е изчезнала и са настъпили двояки промени:

α. Съчетанията -ανj, -αρj, -ορj са дали -αιν, -αιρ, -οιρ. След изпадането на j пред ν и ρ се е развил вокал ι и се образували двугласните αι и οι.

φαίνω ʽпоказвамʼ от *φανjω
μέλαινα ʽчернаʼ от *μελανjα
καθαίρω ʽочиствамʼ от *καθαρjω
κοίρανος ʽвоеначалникʼ от *κορjανος
μοῖρα ʽсъдбаʼ от *μορjα
χαίρω ʽрадвам сеʼ от *χαρjω.

β. Съчетанията -εν, -ιν, -υν, -ερ, -ιρ, -υρ са дали -ειν, -ῑν, -ῡν, -ειρ, -ῑρ, -ῡρ — след изпадане на j е настъпило удължение на гласната: ε в ει, ῐ в ῑ и ῠ в ῡ.

τείνω ʽопъвамʼ от *τενjω
κτείνω ʽубивамʼ от *κτενjω
φθείρω ʽунищожавамʼ от *φθερjω
σπείρω ʽсеяʼ от * σπερjω
κλῑνω ʽнаклонявамʼ от *κλῐνjω
ἀμῡνω ʽзащищавамʼ от *ἀμῠνjω
οἰκτῑρω ʽсъжалявамʼ от *οἰκτῐρjω
ὀλλοφῡρομαι ʽтъжаʼ от *ὀλλοφῠρjομαι.

в. Лабиалите π β φ с j дават πτ.

κόπτω ʽсекаʼ от *κοπjω
βλάπτω ʽвредяʼ от *βλαπjω
καλύπτω ʽпокривамʼ от *καλυβjω
κρύπτω ʽкрияʼ от *κρυφjω.

г. Денталите θ и τ с j дават σ.

μέσος ʽсреденʼ от *μεθjος през μέσσος
πᾶσα ʽцялаʼ от * παντjα през *πανσα
ἔχουσα ʽимащаʼ от * ἐχοντjα през *ἐχονσα.

д. Гутуралите κ и χ с j дават в *ат.* ττ, а в *йон.* σσ.

φυλάττω ʽпазяʼ от *φυλακjω
ταράττω ʽсмущавамʼ от *ταραχjω.

е. Съгласните γ и δ с j дават ζ.

ἁρπάζω ʽграбвамʼ от *ἁρπαγjω
μείζων ʽпо-голямʼ от *μεγjων
ἐλπίζω ʽнадявам сеʼ от *ἐλπιδjω
Ζεύς ʽЗевсʼ от *Δjηυς.

Забележка. В отделни глаголи съчетанието γj е дало ττ: τάττω ʽнареждамʼ от *ταγjω, σφάττω ʽколяʼ от * σφαγjω. В случая е изиграла роля аналогията, понеже глаголите на γ образуват времената като глаголите на κ и χ, например бъдеще време: τάξω и φυλάξω, τάξομαι и φυλάξομαι.

ж. Съчетанията -ασj, -οσj, -εσj, -υσj след изпадане на σ пред j са дали αι, οι, ει, υι.

λιλαίομαι ʽжелаяʼ от * λιλασjομαι
ἀλήθεια ʽистинаʼ от * ἀληθεσjα
ἐμοῖο ʽмойʼ от * ἐμοσjω (формата е само йонийска)
εἰδυῖα ʽзнаещаʼ от * Ϝειδυσjα
εἴην ʽдано съмʼ от * ἐσjημ.

з. Съчетанията -αϜj и -εϜj са дали αι и ει след изпадане на Ϝ.

καίω 'горя' от *καϜjω

ἡδεῖα 'приятна' от *σϜαδεϜjα.

Съгласните в края на думите

§ 21. 1. Думите в гръцки език могат да завършват на гласни и само на трите съгласни ν, ρ, ς. Двойните съгласни ξ и ψ застъпват κς и πς.

ἡγεμών вожд Θρᾷξ тракиец
ῥήτωρ оратор Αἰθίοψ етиопец
δῆμος народ ἀλήθεια истина.

Всяка друга съгласна в края на думите изпада.

σχῆμα 'схема' от *σχηματ-
γάλα 'мляко' от *γαλακτ-.

Само проклитиките οὐκ, οὐχ (от οὐ) 'не' и ἐκ 'от' запазват оклузивните съгласни κ и χ. Но в случая тези звукове по-скоро се отнасят към следващите думи, защото проклитиките се произнасят заедно с тях и по отношение на ударението образуват една цялост.

Забележка. В чуждите собствени имена, предимно от семитски произход, се пишат всички съгласни в края: Ἀδάμ, Δαυείδ, Ἰσαάκ, Ἰωσήφ и др.

2. Някои думи и форми, които завършват на кратка гласна, получават за благозвучие подвижно ν (ν ἐφελκυστικόν), когато ги следва дума с начална гласна или двугласна или след тях има препинателен знак. Подвижно ν имат следните думи и форми:

а. Думите: εἴκοσι двадесет, παντάπασι напълно, πέρυσι миналата година.

б. Формата за дателен падеж мн. число на -σι.

ἀνδράσιν ἔλεγον казваха на мъжете.

в. Глаголните форми в 3 лице единствено и множествено число на -σι и -ε.

λέγουσιν εὖ 'говорят добре' и λέγουσι ταῦτα 'говорят това'.

3. В отделни думи се явява подвижна и съгласната ς. Например οὕτως 'така', ἄχρις и μέχρις 'чак до' често се явяват и във формите οὕτω, ἄχρι и μέχρι.

У някои поети се среща формата πολλάκι 'често' вместо πολλάκις.

4. Предлогът ἐκ пред гласна се явява във формата ἐξ: ἐκλέγω 'избирам', но ἐξέλεγον 'избирах'.

Трите форми на отрицателната частица οὐ, οὐκ, οὐχ са поради подвижна няма съгласна.

МОРФОЛОГИЯ

Части на речта

§ 22. Частите на речта в старогръцки език почти напълно съвпадат с частите на речта в другите езици.

I. Менливи части на речта

1. Съществително име *(substantīvum)*: γλῶττα език
2. Прилагателно име *(adiectīvum)*: καλός хубав
3. Местоимение *(pronōmen)*: ἐγώ аз
4. Числително име *(numerāle)*: τρεῖς три
5. Член *(articulus)*: ἡ -та
6. Глагол *(verbum)*: παιδεύω възпитавам.

II. Неменливи части на речта

1. Съюз *(coniunctio)*: καί и
2. Предлог *(praepositio)*: ἐν във
3. Наречие *(adverbium)*: εὖ добре
4. Междуметие *(interiectio)*: ὦ о!

Съществителните, прилагателните, местоименията, някои числителни и членът се скланят, т. е. променят се по падеж и число.

Глаголите пък се спрягат—те се променят по наклонение, време-залог, лице и число.

Забележка. Граматическите термини са създадени от александрийските граматици. След това били преведени на латински език. Чрез латинско посредничество те са минали в европейските езици, в които се явяват или в латинската си форма, или пък са преведени. По този начин граматическите латински термини са калкови думи от гръцки. Например думата падеж на гръцки е πτῶσις 'падане', а на латински е casus 'падане'. Немският термин Fall, нашият 'падеж' и т. н. са също калкови думи. Прието е и в граматиката на старогръцки език да се употребява латинската терминология, която е била здраво установена, когато в късното средновековие отново започнали да изучават гръцки език.

Основа, окончание и завършък

§ 23. Склонението на имената и спрежението на глаголите става, като към основата им се прибавят специални окончания. Изгласът на основата и окончанието образуват завършък. Често окончанието и изгласът на основата образуват съчетание, в което двете съставни части мъчно могат да се разграничат. Например при съществителното име λόγος 'слово' основата е λογο-, падежното окончание за именителен падеж ед. число е -ς, а завършъкът е -ος. На същото име завършъкът за дателен падеж ед. число е -ῳ, в който мъчно може да се отдели основата от окончанието, ако не се знае историческата граматика.

СКЛОНЕНИЕ НА ИМЕНАТА

Основни категории при имената

§ 24. 1. Имената имат три рода: м ъ ж к и р о д *(masculīnum)*, ж е н с к и р о д *(feminīnum)* и с р е д е н р о д *(neutrum)*.

Родът на съществителните имена се определя по тяхното значение или по граматическата им форма.

а. От мъжки род са почти всички имена на същества от мъжки пол и имената на реките, ветровете и месеците.

> ἀνήρ, ὁ мъж, Θρᾷξ, ὁ тракиец, Ἕβρος, ὁ Марица, Ζέφυρος, ὁ зефир, Ἑκατονβαιών, ὁ хекатонбайон, първият месец на атическия календар.

б. От женски род са имената на съществата от женски пол и имената на дърветата, страните, градовете и островите.

> γυνή, ἡ жена, δρῦς, ἡ дъб, Θρᾴκη, ἡ Тракия, Κολοφών, ἡ Колофон, Λέσβος, ἡ Лесбос.

в. От среден род са почти всички умалителни имена, плодовете и имената на буквите.

> παιδάριον, τό детенце, μῆλον, τό ябълка (плодът), ἄλφα, τό алфа.

Повечето имена на одушевени същества имат една форма за означаване на мъжкото и женското същество. Те се наричат имена с общ род — *communia generis*. Например βοῦς е 'вол' и 'крава'. Значението зависи от члена: ὁ βοῦς вол, ἡ βοῦς крава.

Родът на имената се познава отчасти по окончанието на основата, отчасти по окончанието на именителната форма на името. При отделните склонения ще бъде посочено и окончанието за отделните родове, доколкото то съществува. Най-сигурен белег обаче за определяне рода на едно име в старогръцки език е членът.

З а б е л е ж к а. Имената, които имат само един граматичен род, а означават мъжко и женско същество, се наричат *epicoena*, *гр.* ἐπίκοινα. При тях се поставят прилагателните имена ἄρσην 'мъжки' и θῆλυς 'женски', за да се определи дали думата означава едното, или другото същество. Например думата ἀλώπηξ е женски род: ἄρσην ἀλώπηξ, 'мъжка лисица', а θήλεια ἀλώπηξ 'женска лисица'.

2. В старогръцки език има три числа: е д и н с т в е н о ч и с л о *(singulāris)*, м н о ж е с т в е н о ч и с л о *(plurālis)* и д в о й н с т в е н о ч и с л о *(duālis)*.

Двойнствено число се употребява за два предмета. То не се среща във всички гръцки диалекти. Това показва, че още отрано е започнало да изчезва и да се заменя с множествено. При имената двойнствено число има само две форми (§ 101). В старобългарски език има също двойнствено число. Остатъци от него са запазени във формите ръце, очи.

3. Службата на имената в изречението се изразява с особени форми. Променената форма на едно име в зависимост от службата му в изречението се нарича п а д е ж (casus, πτῶσις) В старогръцки език има пет падежа.

И м е н и т е л е н п а д е ж *(nominatīvus)* е падеж на подлога и на сказуемното име. Той отговаря на въпроса **кой? що?**

Р о д и т е л е н п а д е ж *(genitīvus)* има твърде широка употреба. При имената той служи за определение в най-широк смисъл, а при глаголите означава понятие или предмет, които не се обхващат напълно от действието на глагола.

Д а т е л е н п а д е ж *(datīvus)* е падеж на косвеното допълнение. В него стои името, за което се върши действието или което взема участие в него.

В и н и т е л е н п а д е ж *(accusatīvus)* е падеж на прякото допълнение и отговаря най-често на въпросите **кого? що?**

З в а т е л н и я т падеж *(vocatīvus)* служи за извикване.

Промяната на имената по падеж и число се нарича с к л о н е н и е *(declinatio)*.

Именителен падеж се нарича п р а в падеж *(casus rectus)*, а родителен, дателен, винителен и звателен са к о с в е н и падежи *(casus oblīqui)*.

Склонения (declinatiōnes)

§ 25. Съществителните имена се разделят на три склонения в зависимост от окончанието на основата си и от падежните окончания. При отделните склонения ще се посочва и родът на имената по окончание.

Бележки за падежните окончания

§ 26. 1. Звателен падеж в множествено число е винаги еднакъв по форма с именителен падеж. В единствено число звателен падеж може да не съвпада по форма с именителен падеж, както ще бъде указано на съответните места.

2. Двойнствено число има само две форми: едната за именителен, винителен и звателен падеж, а другата за родителен и дателен падеж. Неговото склонение ще бъде дадено на края след склоненията, понеже употребата му е твърде рядка (§ 101).

3. При имената от среден род именителен, винителен и звателен падеж са еднакви по форма.

4. Ударението на имената в различните падежи се запазва върху сричката, на която стои в именителен падеж единствено число, ако това позволяват правилата за ударението (§ 9). Изключенията ще бъдат посочвани своевременно.

5. Формите за родителен и дателен падеж по първо и второ склонение получават извито ударение, ако имат ударение на първата сричка от края.

6. Именителен, винителен и звателен падеж получават обикновено остро ударение върху първата сричка, ако тя носи ударение (изключения § 36, 39).

7. Двугласните αι и οι в *nom.* и *voc. pluralis* са кратки за ударението.

Член (articulus)

§ 27. В старогръцки език има определителен член, който стои пред имената. Формите за женски род са по първо склонение, а формите за мъжки и среден род са по второ склонение.

	Singularis			*Pluralis*		
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	ὁ	ἡ	τό	οἱ	αἱ	τά
Gen.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Dat.	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
Acc.	τόν	τήν	τό	τούς	τάς	τά

Формите със *spiritus asper* са проклитични — нямат ударение (§ 13, 1). *Vocatīvus* няма член. Обикновено се придружава с междуметието ὦ.

ПЪРВО СКЛОНЕНИЕ

Общи бележки

§ 28. Основата на имената по първо склонение окончава на α. Затова то се нарича още α-склонение.

Имената по първо склонение са от женски и мъжки род. Имената от женски род окончават в *nom. sing.* на -α или -η, а имената от мъжки род — на -ας или -ης.

χώρα	страна,	ἡ χώρα	страната, основа	χωρα-
νίκη	победа,	ἡ νίκη	победата, основа	νικα-
νεανίας	младеж,	ὁ νεανίας	младежът, основа	νεανια-
πολίτης	гражданин,	ὁ πολίτης	гражданинът, основа	πολιτα-.

Гласната α от основата може да бъде дълга или кратка. Гласната α след ε, ι, ρ остава непроменена и се нарича „чиста" *(α purum)*. Всяка друга дълга α в *singulāris* минава в η и се нарича „нечиста" *(α impūrum)*.

φιλία, ἡ дружба, основа φιλιᾱ-
δίκη правда, основа δικᾱ-.

Кратката α от основата се явява в именителен падеж единствено число също като α *purum* и като α *impūrum*. Последната минава в η само в *gen.* и *dat. singulāris*.

ἀλήθειᾰ истина, основа ἀληθειᾰ-
μέριμνᾰ грижа, основа μεριμνᾰ-.

Женски род

§ 29. В зависимост от номинативния завършък за единствено число съществителните имена от първо склонение се разделят на три групи.

1. Съществителните имена на α *purum* — пред номинативния завършък имат ε, ι, ρ. Тази α може да бъде дълга или кратка.

στρατιᾱ́ войска, χώρᾱ страна, μοῖρα съдба, μάχαιρα меч.

2. Съществителни имена с номинативен завършък на кратка α *impūrum* имат пред този завършък съгласните ν и σ или двойните съгласни ζ, ξ, ψ, λλ, ττ (σσ).

λέαινα лъвица, μέριμνα грижа, φῦσα мях, μοῦσα муза
τράπεζα трапеза, маса, ῥίζα корен, δόξα слава, δίψα жажда
κόλλα лепило, σκίλλα морски лук, γλῶττα език.

3. Съществителните имена с номинативен завършък η имат основа на дълга ᾱ.

ἡδονή наслада, δίκη правда, νίκη победа.

Забележка. Съществителните имена с номинативен завършък на кратка α са образувани със суфикса -ja. Звукът j е преминал в ι или се е уподобил на предходната съгласна. Тези съществителни имат номинативни завършъци обикновено на -αια, -εια, -οια, -αινα, -να, -αιρα, -ρα, -οιρα, -ῡρα, -λλα, -σα, -ττα (-σσα), -ζα, -ξα, -ψα.

γραῖα	'старица' от * γραϜjα
εὐσέβεια	'благочестие' от * εὐσεβεσjα
εὔνοια	'благоразположение' от * εὐνοϜjα
σφαῖρα	'кълбо' от * σφαρjα
μοῖρα	'съдба' от * μορjα
μέλιττα	'пчела' от * μελιτjα
λύκαινα	'вълчица' от * λυκανjα
τράπεζα	'маса' от *τραπεδjα.

Някои имена са запазили α по аналогия, например ἄκανθα трън.

Склонение на имената с α purum

§ 30. Съществителните имена на α *purum* запазват гласната α във всичките падежи. В родителен падеж множествено число по-старата форма е била също с α, но в класическо време се е сляла с падежното окончание.

Както вече се подчерта, α *purum* е дълга или кратка.

	ἡ στρατιά войска основа στρατιᾱ-	ἡ χώρα страна основа χωρᾱ-	ἡ σφαῖρα кълбо основа σφαιρᾰ-	ἡ γέφυρα мост основа γεφυρᾰ-
	Singulāris			
Nom.	ἡ στρατιά	χώρᾱ	σφαῖρα	γέφυρα
Gen.	τῆς στρατιᾶς	χώρᾱς	σφαίρᾱς	γεφύρᾱς
Dat.	τῇ στρατιᾷ	χώρᾳ	σφαίρᾳ	γεφύρᾳ
Acc.	τὴν στρατιάν	χώρᾱν	σφαῖραν	γέφυραν
Voc.	ὦ στρατιά	χώρᾱ	σφαῖρα	γέφυρα
	Plurālis			
Nom.	αἱ στρατιαί	χῶραι	σφαῖραι	γέφυραι
Gen.	τῶν στρατιῶν	χωρῶν	σφαιρῶν	γεφυρῶν
Dat.	ταῖς στρατιαῖς	χώραις	σφαίραις	γεφύραις
Acc.	τὰς στρατιάς	χώρᾱς	σφαίρᾱς	γεφύρᾱς
Voc.	ὦ στρατιαί	χῶραι	σφαῖραι	γέφυραι

Склонение на имената с α impūrum

§ 31. Съществителните имена с α *impūrum* променят гласната α в *gen.* и *dat. sing.* на η.

ἡ δόξα слава основа δοξᾰ-			ἡ γλῶττα език основа γλωττᾰ-	ἡ λέαινα лъвица основа λεαινᾰ-
			Singulāris	
Nom.	ἡ	δόξα	γλῶττα	λέαινα
Gen.	τῆς	δόξης	γλώττης	λεαίνης
Dat.	τῇ	δόξῃ	γλώττῃ	λεαίνῃ
Acc.	τὴν	δόξαν	γλῶτταν	λέαιναν
Voc.	ὦ	δόξα	γλῶττα	λέαινα
			Plurālis	
Nom.	αἱ	δόξαι	γλῶτται	λέαιναι
Gen.	τῶν	δοξῶν	γλωττῶν	λεαινῶν
Dat.	ταῖς	δόξαις	γλώτταις	λεαίναις
Acc.	τὰς	δόξᾱς	γλώττᾱς	λεαίνᾱς
Voc.	ὦ	δόξαι	γλῶτται	λέαιναι

Склонение на имената на η

§ 32. Гласната η се запазва във всичките падежи само в единствено число, а склонението в множествено число съвпада със склонението на имената с номинативен завършък на -α.

ἡ ἀδελφή сестра основа ἀδελφᾱ-			ἡ πύλη врата основа πῡλᾱ-	ἡ νίκη победа основа νῑκᾱ-
			Singulāris	
Nom.	ἡ	ἀδελφή	πύλη	νίκη
Gen.	τῆς	ἀδελφῆς	πύλης	νίκης
Dat.	τῇ	ἀδελφῇ	πύλῃ	νίκῃ
Acc.	τὴν	ἀδελφήν	πύλην	νίκην
Voc.	ὦ	ἀδελφή	πύλη	νίκη
			Plurālis	
Nom.	αἱ	ἀδελφαί	πύλαι	νῖκαι
Gen.	τῶν	ἀδελφῶν	πυλῶν	νικῶν
Dat.	ταῖς	ἀδελφαῖς	πύλαις	νίκαις
Acc.	τὰς	ἀδελφάς	πύλᾱς	νίκᾱς
Voc.	ὦ	ἀδελφαί	πύλαι	νῖκαι

Обяснения

§ 33. 1. *Gen. plurālis* завършва винаги на -ῶν — с извито ударение, понеже сричката е образувана от сливането на основната гласна α и падежното окончание -ων: χωρῶν от χωράων.

2. Падежните завършъци в *gen.* и *dat. sing.* и в *dat.* и *acc. plur.* са дълги. Затова имената с извито ударение на предпоследната сричка получават в тях остро ударение, а имената с остро ударение на третата сричка от края го прехвърлят на втората сричка (§ 9, 1, 2).

3. Завършъкът αι в *nom.* и *voc. plur.* е кратък за ударението. Затова ударението на третата сричка се запазва (γέφυραι) и втората ударена дълга сричка получава извито ударение (χῶραι).

4. *Vocatīvus* на имената от женски род по първо склонение е равен на *nominatīvus*.

5. Завършъкът -ᾱς за *acc. plur.* е винаги с дълга α, защото има удължение в замяна на изчезнала съгласна ν, когато гласната α е кратка: τραπέζᾱς от *τραπεζᾰνς, *лат.* mensās от * mensans.

6. Падежното окончание за *dat. plur.* е било -σι. По-старата форма е била на -αισι, която се среща и у някои атически автори.

7. Падежните завършъци за *gen.* и *dat.* са образувани от сливане на гласни, затова те получават извито ударение, ако името е с ударение на първата сричка от края (στρατιᾶς, στρατιᾷ; στρατιῶν, στρατιαῖς).

8. Гласната α в *acc.* и *voc. sing.* е дълга или кратка: тя запазва квантитета на основата.

χώρᾱν, χῶρᾱ, основа χωρᾱ-

δόξᾰν, δόξᾰ, основа δοξᾰ-.

Забележки. 1. В атическия диалект отделни думи имат номинативен завършък η след ρ вместо α: κόρη 'девица', от *κορϜᾱ, δέρη 'шия' от *δερϜᾱ.

2. Отделни имена запазват окончание α след гласна: στοά 'колонада', χρόα 'цвят', понеже са имали ι пред α. Те се скланят като имената с α purum.

3. Завършъкът -ας за *gen. sing.* е бил присъщ и на латински език в по-стария период: pater familias.

Мъжки род

§ 34. Склонението на съществителните имена от мъжки род по първо склонение се отличава от склонението на имената от женски род само в *nom.*, *gen.* и *voc. sing.* Именителен падеж има окончание -ς, а генитивният им завършък -ου е свойствен на имената от второ склонение. Номинативното окончание ς е също от второ склонение. Образуваният с него именителен падеж се нарича сигматичен.

νεανία-ς 'младеж', основа νεανιᾱ-

στρατιώτη-ς 'войник', основа στρατιωτᾱ-.

ὁ νεανίας младеж основа νεανιᾱ-		ὁ στρατιώτης войник основа στρατιωτᾱ-	ὁ κριτής съдия основа κριτᾱ-	ὁ Ἀτρείδης Атрид основа Ατρειδᾱ-
		Singulāris		
Nom.	ὁ νεανίᾱς	στρατιώτης	κριτής	Ἀτρείδης
Gen.	τοῦ νεανίου	στρατιώτου	κριτοῦ	Ἀτρείδου
Dat.	τῷ νεανίᾳ	στρατιώτῃ	κριτῇ	Ἀτρείδῃ
Acc.	τὸν νεανίᾱν	στρατιώτην	κριτήν	Ἀτρείδην
Voc.	ὦ νεανίᾱ	στρατιῶτα	κριτά	Ἀτρείδη
		Plurālis		
Nom.	οἱ νεανίαι	στρατιῶται	κριταί	Ἀτρεῖδαι
Gen.	τῶν νεανιῶν	στρατιωτῶν	κριτῶν	Ἀτρειδῶν
Dat.	τοῖς νεανίαις	στρατιώταις	κριταῖς	Ἀτρείδαις
Acc.	τοὺς νεανίᾱς	στρατιώτᾱς	κριτᾱ́ς	Ἀτρείδᾱς
Voc.	ὦ νεανίαι	στρατιῶται	κριταί	Ἀτρεῖδαι

Обяснения

§ 35. 1. Основната гласна α се запазва след гласна и ρ.

2. Гласната α е кратка в звателен падеж единствено число при имената на -της, при имената на народите и при сложните имена: πολίτης гражданин, *voc.* πολῖτα, Πέρσης персиец, *voc.* Πέρσᾰ, γεωμέτρης земемер *voc.* γεωμέτρᾰ. Всички други имена запазват дълга α, която минава в η, ако не се предхожда от гласна или ρ: Κρονίδης син на Кронос, *voc.* Κρονίδη, Ἀλκιβιάδης Алкивиад, *voc.* Ἀλκιβιάδη.

3. От името δεσπότης 'господар' звателен падеж е δέσποτα — с отмет на ударението (сравни 'жена́' и 'же́но').

4. Правилата за ударението при имената от женски род важат напълно и за имената от мъжки род.

5. Имената от мъжки род по първо склонение в речника се дават в *nom.* и *gen. singulāris*: πολίτης, ου, ὁ.

Забележка. Някои имена предимно от дорийски или чужд произход запазват α във всички падежи, макар че не е α *purum*. При тях *gen. singulāris* завършва на -α: Εὐρώτας, *gen.* Εὐρώτα, Σύλλας, *gen.* Σύλλα.

Nomina contracta по I склонение

§ 36. Съществителните имена, които пред номинативния завършък имат α или ε, се наричат контрахирани имена, понеже гласните α и ε се сливат (контрахират) с падежните завършъци.

Гласната α с α дава ᾱ, а гласната ε с α дава η. Дългите гласни и двугласните поглъщат α и ε. Следователно тези имена завършват в *nom. sing.* на: -ᾶ, -ῆ и -ᾶς, -ῆς.

При тези имена първата сричка от края има винаги извито ударение.

	ἡ μνᾶ мина основа μναα-		ἡ συκῆ смокиня основа συκεᾱ-	ὁ Ἑρμῆς Хермес основа Ἑρμεᾱ-
		Singulāris		
Nom.	ἡ μνᾶ		συκῆ	ὁ Ἑρμῆς
Gen.	τῆς μνᾶς		συκῆς	τοῦ Ἑρμοῦ
Dat.	τῇ μνᾷ		συκῇ	τῷ Ἑρμῇ
Acc.	τὴν μνᾶν		συκῆν	τὸν Ἑρμῆν
Voc.	ὦ μνᾶ		συκῆ	ὦ Ἑρμῆ
		Plurālis		
Nom.	αἱ μναῖ		συκαῖ	οἱ Ἑρμαῖ
Gen.	τῶν μνῶν		συκῶν	τῶν Ἑρμῶν
Dat.	ταῖς μναῖς		συκαῖς	τοῖς Ἑρμαῖς
Acc.	τὰς μνᾶς		συκᾶς	τοὺς Ἑρμᾶς
Voc.	ὦ μναῖ		συκαῖ	ὦ Ἑρμαῖ

Забележки. **1.** Съществителното име βορρᾶς, ὁ ʻсеверен вятърʼ има основа βορρεᾱ-. То запазва α във всичките падежи: βορρᾶς, *gen.* βορρᾶ, *dat.* βορρᾷ, *acc.* βορρᾶν, *voc.* βορρᾶ. Неконтрахираните форми са с едно ρ: ὁ βορέας, βορέου, βορέᾳ, βορέαν.

2. Съществителното име γῆ, ἡ ʻземяʼ се скланя в единствено число като συκῆ: γῆ, γῆς, γῇ, γῆν, γῆ. В мн. число се употребяват по-често формите от γαῖα и γέα.

ВТОРО СКЛОНЕНИЕ

Общи бележки

§ 37. Основата на имената по второ склонение завършва на ο-. Затова то се нарича още **о**-склонение. То отговаря на латинското второ склонение.

ταῦρος ʻбикʼ има основа ταυρο-, *лат.* *taurus,* основа *tauro-*.

Към него принадлежат имена от трите рода. Съществителните имена от мъжки и женски род завършват в *nom. sing.* на -ος, а съществителните имена от среден род — на -ον.

Съществителните имена от мъжки и женски род образуват сигматичен *nom. sing.*, а имената от среден род имат номинативно окончание -ν.

ὁ λόγο-ς ʻсловоʼ основа λογο-
ἡ νῆσο-ς ʻостровʼ, основа νησο-.
τὸ δῶρο-ν ʻдарʼ основа δωρο-.

ὁ ἀγρός нива основа ἀγρο-	ὁ λόγος слово основа λογο-	ὁ βάρβαρος чужденец основа βαρβαρο-	ὁ δῆμος народ основа δημο-
	Singulāris		
Nom. ὁ ἀγρός	λόγος	βάρβαρος	δῆμος
Gen. τοῦ ἀγροῦ	λόγου	βαρβάρου	δήμου
Dat. τῷ ἀγρῷ	λόγῳ	βαρβάρῳ	δήμῳ
Acc. τὸν ἀγρόν	λόγον	βάρβαρον	δῆμον
Voc. ὦ ἀγρέ	λόγε	βάρβαρε	δῆμε
	Plurālis		
Nom. οἱ ἀγροί	λόγοι	βάρβαροι	δῆμοι
Gen. τῶν ἀγρῶν	λόγων	βαρβάρων	δήμων
Dat. τοῖς ἀγροῖς	λόγοις	βαρβάροις	δήμοις
Acc. τοὺς ἀγρούς	λόγους	βαρβάρους	δήμους
Voc. ὦ ἀγροί	λόγοι	βάρβαροι	δῆμοι

Имената от женски род са по-малко. Те означават същества от женски пол, растения, страни, градове и др.

παρθένος, ἡ девица — νῆσος, ἡ остров
ἄμπελος, ἡ лоза — ὁδός, ἡ път
βίβλος, ἡ книга — τάφρος, ἡ ров
ἤπειρος, ἡ суша — Αἴγυπτος, ἡ Египет.

Склонят се, както имената от мъжки род.

ἡ ὁδός път основа ὁδο-	ἡ παρθένος девица основа παρθενο-	ἡ ἄμπελος лоза основа ἀμπελο-	ἡ νῆσος остров основа νησο-
	Singulāris		
Nom. ἡ ὁδός	παρθένος	ἄμπελος	νῆσος
Gen. τῆς ὁδοῦ	παρθένου	ἀμπέλου	νήσου
Dat. τῇ ὁδῷ	παρθένῳ	ἀμπέλῳ	νήσῳ
Acc. τὴν ὁδόν	παρθένον	ἄμπελον	νῆσον
Voc. ὦ ὁδέ	παρθένε	ἄμπελε	νῆσε
	Plurālis		
Nom. αἱ ὁδοί	παρθένοι	ἄμπελοι	νῆσοι
Gen. τῶν ὁδῶν	παρθένων	ἀμπέλων	νήσων
Dat. ταῖς ὁδοῖς	παρθένοις	ἀμπέλοις	νήσοις
Acc. τὰς ὁδούς	παρθένους	ἀμπέλους	νήσους
Voc. ὦ ὁδοί	παρθένοι	ἄμπελοι	νῆσοι

Имената от среден род се скланят, както имената от мъжки и женски род, но имат еднакви падежни форми за *nom.*, *acc.* и *voc.* В множествено число тези падежи завършват на -ᾰ, както в латински и български език.

τὸ φυτόν растение снова φυτο-	τὸ τέκνον дете основа τεκνο-	τὸ φάρμακον лекарство основа φαρμακο-	τὸ δῶρον дар основа δωρο-
	Singulāris		
Nom. τὸ φυτόν	τέκνον	φάρμακον	δῶρον
Gen. τοῦ φυτοῦ	τέκνου	φαρμάκου	δώρου
Dat. τῷ φυτῷ	τέκνῳ	φαρμάκῳ	δώρῳ
Acc. τὸ φυτόν	τέκνον	φάρμακον	δῶρον
Voc. ὦ φυτόν	τέκνον	φάρμακον	δῶρον
	Plurālis		
Nom. τὰ φυτά	τέκνᾰ	φάρμακᾰ	δῶρᾰ
Gen. τῶν φυτῶν	τέκνων	φαρμάκων	δώρων
Dat. τοῖς φυτοῖς	τέκνοις	φαρμάκοις	δώροις
Acc. τὰ φυτά	τέκνᾰ	φάρμακᾰ	δῶρᾰ
Voc. ὦ φυτά	τέκνᾰ	φάρμακᾰ	δῶρᾰ

Обяснения

§ 38. 1. Острото ударение от първата сричка минава в извито в *gen.* и *dat.* на всички числа, а в останалите падежи се запазва.

2. Острото ударение от втората сричка остава непроменено.

3. Острото ударение от третата сричка минава върху втората в *gen.* и *dat. sing.* и в *gen.*, *dat.* и *acc. plur.*, понеже падежните завършъци са дълги. В същите падежи извитото ударение от втората сричка става остро. Не се променя ударението на имената от ср. род в *acc. pl.*, защото те имат кратко окончание.

Забележка. Звателен падеж е равен на основата, която се явява в е-степен: ἄνθρωπος 'човек', ἄνθρωπε 'човече'.

От ἀδελφός 'брат' звателен падеж е ἄδελφε 'брате' — с отмет на ударението.

От θεός 'бог' по-често в звателен падеж се явява именителната форма ὦ θεός вместо ὦ θεέ 'боже'.

Nomina contracta по II склонение

§ 39. Контрахираните имена *(nomina contracta)* по второ склонение имат пред номинативните завършъци -ος и -ον гласните ε или ο, които се сливат (контрахират) с падежните завършъци.

ε + ο и ο + ο дават ου

ε и ο се поглъщат от дългите гласни и двугласните.

ε + α дават ᾱ (*plur.* среден род).

Следователно падежните завършъци се отличават само в *nom.*, *acc.* и *voc. sing.* от завършъците на неконтрахираните имена.

Простите имена имат ударение върху първата сричка от края, а сложните получават ударение на предпоследната сричка.

ὁ πλοῦς плаване основа πλοο-			ὁ περίπλους плаване около основа περιπλοο-	τὸ ὀστοῦν кост основа ὀστεο-	
		Singulāris			
Nom.	ὁ	πλοῦς — πλόος	περίπλους	τὸ	ὀστοῦν — ὀστέον
Gen.	τοῦ	πλοῦ — πλόου	περίπλου	τοῦ	ὀστοῦ — ὀστέου
Dat.	τῷ	πλῷ — πλόῳ	περίπλῳ	τῷ	ὀστῷ — ὀστέῳ
Acc.	τὸν	πλοῦν — πλόον	περίπλουν	τὸ	ὀστοῦν — ὀστέον
Voc.	ὦ	πλοῦ — πλόε	περίπλου	ὦ	ὀστοῦν — ὀστέον
		Plurālis			
Nom.	οἱ	πλοῖ — πλόοι	περίπλοι	τὰ	ὀστᾶ — ὀστέα
Gen.	τῶν	πλῶν — πλόων	περίπλων	τῶν	ὀστῶν — ὀστέων
Dat.	τοῖς	πλοῖς — πλόοις	περίπλοις	τοῖς	ὀστοῖς — ὀστέοις
Acc.	τοὺς	πλοῦς — πλόους	περίπλους	τὰ	ὀστᾶ — ὀστέα
Voc.	ὦ	πλοῖ — πλόοι	περίπλοι	ὦ	ὀστᾶ — ὀστέα

Обяснения

§ 40. 1. Звателен падеж се употребява твърде рядко.

2. Съществителното κανοῦν от κάνεον, τό 'кошница' получава ударение на първата сричка, макар че нито една от сливащите се две срички няма ударение (§ 18).

ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА ПО ПЪРВО И ВТОРО СКЛОНЕНИЕ

§ 41. Прилагателните имена по първо и второ склонение се разделят на три групи.

1. Прилагателни имена с три номинативни завършъка.

-ος за мъжки род
-η, -ᾱ за женски род
-ον за среден род
καλός, καλή, καλόν хубав.

Завършъкът за женски род е -α, когато пред номинативните завършъци има ε, ι, ρ — само α *purum.*

νέος, νέᾱ, νέον млад
ἴδιος, ἰδίᾱ, ἴδιον собствен
πατρῷος, πατρῴᾱ, πατρῷον бащин
δίκαιος, δικαίᾱ, δίκαιον справедлив
ἐχθρός, ἐχθρά ἐχθρόν враждебен.

Изключение: ἀθρόος, ἀθρόα, ἀθρόον събран.

Склонението на формите за мъжки и среден род е, както на имената по второ склонение, а на формите за женски род — както на имената по първо склонение.

καλός	καλή	καλόν	хубав	δίκαιος	δικαίᾱ	δίκαιον	справедлив
основи	καλο-	καλᾱ-	καλο-	основи	δικαιο-	δικαιᾱ-	δικαιο-

	Singularis					
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	καλός	καλή	καλόν	δίκαιος	δικαία	δίκαιον
Gen.	καλοῦ	καλῆς	καλοῦ	δικαίου	δικαίας	δικαίου
Dat.	καλῷ	καλῇ	καλῷ	δικαίῳ	δικαίᾳ	δικαίῳ
Acc.	καλόν	καλήν	καλόν	δίκαιον	δικαίαν	δίκαιον
Voc.	καλέ	καλή	καλόν	δίκαιε	δικαία	δίκαιον
	Pluralis					
Nom.	καλοί	καλαί	καλά	δίκαιοι	δίκαιαι	δίκαια
Gen.		καλῶν			δικαίων	
Dat.	καλοῖς	καλαῖς	καλοῖς	δικαίοις	δικαίαις	δικαίοις
Acc.	καλούς	καλάς	καλά	δικαίους	δικαίας	δίκαια
Voc.	καλοί	καλαί	καλά	δίκαιοι	δίκαιαι	δίκαια

Ударението в *nom.*, *gen.* и *voc. plur.* на формите за женски род стои върху сричката, на която стои в същите форми за мъжки род. Следователно прилагателните по първо склонение в *gen. plur.* нямат извито ударение на първата сричка от края, както съществителните (§ 33, 1), ако ударението не пада върху първата сричка.

2. Прилагателни имена с два завършъка.

-ος за мъжки и женски род
-ον за среден род.

Такива са само някои прости прилагателни имена и всички сложни прилагателни.

βάρβαρος, βάρβαρον чуждестранен
ἥμερος, ἥμερον питомен
ἀθάνατος, ἀθάνατον безсмъртен
ἄδικος, ἄδικον несправедлив
ἥσυχος, ἥσυχον спокоен
φρόνιμος, φρόνιμον разумен
ἀνάξιος, ἀνάξιον недостоен
καρποφόρος, καρποφόρον плодоносен.

И двете форми са по второ склонение (§ 37).

3. Отделни прилагателни имена се явяват ту като прилагателни с три завършъка, ту като прилагателни с два завършъка.

βέβαιος, βεβαίᾱ, βέβαιον и βέβαιος, βέβαιον здрав
ἔρημος, ἐρήμη, ἔρημον и ἔρημος, ἔρημον пуст
χρήσιμος, χρησίμη, χρήσιμον и χρήσιμος, χρήσιμον полезен
ὠφέλιμος, ὠφελίμη, ὠφέλιμον и ὠφέλιμος, ὠφέλιμον полезен.
Напр. ἡ ἐρήμη ὁδός и ἡ ἔρημος ὁδός уединен път.

Прилагателните имена се дават в речника само във формата за мъжки род и цифра, която показва броя на номинативните завършъци.

ἀγαθός 3 добър = ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν
ἔνδοξος 2 славен = ἔνδοξος, ἔνδοξον
χρήσιμος 2 (3) полезен = χρήσιμος, χρήσιμον и χρήσιμος, χρησίμη, χρήσιμον.

Забележка. Отделни прилагателни имена имат форма само за мъжки род по първо склонение. Те са с едно окончание и се скланят, както съществителните имена от мъжки род по първо склонение, например ἐθελοντής, οῦ доброволен, εὐμενέτης, ου благосклонен, μαχητής, οῦ войнствен, ὑπηνήτης, ου брадат.

Контрахирани прилагателни имена (adiectīva contracta)

§ 42. Прилагателните имена, които имат ε или ο пред основната гласна, контрахират ε и ο с падежните завършъци, както съществителните имена (§ 36 и 39). При това ε + α контрахира в ᾱ, ако се предхожда от гласна или ρ, а във всички останали случаи в η; гласните ο + η дават η.

ἀργυροῦς ἀργυρᾶ ἀργυροῦν от ἀργύρεος ἀργυρέᾱ ἀργύρεον сребърен
ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν от ἁπλόος ἁπλόη ἁπλόον прост.

Получената от сливане сричка получава извито ударение и в ония случаи, когато нито една от двете слети срички не е имала ударение:

χρυσοῦς ʽзлатенʼ от χρύσεος.

Сложните прилагателни имат ударение на предпоследната сричка:
εὔνους благосклонен, κακόνους зложелателен.

	ἀργυροῦς ἀργυρᾶ ἀργυροῦν сребърен основи ἀργυρεο- ἀργυρεᾱ-			ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν прост основи ἁπλοο- ἁπλοᾱ-	
			Singulāris			
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	ἀργυροῦς	ἀργυρᾶ	ἀργυροῦν	ἁπλοῦς	ἁπλῆ	ἁπλοῦν
Gen.	ἀργυροῦ	ἀργυρᾶς	ἀργυροῦ	ἁπλοῦ	ἁπλῆς	ἁπλοῦ
Dat.	ἀργυρῷ	ἀργυρᾷ	ἀργυρῷ	ἁπλῷ	ἁπλῇ	ἁπλῷ
Acc.	ἀργυροῦν	ἀργυρᾶν	ἀργυροῦν	ἁπλοῦν	ἁπλῆν	ἁπλοῦν
			Plurālis			
Nom.	ἀργυροῖ	ἀργυραῖ	ἀργυρᾶ	ἁπλοῖ	ἁπλαῖ	ἁπλᾶ
Gen.		ἀργυρῶν			ἁπλῶν	
Dat.	ἀργυροῖς	ἀργυραῖς	ἀργυροῖς	ἁπλοῖς	ἁπλαῖς	ἁπλοῖς
Acc.	ἀργυροῦς	ἀργυρᾶς	ἀργυρᾶ	ἁπλοῦς	ἁπλᾶς	ἁπλᾶ

εὔνους, εὔνουν благосклонен, основа εὐνοο-				
	Singulāris		*Plurālis*	
	mf	*n*	*mf*	*n*
Nom.	εὔνους	εὔνουν	εὖνοι	εὔνοα
Gen.	εὔνου		εὔνων	
Dat.	εὔνῳ		εὔνοις	
Acc.	εὔνουν	εὔνουν	εὔνους	εὔνοα

Контрахират следните групи прилагателни имена:

1. Прилагателни с три завършъка, които означават **вещество** или **цвят**.

σιδηροῦς 3 железен, πορφυροῦς 3 пурпурен.

2. Числителните прилагателни с три завършъка (§ 99), които предават умножение и завършват на -πλοῦς (*лат. -plex*).

τριπλοῦς 3 троен, *лат. triplex.*

3. Сложните прилагателни с νοῦς 'разум' и πλοῦς 'плаване'.

Те са с два номинативни завършъка.

κακόνους 2 зложелателен
φιλόπλους 2 обичащ да плава.

Сложните прилагателни не контрахират в *nom.* и *acc. plur.* за среден род: εὔνοα.

Завършъкът οι се явява кратък за ударението при сложните прилагателни, макар че е получен от οι и гласната ο: εὖνοι от εὔνοοι.

4. Прилагателното σῶος, σῶον или σῷος, σῷον 'здрав' образува слети форми само в *nom. sing.* σῶς, σῶν, *acc. sing.* σῶν, *nom. pl.* σῷ, σᾶ, *acc. pl.* σῶς, σᾶ.

Контрахираните имена нямат *voc.* и двойнствено число.

Атическо склонение

§ 43. Към второ атическо склонение принадлежат съществителни и прилагателни имена, които завършват в *nom. sing.* на -ως за мъжки и женски род и на -ων за среден род. Тяхната основа окончава на ω. Пред основата най-често има гласната ε или α. Основната дълга гласна ω се запазва във всичките падежи и завършъците се сливат с нея, като гласната им ι се подписва.

Ударението във всичките падежи е остро и се запазва на тази сричка, върху която стои в *nom. sing.*

	ὁ νεώς храм основа νεω-	Μενέλεως Менелай основа Μενελεω-	τὸ ἀνώγεων зала основа ἀνωγεω-
		Singulāris	
Nom.	ὁ νεώς	Μενέλεως	τὸ ἀνώγεων
Gen.	τοῦ νεώ	Μενέλεω	τοῦ ἀνώγεω
Dat.	τῷ νεῴ	Μενέλεῳ	τῷ ἀνώγεῳ
Acc.	τὸν νεών	Μενέλεων	τὸ ἀνώγεων
Voc.	ὦ νεώς	Μενέλεως	ὦ ἀνώγεων
		Plurālis	
Nom.	οἱ νεῴ		τὰ ἀνώγεω
Gen.	τῶν νεών		τῶν ἀνώγεων
Dat.	τοῖς νεῴς		τοῖς ἀνώγεῳς
Acc.	τοὺς νεώς		τὰ ἀνώγεω
Voc.	ὦ νεῴ		ὦ ἀνώγεω

Така се скланят още: λεώς, ὁ народ, ταώς, ὁ паун, κάλως, ὁ въже, ἕως, ἡ зора, ἅλως, ἡ харман и др.

Обяснения

§ 44. 1. Това склонение се нарича атическо, защото е присъщо предимно на атическия диалект. Съществителните имена с основа на ω и номинативен завършък на -ως и -ων в йонийски диалект имат основа на ο, както другите имена по второ склонение. Гласната пред завършъка е дълга, най-често ᾱ, и чрез смяна на дължината *(metathesis quantitatis)* се е получила ε, основа на εω: λᾱός — ληός — λεώς.

2. Ударението в ἀνώγεων, Μενέλεως и др. остава на третата сричка, понеже εω е от ᾱο. Следователно първата сричка е била кратка. По аналогия на именителен падеж ударението се е запазило на третата сричка и в другите падежи, където първата сричка е била дълга и преди смяната на дължините. По този начин εω се явява като една сричка за ударението.

3. При отделни имена *acc. sing.* не получава окончанието ν: ἕω вм. ἕων, ἅλω вм. ἅλων.

4. *Voc. sing.* е равен на *nom. sing.*

Прилагателни имена с основа на ω

§ 45. Прилагателните имена с основа на ω се скланят, както съществителните от атическото склонение, но в *nom.* и *acc. plur.* среден род запазват окончанието -α.

ἵλεως, ἵλεων милостив, основа ἱλεω-

	Singulāris mf	n	*Plurālis* mf	n
N. *V.*	ἵλεως	ἵλεων	ἵλεῳ	ἵλεα
Gen.	ἵλεω		ἵλεων	
Dat.	ἵλεῳ		ἵλεῳς	
Acc.	ἵλεων	ἵλεων	ἵλεως	ἵλεα

Прилагателните по атическото склонение имат два номинативни завършъка. Изключение прави πλέως, πλέα, πλέων 'пълен', чиято форма за женски род е по първо склонение.

ТРЕТО СКЛОНЕНИЕ

Общи бележки

§ 46. Към трето склонение принадлежат съществителни имена от трите рода. Тяхната основа обикновено се намира, като се махне генитивното окончание -ος. Затова съществителните имена по трето склонение се дават в речника в *nominatīvus* и *genitīvus*.

В зависимост от окончанието на основата имената от трето склонение се разделят на две главни групи.

I. Основи на съгласна (nomina consonantia). Имената с основа на съгласна пък се разделят на няколко подгрупи.

1. Основи на няма съгласна. Такива са имената, на които основата завършва на г у т у р а л (гърлена съгласна), на л а б и а л (устна съгласна) и на д е н т а л (зъбна съгласна).
2. Основи на ликвидна съгласна (ρ, λ).
3. Основи на ν.
4. Основи на ντ.
5. Основи на σ.

II. Основи на гласна (nomina vocalia). Имената с основа на гласна се разделят също на няколко подгрупи.

1. Основи на меките гласни υ и ι.
2. Основи на ι/εj.
3. Основи на υ/εF.
4. Основи на двугласната ευ/εF.
5. Основи на ωF и οj.

Имената от мъжки и женски род образуват *nom. sing.* с окончанието ς (сигматичен именителен падеж) или без окончание (асигматичен именителен падеж). Имената от среден род не приемат окончание в *nom. sing.* Основата им, доколкото позволяват фонетичните закони (§ 21, 1), служи за именителен падеж.

Склонението на имената от трите рода става по един и същ начин, като се помни, че имената от среден род имат еднакви падежни форми за *nom., acc.* и *voc.* и че в множествено число тези падежи завършват на -α, както и при второ склонение (§ 37).

Падежни окончания

§ 47.

	Singulāris		*Plurālis*	
	mf	*n*	*mf*	*n*
Nom.	-ς или без окончание	—	-ες	-ᾰ
Gen.	-ος		-ων	
Dat.	-ι		-σι(ν)	
Acc.	-ᾰ, -ν	—	-ᾰς, -ς	-ᾰ
Voc.	= осн. или на *nom.*	—	-ες	-ᾰ

Падежните окончания за трето склонение са кратки с изключение на окончанието за *gen. plurālis.*

Окончанията -α и -ν за *acc. singulāris* произхождат от първоначалното окончание **-m**. След съгласна -m е станало сонантно и е дало -ᾰ, а след гласна е минало в -ν съгласно фонетичните закони на гръцки език: *κολακm—κολακm̥—κόλακᾰ; *ἰχθυm—ἰχθύν, ср. *лат.* *ducm̥—ducem.

Окончанията -ᾰς и -ς за *acc. plurālis* идват от -νς и имат аналогичен произход, както в единствено число: κόλακᾰς от *κολακmς през κολακαm̥ς и ἰχθῦς от *ἰχθυmς.

Voc. singularis на имената от мъжки и женски род може да бъде равен по форма на именителен падеж или пък е равен на основата, доколкото това позволяват звуковите закони. Имената с основа на гърлена и устна съгласна, имената с остро ударение на първата сричка (*oxytona*) и причастията имат *voc. singulāris* равен на *nominatīvus*. Останалите съществителни и почти всички прилагателни имат *voc. sing.* равен на основата: κόλαξ 'ласкател', *voc.* ὦ κόλαξ, ῥήτωρ 'оратор', *voc.* ὦ ῥῆτορ.

За ударението

§ 48. 1. Съществителните имена по правило запазват ударението върху сричката, на която стои в *nom. sing.*, доколкото позволяват за това правилата за ударението (вж. § 9, 1 и 2). От това правило се отклоняват имената с едносрична основа. Те получават в *gen.* и *dat.* на всичките числа ударение върху първата сричка, т. е. върху падежното окончание.

θήρ животно, θηρός, θηρί, θῆρα
θῆρες, θηρῶν, θηρσί(ν), θῆρας.

Отклоняват се от това правило за едносричните основи:

а. Причастията с едносрична основа: στάς 'застанал', στάντος.

б. Следните съществителни имат в *gen. plur.* ударение на коренната сричка:

παῖς,	παιδός,	ὁ	дете	*gen. pl.*	παίδων
Τρώς,	Τρωός,	ὁ	троянец	„ „	Τρώων
δᾴς,	δᾳδός,	ἡ	факел	„ „	δᾴδων
δμώς,	δμωός,	ὁ	роб	„ „	δμώων
φῶς,	φωτός,	τό	светлина	„ „	φώτων
οὖς,	ὠτός,	τό	ухо	„ „	ὤτων
θώς,	θωός,	ὁ	чакал	„ „	θώων
σής,	σεός	ὁ	молец	„ „	σέων.

в. Прилагателното πᾶς 'всеки, цял' има ударение върху коренната сричка в *gen.* и *dat. plur.*: πᾶς—πάντων, πᾶσι(ν).

Забележка. Съществителното ἦρ, ἦρος 'пролет' не е изключение, понеже основата му е двусрична, но е дала една сричка чрез контракция: ἦρ от ἔαρ, ἦρος от ἔαρος.

2. Много едносрични съществителни от мъжки и женски род и всички от среден род, които имат дълга гласна или двугласна, получават в *nom. sing.* извито ударение.

βοῦς, βοός,	ὁ, ἡ	вол, крава	γλαῦξ,	γλαυκός,	ἡ	кукумявка
μῦς, μυός,	ὁ	мишка	δρῦς,	δρυός,	ἡ	дъб
σῦς, συός,	ὁ, ἡ	свиня	ναῦς,	νεώς,	ἡ	кораб
παῖς, παιδός,	ὁ, ἡ	дете	οὖς,	ὠτός,	τό	ухо
πῦρ, πυρός,	τό	огън	γραῦς,	γραός,	ἡ	баба.

ОСНОВИ НА СЪГЛАСНА

§ 49. Имената с основа на съгласна се разделят на основи с няма *(muta)* съгласна, основи на плавна *(liquida)* съгласна и основи на σ.

Основи на muta

§ 50. 1. Немите основи се разделят на три групи.

а. Основи на гутурал κ γ χ.

б. Основи на лабиал π β φ.

в. Основи на дентал τ δ θ.

Имената от мъжки и женски род с основа на няма съгласна имат сигматичен *nom. sing.* При това стават следните промени:

κ, γ, χ + σ дават ξ
κόλαξ 'ласкател' от *κολακς
τέττιξ 'щурец' от *τεττιγς през *τεττικς
ὄνυξ 'нокът' от *ὀνυχς през *ὀνυκς.

π, β, φ + σ дават ψ
λαῖλαψ 'буря' от *λαιλαπς
φλέψ 'жила' от *φλεβς през *φλεπς
κατῆλιψ 'таван' от *κατηλιφς през *κατηλιπς

τ, δ, θ пред σ изпадат

ἐσθής 'дреха' от *ἐσθητς
πατρίς 'родина' от *πατριδς
κόρυς 'шлем' от *κορυθς.

При основите на съгласна падежните окончания остават почти във всички падежи без промяна и затова в този случай може да се говори за падежни окончания, а не за падежни завършъци.

Основи на гутурал

		ὁ κόλαξ ласкател основа κολακ-	ὁ τέττιξ щурец основа τεττιγ-	ὁ ὄνυξ нокът основа ὀνυχ-	ἡ φλόξ пламък основа φλογ-
		Singularis			
Nom.	ὁ	κόλαξ	τέττιξ	ὄνυξ	ἡ φλόξ
Gen.	τοῦ	κόλακ-ος	τέττιγος	ὄνυχος	τῆς φλογός
Dat.	τῷ	κόλακ-ι	τέττιγι	ὄνυχι	τῇ φλογί
Acc.	τὸν	κόλακ-α	τέττιγα	ὄνυχα	τὴν φλόγα
Voc.	ὦ	κόλαξ	τέττιξ	ὄνυξ	ὦ φλόξ
		Pluralis			
Nom.	οἱ	κόλακ-ες	τέττιγες	ὄνυχες	αἱ φλόγες
Gen.	τῶν	κολάκ-ων	τεττίγων	ὀνύχων	τῶν φλογῶν
Dat.	τοῖς	κόλαξι(ν)	τέττιξι(ν)	ὄνυξι(ν)	ταῖς φλοξί(ν)
Acc.	τοὺς	κόλακ-ας	τέττιγας	ὄνυχας	τὰς φλόγας
Voc.	ὦ	κόλακ-ες	τέττιγες	ὄνυχες	ὦ φλόγες

Основи на лабиал

ἡ λαῖλαψ буря основа λαιλαπ-			ὁ Ἄραψ арабин основа Ἀραβ-		ὁ γύψ лешояд основа γυπ-
			Singulāris		
Nom.	ἡ	λαῖλαψ	ὁ	Ἄραψ	γύψ
Gen.	τῆς	λαίλαπ-ος	τοῦ	Ἄραβος	γυπός
Dat.	τῇ	λαίλαπ-ι	τῷ	Ἄραβι	γυπί
Acc.	τὴν	λαίλαπ-α	τόν	Ἄραβα	γῦπα
Voc.	ὦ	λαῖλαψ	ὦ	Ἄραψ	γύψ
			Plurālis		
Nom.	αἱ	λαίλαπ-ες	οἱ	Ἄραβες	γῦπες
Gen.	τῶν	λαιλάπ-ων	τῶν	Ἀράβων	γυπῶν
Dat.	ταῖς	λαίλαψι(ν)	τοῖς	Ἄραψι(ν)	γυψί(ν)
Acc.	τὰς	λαίλαπ-ας	τοὺς	Ἄραβας	γῦπας
Voc.	ὦ	λαίλαπ-ες	ὦ	Ἄραβες	γῦπες

Основи на дентал

ἡ ἐσθής дреха основа ἐσθητ-			ἡ πατρίς родина основа πατριδ-	ἡ νύξ нощ основа νυκτ-
			Singulāris	
Nom.	ἡ	ἐσθής	πατρίς	νύξ
Gen.	τῆς	ἐσθῆτ-ος	πατρίδος	νυκτός
Dat.	τῇ	ἐσθῆτ-ι	πατρίδι	νυκτί
Acc.	τὴν	ἐσθῆτ-α	πατρίδα	νύκτα
Voc.	ὦ	ἐσθής	πατρίς и πατρί	νύξ
			Plurālis	
Nom.	αἱ	ἐσθῆτ-ες	πατρίδες	νύκτες
Gen.	τῶν	ἐσθήτ-ων	πατρίδων	νυκτῶν
Dat.	ταῖς	ἐσθῆσι(ν)	πατρίσι(ν)	νυξί(ν)
Acc.	τὰς	ἐσθῆτ-ας	πατρίδας	νύκτας
Voc.	ὦ	ἐσθῆτ-ες	πατρίδες	νύκτες

Съществителните имена на -ις и -υς с основа на дентал получават в *acc. sing.* окончанието -ν вместо -α, ако в *nom. sing.* имат ударение на втората сричка.

χάρις, χάριτος ἡ прелест, *acc. sing.* χάριν
κόρυς, κόρυθος, ἡ шлем „ „ κόρυν
ἔρις, ἔριδος, ἡ спор „ „ ἔριν, но
πατρίς, πατρίδος, ἡ родина „ „ πατρίδα, понеже в *nom. sing.* има ударение на първата сричка.

Окончанието -ν се е явило по-късно по аналогия на съответните гласни основи на ι/εj и на υ/εϜ (§ 59 и 60).

Съществителни имена от среден род

§ 51. Имената от среден род нямат окончание в *nom. sing.* Крайната няма съгласна изпада (§ 21,1): σῶμα от основа σωματ-.

Склонението на имената от среден род съвпада със склонението на имената от мъжки и женски род, но в *nom.*, *acc.* и *voc.* те имат еднакви форми. В множествено число тези падежи завършват на -ᾰ, както при имената от второ склонение (§ 37).

τὸ σῶμα тяло			основа σωματ-	
Nom.	*Sg.*	τὸ σῶμα	*Pl.*	τὰ σώματ-α
Gen.		τοῦ σώματ-ος		τῶν σωμάτ-ων
Dat.		τῷ σώματ-ι		τοῖς σώμασι(ν)
Acc.		τὸ σῶμα		τὰ σώματ-α
Voc.		ὦ σῶμα		ὦ σώματ-α

Забележки: 1. Малко по-особено образуват *nom. singulāris* следните имена от среден род:

γάλα γάλακτος, τό мляко, основа γαλακτ-
μέλι, μέλιτος, τό мед „ μελιτ-
γόνυ, γόνατος, τό коляно „ γονατ-
δόρυ, δόρατος, τό копие „ δορατ-
οὖς, ὠτός, τό ухо „ ὠτ-
ὕδωρ, ὕδατος, τό вода „ ὑδατ-
φῶς, φωτός, τό светлина „ φωτ- от φαοτ-.

2. Съществителното νύξ 'нощ' има основа νυκτ-.

3. Съществителното θρίξ, τριχός, ἡ 'косъм' има основа θριχ-: началната *aspirāta* става *tenuis* в *nom. sg.* и *dat. pl.* поради дисимилация.

4. Имената на -ις, -υς, -ης (*gen.* -ητος) са женски род, а имената на -μα са среден род.

5. Съществителните имена ἀλώπηξ, ἡ 'лисица' и πούς, ὁ 'крак' имат в номинатив удължение, което се запазва и в звателен падеж: ἀλώπηξ, ἀλώπεκος и ποῦς, ποδός.

Основи на ликвидна съгласна (ρ, λ)

§ 52. Основите на ρ образуват асигматичен *nom. sing.*, но гласната пред ρ се удължава, ако е кратка: ε става η и ο става ω.

ἀστήρ 'звезда', *gen.* ἀστέρος, основа ἀστερ-, ῥήτωρ 'оратор', *gen.* ῥήτορος, основа ῥητορ-.

ὁ κρατήρ кратер	ὁ ἀθήρ осил	ὁ ῥήτωρ оратор	ὁ κέλωρ дете
основа κρατηρ-	основа ἀθερ-	основа ῥητορ-	основа κελωρ-

Singularis

Nom.	ὁ	κρατήρ	ἀθήρ	ῥήτωρ	κέλωρ
Gen.	τοῦ	κρατῆρος	ἀθέρος	ῥήτορος	κέλωρος
Dat.	τῷ	κρατῆρι	ἀθέρι	ῥήτορι	κέλωρι
Acc.	τὸν	κρατῆρα	ἀθέρα	ῥήτορα	κέλωρα
Voc.	ὦ	κρατήρ	ἀθήρ	ῥῆτορ	κέλωρ

Pluralis

Nom.	οἱ	κρατῆρες	ἀθέρες	ῥήτορες	κέλωρες
Gen.	τῶν	κρατήρων	ἀθέρων	ῥητόρων	κελώρων
Dat.	τοῖς	κρατῆρσι(ν)	ἀθέρσι(ν)	ῥήτορσι(ν)	κέλωρσι(ν)
Acc.	τοὺς	κρατῆρας	ἀθέρας	ῥήτορας	κέλωρας
Voc.	ὦ	κρατῆρες	ἀθέρες	ῥήτορες	κέλωρες

С основа на λ има само една дума и тя образува сигматичен номинатив: ἅλς 'сол', ἁλός, ἁλί, ἅλα, ἅλς; *pl.* ἅλες, ἁλῶν, ἁλσί(ν), ἅλας, ἅλες.

Съществителните имена на -ηρ и -ωρ са от мъжки род. Основата на имената на -ηρ е обикновено дълга, а основата на имената на -ωρ най-често е кратка: χαρακτήρ, ῆρος, ὁ, δώτωρ, δώτορος, ὁ дарител.

Съществителните имена на -αρ са от среден род: ἔαρ, ἔαρος, τό 'пролет'. От среден род е и съществителното име πῦρ, πυρός, τό 'огън'.

Voc. sing. е равен на основата, ако първата сричка от края няма ударение: ῥήτωρ, *voc. sing.* ῥῆτορ. Когато ударението пада на първата сричка от края, *voc. sing.* е равен на *nom. sing.*: ἀθήρ, основа ἀθερ-, *voc. sing.* ἀθήρ.

Съществителното име σωτήρ, σωτῆρος, ὁ 'спасител' образува *voc. sing.* σῶτερ, а съществителното име ἀστήρ, ἀστέρος, ὁ 'звезда' образува *dat. plur.* ἀστράσι(ν).

„Синкопирани" съществителни имена

§ 53. Съществителните имена πατήρ, πατρός, ὁ 'баща', μήτηρ, μητρός, ἡ 'майка' θυγάτηρ, θυγατρός, ἡ 'дъщеря' и γαστήρ, γαστρός, ἡ 'стомах' се наричат „синкопирани", понеже в *gen.* и *dat. sing.* и в *dat. plur.* изпускат основната гласна ε.

При синкопираните съществителни имена *voc. sing.* е равен на основата с отмет на ударението.

В синкопираните форми за родителен и дателен падеж ед. число ударението пада върху първата сричка: πατρός, πατρί.

В *dat. plur.* ударението пада върху новата сричка ρα, а в останалите падежи стои върху гласната ε.

		ὁ πατήρ баща основа πατερ-		ἡ μήτηρ майка основа μητερ-	ἡ θυγάτηρ дъщеря основа θυγατερ-	ἡ γαστήρ стомах основа γαστερ-
			Singularis			
Nom.	ὁ	πατήρ	ἡ	μήτηρ	θυγάτηρ	γαστήρ
Gen.	τοῦ	πατρός	τῆς	μητρός	θυγατρός	γαστρός
Dat.	τῷ	πατρί	τῇ	μητρί	θυγατρί	γαστρί
Acc.	τὸν	πατέρα	τὴν	μητέρα	θυγατέρα	γαστέρα
Voc.	ὦ	πάτερ	ὦ	μῆτερ	θύγατερ	—
			Pluralis			
Nom.	οἱ	πατέρες	αἱ	μητέρες	θυγατέρες	γαστέρες
Gen.	τῶν	πατέρων	τῶν	μητέρων	θυγατέρων	γαστέρων
Dat.	τοῖς	πατράσι(ν)	ταῖς	μητράσι(ν)	θυγατράσι(ν)	γαστράσι(ν)
Acc.	τοὺς	πατέρας	τὰς	μητέρας	θυγατέρας	γαστέρας
Voc.	ὦ	πατέρες	ὦ	μητέρες	θυγατέρες	—

З а б е л е ж к а: В същност тези имена се явяват в три степени—с дълга гласна γαστήρ, с кратка основна гласна γαστέρες и в нулева степен γαστρός: γαστηρ-, γαστερ- и γαστρ-.

Съществителното име Δημήτηρ „Деметра“ образува косвените падежи от нулевата степен, като ударението се отдръпва на третата сричка: Δημήτηρ, Δήμητρος, Δήμητρι, Δήμητρα, Δήμητερ.

Основи на съгласната ν

§ 54. Основите на съгласната ν образуват асигматичен именителен падеж, но основната гласна се удължава, ако е кратка: ο става ω, ε става η: ἡγεμών 'водач', основа ἡγεμον-, λιμήν 'пристанище', основа λιμεν-, но μήν, μηνός, ὁ 'месец' и χιτών, χιτῶνος, ὁ 'хитон', основи μην-, χιτων-.

		ὁ ἡγεμών водач основа ἡγεμον-	ὁ χιτών хитон основа χιτων-	ὁ λιμήν пристанище основа λιμεν-	ὁ μήν месец основа μην-
			Singularis		
Nom.	ὁ	ἡγεμών	χιτών	λιμήν	μήν
Gen.	τοῦ	ἡγεμόν-ος	χιτῶνος	λιμένος	μηνός
Dat.	τῷ	ἡγεμόν-ι	χιτῶνι	λιμένι	μηνί
Acc.	τὸν	ἡγεμόν-α	χιτῶνα	λιμένα	μῆνα
Voc.	ὦ	ἡγεμών	χιτών	λιμήν	μήν
			Pluralis		
Nom.	οἱ	ἡγεμόν-ες	χιτῶνες	λιμένες	μῆνες
Gen.	τῶν	ἡγεμόν-ων	χιτώνων	λιμένων	μηνῶν
Dat.	τοῖς	ἡγεμόσι(ν)	χιτῶσι(ν)	λιμέσι(ν)	μησί(ν)
Acc.	τοὺς	ἡγεμόν-ας	χιτῶνας	λιμένας	μῆνας
Voc.	ὦ	ἡγεμόν-ες	χιτῶνες	λιμένες	μῆνες

Voc. sing. е равен на *nom. sing.*, ако ударението пада върху първата сричка (ἡγεμών), а в противен случай е равен на основата: γεῖτον от γείτων съсед.

Съгласната ν пред σ изпада, без да се явява удължение на предходната гласна: ἡγεμόσι(ν) от *ἡγεμονσι.

Съществителните имена на -ην и -ων обикновено имат в именителен падеж единствено число ударение на първата сричка от края, но отделни съществителни получават ударение върху втората сричка: Ἕλλην, ηνος, ὁ елин, κίων, κίονος, ὁ стълб.

Съществителните имена на -ην и -ων са от мъжки род. Отделни имена с тези окончания се явяват от женски род: φρήν, φρενός ἡ, ум, разум, χελιδών, όνος, ἡ ластовица, ἀηδών, όνος, ἡ славей и др.

Отделни съществителни имена с основа на ν образуват сигматичен номинатив. Пред окончанието -ς съгласната ν изпада: δελφῖς, δελφῖνος, ὁ ʻделфинʼ от *δελφινς, ῥῖς, ῥινός, ὁ ʻносʼ от *ῥινς.

Съществителното име κτείς ʻгребенʼ има основа κτεν- и образува сигматичен номинатив, но след изпадане на съгласната ν е станало удължаване на ε в ει: κτείς от *κτενς. То се скланя по следния начин:

κτείς, κτενός, κτενί, κτένα, κτείς,
κτένες, κτενῶν, κτεσί(ν), κτένας, κτένες.

Отделни съществителни имена имат пред съгласната ν гласната α: παιάν, παιᾶνος, ὁ пеан.

Основи на ντ

§ 55. Основите на ντ обикновено образуват сигматичен номинатив. Съчетанието ντ пред ς изпада и предходната гласна се удължава в замяна.

ᾰ става ᾱ: γίγᾱς ʻгигантʼ от *γιγᾰντς
ο става ου: ὀδούς ʻзъбʼ от *ὀδοντς
ε става ει: λυθείς ʻосвободенʼ от * λυθεντς.

Същото удължаване се явява и в *dat. plur.*: γίγᾱσι(ν) от *γιγᾰντσι ὀδοῦσι(ν) от *ὀδοντσι, λυθεῖσι(ν) от *λυθεντσι.

Съществителните имена с гласна ο пред ντ обикновено образуват асигматичен именителен падеж с удължена крайна гласна ο в ω (крайната няма съгласна τ изпада): γέρων ʻстарецʼ, основа γεροντ-.

Voc. sing. е равен на основата (γίγαν, γέρον), но при имената на -ους е равен на именителен падеж (ὀδούς).

Съществителните имена с основа на ντ са от мъжки род.

Отделни съществителни имена имат двойни форми в именителен падеж ед. число: ὀδούς и ὀδών.

	γίγᾱς гигант основа γιγᾰντ-		ὀδούς зъб основа ὀδοντ-		γέρων старец основа γεροντ-
		Singularis			
Nom.	ὁ	γίγᾱς	ὀδούς		γέρων
Gen.	τοῦ	γίγαντος	ὀδόντος		γέροντος
Dat.	τῷ	γίγαντι	ὀδόντι		γέροντι
Acc.	τὸν	γίγαντα	ὀδόντα		γέροντα
Voc.	ὦ	γίγαν	ὀδούς		γέρον
		Pluralis			
Nom.	οἱ	γίγαντες	ὀδόντες		γέροντες
Gen.	τῶν	γιγάντων	ὀδόντων		γερόντων
Dat.	τοῖς	γίγᾱσι(ν)	ὀδοῦσι(ν)		γέρουσι(ν)
Acc.	τοὺς	γίγαντας	ὀδόντας		γέροντας
Voc.	ὦ	γίγαντες	ὀδόντες		γέροντες

Основи на сигма (σ)

§ 56. Имената с основа на сигма се наричат още контрахирани имена *(nomina contracta)*, понеже сигма между две гласни изпада и гласните се сливат (контрахират). В зависимост от гласната, която предхожда основната съгласна сигма, имената от тази група се разделят на три групи.

а. Имена с основа на ες

Към тази група принадлежат:

Съществителни имена от среден род, които в *nom. sing.* завършват на -ος: τὸ γένος 'род', основа γενεσ-. Те образуват именителен падеж ед. число чрез степенуване на гласната ε в ο.

Собствени имена на -ης: Σωκράτης 'Сократ', основа Σωκρατεσ-. Те образуват именителен падеж ед. число с удължаване на гласната ε в η.

Собствени имена на -κλῆς: Σοφοκλῆς 'Софокъл', основа Σοφοκλεεσ-. Те образуват именителен падеж ед. число с удължаване на ε в η и контрахиране на ε и η в η: Σοφοκλέης = Σοφοκλῆς.

Прилагателни имена с номинативен завършък -ής за мъжки и женски род и -ές за среден род: σαφής, σαφές ясен, основа σαφεσ-. Формата за мъжки и женски род е образувана с удължаване на ε в η, а формата на среден род е равна на основата (§ 69).

След изпадане на интервокалната сигма гласната ε дава следните резултати с гласните от окончанията.

ε и ο = ου : γένους от γένεος
ε и ι = ει : γένει от γένεϊ
ε и α = η : γένη от γένεα
ε и ω = ω : γενῶν от γενέων.

Съчетанието εα след ε и ι дава ᾱ, но след ρ дава η:

κλέος 'слава', κλέα от κλέεα от *κλεεσα, но ὄρος 'планина' образува ὄρη от ὄρεα от *ὀρεσα.

Те се скланят по следния начин:

τό γένος род	τὸ ὄρος планина	τὸ κλέος слава	Σωκράτης Сократ	Σοφοκλῆς Софокъл
основа γενεσ-	основа ὀρεσ-	основа κλεεσ-	основа Σωκρατεσ-	основа Σοφοκλεεσ-

Singulāris

Nom.	τὸ γένος	ὄρος	κλέος	ὁ	Σωκράτης	Σοφοκλῆς
Gen.	τοῦ γένους	ὄρους	κλέους	τοῦ	Σωκράτους	Σοφοκλέους
Dat.	τῷ γένει	ὄρει	κλέει	τῷ	Σωκράτει	Σοφοκλεῖ
Acc.	τὸ γένος	ὄρος	κλέος	τὸν	Σωκράτη	Σοφοκλέα
Voc.	ὦ γένος	ὄρος	κλέος	ὦ	Σώκρατες	Σοφόκλεις

Plurālis

Nom.	τὰ γένη	ὄρη	κλέα			Σοφοκλεῖς
Gen.	τῶν γενῶν	ὀρῶν	κλεῶν			Σοφοκλέων
Dat.	τοῖς γένεσι(ν)	ὄρεσι(ν)	κλέεσι(ν)			—
Acc.	τὰ γένη	ὄρη	κλέα			Σοφοκλεῖς
Voc.	ὦ γένη	ὄρη	κλέα			Σοφοκλεῖς

Ударението в *gen. plur.* е винаги извито на първата сричка от края, понеже тя е образувана от сливане на две срички: γενῶν от γενέων от *γενεσων.

Формата за *dat. plur.* γένεσι(ν) е образувана от γένεσσι(ν) — с изпадане на едната σ.

Многосричните думи на -ος имат ударение на третата сричка от края, което се мести на втората сричка, ако първата е дълга. Например πέλαγος, ους, τό 'море' променя ударението си по следния начин: πέλαγος, πελάγους, πελάγει, πέλαγος, πέλαγος; πελάγη, πελαγῶν, πελάγεσι(ν), πελάγη, πελάγη. По същия начин се скланя и съществителното στέλεχος, ους, τό 'дънер' и др.

Собствените имена на -ης завършват в *nom. sing.* на -μένης, -γένης, -σθένης, κράτης и -φάνης. Те имат в *acc. sing.* и дублетни форми на -ην, както имената по първо склонение: Σωκράτην = Σωκράτη. В множествено число се скланят, както имената по първо склонение: Σωκράται, Σωκρατῶν, Σωκράταις, Σωκράτᾱς, Σωκράται.

В старогръцки език собствените имена се членуват и могат да имат множествено число.

Съществителните имена на -ης по трето склонение в *nom. sing.* напълно съвпадат с имената по първо склонение на -ης. Склонението се определя по генитивния завършък: за първо склонение ου, а за трето склонение -ους. Например Ἀλκιβιάδης, ου, ὁ е от първо склонение, но Ἀντισθένης, ους, ὁ е от трето склонение.

Собствените имена на -ης и -κλῆς във *voc. sing.* получават ударение на третата сричка от края: Σώκρατες, Σοφόκλεις. При имената на

-κλῆς ударението е на втората, понеже първата и втората са образували една дълга сричка: Σοφόκλεις от Σοφόκλεες.

Собствените имена на -κλῆς имат двойно контрахиране в *dat. sing.* и *nom. pl.* Σοφοκλεῖ от *Σοφοκλεεσι през Σοφοκλέει и Σοφοκλεῖς от *Σοφοκλεεσες през Σοφοκλέεις.

б. Имена с основа на ασ

Към тази група принадлежат няколко съществителни от среден род, от които най-често се употребяват: τὸ κρέας месо, τὸ γῆρας старост, τὸ γέρας дар и τὸ κέρας рог.

След изпадане на интервокалната сигма гласната α дава следните резултати с гласните от окончанията:

α и ο дава ω: κρέως от κρέαος от *κρεασος
α и ι дава ᾳ: κρέᾳ от *κρεασι
α и α дава ᾱ: κρέᾱ от κρέαα от *κρεασα
α и ω дава ω: κρεῶν от κρεάων от *κρεασων.

Скланят се по следния начин:

τὸ κρέας месо, основа κρεασ-						
Nom.	*Sg.*	τὸ	κρέας	*Pl.*	τὰ	κρέᾱ
Gen.		τοῦ	κρέως		τῶν	κρεῶν
Dat.		τῷ	κρέᾳ		τοῖς	κρέασι(ν)
Acc.		τὸ	κρέας		τὰ	κρέᾱ
Voc.		ὦ	κρέας		ὦ	κρέᾱ

Nom. sing. при тези имена е равен на основата.

В *dat. plur.* двойната сигма се е опростила: κρέασι(ν) от κρέασσι(ν)

Съществителното име κέρας се явява и с основа на τ: τὸ κέρας, κέρατος, κέρατι; κέρατα, κεράτων, κέρασι(ν).

Подобно е и съществителното τέρας, τέρατος, τό 'знамение', но при него преобладават формите с основа на τ: τέρας, τέρατος, τέρατι; τέρατα и τέρα, τεράτων и τερῶν, τέρασι(ν).

в. Имена с основа на οσ

Съществителното име ἡ αἰδώς 'срам' има основа αἰδοσ-. *Nom. sing.* е образуван без окончание, но основната гласна ο се е удължила в ω. След изпадане на интервокалната сигма гласната ο дава следните резултати с гласните от падежните окончания: ο и ο дава ου, ο и ι дава οι, ο и α дава ω.

В класическия гръцки език от тази основа се употребява съществителното ἡ αἰδώς, и то само в единствено число.

Nom.	ἡ	αἰδώς		
Gen.	τῆς	αἰδοῦς	от	*αἰδοσος
Dat.	τῇ	αἰδοῖ	от	*αἰδοσι
Acc.	τὴν	αἰδῶ	от	*αἰδοσα
Voc.	ὦ	αἰδώς		

Забележка. Съществителното име ἕως 'зора' има и основа ἠοσ-; за *gen.* и *dat. sing.* има форми и по второ атическо склонение: ἕως и ἠώς, ἕω и ἠοῦς, ἕῳ и ἠοῖ, ἕω и ἠῶ, ἕως и ἠώς.

ОСНОВИ НА ГЛАСНА

Общи бележки

§ 57. Имената с основа на гласна имат същите падежни окончания, както имената с основа на съгласна. В *acc. sing.* обаче вместо -α се явява -ν и в *acc. plur.* вместо -ᾰς се явява -ς. И двете окончания исторически се свеждат до едни и същи окончания (§ 47).

Nom. sing. на имената от мъжки и женски род с основа на гласна се образува сигматично.

Voc. sing. е равен на основата.

Правилата за ударението важат и за имената с основа на гласна.

В зависимост от окончанието на основата имената с основа на гласна се разделят на няколко групи.

Основи на υ *и* ι

§ 58. Съществителните имена с основа на υ и ι запазват гласната на основата във всичките си падежи. Имената с ударение на първата сричка имат дълга гласна в *nom., acc.* и *voc. sing.* По такъв начин гласната се явява дълга пред съгласна, но в *dat. plur.* е кратка, макар да се намира пред съгласна. Имената без ударение на първата сричка имат кратка основна гласна.

ἰχθύς 'риба' има дълга ῡ в *nom., acc.* и *voc. sing.*

στᾰχῦς 'клас' има навсякъде кратка гласна ῠ. От същото име *acc. pl.* е στάχῡς — с дълга гласна поради удължение в замяна: *στάχυνς дава στάχῡς (ср. *лат.* mensās от *mensans).

Съществителните имена от типа на ἰχθύς имат остро или извито ударение в *nom., acc.* и *voc. sing.*: ἰχθύς, ἰχθύν, ἰχθύ и ἰχθῦς, ἰχθῦν, ἰχθῦ. Едносричните основи имат само извито ударение в същите падежи: σῦς 'свиня', σῦν, σῦ.

	ἰχθύς, ὁ риба основа ἰχθυ-		πίτυς, ἡ бор основа πιτυ-		μῦς, ὁ и ἡ мишка основа μυ-	Ἐρινύς, ἡ ериния основа Ἐρινυ-
			Singularis			
Nom.	ὁ	ἰχθύς	ἡ	πίτυς	μῦς	Ἐρινύς
Gen.	τοῦ	ἰχθύος	τῆς	πίτυος	μυός	Ἐρινύος
Dat.	τῷ	ἰχθύι	τῇ	πίτυι	μυΐ	Ἐρινύι
Acc.	τὸν	ἰχθύν	τὴν	πίτυν	μῦν	Ἐρινύν
Voc.	ὦ	ἰχθύ	ὦ	πίτυ	μῦ	Ἐρινύ
			Pluralis			
Nom.	οἱ	ἰχθύες	αἱ	πίτυες	μύες	Ἐρινύες
Gen.	τῶν	ἰχθύων	τῶν	πιτύων	μυῶν	Ἐρινύων
Dat.	τοῖς	ἰχθύσι(ν)	ταῖς	πίτυσι(ν)	μυσί(ν)	Ἐρινύσι(ν)
Acc.	τοὺς	ἰχθῦς	τὰς	πίτῡς	μῦς	Ἐρινῦς
Voc.	ὦ	ἰχθύες	ὦ	πίτυες	μύες	Ἐρινύες

Съществителните имена с основа на ι са твърде малко. Най-често се употребяват: κῖς, κιός, ὁ дървесинен червей, λίς, λιός, ὁ лъв, τίγρις, ιος, ὁ и ἡ тигър, τύρσις, ιος, ἡ кула. Скланят се по следния начин: κῖς κιός, κιΐ, κῖν, κῖ; κῖες, κιῶν, κισί(ν), κῖς, κῖες.

Съществителните τίγρις и τύρσις се скланят и като πόλις (§ 59).

Основи на ι/εj

§ 59. Имената с основа на ι/εj запазват основата на гласната ι само в *nom., acc., voc. sing.*, а в останалите падежи се явява основата εj. Съгласната j между две гласни е изпаднала и гласните ε с ι и ε с ε са дали двугласната ει: *dat. sing.* πόλει от *πολεjι и *nom. pl.* πόλεις от *πολεjες.

Те се скланят по следния начин:

πόλις, ἡ град, основи πολι- и πολεj-, δύναμις сила, осн. δυναμι- и δυναμεj-

Singularis				*Pluralis*		
Nom.	ἡ	πόλις	δύναμις	αἱ	πόλεις	δυνάμεις
Gen.	τῆς	πόλεως	δυνάμεως	τῶν	πόλεων	δυνάμεων
Dat.	τῇ	πόλει	δυνάμει	ταῖς	πόλεσι(ν)	δυνάμεσι(ν)
Acc.	τὴν	πόλιν	δύναμιν	τὰς	πόλεις	δυνάμεις
Voc.	ὦ	πόλι	δύναμι	ὦ	πόλεις	δυνάμεις

Формата πόλεως за *gen. sing.* е от формата πόληος, която се среща в езика на Омир. Дългата гласна η е била окончание в стара локативна форма. От този падеж тя е преминала най-първо в *dat. sing.* и постепенно е проникнала в другите падежи: πόληι, πόληος, πόληες и т. н.

Класическата форма πόλεως е от πόληος чрез смяна на дължините *(metathesis quantitātum)*. Ударението е останало на третата сричка, макар че първата е дълга (§ 9, 1), понеже то е било здраво установено вече, когато е настъпила смяната на дължините. Ударението пък на формата πόλεων за *gen. plur.* е на третата сричка по аналогия на формата за единствено число. Затова практически се приема, че в случая сричките -ως и -ων са кратки за ударението.

Формата πόλεις за *acc. plur.* е от *πολενς — след изпадане на съгласната ν пред ς гласната ε се е удължила в ει. По този начин тя е станала еднаква с номинативната форма πόλεις, която е образувана от *πολεjες.

Имената от тази група са винаги без ударение на първата сричка от края *(barytona)*.

Те са обикновено от женски род, но по изключение има няколко и от мъжки род: ὄφις, εως, ὁ змия, μάντις, εως, ὁ жрец и др.

Основи на υ/εϜ

§ 60. Към тази група принадлежат няколко съществителни имена. Те се скланят като πόλις, но вместо ι се явява υ. И в случая Ϝ е изпаднала. Формите за *dat. sing.* и за *nom. plur.* са образувани след

изпадане на F и контракция, а формата πήχεως за *gen. sing.* е по аналогия на формата πόλεως. *Acc. plur.* е образуван от *πηχενς — с удължение в замяна на изпадналата съгласна.

πῆχυς, ὁ лакът основи πηχυ-, πηχεF-			πέλεκυς, ὁ секира основи πελεκυ-, πελεκεF-	ἄστυ, τό град основи ἀστυ-, ἀστεF-	
			Singularis		
Nom.	ὁ	πῆχυς	πέλεκυς	τὸ	ἄστυ
Gen.	τοῦ	πήχεως	πελέκεως	τοῦ	ἄστεως
Dat.	τῷ	πήχει	πελέκει	τῷ	ἄστει
Acc.	τὸν	πῆχυν	πέλεκυν	τὸ	ἄστυ
Voc.	ὦ	πῆχυ	πέλεκυ	ὦ	ἄστυ
			Pluralis		
Nom.	οἱ	πήχεις	πελέκεις	τὰ	ἄστη
Gen.	τῶν	πήχεων	πελέκεων	τῶν	ἄστεων
Dat.	τοῖς	πήχεσι(ν)	πελέκεσι(ν)	τοῖς	ἄστεσι(ν)
Acc.	τοὺς	πήχεις	πελέκεις	τὰ	ἄστη
Voc.	ὦ	πήχεις	πελέκεις	ὦ	ἄστη

Така се скланя само в множествено число и съществителното πρέσβεις 'пратеници' от πρέσβυς 'стар'. В ед. число формата е πρεσβευτής, οῦ, ὁ — по първо склонение (§ 63, 7).

Съчетанието εα в *nom., acc.* и *voc. pl.* среден род дава η: ἄστη от ἄστεα.

Основи на двугласната ευ/εF

§ 61. Съществителните имена на -εύς са от мъжки род. Те имат в *nom. sg.* винаги остро ударение на първата сричка (*oxytona*). Тяхната основа ευ е от ηF. Съгласната F пред съгласна е минала в υ, а пред гласна е изпаднала. Дългата гласна пред гласна е станала кратка поради смяна на дължината: βασιλεύς 'цар', основи βασιλευ- и βασιληF-.

ἱππεύς, ὁ конник, основи ἱππευ-, ἱππηF-, ἱππεF- ἁλιεύς, ὁ рибар „ ἁλιευ-, ἁλιηF-, ἁλιεF-						
Singularis				*Pluralis*		
Nom.	ὁ	ἱππεύς	ἁλιεύς	οἱ	ἱππεῖς	ἁλιεῖς
Gen.	τοῦ	ἱππέως	ἁλιέως, ἁλιῶς	τῶν	ἱππέων	ἁλιέων, ἁλιῶν
Dat.	τῷ	ἱππεῖ	ἁλιεῖ	τοῖς	ἱππεῦσι(ν)	ἁλιεῦσι(ν)
Acc.	τὸν	ἱππέᾱ	ἁλιέᾱ, ἁλιᾶ	τοὺς	ἱππέᾱς	ἁλιέᾱς, ἁλιᾶς
Voc.	ὦ	ἱππεῦ	ἁλιεῦ	ὦ	ἱππεῖς	ἁλιεῖς

Генитивната форма βασιλέως е от βασιλῆος — със смяна на дължините. Дължината на гласната ᾱ в акузатив на двете числа е също поради смяна на дължините: βασιλέᾱ от βασιλῆα и βασιλέᾱς от βασιλῆας.

Стегнати форми има само с двугласната ει, която се получава от ε с ι или от ε с ε: βασιλεῖ от *βασιληFι — βασιλῆϊ — βασιλέϊ и βασιλεῖς от * βασιλεFες — βασιλέες.

Voc. sing. представлява основата.

В по-стария атически диалект *nom.* и *voc. plur.* се явяват и с форма ἱππῆς, която е образувана от удължената основа: ἱππῆς от ἱππῆες.

За *acc. plur.* се явява и дублетна форма ἱππεῖς по аналогия на формата за *nom. plur.*

Съществителните имена, които пред основата ευ имат гласна, контрахират и в *gen.* и *acc. sing.* и *plur.*

Към основите с двугласна принадлежат следните съществителни имена:

βοῦς, ὁ и ἡ вол, крава, основи βου-/βοF-.
βοῦς, βοός, βοΐ, βοῦν, βοῦ
βόες, βοῶν βουσί(ν), βοῦς, βόες.

ναῦς, ἡ кораб, основи ναυ-/νᾱF-νηF.
ναῦς, νεώς, νηΐ, ναῦν, ναῦ
νῆες, νεῶν, ναυσί(ν), ναῦς, νῆες.

γραῦς, ἡ баба, основи γρᾱυ-/γρᾱF-.
γραῦς, γραός, γραΐ, γραῦν, γραῦ
γρᾶες, γραῶν, γραυσί(ν), γραῦς, γρᾶες.

οἶς, ὁ и ἡ овца, основи οἰ-/ὀFι- (думата е била ι-основа).
οἶς, οἰός, οἰί, οἶν, οἶ
οἶες, οἰῶν, οἰσί(ν), οἶς, οἶες.

Основи на ωF *и* οj

§ 62. Съществителните имена с основа ωF са от мъжки род. След изпадането на F падежните окончания остават без промяна: ἥρως 'герой' от *ἥρωFς, ἥρωος от *ἥρωFος и т. н.

Съществителните имена с основа на οj са от женски род. След изпадане на интервокалната j гласните се сливат. Към тази основа принадлежат предимно собствени имена от женски род и затова те имат само ед. число. Съществителното ἠχώ 'отглас, ехо' образува множествено число по второ склонение.

ἥρως, ὁ герой, основа ἡρωF-; ἠχώ, ἡ отглас, основа ἠχοj-

Singularis					Pluralis			
Nom.	ὁ	ἥρως	ἡ	ἠχώ	οἱ	ἥρωες	αἱ	ἠχοί
Gen.	τοῦ	ἥρωος	τῆς	ἠχοῦς	τῶν	ἡρώων	τῶν	ἠχῶν
Dat.	τῷ	ἥρωι	τῇ	ἠχοῖ	τοῖς	ἥρωσι(ν)	ταῖς	ἠχοῖς
Acc.	τὸν	ἥρωα	τὴν	ἠχώ	τοὺς	ἥρωας	τὰς	ἠχούς
Voc.	ὦ	ἥρως	ὦ	ἠχοῖ	ὦ	ἥρωες	ὦ	ἠχοί

Като ἥρως се скланят още πάτρως, ωος, ὁ чичо, Τρώς, Τρωός, ὁ троянец, θώς, θωός, ὁ чакал, δμώς, δμωός, ὁ роб и др. В *dat. sing.* се явява и

дублетна форма ἥρῳ, а в *acc. sing.* и *plur.* се явяват стегнати форми ἥρω и ἥρως вместо ἥρωα и ἥρωας.

Имената с основа οj образуват асигматичен именителен падеж, но с удължение на ο в ω след изпадането на j. Формата ἠχώ за *acc. sing.* е образувана от *ἠχοjα — с контракция, но ударението остава остро по аналогия на *nom. sing. Voc. sing.* представлява чистата основа. Като ἠχώ се скланят: πειθώ, οῦς, ἡ убеждение, Καλυψώ, οῦς, ἡ Калипсо, Σαπφώ οῦς, ἡ Сафо, Ἰνώ, οῦς, ἡ Ино, Ἰδώ, οῦς, ἡ Идо и др.

Особености при склонението на имената

§ 63. Отделни съществителни имена по трето склонение показват известни отклонения при образуването на падежите.

1. ἀνήρ, ὁ 'мъж' има две основи: ἀνερ- и ἀνδρ- (с изпадане на ε и вмъкване на δ). От основата ἀνερ- се образуват само *nom.* и *voc. sing.*, а останалите падежи имат основата ἀνδρ-:

ἀνήρ, ἀ ν δ ρ ό ς, ἀ ν δ ρ ί, ἄνδρα, ἄνερ
ἄνδρες, ἀ ν δ ρ ῶ ν, ἀ ν δ ρ ά σ ι (ν), ἄνδρας, ἄνδρες.

2. γυνή, ἡ 'жена' образува *nom. sing.* от основа γυνᾱ-, а останалите падежи от основа γυναικ-. Макар и да е многосрична основата, в *gen.* и *dat.* ударението пада върху падежното окончание, както при едносричните основи:

γυνή, γ υ ν α ι κ ό ς, γ υ ν α ι κ ί, γυναῖκα, γύναι
γυναῖκες, γ υ ν α ι κ ῶ ν, γ υ ν α ι ξ ί (ν), γυναῖκας, γυναῖκες.

3. Ζεύς, ὁ 'Зевс' има две основи Ζευ- от ΔjεϜ- и Δι- от ΔιϜ-:

Ζεύς, Δ ι ό ς, Δ ι ΐ, Δία, Ζεῦ.

4. κύων, ὁ и ἡ 'куче, кучка' се явява също с две основи: κυον- и κυν-. Основата κυον- се явява само в *nom.* и *voc. sing.*:

κύων, κ υ ν ό ς, κ υ ν ί, κύνα, κύον
κύνες, κ υ ν ῶ ν, κ υ σ ί (ν), κύνας, κύνες.

5. μάρτυς, ὁ 'свидетел' има основи μαρτυρ- и μαρτυ-. Последната се явява само в *nom.* и *acc. sing.* и *dat. plur.*:

μάρτυς, μάρτυρος, μάρτυρι, μάρτυρα или μάρτυν, μάρτυρ;
μάρτυρες, μαρτύρων, μάρτυσι(ν), μάρτυρας, μάρτυρες.

Acc. sing. има форми от двете основи.

6. ὄναρ, τό 'сън' образува само *nom.*, *acc.* и *voc. sing.* от основа ὀναρ-, а останалите форми от основата ὀνειρατ-:

ὄναρ, ὀνείρατος, ὀνείρατι
ὀνείρατα, ὀνειράτων, ὀνείρασι(ν).

Наред с тези форми съществуват и форми по второ склонение: ὄνειρος, ὁ и ὄνειρον, τό.

7. Съществителното πρεσβευτής, οῦ, ὁ 'пратеник' е по първо склонение с основа πρεσβευτα-. В мн. число образува падежните форми от основа πρεσβε- (§ 60) на прилагателното πρέσβυς стар:

πρεσβευτής, πρεσβευτοῦ, πρεσβευτῇ, πρεσβευτήν, πρεσβευτά
πρέσβεις, πρέσβεων, πρέσβεσι(ν), πρέσβεις, πρέσβεις.

8. χείρ, ἡ 'ръка' има основа χειρ-, но в *dat. plur.* се явява основа χερ-.

χείρ, χειρός, χειρί, χεῖρα, χείρ
χεῖρες, χειρῶν, χερσί(ν), χεῖρας, χεῖρες.

9. Съществителното Πνύξ, ἡ 'Пникс' (хълм в Атина, където ставали народните събрания) се явява с две основи: Πνυκ- и Πυκν-. Първата основа се запазва в *nom.* и *voc. sing.*, а в останалите падежи се явява основата Πυκν-:

Πνύξ, Πυκνός, Πυκνί, Πύκνα, Πνύξ.

10. υἱός, ὁ 'син' е по второ склонение с основа υἱο-. Наред с правилните форми по второ склонение се явяват и форми по трето склонение, образувани от основа υἱε-:

υἱύς, υἱέος, υἱεῖ, υἱέα
υἱεῖς, υἱέων, υἱέσι(ν), υἱεῖς (υἱέας).

Формите по трето склонение се явяват и без гласната ι:

ὑύς, ὑός, ὑί (ὑΐ), ὑέα
ὑεῖς, ὑέων, ὑέσι(ν), ὑεῖς.

11. Имената, които имат форми по две склонения, се наричат хетероклитни (*heteroclita*) — скланящи се и по друго склонение освен по своето. Освен πρεσβευτής 'пратеник' и υἱός 'син' хетероклитно е съществителното πῦρ, τό 'огън', което в ед. число е по трето склонение, а в мн. число е по второ:

πῦρ, πυρός, πυρί
πυρά, πυρῶν, πυροῖς

Съществителното име δένδρον, τό 'дърво' е по второ склонение среден род, но за *dat. plur.* има форма и по трето склонение: δένδρεσι(ν).

12. Съществителните имена, които имат форми само по едно склонение, но в множествено число променят рода си, се наричат хетерогенни (*heterogena*) — с променен род.

σῖτος, ὁ 'жито' в мн. число образува форми като съществително от среден род: σῖτα, σίτων, σίτοις.

στάδιον, τό 'стадий' (мярка за дължина) е среден род по второ склонение, но в множествено число образува форми като име от мъжки и като име от среден род: οἱ στάδιοι и τὰ στάδια.

За рода на съществителните имена по III склонение

§ 64. Съществителните имена по трето склонение имат различни номинативни завършъци. Често едни и същи завършъци се срещат и за трите рода. Затова съществителните се заучават винаги с член, по който се определя родът на името. Все пак някои окончания се явяват изключително или предимно за определен род. Отделни основи са здраво свързани с определен род. Например съществителните имена с основа на ντ са от мъжки род, а с основа на ι/εϳ са обикновено от женски род. Номинативните завършъци в тоя случай се явяват белег за определяне на рода.

М ъ ж к и р о д

Следните окончания се явяват при имена от мъжки род:

nom. sing. -εύς,	*gen.*	*sing.*	-έως
-ας	„	„	-αντος
-ων	„	„	-οντος
-αν	„	„	-ανος
-ην	„	„	-ηνος и -ενος
-ων	„	„	-ωνος и -ονος
-ηρ	„	„	-ηρος и -ερος
-ωρ	„	„	-ωρος и -ορος
-ως	„	„	-ωτος и -ωος.

ἁλιεύς, έως, ὁ рибар
ἱππεύς, έως, ὁ конник
ἀνδριάς, άντος, ὁ статуя
ἐλέφας, αντος, ὁ слон
ἄρχων, οντος, ὁ архонт
δράκων, οντος, ὁ дракон
θεράπων, οντος, ὁ слуга
λέων, λέοντος, ὁ лъв
παιάν, ᾶνος, ὁ пеан
μεγιστάν, ᾶνος ὁ велможа
λειχήν ῆνος ὁ лишей
Ἕλλην, ηνος, ὁ елин
σφήν, σφηνός, ὁ клин
αὐχήν, ένος, ὁ шия
ποιμήν, ένος, ὁ пастир
αἰγών, ῶνος, ὁ козарник
πώγων, ωνος, ὁ брада
γείτων, ονος, ὁ съсед
κίων, ονος, ὁ стълб
στατήρ, ῆρος, ὁ статер
πάνθηρ, ηρος, ὁ пантера
ἀστήρ, έρος, ὁ звезда
ἀθήρ, έρος, ὁ осил
φώρ, φωρός, ὁ крадец
κέλωρ, ωρος, ὁ син
ἰχώρ, ῶρος, ὁ кръв, лимфа
δώτωρ, ορος, ὁ дарител
γεννήτωρ, ορος, ὁ родител
γέλως, ωτος, ὁ смях
ἔρως, ωτος, ὁ любов
ἱδρώς, ῶτος, ὁ пот
δμώς, ωός, ὁ роб, слуга
μήτρως, ωος, ὁ вуйчо
θώς, θωός, ὁ чакал.

Отделни съществителни имена на -ην и -ων са от женски род: φρήν, φρενός, ἡ ум, разум, ἀηδών, όνος, ἡ славей, χελιδών, όνος, ἡ ластовица, χιών, όνος ἡ сняг и др. Като изключение от женски род се явяват имена и с окончания -ηρ и -ωρ: σπινθήρ, ῆρος, ἡ искра, πράκτωρ, ορος, ὁ и ἡ автор.

Съществителното φῶς, φωτός 'светлина' е от среден род.

Ж е н с к и р о д

Следните окончания се явяват при имена от женски род:

nom. sing. -άς,	*gen.*	*sing.*	-άδος
-της	„	„	-τητος
-ώ	„	„	-οῦς
-ίς	„	„	-ῖδος
-ις	„	„	-εως.

δεκάς άδος, ἡ десетица
Ὀλυμπιάς, άδος, ἡ олимпиада
σκιάς, άδος, ἡ, сенник
κυριότης, τητος, ἡ господство
λευκότης, τητος, ἡ белота
νεότης, τητος, ἡ младост
ταχύτης, τητος, ἡ бързина
λεχώ, οῦς, ἡ родилка

πειθώ, οῦς, ἡ убеждение
πευθώ, οῦς, ἡ известие
Σαπφώ, οῦς, ἡ Сафо
φειδώ, οῦς, ἡ защита
ἀσπίς, ίδος, ἡ щит
βολίς, ίδος, ἡ стрела, копие
Ἑλληνίς, ίδος, ἡ гъркиня, елинка
τυραννίς, ίδος, ἡ тирания
ῥαφίς, ίδος, ἡ игла
πίστις, εως, ἡ вяра
φύσις, εως, ἡ природа.

Няколко съществителни имена на -ις, *gen.* -έως, са от мъжки род: μάντις, εως, ὁ и ἡ жрец и жрица, ὄχις, εως, ὁ пепелянка.

Съществителните имена на -ξ, -ψ и -υς са от мъжки или женски род:

θώραξ, ακος, ὁ ризница
μάστιξ, ιγος, ἡ камшик
κώνωψ, ωπος, ὁ комар
λαῖλαψ, απος, ἡ буря
ἰσχύς, ύος, ἡ сила
ἰχθύς, ύος, ὁ риба
πίτυς, υος, ἡ пиния (вид бор)
βότρυς, υος, ὁ грозд.

Среден род

Следните номинативни завършъци се явяват при имена от среден род:

nom. sing. -μα *gen. sing.* -ματος
-ος „ „ -ους
-ας „ „ -ως и -ατος.

ἄγαλμα, ατος, τό статуя
γράμμα, ατος, τό буква
τραῦμα, ατος, τό рана
ἔθνος, ους, τό народ
ἔπος, ους, τό слово, реч
τέλος, ους, τό край
ψεῦδος, ους, τό лъжа
κέρας, ως и ατος, τό рог
κρέας ως, τό месо
γῆρας, ως, τό старост
γέρας, ως, τό дар, награда.

Суфикси с падежна служба

§ 65. При отделни имена се явяват окончания (суфикси), които по своята служба са твърде близки до падежните окончания. Едни от тях са в същност падежни окончания за изчезналия в гръцки език местен падеж *(locatīvus)*, а други са особени адвербиални окончания. Тези окончания се явяват най-често към основата на имената.

1. С окончанието -θεν се образуват форми, които изразяват отдалечаване. Те отговарят на въпроса **откъде?**

οὐρανόθεν от небето, οἴκοθεν от дома, от къщи, ἄλλοθεν от друго място, Ἀθήνηθεν от Атина, χαμᾶθεν от земята.

2. Окончанията -ι за единствено число и -σι за множествено число се явяват падежни окончания за м е с т е н падеж *(locatīvus)* и определят мястото на глаголното действие. Същото значение има и адвербиалното окончание -θι. Тези форми отговарят на въпроса **къде?**

οἴκοι у дома (*лат.* domi), χαμαί на земята (*лат.* humi), Μαραθῶνι при Маратон, ἄλλοθι другаде, οὐρανόθι по небето, Ἀθήνησι(ν) в Атина.

Окончанията -οι и -αι за местен падеж са дълги двугласни и затова ударението на οἴκοι остава остро, докато същите двугласни

като завършъци за *nom. plur.* се явяват кратки за ударението: οἶκοι, χῶραι.

3. С окончанията -δε и -σε се образуват форми, които изразяват посока и отговарят на въпросите **закъде, накъде?**

οἴκαδε към дома, ἄλλοσε към друго място, Ἀθήναζε (от *Ἀθήνασδε) към Атина, Μεγαράδε към Мегара, χαμᾶζε към земята.

ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА ПО ТРЕТО СКЛОНЕНИЕ

Общи бележки

§ 66. Прилагателните имена по трето склонение имат основа на съгласна или гласна.

Те се скланят, както съществителните имена от съответната основа.

Формата за *nom., acc.* и *voc. sing.* на среден род не приема окончание и е равна на основата, доколкото позволяват фонетичните закони. Например ἄφρων 'безумен' има основа ἀφρον-. Формата за среден род е равна на основата: ἄφρον. Същото е и при прилагателните ἀληθής 'истинен', основа ἀληθεσ-, среден род ἀληθές, и μέλας 'черен' основа μελαν-, среден род μέλαν.

Прилагателните имена по трето склонение се разделят на три групи в зависимост от броя на завършъците в *nom. sing.*

Прилагателни имена с един номинативен завършък за трите рода

§ 67. Прилагателните имена с един завършък в *nom. sing.* се употребяват почти изключително като определения на имена от мъжки и женски род. Отделни прилагателни с едно окончание се употребяват само при имена от мъжки род или само при имена от женски род. Например прилагателните имена на -ίς, *gen.* -ίδος се явяват само при имена от женски род: συμμαχίς съюзна, съюзница (συμμαχίδεις πόλεις), Ἑλληνίς елинска. Затова те се явяват често и в служба на съществителни имена. С това се обяснява и липсата на форми за ср. род.

Тези прилагателни имат консонантна основа.

а. Прилагателни с основа на зъбна съгласна. Те завършват в *nom. sing.* на -άς, *gen.* -άδος, -ώς, *gen.* -ῶτος, -ις, *gen.* -ιδος, -ης, *gen.* -ητος, -υς, *gen.* -υδος.

φυγάς, φυγάδος бягащ, беглец
ἀγνώς, ἀγνῶτος непознат
ἄναλκις, ἀνάλκιδος безсилен
πένης, πένητος беден
ἔπηλυς, ἐπήλυδος дошъл от другаде, преселил се.

б. Прилагателни с основа на гърлена и лабиална съгласна. И те имат сигматичен именителен падеж, както съответните съществителни имена и както прилагателните имена с основа на зъбна съгласна. Например ἅρπαξ 'грабещ, хищен', основа ἁρπαγ-, *gen.* ἅρπαγος; μέροψ, 'смъртен', основа μεροπ-, *gen.* μέροπος.

в. Прилагателни имена с основа на ρ: μάκαρ, μάκαρος 'щастлив, блажен', основа μακαρ-.

г. С един номинативен завършък са и прилагателни имена, които са образувани от съществително име и представка или прилагателно.

ἄπαις, ἄπαιδος 'бездетен' от παῖς, παιδός, ὁ дете
ὑψαύχην, ὑψαύχενος 'с висока шия' от αὐχήν, ένος, ὁ шия
μακρόχειρ, ειρος 'дългорък' от χείρ, χειρός, ἡ ръка.

Тяхното склонение напълно съвпада със склонението на съществителните имена.

	Sungularis		*Pluralis*	
Nom.	πένης	μάκαρ	πένητες	μάκαρες
Gen.	πένητος	μάκαρος	πενήτων	μακάρων
Dat.	πένητι	μάκαρι	πένησι(ν)	μάκαρσι(ν)
Acc.	πένητα	μάκαρα	πένητας	μάκαρας
Voc.	πένης	μάκαρ	πένητες	μάκαρες

Прилагателни имена с два номинативни завършъка

§ 68. Прилагателните имена с два номинативни завършъка имат една форма за мъжки и женски род и отделна форма за среден род. Формата за среден род е равна на основата, доколкото това не противоречи на фонетичните закони.

а. Прилагателни с основа на зъбна съгласна. Те са образувани от съществително име и представка, която по произход е наречие.

εὔελπις, ιδος за м. и ж. род, εὔελπι, ιδος за среден род, 'обнадежден' (формата за среден род е равна на основата, но зъбната съгласна δ е изпаднала, понеже тя не може да стои в края на думите).

ἄχαρις, ιτος за м. и ж. род, ἄχαρι, ιτος за среден род 'неприятен, неблагодарен'. Основата на прилагателното е ἀχαριτ-.

Те се скланят, както имената от трето склонение с основа на дентал, но в *acc. sing.* за м. и ж. род имат окончание -ν (§ 50), понеже ударението в *nom. sing.* не пада върху първата сричка от края.

	Singulāris		*Pluralis*	
	mf	*n*	*mf*	*n*
Nom.	ἄχαρις	ἄχαρι	ἀχάριτες	ἀχάριτα
Gen.	ἀχάριτος		ἀχαρίτων	
Dat.	ἀχάριτι		ἀχάρισι(ν)	
Acc.	ἄχαριν	ἄχαρι	ἀχάριτας	ἀχάριτα
Voc.	ἄχαρι		ἀχάριτες	ἀχάριτα

б. Прилагателни имена с номинативен завършък -ωρ за м. и ж. род и -ορ за ср. род. Те се скланят като съответните съществителни имена с основа на ликвидна съгласна (§ 52): ἀπάτωρ, ἄπατορ 'нямащ баща', основа ἀπατορ-.

	Singulāris mf	n	Plurālis mf	n
Nom.	ἀπάτωρ	ἄπατορ	ἀπάτορες	ἀπάτορα
Gen.	ἀπάτορος		ἀπατόρων	
Dat.	ἀπάτορι		ἀπάτορσι(ν)	
Acc.	ἀπάτορα	ἄπατορ	ἀπάτορας	ἀπάτορα
Voc.	ἄπατορ		ἀπάτορες	ἀπάτορα

в. Прилагателни имена с основа на ν. Те обикновено имат пред ν гласната ο. Основата им завършва на -ον. Номинативната форма за мъжки и женски род се образува без окончание, но гласната ο се удължава на ω, а формата за среден род е равна на основата: σώφρων, σῶφρον ʻумен, разуменʼ, основа σωφρον-.

Многосричните прилагателни обикновено отдръпват ударението върху третата сричка от края в *nom., acc.* и *voc. sg.* и във *voc. sg.* за м. и ж. род:

ἐπιστήμων, ἐπίστημον опитен, основа ἐπιστημον-
εὐσχήμων, εὔσχημον благообразен, основа εὐσχημον-.

При други обаче ударението се запазва върху предпоследната сричка:

ἐλεήμων, ἐλεῆμον милостив, основа ἐλεημον-
νοήμων, νοῆμον умен, основа νοημον-.

Те се склонят като съществителните имена на -ν (§ 54).

	Singulāris mf	n	Plurālis mf	n
Nom.	σώφρων	σῶφρον	σώφρονες	σώφρονα
Gen.	σώφρονος		σωφρόνων	
Dat.	σώφρονι		σώφροσι(ν)	
Acc.	σώφρονα	σῶφρον	σώφρονας	σώφρονα
Voc.	σῶφρον		σώφρονες	σώφρονα

Сравнително по-малко са прилагателните имена, които имат пред ν гласна ε. Формата им за мъжки и женски род завършва в номинатив на -ην, с удължение на ε в η: ἄρσην, ἄρσεν ʻмъжкиʼ, основа ἀρσεν-.

	Singulāris mf	n	Plurālis mf	n
Nom.	ἄρσην	ἄρσεν	ἄρσενες	ἄρσενα
Gen.	ἄρσενος		ἀρσένων	
Dat.	ἄρσενι		ἄρσεσι(ν)	
Acc.	ἄρσενα	ἄρσεν	ἄρσενας	ἄρσενα
Voc.	ἄρσεν		ἄρσενες	ἄρσενα

§ 69. Номинативната форма на тези прилагателни имена за мъжки и женски род завършва на -ης — с удължаване на ε в η, а формата за среден род е равна на основата: σαφής, σαφές 'ясен', основа σαφεσ-.

След изпадането на интервокалната σ гласните се сливат, както при съществителните с основа на σ (§ 56, а):

ε + ο = ου
ε + ι = ει
ε + α = η или α
ε + ω = ω.

	Singularis		*Pluralis*	
	mf	*n*	*mf*	*n*
Nom.	σαφής	σαφές	σαφεῖς	σαφῆ
Gen.	σαφοῦς		σαφῶν	
Dat.	σαφεῖ		σαφέσι(ν)	
Acc.	σαφῆ	σαφές	σαφεῖς	σαφῆ
Voc.	σαφές		σαφεῖς	σαφῆ

Прилагателните с основа на σ обикновено имат ударение на първата сричка: εὐγενής, ές благороден, ἀληθής, ές истинен.

Отделни прилагателни от тях са *barytona* — без ударение на първата сричка.

πλήρης 'пълен', среден род πλῆρες.

Сложните прилагателни, предимно тези, на които втората съставка е ἦθος 'навик, нрав', имат ударение за м. и ж. р. на втората сричка, а за ср. род на третата сричка, понеже първата е кратка.

εὐήθης, ср. род εὔηθες добродушен
συνήθης, ср. род σύνηθες привикнал, обикновен
αὐτάρκης, ср. род. αὔταρκες достатъчен, самозадоволяващ се.

Тези прилагателни имат в *gen. plur.* ударение на втората сричка по аналогия на формата за *nom. sing.*

πλήρων от πληρέων вместо πληρῶν.

Сложните прилагателни на -ώδης, -ήρης и -έτης с основа на εσ запазват ударението на втората сричка във всички форми.

εὐώδης, εὐῶδες благоухаещ, *gen. pl.* εὐώδων
εὐήρης, εὖηρες наръчен, лесен, „ „ εὐήρων
τριέτης, τριέτες тригодишен, „ „ τριέτων.

Субстантивираното прилагателно τριήρης, ἡ 'тривеслен кораб' запазва също ударението си винаги върху ήρ:

τριήρης τριήρους, τριήρει, τριήρη, τριῆρες
τριήρεις, τριήρων, τριήρεσι(ν), τριήρεις, τριήρεις.

Когато пред εσ има гласната ε или ι, съчетанието εα дава α:

εὐκλεής, ές славен, *acc. sing, m. f.* εὐκλεᾶ
ὑγιής, ές здрав, „ „ „ „ ὑγιᾶ.

Наред с тези форми се срещат и дублетни с η: εὐκλεῆ, ὑγιῆ.

Прилагателни имена с три номинативни завършъка

§ 70. Тези прилагателни имена се явяват в същност прилагателни имена по трето и първо склонение, защото формите за мъжки и среден род са по трето склонение, а формата за женски род е винаги по първо склонение.

Женският род се образува със суфикса -ja. Съгласната j заедно с предходните гласни и съгласни е дала редица нови съчетания, които ще бъдат посочени при всеки отделен случай.

Към тази група принадлежат голяма част от причастията.

Прилагателни с основа на ν

§ 71. Прилагателното μέλας, μέλαινα, μέλαν 'черен' образува формата за мъжки род сигматично: μέλᾱς от *μελανς — с изпадане на ν пред ς; формата за женски род μέλαινα е от *μελανjα, а формата за среден род е равна на основата μελαν-.

Скланя се по следния начин:

	m	f	n		m	f	n
Nom. Sg.	μέλας	μέλαινα	μέλαν	*Pl.*	μέλανες	μέλαιναι	μέλανα
Gen.	μέλανος	μελαίνης	μέλανος		μελάνων	μελαινῶν	μελάνων
Dat.	μέλανι	μελαίνῃ	μέλανι		μέλασι(ν)	μελαίναις	μέλασι(ν)
Acc.	μέλανα	μέλαιναν	μέλαν		μέλανας	μελαίνας	μέλανα
Voc.	μέλαν	μέλαινα	μέλαν		μέλανες	μέλαιναι	μέλανα

Формата за женски род се скланя напълно като съществителните имена по първо склонение, т. е. ударението в *gen. plur.* е винаги извито върху първата сричка, а в *nom.* и *voc. plur.* се запазва върху сричката, на която пада и в *nom. sing.* Това се дължи на обстоятелството, че формите за мъжки и среден род са по трето склонение и не са могли да повлияят върху ударението на тези падежни форми, както е бил случаят при прилагателните имена от първо и второ склонение (§ 41).

Като μέλας има малко прилагателни, напр. τάλας, αινα, αν нещастен.

Прилагателното τέρην, τέρεινα, τέρεν 'нежен' образува мъжки род с удължение на основната гласна ε в η, женски род τέρεινα е от *τερενjα, а среден род е равен на основата τερεν-. Формите за мъжки и среден род се скланят като основа на ν: τέρην, τέρενος (§ 54 и 71), а формата за женски род се скланя като μέλαινα.

Прилагателни имена с основа на ντ

§ 72. Прилагателните имена и причастията с тази основа образуват мъжки род сигматично или асигматично. В първия случай съчетанието ντ изпада и предходната гласна се удължава: α в ᾱ, ε в ει, ο в ου. По този начин се получава πᾶς 'всеки' от *παντς, λυθείς 'освободен' от *λυθεντς и διδούς 'даващ' от *διδοντς. При асигматичното

образуване изпада крайната съгласна τ и гласната ο се удължава в ω: ἄκων 'неохотен' от *ἀκοντ-, λύων 'освобождаващ' от *λυοντ-.

Формата за женски род се образува със суфикса -ȷα, но съчетанието τȷ дава σ и пред нея изпада съгласната ν, а предходната гласна се удължава, както при сигматичния именителен падеж: πᾶσα 'всяка' от *παντȷα през *πανσα, τιθεῖσα 'поставяща' от *τιθεντȷα, διδοῦσα 'даваща' от *διδοντȷα.

Формата за среден род е образувана след изпадане на крайната съгласна τ от основата: πᾶν 'всяко' от *παντ-, τιθέν 'поставящо' от *τιθεντ- и διδόν 'даващо' от *διδοντ-.

Формите за мъжки и среден род се скланят, както съществителните имена с основа на ντ (§ 55), а формата за женски род се скланя по първо склонение като съществително име с кратка α, както се скланя и μέλαινα (§ 71).

πᾶς, πᾶσα, πᾶν всеки, цял			ἄκων, ἄκουσα, ἆκον неохотен			
основи παντ- и πασα-			основи ἀκοντ- и ἀκουσα-			
	Singularis					
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	πᾶς	πᾶσα	πᾶν	ἄκων	ἄκουσα	ἆκον
Gen.	παντός	πάσης	παντός	ἄκοντος	ἀκούσης	ἄκοντος
Dat.	παντί	πάσῃ	παντί	ἄκοντι	ἀκούσῃ	ἄκοντι
Acc.	πάντα	πᾶσαν	πᾶν	ἄκοντα	ἄκουσαν	ἆκον
Voc.	πᾶς	πᾶσα	πᾶν	ἆκον	ἄκουσα	ἆκον
	Pluralis					
Nom.	πάντες	πᾶσαι	πάντα	ἄκοντες	ἄκουσαι	ἄκοντα
Gen.	π ά ν τ ω ν	πασῶν	π ά ν τ ω ν	ἀκόντων	ἀκουσῶν	ἀκόντων
Dat.	π ᾶ σ ι (ν)	πάσαις	π ᾶ σ ι (ν)	ἄκουσι(ν)	ἀκούσαις	ἄκουσι(ν)
Acc.	πάντας	πάσας	πάντα	ἄκοντας	ἀκούσας	ἄκοντα
Voc.	πάντες	πᾶσαι	πάντα	ἄκοντες	ἄκουσαι	ἄκοντα

Като πᾶς се скланя и сложното прилагателно ἅπᾶς, ἅπᾶσα, ἅπᾶν цял, всеки.

Прилагателни имена с основа на ντ *и* τ

§ 73. Тези прилагателни имена завършват в *nom. sing.* на -εις, -εσσα, -εν. Формата за мъжки род е образувана сигматично: χαρίεις 'приятен' от *χαριεντς, с изпадане на ντ и удължаване на гласната ε в ει. Формата за женски род χαρίεσσα е образувана от основата на τ и суфикса -ȷα: *χαριετȷα дава χερίεσσα, при което съчетанието τȷ дава σσ. Среден род е равен на основата χαριεντ-, от която крайната τ изпада. Основата на τ се явява само при формите за женски род и при образуването на *dat. plur.* за мъжки и среден род: χαρίεσι(ν) от *χαριετσι(ν)— с изпадане на зъбната съгласна пред σ.

χαρίεις, χαρίεσσα, χαρίεν приятен, основи χαριεντ-, χαριεσσα- и χαριετ-						
	Singularis			*Pluralis*		
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	χαρίεις	χαρίεσσα	χαρίεν	χαρίεντες	χαρίεσσαι	χαρίεντα
Gen.	χαρίεντος	χαριέσσης	χαρίεντος	χαριέντων	χαριεσσῶν	χαριέντων
Dat.	χαρίεντι	χαριέσσῃ	χαρίεντι	χαρίεσι(ν)	χαριέσσαις	χαρίεσι(ν)
Acc.	χαρίεντα	χαρίεσσαν	χαρίεν	χαρίεντας	χαριέσσας	χαρίεντα
Voc.	χαρίεν	χαρίεσσα	χαρίεν	χαρίεντες	χαρίεσσαι	χαρίεντα

Прилагателни като χαρίεις има твърде много в езика на Омир и в по-стария гръцки език.

ἠχόεις, ἠχόεσσα, ἠχόεν шумен
δολόεις, όεσσα, όεν хитър
θυόεις, θυόεσσα, θυόεν благоухаещ
ποιήεις, ήεσσα, ῆεν тревист
σκιόεις, όεσσα, όεν сенчест
τολμόεις, όεσσα, όεν смел.

Прилагателни имена с основа на υ/εϜ

§ 74. Тези прилагателни имена завършват в *nom. sing.* на -ύς, -εῖα, -ύ: γλυκύς, γλυκεῖα, γλυκύ сладък. Основата за мъжки и среден род е γλυκυ- и γλυκεϜ-, а за женски род—γλυκεια-. Формата за мъжки род е образувана сигматично от основата γλυκυ-, която се явява само в *nom., acc.* и *voc. sing.* за мъжки и среден род. Другите форми се образуват от основата γλυκεϜ-. Интервокалната Ϝ е изпаднала твърде рано, а сливане се е утвърдило само в ония случаи, когато се получава ει. Двугласната ει е от ε с ι или от ε с ε. Основата за женски род е образувана със суфикса -jα: γλυκεῖα от *γλυκεϜjα.

γλυκύς, γλυκεῖα, γλυκύ сладък, основи γλυκυ-, γλυκεϜ-, γλυκεια-						
	Singularis			*Pluralis*		
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	γλυκύς	γλυκεῖα	γλυκύ	γλυκεῖς	γλυκεῖαι	γλυκέα
Gen.	γλυκέος	γλυκείας	γλυκέος	γλυκέων	γλυκειῶν	γλυκέων
Dat.	γλυκεῖ	γλυκείᾳ	γλυκεῖ	γλυκέσι(ν)	γλυκείαις	γλυκέσι(ν)
Acc.	γλυκύν	γλυκεῖαν	γλυκύ	γλυκεῖς	γλυκείας	γλυκέα
Voc.	γλυκύ	γλυκεῖα	γλυκύ	γλυκεῖς	γλυκεῖαι	γλυκέα

Прилагателните имена от този тип имат обикновено в *nom. sing.* остро ударение на първата сричка за мъжки и среден род, а за женски род — извито ударение върху предпоследната сричка.

ἡδύς, ἡδεῖα, ἡδύ приятен
ταχύς, ταχεῖα, ταχύ бърз
βραδύς, βραδεῖα, βραδύ бавен.

Сравнително малко са прилагателните имена от тази група, които в *nom. sing.* нямат ударение върху първата сричка за мъжки и среден род и върху втората за женски род.

θῆλυς, θήλεια, θῆλυ женски
ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ половинен, половин.

ПРИЧАСТИЯ ПО ТРЕТО СКЛОНЕНИЕ

Причастия с основа на ντ

§ 75. Всичките причастия в действителен залог и аористното страдателно причастие са по трето склонение. С изключение на перфектното активно причастие те се образуват със суфикс ντ.

Причастията с едносрична основа запазват ударението върху коренната сричка. В това отношение те правят отклонение от правилото за ударението на имената с едносрична основа по трето склонение, при които ударението в генитив и датив минава върху падежното окончание (§ 48,1).

Причастията на -ων, -ουσα, -ον и -ους, -ουσα, -ον се скланят като ἄκων, ἄκουσα, ἄκον, а причастията на -ας, -ασα, -αν се скланят като πᾶς.

Завършващите в номинатив причастия на -θείς, -θεῖσα, -θέν или на -είς, -εῖσα, -έν имат също основа на ντ и се скланят правилно по трето склонение като съществителни имена с тази основа (§ 55).

Сегашното причастие от спомагателния глагол е ὤν, οὖσα, ὄν 'съществуващ, който е'.

ὤν, οὖσα, ὄν съществуващ основи ὀντ- и οὐσα-			λυθείς, λυθεῖσα, λυθέν освободен основи λυθεντ- и λυθεισα-		
		Singularis			
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*

	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
			Singularis			
Nom.	ὤν	οὖσα	ὄν	λυθείς	λυθεῖσα	λυθέν
Gen.	ὄντος	οὔσης	ὄντος	λυθέντος	λυθείσης	λυθέντος
Dat.	ὄντι	οὔσῃ	ὄντι	λυθέντι	λυθείσῃ	λυθέντι
Acc.	ὄντα	οὖσαν	ὄν	λυθέντα	λυθεῖσαν	λυθέν
			Pluralis			
Nom.	ὄντες	οὖσαι	ὄντα	λυθέντες	λυθεῖσαι	λυθέντα
Gen.	ὄντων	οὐσῶν	ὄντων	λυθέντων	λυθεισῶν	λυθέντων
Dat.	οὖσι(ν)	οὔσαις	οὖσι(ν)	λυθεῖσι(ν)	λυθείσαις	λυθεῖσι(ν)
Acc.	ὄντας	οὔσᾱς	ὄντα	λυθέντας	λυθείσᾱς	λυθέντα

λύων, λύουσα, λῦον освобождаващ				διδούς, διδοῦσα, διδόν даващ		
основи λυοντ- и λυουσα-				основи διδοντ- и διδουσα-		
			Singularis			
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	λύων	λύουσα	λῦον	διδούς	διδοῦσα	διδόν
Gen.	λύοντος	λυούσης	λύοντος	διδόντος	διδούσης	διδόντος
Dat.	λύοντι	λυούσῃ	λύοντι	διδόντι	διδούσῃ	διδόντι
Acc.	λύοντα	λύουσαν	λῦον	διδόντα	διδοῦσαν	διδόν
			Pluralis			
Nom.	λύοντες	λύουσαι	λύοντα	διδόντες	διδοῦσαι	διδόντα
Gen.	λυόντων	λυουσῶν	λυόντων	διδόντων	διδουσῶν	διδόντων
Dat.	λύουσι(ν)	λυούσαις	λύουσι(ν)	διδοῦσι(ν)	διδούσαις	διδοῦσι(ν)
Acc.	λύοντας	λυούσᾱς	λύοντα	διδόντας	διδούσᾱς	διδόντα

λύσας, λύσασα, λῦσαν освободил, основи λυσαντ- и λυσασα-							
	m	*f*	*n*		*m*	*f*	*n*
Nom. Sg.	λύσας	λύσασα	λῦσαν	*Pl.*	λύσαντες	λύσασαι	λύσαντα
Gen.	λύσαντος	λυσάσης	λύσαντος		λυσάντων	λυσασῶν	λυσάντων
Dat.	λύσαντι	λυσάσῃ	λύσαντι		λύσασι(ν)	λυσάσαις	λύσασι(ν)
Acc.	λύσαντα	λύσασαν	λῦσαν		λύσαντας	λυσάσᾱς	λύσαντα

С основа на ντ са още и причастията, които завършват в номинатив единствено число на -ῡς, -ῦσα, -ύν: δεικνῦς, δεικνῦσα δεικνύν показващ. Те се склaнят правилно: δεικνῦς, δεικνύντος, δεικνύντι, δεικνύντα; δεικνύντες, δεικνύντων, δεικνῦσι(ν), δεικνύντας.

Причастията, образувани от контрахиращи глаголи, имат номинативни завършъци на -ῶν, -ῶσα, -ῶν или на -ῶν, οῦσα, -οῦν,

	m	*f*	*n*		
Nom.	τιμῶν	τιμῶσα	τιμῶν	'почитащ'	от τιμάω
Gen.	τιμῶντος	τιμώσης	τιμῶντος		
Nom.	φιλῶν	φιλοῦσα	φιλοῦν	'обичащ'	от φιλέω
Gen.	φιλοῦντος	φιλούσης	φιλοῦντος		
Nom.	δουλῶν	δουλοῦσα	δουλοῦν	'поробващ'	от δουλόω
Gen.	δουλοῦντος	δουλούσης	δουλοῦντος		

Причастия с основа на τ

§ 76. Перфектното активно причастие има номинативни завършъци на -κώς, -κυῖα, -κός или на -ώς, -υῖα, -ός. Формите за мъжки и среден род имат основа на τ и се склaнят като съответните съществителни с тази основа (§ 50).

λελυκώς, λελυκυῖα, λελυκός освободил			
основи λελυκοτ- и λελυκυιᾰ-			
	Singulāris		
	m	*f*	*n*
Nom.	λελυκώς	λελυκυῖα	λελυκός
Gen.	λελυκότος	λελυκυίας	λελυκότος
Dat.	λελυκότι	λελυκίᾳ	λελυκότι
Acc.	λελυκότα	λελυκυῖαν	λελυκός
	Plurālis		
Nom.	λελυκότες	λελυκυῖαι	λελυκότα
Gen.	λελυκότων	λελυκυιῶν	λελυκότων
Dat.	λελυκόσι(ν)	λελυκυίαις	λελυκόσι(ν)
Acc.	λελυκότας	λελυκυίᾱς	λελυκότα

По същия начин се скланят и причастията като ἑστώς, ἑστῶσα, ἑστώς, *gen.* ἑστῶτος, ἑστώσης, ἑστῶτος застанал.

Хетероклитни прилагателни

§ 77. Двете прилагателни имена μέγας, μεγάλη, μέγα 'голям' и πολύς πολλή, πολύ 'многоброен, много' се наричат хетероклитни, понеже за мъжки и среден род имат форми по второ и по трето склонение. Основата им за трето склонение е μεγα- и πολυ-, а основата за второ склонение е μεγαλο- и πολλο-. По трето склонение са само формите за *nom.* и *acc. sing.* Формите за женски род са по първо склонение от основи μεγαλᾱ- и πολλᾱ-.

Те се скланят по следния начин:

			Singulāris			
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	πολύς	πολλή	πολύ	μέγας	μεγάλη	μέγα
Gen.	πολλοῦ	πολλῆς	πολλοῦ	μεγάλου	μεγάλης	μεγάλου
Dat.	πολλῷ	πολλῇ	πολλῷ	μεγάλῳ	μεγάλῃ	μεγάλῳ
Acc.	πολύν	πολλήν	πολύ	μέγαν	μεγάλην	μέγα
Voc.	(πολύς)	πολλή	πολλύ	μεγάλε	μεγάλη	μέγα
			Plurālis			
Nom.	πολλοί	πολλαί	πολλά	μεγάλοι	μεγάλαι	μεγάλα
Gen.		πολλῶν			μεγάλων	
Dat.	πολλοῖς	πολλαῖς	πολλοῖς	μεγάλοις	μεγάλαις	μεγάλοις
Acc.	πολλούς	πολλάς	πολλά	μεγάλους	μεγάλᾱς	μεγάλα
Voc.	πολλοί	πολλαί	πολλά	μεγάλοι	μεγάλαι	μεγάλα

Забележка. В езика на Омир и Херодот прилагателното πολύς се явява и като прилагателно име по първо и второ склонение: πολλός, πολλή, πολλόν.

Прилагателното име πρᾶος (πρᾷος), πραεῖα, πρᾶον 'кротък, тих' има основи πραο- и πραε-. За мъжки род се среща и дублетната форма πραΰς от основата πραυ-. От същата основа в степен πραεϜ- е образувана и формата за ж. р.: πραεῖα от *πραεϜjα. Основата πραυ-/πραεϜ- се явява във всичките форми за женски род, във формата πραΰς, във всичките форми на среден род за множествено число и в *gen.* и *dat. plur.* за мъжки род. Последните две форми са общи за мъжки и среден род и са по трето склонение.

	Singularis			*Pluralis*		
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	πρᾶος	πραεῖα	πρᾶον	πρᾶοι	πραεῖαι	πραέα
Gen.	πράου	πραείας	πράου	πραέων	πραειῶν	πραέων
Dat.	πράῳ	πραείᾳ	πράῳ	πραέσι(ν)	πραείαις	πραέσι(ν)
Acc.	πρᾶον	πραεῖαν	πρᾶον	πράους	πραείας	πραέα

СТЕПЕНИ ЗА СРАВНЕНИЕ (GRADUS COMPARATIONIS)

Общи бележки

§ 78. Степените за сравнение са три.

1. Положителна степен *(gradus positīvus)* предава качество само по себе си. Формата на положителна степен е представителната форма на прилагателните имена.

2. Сравнителна степен *(gradus comparatīvus)* предава качество, което е по-високо от същото качество на друг предмет или лице.

3. Превъзходна степен *(gradus superlatīvus)* предава най-високо качество по отношение на същото качество на други предмети или лица. В този случай тя се превежда с най-. Наред с това превъзходна степен в гръцки език, както в латински, може да предава и само твърде или много високо качество. В този случай тя се нарича *gradus elatīvus* и се превежда с твърде, много.

Степени на -τερος и -τατος

§ 79. Сравнителна и превъзходна степен се образуват най-често със следните окончания:

	m	*f*	*n*
За сравнителна степен	-τερος	-τέρᾱ	-τερον.
За превъзходна степен	-τατος	-τάτη	-τατον.

Тези окончания се прибавят към основата на прилагателните имена за мъжки род. Основата на прилагателните имена по първо и второ склонение завършва на ο, например δίκαιος 'справедлив', основа δικαιο-. Основата на прилагателните имена по трето склонение се намира, като се отдели окончанието -ος за *gen. sing.*, например μέλας 'черен', *gen. sing.* μέλανος, основа μελαν-; σώφρων 'мъдър', *gen. sing.* σώφρονος, основа σωφρον-. Като се има пред вид, че основата на прила-

гателните по трето склонение служи и за номинативна форма на средния род, доколкото това позволяват фонетичните закони в гръцки език, то практически сравнителна и превъзходна степен от прилагателните по трето склонение се образуват, като към формата за среден род единствено число се прибавят направо окончанията.

От прилагателните δίκαιος ʽсправедлив' и μέλας ʽчерен' трите степени са следните:

Положителна степен	δίκαιος	δικαία	δίκαιον
	μέλας	μέλαινα	μέλαν
Сравнителна степен	δικαιότερος	δικαιοτέρα	δικαιότερον
	μελάντερος	μελαντέρα	μελάντερον
Превъзходна степен	δικαιότατος	δικαιοτάτη	δικαιότατον
	μελάντατος	μελαντάτη	μελάντατον

Превод: справедлив, по-справедлив, най-справедлив или много справедлив; черен, по-черен, най-черен или много черен.

Positīvus	*Основа*	*Comparatīvus*	*Superlatīvus*
κοῦφος 3 лек	κουφο-	κουφότερος	κουφότατος
ἔνδοξος 2 прочут	ἐνδοξο-	ἐνδοξότερος	ἐνδοξότατος
δεινός 3 силен	δεινο-	δεινότερος	δεινότατος
πικρός 3 горчив	πικρο-	πικρότερος	πικρότατος
σαφής 2 ясен	σαφεσ-	σαφέστερος	σαφέστατος
μάκαρ блажен	μακαρ-	μακάρτερος	μακάρτατος
ὀξύς 3 остър	ὀξυ-	ὀξύτερος	ὀξύτατος

Особености при степените на -τερος *и* -τατος

§ 80. 1. Гласната ο от основата на прилагателните имена по първо и второ склонение се удължава в ω, ако сричката пред нея е кратка:

ἄξιος	достоен,	*основа*	ἀξιο-	ἀξιώτερος, ἀξιώτατος
νέος	млад	„	νεο-	νεώτερος, νεώτατος
σοφός	мъдър	„	σοφο-	σοφώτερος, σοφώτατος.

Забележка. Предпоследната сричка, която съдържа гласните α, ι и υ и след тях има само една проста съгласна, обикновено е кратка: πιθανός убедителен, πολεμικός воинствен, ἐχυρός силен.

Сложните прилагателни на -τιμος, -θυμος и -κινδυνος имат дълга предпоследна сричка: ἔντιμος почитан, εὔθυμος благороден, ἀκίνδυνος безопасен.

2. Гласната ο от основата липсва пред суфиксите за сравнителна и превъзходна степен в следните прилагателни имена:

φίλος	мил,	*основа*	φιλο-	φίλτερος	φίλτατος
γεραιός	стар	„	γεραιο-	γεραίτερος,	γεραίτατος
παλαιός	древен	„	παλαιο-	παλαίτερος,	παλαίτατος
σχολαῖος	бавен	„	σχολαιο-	σχολαίτερος,	σχολαίτατος.

Забележка. Сравнителна степен от φίλος се употребява по-често с наречие — образувана по описателен начин: μᾶλλον φίλος=φίλτερος. Превъзходна степен има също описателна форма: μάλιστα φίλος=φίλτατος. Още по-рядко се употребяват формите φιλώτερος, φιλαίτερος, φιλαίτατος.

Формите παλαίτερος, παλαίτατος са образувани в същност от наречието πάλαι Останалите прилагателни образуват на -αίτερος, -αίτατος по аналогия пък на παλαιός (§ 83, 1).

3. Прилагателните имена по трето склонение с основа на ον и окончание в *nom. sing.* -ων за м. и ж. род, -ον за среден род приемат между основата и окончанията сричката εσ.

σώφρων мъдър, *основа* σωφρον- : σωφρονέστερος, σωφρονέστατος
εὐδαίμων щастлив „ εὐδαιμον- : εὐδαιμονέστερος, εὐδαιμονέστατος.

По същия начин образува степените и прилагателното ἐρρωμένος 'силен', но след изпадане на гласната ο от основата: ἐρρωμενέστερος, ἐρρωμενέστατος от основа ἐρρωμενο-.

4. Прилагателните имена по първо и второ склонение с номинативен завършък на -ους приемат окончанията след основата и прибавяне на сричката εσ, която контрахира с οο в ουσ.

ἁπλοῦς прост, неподправен *основа* ἁπλοο- : ἁπλούστερος, ἁπλούστατος
εὔνους благосклонен „ εὐνοο- : εὐνούστερος, εὐνούστατος.

5. Прилагателните πένης 'беден' и χαρίεις 'мил' образуват правилно степените за сравнение, но съгласната τ от основата им минава в σ пред τ.

πένης, *основа* πενητ- : πενέστερος, πενέστατος
χαρίεις „ χαριετ- : χαριέστερος, χαριέστατος.

Степени на -ίων, -ιστος

§ 81. Отделни прилагателни имена образуват сравнителна степен с окончанията -ίων за мъжки и женски род и -ιον за среден род, а превъзходна степен — с окончанията -ιστος, -ίστη, -ιστον. Тези окончания се прибавят към корена на прилагателните имена.

Такива прилагателни са следните:

Positīvus	*Основа*	*Корен*	*Comparatīvus*		*Superlatīvus*
καλός хубав	καλο-	καλλ-	καλλίων	κάλλιον	κάλλιστος, η, ον
αἰσχρός грозен	αἰσχρο-	αἰσχ-	αἰσχίων	αἶσχιον	αἴσχιστος, η, ον
ἡδύς приятен	ἡδυ-	ἡδ-	ἡδίων	ἥδιον	ἥδιστος, η, ον
ἐχθρός враждебен	ἐχθρο-	ἐχθ-	ἐχθίων	ἔχθιον	ἔχθιστος, η, ον
ταχύς бърз	ταχυ-	ταχ-	θάττων	θᾶττον	τάχιστος, η, ον
ἐλαχύς малък	ἐλαχυ-	ἐλαχ-	ἐλάττων	ἔλαττον	ἐλάχιστος, η, ον

Неправилни степени

§ 82. Няколко прилагателни имена образуват степените за сравнение от различни корени или пък с твърде големи промени на корена. Те се наричат неправилни или суплетивни степени, понеже няколко корена се допълнят за образуване на всичките степени за едно понятие.

Positīvus		*Comparitīvus*		*Superlatīvus*
		mf	*n*	
ἀγαθός	добър	ἀμείνων	ἄμεινον	ἄριστος, η, ον
		βελτίων	βέλτιον	βέλτιστος, η, ον
		κρείττων	κρεῖττον	κράτιστος, η, ον
		λῴων	λῷον	λῷστος, η, ον
κακός	лош	κακίων	κάκιον	κάκιστος, η, ον
		χείρων	χεῖρον	χείριστος, η, ον
		ἥττων	ἧττον	ἥκιστα (*adv.*)
μέγας	голям	μείζων	μεῖζον	μέγιστος, η, ον
μικρός	малък	ἐλάττων	ἔλαττον	ἐλάχιστος, η, ον
		μικρότερος,	α, ον	μικρότατος, η, ον
ὀλίγος	малко	μείων	μεῖον	ὀλίγιστος, η, ον
		ἐλάττων	ἔλαττον	ἐλάχιστος, η, ον
πολύς	много	πλείων	πλέον	πλεῖστος, η, ον
ῥᾴδιος	лесен	ῥᾴων	ῥᾷον	ῥᾷστος, η, ον

Свързването на няколко форми от сравнителна и превъзходна степен с една форма от положителна степен е станало с течение на времето. Всяка форма обаче има известен оттенък в значението, макар че общото значение е твърде близко. Например ἀμείνων е ʻпо-добър, по-храбър, по-силен, по-благороденʼ, а превъзходната степен ἄριστος стои в очевидна връзка с ἀρετή ʻдобродетелʼ. Формата βελτίων подчертава по-добро качество в морално, нравствено отношение — ʻпо-добър, по-честен, по-справедливʼ, а κρείττων стои във връзка с κράτος ʻсилаʼ и подчертава превъзходство във физическо отношение — ʻпо-силен, по-могъщ, по-храбър, по-способенʼ. Λῴων е ʻпо-добър, по-изгоден, по-приятенʼ, т. е. с качества, които правят нещо по-желано.

Различните форми за сравнителна и превъзходна степен от κακός ʻлошʼ показват също известна разлика. Формата κακίων е свързана с корена на положителната степен и значи ʻпо-лош, по-негоденʼ, *лат.* peior, а χείρων подчертава по-долно качество ʻпо-лош, по-малък, по-незначителен, по-слаб, по-доленʼ, *лат.* deterior. Формата ἥττων подчертава слабост — ʻпо-слаб, по-малък, по-лош, по-незначителенʼ, *лат.* inferior.

Забележка. Формата μείων служи за сравнителна степен и на μικρός

Отклонения при степените

§ 83. 1. Няколко прилагателни имена по първо и второ склонение образуват степените, като заменят гласната ο от основата с αι.

ἴσος	равен	ἰσαίτερος	(ἰσαίτατος)
μέσος	среден	μεσαίτερος	μεσαίτατος
πρώϊος	ранен	πρωϊαίτερος	πρωϊαίτατος

Прилагателните ἥσυχος ʻспокоенʼ и ἴδιος ʻсобствен, особенʼ образуват степените по два начина: ἡσυχαίτερος и ἡσυχώτερος, ἡσυχαίτατος и ἡσυχώτατος, ἰδιώτερος и ἰδιώτατος, ἰδιαίτερος и ἰδιαίτατος (§ 80, 1 и 2).

2. При отделни прилагателни имена гласната от основата се заменя със сричката ισ.

ἅρπαξ	граблив	ἁρπαγίστερος	ἁρπαγίστατος
λάλος	бъбрив	λαλίστερος	λαλίστατος
πτωχός	беден	πτωχίστερος, но	πτωχότατος
ὀψοφάγος	лаком	ὀψοφαγίστερος	ὀψοφαγίστατος
κλέπτης	крадлив	κλεπτίστερος	κλεπτίστατος.

3. Прилагателните с едно окончание по първо склонение обикновено образуват степените, като че имат основа на ο: ὑβριστής 'горд', основа ὑβριστᾱ: ὑβριστότερος, ὑβριστότατος.

4. Някои прилагателни имена се явяват само в сравнителна и превъзходна степен. За положителна степен те нямат форма. В отделни случаи тяхната превъзходна степен има значение на положителна степен.

πρότερος по-пръв, *superl.* πρῶτος пръв
ὕστερος по-късен, *superl.* ὕστατος последен
ὑπέρτερος по-горен, *superl.* ὑπέρτατος, ὕπατος
ἔσχατος последен

Склонение на прилагателните в сравнителна и превъзходна степен

§ 84. 1. Формите на сравнителната степен на -τερος, -τέρα, -τερον и всичките форми на превъзходни степени се скланят като прилагателните имена по първо и второ склонение (вж. § 41).

2. Сравнителната степен на -ίων и -ιον се скланя по трето склонение като имената с основа на ν. Тя има и дублетни форми, образувани от основа на σ. След изпадане на интервокалната σ гласните се контрахират: ο+α=ω; ο+ε=ου. Такива форми има:

В *acc. sing.* м. и ж. род: καλλίω от *καλλιοσα
В *nom.*, *acc.* и *voc. pl.* среден род: καλλίω от *καλλιοσα
В *nom.* и *acc. pl.* м. и ж. род: καλλίους от *καλλιοσες.

Формата за *acc. pl.* е образувана по аналогия на формата за *nom. pl.*, защото от *καλλιοσας би трябвало да се образува форма *καλλιως.

Парадигма на сравнителна степен на -ίων, -ιον

	Singularis		*Pluralis*	
	mf	*n*	*mf*	*n*
Nom.	καλλίων	κάλλιον	καλλίονες / καλλίους	καλλίονα / καλλίω
Gen.	καλλίονος		καλλιόνων	
Dat.	καλλίονι		καλλίοσι(ν)	
Acc.	καλλίονα / καλλίω	κάλλιον	καλλίονας / καλλίους	καλλίονα / καλλίω
Voc.	κάλλιον		καλλίονες / καλλίους	καλλίονα / καλλίω

§ 85. 1. Степените на -έστερος и -έστατος са образувани по аналогия на степените на прилагателните имена от трето склонение на -ης. От εὐγενής 'благороден' степените са εὐγενέστερος и εὐγενέστατος. От εὐγενέστερος се отделил завършък -έστερος, който се явява вече при прилагателните имена с основа на ον. Сричката εσ в първия случай обаче принадлежи към основата на прилагателното име.

2. Формите ἐλάττων, ἥττων, κρείττων са образувани чрез асимилация на оклузивната съгласна с j: *ἐλαχjων = ἐλάττων, *ἥκjων = ἥττων, *κρετjων = κρείττων (20, 11, *д*).

3. Формата μείζων е образувана от *μεγjων и с удължаване на коренната гласна ε в ει. Това удължаване се явява и в други форми за сравнителна степен: κρείττων, πλείων. В йонийския диалект няма удължение: μέζων, κρέσσων.

4. Формата θάττων е от *θαχjων. След асимилацията на χ и j в ττ началната аспирата θ остава непроменена.

НАРЕЧИЯ (ADVERBIA)

§ 86. Наречието *(adverbium)* е неменлива дума, която определя по време, място, начин и пр. едно глаголно действие. То се употребява предимно при глаголни форми, а само в редки случаи при някои прилагателни и съществителни имена.

По своя произход наречията са първични и производни.

I. Първични наречия (adverbia primitīva) са думи, които се употребяват само като наречия.

νῦν сега, αὖ отново, ἄνω горе, πρωΐ рано.

Предлозите по своя произход са наречия. Голяма част от тях са запазили значението и употребата на наречия и в класическия гръцки език. Например περί наоколо, πρό отпред и др.

II. Производни наречия (adverbia derivāta) са думи, които се образуват от някои други думи, предимно от прилагателни имена. Наречията от прилагателни имена се образуват, както следва:

1. Наречията от прилагателни имена в положителна степен завършват на -ως. Практически те се образуват, като се замени крайната съгласна ν от окончанието -ων за *gen. plur.* със ς. Ударението не се променя.

Прилагателно	*Gen. plur.*	*Наречие*
καλός хубав	καλῶν	καλῶς
κακός лош	κακῶν	κακῶς
ἁπλοῦς прост	ἁπλῶν	ἁπλῶς
δίκαιος справедлив	δικαίων	δικαίως
πᾶς цял	πάντων	πάντως
εὐδαίμων щастлив	εὐδαιμόνων	εὐδαιμόνως
σαφής ясен	σαφῶν	σαφῶς
χαρίεις приятен	χαριέντων	χαριέντως
βραδύς бавен.	βραδέων	βραδέως

В отделни случаи за наречие служи формата на прилагателното име за винителен падеж среден род единствено или множествено число: πολύ много, ταχύ бързо, μέγα силно, πάντα съвсем и др.

От ἀγαθός 'добър' наречието в положителна степен е εὖ (от прилагателното ἐύς 'добър').

Отделни наречия в положителна степен завършват на -α: τάχα бързо от ταχύς, μάλα много, ἅμα заедно и др.

2. Наречията от прилагателни в сравнителна и превъзходна степен нямат специална форма. За наречие служат формите на среден род във винителен падеж.

а. За сравнителна степен *acc. sing.* на прилагателното в сравнителна степен.

б. За превъзходна степен *acc. plur.* на прилагателното в превъзходна степен.

Positīvus		*Comparatīvus*	*Superlatīvus*
σοφῶς	мъдро	σοφώτερον	σοφώτατα
βεβαίως	устойчиво	βεβαιότερον	βεβαιότατα
σαφῶς	ясно	σαφέστερον	σαφέστατα
σωφρόνως	разумно	σωφρονέστερον	σωφρονέστατα
ταχέως	бързо	θᾶττον	τάχιστα
χαριέντως	приятно	χαριέστερον	χαριέστατα
εὖ	добре	ἄμεινον	ἄριστα
κακῶς	лошо	ἧττον	ἥκιστα
πολύ, μάλα	много	μᾶλλον	μάλιστα

В отделни случаи за сравнителна степен се явяват наречия с окончанието -ως: καλλιόνως по-хубаво, βεβαιοτέρως по-устойчиво и др.

3. Наречията за място на ω имат в сравнителна и превъзходна степен обикновено окончания на ω.

ἄνω горе	ἀνωτέρω	ἀνωτάτω
κάτω долу	κατωτέρω	κατωτάτω
ἔσω, εἴσω вътре	ἐσωτέρω	ἐσωτάτω
ἔξω навън	ἐξωτέρω	ἐξωτάτω
πόρρω далеч	πορρωτέρω	πορρωτάτω.

По същия начин се образуват степените и от ἐγγύς близо: ἐγγυτέρω и ἐγγύτερον, ἐγγυτάτω и ἐγγύτατα.

4. Като наречия се явяват и думи, образувани с -δην, -ει, -στι и др.

κρύβδην тайно	πύξ с юмрук
πανδημεί всенародно	λάξ с петата
Ἑλληνιστί по елински	μάτην напразно.

5. Някои падежни форми се явяват в служба на наречия.

а. *Datīvus modi* (§ 285): σπουδῇ ревностно, σιγῇ, σιωπῇ мълчаливо, κοινῇ общо и др.

б. *Locatīvus* и *dat. loci et temporis*: οἴκοι у дома, αἰθέρι във въздуха, κύκλῳ в кръг и др. (§ 281).

МЕСТОИМЕНИЯ (PRONOMINA)

§ 87. Местоименията са думи, които заместват съществителни, прилагателни и числителни имена.

Лични местоимения (pronomina personalia)

§ 88. Личните местоимения нямат род. Те имат по няколко основи, които се явяват в различните числа и падежи.

Sg. Nom.	ἐγώ	аз	σύ	ти	—	той, тя, то
Gen.	ἐμοῦ, μου	мой	σοῦ, σου	твой	οὗ	негов, неин
Dat.	ἐμοί, μοι	на мене, ми	σοί, σοι	на тебе, ти	οἷ	нему, на него, на нея
Acc.	ἐμέ, με	мене, ме	σέ, σε	тебе, те	ἕ	него, го; нея, я
Pl. Nom.	ἡμεῖς	ние	ὑμεῖς	вие	σφεῖς	те
Gen.	ἡμῶν	наш	ὑμῶν	ваш	σφῶν	техен
Dat.	ἡμῖν	нам, ни, на нас	ὑμῖν	вам, ви, на вас	σφίσι(ν)	на тях, им
Acc.	ἡμᾶς	нас, ни	ὑμᾶς	вас, ви	σφᾶς	тях, ги

1. Формите μου, μοι, με се употребяват само като енклитични (§ 11, 2), а формите ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμέ — винаги с ударение. Формите за второ и трето лице единствено число в косвените падежи се употребя- (ват и като енклитични, и като форми с ударение.

2. Косвените падежи на единствено число се употребяват с ударение в следните два случая:

а. когато логическото ударение пада върху местоимението: σὲ λέγω **тебе те** имам пред вид;

б. когато местоимението е придружено от предлог: μετὰ ἐμοῦ с мене, ἐν ἐμοί у мене, παρὰ σέ против тебе.

3. Единствено число на първоличното местоимение може да се засили с частицата γέ, като в именителен и дателен падеж ударението минава върху третата сричка: ἔγωγε, ἐμοῦγε, ἔμοιγε, ἐμέγε. По-рядко тази частица се явява и при местоимението за второ лице: σύγε.

4. За именителен падеж на третоличното местоимение служат показателните местоимения, а за косвените падежи се употребяват формите на определителното местоимение αὐτός. В атическата проза третоличното местоимение οὗ, οἷ, ἕ се употребява предимно като възвратно местоимение във вътрешно зависими изречения, т. е. стои в зависими изречения и се отнася към подлога на управляващото изречение (§ 296).

Определително местоимение (pronōmen determinatīvum)

§ 89. 1. Местоимението αὐτός, αὐτή, αὐτό се скланя като прилагателните имена по първо и второ склонение, но формата за среден род ед. число няма окончанието ν.

	m	*f*	*n*		*m*	*f*	*n*
Nom. Sg.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	*Pl.*	αὐτοί	αὐταί	αὐτά
Gen.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ			αὐτῶν	
Dat.	αὐτῷ	αὐτῇ	αὐτῷ		αὐτοῖς	αὐταῖς	αὐτοῖς
Acc.	αὐτόν	αὐτήν	αὐτό		αὐτούς	αὐτάς	αὐτά

Местоимението има твърде широка употреба в старогръцки език. На български се превежда по три начина в зависимост от трояката си употреба.

а. Когато местоимението е употребено с член, то значи същият, един и същ и отговаря на латинското местоимение idem.

ὁ αὐτὸς πατήρ същият баща, един и същ баща, *лат.* idem pater.

б. Когато местоимението е употребено без член, то служи да определи по-точно предмета или лицето. В този случай се превежда сам, той самият и отговаря на латинското местоимение ipse.

αὐτὸς ὁ πατήρ сам бащата, бащата сам, *лат.* ipse pater.

В по-късния гръцки език тази форма е добила значение на лично местоимение за трето лице: той, тя, то.

в. В косвените падежи местоимението служи за третолично местоимение и отговаря на косвените падежи от латинското местоимение is.

στέργω αὐτόν обичам **го**; στέργομεν αὐτήν обичаме **я**;
στέργομεν αὐτούς обичаме **ги**, πιστεύω αὐτῷ вярвам **му** и т. н.

Членът, когато завършва на гласна, може да се слее с определителното местоимение: αὑτός от ὁ αὐτός, αὑτοί от οἱ αὐτοί и т. н.

	m	*f*	*n*		*m*	*f*	*n*
Nom. Sg.	αὑτός	αὑτή	ταὐτό(ν)	*Pl.*	αὑτοί	αὑταί	ταὐτά
Gen.	ταὐτοῦ	ταὐτῆς	ταὐτοῦ				
Dat.	ταὐτῷ	ταὐτῇ	ταὐτῷ				

2. Като определителното местоимение αὐτός, αὐτή, αὐτό се скланя и ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο 'друг'.

Възвратни местоимения (pronomĭna reflexīva)

§ 90. Възвратните местоимения се отнасят към подлога и затова не могат да имат именителен падеж. Те са образувани от основата на личните местоимения и определителното местоимение. За 1 и 2 лице те нямат отделна форма за среден род. Докато в български език има само едно възвратно местоимение за трите лица и двете числа, в старогръцки език има отделни форми за всяко лице. В множествено число формите са отделени, а в единствено число образуват една дума.

1 лице		2 лице		3 лице		
		Singulāris				
m	*f*	*m*	*f*	*m*	*f*	*n*
Gen. ἐμαυτοῦ,	ῆς	σεαυτοῦ,	ῆς	ἑαυτοῦ,	ῆς	
Dat. ἐμαυτῷ,	ῇ	σεαυτῷ,	ῇ	ἑαυτῷ,	ῇ	
Acc. ἐμαυτόν,	ήν	σεαυτόν,	ήν	ἑαυτόν,	ήν,	ό
		Plurālis				
Gen. ἡμῶν αὐτῶν		ὑμῶν αὐτῶν		σφῶν αὐτῶν		и ἑαυτῶν
Dat. ἡμῖν αὐτοῖς, αῖς		ὑμῖν αὐτοῖς, αῖς		σφίσιν αὐτοῖς, αῖς		и ἑαυτοῖς, αῖς
Acc. ἡμᾶς αὐτούς, άς		ὑμᾶς αὐτούς, άς		σφᾶς αὐτούς, άς, ά		и ἑαυτούς, άς, ά

Формите σεαυτοῦ, ἑαυτοῦ и ἑαυτῶν и т. н. могат да се контрахират: σαυτοῦ, αὑτοῦ, αὑτῶν и т. н.

Взаимно местоимение (pronōmen reciprocum)

§ 91. От удвояването на ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο 'друг' се образува взаимното (реципрочното) местоимение ἀλλήλων. То се употребява само в двойнствено и множествено число в косвените падежи, понеже не може да се употреби като подлог.

Pl. Gen.	ἀλλήλων	един друг, взаимно, помежду си
Dat.	ἀλλήλοις, αις	
Acc.	ἀλλήλους, ας, ἄλληλα	

Притежателни местоимения (pronomina possessīva)

§ 92. Притежателните местоимения са образувани от основите на личните местоимения.

ἐμός, ἐμή, ἐμόν мой, моя, мое
σός, σή, σόν твой, твоя, твое
ἡμέτερος, ἡμετέρᾱ, ἡμέτερον наш, наша, наше
ὑμέτερος, ὑμετέρᾱ, ὑμέτερον ваш, ваша, ваше
σφέτερος, σφετέρᾱ, σφέτερον техен, тяхна, тяхно.

Те се скланят като прилагателните имена по първо и второ склонение (§ 41). Притежателните местоимения имат звателен падеж, а другите местоимения нямат този падеж.

Притежателните местоимения се употребяват с член — те имат атрибутивно място (§ 295,5).

στέργω τὸν ἐμὸν πατέρα	обичам собствения си баща
στέργεις τὸν σὸν πατέρα	обичаш твоя баща
στέργω τὸν ὑμέτερον πατέρα	обичам вашия баща.

Забележка. За 3 лице единствено число в поезията се употребява местоимението ὅς, ἥ ὅ свой, негов, неин. То се употребява само като възвратно.

Показателни местоимения (pronomina demonstratīva)

§ 93. Показателните местоимения са три.

ὅδε, ἥδε, τόδε този, тази, това
οὗτος, αὕτη, τοῦτο тоя, тая, това
ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο онзи, онази, онова.

1. Местоимението ὅδε, ἥδε, τόδε се състои от члена и енклитичната частица δέ. Скланя се само членът. Обикновено то се употребява, за да се подчертае нещо, което предстои да се каже или обясни.

2. Местоимението οὗτος, αὕτη, τοῦτο се скланя по първо и второ склонение като αὐτός (§ 89). Формите за мъжки и женски род в именителен падеж единствено и множествено число имат силно придихание, а всички останали форми имат вместо придихание τ. В това отношение местоимението напълно прилича на члена. Двугласната се явява αυ, ако в окончанието има α или η. С него често се подчертава нещо известно или вече казано.

3. Местоимението ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο се скланя като αὐτός (§ 89) и показва предмет, който е по-далеч.

			Singulāris			
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
Nom.	ὅδε	ἥδε	τόδε	οὗτος	αὕτη	τοῦτο
Gen.	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε	τούτου	ταύτης	τούτου
Dat.	τῷδε	τῇδε	τῷδε	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ
Acc.	τόνδε	τήνδε	τόδε	τοῦτον	ταύτην	τοῦτο
			Plurālis			
Nom.	οἵδε	αἵδε	τάδε	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
Gen.		τῶνδε			τούτων	
Dat.	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε	τούτοις	ταύταις	τούτοις
Acc.	τούσδε	τάσδε	τάδε	τούτους	ταύτας	ταῦτα

Показателните местоимения не се членуват, но името, което определят, обикновено има член: οὗτος ὁ ἄνθρωπος този мъж, αὕτη ἡ γυνή тази жена, τοῦτο τὸ παιδίον това дете.

Родителният падеж на показателните местоимения предава и притежание: ἡ τούτου (ἐκείνου) βίβλος неговата книга. В този случай те имат атрибутивно място (§ 295,5 и 299).

Показателни местоимения са още следните:

τοσόςδε, τοσήδε, τοσόνδε; τοσοῦτος, τοσαύτη, τοσοῦτο(ν) — толкова голям; мн. ч. толкова много; *лат.* tantus; tot
τοιόςδε, τοιάδε, τοιόνδε; τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν) — такъв, *лат.* talis.
τηλικόςδε, τηλικήδε, τηλικόνδε; τηλικοῦτος, τηλικαύτη, τηλικοῦτο(ν) — толкова стар, толкова значителен.

Тези местоимения се скланят правилно, но τοσοῦτος, τοιοῦτος, τηλικοῦτος се скланят като местоимението οὗτος. Те имат атрибутивно

място — стоят между определяемото и неговия член: *ἡ τοιαύτη σοφία* такава голяма мъдрост.

З а б е л е ж к а. Показателните местоимения по някой път получават частицата *ί*, която засилва тяхната демонстративност. Ударението пада върху тази частица. Кратката гласна пред -*ί* изпада: *οὑτοσί, αὑτηί, τουτί* (от *τουτο ῑ*), *τουτουί, ταυτί* (от *ταυτα-ῑ*), *ἐκεινωνί, τοισδί* (от *τοισδε-ῑ*), *ὁδί* (от *ὁδε-ῑ*).

Въпросителни и неопределителни местоимения (pronomina interrogatīva et indefinīta)

§ 94. Местоимението *τίς, τί* 'кой, що' като въпросително има винаги и във всички положения само остро ударение върху коренната сричка *τι-*. Неопределителното местоимение *τὶς, τὶ* 'някой, нещо' има ударение върху първата сричка от края и е енклитично (без формата *ἄττα*).

	Interrogatīvum		*Indefinītum*	
	Singulāris			
	mf — *n*		*mf* — *n*	
Nom.	τίς — τί	кой, що	τὶς — τὶ	някой
Gen.	τίνος (τοῦ)	чий	τινὸς (του)	нечий
Dat.	τίνι (τῷ)	кому	τινὶ (τῳ)	някому
Acc.	τίνα — τί	кого, що	τινὰ — τὶ	някого
	Plurālis			
Nom.	τίνες — τίνα	кои	τινὲς — τινὰ (ἄττα)	някои
Gen.	τίνων	чии	τινῶν	нечии
Dat.	τίσι(ν)	на кои	τισὶ(ν)	на някои
Acc.	τίνας — τίνα	кои	τινὰς — τινὰ (ἄττα)	някои

Въпросителни местоимения са още следните:

πότερος,	*ποτέρα,*	*πότερον*	кой от двамата?
πόσος,	*πόση*	*πόσον*	колко голям?
ποῖος,	*ποία*	*ποῖον*	какъв?
πηλίκος,	*πηλίκη,*	*πηλίκον*	колко голям? колко стар?

Те се скланят, както прилагателните имена по първо и второ склонение (§ 41).

Като неопределително местоимение за мъжки и женски род се употребява *ὁ, ἡ δεῖνα* някой си, който и да е, *gen. δεῖνος, dat. δεῖνι, acc. δεῖνα*; *pl. δεῖνες, δείνων, δεῖνας.*

Относителни местоимения (pronomĭna relatīva)

§ 95. Относителните местоимения стоят в началото на зависими определителни изречения.

		Singulāris		
	m	*f*	*n*	
Nom.	ὅς	ἥ	ὅ	който, която, което
Gen.	οὗ	ἧς	οὗ	чийто, чиято, чието
Dat.	ᾧ	ᾗ	ᾧ	комуто, на която, на което
Acc.	ὅν	ἥν	ὅ	когото, която, което
		Plurālis		
Nom.	οἵ	αἵ	ἅ	които
Gen.	ὧν	ὧν	ὧν	чиито
Dat.	οἷς	αἷς	οἷς	на които
Acc.	οὕς	ἅς	ἅ	които

Това местоимение се явява и засилено с енклитичната частица -περ: ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ който именно, точно който.

Относителни местоимения са още и следните:

ὅσος,	ὅση,	ὅσον	колкото голям
ὁπόσος,	ὁπόση,	ὁπόσον	колкото голям
οἷος,	οἵα,	οἷον	какъвто
ὁποῖος,	ὁποία,	ὁποῖον	колкото голям, колкото стар.

Обобщително местоимение (pronōmen relatīvum et interrogatīvum)

§ 96. Местоимението ὅστις, ἥτις, ὅτι се образува от относителното местоимение ὅς, ἥ, ὅ и неопределителното местоимение τὶς, τὶ. Склонят се и двете местоимения, но ударение имат само формите на относителното, понеже неопределителното е енклитично и е загубило своето ударение. То се употребява като обобщително-относително местоимение със значение ʻкойтоʼ, ʻвеки койтоʼ, ʻкойто и даʼ и като въпросително местоимение в зависимите въпросителни изречения със значение ʻкойʼ.

	m	*f*	*n*		*m*	*f*	*n*
Nom. Sg.	ὅστις	ἥτις	ὅτι	*Pl.*	οἵτινες	αἵτινες	ἅτινα
Gen.	οὗτινος	ἧστινος	οὗτινος			ὧντινων	
Dat.	ᾧτινι	ᾗτινι	ᾧτινι		οἷστισι(ν)	αἷστισι(ν)	οἷστισι(ν)
Acc.	ὅντινα	ἥντινα	ὅτι		οὕστινας	ἅστινας	ἅτινα

Втори форми: ὅτου = οὗτινος, ὅτῳ = ᾧτινι, ἅττα = ἅτινα. За разлика от съюза ὅτι ʻче, защото, когатоʼ местоимението се пише и ὅ, τι.

Формата ἅττα (със силно придихание) е от местоимението ὅστις вместо ἅτινα, а формата ἄττα (със слабо придихание) е от неопределителното местоимение вместо τινά.

Съотношение на местоименията

§ 97. Въпросителните, неопределителните, показателните и относителните местоимения и наречия в изречението често се явяват в някаква взаимна връзка и в определено отношение едно към друго. Те се наричат с ъ о т н о с и т е л н и м е с т о и м е н и я *(pronomina correlatīva)* и с ъ о т н о с и т е л н и н а р е ч и я *(adverbia correlatīva)*.

Interrogatīva		*Indefinīta*	*Demonstratīva*	*Relatīva*
преки	косвени			
τίς;	ὅστις; кой	τὶς някой	ὅδε, οὗτος — този; ἐκεῖνος онзи	ὅς който; ὅστις всеки който
πότερος;	ὁπότερος; кой от двамата	—	ἕτερος един от двамата	ὁπότερος който и да е от двамата
ποῖος;	ὁποῖος; какъв	ποιός какъвто и да е	τοῖος, τοιόσδε, τοιοῦτος — такъв	οἷος, ὁποῖος — какъвто
πόσος;	ὁπόσος; колко голям	ποσός с известна големина	τόσος, τοσόσδε, τοσοῦτος — толкова голям, толкова много	ὅσος, ὁπόσος — колкото голям, колкото много

Съотношение на наречията

§ 98.

Interrogatīva	*Indefinīta*	*Demonstratīva*	*Relatīva*
		ὥς, ὧδε, οὕτως — така	ὡς, ὥσπερ, ὅπως — както
πῶς; как? ὅπως	πώς някак	ἔνθα, ἐνθάδε, ἐνταῦθα — там	οὗ, ὅπου — където
ποῦ; къде? ὅπου	πού някъде		
ποῖ; накъде? ὅποι	ποί нанякъде	ἐκεῖ, ἐνθάδε, ἐκεῖσε, ἐνταῦθα — натам	οἷ, ὅποι — накъдето
πόθεν; откъде? ὁπόθεν	ποθέν отнякъде	ἔνθεν, ἐνθένδε, ἐντεῦθεν — оттам	ὅθεν, ὁπόθεν откъдето
πότε; кога; ὁπότε	ποτέ някога	τότε, τηνικάδε, τηνικαῦτα — тогава, в това време	ὅτε когато; ὁπότε, ἡνίκα, ὁπηνίκα — когато
πηνίκα; в кое време ὁπηνίκα	—		
πῇ; къде? как? ὅπῃ	πή някъде, някак	τῇδε, ταύτῃ — там, така	ᾗ, ὅπῃ — където, както

ЧИСЛИТЕЛНИ ИМЕНА (NUMERALIA)

Общи бележки

§ 99. Числителните имена в старогръцки език се явяват като:

1. **Бройни** числителни имена *(numeralia cardinalia).*
2. **Поредни** числителни имена *(numeralia ordinalia).*
3. Числителни **наречия** *(numeralia adverbia).*

Старите гърци не са имали особени писмени знаци за числата. За означаването им те са си служили с буквите. Само като цифрени знаци са се запазили три букви, които в класическия и по-късния гръцки език вече не се употребяват. За числото шест се употребява знакът ς (стигма), който е означавал звукът στ и следвал след буквата ε. За числото 90 се употребява знакът ϙ (копа), който отговаря на латинската буква q, след която следва също г. За числото 900 се употребява знакът ϡ (сампи). Буквите от α до ϑ служат за означаване на единиците, от ι до π заедно с копа — за означаване на десетиците, а от ρ до ω заедно със сампи — за означаване на стотиците. Като числени знаци буквите имат на горния си десен край чертичка. За хилядите буквите се повтарят, но с чертица в долния ляв край, например α' = 1, ͵α = 1000, ι' = 10, ͵ι = 10 000 и т. н. От 10 000 нагоре обикновено изчислението става с мириади. Две точки върху една буква умножават нейната числена стойност с 10 000: β' — 2, ͵β — 2000, а β̈ — 20 000.

Бройните (количествените) от 5 до 199 не се склонят. Числителните εἷς, δύο, τρεῖς, τέτταρες се склонят малко по-особено, а стотиците от 200 до 900 и хилядите се склонят само в множествено число като прилагателни имена по първо и второ склонение. Всичките поредни числителни имена също се склонят като прилагателни имена по първо и второ склонение (§ 41).

Първите четири бройни числителни имена се склонят по следния начин:

	m	*f*	*n*		*mf*	*n*	*mf*	*n*
Nom.	εἷς	μία	ἕν	δύο	τρεῖς	τρία	τέτταρες	τέτταρα
Gen.	ἑ ν ό ς	μ ι ᾶ ς	ἑ ν ό ς	δ υ ο ῖ ν	τ ρ ι ῶ ν		τεττάρων	
Dat.	ἑ ν ί	μ ι ᾷ	ἑ ν ί	δ υ ο ῖ ν	τ ρ ι σ ί (ν)		τέτταρσι(ν)	
Acc.	ἕνα	μίαν	ἕν	δύο	τρεῖς	τρία	τέτταρας	τέτταρα

Ударението на μία е минало в *gen.* и *dat. sg.* върху първата сричка по аналогия на формите за м. и ср. род.

От числителното εἷς μία ἕν и отрицанията οὐδέ и μηδέ са образувани неопределителни местоимения. Οὐδείς 'никой' се употребява в разказни изречения, а μηδείς 'никой' в заповедни и желателни, както отрицанията οὐ и μή (§ 370). Склонят се по следния начин:

	m	*f*	*n*		*m*	*f*	*n*
Nom. Sg.	οὐδείς	οὐδεμία	οὐδέν	*Pl.*	οὐδένες	οὐδεμίαι	οὐδένα
Gen.	οὐδενός	οὐδεμιᾶς	οὐδενός		ο ὐ δ έ ν ω ν	οὐδεμιῶν	ο ὐ δ έ ν ω ν
Dat.	οὐδενί	οὐδεμιᾷ	οὐδενί		ο ὐ δ έ σ ι(ν)	οὐδεμίαις	ο ὐ δ έ σ ι (ν)
Acc.	οὐδένα	οὐδεμίαν	οὐδέν		οὐδένας	οὐδεμίας	οὐδένα

§ 100

		Cardinalia	*Ordinalia*	*Adverbia*
1	α'	εἷς μία ἕν	πρῶτος, η, ον	ἅπαξ
2	β'	δύο	δεύτερος, ᾱ, ον	δίς
3	γ'	τρεῖς, τρία	τρίτος, η, ον	τρίς
4	δ'	τέτταρες, τέτταρα	τέταρτος	τετράκις
5	ε'	πέντε	πέμπτος	πεντάκις
6	ς'	ἕξ	ἕκτος	ἑξάκις
7	ζ'	ἑπτά	ἕβδομος	ἑπτάκις
8	η'	ὀκτώ	ὄγδοος	ὀκτάκις
9	ϑ'	ἐννέα	ἔνατος	ἐνάκις
10	ι'	δέκα	δέκατος	δεκάκις
11	ια'	ἕνδεκα	ἑνδέκατος	ἑνδεκάκις
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος	δωδεκάκις
13	ιγ'	τρισκαίδεκα	τρισκαιδέκατος	τρισκαιδεκάκις
14	ιδ'	τετταρεςκαίδεκα	τετταρεσκαιδέκατος	τετταρεςκαιδεκάκις
15	ιε'	πεντεκαίδεκα	πεντεκαιδέκατος	πεντεκαιδεκάκις
16	ις'	ἑκκαίδεκα	ἑκκαιδέκατος	ἑκκαιδεκάκις
17	ιζ'	ἑπτακαίδεκα	ἑπτακαιδέκατος	ἑπτακαιδεκάκις
18	ιη'	ὀκτωκαίδεκα	ὀκτωκαιδέκατος	ὀκτωκαιδεκάκις
19	ιϑ'	ἐννεακαίδεκα	ἐννεακαιδέκατος	ἐννεακαιδεκάκις
20	κ'	εἴκοσι(ν)	εἰκοστός	εἰκοσάκις
30	λ'	τριάκοντα	τριακοστός	τριακοντάκις
40	μ'	τετταράκοντα	τετταρακοστός	τετταρακοντάκις
50	ν'	πεντήκοντα	πεντηκοστός	πεντηκοντάκις
60	ξ'	ἑξήκοντα	ἑξηκοστός	ἑξηκοντάκις
70	ο'	ἑβδομήκοντα	ἑβδομηκοστός	ἑβδομηκοντάκις
80	π'	ὀγδοήκοντα	ὀγδοηκοστός	ὀγδοηκοντάκις
90	ϙ'	ἐνενήκοντα	ἐνενηκοστός	ἐνενηκοντάκις
100	ρ'	ἑκατόν	ἑκατοστός	ἑκατοντάκις
200	σ'	διακόσιοι, αι, α	διακοσιοστός	διακοσιάκις
300	τ'	τριακόσιοι, αι, α	τριακοσιοστός	τριακοσιάκις
400	υ'	τετρακόσιοι, αι, α	τετρακοσιοστός	τετρακοσιάκις
500	φ'	πεντακόσιοι, αι, α	πεντακοσιοστός	πεντακοσιάκις
600	χ'	ἑξακόσιοι, αι, α	ἑξακοσιοστός	ἑξακοσιάκις
700	ψ'	ἑπτακόσιοι, αι, α	ἑπτακοσιοστός	ἑπτακοσιάκις
800	ω'	ὀκτακόσιοι, αι, α	ὀκτακοσιοστός	ὀκτακοσιάκις
900	ϡ'	ἐν(ν)ακόσιοι, αι, α	ἐν(ν)ακοσιοστός	ἐν(ν)ακοσιάκις
1000	͵α	χίλιοι, αι, α	χιλιοστός	χιλιάκις
2000	͵β	δισχίλιοι, αι, α	δισχιλιοστός	δισχιλιάκις
3000	͵γ	τρισχίλιοι, αι, α	τρισχιλιοστός	τρισχιλιάκις
10 000	͵ι	μύριοι, αι, α	μυριοστός	μυριάκις
11 000	͵ια	μύριοι καὶ χίλιοι		
20 000	͵κ	δισμύριοι, αι, α	δισμυριοστός	δισμυριάκις
50 000	͵ν	πεντακισμύριοι, αι, α	πεντακισμυριοστός	πεντακισμυριάκις

В *gen.* и *dat. pl.* ударението не минава върху първата сричка.

Числителното δύο се употребява и като несклоняемо.

Като δύο се скланя и ἄμφω 'двама, двоица'.

Ударението при бройните числителни имена обикновено се отдръпва към началото на думата освен при ἑπτά, ὀκτώ, ἐννέα, ἑκατόν. Поредните числителна имена от 1 до 19 нямат ударение на първата сричка от края. Те са barytona. Всички останали поредни числителни имена имат ударение върху първата сричка от края. Те са oxytona.

Формите μύριοι, μύριαι, μύρια имат значение 'десет хиляди', а формите μυρίοι, μυρίαι, μυρία — 'безкрайно много, безброй'.

Единиците, десетиците, стотиците, хилядите и т. н. се свързват по два начина. Или по-малкото число стои пред по-голямото, свързани винаги със съюза καί 'и', или пък по-малкото стои след по-голямото и съюзът καί може да не се употреби.

πέντε καὶ τετταράκοντα καὶ τριακόσιοι 345 (τμε') или
τριακόσιοι (καὶ) τετταράκοντα (καὶ) πέντε 345.

Същото правило важи и за поредните числителни имена. При тях обаче са поредни всичките числа, а не само последното, както е на български. Например 'двадесет и пети' е πέμπτος καὶ εἰκοστός или εἰκοστὸς (καὶ) πέμπτος. 'Двадесет и първи' е πρῶτος καὶ εἰκοστός, но и εἷς καὶ εἰκοστός.

Числата с 8 и 9 като 18, 19, 28, 29 и т. н. се изразяват още, като се изважда от предходната десетица съответно 1 или 2 с помощта на причастие от глагола δέω 'не достигам', при което числителното 1 или 2 се явява в родителен падеж. Например ἔτη δυοῖν δέοντα τριάκοντα = 28 години, букв. 'тридесет години без 2', или εἰκοστὸν δέον ἑνὸς ἔτος 19-та година, букв. 'двадесета година без една' (ср. *лат.* undeviginti).

Освен бройните и поредните числителни и числителните наречия в старогръцки език има числителни *прилагателни (numeralia adiectīva)* и числителни *съществителни (numeralia substantīva)*.

Прилагателни от числителните се образуват със суфиксите -πλοῦς и -πλάσιος: διπλοῦς, ῆ, οῦν двоен, τριπλοῦς, ῆ, οῦν троен и т. н.; διπλάσιος, ᾱ, ον двойно по-голям.

Съществителните имена от числителни окончават на -άς, *gen.* -άδος. Те са по трето консонантно склонение (ср. λαμπάς, άδος).

μονάς άδος, ἡ единица	τριάς, άδος, ἡ тройка, троица.
δεκάς, άδος, ἡ десеторка	μυριάς, άδος, ἡ мириада = 10 000 и т.н.

Разделителни числителни в старогръцки език няма, каквито има в латински език. Разделителност се предава с помощта на предлозите ἀνά 'по', κατά 'по' и др.: ἀνὰ πέντε по пет, κατὰ δύο по две. Сравнително рядко се явяват форми със σύν: σύνδυο по две, σύντρεις, σύντρια по три.

Числителните от 13 до 19 се пишат и разделено: τρεῖς καὶ δέκα, τρία καὶ δέκα, πέντε καὶ δέκα, ἐννέα καὶ δέκα; τρίτος καὶ δὲκατος, πέμπτος καὶ δέκατος, ἔνατος καὶ δέκατος.

Двойнствено число при имената

§ 101. Двойнствено число *(duālis)* се употребява за два предмета или за две лица. С течение на времето формите за двойнствено число се заместват от формите за множествено число.

При имената двойнствено число има една обща форма за *nom.*, *acc.* и *voc.* и друга за *gen.* и *dat.* Падежните окончания за трите рода са еднакви.

Членът за двойнствено число е τώ за *nom.* и *acc.* и τοῖν за *gen.* и *dat.* Формите за женски род τά и ταῖν се употребяват твърде рядко. Още много рано те са заменени от формите за мъжки и среден род.

Падежните окончания за трите рода в трите склонения са следните:

	I скл.	*II скл.*	*III скл.*
Nom. acc. voc.	-ᾱ	-ω	-ε
Gen. dat.	-αιν	-οιν	-οιν

Склонение на имена в двойнствено число

	Nom. sing.	*Nom. acc. voc. duālis*	*Gen. dat. duālis*
I скл.	ἡ χώρα	τὼ χώρᾱ	τοῖν χώραιν
	ἡ νίκη	τὼ νίκᾱ	τοῖν νίκαιν
	ἡ στρατιά	τὼ στρατιᾱ́	τοῖν στρατιαῖν
	ὁ στρατιώτης	τὼ στρατιώτᾱ	τοῖν στρατιώταιν
II скл.	ὁ ἄνθρωπος	τὼ ἀνθρώπω	τοῖν ἀνθρώποιν
	ὁ δῆμος	τὼ δήμω	τοῖν δήμοιν
	ἡ ὁδός	τὼ ὁδώ	τοῖν ὁδοῖν
	τὸ δένδρον	τὼ δένδρω	τοῖν δένδροιν
III скл.	ὁ κόλαξ	τὼ κόλακε	τοῖν κολάκοιν
	ὁ γύψ	τὼ γῦπε	τοῖν γυποῖν
	ὁ ποιμήν	τὼ ποιμένε	τοῖν ποιμένοιν
	τὸ σῶμα	τὼ σώματε	τοῖν σωμάτοιν
	ἡ πατρίς	τὼ πατρίδε	τοῖν πατρίδοιν
	ἡ μήτηρ	τὼ μητέρε	τοῖν μητέροιν
	ὁ γέρων	τὼ γέροντε	τοῖν γερόντοιν
	ὁ ἰχθύς	τὼ ἰχθύε	τοῖν ἰχθύοιν
	ὁ γονεύς	τὼ γονέε	τοῖν γονέοιν
	ὁ πούς	τὼ πόδε	τοῖν ποδοῖν
	ὁ παῖς	τὼ παῖδε	τοῖν παίδοιν
	ἡ χείρ	τὼ χεῖρε	τοῖν χεροῖν

Контракция има при III склонение в следните случаи:

1. Съществителните имена на -ις контрахират само в *nom.* и *acc.*, а имената от среден род на -ος контрахират и в двете форми.

ἡ πόλις, *nom. acc.* τὼ πόλει, *gen. dat.* τοῖν πολέοιν
τὸ γένος, „ „ τὼ γένει, „ „ τοῖν γενοῖν.

2. Прилагателните имена на -ύς контрахират също само в *nom.* и *acc.*, а прилагателните имена на -ής контрахират в двете форми.

ταχύς, *nom. acc. voc.* ταχεῖ, *gen. dat.* ταχέοιν
σαφής, „ „ „ σαφεῖ, „ „ σαφοῖν.

Двойнствено число за личните местоимения е следното:

1 лице *nom., acc.* νώ ние двамата, *gen.. dat.* νῷν на нас двамата.

2 лице σφώ вие двамата, *gen., dat.* σφῷν на вас двамата.

Относителното местоимение в *dualis* е: ὥ, (ἅ), ὥ; οἷν, (αἷν), οἷν.

Показателните местоимения:

Nom. acc.	τώδε	τάδε	τούτω (ταύτᾱ)
Gen. dat.	τοῖνδε	ταῖνδε	τούτοιν (ταύταιν).

Въпросителните и неопределителните местоимения:

Nom. acc.	τίνε кои двама	τινέ някои двама
Gen. dat.	τίνοιν	τινοῖν.

Взаимното местоимение:

Acc.	ἀλλήλω	ἀλλήλᾱ	двама помежду си.
Gen. dat.	ἀλλήλοιν	ἀλλήλαιν.	

Формите за женски род като ἅ, αἷν, ταύτᾱ, ταύταιν и др. се употребяват рядко. Вместо тях се употребяват формите с окончанията за мъжки род.

СПРЕЖЕНИЕ

Категории на глагола

§ 102. В старогръцки език глаголът има следните категории:

1. Седем времена *(tempora)*

Сегашно време *(praesens)*
Минало несвършено време *(imperfectum)*
Бъдеще време *(futūrum)*
Минало свършено време *(aoristus)*
Минало неопределено време *(perfectum)*
Отдавна минало време *(plūsquamperfectum)*
Бъдеще предварително *(futūrum exactum)*.

Сегашно, минало неопределено, бъдеще и бъдеще предварително време се наричат главни времена, а минало свършено, минало несвършено и отдавна минало време се наричат исторически или минали времена.

2. Четири наклонения *(modi)*

Разказно или изявително наклонение *(indicatīvus)*
Заповедно или повелително наклонение *(imperatīvus)*
Подчинително наклонение *(coniunctīvus)*
Желателно наклонение *(optatīvus)*.

3. Три именни глаголни форми

Н е о п р е д е л е н а форма *(infinitīvus)*
П р и ч а с т и е *(participium)*
Г л а г о л н о п р и л а г а т е л н о име *(adiectīvum verbāle)*

4. Три залога *(genera verbi)*

Д е й с т в и т е л е н залог *(actīvum)*
С т р а д а т е л е н залог *(passīvum)*
В ъ з в р а т е н или с р е д е н залог *(medium)*

Формите на глаголите за страдателен и възвратен залог са еднакви за сегашно, минало несвършено, минало неопределено и отдавна минало време. Различават се само за бъдеще и минало свършено време *(futūrum et aoristus)*.

Глаголите, които имат само страдателен или само възвратен залог, се наричат д е п о н е н т н и глаголи *(verba deponentia)*. Тяхното значение е действително или възвратно (§ 197).

5. Три числа

Е д и н с т в е н о число *(singulāris)*
М н о ж е с т в е н о число *(plurālis)*
Д в о й н с т в е н о число *(duālis)*

Двойнствено число се употребява по-рядко. Неговите форми ще бъдат дадени на края на отдела за глагола.

6. Три лица

П ъ р в о лице *(persōna prima)*
В т о р о лице *(persōna secunda)*
Т р е т о лице *(persōna tertia)*

Спрежения

§ 103. Глаголите се разделят на две спрежения.

1. Първо или **ω-спрежение**. Глаголите от това спрежение завършват в първо лице ед. число сегашно време на -ω. Тези глаголи се наричат още т е м а т и ч н и глаголи, понеже в сегашно и минало несвършено време имат съединителна (тематична) гласна.

παιδεύ-ο-μεν ʽвъзпитавамеʼ от παιδεύω.

Повечето глаголи в старогръцки език принадлежат към това спрежение.

2. Второ или **μι-спрежение**. Глаголите от това спрежение окончават в първо лице ед. число в изявително наклонение сегашно време на -μι. Те се наричат още а т е м а т и ч н и глаголи, понеже в сегашно време и в минало несвършено време не приемат съединителни гласни.

δίδο-μεν ʽдавамеʼ от δίδωμι.

Глаголите от второ спрежение са малко.

Основи на глаголите

§ 104. При глаголите се различават г л а г о л н а или п ъ р в и ч н а основа и темпорални основи за отделните в р е м е н а. Глаголната основа

е обща за всички форми, макар че в отделни случаи претърпява твърде големи промени. Например от глагола φυλάττω 'пазя' глаголната основа е φυλακ- (ср. φυλακή стража). Тя се явява във всичките глаголни форми, образувани от него. Основите за времената се образуват с различни характеристики и обикновено от една основа за време се образуват по две или три времена. Например сегашната основа на същия глагол φυλάττω е φυλαττ-. От сегашната основа се образуват презенс и имперфект. Редуплицираната основа пък служи за образуване на перфект, плусквамперфект и бъдеще предварително време.

При отделни глаголи сегашната основа съвпада с глаголната основа. Например глаголът λύω 'освобождавам' има сегашна и глаголна основа λυ-.

Деление на глаголите

§ 105. Според окончанието на основата. В зависимост от окончанието на първичната основа глаголите се разделят на две големи групи.

I. Глаголи с основа на **гласна** *(verba vocalia* или *pura)*. От своя страна тези глаголи се разделят на две групи:

1. Глаголи с основа на мека гласна или на двугласна

λύω освобождавам,	основа	λυ-
μηνίω гневя се,	„	μηνι-
τίω почитам,	„	τι-
παύω спирам,	„	παυ-
παιδεύω възпитавам,	„	παιδευ-
σείω разтърсвам,	„	σει-.

2. Глаголи с основа на α, ε, ο. Те се наричат още *verba contracta* (§ 132, 133, 134, 135, 136).

νικάω побеждавам,	основа	νικα-/νικη-
κοσμέω украсявам,	„	κοσμε-/κοσμη-
δηλόω откривам,	„	δηλο-/δηλω-,

II. Глаголи с основа на **съгласна** *(verba consonantia* или *impūra)*. Те се разделят на следните групи и подгрупи:

1. Глаголи с основа на muta *(verba muta)*

а. Глаголи с основа на гърлена съгласна *(verba gutturalia)* κ, γ, χ:

διώκω	преследвам,	основа	διωκ-
λέγω	казвам,	„	λεγ-
ἄρχω	управлявам,	„	ἀρχ-.

б. Глаголи с основа на устнена съгласна *(verba labialia)* π, β, φ

τρέπω	обръщам,	основа	τρεπ-
τρίβω	трия,	„	τριβ-
τρέφω	храня,	„	τρεφ-.

в. Глаголи с основа на зъбна съгласна *(verba dentalia)* τ, δ, θ

ἀνύτω	изпълнявам,	основа	ἀνυτ-
ψεύδω	лъжа,	„	ψευδ-
πείθω	убеждавам,	„	πειθ-.

2. Глаголи с основа на плавна съгласна *(verba liquida)* λ, μ, ν, ρ:

στέλλω	изпращам,	основа	στελ-
νέμω	разпределям,	„	νεμ-
μένω	оставам,	„	μεν-
δέρω	дера,	„	δερ-.

§ 106. По начина на образуване на сегашната основа. В зависимост от начина, по който се образува сегашната основа от първичната, глаголите се разделят на осем групи или класа.

1. Първа група или **първи клас** обхваща глаголите, на които сегашната основа съвпада с глаголната основа. Такива са всички глаголи с основа на мека гласна и на двугласна и отделни *verba consonantia.*

ἱδρύω	основавам,	гл. и сег. основа	ἱδρυ-
παύω	спирам,	„ „	παυ-
φονεύω	убивам,	„ „	φονευ-
μηνίω	гневя се,	„ „	μηνι-
βλέπω	гледам,	„ „	βλεπ-
δέρω	дера,	„ „	δερ-
λέγω	говоря,	„ „	λεγ-.

2. Втора група или **втори клас** обхваща глаголите, на които глаголната основа завършва на устнена съгласна (π, β, φ), а сегашната основа на πτ.

κόπτω	сека,	сег. основа	κοπτ-,	гл. основа	κοπ-
καλύπτω	покривам,	„	καλυπτ-,	„	καλυβ-
κρύπτω	крия,	„	κρυπτ-,	„	κρυφ-
θάπτω	погребвам,	„	θαπτ-,	„	ταφ-.

3. Трета група или **трети клас** обхваща глаголи, на които сегашната основа се е образувала с характеристиката j. Тази съгласна е изчезнала твърде рано, но тя е предизвикала редица промени в основата на глаголите, които са запазени.

а. Гърлените съгласни κ и χ с j са дали ττ (σσ).

φυλάττω	пазя,	сег. основа	φυλαττ-,	гл. основа	φυλακ-
ταράττω	разбърквам,	„	ταραττ-,	„	ταραχ-

Забележка. Отделни глаголи, които завършват на -ττω (-σσω) в сегашно време, имат глаголна основа на τ, θ, γ.

ἐρέττω	греба,	сег. основа	ἐρεττ-,	гл. основа	ἐρετ-
πλάττω	вая, моделирам,	„	πλαττ-,	„	πλαθ-
ἁρμόττω	съединявам,	„	ἁρμοττ-,	„	ἁρμογ-
τάττω	нареждам,	„	ταττ-,	„	ταγ-
σφάττω	коля,	„	σφαττ-	„	σφαγ-.

Някои от тези глаголи имат и форми на -ζω: ἁρμόζω, πλάζω, σφάζω и др.

б. Денталът δ и гутуралът γ с j са дали ζ.

ἐλπίζω	надявам се,	сег. основа	ἐλπιζ-,	гл. основа	ἐλπιδ-
ὄζω	мириша,	„	ὀζ-,	„	ὀδ-
κράζω	викам,	„	κραζ-,	„	κραγ-

οἰμώζω охкам, сег. основа οἰμωζ-, гл. основа οἰμωγ-
στενάζω ридая, „ στεναζ-, „ στεναγ-
σαλπίζω тръбя, „ σαλπιζ- „ σαλπιγγ-
ἁρπάζω грабя, „ ἁρπαζ-, „ ἁρπαγ-.

в. След λ съгласната j се е напълно уподобила.

στέλλω пращам, сег. основа στελλ-, гл. основа στελ-
ἀγγέλλω известявам, „ ἀγγελλ-, „ ἀγγελ-.

г. Съчетанията -ᾰν, -ĕν, -ῐν, -ῠν с j са дали -αιν, -ειν, -ῑν, -ῡν.

φαίνω показвам, сег. основа φαιν-, гл. основа φαν-
τείνω опъвам, „ τειν-, „ τεν-
κρίνω съдя, „ κρῑν-, „ κρῐν-
ἀμύνω защищавам, „ ἀμῡν-, „ ἀμῠν-.

д. Съчетанията -ᾰρ, -ĕρ, -ῐρ, -ῠρ са дали -αιρ, -ειρ, -ῑρ, -ῡρ.

καθαίρω очиствам, сег. основа καθαιρ-, гл. основа καθαρ-
σπείρω сея, „ σπειρ-, „ σπερ-
οἰκτίρω съжалявам, „ οἰκτῑρ „ οἰκτῐρ-
σύρω влача „ σῡρ-, „ σῠρ-.

4. **Четвърта група** или **четвърти клас** обхваща глаголите, на които основата е удължена или кратка. Удължената основа служи за образуване почти на всички времена, а кратката се явява само в някои втори времена (§ 199).

Глаголите от четвърти до осми клас се дават на края на морфологията (§ 199—203).

Лични окончания

§ 107. Времената и наклоненията на глаголите се образуват с определени лични окончания. Те са едни за главните времена и други за историческите времена. За *imperatīvus* има само едни лични окончания.

	Actīvum			*Medium*		
	Гл. времена	*Истор. времена*	*Imperatīvus*	*Гл. времена*	*Истор. времена*	*Imperatīvus*
Sg. 1.	-ω, -μι	-ν	—	-μαι	-μην	—
2.	-σι	-ς	-θι, -ς, —	-σαι	-σο	-σο
3.	-τι	-τ	-τω	-ται	-το	-σθω
Pl. 1.	-μεν	-μεν	—	-μεθα	-μεθα	—
2.	-τε	-τε	-τε	-σθε	-σθε	-σθε
3.	-ντι	-ντ	-ντων	-νται	-ντο	-σθων

Конюнктив на всички времена получава личните окончания на главните времена, а оптатив има личните окончания на историческите времена.

Личните окончания са претърпели известни промени, които се посочват на съответните места.

Съединителни и модални гласни

§ 108. Личните окончания се прибавят към основата за отделните времена направо или посредством гласни, които улесняват изговора. Те се наричат съединителни или тематични гласни. В *indicatīvus* и *imperatīvus* се явяват гласните ο и ε. Гласната ο се явява пред μ, ν, а гласната ε — пред σ, τ. В *coniunctīvus* се явяват дългите гласни: ω пред μ, ν и η пред σ, τ. В *optatīvus* се явяват гласните ι, ιε, ιη, които се намират в отгласно отношение помежду си: ιη е удължено от ιε.

Съединителните гласни за конюнктив и оптатив се наричат още модални гласни, понеже характеризират наклоненията.

Глаголни форми, които имат лице и число, се наричат определени глаголни форми *(verba finīta)*. Само тези форми могат да бъдат сказуемо в изречението.

Глаголни форми, които нямат лични окончания, т. нар. именни глаголни форми, се наричат неопределени по лице глаголни форми *(verba infinīta)*. Те не могат да бъдат сказуемо в изречението.

Нарастване (augmentum)

§ 109. Нарастването е характеристика за *indicatīvus* на историческите времена *(imperfectum, aoristus* и *plusquamperfectum)*. То бива сричково и временно.

1. Сричковото нарастване (*augmentum syllabicum*) се състои от сричката ε-. То се явява пред основата на глаголи, които започват със съгласна.

παιδεύω възпитавам, *imperf.* ἐπαίδευον възпитавах
aorist. ἐπαίδευσα възпитах.

Глаголите, които започват с ρ, удвояват съгласната след нарастването.

ῥίπτω хвърлям, *imperf.* ἔρριπτον хвърлях.

Забележка. Глаголите с начална съгласна ρ са започвали с Ϝρ. Съчетанието Ϝρ между две гласни е дало ρρ: ἔρριπτον от *ἐϜριπτον.

2. Временно нарастване *(augmentum temporāle)* получават глаголите, които започват с кратка гласна или двугласна. При него кратката гласна се удължава и по този начин се увеличава времето за произнасяне на сричката.

α	става η:	ἄγω водя,	*imperf.*	ἦγον водех
ε	„ η:	ἐλπίζω надявам се,	„	ἤλπιζον надявах се
ŏ	„ ω:	ὁπλίζω въоръжавам,	„	ὥπλιζον въоръжавах
ĭ	„ ῑ:	ἱκετεύω моля,	„	ἱκέτευον молех
ŭ	„ ῡ:	ὑβρίζω оскърбявам	„	ὕβριζον оскърбявах.

Двугласните с α, ε и ο удължават същите гласни в η и ω, но ε може да остане и без промяна.

αὐξάνω увеличавам, *imperf.* ηὔξανον увеличавах
αἴρω подигам, „ ᾖρον подигах
οἰκτίρω съжалявам, „ ᾤκτιρον съжалявах
εὑρίσκω намирам, „ ηὕρισκον и εὕρισκον намирах
εἰκάζω уподобявам „ ᾔκαζον и εἴκαζον уподобявах.

Глаголите, които започват с двугласната ᾳ и с ᾱ, получават също временно нарастване:

ᾄδω пея, *imperf.* ᾖδον пеех
ἁλίζω събирам, „ ἥλιζον събирах.

Глаголите, които започват с дългите гласни η, ω и с двугласната ου, не приемат никакво нарастване.

ἠπύω шумя, *imperf.* ἤπυον шумях
ὠδίνω страдам, „ ὤδινον страдах
οὐτάζω наранявам, „ οὔταζον наранявах.

Нарастване при сложните глаголи

§ 110. Сложните глаголи с представка получават аугмент след представката.

φέρω нося, *imperf.* ἔφερον носех, но εἰσφέρω внасям, *imperf.* εἰσέφερον внасях; ἀπελαύνω прогонвам, *imperf.* ἀπήλαυνον прогонвах, προσάγω привеждам, *imperf.* προσῆγον привеждах.

Ако представката завършва на гласна, последната изпада пред нарастването. Само представките περι- и προ- запазват крайната си гласна.

ἀναβαίνω изкачвам се, *imperf.* ἀνέβαινον изкачвах се
ἀποβάλλω отхвърлям, „ ἀπέβαλλον отхвърлях
διαβάλλω клеветя, „ διέβαλλον клеветях
περιφέρω обикалям, „ περιέφερον обикалях
προβάλλω изхвърлям, „ προὔβαλλον изхвърлях.

Променените крайни съгласни на представките се явяват в нормалната си форма пред нарастването. Затова представката ἐκ пред нарастването винаги се явява във формата ἐξ, а ἐν и σύν, ако са били променени в ἐγ-, ἐμ-, συμ-, συλ-, συ-, се възстановяват.

ἐκβάλλω изхвърлям, *imperf.* ἐξέβαλλον изхвърлях
ἐμβάλλω хвърлям в, „ ἐνέβαλλον хвърлях в
ἐγκαλύπτω покривам, „ ἐνεκάλυπτον покривах
συμπράττω съдействувам, „ συνέπραττον съдействувах
συλλέγω събирам, „ συνέλεγον събирах
συστέλλω изпращам заедно, „ συνέστελλον изпращах заедно.

За други особености при нарастването виж § 194.

Удвоение (reduplicatio)

§ 111. Удвоението е характеристика за перфектната основа. Следователно то се явява във всичките форми на перфект, плусквамперфект и бъдеще предварително.

Удвоението се образува по следните начини:

1. Глаголите, които започват с една съгласна (без ρ), повтарят началната си съгласна с гласната ε.

παιδεύω възпитавам *perf.* πεπαίδευκα 'възпитал съм', удвоена основа π ε π α ι δ ε υ-

λύω освобождавам, *perf.* λέλυκα 'освободил съм', удвоена основа λ ε λ υ-.

2. Глаголите, които започват с две съгласни, от които първата е *muta* (κ γ χ; π β φ; τ δ ϑ), а втората *liquida* (λ μ ν ρ), удвояват само първата съгласна.

γράφω	пиша,	*pf.*	γέγραφα 'писал съм',	удв. осн.	γ έ γ ρ α φ-
κρίνω	съдя,	„	κέκρικα 'съдил съм'	„	κ ε κ ρ ι-
πλύνω	пера,	„	πέπλυκα 'прал съм',	„	π ε π λ υ-
βρίϑω	обременявам	„	βέβρῑϑα 'обременил съм',	„	β ε β ρ ῑ ϑ-
πνέω	дишам,	„	πέπνευκα 'дишал съм',	„	π ε π ν ε υ-
δράω	върша,	„	δέδρακα 'извършил съм',	„	δ ε δ ρ α-
κάμνω	мъча се,	„	κέκμηκα 'измъчил съм се',	„	κ ε κ μ η-
τρίβω	търкам,	„	τέτρῑφα 'търкал съм',	„	τ ε τ ρ ῑ φ-.

3. Глаголите, които започват с *muta aspirāta* (χ φ ϑ), получават съответната *muta tenuis* (κ π τ).

χορεύω танцувам, *perf.* κεχόρευκα 'танцувал съм', удвоена основа κ ε χ ο ρ ε υ-

φυτεύω садя, „ πεφύτευκα 'садил съм', удвоена основа π ε φ υ τ ε υ-

ϑηρεύω ходя на лов, „ τεϑήρευκα 'ходил съм на лов', удв. основа τ ε ϑ η ρ ε υ-

φρονέω мисля, „ πεφρόνηκα 'мислил съм', удвоена основа π ε φ ρ ο ν η-

χρίω мажа, „ κέχρικα 'намазал съм', удвоена основа κ ε χ ρ ι-

ϑλίβω притискам, „ τέϑλιφα 'притискал съм', удвоена основа τ ε ϑ λ ι φ-.

4. Глаголите, които започват с ρ, със сложна съгласна, с две или повече съгласни (без *muta cum liquida*) и с гласна или двугласна, имат нарастване, което служи за удвоение.

ῥίπτω хвърлям, *perf.* ἔρριφα 'хвърлил съм', удвоена основа ἐ ρ ρ ι φ-

ψαύω докосвам, „ ἔψαυκα 'докоснал съм', удвоена основа ἐ ψ α υ-

κτίζω основавам, „ ἔκτικα 'основал съм', удвоена основа ἐ κ τ ι δ-

στρατεύω воювам, „ ἐστράτευκα 'воювал съм', удвоена основа ἐ σ τ ρ α τ ε υ-

ὁπλίζω въоръжавам, „ ὥπλικα 'въоръжил съм', удвоена основа ὡ π λ ι δ-

αὐξάνω увеличавам, „ ηὔξηκα 'увеличил съм', удвоена основа η ὐ ξ η-

Сложните глаголи с представка получават удвоение след представката, както нарастването (§ 110).

ἀναγράφω записвам, *perf.* ἀναγέγραφα записал съм
συστρατεύω воювам заедно, *pf.* συνεστράτευκα воювал съм заедно
συνάγω събирам, *perf.* συνῆχα събрал съм
ἀναβαίνω изкачвам се, *perf.* ἀναβέβηκα изкачил съм се.

За други особености при удвоението виж § 195.

За ударение на глаголните форми

§ 112. 1. Ударението в личните глаголни форми *(indicatīvus, coniunctīvus, optatīvus* и *imperatīvus)* се отдръпва по възможност по-далеч от крайната сричка, т. е. щом първата сричка от края е кратка, ударението минава върху третата. Двугласната αι е кратка за ударението. Тя е дълга само в *optatīvus.*

παιδεύω възпитавам, παιδεύομαι, възпитавам се,
παίδευε възпитавай, παίδευσον, възпитай,
παιδευόμεθα възпитаваме се, παίδευσαι възпитай се,

но *optat.* παιδεύσαι, понеже αι в *optat.* е дълга двугласна.

2. Ударението на причастието във формата за среден род стои върху същата сричка, на която стои и във формата за мъжки род, макар че първата сричка от края е кратка.

παιδεῦον и παιδεύων.

3. Ударението на сложните глаголи също минава на третата сричка, ако първата е кратка. По този начин ударението може да мине върху представката.

ἀπόλυε от ἀπολύω, παράσχωμεν от παρέχω,
ἐπίσποιτο от ἐφέπομαι, εἴσειμι от εἰμί.

При сложните глаголи обаче ударението не може да мине по-далеч от нарастването. Затова в κατῆγον то остава на втората сричка, макар че първата е кратка.

По ударението се различават редица форми на многосричните глаголи.

Например:

Imperat. aoristi actīvi παίδευσον възпитай
Part. fut. actīvi παιδεῦσον което ще възпитава
Imperat. aor. medii παίδευσαι възпитай се
Infin. aor. actīvi παιδεῦσαι
Opt. aor. actīvi παιδεύσαι дано възпита.

Глаголите с едносрична основа в тези форми не се различават по ударение, ако коренната гласна е кратка. Когато коренната им гласна е дълга или е двугласна, формата за оптатив има остро ударение. Следователно в случая има напълно еднакви форми, които се различават по смисъл. От глагола λύω 'освобождавам' те са:

Imperat. aoristi actīvi λῦσον освободи
Part. fut. actīvi λῦσον което ще освобождава
Imperat. aor. medii λῦσαι освободи се
Infin. aor. actīvi λῦσαι
Opt. aor. actīvi λύσαι дано освободи.

ОБРАЗУВАНЕ НА ВРЕМЕНАТА ОТ ГЛАГОЛИТЕ С ОСНОВА НА ι, υ И ДВУГЛАСНА

§ 113. Сегашната основа на глаголите от първо спрежение се намира, като се махне окончанието -ω, а при депонентните глаголи -ομαι, например παιδεύω 'възпитавам', сег. основа παιδευ-, βούλομαι 'искам, желая', сег. основа βουλ-

От сегашната основа се образуват презенс и имперфект.

Praesens

§ 114. Сегашно време *(praesens)* има всичките наклонения.

		Actīvum	Medium-passīvum
Indicatīvus	*Sg.* 1.	παιδεύ-ω възпитавам	παιδεύ-ο-μαι възпитавам се
	2.	παιδεύ-εις	παιδεύ-ῃ възпитавам си,
	3.	παιδεύ-ει	παιδεύ-ε-ται бивам възпитаван
	Pl. 1.	παιδεύ-ο-μεν	παιδευ-ό-μεθα
	2.	παιδεύ-ε-τε	παιδεύ-ε-σθε
	3.	παιδεύ-ουσι(ν)	παιδεύ-ο-νται
Coniunctīvus	*Sg.* 1.	παιδεύ-ω	παιδεύ-ω-μαι
	2.	παιδεύ-ῃ-ς	παιδεύ-ῃ
	3.	παιδεύ-ῃ	παιδεύ-η-ται
	Pl. 1.	παιδεύ-ω-μεν	παιδευ-ώ-μεθα
	2.	παιδεύ-η-τε	παιδεύ-η-σθε
	3.	παιδεύ-ωσι(ν)	παιδεύ-ω-νται
Optatīvus	*Sg.* 1.	παιδεύ-οι-μι	παιδευ-οί-μην
	2.	παιδεύ-οι-ς	παιδεύ-οι-ο
	3.	παιδεύ-οι	παιδεύ-οι-το
	Pl. 1.	παιδεύ-οι-μεν	παιδευ-οί-μεθα
	2.	παιδεύ-οι-τε	παιδεύ-οι-σθε
	3.	παιδεύ-οιε-ν	παιδεύ-οι-ντο
Imperatīvus	*Sg.* 2.	παίδευ-ε възпитавай	παιδεύ-ου възпитавай се (си)
	3.	παιδευ-έ-τω да възпитава	παιδευ-έ-σθω
	Pl. 2.	παιδεύ-ε-τε възпитавайте	παιδεύ-ε-σθε
	3.	παιδευ-ό-ντων да възпитават	παιδευ-έ-σθων
Infinitīvus		παιδεύ-ειν	παιδεύ-ε-σθαι
Participium	*m*	παιδεύ-ων, *gen.* -οντος	παιδευ-ό-μενος
	f	παιδεύ-ουσα, *gen.* -ούσης	παιδευ-ο-μένη
	n	παιδεῦ-ον, *gen.* -οντος	παιδευ-ό-μενον
		възпитаващ, възпитавайки, който възпитава	възпитаващ се (си), възпитавайки се (си), който се (си) възпитава.

Обяснения

§ 115. 1. В индикатив съединителните гласни са ο пред μ, ν и ε пред σ, τ. Личните окончания заедно със съединителните гласни са се изменили в отделни лица, както следва:

Окончанието -ω в 1 лице единствено число се явява направо към сегашната основа. Това окончание е характерно за глаголите от първо спрежение, а при глаголите от второ спрежение се явява окончанието -μι.

Във 2 лице ед. число интервокалната σ е изпаднала и след това се е явило лично окончание ς, което е присъщо на историческите времена: παιδεύεις от *παιδευ-ε-σι = παιδεύ-ει-ς.

В 3 лице ед. число интервокалната съгласна τ от личното окончание τι е минала в σ и след това е изпаднала според фонетичните закони в гръцки език: παιδεύει от *παιδευ-ε-τι през *παιδευ-ε-σι.

В 1 и 2 лице множествено число няма промени: παιδεύ-ο-μεν, παιδεύ-ε-τε.

В 3 лице мн. число съгласната τ пред ι е преминала в σ, след това съгласната ν пред σ изпаднала и настъпило заменително удължение на ο в ου: παιδεύουσι от *παιδευ-ο-ντι през *παιδευ -ο-νσι.

При формите за *medium* и *passīvum* има промени само във 2 лице ед. число, където интервокалната σ е изпаднала и -εαι са се слели в ῃ: παιδεύῃ от *παιδευ-ε-σαι през παιδεύεαι.

2. В конюнктив са настъпили почти същите промени, както в индикатив, но дългите тематични гласни ω пред μ, ν и η пред σ, τ са запазени във всички лица. Когато личното окончание има гласната ι и са настъпили известни промени, та тя влиза в непосредствен допир с тематичната гласна, настъпва сливане, при което ι се подписва.

1 лице παιδεύ-ω
2 „ παιδεύῃς от *παιδευ-η-σι — *παιδευ-ηι-ς
3 „ παιδεύῃ от *παιδεύ-η-τι — *παιδευ-η-σι
1 „ παιδεύ-ω-μεν
2 „ παιδεύ-η-τε
3 „ παιδεύωσι от *παιδευ-ω-ντι — *παιδευωνσι.

В *medium* и *passīvum* има промяна само във 2 лице ед. число παιδεύῃ от *παιδευ-η-σαι.

3. Оптатив получава личните окончания за историческите времена. В случая се образува с тематичната гласна ι и съединителната гласна ο, които се сливат в двугласната οι. Тази характеристика се запазва във всичките форми. Личното окончание за 1 лице е за главните времена.

Трето лице ед. число παιδεύοι е от *παιδευοιτ — съгласната τ изпада в края на думите, понеже гръцките думи могат да завършват само на ν, ρ, ς (§ 21, 1). Формата за трето лице мн. ч. παιδεύοιεν е от *παιδευοιεντ — крайната съгласна τ е изпаднала.

В *medium* и *passīvum* има промени само във 2 л. ед. число — изпаднала е интервокалната съгласна σ, без да са настъпили други промени: παιδεύοιο от *παιδευοισο.

4. При заповедно наклонение във 2 лице ед. число няма лично окончание в действителен залог. Формата παίδευε представя основата и гласната -ε. Формата παιδεύου за медиум и пасивум има лично окончание -σο: *παιδευ-ε-σο дава παιδεύου след изпадане на интервокалната σ.

За 3 лице мн. число има вторични (дублетни) форми, образувани с личните окончания -τωσαν за активум и -σθωσαν за медиум и пасивум: παιδευέτωσαν, παιδευέσθωσαν.

5. Активната инфинитивна форма παιδεύειν е от *παιδευ-ε-εν — суфикс -εν. Приема се, че суфиксът е бил -σεν и интервокалната σ изпаднала.

6. Действителното причастие е образувано със суфикс -ντ. Формата за мъжки род е образувана без окончание: παιδεύων от *παιδευ-ο-ντ — с удължение в замяна след изпадане на τ (§ 55). Формата за женски род е образувана с -jα: παιδεύουσα от *παιδευ-ο-ντjα, понеже -τj дава σ, а ν пред σ изпада и гласната ο се удължава в ου. Формата за среден род е равна на основата, но съгласната τ е изпаднала: παιδεῦον от *παιδευ-ο-ντ.

В *medium* и *passīvum* номинативните завършъци -μενος, -μένη, -μενον се прибавят към сегашната основа чрез съединителната гласна ο.

Презентни завършъци

§ 116. Личните окончания и съединителните гласни са дали определени завършъци, които се явяват и в други времена след характеристиката за време или направо към глаголната основа.

	Indicatīvus	*Coniunct.*	*Optatīvus*	*Imperat.*	*Infinitīvus*
			Actīvum		
Sg. 1.	-ω	-ω	-οιμι	—	-ειν
2.	-εις	-ῃς	-οις	-ε	*Participium*
3.	-ει	-ῃ	-οι	-έτω	*m* -ων
Pl. 1.	-ομεν	-ωμεν	-οιμεν	—	*f* -ουσα
2.	-ετε	-ητε	-οιτε	-ετε	*n* -ον
3.	-ουσι(ν)	-ωσι(ν)	-οιεν	-όντων (-έτωσαν)	
			Medium-passīvum		
Sg. 1.	-ομαι	-ωμαι	-οίμην	—	
2.	-ῃ	-ῃ	-οιο	-ου	*Inf.*
3.	-εται	-ηται	-οιτο	-έσθω	-εσθαι
Pl. 1.	-όμεθα	-ώμεθα	-οίμεθα	—	*Part.*
2.	-εσθε	-ησθε	-οισθε	-εσθε	*m* -όμενος
3.	-ονται	-ωνται	-οιντο	-έσθων (-έσθωσαν)	*f* -ομένη
					n -όμενον

Imperfectum

§ 117. **Минало несвършено време** *(imperfectum)* има само изявително наклонение. То се образува от сегашната основа, аугмент (§ 109) и личните окончания за историческите времена, прибавени чрез съединителните гласни за индикатив на сегашно време.

	Actīvum	*Medium-passīvum*
Sg. 1.	ἐ-παίδευ-ο-ν възпитавах	ἐ-παιδευ-ό-μην възпитавах се (си)
2.	ἐ-παίδευ-ε-ς	ἐ-παιδεύ-ου възпитаван бях
3.	ἐ-παίδευ-ε(ν)	ἐ-παιδεύ-ε-το
Pl. 1.	ἐ-παιδεύ-ο-μεν	ἐ-παιδευ-ό-μεθα
2.	ἐ-παιδεύ-ε-τε	ἐ-παιδεύ-ε-σθε
3.	ἐ-παίδευ-ο-ν	ἐ-παιδεύ-ο-ντο

Обяснения

§ 118. В 3 лице ед. и мн. число на действителен залог е изпаднала крайната съгласна τ съгласно с гръцките фонетични закони: ἐπαίδευε от *ἐπαιδευ-ε-τ и ἐπαίδευον от *ἐπαιδευ-ο-ντ.

Във 2 лице ед. число на *medium-passīvum* е изпаднала интервокалната σ и след това гласните ε ο са се слели в ου: ἐπαιδεύου от *ἐπαιδευ-ε-σ-ο.

Завършъци за минало несвършено време

§ 119. Личните окончания и съединителните гласни са дали следните завършъци за минало несвършено време.

	Actīvum	*Medium-passīvum*
Sg. 1.	-ον	-όμην
2.	-ες	-ου
3.	-ε(ν)	-ετο
Pl. 1.	-ομεν	-όμεθα
2.	-ετε	-εσθε
3.	-ον	-οντο

Тези завършъци се явяват и при втори аорист в *actīvum* и *medium* (§ 157).

Futūrum

§ 120. **Бъдеще време** *(futūrum)* има отделни форми за *medium* и за *passīvum*. Основата за бъдеще време в *actīvum* и *medium* се образува с характеристиката σ, която се прибавя към глаголната основа. От παιδεύω, при който сегашната и глаголната основа съвпадат, основата за бъдеще време в *actīvum* и *medium* е παιδευσ-. Нарича се сигматично бъдеще време *(futūrum sigmaticum)*.

В *passīvum* основата за бъдеще време се образува с характеристиката θησ, която се състои от характеристика θη и характеристиката σ: παιδευθησ-.

Бъдеще време няма *coniunctīvus* и *imperatīvus*. Останалите наклонения и именни форми се образуват, като след футурната основа се прибавят завършъците за презенс (§ 116).

		Actīvum	*Medium*	*Passīvum*
Indicatīvus	*Sg.* 1.	παιδεύσ-ω	παιδεύσ-ομαι	παιδευθήσ-ομαι
	2.	παιδεύσ-εις	παιδεύσ-ῃ	παιδευθήσ-ῃ
	3.	παιδεύσ-ει	παιδεύσ-εται	παιδευθήσ-εται
	Pl. 1.	παιδεύσ-ομεν	παιδευσ-όμεθα	παιδευθησ-όμεθα
	2.	παιδεύσ-ετε	παιδεύσ-εσθε	παιδευθήσ-εσθε
	3.	πιδεύσ-ουσι(ν)	παιδεύσ-ονται	παιδευθήσ-ονται
Optatīvus	*Sg.* 1.	παιδύσ-οιμι	παιδευσ-οίμην	παιδευθησ-οίμην
	2.	παιδεύσ-οις	παιδεύσ-οιο	παιδευθήσ-οιο
	3.	παιδεύσ-οι	παιδεύσ-οιτο	παιδευθήσ-οιτο
	Pl. 1.	παιδεύσ-οιμεν	παιδευσ-οίμεθα	παιδευθησ-οίμεθα
	2.	παιδεύσ-οιτε	παιδεύσ-οισθε	παιδευθήσ-οισθε
	3.	παιδεύσ-οιεν	παιδεύσ-οιντο	παιδευθήσ-οιντο
Infinitīvus		παιδεύσ-ειν	παιδεύσ-εσθαι	παιδευθήσ-εσθαι
Participium	*m*	παιδεύσων, οντος	παιδευσ-όμενος	παιδευθησ-όμενος
	f	παιδεύσουσα, ούσης	παιδευσ-ομένη	παιδευθησ-ομένη
	n	παιδεῦσον, οντος	παιδευσ-όμενον	παιδευθησ-όμενον

Бъдеще време предава многократен и еднократен вид на действие Затова παιδεύσω значи ‘ще възпитавам’ и ‘ще възпитам’, παιδεύσομαι — ‘ще се (си) възпитавам’ и ‘ще се (си) възпитам’, παιδευθήσομαι — ‘ще бъда възпитаван’ и ‘ще бъда възпитан’.

Желателното наклонение на бъдеще време се употребява само в зависими изречения и се превежда с изявително наклонение.

Неопределената форма се употребява предимно в конструкции. Само след отделни глаголи *infinitīvus futūri* се явява допълнение и се превежда като *infinitīvus praesentis.*

Бъдещото причастие се превежда винаги по описателен начин, понеже на български език няма бъдещо причастие: παιδεύσων ‘който ще възпитава’ или ‘който ще възпита’. Бъдещото причастие често предава цел и се превежда с целно изречение — ‘за да възпитавам’.

Aoristus

§ 121. Аорист *(aoristus)* е минало свършено време, което само в индикатив предава минало действие, а в конюнктив и в императив предава еднократно действие и по това се различава от съответните форми на сегашно време. Например παιδεύωμεν ‘да

възпитаваме' и аорист παιδεύσωμεν 'да възпитаме' или παίδευε 'възпитавай' и аорист παίδευσον 'възпитай'. Оптатив, инфинитив и причастието обикновено предават еднократно или предварително действие, но могат да предават и минало действие в зависимост от службата си в изречението.

В *actīvum и medium* аористната основа се образува с характеристиката σ. Този аорист се нарича сигматичен *(aoristus sigmaticus).* Тази характеристика се прибавя към глаголната основа: παιδευσ- от παιδεύω. В страдателен залог аористната основа се образува с характеристиката θη, която също се прибавя към глаголната основа: παιδευθη- от παιδεύω.

Aoristus passīvi приема личните окончания на историческите времена за действителен залог.

		Actīvum	*Medium*	*Passīvum*
Indicatīvus	*Sg.* 1.	ἐ-παίδευσ-α	ἐ-παιδευσ-άμην	ἐ-παιδεύθη-ν
	2.	ἐ-παίδευσ-ας	ἐ-παιδεύσ-ω	ἐ-παιδεύθη-ς
	3.	ἐ-παίδευσ-ε(ν)	ἐ-παιδεύσ-ατο	ἐ-παιδεύθη
	Pl. 1.	ἐ-παιδεύσ-αμεν	ἐ-παιδευσ-άμεθα	ἐ-παιδεύθη-μεν
	2.	ἐ-παιδεύσ-ατε	ἐ-παιδεύσ-ασθε	ἐ-παιδεύθη-τε
	3.	ἐ-παίδευσ-αν	ἐ-παιδεύσ-αντο	ἐ-παιδεύθη-σαν
Coniunctīvus	*Sg.* 1.	παιδεύσ-ω	παιδεύσ-ωμαι	παιδευθ-ῶ
	2.	παιδεύσ-ῃς	παιδεύσ-ῃ	παιδευθ-ῇς
	3.	παιδεύσ-ῃ	παιδεύσ-ηται	παιδευθ-ῇ
	Pl. 1.	παιδεύσ-ωμεν	παιδευσ-ώμεθα	παιδευθ-ῶμεν
	2.	παιδεύσ-ητε	παιδεύσ-ησθε	παιδευθ-ῆτε
	3.	παιδεύσ-ωσι(ν)	παιδεύσ-ωνται	παιδευθ-ῶσι(ν)
Optatīvus	*Sg.* 1.	παιδεύσ-αιμι	παιδευσ-αίμην	παιδευθ-είην
	2.	παιδεύσ-αις, -ειας	παιδεύσ-αιο	παιδευθ-είης
	3.	παιδεύσ-αι, -ειε(ν)	παιδεύσ-αιτο	παιδευθ-είη
	Pl. 1.	παιδεύσ-αιμεν	παιδευσ-αίμεθα	παιδευθ-είημεν,-εῖμεν
	2.	παιδεύσ-αιτε	παιδεύσ-αισθε	παιδευθ-είητε, -εῖτε
	3.	παιδεύσ-αιεν, -ειαν	παιδεύσ-αιντο	παιδευθ-είησαν, -εῖεν
Imperat.	*Sg.* 2.	παίδευσ-ον	παίδευσαι	παιδεύθη-τι
	3.	παιδευσ-άτω	παιδευσ-άσθω	παιδευθή-τω
	Pl. 2.	παιδεύσ-ατε	παιδεύσ-ασθε	παιδεύθη-τε
	3.	παιδευσ-άντων	παιδευσ-άσθων	παιδευθέ-ντων
Infinitīvus		παιδεῦσ-αι	παιδεύσ-ασθαι	παιδευθῆ-ναι
Partici-pium	*m*	παιδεύσ-ας, -αντος	παιδευσ-άμενος	παιδευθ-είς, -έντος
	f	παιδεύσ-ασα, -άσης	παιδευσ-αμένη	παιδευθ-εῖσα, -είσης
	n	παιδεῦσ-αν, -αντος	παιδευσ-άμενον	παιδευθ-έν, -έντος

§ **122.** **1.** Формата ἐπαίδευσα се е получила от аористната основа на сигма, аугмент и личното окончание -ν — *ἐπαιδευσν. Съгласната ν, която в случая е застъпник на m̥ (ср. *лат.* eram), след съгласна е минала в α (ср. κόρακα от *κορακm̥). Гласната α се явява след това във всички форми (без конюнктив и 2 лице на императив в действителен залог).

2. В трето лице ед. ч. на действителен залог има ε по аналогия на *perfectum actīvi.*

3. Формата ἐπαίδευσαν на 3 лице мн. число е от *ἐπαιδευσαντ.

4. В конюнктив се явяват конюнктивните презентни завършъци (§ 116) след аористната основа.

5. За оптатив се явява характеристиката ι, която с гласната α е дала двугласната αι. Дублетните форми на -ειας, -ειε и -ειαν се употребяват често.

6. Действителното причастие е образувано със суфикс -ντ: παιδεύσας от *παιδευσαντς, παιδεύσᾱσα от *παιδευσαντjα, παιδεῦσαν от *παιδευσαντ. Формите за мъжки и среден род са по трето склонение (§ 76).

7. Формата ἐπαιδεύσω за 2 лице ед. число на възвратния залог е от *ἐπαιδευσασο — след изпадане на интервокалната σ гласните αο са се слели в ω. В същото лице за оптатив интервокалната σ е изпаднала, без да има сливане: παιδεύσαιο от *παιδευσαισο.

8. Характеристиката за *aoristus passīvi* θη се явява като θε пред гласна и пред съчетанието ντ.

9. Конюнктив на аорист в страдателен залог е образуван със завършъците за конюнктив на сегашно време в действителен залог, като гласната ε от характеристиката се е напълно сляла със завършъците, без да окаже някаква промяна. Извитото ударение се обяснява с това, че от двете срички, които са се слели, ударението е падало върху първата: παιδευθῶ от παιδευθήω през παιδευθέω.

10. В оптатив на страдателния залог се е получила двугласната ει от θε и оптативните характеристики ι, ιη, ιε.

11. В заповедно наклонение формата παιδεύθητι е от *παιδευθηθι — с неправилна дисимилация, за да се запази непроменена характеристиката на времето. Съгласно със законите за дисимилацията на аспиратите би трябвало втората аспирата да стане τ: *παιδευτηθι (§ 20, 10).

12. Страдателното аористно причастие се е образувало също със суфикса ντ: παιδευθείς от *παιδευθεντς, παιδευθεῖσα от *παιδευθεντjα и παιδευθέν от *παιδευθεντ. Формите за м. и ср. род се скланят като основи на ντ (§ 73). Ударението в *nomin. sing.* за мъжки и ср. род е на първата сричка.

13. Личното окончание за 3 лице мн. число -σαν е от характеристиката за сигматичния аорист σα и ντ. Суфиксът за инфинитив е -ναι. Всички инфинитиви с този суфикс имат ударение на втората сричка от края.

Perfectum

§ **123.** **Перфект** *(perfectum)* се образува от редуплицираната основа на глаголите. В действителен залог се явява характеристиката за времето κ, а в *medium* и *passīvum* няма характеристика за време и лич-

ните окончания се прибавят направо към удвоената основа. Перфектната основа за *actīvum* е πεπαιδευκ-, а за *med.-pass.* — πεπαιδευ-.

Перфектът предава резултат от действие, което е станало в миналото, и отговаря на латинския *perfectum logicum*. На български се превежда обикновено с минало неопределено: πεπαίδευκα 'възпитал съм', πεπαίδευμαι 'възпитал съм се' и 'възпитан съм'. В късния гръцки език перфектът често има значение на минало свършено време.

		Actīvum	*Medium-passīvum*
Indicatīvus	*Sg.* 1.	πεπαίδευκ-α	πεπαίδευ-μαι
	2.	πεπαίδευκ-ας	πεπαίδευ-σαι
	3.	πεπαίδευκ-ε(ν)	πεπαίδευ-ται
	Pl. 1.	πεπαιδεύκ-αμεν	πεπαιδεύ-μεθα
	2.	πεπαιδεύκ-ατε	πεπαίδευ-σθε
	3.	πεπαιδεύκ-ασι(ν)	πεπαίδευ-νται
Coniunctīvus	*Sg.* 1.	πεπαιδεύκ-ω	πεπαιδευμένος, η, ον ὦ
	2.	πεπαιδεύκ-ῃς	ᾖς
	3.	πεπαιδεύκ-ῃ	ᾖ
	Pl. 1.	πεπαιδεύκ-ωμεν	πεπαιδευμένοι, αι, α ὦμεν
	2.	πεπαιδεύκ-ητε	ἦτε
	3.	πεπαιδεύκ-ωσι(ν)	ὦσι(ν)
Optatīvus	*Sg.* 1.	πεπαιδεύκ-οιμι	πεπαιδευμένος, η, ον εἴην
	2.	πεπαιδεύκ-οις	εἴης
	3.	πεπαιδεύκ-οι	εἴη
	Pl. 1.	πεπαιδεύκ-οιμεν	πεπαιδευμένοι, αι, α εἶμεν
	2.	πεπαιδεύκ-οιτε	εἶτε
	3.	πεπαιδεύκ-οιεν	εἶεν
Imperatīvus	*Sg.* 2.	πεπαίδευκ-ε	πεπαίδευ-σο
	3.	πεπαιδευκ-έτω	πεπαιδεύ-σθω
	Pl. 2.	πεπαιδεύκ-ετε	πεπαίδευ-σθε
	3.	πεπαιδευκ-όντων	πεπαιδεύ-σθων
Infinitīvus		πεπαιδευκ-έναι	πεπαιδεῦ-σθαι
Participium	*m*	πεπαιδευκ-ώς, ότος	πεπαιδευ-μένος
	f	πεπαιδευκ-υῖα, υίας	πεπαιδευ-μένη
	n	πεπαιδευκ-ός, ότος	πεπαιδευ-μένον

Обяснения

§ 124. 1. Гласната α в индикатив на действителния залог се е явила по аналогия на формите за аорист. Окончанието в 3 лице ед. число е ε. Формата πεπαιδεύκασι за 3 лице мн. число е от *πεπαιδευκαντι — съгласната τ е минала в σ пред ι, а ν е изпаднала пред σ.

2. Конюнктив, оптатив и императив в действителен залог приемат презентните активни завършъци (§ 116). Императив се употребява твърде рядко. Конюнктив и оптатив се образуват и по описателен начин, както в *medium-passīvum*, но причастието е в действителен залог: πεπαιδευκὼς ὦ = πεπαιδεύκω, πεπαιδευκὼς εἴην = πεπαιδεύκοιμι.

3. Неопределената форма е образувана със суфикса -ναι.

4. Действителното причастие на перфект окончава на -ώς, -υῖα, -ός. Формите за мъжки и среден род са по трето склонение като основи на дентал (§ 50 и 74).

5. Индикатив, императив, инфинитив и партиципна перфекта в *medium* и *passīvum* приемат личните окончания и суфиксите направо към удвоената основа. Ударението на неопределената форма и на причастието пада на предпоследната сричка.

6. Конюнктив и оптатив на перфекта в *medium* и *passīvum* се образуват винаги по описателен начин: взема се перфектното причастие на спрегаемия глагол в съответния залог и конюнктивните или оптативни презентни форми на спомагателния глагол (§ 187).

Plusquamperfectum

§ 125. Отдавна минало време *(plusquamperfectum)* има само изявително наклонение. То се образува от удвоената основа, аугмент и личните окончания за историческите времена. В действителен залог се явява характеристиката κ, както при перфект, а в *medium* и *passīvum* личните окончания се прибавят направо към удвоената основа.

Отдавна минало време предава действие, което е станало и е продължавало да съществува в миналото. На български се превежда по описателен начин с ʻбил съм . . .ʼ или ʻбях . . .ʼ, например ἐπεπαιδεύκειν ʻбил съм възпиталʼ и ʻбях възпиталʼ, ἐπεπαιδεύμην ʻбил съм се възпиталʼ и ʻбил съм възпитанʼ.

		Actīvum	*Medium-passīvum*
Sg.	1.	ἐπεπαιδεύκ-ειν	ἐπεπαιδεύ-μην
	2.	ἐπεπαιδεύκ-εις	ἐπεπαίδευ-σο
	3.	ἐπεπαιδεύκ-ει	ἐπεπαίδευ-το
Pl.	1.	ἐπεπαιδεύκ-εμεν	ἐπεπαιδεύ-μεθα
	2.	ἐπεπαιδεύκ-ετε	ἐπεπαίδευ-σθε
	3.	ἐπεπαιδεύκ-εσαν	ἐπεπαίδευ-ντο

Обяснения

§ 126. Характеристиката ει се е появила от формата за трето лице ед. число ἐπεπαιδεύκει, която е от *ἐπεπαιδευκ-ε-σ-ε — след изпадане на интервокалната σ гласните εε са дали ει. Двугласната ει се е наложила след това във всичките форми на ед. число и дори в мн. число: ἐπεπαιδεύκειμεν, ἐπεπαιδεύκειτε, ἐπεπαιδεύκεισαν. В атическия диалект се срещат формите за 1 л. *sing.* ἐπεπαιδεύκη от *ἐπεπαιδευκ-ε-σα и за 2 л. *sing.* ἐπεπαιδεύκης от *ἐπεπαιδευκ-ε-σας.

Интервокалната сигма във 2 лице на перфект и плусквамперфект в *medium* и *passīvum* е запазена под влияние на глаголи с основа на съгласна, където не е интервокална (§ 146).

§ 127.

		Activum				
		Indicatīvus	*Coniunctīvus*	*Optatīvus*	*Imperatīvus*	*Infinitīvus* *Participium*
Praesens	1	παιδεύω	παιδεύω	παιδεύοιμι		παιδεύειν
	2	παιδεύεις	παιδεύῃς	παιδεύοις	παίδευε	
	3	παιδεύει	παιδεύῃ	παιδεύοι	παιδευέτω	παιδεύων, -οντος
	1	παιδεύομεν	παιδεύωμεν	παιδεύοιμεν		παιδεύουσα, -ούσης
	2	παιδεύετε	παιδεύητε	παιδεύοιτε	παιδεύετε	παιδεῦον, -οντος
	3	παιδεύουσι(ν)	παιδεύωσι(ν)	παιδεύοιεν	παιδευόντων	
Imperfectum	1	ἐπαίδευον	ἐπαιδεύομεν			
	2	ἐπαίδευες	ἐπαιδεύετε			
	3	ἐπαίδευε(ν)	ἐπαίδευον			
Futūrum	1	παιδεύσω		παιδεύσοιμι		παιδεύσειν
	2	παιδεύσεις		παιδεύσοις		
	3	παιδεύσει		παιδεύσοι		παιδεύσων, -οντος
	1	παιδεύσομεν		παιδεύσοιμεν		παιδεύσουσα,-ούσης
	2	παιδεύσετε		παιδεύσοιτε		παιδεῦσον, -οντος
	3	παιδεύσουσι(ν)		παιδεύσοιεν		
Aoristus	1	ἐπαίδευσα	παιδεύσω	παιδεύσαιμι		παιδεῦσαι
	2	ἐπαίδευσας	παιδεύσῃς	παιδεύσαις	παίδευσον	
	3	ἐπαίδευσε(ν)	παιδεύσῃ	παιδεύσαι	παιδευσάτω	παιδεύσας, -αντος
	1	ἐπαιδεύσαμεν	παιδεύσωμεν	παιδεύσαιμεν		παιδεύσασα, -άσης
	2	ἐπαιδεύσατε	παιδεύσητε	παιδεύσαιτε	παιδεύσατε	παιδεῦσαν, -αντος
	3	ἐπαίδευσαν	παιδεύσωσι(ν)	παιδεύσαιεν	παιδευσάντων	
Perfectum	1	πεπαίδευκα	πεπαιδεύκω	πεπαιδεύκοιμι		πεπαιδευκέναι
	2	πεπαίδευκας	πεπαιδεύκῃς	πεπαιδεύκοις	πεπαίδευκε	
	3	πεπαίδευκε(ν)	πεπαιδεύκῃ	πεπαιδεύκοι	πεπαιδευκέτω	πεπαιδευκώς, -ότος
	1	πεπαιδεύκαμεν	πεπαιδεύκωμεν	πεπαιδεύκοιμεν		πεπαιδευκυῖα,-υίας
	2	πεπαιδεύκατε	πεπαιδεύκητε	πεπαιδεύκοιτε	πεπαιδεύκετε	πεπαιδευκός, -ότος
	3	πεπαιδεύκασι(ν)	πεπαιδεύκωσι(ν)	πεπαιδεύκοιεν	πεπαιδευκόντων	
Plusquamperf.	1	ἐπεπαιδεύκειν	ἐπεπαιδεύκεμεν			
	2	ἐπεπαιδεύκεις	ἐπεπαιδεύκετε			
	3	ἐπεπαιδεύκει	ἐπεπαιδεύκεσαν			

Medium				
Indicatīvus	*Coniunctīvus*	*Optatīvus*	*Imperatīvus*	*Infinitīvus Participium*
παιδεύομαι παιδεύῃ παιδεύεται παιδευόμεθα παιδεύεσθε παιδεύονται	παιδεύωμαι παιδεύῃ παιδεύηται παιδευώμεθα παιδεύησθε παιδεύωνται	παιδευοίμην παιδεύοιο παιδεύοιτο παιδευοίμεθα παιδεύοισθε παιδεύοιντο	παιδεύου παιδευέσθω παιδεύεσθε παιδευέσθων	παιδεύεσθαι παιδευόμενος παιδευομένη παιδευόμενον
ἐπαιδευόμην ἐπαιδεύου ἐπαιδεύετο ἐπαιδευόμεθα ἐπαιδεύεσθε ἐπαιδεύοντο				
παιδεύσομαι παιδεύσῃ παιδεύσεται παιδευσόμεθα παιδεύσεσθε παιδεύσονται		παιδευσοίμην παιδεύσοιο παιδεύσοιτο παιδευσοίμεθα παιδεύσοισθε παιδεύσοιντο		παιδεύσεσθαι παιδευσόμενος παιδευσομένη παιδευσόμενον
ἐπαιδευσάμην ἐπαιδεύσω ἐπαιδεύσατο ἐπαιδευσάμεθα ἐπαιδεύσασθε ἐπαιδεύσαντο	παιδεύσωμαι παιδεύσῃ παιδεύσηται παιδευσώμεθα παιδεύσησθε παιδεύσωνται	παιδευσαίμην παιδεύσαιο παιδεύσαιτο παιδευσαίμεθα παιδεύσαισθε παιδεύσαιντο	παίδευσαι παιδευσάσθω παιδεύσασθε παιδευσάσθων	παιδεύσασθαι παιδευσάμενος παιδευσαμένη παιδευσάμενον
πεπαίδευμαι πεπαίδευσαι πεπαίδευται πεπαιδεύμεθα πεπαίδευσθε πεπαίδευνται	πεπαιδευμένος { ὦ πεπαιδευμένη { ᾖς πεπαιδευμένον { ᾖ πεπαιδευμένοι { ὦμεν πεπαιδευμέναι { ἦτε πεπαιδευμένα { ὦσι(ν)	πεπαιδευμένος εἴην, εἴης, εἴη πεπαιδευμένοι εἶμεν, εἶτε, εἶεν	πεπαίδευσο πεπαιδεύσθω πεπαίδευσθε πεπαιδεύσθων	πεπαιδεῦσθαι πεπαιδευμένος πεπαιδευμένη πεπαιδευμένον
ἐπεπαιδεύμην ἐπεπαίδευσο ἐπεπαίδευτο ἐπεπαιδεύμεθα ἐπεπαίδευσθε ἐπεπαίδευντο				

Обяснения към таблицата

§ 128. 1. Дублетни форми има:

а. В оптатив на аорист в действителен залог за 2 и 3 лице ед. число παιδεύσειας и παιδεύσειε и за 3 лице мн. число παιδεύσειαν. Тези форми са еолийски, но се употребяват често и от атическите писатели. Формите за множествено число на -είημεν, -είητε, -είησαν се дублират с форми на -εῖμεν, -εῖτε, -εῖεν.

б. За 3 лице мн. число на императив се явяват дублетни окончания -τωσαν за действителен залог и -σθωσαν за възвратен и страдателен залог.

παιδευέτωσαν = παιδευόντων
παιδευέσθωσαν = παιδευέσθων
παιδευσάτωσαν = παιδευσάντων
παιδευσάσθωσαν = παιδευσάσθων

в. Второ лице ед. число в *med.-pass.* има при отделни глаголи окончание -ει вм. -ῃ; βούλει от βούλομαι искам, ὄψει от ὄψομαι ще видя.

2. Съвпадат следните форми:

а. παιδεύω за *ind.* и *coni. praes. activi.*

б. παιδεύῃ за *coni. praes. act.* 3 л. *sg.* и *ind.* и *coni. praes. medipassīvi* 2 л. *sg.*

в. παιδεύσω *ind. fut. act.* и *coni. aoristi activi.*

г. формите παιδεύετε и πεπαιδεύκατε за мн. ч. на 2 л. *indic.* и за 2 л. *imperat.* в *praesens* и *perfectum.*

д. παιδευόντων *imper. praes.* 3 л. мн. ч. *actīvum* и *gen. pl.* на *part. praes.*
παιδευσάντων *imperat. aor. actīvi* 3 л. *pl.* и *part. aor. act. gen. pl.*

Формата παιδεύουσι е *ind. praes. act.* 3 л. *pl.* и *dat. plur. part. praes. actīvi.*

Формата παιδεύσουσι е *ind. fut. act.* 3. л. *pl.* и *dat. plur. part. fut. actīvi.*

3. Съвпадат по форма, но се различават само по ударение, доколкото това е възможно:

а. παιδεῦσαι *inf. aoristi actīvi*
παιδεύσαι *opt. aoristi actīvi* 3 л. *sing.*
παίδευσαι *imper. aoristi medii* 2 л. *sing.*

б. παίδευσον *imper. aoristi actīvi* 2 л. *sing.*
παιδεῦσον *participium futūri actīvi* ср. род.

Глаголи за упражнение

λύω освобождавам
κωλύω преча
φονεύω убивам
φυτεύω садя
φυγαδεύω изгонвам
μηνύω разпространявам
πιστεύω вярвам
ὑπ-οπτεύω подозирам
ἱδρύω основавам
προσ-αγορεύω заговарвам.

Futūrum exactum

§ 129. Бъдеще предварително време *(futūrum exactum* или *futūrum tertium)* предава бъдещо състояние, което ще бъде резултат от бъдещо действие. То се употребява твърде рядко. *Futūrum exactum* в действителен залог се образува почти винаги по описателен начин: взема се перфектното действително причастие на спрегаемия глагол и бъдеще време от спомагателния глагол (§ 187).

πεπαιδευκὼς ἔσομαι ще съм възпитал или ще съм възпитавал.

В *medium* и *passīvum* бъдеще предварително време се образува от удвоената основа, характеристиката σ и презентните завършъци за *medium* и *passīvum*.

πεπαιδεύσομαι ще съм бил възпитаван или ще съм бил възпитан.

В отделни случаи бъдеще предварително и в *medium-passīvum* се образува по описателен начин (§ 154,4).

		Actīvum		*Med.-passīvum*
Indicatīvus	*Sg.* 1.	πεπαιδευκώς, υῖα, ός	ἔσομαι	πεπαιδεύσομαι
	2.		ἔσῃ	πεπαιδεύσῃ
	3.		ἔσται	πεπαιδεύσεται
	Pl. 1.	πεπαιδευκότες, υῖαι, ότα	ἐσόμεθα	πεπαιδευσόμεθα
	2.		ἔσεσθε	πεπαιδεύσεσθε
	3.		ἔσσονται	πεπαιδεύσονται
Optatīvus	*Sg.* 1.	πεπαιδευκώς, υῖα, ός	ἐσοίμην	πεπαιδευσοίμην
	2.		ἔσοιο	πεπαιδεύσοιο
	3.		ἔσοιτο	πεπαιδεύσοιτο
	Pl. 1.	πεπαιδευκότες, υῖαι, ότα	ἐσοίμεθα	πεπαιδευσοίμεθα
	2.		ἔσοισθε	πεπαιδεύσοισθε
	3.		ἔσοιντο	πεπαιδεύσοιντο
Infinitīvus		πεπαιδευκώς, υῖα, ός	ἔσεσθαι	πεπαιδεύσεσθαι
Participium	*m*	πεπαιδευκὼς	ἐσόμενος	πεπαιδευσόμενος
	f	πεπαιδευκυῖα	ἐσομένη	πεπαιδευσομένη
	n	πεπαιδευκὸς	ἐσόμενον	πεπαιδευσόμενον

Забележка. Бъдеще предварително време се нарича и *futūrum tertium* (трето бъдеще време), защото терминът *futūrum secundum* (второ бъдеще време) се употребява за силното бъдеще в страдателен залог (§ 161).

Отглаголни прилагателни имена (adiectīva verbalia)

§ 130. Отглаголните прилагателни имена се образуват от глаголната основа и окончанията -τός, -τή, -τόν или -τέος, -τέα, -τέον. Те се явяват като страдателни причастия. Глаголното прилагателно на -τός отговаря на нашето сегашно страдателно и минало страдателно причастие. Следователно παιδευτός значи ‘възпитаем’ и ‘възпитан’, λυτός ‘освободим’ и ‘освободен’, *лат. solūtus.*

Глаголното прилагателно на -τέος предава необходимост и отговаря на бъдещото страдателно причастие в латински език. На български се превежда по описателен начин с ‘който трябва да бъде...’. Например παιδευτέος значи ‘който трябва да бъде възпитаван или възпитан’, λυτέος — ‘който трябва да бъде освободен или освобождаван’, *лат.* solvendus.

Окончанията -τέος, -τέα, -τέον никога не контрахират.

И двете отглаголни прилагателни имена се скланят като прилагателните имена по първо и второ склонение (§ 41).

Окончанията практически се поставят след завършъка -θείς или -είς за аористното страдателно причастие, като се запазват промените, които са настанали при неговото образуване (§ 121, 143—145, 152, 159) — без асимилацията на съгласните.

Основни форми на глаголите

§ 131. Усвояването на спрежението на глагола се улеснява със заучаване на глаголите в първо лице на шестте времена. *Futūrum tertium* се образува от сравнително малко на брой глаголи и затова не се включва в основните форми.

	Praes.	*Imperf.*	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perf.*	*Plusquamperf.*
Actīvum	λύω	ἔλυον	λύσω	ἔλυσα	λέλυκα	ἐλελύκειν
Medium	λύομαι	ἐλυόμην	λύσομαι	ἐλυσάμην	λέλυμαι	ἐλελύμην
Passīvum	λύομαι	ἐλυόμην	λυθήσομαι	ἐλύθην	λέλυμαι	ἐλελύμην.

Формите за имперфект и плусквамперфект може да не се дават, понеже лесно се образуват—първата от сег. време, а втората от перфект.

VERBA CONTRACTA

Основи на контрахираните глаголи

§ 132. Глаголите със сегашна основа на ᾰ, ε, ο се наричат контрахирани (*verba contracta*), понеже в презенс и имперфект кратките гласни ᾰ, ε, ο се сливат със завършъците за тези времена (§ 116 и 119).

Тяхната глаголна основа завършва на дълга гласна.

Кратката ᾰ на сегашната основа е от глаголна основа на ᾱ, ако пред нея има ε, ι, ρ, т. е. ако е α *purum*. Всяка друга ᾰ се явява от η.

Гласната ε на сегашната основа се явява от глаголна основа на η, а, ο — от ω. Следователно сегашната основа при тези глаголи е образувана чрез съкращаване на дългата основна гласна.

νικάω	побеждавам,	сег. основа	νικᾰ-,	гл. основа	νικη-
θηράω	ловя,	„ „	θηρᾰ-,	„ „	θηρᾱ-
ἰάομαι	лекувам,	„ „	ἰᾰ-,	„ „	ἰᾱ-
θεάομαι	гледам,	„ „	θεᾰ-,	„ „	θεᾱ-
κοσμέω	украсявам,	„ „	κοσμε-,	„ „	κοσμη-
δηλόω	откривам,	„ „	δηλο-,	„ „	δηλω-.

Контрахиране на гласните

§ 133. Кратките гласни α, ε, ο от сегашната основа дават различни дълги гласни и двугласни с личните завършъци за презенс и имперфект.

а. Гласната α със завършъците се слива по следния начин:

α с **е-звук** (ε, ει, η, ῃ) дава ᾱ (ᾳ)
α с **о-звук** (ο, οι, ω, ου) дава ω (ῳ)

Следователно при глаголите с основа на α в презенс и имперфект личните завършъци могат да имат само α или ω. Ако в завършъците има ι, тя се подписва под α и ω.

б. Гласната ε се слива по следния начин:

ε с ε дава ει
ε с ο дава ου
ε пред дълга гласна и двугласна се слива с тях, без да настане някаква промяна.

в. Гласната ο се слива със завършъците по следния начин:

ο с ο, ε, ου дава ου
ο с дългите гласни η, ω дава ω
ο с ει, ῃ, οι (ι-двугласна) дава οι.

Ударение при получените от сливане срички

§ 134 1. Получената от сливане сричка има ударение само ако една от двете слети срички е имала ударение.

2. Получената от сливане сричка има извито ударение, ако то се е намирало на втората от слетите срички (броят се само слетите срички, и то отдясно наляво).

νικῶ от νικάω, νικᾶτε, νικάετε, но ἐνίκων от ἐνίκαον.

3. Получената от сливане сричка има остро ударение, ако то е стояло на първата от контрахираните срички. В този случай сричката с ударение е винаги предпоследна или трета от края.

νικάτω от νικαέτω, νικάσθω от νικαέσθω, νικάτωσαν от νικαέτωσαν.

4. И при контрахираните глаголи ударението на финитните форми отива на третата сричка от края, ако първата е кратка.

νίκᾱ от νίκαε, νικώμεθα от νικαόμεθα.

§ 135.

		Actīvum					
		νικάω побеждавам		κοσμέω украсявам		δηλόω откривам	
Indicatīvus	*Sg.* 1.	νικάω	νικῶ	κοσμέω	κοσμῶ	δηλόω	δηλῶ
	2.	νικάεις	νικᾷς	κοσμέεις	κοσμεῖς	δηλόεις	δηλοῖς
	3.	νικάει	νικᾷ	κοσμέει	κοσμεῖ	δηλόει	δηλοῖ
	Pl. 1.	νικάομεν	νικῶμεν	κοσμέομεν	κοσμοῦμεν	δηλόομεν	δηλοῦμεν
	2.	νικάετε	νικᾶτε	κοσμέετε	κοσμεῖτε	δηλόετε	δηλοῦτε
	3.	νικάουσι(ν)	νικῶσι(ν)	κοσμέουσι(ν)	κοσμοῦσι(ν)	δηλόουσι(ν)	δηλοῦσι(ν)
Coniunctīvus	*Sg.* 1.	νικάω	νικῶ	κοσμέω	κοσμῶ	δηλόω	δηλῶ
	2.	νικάῃς	νικᾷς	κοσμέῃς	κοσμῇς	δηλόῃς	δηλοῖς
	3.	νικάῃ	νικᾷ	κοσμέῃ	κοσμῇ	δηλόῃ	δηλοῖ
	Pl. 1.	νικάωμεν	νικῶμεν	κοσμέωμεν	κοσμῶμεν	δηλόωμεν	δηλῶμεν
	2.	νικάητε	νικᾶτε	κοσμέητε	κοσμῆτε	δηλόητε	δηλῶτε
	3.	νικάωσι(ν)	νικῶσι(ν)	κοσμέωσι(ν)	κοσμῶσι(ν)	δηλόωσι(ν)	δηλῶσι(ν)
Optatīvus	*Sg.* 1.	νικαοίην	νικῴην	κοσμεοίην	κοσμοίην	δηλοοίην	δηλοίην
	2.	νικαοίης	νικῴης	κοσμεοίης	κοσμοίης	δηλοοίης	δηλοίης
	3.	νικαοίη	νικῴη	κοσμεοίη	κοσμοίη	δηλοοίη	δηλοίη
	Pl. 1.	νικάοιμεν	νικῷμεν	κοσμέοιμεν	κοσμοῖμεν	δηλόοιμεν	δηλοῖμεν
	2.	νικάοιτε	νικῷτε	κοσμέοιτε	κοσμοῖτε	δηλόοιτε	δηλοῖτε
	3.	νικάοιεν	νικῷεν	κοσμέοιεν	κοσμοῖεν	δηλόοιεν	δηλοῖεν
Imperatīvus	*Sg.* 2.	νίκαε	νίκᾱ	κόσμεε	κόσμει	δήλοε	δήλου
	3.	νικαέτω	νικάτω	κοσμεέτω	κοσμείτω	δηλοέτω	δηλούτω
	Pl. 2.	νικάετε	νικᾶτε	κοσμέετε	κοσμεῖτε	δηλόετε	δηλοῦτε
	3.	νικαόντων	νικώντων	κοσμεόντων	κοσμούντων	δηλοόντων	δηλούντων
Infinit.		νικάεν	νικᾶν	κοσμέεν	κοσμεῖν	δηλόεν	δηλοῦν
Particip.	*m*	νικάων	νικῶν, ῶντος	κοσμέων	κοσμῶν, οῦντος	δηλόων	δηλῶν, οῦντος
	f	νικάουσα	νικῶσα, ώσης	κοσμέουσα	κοσμοῦσα, ούσης	δηλόουσα	δηλοῦσα, ούσης
	n	νικάον	νικῶν, ῶντος	κοσμέον	κοσμοῦν, οῦντος	δηλόον	δηλοῦν, οῦντος
Imperfectum	*Sg.* 1.	ἐνίκαον	ἐνίκων	ἐκόσμεον	ἐκόσμουν	ἐδήλοον	ἐδήλουν
	2.	ἐνίκαες	ἐνίκᾱς	ἐκόσμεες	ἐκόσμεις	ἐδήλοες	ἐδήλους
	3.	ἐνίκαε	ἐνίκᾱ	ἐκόσμεε	ἐκόσμει	ἐδήλοε	ἐδήλου
	Pl. 1.	ἐνικάομεν	ἐνικῶμεν	ἐκοσμέομεν	ἐκοσμοῦμεν	ἐδηλόομεν	ἐδηλοῦμεν
	2.	ἐνικάετε	ἐνικᾶτε	ἐκοσμέετε	ἐκοσμεῖτε	ἐδηλόετε	ἐδηλοῦτε
	3.	ἐνίκαον	ἐνίκων	ἐκόσμεον	ἐκόσμουν	ἐδήλοον	ἐδήλουν.

Medium-passīvum

νικάομαι		κοσμέομαι		δηλόομαι	
νικάομαι	νικῶμαι	κοσμέομαι	κοσμοῦμαι	δηλόομαι	δηλοῦμαι
νικάῃ	νικᾷ	κοσμέῃ	κοσμῇ	δηλόῃ	δηλοῖ
νικάεται	νικᾶται	κοσμέεται	κοσμεῖται	δηλόεται	δηλοῦται
νικαόμεθα	νικώμεθα	κοσμεόμεθα	κοσμούμεθα	δηλοόμεθα	δηλούμεθα
νικάεσθε	νικᾶσθε	κοσμέεσθε	κοσμεῖσθε	δηλόεσθε	δηλοῦσθε
νικάονται	νικῶνται	κοσμέονται	κοσμοῦνται	δηλόονται	δηλοῦνται
νικάωμαι	νικῶμαι	κοσμέωμαι	κοσμῶμαι	δηλόωμαι	δηλῶμαι
νικάῃ	νικᾷ	κοσμέῃ	κοσμῇ	δηλόῃ	δηλοῖ
νικάηται	νικᾶται	κοσμέηται	κοσμῆται	δηλόηται	δηλῶται
νικαώμεθα	νικώμεθα	κοσμεώμεθα	κοσμώμεθα	δηλοώμεθα	δηλώμεθα
νικάησθε	νικᾶσθε	κοσμέησθε	κοσμῆσθε	δηλόησθε	δηλῶσθε
νικάωνται	νικῶνται	κοσμέωνται	κοσμῶνται	δηλόωνται	δηλῶνται
νικαοίμην	νικῴμην	κοσμεοίμην	κοσμοίμην	δηλοοίμην	δηλοίμην
νικάοιο	νικῷο	κοσμέοιο	κοσμοῖο	δηλόοιο	δηλοῖο
νικάοιτο	νικῷτο	κοσμέοιτο	κοσμοῖτο	δηλόοιτο	δηλοῖτο
νικαοίμεθα	νικῴμεθα	κοσμεοίμεθα	κοσμοίμεθα	δηλοοίμεθα	δηλοίμεθα
νικάοισθε	νικῷσθε	κοσμέοισθε	κοσμοῖσθε	δηλόοισθε	δηλοῖσθε
νικάοιντο	νικῷντο	κοσμέοιντο	κοσμοῖντο	δηλόοιντο	δηλοῖντο
νικάου	νικῶ	κοσμέου	κοσμοῦ	δηλόου	δηλοῦ.
νικαέσθω	νικάσθω	κοσμεέσθω	κοσμείσθω	δηλοέσθω	δηλούσθω
νικάεσθε	νικᾶσθε	κοσμέεσθε	κοσμεῖσθε	δηλόεσθε	δηλοῦσθε
νικαέσθων	νικάσθων	κοσμεέσθων	κοσμείσθων	δηλοέσθων	δηλούσθων
νικάεσθαι	νικᾶσθαι	κοσμέεσθαι	κοσμεῖσθαι	δηλόεσθαι	δηλοῦσθαι
νικαόμενος	νικώμενος	κοσμεόμενος	κοσμούμενος	δηλοόμενος	δηλούμενος
νικαομένη	νικωμένη	κοσμεομένη	κοσμουμένη	δηλοομένη	δηλουμένη
νικαόμενον	νικώμενον	κοσμεόμενον	κοσμούμενον	δηλοόμενον	δηλούμενον
ἐνικαόμην	ἐνικώμην	ἐκοσμεόμην	ἐκοσμούμην	ἐδηλοόμην	ἐδηλούμην
ἐνικάου	ἐνικῶ	ἐκοσμέου	ἐκοσμοῦ	ἐδηλόου	ἐδηλοῦ
ἐνικάετο	ἐνικᾶτο	ἐκοσμέετο	ἐκοσμεῖτο	ἐδηλόετο	ἐδηλοῦτο
ἐνικαόμεθα	ἐνικώμεθα	ἐκοσμεόμεθα	ἐκοσμούμεθα	ἐδηλοόμεθα	ἐδηλούμεθα
ἐνικάεσθε	ἐνικᾶσθε	ἐκοσμέεσθε	ἐκοσμεῖσθε	ἐδηλόεσθε	ἐδηλοῦσθε
ἐνικάοντο	ἐνικῶντο	ἐκοσμέοντο	ἐκοσμοῦντο	ἐδηλόοντο	ἐδηλοῦντο

Основни форми на verba contracta

§ 136. Презенс и имперфект се образуват от сегашната основа с контрахиране (§ 135).

Бъдеще време, аорист, перфект и плусквамперфект се образуват от глаголната основа, както при глаголите с основа на мека гласна или двугласна.

Praesens	*Гл. основа*	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*	*Plusquamperfectum*
νικάω νικάομαι побеждавам	νικη- "	νικήσω νικήσομαι νικηθήσομαι	ἐνίκησα ἐνικησάμην } ἐνικήθην }	νενίκηκα νενίκημαι	ἐνενικήκειν ἐνενικήμην
θηράω θηράομα ловя	θηρᾱ "	θηρᾱ́σω θηρᾱ́σομαι θηρᾱθήσομαι	ἐθήρᾱσα ἐθηρᾱσάμην } ἐθηρᾱ́θην }	τεθήρᾱκα τεθήρᾱμαι	ἐτεθηρᾱ́κειν ἐτεθηρᾱ́μην
κοσμέω κοσμέομαι украсявам	κοσμη- "	κοσμήσω κοσμήσομαι κοσμηθήσομαι	ἐκόσμησα ἐκοσμησάμην } ἐκοσμήθην }	κεκόσμηκα κεκόσμημαι	ἐκεκοσμήκειν ἐκεκοσμήμην
δηλόω δηλόομαι откривам	δηλω- "	δηλώσω δηλώσομαι δηλωθήσομαι	ἐδήλωσα ἐδηλωσάμην } ἐδηλώθην }	δεδήλωκα δεδήλωμαι	ἐδεδηλώκειν ἐδεδηλώμην

Обяснения

§ 137. 1. Формите на *optatīvus actīvi* са образувани със завършъците -οίην, -οίης, -οίη; -οιμεν, -οιτε, -οιεν — в единствено число се явява характеристика за наклонението ιη, а в мн. число — характеристика ι. Сравнително рядко се употребяват дублетни форми, които са образувани в ед. число със завършъци -οιμι, -οις, -οι и в мн. число с -οίημεν, -οίητε,

Sg.	1.	νικάοιμι	νικῷμι	κοσμέοιμι	κοσμοῖμι	δηλόοιμι	δηλοῖμι
	2.	νικάοις	νικῷς	κοσμέοις	κοσμοῖς	δηλόοις	δηλοῖς
	3.	νικάοι	νικῷ	κοσμέοι	κοσμοῖ	δηλόοι	δηλοῖ
Pl.	1.	νικαοίημεν	νικῴημεν	κοσμεοίημεν	κοσμοίημεν	δηλοοίημεν	δηλοίημεν
	2.	νικαοίητε	νικῴητε	κοσμεοίητε	κοσμοίητε	δηλοοίητε	δηλοίητε,

2. *Infinitīvus actīvi* на глаголите на -άω и -όω няма гласна ι, понеже е образуван от основата и суфикса -εν със съединителна гласна: νικᾶν от *νικα-ε-εν през *νικαεν, δουλοῦν от δουλο-ε-εν през *δουλουεν.

В късния гръцки език, особено във византийски, се срещат форми с ι: νικᾷν от νικάειν, δουλοῖν от δουλόειν.

При глаголите на -έω формата за *inf. actīvi* завършва на -εῖν от -εεν: κοσμεῖν от *κοσμε-ε-εν през *κοσμειεν.

3. Контрахираните форми за 3 лице ед. число на *imperfectum* нямат подвижно ν, понеже то стои само след кратките гласни ε и ι.

Особености при verba contracta

§ 138. Отделни глаголи показват известни отклонения при образуването на контрахираните форми поради своята основа.

1. Няколко глагола на -άω: ζάω 'живея', διψάω 'жаден съм', πεινάω 'гладен съм', χράω 'заемам, давам заем' и χράομαι 'служа си; нуждая се', имат сегашна и глаголна основа на η. Затова в презенс и имперфект те имат η (ῃ) вместо ᾱ (ᾳ), когато основната гласна η се слива с е-звук (ε, ει, η, ῃ). Гласната η с о-звук (ο, ου, οι, ω) дава ω, както при всички други глаголи на -άω.

Indic. et coni. praes.: ζῶ, ζῇς, ζῇ; ζῶμεν, ζῆτε, ζῶσι(ν)
χρῶμαι, χρῇ, χρῆται; χρώμεθα, χρῆσθε, χρῶνται
Opt. praes.: ζῴην, ζῴης, ζῴη; ζῷμεν, ζῷτε, ζῷεν
χρῴμην, χρῷο, χρῷτο; χρῴμεθα, χρῷσθε, χρῷντο
Imper. praes.: ζῆ, ζήτω; ζῆτε, ζώντων
χρῶ, χρήσθω; χρῆσθε, χρήσθων
Inf. praes.: ζῆν; χρῆσθαι
Imperfectum: ἔζων, ἔζης, ἔζη; ἐζῶμεν, ἐζῆτε, ἔζων
ἐχρώμην, ἐχρῶ, ἐχρῆτο; ἐχρώμεθα, ἐχρῆσθε, ἐχρῶντο.

2. Глаголите на -έω, които имат едносрична основа, обикновено контрахират само при получаването на двугласната ει. Основата на тези глаголи е завършвала на F, която пред гласна е изпаднала, а пред съгласна е минала в υ. Затова тяхната глаголна основа завършва на двугласната ευ. Сливането в ει се обяснява с еднаквостта и близостта на тази двугласна с коренната гласна ε.

	Основа	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*
θέω тичам	θεF-/θευ-	θεύσομαι	—	—
νέω плувам	νεF-/νευ-	νεύσομαι	ἔνευσα	νένευκα
πλέω плавам	πλεF-/πλευ-	πλεύσομαι πλευσθήσομαι	ἔπλευσα ἐπλεύσθην	πέπλευκα πέπλευσμαι
πνέω дишам	πνεF-/πνευ-	πνεύσομαι	ἔπνευσα	πέπνευκα

Към тази група принадлежат и глаголите χέω 'лея' и ῥέω 'тека', които обаче имат по-особена първична основа.

χέω, *основа* χεF-/χευ-/χυ-: *imperf.* ἔχεον, *fut.* χέω, *aor*, ἔχεα, *pf.* κέχυκα; *aor. pass.* ἐχύθην, *pf. pass.* κέχυμαι.

ῥέω, *основа* ῥεF-/ῥυη-: *imperf.* ἔρρεον, *fut.* ῥυήσομαι, *aor.* ἐρρύην, *pf.* ἐρρύηκα.

Тези глаголи образуват всичките форми на сегашно време и на минало несвършено време, като контрахират само в ει.

Ind. praes.: πλέω, πλεῖς, πλεῖ; πλέομεν, πλεῖτε, πλέουσι(ν)
Coni praes.: πλέω, πλέῃς, πλέῃ; πλέωμεν, πλέητε, πλέωσι(ν)
Opt. praes.: πλέοιμι, πλέοις, πλέοι; πλέοιμεν, πλέοιτε, πλέοιεν
Imper. praes.: πλεῖ, πλείτω; πλεῖτε, πλεόντων
Infinit. praes.: πλεῖν
Imperf.: ἔπλεον, ἔπλεις, ἔπλει; ἐπλέομεν, ἐπλεῖτε, ἔπλεον.

В презенс и имперфект се спрягат като тези глаголи и някои други с едносрични основи, като ζέω 'кипя', но ξέω 'остъргвам' контрахира правилно: ξῶ, ξεῖς, ξεῖ; ξοῦμεν, ξεῖτε, ξοῦσι(ν).

3. Двата омонимни глагола δέω 'връзвам' и δέω 'нуждая се' имат съответно основите δεj- и δεϜ-. След изпадането на съгласните j и Ϝ техните сегашни основи са се изравнили, но глаголът δέω 'връзвам' контрахира във всички форми, а глаголът δέω 'нуждая се' — само когато се получава ει.

Ind. praes.: δῶ, δεῖς, δεῖ; δοῦμεν, δεῖτε, δοῦσι(ν)
δέω, δεῖς, δεῖ; δέομεν, δεῖτε, δέουσι(ν),
δοῦμαι, δῇ, δεῖται; δούμεθα, δεῖσθε, δοῦνται
δέομαι, δέῃ, δεῖται; δεόμεθα, δεῖσθε, δέονται и т. н.

4. Глаголите κάω 'горя' и κλάω 'плача' имат първична основа на Ϝ, която пред гласна е изпаднала, а пред съгласна е дала υ. По този начин тяхната сегашна основа е на α, а глаголната им основа е на ευ: κάω, *основи* κα-/καυ- от καϜ; κλάω, *основи* κλα-/κλαυ- от κλαϜ.

В презенс и имперфект те се спрягат без контрахиране: κάω, κάεις, κάει; κάομεν, κάετε, κάουσι(ν) и т. н.

Останалите времена се образуват правилно от глаголната основа:

κάω, ἔκαον, καύσω, ἔκαυσα, κέκαυκα, ἐκεκαύκειν
κλάω, ἔκλαον, κλαύσομαι, ἔκλαυσα, κέκλαυμαι, ἐκεκλαύμην, *aor. pass.* ἐκλαύ(σ)θην.

Тези глаголи имат и дублетни форми с ι: καίω и κλαίω от основи καϜj- и κλαϜj-.

5. Глаголът καλέω 'викам' образува презенс и имперфект правилно от основа καλε-. От същата основа образува футурум и аорист в действителен и възвратен залог, а перфект, плусквамперфект, страдателния аорист и страдателно бъдеще време образува от основа κλη-, която е получена от καλ- чрез смяна на буквите *(metathesis litterārum)*. Основата е имала σ.

καλῶ, ἐκάλουν, καλέσω, ἐκάλεσα, κέκληκα, ἐκεκλήκειν
καλοῦμαι, ἐκαλούμην, κληθήσομαι, ἐκλήθην, κέκλημαι, ἐκεκλήμην.

Особености при verba vocalia

Квантитативна промяна в основата

§ 139. Отделни глаголи имат в едни времена и форми основа на дълга гласна, а в други основната им гласна се явява кратка.

1. Глаголите δέω 'връзвам', θύω 'принасям жертва' и λύω 'отвързвам, освобождавам' имат дълга гласна пред σ, а в останалите случаи глаголната им основа завършва на кратка гласна.

	Основа	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perf. act.*	*Perf. pass.*	*Aor. pass.*
δέω	δη-/δε	δήσω	ἔδησα	δέδεκα	δέδεμαι	ἐδέθην
θύω	θῡ-/θῠ	θῡ́σω	ἔθῡσα	τέθῠκα	τέθῠμαι	ἐτύθην
λύω	λῡ-/λῠ	λῡ́σω	ἔλῡσα	λέλῠκα	λέλῠμαι	ἐλύθην

Формата ἐτύθην за аорист в страдателен залог е образувана с дисимилация на аспиратата (§ 20, 10).

2. Глаголите φύω 'раждам', *med.* 'произлизам, раждам се' и δύω 'потопявам', *med.* 'потъвам' имат в едни случаи дълга гласна в основата, а в други случаи кратка.

φύω, ἔφῠον, φῡ́σω, ἔφῡσα, πέφῡκα

δύω, ἔδῡον, δῡ́σω, ἔδῡσα, δέδῡκα и δέδῡκα, δέδῠμαι, ἐδύθην.

3. Глаголът αἰνέω 'хваля' и неговите *composita* имат сегашна и глаголна основа на гласната ε, а само в *perf.* и *plusquamperf. med.-pass.* основата завършва на η.

αἰνέω, αἰνέσομαι, ᾔνεσα, ᾔνεκα ᾔνημαι, ᾐνήμην, ᾐνέθην, *adi. verb.* αἰνετός.

Несъщински основи на гласна

§ 140. Отделни глаголи с основа на гласна са били основи на съгласна. В някои времена съгласната не се среща.

1. Няколко глагола, които завършват на -άω и -έω, имат първична основа на ασ и εσ. Презенс и имперфект се образуват, както от *verba contracta* (§ 132—133). В останалите времена се явява основата на σ, но съчетанието σσ се явява като σ. Например от глагола σπάω 'влача', гл. основа σπάσ-: *fut.* σπάσω от σπάσσω; *aor.* ἔσπασα от ἔσπασσα. Съгласната σ е изпаднала и пред κ: ἔσπακα от *ἐσπασκα.

	Основи	*Futūrum*	*Aorist.*	*Perf.*	*Adi. verb*
γελάω смея се	γελασ-	γελάσομαι	ἐγέλασα	—	—
			ἐγελάσθην	γεγέλασμαι	
θλάω разгромявам	θλασ-	θλάσω	ἔθλασα	—	θλαστός
			ἐθλάσθην	τέτλασμαι	
κλάω чупя	κλασ-	κλάσω	ἔκλασα	—	—
			ἐκλάσθην	κέκλασμαι	
σπάω влача	σπασ-	σπάσω	ἔσπασα	ἔσπακα	
			ἐσπάσθην	ἔσπασμαι	σπαστός
χαλάω отпускам	χαλασ-	χαλάσω	ἐχάλασα	κεχάλακα	
			ἐχαλάσθην	καχάλασμαι	—
αἰδέομαι почивам	αἰδεσ-	αἰδέσομαι	ᾐδέσθην	ᾔδεσμαι	—
ἄχθομαι недоволен съм	ἀχθεσ-	ἀχθέσομαι	ἠχθέσθην	—	
ἀκέομαι лекувам	ἀκεσ-	ἀκέσομαι	ἠκεσάμην	—	ἀκεστός
			ἠκέσθην		
ἀλέω меля	ἀλεσ-	ἀλέσω ἀλῶ	ἤλεσα	ἀλήλεκα	
			ἠλέσθην	ἀλήλεσμαι	ἀλεστέον
ἀρκέω достатъчен съм	ἀρκεσ-	ἀρκέσω	ἤρκεσα	—	
			ἠρκέσθην	ἤρκεσμαι	—
ἐμέω повръщам	ἐμεσ-	ἐμέσω	ἤμεσα	ἐμήμεκα	—
		ἐμοῦμαι		ἐμήμεσμα	
ζέω кипя	ζεσ-	ζέσω	ἔζεσα	—	ζεστός
ξέω стържа	ξεσ-	ξέσω	ἔξεσα	ἔξεσμαι	ξεστός
τελέω свършвам	τελεσ-	τελέσω, τελῶ	ἐτέλεσα	τετέλεκα	τελεστός
			ἐτελέσθην	τετέλεσμαι	
τρέω треперя	τρεσ-	τρέσω	ἔτρεσα	—	τρεστός

Към тази група принадлежи и глаголът *ἀρόω* 'ора' с основа *ἀροσ-*: *ἀρόσω, ἤροσα, ἠρόθην, ἀρήροκα.*

2. Няколко глагола с основа на двугласна или дълга гласна са имали също основа на σ, която се е запазила пред μ и дентал, т. е. във футур, аорист, перфект и плусквамперфект на страдателен залог и в отглаголните прилагателни имена.

	Aor. pass.	*Perf. pass.*	*Adi. verb.*
ἀκούω слушам	ἠκούσθην	ἤκουσμαι	ἀκουστός
θραύω чупя	ἐθραύσθην	τέθραυσμαι	θραυστός
κελεύω заповядвам	ἐκελεύσθην	κεκέλευσμαι	κελευστός
λεύω убивам с камъни	ἐλεύσθην	—	—
παίω бия, удрям	ἐπαίσθην	πέπαισμαι	—
παλαίω боря се	ἐπαλαίσθην	πεπάλαισμαι	—
πρΐω разрязвам (с трион)	ἐπρίσθην	πέπρισμαι	—
πταίω удрям, блъскам	ἐπταίσθην	πέπταισμαι	—
σείω разтърсвам	ἐσείσθην	σέσεισμαι	σειστός
χράω предсказвам	ἐχρήσθην	κέχρησμαι	—
ψαύω пипам	ἐψαύσθην	ἔψαυσμαι	—

В следните глаголи σ се явява в страдателно бъдеще, страдателен аорист и отглаголното прилагателно, а рядко в перфект и плусквамперфект.

	Aor. pass.	*Perf. pass.*	*Adi. verb.*
γεύομαι вкусвам	ἐγεύσθην	γέγευμαι	—
δράω върша	ἐδράσθην	δέδρα(σ)μαι	δραστέος
κλείω заключвам	ἐκλείσθην	κέκλει(σ)μαι	κλειστός
κολούω отрязвам	ἐκολούσθην	κεκόλου(σ)μαι	—
κρούω удрям, чукам	ἐκρούσθην	κέκρου(σ)μαι	—
παύομαι преставам	ἐπαύ(σ)θην	πέπαυμαι	παυστός
χράομαι употребявам	ἐχρήσθην	κέχρημαι	χρηστός
χρΐω намазвам	ἐχρίσθην	κέχρισμαι	χριστός.

3. Към несъщинските основи на гласна принадлежат и глаголите, които са имали основа на F или j, Fj, като πνέω 'дишам' от *πνεFω, κάω, καίω 'горя' от *καFjω и др. (§ 138, 2, 3, 4).

ГЛАГОЛИ С ОСНОВА НА СЪГЛАСНА (VERBA CONSONANTIA SIVE IMPURA)

§ 141. Глаголите с основа на съгласна се разделят на *verba muta* и *verba liquida.* Те се спрягат, както глаголите с основа на гласна или двугласна. В презенс и имперфект няма никакви промени, но при останалите времена, които се образуват от глаголната основа, става уподобяване на съгласната от основата със съгласната от личните окончания или характеристиката за времето.

Съгласната σ изпада между две съгласни.

VERBA MUTA

§ 142. При глаголите с основа на *muta* уподобяването на съгласните става така, че пред всяка *tenuis, media* или *aspirāta* предходните съгласни се напълно уподобяват, т. е. всяка *tenuis* и *media* пред *aspirāta* става *aspirāta,* всяка *media* и *aspirāta* пред *tenuis* става *tenuis* и всяка *tenuis* и *aspirāta* пред *media* става *media.*

Сегашната основа на *verba muta* може да съвпада с глаголната, но в повечето случаи се различава (§ 105 и 106).

Глаголите с основа на *muta* се разделят на три групи: *verba gutturalia, verba labialia et verba dentalia.*

Основи на гутурал (verba gutturalia)

§ 143. Гърлените съгласни пред други съгласни се променят по следния начин:

κ γ χ с μ дават γμ
κ γ χ със σ дават ξ
κ γ χ с τ дават κτ
κ γ χ с ϑ дават χϑ.

От глагола φυλάττω 'пазя', на който сегашната основа е φυλλαττ-, а глаголната е φυλακ- (§ 106, 3, а), времената се образуват по следния начин:

	Praesens	*Imperf.*	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*	*Plpf.*
Act.	φυλάττω	ἐφύλαττον	φυλάξω	ἐφύλαξα	πεφύλαχα	ἐπεφυλάχειν
Med.			φυλάξομαι	ἐφυλαξάμην		
Med. / *Pass.*	φυλάττομαι	ἐφυλαττόμην			πεφύλαγμαι	ἐπεφυλάγμην
Pass.			φυλαχϑήσομαι	ἐφυλάχϑην		

Всички *verba gutturalia* образуват *perfectum secundum* и *plusquamperfectum secundum* в *actīvum* (§ 162).

Основи на лабиал (verba labialia)

§ 144. Лабиалните съгласни пред други съгласни се променят по следния начин:

π β φ с μ дават μμ
π β φ със σ дават ψ
π β φ с τ дават πτ
π β φ с ϑ дават φϑ.

От глагола κρύπτω 'крия', на който сег. основа е κρυπτ-, а гл. основа е κρυφ-, времената се образуват, както следва:

	Praesens	*Imperf.*	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*	*Plpf.*
Act.	κρύπτω	ἔκρυπτον	κρύψω	ἔκρυψα	κέκρυφα	ἐκεκρύφειν
Med.			κρύψομαι	ἐκρυψάμην		
Med. / *Pass.*	κρύπτομαι	ἐκρυπτόμην			κέκρυμμαι	ἐκεκρύμμην
Pass.			κρυφθήσομαι	ἐκρύφθην		

Всички *verba labialia* образуват *perfectum secundum* и *plusquamperfectum secundum* в *actīvum* (§ 162).

Основи на дентал (verba dentalia)

§ 145. Зъбните съгласни пред другите съгласни минават в σ или изпадат.

Всяка зъбна съгласна пред κ и σ изпада, а всяка зъбна съгласна, пред μ и пред друга зъбна съгласна минава в σ.

τ δ θ пред σ и κ изпадат.
τ δ θ пред μ и пред дентал минават в σ.

От глагола γυμνάζω 'упражнявам', на който сег. основа е γυμναζ-, а гл. основа е γυμναδ-, времената са, както следва:

Praesens	*Imperf.*	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*	*Plpf.*
γυμνάζω	ἐγύμναζον	γυμνάσω	ἐγύμνασα	γεγύμνακα	ἐγεγυμνάκειν
		γυμνάσομαι	ἐγυμνασάμην		
γυμνάζομαι	ἐγυμναζόμην			γεγύμνασμαι	ἐγεγυμνάσμην
		γυμνασθήσομαι	ἐγυμνάσθην		

Глаголи за упражнение

τάττω	'нареждам',	гл. основа	ταγ-
ταράττω	'смущавам',	„ „	ταραχ-
κόπτω	'сека',	„ „	κοπ-
καλύπτω	'покривам',	„ „	καλυβ-
ἀνύτω	'свършвам',	„ „	ἀνυτ-
πλάττω	'изобразявам',	„ „	πλατ-
πείθω	'убеждавам',	„ „	πειθ-
βρίθω	'обременявам',	„ „	βριθ-.

Забележка. Предпоследната сричка на глаголите на -ίζω и -άζω е кратка: κομίζω 'грижа се', сег. основа κομῐζ-, гл. основа κομῐδ-, σκευάζω 'приготовлявам', сег. основа σκευᾰζ-, гл. основа σκευᾰδ-. Само глаголът κρᾱ́ζω 'викам' има дълга гласна: κρᾱζ- и κρᾱγ-.

Perfectum et plusquamperfectum med.-passīvi

§ 146. Най-много промени стават при образуване на възвратните и страдателните форми на перфект и плусквамперфект. Те се виждат от следната таблица.

		φυλάττω пазя гл. основа φυλακ-	κόπτω режа гл. основа κοπ-	πείθω убеждавам гл. основа πειθ-
		Perfectum		
Indicatīvus	*Sg.* 1.	πεφύλαγμαι	κέκομμαι	πέπεισμαι
	2.	πεφύλαξαι	κέκοψαι	πέπεισαι
	3.	πεφύλακται	κέκοπται	πέπεισται
	Pl. 1.	πεφυλάγμεθα	κεκόμμεθα	πεπείσμεθα
	2.	πεφύλαχθε	κέκοφθε	πέπεισθε
	3.	πεφυλαγμένοι, αι, α εἰσί(ν)	κεκομμένοι, αι, α εἰσί(ν)	πεπεισμένοι, αι, α εἰσί(ν)
Imperatīvus	*Sg.* 2.	πεφύλαξο	κέκοψο	πέπεισο
	3.	πεφυλάχθω	κεκόφθω	πεπείσθω
	Pl. 2.	πεφύλαχθε	κέκοφθε	πέπεισθε
	3.	πεφυλάχθων	κεκόφθων	πεπείσθων
Infin.		πεφυλάχθαι	κεκόφθαι	πεπεῖσθαι
Particip.	*m*	πεφυλαγμένος	κεκομμένος	πεπεισμένος
	f	πεφυλαγμένη	κεκομμένη	πεπεισμένη
	n	πεφυλαγμένον	κεκομμένον	πεπεισμένον
		Plusquamperfectum		
	Sg. 1.	ἐπεφυλάγμην	ἐκεκόμμην	ἐπεπείσμην
	2.	ἐπεφύλαξο	ἐκέκοψο	ἐπέπεισο
	3.	ἐπεφύλακτο	ἐκέκοπτο	ἐπέπειστο
	Pl. 1.	ἐπεφυλάγμεθα	ἐκεκόμμεθα	ἐπεπείσμεθα
	2.	ἐπεφύλαχθε	ἐκέκοφθε	ἐπέπεισθε
	3.	πεφυλαγμένοι, αι, α, ἦσαν	κεκομμένοι, αι, α ἦσαν	πεπεισμένοι, αι, α ἦσαν

Обяснения

§ 147. 1. Формите за 3 лице мн. число на перфект и плусквамперфект във възвратен и страдателен залог се образуват по описателен начин: взема се *participium perf. med.-pass.* на спрегаемия глагол и сегашно време на спомагателния глагол за перфект, а

за плусквамперфект спомагателният глагол е в имперфект. Причастието се съгласува с подлога по род, число и падеж. Ако подлогът е среден род, формата на спомагателния глагол е в ед. число — атическо съгласуване (§ 248).

πεφυλαγμένοι, αι εἰσίν, πεφυλαγμένοι, αι ἦσαν
πεφυλαγμένα ἐστίν, πεφυλαγμένα ἦν.

2. Формите за бъдеще време са образувани с асимилация. Същите асимилации се явяват и в аорист.

φυλάξω от *φυλακσω, κρύψω от *κρυφσω, πείσω, от *πειθσω
φυλαχθήσομαι от *φυλακθησομαι, κοφθήσομαι от *κοπθησομαι, πεισθήσομαι от *πειθθησομαι.

3. След изпадане на σ между две съгласни става също асимилация.

πεφύλαχθε от *πεφυλακσθε
κεκόφθω от *κεκοπσθω
πεπείσθων от *πεπειθσθων.

Особености при verba muta

§ 148. 1. Глаголът σπένδω 'правя възлияние' образува времената от глаголната основа с удължаване на гласната ε в ει, след като изпадне съчетанието νδ или след като δ мине в σ, а съгласната ν изпадне.

σπένδω, ἔσπενδον, σπείσω, ἔσπεισα, ἔσπεικα, ἔσπεισμαι, ἐσπείσμην, ἐσπείσθην и т. н.

2. Съчетанията μμ и γγ пред μ се опростяват, т. е. изпада една съгласна μ или γ.

πέμπω пращам, *pf.* πέπεμμαι вм. *πεπεμμμαι, πέπεμψαι, πέπεμπται; πεπέμμεθα вм. *πεπεμμμεθα и т. н.

σφίγγω свързвам, *pf.* ἔσφιγμαι вм. *ἐσφιγγμαι, ἔσφιγξαι, ἔσφιγκται; ἐσφίγμεθα вм. *ἐσφιγγμεθα и т. н.

3. Глаголите τρέπω 'обръщам', τρέφω 'храня' и στρέφω 'въртя, обръщам' имат едносрична основа и в перфект и плусквамперфект на страдателен залог степенуват ε в α. От основи τρεπ-, τρεφ-, στρεφ- се образуват формите

τέτραμμαι	τέθραμμαι	ἔστραμμαι
τέτραψαι	τέθραψαι	ἔστραψαι
τέτραπται и т. н.	τέθραπται и т. н.	ἔστραπται и т. н.

4. Глаголите τρέφω 'храня' и θάπτω 'погребвам' запазват началната аспирата, когато аспиратата във втората сричка изчезва или се слива с друга съгласна.

τρέφω, θρέψω, ἔθρεψα, τέθραμμαι от корен θρεφ-,
θάπτω, θάψω, ἔθαψα, τέθαμμαι, но ἐτάφην от корен θαφ-.

5. Глаголът σῴζω 'спасявам' има глаголна основа σῳδ- и σω-:

σῴζω, ἔσῳζον, σώσω, ἔσωσα, σέσωκα, σέσῳσμαι, ἐσώθην.

6. Глаголът ἁρπάζω 'грабя' има гл. основа на γ — ἁρπαγ-, но по аналогия на глаголите на -ζω образува времената като глагол с основа на δ.

ἁρπάζω, ἥρπαζον, ἁρπάσω, ἥρπασα, ἥρπακα, ἥρπασμαι, ἡρπάσθην

7. Бъдеще предварително време от *verba muta* се образува със съответното асимилиране на съгласните.

πεφυλάξομαι, κεκόψομαι, πεπείσομαι.

VERBA LIQUIDA

§ 149. Глаголите с основа на плавна съгласна *(verba liquida)* имат глаголна основа на λ, μ, ν, ρ. Те обикновено имат различна сегашна основа от глаголната, а само при отделни ликвидни глаголи сегашната и глаголната основа съвпадат (§ 105, II, 2; 106, 3, г, д).

Презенс и имперфект от ликвидните глаголи се образуват, както от вокалните глаголи. При образуването на времената от глаголната основа има известни особености.

Futūrum actīvi et medii от verba liquida

§ 150. Ликвидните глаголи образуват активно и медиално бъдеще време с характеристиката εσ. Интервокалната σ е изпаднала и гласната ε се е сляла със завършъците, както в сегашно време на глаголите на -έω, т. е. ε с ε дава ει, ε с ο дава ου и ε с дългите гласни и двугласните се контрахира, без да предизвиква някаква промяна.

От глагола φαίνω ʽпоказвамʼ, гл. основа φαν-, бъдеще време се образува по следния начин: *act.* *φανεσω — φανέω — φανῶ, *med.* *φανέσομαι — φανέομαι — φανοῦμαι.

Това бъдеще време се нарича *futūrum contractum*, понеже има сливане на гласната ε със завършъците. Старите граматици са го наричали още *futūrum Atticum*, защото смятали, че то е присъщо само на атическия диалект. Нарича се още асигматично бъдеще време *(futūrum asigmaticum)*, понеже е изпаднала интервокалната σ.

	Actīvum			*Medium*		
	Indicatīvus	*Optativ.*	*Infinitīvus*	*Indicat.*	*Optativ.*	*Infinitīvus*
Sg. 1.	φανῶ	φανοίην	φανεῖν	φανοῦμαι	φανοίμην	φανεῖσθαι
2.	φανεῖς	φανοίης	*Part.*	φανεῖ, ῇ	φανοῖο	*Part.*
3.	φανεῖ	φανοίη	*m* φανῶν οῦντος	φανεῖται	φανοῖτο	*m* φανούμενος
Pl. 1.	φανοῦμεν	φανοῖμεν	*f* φανοῦσα, ούσης	φανούμεθα	φανοίμεθα	*f* φανουμένη
2.	φανεῖτε	φανοῖτε		φανεῖσθε	φανοῖσθε	
3.	φανοῦσι(ν)	φανοῖεν	*n* φανοῦν, οῦντος	φανοῦνται	φανοῖντο	*n* φανούμενον

Забележка. Оптатив в действителен залог има дублетни форми за единствено число, образувани с οι: φανοῖμι, φανοῖς, φανοῖ=φανοίην, φανοίης, φανοίη.

Примери за образуване на бъдеще време от *verba liquida*

βάλλω	хвърлям,	гл. основа	βαλ-	: βαλῶ, βαλοῦμαι
ἀγγέλλω	известявам,	„ „	ἀγγελ-	: ἀγγελῶ, ἀγγελοῦμαι
ὑφαίνω	тъка,	„ „	ὑφᾰν-	: ὑφανῶ, ὑφανοῦμαι
σημαίνω	означавам,	„ „	σημᾰν-	: σημανῶ, σημανοῦμαι

Aoristus actīvi et medii от verba liquida

§ 151. Ликвидните глаголи са образували активния и медиалния аорист сигматично. В Омировия епос се срещат отделни форми със σ: ἔκερσα от κείρω 'стрижа'. Още рано обаче характеристиката σ изпаднала и в замяна станало удължаване на гласната от основата на глагола.

α *purum* се удължила на ᾱ: μιαίνω 'изцапвам', гл. основа μιᾰν-, *aor.* ἐμίᾱνα от *ἐμιᾰνσα, ἐμιᾱνάμην от *ἐμιᾰνσαμην

α *impūrum* се удължила в η: φαίνω 'показвам', гл. основа φᾰν-, *aor.* ἔφηνα от *ἐφᾰνσα, ἐφηνάμην от *ἐφᾰνσαμην.

ε се удължила в ει: νέμω 'разпределям', гл. основа νεμ-, *aor.* ἔνειμα от *ἐνεμσα, ἐνειμάμην от *ἐνεμσαμην

ῐ се удължила в ῑ: τίλλω 'скубя', гл. основа τῐλ-, *aor.* ἔτῑλα от *ἐτῐλσα. ἐτῑλάμην от *ἐτῐλσαμην.

ῠ се удължила в ῡ: ἀμῡνω 'отблъсвам', гл. основа ἀμῠν-, *aor.* ἤμῡνα от *ἤμῠνσα, ἠμῡνάμην от *ἠμῠνσαμην.

Този аорист се нарича асигматичен *(aoristus asigmaticus)*, понеже съгласната характеристика σ изпаднала. Неговото спрежение напълно съвпада със спрежението на сигматичния аорист (§ (121).

Activum					
	Indicatīvus	*Coniunct.*	*Optatīvus*	*Imperat.*	*Infinitīvus*
Sg.	1. ἔφηνα	φήνω	φήναιμι	—	φῆναι
	2. ἔφηνας	φήνῃς	φήναις, ειας	φῆνον	*Participium*
	3. ἔφηνε(ν)	φήνῃ	φήναι, ειε(ν)	φηνάτω	
Pl.	1. ἐφήναμεν	φήνωμεν	φήναιμεν	—	*m* φήνας, αντος
	2. ἐφήνατε	φήνητε	φήναιτε	φήνατε	*f* φήνασα, άσης
	3. ἔφηναν	φήνωσι(ν)	φήναιεν, ειαν	φηνάντων	*n* φῆναν, αντος
Medium					
Sg.	1. ἐφηνάμην	φήνωμαι	φηναίμην	—	φήνασθαι
	2. ἐφήνω	φήνῃ	φήναιο	φῆναι	
	3. ἐφήνατο	φήνηται	φήναιτο	φηνάσθω	*m* φηνάμενος
Pl.	1. ἐφηνάμεθα	φηνώμεθα	φηναίμεθα	—	*f* φηναμένη
	2. ἐφήνασθε	φήνησθε	φήναισθε	φήνασθε	*n* φηνάμενον
	3. ἐφήναντο	φήνωνται	φήναιντο	φηνάσθων	

Примери за асигматичен аорист

περαίνω	довършвам,	гл. основа	περᾰν- :	ἐπέρᾱνα,	ἐπερᾱνάμην
ὑγιαίνω	здрав съм,	„ „	ὑγιᾰν :	ὑγίᾱνα	—
λεαίνω	полирам,	„ „	λεᾰν :	ἐλέᾱνα	—
ἀγγέλλω	известявам,	„ „	ἀγγελ- :	ἤγγειλα,	ἠγγειλάμην
σφάλλω	свалям,	„ „	σφᾰλ :	ἔσφηλα	—
καθαίρω	очиствам	„ „	καθᾰρ- :	ἐκάθηρα,	ἐκαθηράμην
μένω	оставам,	„ „	μεν- :	ἔμεινα	—
ὑφαίνω	тъка,	„ „	ὑφᾰν- :	ὕφηνα,	ὑφηνάμην
ὀξῡ́νω	остря,	„ „	ὀξῡν- :	ὤξῡνα	—
σπείρω	сея,	„ „	σπερ- :	ἔσπειρα	—
οἰκτίρω	съжалявам,	„ „	οἰκτῐρ- :	ᾤκτῑρα	—
σῡ́ρω	влача,	„ „	σῡρ- :	ἔσῡρα,	ἐσῡράμην
δέμω	построявам,	„ „	δεμ- :	ἔδειμα,	ἐδειμάμην.

При глаголите, които не образуват медиален аорист, формата за страдателен аорист има и медиално значение.

Aoristus passīvi и futūrum passīvi от verba liquida

§ 152. Ликвидните глаголи образуват аорист в страдателен залог и страдателно бъдеще време с характеристиката θη, както глаголите с основа на гласна и двугласна.

μιαίνω	осквернявам,	гл. осн.	μιᾰν- :	ἐμιάνθην	μιανθήσομαι
περαίνω	свършвам,	„ „	περᾰν- :	ἐπεράνθην	περανθήσομαι
λεαίνω	полирам,	„ „	λεᾰν- :	ἐλεάνθην	λεανθήσομαι
φαίνω	показвам,	„ „	φᾰν- :	ἐφάνθην	φανθήσομαι
ἀγγέλλω	известявам,	„ „	ἀγγελ- :	ἠγγέλθην	ἀγγελθήσομαι
καθαίρω	очиствам,	„ „	καθᾰρ- :	ἐκαθάρθην	καθαρθήσομαι
αἴρω	повдигам,	„ „	ἀρ- :	ἤρθην	ἀρθήσομαι
αἰσχύνω	опозорявам,	„ „	αἰσχῠν- :	ᾐσχύνθην	αἰσχυνθήσομαι
ὀξύνω	остря,	„ „	ὀξῠν- :	ὠξύνθην	ὀξυνθήσομαι.

Спрежението е напълно правилно (§ 120, 121).

Perfectum и plusquamperfectum от verba liquida

§ 153. Перфект и плусквамперфект от ликвидните глаголи се образува, както при глаголите с основа на гласна или двугласна. Съгласните μ, λ и ρ пред други съгласни не се променят, а ν се променя:

ν пред κ се предава с γ: πέφαγκα вм. πέφανκα
ν пред μ става σ: πέφασμαι вм. πέφανμαι
ν пред σ се запазва: πέφανσαι
σ между ликвида и мута изпада: πέφανθε от *πεφανσθε.

Едносричните основи на ελ- и ερ- степенуват ε в α: δέρω 'дера' основа δερ-: δέδαρκα, δέδαρμαι; σπείρω 'сея', гл. основа σπερ-: ἔσπαρκα, ἔσπαρμαι.

От ἀγγέλλω 'известявам', гл. основа ἀγγελ-: ἤγγελκα, ἤγγελμαι — без степенуване, понеже основата е многосрична.

Таблица на перфект и плусквамперфект

	Perfectum		
	φαίνω, гл. основа φαν-	ἀγγέλλω, гл. осн. ἀγγελ-	δέρω, гл. осн. δερ-
Indicatīvus	*Sg.* 1. πέφασμαι 2. πέφανσαι 3. πέφανται *Pl.* 1. πεφάσμεθα 2. πέφανθε 3. πεφασμένοι, αι, α εἰσί(ν)	ἤγγελμαι ἤγγελσαι ἤγγελται ἠγγέλμεθα ἤγγελθε ἠγγελμένοι, αι, α εἰσί(ν)	δέδαρμαι δέδαρσαι δέδαρται δεδάρμεθα δέδαρθε δεδαρμένοι, αι, α εἰσί(ν)
Imperatīvus	*Sg.* 2. πέφανσο 3. πεφάνθω *Pl.* 2. πέφανθε 3. πεφάνθων	ἤγγελσο ἠγγέλθω ἤγγελθε ἠγγέλθων	δέδαρσο δεδάρθω δέδαρθε δεδάρθων
Infinitīvus	πεφάνθαι	ἠγγέλθαι	δεδάρθαι
Particip.	*m* πεφασμένος *f* πεφασμένη *n* πεφασμένον	ἠγγελμένος ἠγγελμένη ἠγγελμένον	δεδαρμένος δεδαρμένη δεδαρμένον
	Plusquamperfectum		
	Sg. 1. ἐπεφάσμην 2. ἐπέφανσο 3. ἐπέφαντο *Pl.* 1. ἐπεφάσμεθα 2. ἐπέφανθε 3. πεφασμένοι, αι, α ἦσαν	ἠγγέλμην ἤγγελσο ἤγγελτο ἠγγέλμεθα ἤγγελθε ἠγγελμένοι, αι, α ἦσαν	ἐδεδάρμην ἐδέδαρσο ἐδέδαρτο ἐδεδάρμεθα ἐδέδαρθε δεδαρμένοι, αι, α ἦσαν

Примери за перфект и плусквамперфект

		Гл. осн.	*Pf. act.*	*Plpf. act.*	*Pf. m. p.*	*Plpf. m. p.*
ἀγγέλλω	известявам,	„ ἀγγελ-	: ἤγγελκα	ἠγγέλκειν	ἤγγελμαι	ἠγγέλμην
αἴρω	повдигам,	„ ἀρ-	: ἦρκα	ἤρκειν	ἦρμαι	ἤρμην
στέλλω	изпращам,	„ στελ-	: ἔσταλκα	ἐστάλκειν	ἔσταλμαι	ἐστάλμην
σπείρω	сея,	„ σπερ-	: ἔσπαρκα	ἐσπάρκειν	ἔσπαρμαι	ἐσπάρμην
φθείρω	унищожавам,	„ φθερ-	: ἔφθαρκα	ἐφθάρκειν	ἔφθαρμαι	ἐφθάρμην
καθαίρω	очиствам,	„ καθᾰρ-	: κεκάθαρκα	ἐκεκαθάρκειν	κεκάθαρμαι	ἐκεκαθάρμην
ὀξύνω	остря,	„ ὀξῠν-	: ὤξυγκα	ὠξύγκειν	ὤξυσμαι	ὠξύσμην
μιαίνω	осквернявам,	„ μιᾰν-	: μεμίαγκα	ἐμεμιάγκειν	μεμίασμαι	ἐμεμιάσμην.

Особености при verba liquida

§ 154. 1. Глаголите κρίνω ʽсъдяʼ, κλίνω ʽнаклонявамʼ, πλύνω ʽпераʼ, τείνω ʽопъвамʼ и κτείνω ʽубивамʼ имат по две глаголни основи — с ν и без ν. Основата с ν се явява само в бъдеще време и аорист в действителен и медиален залог, а в страдателните форми на тези времена, във всичките форми на перфект и плусквамперфект и в отглаголните прилагателни имена се явява основа без ν.

	Гл. основи	*Fut. act.*	*Aor. act.*	*Pf. act.*	*Pf. m. p.*	*Aor. pass.*
κρίνω	κριν-/κρι-	κρινῶ	ἔκρῑνα	κέκρικα	κέκριμαι	ἐκρίθην
κλίνω	κλιν-/κλι-	κλινῶ	ἔκλῑνα	κέκλικα	κέκλιμαι	ἐκλίθην
πλύνω	πλυν-/πλυ-	πλυνῶ	ἔπλῡνα	πέπλυκα	πέπλυμαι	ἐπλύθην
τείνω	τεν-/τε	τενῶ	ἔτεινα	τέτακα	τέταμαι	ἐτάθην
κτείνω	κτεν-/κτε-	κτενῶ	ἔκτεινα	ἔκτακα (ἔκτονα)	ἔκταμαι	ἐκτάθην

Adi. verb. κριτός, κριτέος; κλιτέος; πλυτός, πλυτέος; τατός, τατέος.

2. Глаголите αἴρω ʽдигамʼ и ἅλλομαι ʽскачамʼ удължават ᾰ в ᾱ вместо в η при образуване на асигматичния аорист. В индикатив се явява η като аугмент.

αἴρω, гл. основа ἀρ-: *ind.* ἦρα, *coni.* ᾱ̓́ρω, *opt.* ᾱ̓́ραιμι, *imper.* ἆρον, *inf.* ἆραι, *part.* ᾱ̓́ρας, ᾱ̓́ρασα, ἆραν.

ἅλλομαι, гл. основа ἁλ-: *ind.* ἡλάμην, *coni.* ᾱ̔́λωμαι, *opt.* ᾱ̔λαίμην, *imper.* ἅλαι, *inf.* ᾱ̔́λασθαι, *part.* ᾱ̔λάμενος, ᾱ̔λαμένη, ᾱ̔λάμενον.

Глаголите κερδαίνω ʽпечеляʼ и κοιλαίνω ʽиздълбавамʼ имат дублетни форми: в едни случаи се явяват форми с удължена α в η, а в други с удължена ᾰ в ᾱ: ἐκέρδηνα и ἐκέρδᾱνα, ἐκοίλᾱνα и ἐκοίληνα. Формите с η са йонийски.

3. При глагола αἰσχύνομαι ʽсрамувам сеʼ съгласната ν пред μ се е уподобила: *perf.* ᾔσχυμμαι, *plpf.* ᾐσχύμμην.

Глаголът ὀξύνω ʽостряʼ има двойни форми: ὤξυσμαι и ὤξυμμαι.

4. Бъдеще предварително *(futūrum exactum)*, доколкото се образува в страдателен залог от ликвидните глаголи, е описателно: δεδαρμένος ἔσομαι, κεκαθαρμένος ἔσομαι и т. н.

Начини на образуване на futūrum

Бъдеще време с характеристиката σ

§ 155. Бъдеще време най-често се образува с характеристиката σ. То се нарича *futūrum sigmaticum* и се образува от глаголите на гласна или двугласна и от *verba muta* — без глаголите на -ίζω с многосрична основа (§ 120, 135, 143—144).

Бъдеще време с изпаднала σ

Бъдеще време с изпаднала σ се нарича още контрахирано бъдеще *(futūrum contractum)* или атическо бъдеще време *(futūrum Atticum)*, или асигматично бъдеще време *(futūrum asigmaticum)*.

То се образува от следните групи глаголи:

1. От всички *verba liquida* (§ 150).

2. От глаголите на -ίζω, които имат глаголна основа на ιδ- с две и повече срички. При тези глаголи атическото бъдеще време се образува с характеристиката σ. След изпадане на δ пред σ изпада интервокалната σ.

С време ударението е минало на сричките, върху които стои на асигматичния футур, като се явяват и неговите завършъци. От глагола νομίζω 'мисля', гл. основа νομιδ-, бъдеще време се образува: *νομιδσω — νομίσω — νομίω — νομιῶ; — *νομιδσομαι — νομίσομαι — νομίομαι — νομιοῦμαι.

Actīvum			*Medium*		
Indicatīvus	*Opt.*	*Infinitīvus*	*Indicat.*	*Optatīvus*	*Infinitīvus*
Sg. 1. νομιῶ	νομιοίην	νομιεῖν	νομιοῦμαι	νομιοίμην	νομιεῖσθαι
2. νομιεῖς	νομιοίης	*Partic.*	νομιῇ, εῖ	νομιοῖο	*Partic.*
3. νομιεῖ	νομιοίη	νομιῶν, οῦντος	νομιεῖται	νομιοῖτο	νομιούμενος
Pl. 1. νομιοῦμεν	νομιοῖμεν	νομιοῦσα,-ούσης	νομιούμεθα	νομιοίμεθα	νομιουμένη
2. νομιεῖτε	νομιοῖτε	νομιοῦν,-οῦντος	νομιεῖσθε	νομιοῖσθε	νομιούμενον
3. νομιοῦσι(ν)	νομιοῖεν		νομιοῦνται	νομιοῖντο	

Оптатив в единствено число на действителен залог има дублетни форми с характеристика οι: νομιοῖμι, νομιοῖς, νομιοῖ = νομιοίην, νομιοίης, νομιοίη.

3. Глаголът βιβάζω 'карам да върви, прекарвам' образува сигматичен футурум, но има и втори форми, образувани с изпадане на σ и сливане на гласната α със завършъците.

βιβάζω, гл. осн. βιβαδ-: βιβάσω — βιβῶ, βιβᾷς, βιβᾷ;
βιβῶμεν, βιβᾶτε, βιβῶσι(ν); *opt.* βιβῴην, βιβῴης, βιβῴη;
βιβῷμεν, βιβῷτε, βιβῷεν; *inf.* βιβᾶν; *part.* βιβῶν, ῶσα, ῶν.

Също така образува бъдеще време и глаголът δικάζω 'съдя': δικάσω и δικῶ.

4. Глаголите καλέω 'викам' и τελέω 'свършвам' образуват също атическо бъдеще време: καλῶ и τελῶ от *καλεσω и *τελεσω. След изпадане на σ контрахираните форми съвпадат напълно с формите на сегашно време.

5. При отделни глаголи формата на сегашно време служи за бъдеще време: χέω 'изливам' и 'ще изливам'.

При някои глаголи за бъдеще време служи формата на конюнктив, който в по-стария език е съвпадал с индикатив, понеже имал кратка модална гласна: ἔδομαι ще ям, πίομαι ще пия.

Дорийско бъдеще време

Дорийското бъдеще време *(futūrum Doricum)* се образува с характеристиката σε. Гласната ε се слива със завършъците, както и при атическото бъдеще време, но σ се запазва. По този начин формата

за дорийско бъдеще време представя обобщаване на формите за сигматичния и атическия футур. Тази форма е била свойствена на дорийския диалект, а в атически се явява само при някои глаголи, почти само в медиум.

				Fut. sigm.	*Fut. Dor.*
φεύγω	бягам,	основа	φευγ-	φεύξομαι	φευξοῦμαι
παίζω	шегувам се,	„	παιγ-	παίξομαι	παιξοῦμαι
κλαίω	плача,	„	κλαυ-	κλαύσομαι	κλαυσοῦμαι
πνέω	дишам,	„	πνευ-	πνεύσομαι	πνευσοῦμαι
πλέω	плавам,	„	πλευ-	πλεύσομαι	πλευσοῦμαι
νέω	плувам,	„	νευ-	νεύσομαι	νευσοῦμαι
θέω	тичам,	„	θευ-	θεύσομαι	θευσοῦμαι
ῥέω	тека,	„	ῥευ-	ῥεύσομαι	ῥευσοῦμαι
		„		ῥυήσομαι	
πίπτω	падам,	„	πεσ-	—	πεσοῦμαι.

ВТОРИ ВРЕМЕНА (TEMPORA SECUNDA)

Общи сведения

§ 156. Презенс и имперфект от всички глаголи се образуват по един и същ начин. Само по един начин се образуват още формите за перфект и плусквамперфект в среден и страдателен залог. Останалите времена (аорист във всичките залози, футур в страдателен залог и перфект и плусквамперфект в действителен залог) може да се образуват и без съгласна характеристика.

Времената, които имат съгласна характеристика, се наричат п ъ р в и *(tempora prima)* или с л а б и времена. Наричат се първи, защото се явяват при повечето глаголи, и затова се изучават на първо място, макар че по произход са по-късни.

Първи или слаби времена са:

1. Сигматичният и асигматичният аорист: ἐπαίδευσα, ἔφηνα.

2. Сигматичният и асигматичният футур: παιδεύσω, φανῶ, φευξοῦμαι.

3. Аорист и футур в страдателен залог с характеристика θη и θησ: ἐπαιδεύθην, παιδευθήσομαι.

4. Перфект и плусквамперфект в действителен залог с характеристика κ: πεπαίδευκα, ἐπεπαιδεύκειν.

Първите времена *(tempora prima)* имат съгласна характеристика за времето σ, θ, κ.

Същите тези времена при отделни глаголи се образуват без съгласна характеристика за времето (σ, θ, κ) и се наричат в т о р и времена *(tempora secunda)* или с и л н и времена.

Втори времена са следните:

1. А о р и с т в т о р и в действителен и възвратен залог *(aoristus secundus actīvi et medii)*: ἔβαλον, ἐβαλόμην.

2. А о р и с т в т о р и в страдателен залог *(aoristus secundus passīvi)*: ἐγράφην.

3. Второ бъдеще време в страдателен залог *(futūrum secundum passīvi)*: γραφήσομαι.

4. Втори перфект и втори плусквамперфект в действителен залог *(perfectum secundum et plusquamperfectum secundum)*: γέγραφα, ἐγεγράφειν.

Особено място заемат формите на перфект и плусквамперфект в среден и страдателен залог, понеже нямат съгласна характеристика, но се образуват само по един начин и затова не е прието да се наричат втори времена.

Обикновено от един глагол за всяко време има по една форма: или първа, или втора. Изключенията в това отношение са малко. Когато от един глагол има първа и втора форма за едно и също време, най-често първата форма има преходно значение, а втората форма има непреходно значение, например ἔδυσα 'потопих' и ἔδυν 'потънах'.

Когато от един глагол има само второ време, неговото значение и превод е като на съответното първо време при другите глаголи, например ἔβαλον 'хвърлих', γέγραφα 'написал съм' и др.

Aoristus II actīvi et medii

§ 157. Втори аорист в действителен и среден залог *(aoristus secundus actīvi et medii)* се образува от не много глаголи, които имат сегашна основа, различна от глаголната. В индикатив се образува, като към глаголната основа се прибавят завършъците за имперфект (§ 119), а в останалите наклонения и форми се прибавят завършъците за сегашно време (§ 116). Следователно вторият аорист се отличава от индикатив на минало несвършено време и от останалите наклонения и именни форми на сегашно време по основата. Например от глагола βάλλω 'хвърлям', сег. основа βαλλ- и гл. основа βαλ-: *imperf.* ἔβαλλον 'хвърлях' и *aor. II* ἔβαλον 'хвърлих', *coni. praes.* βάλλω и *coni. aor. II* βάλω, *opt. praes.* βάλλοιμι и *opt. aor. II* βάλοιμι, *imper. praes.* βάλλε и *imper. aor. II* βάλε, *inf. praes.* βάλλειν и *inf. aor. II* βαλεῖν, *part. praes.* βάλλων, ουσα, ον и *part. aor. II* βαλών, οῦσα, όν.

Някои форми на втория аорист се различават от формите на сегашно време освен по основата и по мястото на ударението.

Actīvum		
	Infinitīvus	*Participium*
Praesens	βάλλειν	βάλλων, βάλλουσα, βάλλον
Aoristus II	βαλεῖν	βαλών, βαλοῦσα, βαλόν
Medium		
	Imperatīvus	*Infinitīvus*
Praesens	βάλλου	βάλλεσθαι
Aoristus II	βαλοῦ	βαλέσθαι

Някои глаголи с едносрична основа степенуват гласната ε в α: τρέπω 'обръщам', основа τρεπ-, *aor. II* ἔτραπον и ἐτραπόμην.

	Indicatīvus	Coniunct.	Optatīvus	Imper.	Infinitīvus
			Actīvum		
Sg. 1.	ἔβαλον	βάλω	βάλοιμι	—	βαλεῖν
2.	ἔβαλες	βάλῃς	βάλοις	βάλε	*Participium*
3.	ἔβαλε(ν)	βάλῃ	βάλοι	βαλέτω	
Pl. 1.	ἐβάλομεν	βάλωμεν	βάλοιμεν	—	βαλών, όντος
2.	ἐβάλετε	βάλητε	βάλοιτε	βάλετε	βαλοῦσα, ούσης
3.	ἔβαλον	βάλωσι(ν)	βάλοιεν	βαλόντων	βαλόν, όντος
			Medium		
Sg. 1.	ἐβαλόμην	βάλωμαι	βαλοίμην	—	*Infin.*
2.	ἐβάλου	βάλῃ	βάλοιο	βαλοῦ	βαλέσθαι
3.	ἐβάλετο	βάληται	βάλοιτο	βαλέσθω	*Partic.*
Pl. 1.	ἐβαλόμεθα	βαλώμεθα	βαλοίμεθα	—	βαλόμενος
2.	ἐβάλεσθε	βάλησθε	βάλοισθε	βάλεσθε	βαλομένη
3.	ἐβάλοντο	βάλωνται	βάλοιντο	βαλέσθων	βαλόμενον

За ударението на aoristus II actīvi et medii

§ 158. 1. Ударението стои винаги на първата сричка от края в следните форми:

а. *Infin. actīvi*: βαλεῖν

б. *Partic. actīvi* за м. и ср. род в *nom. sing.*: βαλών, βαλόν

в. *Imperat. medii 2 л. sing.*: βαλοῦ.

Сложните глаголи запазват ударението на първата сричка, ако формата на глагола е двусрична: παραγενοῦ от παραγίγνομαι 'присъствувам'.

Ако формата е с една сричка само, ударението минава при сложните глаголи върху втората сричка: παράσχου от παρέχομαι 'предлагам от себе си'. От глагола ἔχω формата е σχοῦ.

г. *Imperat. act. 2 л. sing.* само от следните пет глагола: λέγω 'казвам', ἔρχομαι 'идвам', εὑρίσκω 'намирам', λαμβάνω 'вземам' и ὁράω 'виждам': εἰπέ 'кажи', ἐλθέ 'дойди', εὑρέ 'намери', λαβέ 'вземи', ἰδέ 'виж'.

Когато същата форма се яви в сложен глагол, ударението отива на третата сричка: πρόσειπε от προσλέγω, ἄπελθε от ἀπέρχομαι, ἔξευρε от ἐξευρίσκω, παράλαβε от παραλαμβάνω и ἔπιδε от ἐφοράω.

2. Ударението стои винаги на предпоследната сричка в следните форми:

а. *Infinit. medii*: βαλέσθαι

б. *Part. actīvi жен. род*: βαλοῦσα.

Този аорист се образува най-често от неправилните глаголи. В атическия диалект се срещат по-често следните глаголи:

					Aor. II	*Imperf.*
λείπω	оставям,	основи	λιπ-,	λειπ-	ἔλιπον	ἔλειπον
φεύγω	бягам,	„	φυγ-,	φευγ-	ἔφυγον	ἔφευγον
κράζω	викам,	„	κρᾰγ-,	κρᾱζ-	ἔκραγον	ἔκραζον
τρέπω	обръщам,	„	τρπ-,	τρεπ-	ἔτραπον	ἔτρεπον
γίγνομαι	ставам,	„	γεν-,	γιγν-	ἐγενόμην	ἐγιγνόμην
πέτομαι	хвърча,	„	πτ-,	πετ-	ἐπτόμην	ἐπετόμην
ἕπομαι	следвам,	„	σπ-,	ἑπ-	ἑσπόμην	εἱπόμην
ἄγω	водя,	„	ἀγαγ-,	ἀγ-	ἤγαγον	ἦγον
τίκτω	раждам,	„	τεκ-,	τικτ-	ἔτεκον	ἔτικτον
λαμβάνω	вземам,	„	λαβ-,	λαμβαν-	ἔλαβον	ἐλάμβανον
τυγχάνω	улучвам,	„	τυχ-,	τυγχαν-	ἔτυχον	ἐτύγχανον
καίνω	убивам,	„	καν-,	καιν-	ἔκανον	ἔκαινον.

Aoristus secundus passīvi

§ 159. **Втори страдателен аорист** *(aoristus secundus passīvi)* се образува от едносрични основи на съгласна. Характеристиката на втория страдателен аорист се отличава от характеристиката на първия страдателен аорист само с липсата на съгласната ϑ. Следователно вместо сричката ϑη (ϑε) се явява η (ε).

От глагола γράφω ʽпишаʼ втори страдателен аорист е ἐγράφην.

Спрежението е напълно еднакво със спрежението на първия аорист (§ 121).

Глаголите обикновено степенуват гласната ε в α: ἐδάρην от δέρω дера.

	Indicatīvus	*Coniunct.*	*Optatīvus*	*Imperat.*	*Infinitīvus*
Sg. 1.	ἐγράφην	γραφῶ	γραφείην	—	γραφῆναι
2.	ἐγράφης	γραφῇς	γραφείης	γράφηϑι	*Participium*
3.	ἐγράφη	γραφῇ	γραφείη	γραφήτω	
Pl. 1.	ἐγράφημεν	γραφῶμεν	γραφεῖμεν[1]	—	γραφείς, έντος
2.	ἐγράφητε	γραφῆτε	γραφεῖτε	γράφητε	γραφεῖσα, είσης
3.	ἐγράφησαν	γραφῶσι(ν)	γραφεῖεν	γραφέντων	γραφέν, έντος

Обяснения

§ **160.** **1.** Окончанието -ϑι в заповедно наклонение 2 л. ед. число не се променя: γράφηϑι (§ 122, 11).

2. Глаголите, които имат втори страдателен аорист, имат по правило сигматичен или асигматичен аорист. Те нямат аорист втори в действителен и медиален залог. В това отношение прави изключение глаголът τρέπω ʽобръщамʼ, който има всичките форми на първия и втория аорист:

[1] Или γραφείημεν, γραφείητε, γραφείησαν.

ἔτρεψα и ἔτραπον обърнах
ἐτρεψάμην отблъснах, ἐτραπόμην обърнах се в бягство
ἐτρέφθην обърнат съм в бягство, ἐτράφην обърнах се в бягство и обърнат съм в бягство.

3. Основната гласна на глаголите с коренен аорист е кратка. Само глаголът πλήττω 'удрям' има дълга гласна: ἐπλήγην от основа πληγ-. Сложните глаголи от него се явяват с кратка гласна: ἐκπλήττω 'изплашвам', основа ἐκπλᾰγ- — ἐξεπλάγην.

Глаголи с втори страдателен аорист

ἀλλάττω	променям,	гл. осн.	ἀλλᾰγ-	ἠλλάγην (с двусрична основа)
βάπτω	натопявам,	„	βᾰφ-	ἐβάφην
βλάπτω	вредя,	„	βλᾰβ-	ἐβλάβην
βλέπω	гледам,	„	βλεπ-	ἐβλέπην
θάπτω	погребвам,	„	τᾰφ,	ἐτάφην
κλίνω	наклонявам,	„	κλῐν-	ἐκλίνην
κόπτω	сека,	„	κοπ-	ἐκόπην
κρύπτω	крия,	„	κρῠφ-	ἐκρύφην и ἐκρύβην
λέγω	казвам,	„	λεγ-	ἐλέγην
μαίνομαι	лудувам,	„	μᾰν-	ἐμάνην
μάττω	меся,	„	μᾰγ-	ἐμάγην
πλήσσω	удрям, бия,	„	πληγ-, πλᾰγ-	ἐπλήγην (с дълга гласна)
πνίγω	душа, давя,	„	πνῐγ-	ἐπνίγην
ῥάπτω	зашивам,	„	ῥᾰφ-	ἐρράφην
ῥίπτω	хвърлям,	„	ῥῐφ-	ἐρρίφην
σήπω	правя да гние,	„	σᾰπ-	ἐσάπην
σκάπτω	ровя, копая,	„	σκᾰφ-	ἐσκάφην
σύρω	влача,	„	σῠρ-	ἐσύρην
σφάλλω	събарям,	„	σφᾰλ-	ἐσφάλην
σφάττω	коля,	„	σφᾰγ-	ἐσφάγην
τήκω	стопявам,	„	τᾰκ-	ἐτάκην
τρίβω	търкам,	„	τρῐβ-	ἐτρίβην
τύπτω	удрям,	„	τῠπ-	ἐτύπην
τύφω	правя да пуши,	„	τῠφ-	ἐτύφην
φαίνω	показвам,	„	φᾰν-	ἐφάνην
φλέγω	запалям,	„	φλεγ-	ἐφλέγην } без степенуване
ψέγω	укорявам,	„	ψεγ-	ἐψέγην } без степенуване

Глаголи, които степенуват ε в α

δέρω	дера,	гл. осн.	δερ- от δρ-	ἐδάρην
κείρω	стрижа,	„	κερ-	ἐκάρην
κλέπτω	крада,	„	κλεπ-	ἐκλάπην
πείρω	пробождам,	„	περ-	ἐπάρην
πλέκω	плета,	„	πλεκ-	ἐπλάκην

σπείρω	сея,	гл. осн. σπερ-	ἐσπάρην
στέλλω	изпращам,	„ στελ-	ἐστάλην
τρέπω	обръщам, въртя,	„ τρεπ-	ἐτράπην
στρέφω	обръщам,	„ στρεφ-	ἐστράφην
τρέφω	храня,	„ τρεφ-	ἐτράφην
φθείρω	унищожавам,	„ φθερ-	ἐφθάρην.

Някои от тези глаголи образуват и първи страдателен аорист, без да има разлика в значението им.

ἀλλάττω	променям,	гл. осн. ἀλλαγ-	ἠλλάγην	ἠλλάχθην
βλάπτω	вредя,	„ „ βλαβ-	ἐβλάβην	ἐβλάφθην
κρύπτω	крия,	„ „ κρυφ-	ἐκρύφην	ἐκρύφθην
ῥίπτω	хвърлям,	„ „ ῥιφ-	ἐρρίφην	ἐρρίφθην
τρέφω	храня,	„ „ τρεφ-	ἐτράφην	ἐθρέφθην
φλέγω	запалвам,	„ „ φλεγ-	ἐφλέγην	ἐφλέχθην.

От някои глаголи първият страдателен аорист има страдателно значение, а вторият — възвратно, например от φαίνω 'показвам', *aor. I pass.* ἐφάνθην 'показан съм' и *aor. II pass.* ἐφάνην 'показах се, явих се'.

Futūrum secundum passīvi

§ 161. Второ бъдеще време в страдателен залог *(futūrum secundum passīvi)* се образува от глаголите, които имат втори страдателен аорист. Характеристиката на второто страдателно бъдеще се отличава от тази за първо страдателно бъдеще само по липсата на съгласната θ: вместо θησ се явява ησ. Спрежението е напълно еднакво със спрежението на първото страдателно бъдеще време (§ 120).

От глагола γράφω *fut. II pass.* е γραφήσομαι.

	Indicatīvus	*Optatīvus*	*Infinitīvus*	*Participium*
Sg. 1.	γραφήσομαι	γραφησοίμην	γραφήσεσθαι	γραφησόμενος
2.	γραφήσῃ	γραφήσοιο		γραφησομένη
3.	γραφήσεται	γραφήσοιτο		γραφησόμενον
Pl. 1.	γραφησόμεθα	γραφησοίμεθα		
2.	γραφήσεσθε	γραφήσοισθε		
3.	γραφήσονται	γραφήσοιντο		

Едносричните основи степенуват ε в α: δέρω — δαρήσομαι.

В атическия диалект *futūrum II passīvi* по-често се употребява от следните глаголи:

ἀπαλλάττω	освобождавам,	гл. осн. ἀπ-αλλαγ-	: ἀπαλλαγήσομαι
βλάπτω	вредя,	„ „ βλαβ-	: βλαβήσομαι
(δια)φθείρω	унищожавам,	„ „ (δια)φθερ-	: διαφθαρήσομαι
κόπτω	сека,	„ „ κοπ-	: κοπήσομαι
πλήττω	бия,	„ „ πληγ-	: πληγήσομαι

πνίγω	душа,	гл. осн.	πνιγ-	: πνιγήσομαι	
στέλλω	изпращам,	„ „	στελ-	: σταλήσομαι	
στρέφω	обръщам,	„ „	στρεφ-	: στραφήσομαι	
συλ-λέγω	събирам,	„ „	συλ-λεγ-	: συλ-λεγήσομαι	
σφάλλω	събарям,	„ „	σφαλ-	: σφαλήσομαι	
τρίβω	трия,	„ „	τριβ-	: τριβήσομαι	
φαίνω	показвам,	„ „	φαν-	: φανήσομαι	и др.

Perfectum secundum и plusquamperfectum secundum

§ 162. Втори перфект и втори плусквамперфект в действителен залог *(perfectum II et plusquamperfectum II actīvi)* се образуват от всички глаголи с основа на г у т у р а л и л а б и а л *(verba gutturalia et verba labialia)* и от някои глаголи с основа на ликвидна и дентална съгласна. Тези втори времена не приемат съгласната характеристика κ, която се среща при първия перфект и първия плусквамперфект в действителен залог. От глагола γράφω 'пиша' втори перфект е γέγραφα, а втори плусквамперфект е ἐγεγράφειν. Спрежението напълно съвпада със спрежението на съответните първи времена (§ 123, 125).

Perfectum secundum						
Indicatīvus		*Coniunctīvus*	*Optatīvus*	*Imperat.*	*Infinitīvus*	
Sg.	1.	γέγραφα	γεγράφω	γεγράφοιμι	—	γεγραφέναι
	2.	γέγραφας	γεγράφῃς	γεγράφοις	γέγραφε	*Participium*
	3.	γέγραφε(ν)	γεγράφῃ	γεγράφοι	γεγραφέτω	γεγραφώς, ότος
Pl.	1.	γεγράφαμεν	γεγράφωμεν	γεγράφοιμεν	—	γεγραφυῖα, υίας
	2.	γεγράφατε	γεγράφητε	γεγράφοιτε	γεγράφετε	γεγραφός, ότος
	3.	γεγράφασι(ν)	γεγράφωσι(ν)	γεγράφοιεν	γεγραφόντων	
Plusquamperfectum secundum						
Sg.	1.	ἐγεγράφειν	*Pl.* ἐγεγράφεμεν			
	2.	ἐγεγράφεις	ἐγεγράφετε			
	3.	ἐγεγράφει	ἐγεγράφεσαν			

При образуването на втория перфект и втория плусквамперфект има следните особености:

1. Глаголите с едносрична дълга основа не се променят.

φεύγω	бягам,	гл. основа	φευγ-	: πέφευγα,	ἐπεφεύγειν
κράζω	викам,	„	κρᾱγ-	: κέκρᾱγα,	ἐκεκρᾱ́γειν
φρίττω	треперя,	„	φρῑκ-	: πέφρῑκα,	ἐπεφρῑ́κειν.

2. Глаголите с кратка едносрична и с дълга двусрична основа променят *tenuis et media* в съответната *aspirata* — става аспирация на нямата съгласна.

τάττω	нареждам,	гл. основа	τᾰγ-	: τέταχα,	ἐτετάχειν
βλάπτω	вредя,	„	βλᾰβ-	: βέβλαφα,	ἐβεβλάφειν

κόπτω	сека,	гл. осн. κοπ-	: κέκοφα,	ἐκεκόφειν
κηρύττω	известявам,	„ κηρῡκ-	: κεκήρῡχα,	ἐκεκηρύχειν.

3. Коренната гласна ε се степенува в ο, коренната гласна α минава в η и двугласната ει се степенува в οι.

τρέφω	храня,	гл. основа τρεφ-	: τέτροφα,	ἐτετρόφειν
σήπω	правя да гние,	„ σᾰπ-	: σέσηπα,	ἐσεσήπειν
λείπω	оставям,	„ λειπ-	: λέλοιπα,	ἐλελοίπειν.

4. С аспирация и степенуване — особеностите на втория и третия случай се явяват в един глагол.

κλέπτω	крада,	гл. основа κλεπ-	: κέκλοφα,	ἐκεκλόφειν
λαμβάνω	вземам,	„ λαβ-	: εἴληφα	εἰλήφειν.

В атическия диалект се употребяват по-често следните глаголи с втори перфект и втори плусквамперфект.

Без промяна на основата

βάπτω	натопявам,	гл. осн. βᾰφ-	: βέβαφα,	ἐβεβάφειν
θάπτω	погребвам,	„ τᾰφ-	: τέταφα,	ἐτετάφειν
κλάζω	викам, звуча,	„ κλαγγ-	: κέκλαγγα,	ἐκεκλάγγειν
κύπτω	навеждам се,	„ κῡφ-	: κέκῡφα,	ἐκεκῡ́φειν
σκάπτω	копая,	„ σκᾰφ-	: ἔσκαφα,	ἐσκάφειν
τρίζω	чуруликам,	„ τρῑγ-	: τέτρῑγα,	ἐτετρῑ́γειν
φρίττω	треперя,	„ φρῑκ-	: πέφρῑκα,	ἐπεφρῑ́κειν.

Не се променят и глаголите с кратка гласна в основата, ако завършват на *aspirata*.

С аспирация на съгласната

διώκω	преследвам,	гл. осн. διωκ-	: δεδίωχα	ἐδεδιώχειν
θλίβω	притискам,	„ θλῐβ-	: τέθλιφα	ἐτεθλίφειν
τρίβω	трия,	„ τρῐβ-	: τέτριφα	ἐτετρίφειν
λάπτω	лижа, лоча,	„ λᾰπ-	: λέλαφα	ἐλελάφειν
τύπτω	удрям,	„ τῠπ-	: τέτυφα	ἐτετύφειν
ἀλλάττω	променям,	„ ἀλλᾰγ-	: ἤλλαχα	ἠλλάχειν
μάττω	меся,	„ μᾰγ-	: μέμαχα	ἐμεμάχειν
πράττω	правя, върша,	„ πρᾱγ-	: πέπρᾱχα	ἐπεπράχειν
			πέπρᾱγα	ἐπεπράγειν
φυλάττω	пазя,	„ φυλᾰκ-	: πεφύλαχα	ἐπεφυλάχειν
βλέπω	гледам,	„ βλεπ-	: βέβλεφα	ἐβεβλέφειν
πλέκω	плета,	„ πλεκ-	: πέπλεχα	ἐπεπλέχειν

(последните два глагола нямат степенуване, макар че имат едносрична основа на ε).

Със степенуване или удължаване на коренната гласна

θάλλω	цъфтя,	гл. осн. θᾰλ-	τέθηλα	ἐτεθήλ ιν
κτείνω	убивам,	„ κτεν-	: ἔκτονα	ἐκτόνειν

μαίνομαι	лудувам,	гл. осн.	μᾰν-	: μέμηνα	ἐμεμήνειν
πείθω	убеждавам,	„	πιθ-, πειθ-	: πέποιθα	ἐπεποίθειν
πλήττω	удрям,	„	πληγ-, πλᾰγ-	: πέπληγα	ἐπεπλήγειν
σπείρω	сея,	„	σπερ-	: ἔσπορα	ἐσπόρειν
στέργω	обичам,	„	στεργ-	: ἔστοργα	ἐστόργειν
στρέφω	обръщам,	„	στρεφ-	: ἔστροφα	ἐστρόφειν
ταράττω	смущавам,	„	ταρᾰχ-	: τετάρᾱχα	ἐτεταράχειν
	(с двусрична основа на кратка гласна)				
τήκω	топя,	„	τακ-	: τέτηκα	ἐτετήκειν
τίκτω	раждам,	„	τεκ-	: τέτοκα	ἐτετόκειν
τρέφω	храня,	„	τρεφ-	: τέτροφα	ἐτετρόφειν
φαίνω	показвам,	„	φᾰν-	: πέφηνα	ἐπεφήνειν
φθείρω	унищожавам,	„	φθερ-	: ἔφθορα	ἐφθόρειν
χαίνω	зевам,	„	χᾰν-	: κέχηνα	ἐκεχήνειν

С аспирация и степенуване

λέγω	събирам,	гл. основа	λεγ-	: εἴλοχα	εἰλόχειν
πέμπω	пращам,	„	πεμπ-	: πέπομφα	ἐπεπόμφειν
τρέπω	обръщам,	„	τρεπ-	: τέτροφα	ἐτετρόφειν
λαμβάνω	вземам,	„	λαβ-	: εἴληφα	εἰλήφειν
ἄγω	водя,	„	ἀγ-	: ἦχα	ἤχειν.

От примерите се вижда, че при отделни глаголи има отклонение от правилата, например глаголите βλέπω и πλέκω имат едносрична основа, но не степенуват ε в ο, а глаголите ἀλλάττω, φυλάττω имат двусрична основа с кратка гласна, но получават аспирация. Отклоненията се обясняват с влияние на други глаголи.

Отделни глаголи имат първи и втори перфект. Обикновено първият има преходно значение, а вторият — непреходно: πέπεικα ʽубедил съмʼ и πέποιθα ʽубеден съмʼ от глагола πείθω ʽубеждавамʼ; πέφαγκα показал съмʼ и πέφηνα ʽявил съм сеʼ от глагола φαίνω ʽпоказвамʼ.

Атематичен аорист (aoristus athematicus)

§ 163. Няколко глагола с основа на α, ε, ο, υ образуват в действителен залог аорист без характеристика и без съединителни гласни. Личните окончания се явяват направо към корена на глагола. Затова този аорист се нарича атематичен или коренен *(aoristus athematicus)*.

Основата на глагола се явява удължена в индикатив, императив и инфинитив. В конюнктив и оптатив става контракция с гласните α, ε, ο и завършъците за тези наклонения. При тези наклонения се запазват тематичните гласни: ω и η за *coniunctīvus* и ιη и ι, ιε за *optatīvus*.

Пред ντ гласната от основата е винаги кратка, затова в *imperatīvus* 3 л. мн. число формата е с кратка гласна: γνόντων, но γνῶθι, γνώτω и γνῶτε, βάντων, но βῆθι, βήτω, βῆτε и пр.

Таблица на спрежението на атематичния аорист

		βαίνω вървя *основа* βη-/βᾰ-	διδράσκω бягам δρᾱ-/δρᾰ-	ῥέω тека ῥυη-/ῥυε-	γιγνώσκω узнавам γνω-/γνο-	δύω потопявам δῡ-/δῠ-
Indicatīvus	*Sg.* 1.	ἔβην	ἔδρᾱν	ἐρρύην	ἔγνων	ἔδῡν
	2.	ἔβης	ἔδρᾱς	ἐρρύης	ἔγνως	ἔδῡς
	3.	ἔβη	ἔδρᾱ	ἐρρύη	ἔγνω	ἔδῡ
	Pl. 1.	ἔβημεν	ἔδρᾱμεν	ἐρρύημεν	ἔγνωμεν	ἔδῡμεν
	2.	ἔβητε	ἔδρᾱτε	ἐρρύητε	ἔγνωτε	ἔδῡτε
	3.	ἔβησαν	ἔδρᾱσαν	ἐρρύησαν	ἔγνωσαν	ἔδῡσαν
Coniunctivus	*Sg.* 1.	βῶ	δρῶ	ῥυῶ	γνῶ	δύω
	2.	βῇς	δρᾷς	ῥυῇς	γνῷς	δύῃς
	3.	βῇ	δρᾷ	ῥυῇ	γνῷ	δύῃ
	Pl. 1.	βῶμεν	δρῶμεν	ῥυῶμεν	γνῶμεν	δύωμεν
	2.	βῆτε	δρᾶτε	ῥυῆτε	γνῶτε	δύητε
	3.	βῶσι(ν)	δρῶσι(ν)	ῥυῶσι(ν)	γνῶσι(ν)	δύωσι(ν)
Optatīvus	*Sg.* 1.	βαίην	δραίην	ῥυείην	γνοίην	
	2.	βαίης	δραίης	ῥυείης	γνοίης	
	3.	βαίη	δραίη	ῥυείη	γνοίη	
	Pl. 1.	βαῖμεν	δραῖμεν	ῥυεῖμεν	γνοῖμεν	
	2.	βαῖτε	δραῖτε	ῥυεῖτε	γνοῖτε	
	3.	βαῖεν	δραῖεν	ῥυεῖεν	γνοῖεν	
Imperatīvus	*Sg.* 2.	βῆθι	δρᾶθι		γνῶθι	δῦθι
	3.	βήτω	δράτω		γνώτω	δύτω
	Pl. 2.	βῆτε	δρᾶτε		γνῶτε	δῦτε
	3.	βάντων	δράντων		γνόντων	δύντων
Inf.		βῆναι	δρᾶναι	ῥυῆναι	γνῶναι	δῦναι
Participium	*m*	βάς, βάντος	δράς, δράντος	ῥυείς, ῥυέντος	γνούς, γνόντος	δύς, δύντος
	f	βᾶσα, βάσης	δρᾶσα, δράσης	ῥυεῖσα, ῥυείσης	γνοῦσα, γνούσης	δῦσα, δύσης
	n	βάν, βάντος	δράν, δράντος	ῥυέν, ῥυέντος	γνόν, γνόντος	δύν, δύντος

§ 164. 1. В множествено число на оптатив има и дублетни форми с характеристика ιη; βαίημεν, βαίητε, βαίησαν; δραίημεν, ῥυείημεν, γνοίημεν.

2. Окончанието за неопределената форма е -ναι.

3. Трето лице мн. число в индикатив и оптатив има окончание -σαν, както при страдателния аорист (§ 122, 13).

4. Във 2 лице на заповедната форма е запазено окончанието -θι.

5. Оптатив от δύω се употребява рядко: δυίην, δυίης, δυίη; δυῖμεν и δυίημεν, δυῖτε и δυίητε, δυῖεν и δυίησαν.

6. Причастието е образувано със суфикса -ντ. След изпадане на ντ пред σ е станало заменително удължение на коренната гласна: βᾱ́ς от *βᾰντς, ῥυείς от *ῥυεντς, γνούς от *γνοντς, δῡ́ς от *δῠντς.

7. Атематичният аорист има възвратно или страдателно значение, а само формата ἔγνων има преходно значение. От глагола ἀποδιδράσκω 'избягвам' формата ἀπέδραν има преходно и непреходно значение.

8. Глаголите с атематичен аорист имат обикновено медиално бъдеще време и активен перфект: βήσομαι — βέβηκα, δράσομαι — δέδρᾱκα, ῥυήσομαι — ἐρρύηκα, γνώσομαι — ἔγνωκα, δύσομαι — δέδυκα.

9. При глаголите с основа на υ формите за конюнктив съвпадат със същите форми за презенс в действителен залог: δύω.

10. Глаголите с атематичен аорист са малко. Освен споменатите по-често се употребяват следните глаголи:

φθάνω	изпреварвам, гл. осн.	φθη-/φθα- :	ἔφθην
χαίρω	радвам се, „	χαρη-/χαρε- :	ἐχάρην
ἁλίσκομαι	улавям се, „	ἁλω-/ἁλο- :	ἑάλων, ἥλων
βιόω	живея, „	βιω-/βιο- :	ἐβίων
φύομαι	произлизам, „	φῡ-/φῠ- :	ἔφυν.

11. Медиален аорист без съединителна гласна се образува от ὠνέομαι 'купувам' — ἐπριάμην 'купих', основа πριᾰ-/πριᾰ-.

Indicatīvus	Coniunctīvus	Optatīvus	Imperatīvus	Infinitīvus
Sg. 1. ἐπριάμην	πρίωμαι	πριαίμην	—	πρίασθαι
2. ἐπρίω	πρίῃ	πρίαιο	πρίω	*Participium*
3. ἐπρίατο	πρίηται	πρίαιτο	πριάσθω	πριάμενος
Pl. 1. ἐπριάμεθα	πριώμεθα	πριαίμεθα	—	πριαμένη
2. ἐπρίασθε	πρίησθε	πρίαισθε	πρίασθε	πριάμενον
3. ἐπρίαντο	πρίωνται	πρίαιντο	πριάσθων	

Imperatīvus 2 л. sing. има и форма πρίασο — без изпадане на съгласната σ.

12. В Омировия език се явяват атематични форми и в медиум, но от кратката основа, както е при глаголите от второ спрежение (§ 230, 7).

Забележка. Глаголът ἀποσβέννυμι 'угасвам' е от второ спрежение и образува коренен аорист: ἀπέσβην 'угаснах'.

ВТОРО СПРЕЖЕНИЕ

Общи сведения

§ 165. 1. Глаголите от второ спрежение образуват някои времена без съединителна гласна. Затова те се наричат още атематични глаголи, а спрежението — атематично. Съединителна гласна няма в индикатив, императив, инфинитив и партицип на сегашно време във всичките залози, в имперфект също в трите залога и в индикатив и императив на аорист втори в действителен и среден залог. Например формата παιδεύ-ο-μεν 'възпитаваме' е от първо спрежение със съединителна гласна, а формата δίδο-μεν 'даваме' е от второ спрежение без съединителна гласна — в случая гласната ο принадлежи към глаголния корен.

2. Глаголите от второ спрежение имат почти същите лични окончания, които имат и глаголите от първо спрежение. Специални и пообособени лични окончания се явяват само в следните форми:

а. В индикатив на действителния залог за сегашно време.

Sg.	1. -μι	*Pl.*	-μεν
	2. -ς		-τε
	3. -σι(ν)		-ᾱσι(ν)

Поради личното окончание -μι в първо лице и глаголите се наричат μι-глаголи или μι-спрежение.

б. Личното окончание за 3 лице мн. число на действителния залог за историческите времена е -σαν, както при коренния аорист и аорист в страдателен залог на глаголите от първо спрежение (§ 122, 13; 164, 3).

в. Неопределената форма в действителен залог се образува със суфикса -ναι.

г. Действителното причастие се образува със суфикса -ντ. Съчетанието ντ изпада пред σ и предходната гласна се удължава: διδούς от *διδοντς, τιθείς от *τιθεντς, ἱστᾱ́ς от *ἱστᾰντς.

Деление на глаголите от второ спрежение

§ 166. Глаголите от второ спрежение се разделят на три групи в зависимост от начина, по който образуват сегашната си основа.

1. Към първата група принадлежат глаголите, на които сегашната основа се образува с удвоение, при което началната съгласна се повтаря с гласната ι: δί-δω-μι 'давам', сег. основа διδω-/ο- от гл. основа δο-.

2. Към втората група принадлежат глаголите, на които сегашната основа се образува с характеристиката νυ: δείκνῡμι 'показвам', сег. основа δεικνῡ-/ῠ- от гл. основа δεικ-.

3. Към третата група принадлежат глаголи, на които сегашната основа съвпада с глаголната: φημί 'казвам', сег. и глаголна основа φη-/φᾰ-.

ГЛАГОЛИ С УДВОЕНА СЕГАШНА ОСНОВА

§ 167. Основата на глаголите от тази група завършва на гласните ο, ε, α. Сегашната основа се е образувала с повтаряне на началната съгласна и гласната ι.

δίδωμι	давам,	сег. осн.	διδο-,	гл. осн.	δο-
τίθημι	турям,	„ „	τιθε-,	„ „	θε-
ἵημι	пращам,	„ „	ἱε-,	„ „	ἑ-
ἵστημι	поставям,	„ „	ἱστα-	„ „	στα-.

Основната гласна се удължава:

а. В сегашната основа само в единствено число на *indicatīvus praesentis actīvi.*

б. В миналата основа само в единствено число на *indicatīvus aoristi secundi actīvi* и във всички форми на *futūrum actīvi et medii, perfectum* и *plusquamperfectum actīvi.*

Отделни форми в ед. число на имперфект в действителен залог се образуват с удължение, а други със съединителна гласна като контрахираните глаголи (§ 169, 6).

(Вж. спрежението на презенс и имперфект в трите залога на стр. 146—147 и на аорист в действителен и възвратен залог на стр. 148—149 — таблици **§ 168 и 169**).

Обяснения

§ 170. 1. Удвоението на глаголите ἵημι и ἵστημι е от *jijημι и *σιστημι. Началните съгласни j и σ са изпаднали и вместо тях се е явил *spiritus asper*. Формите ἱᾶσι от ἱέασι и ἱστᾶσι от ἱστάασι са образувани с контракция.

2. Конюнктив се образува с тематичните гласни ω и η, както при глаголите от първо спрежение. При контрахирането на глагола ἵστημι се явява η вместо α, понеже се образува от дългата основа на η, а не от кратката основа на α: ἱστῇ от ἱστήῃ, ἱστῆτε от ἱστήητε.

3. Оптатив се образува в действителен залог с характеристиката ιη за ед. число и ι или ιε за мн. число. В множествено число се явяват рядко и форми с ιη: διδοίημεν, διδοίητε, διδοίησαν, τιθείημεν, ἱείημεν, ἱσταίημεν и т. н.

4. В императив на сегашно време няма съединителна гласна, но 2 лице ед. число е образувано със съединителна гласна и контракция: δίδου от *διδοε, τίθει от *τιθεε, ἵει от *ἱεε, но ἵστη — с удължена основа.

5. Интервокалната σ в окончанията -σαι и -σο се запазва в *indic.* и *imperatīvus praesentis* и в *imperfectum.*

6. Формите за активния имперфект в единствено число са образувани с удължение (ἵστην, ἐτίθην) или със съединителна гласна по аналогия на глаголите от първо спрежение (ἐδίδουν от *ἐδιδοον, ἐτίθεις от *ἐτιθε-ε-ς и т. н.).

7. Глаголът ἵστημι образува в *actīvum* коренен аорист, а в медиум има само сигматичен аорист. Спрежението на ἔστην напълно съвпада със спрежението на коренния аорист от глаголи с основа на α (§ 163).

8. Сравнително рядко се явяват и форми за 2 лице на сегашно време в действителен залог с окончание -σθα: τίθησθα, δίδοισθα.

Actīvum						
Основи			διδω-/διδο-	τιϑη-/τιϑε-	ἱη-/ἱε-	ἱστη-/ἱστα-
Praesens						
Indicatīvus	*Sg.*	1.	δί-δω-μι	τί-ϑη-μι	ἵ-η-μι	ἵ-στη-μι
		2.	δί-δω-ς	τί-ϑη-ς	ἵ-η-ς	ἵ-στη-ς
		3.	δί-δω-σι(ν)	τί-ϑη-σι(ν)	ἵ-η-σι(ν)	ἵ-στη-σι(ν)
	Pl.	1.	δί-δο-μεν	τί-ϑε-μεν	ἵ-ε-μεν	ἵ-στα-μεν
		2.	δί-δο-τε	τί-ϑε-τε	ἵ-ε-τε	ἵ-στα-τε
		3.	δι-δό-ασι(ν)	τι-ϑέ-ασι(ν)	ἱ-ᾶσι(ν)	ἱ-στᾶσι(ν)
Coniunctīvus	*Sg.*	1.	διδῶ	τιϑῶ	ἱῶ	ἱστῶ
		2.	διδῷς	τιϑῇς	ἱῇς	ἱστῇς
		3.	διδῷ	τιϑῇ	ἱῇ	ἱστῇ
	Pl.	1.	διδῶμεν	τιϑῶμεν	ἱῶμεν	ἱστῶμεν
		2.	διδῶτε	τιϑῆτε	ἱῆτε	ἱστῆτε
		3.	διδῶσι(ν)	τιϑῶσι(ν)	ἱῶσι(ν)	ἱστῶσι(ν)
Optatīvus	*Sg.*	1.	διδοίη-ν	τιϑείην	ἱείην	ἱσταίην
		2.	διδοίη-ς	τιϑείης	ἱείης	ἱσταίης
		3.	διδοίη	τιϑείη	ἱείη	ἱσταίη
	Pl.	1.	διδοῖ-μεν	τιϑεῖμεν	ἱεῖμεν	ἱσταῖμεν
		2.	διδοῖ-τε	τιϑεῖτε	ἱεῖτε	ἱσταῖτε
		3.	διδοῖε-ν	τιϑεῖεν	ἱεῖεν	ἱσταῖεν
Imperatīvus	*Sg.*	2.	δίδου	τίϑει	ἵει	ἵστη
		3.	διδότω	τιϑέτω	ἱέτω	ἱστάτω
	Pl.	2.	δίδοτε	τίϑετε	ἵετε	ἵστατε
		3.	διδόντων	τιϑέντων	ἱέντων	ἱστάντων
Infinitīvus			διδόναι	τιϑέναι	ἱέναι	ἱστάναι
Part.		*m*	διδούς, όντος	τιϑείς, έντος	ἱείς, έντος	ἱστάς, άντος
		f	διδοῦσα, ούσης	τιϑεῖσα, είσης	ἱεῖσα, είσης	ἱστᾶσα, άσης
		n	διδόν, όντος	τιϑέν, έντος	ἱέν, έντος	ἱστάν, άντος
Imperfectum						
Indicatīvus	*Sg.*	1.	ἐ-δί-δου-ν	ἐ-τί-ϑη-ν	ἵ-ει-ν	ἵ-στη-ν
		2.	ἐ-δί-δου-ς	ἐ-τί-ϑει-ς	ἵ-ει-ς	ἵ-στη-ς
		3.	ἐ-δί-δου	ἐ-τί-ϑει	ἵ-ει	ἵ-στ-η
	Pl.	1.	ἐ-δί-δο-μεν	ἐ-τί-ϑε-μεν	ἵ-ε-μεν	ἵ-στα-μεν
		2.	ἐ-δί-δο-τε	ἐ-τί-ϑε-τε	ἵ-ε-τε	ἵ-στα-τε
		3.	ἐ-δί-δο-σαν	ἐ-τί-ϑε-σαν	ἵ-ε-σαν	ἵ-στα-σαν

Medium-passīvum			
διδο-	τιθε-	ἱε-	ἱστα-
Praesens			
δί-δο-μαι	τί-θε-μαι	ἵ-ε-μαι	ἵ-στα-μαι
δί-δο-σαι	τί-θε-σαι	ἵ-ε-σαι	ἵ-στα-σαι
δί-δο-ται	τί-θε-ται	ἵ-ε-ται	ἵ-στα-ται
δι-δό-μεθα	τι-θέ-μεθα	ἱ-έ-μεθα	ἱ-στά-μεθα
δί-δο-σθε	τί-θε-σθε	ἵ-ε-σθε	ἵ-στα-σθε
δί-δο-νται	τί-θε-νται	ἵ-ε-νται	ἵ-στα-νται
διδῶμαι	τιθῶμαι	ἱῶμαι	ἱστῶμαι
διδῷ	τιθῇ	ἱῇ	ἱστῇ
διδῶται	τιθῆται	ἱῆται	ἱστῆται
διδώμεθα	τιθώμεθα	ἱώμεθα	ἱστώμεθα
διδῶσθε	τιθῆσθε	ἱῆσθε	ἱστῆσθε
διδῶνται	τιθῶνται	ἱῶνται	ἱστῶνται
διδοίμην	τιθείμην	ἱείμην	ἱσταίμην
διδοῖο	τιθεῖο	ἱεῖο	ἱσταῖο
διδοῖτο	τιθεῖτο	ἱεῖτο	ἱσταῖτο
διδοίμεθα	τιθείμεθα	ἱείμεθα	ἱσταίμεθα
διδοῖσθε	τιθεῖσθε	ἱεῖσθε	ἱσταῖσθε
διδοῖντο	τιθεῖντο	ἱεῖντο	ἱσταῖντο
δίδοσο	τίθεσο	ἵεσο	ἵστασο
διδόσθω	τιθέσθω	ἱέσθω	ἱστάσθω
δίδοσθε	τίθεσθε	ἵεσθε	ἵστασθε
διδόσθων	τιθέσθων	ἱέσθων	ἱστάσθων
δίδοσθαι	τίθεσθαι	ἵεσθαι	ἵστασθαι
διδόμενος	τιθέμενος	ἱέμενος	ἱστάμενος
διδομένη	τιθεμένη	ἱεμένη	ἱσταμένη
διδόμενον	τιθέμενον	ἱέμενον	ἱστάμενον
Imperfectum			
ἐ-δι-δό-μην	ἐ-τι-θέ-μην	ἱ-έ-μην	ἱ-στά-μην
ἐ-δί-δο-σο	ἐ-τί-θε-σο	ἵ-ε-σο	ἵ-στα-σο
ἐ-δί-δο-το	ἐ-τί-θε-το	ἵ-ε-το	ἵ-στα-το
ἐ-δι-δό-μεθα	ἐ-τι-θέ-μεθα	ἱ-έ-μεθα	ἱ-στά-μεθα
ἐ-δί-δο-σθε	ἐ-τί-θε-σθε	ἵ-ε-σθε	ἵ-στα-σθε
ἐ-δί-δο-ντο	ἐ-τί-θε-ντο	ἵ-ε-ντο	ἵ-στα-ντο

		δίδωμι давам δω-/δο-	τίθημι турям θη-/θε-	ἵημι пращам ἡ-/ἑ-	ἵστημι поставям στη-/στα-
Indicativus	*Sg.* 1.	ἔ-δω-κα	ἔ-θη-κα	ἧ-κα	ἔ-στη-ν
	2.	ἔ-δω-κας	ἔ-θη-κας	ἧ-κας	ἔ-στη-ς
	3.	ἔ-δω-κε(ν)	ἔ-θη-κε(ν)	ἧ-κε(ν)	ἔ-στη
	Pl. 1.	ἔ-δο-μεν	ἔ-θε-μεν	εἷ-μεν	ἔ-στη-μεν
	2.	ἔ-δο-τε	ἔ-θε-τε	εἷ-τε	ἔ-στη-τε
	3.	ἔ-δο-σαν	ἔ-θε-σαν	εἷ-σαν	ἔ-στη-σαν
Coniunctivus	*Sg.* 1.	δῶ	θῶ	ὧ	στῶ
	2.	δῷς	θῇς	ἧς	στῇς
	3.	δῷ	θῇ	ἧ	στῇ
	Pl. 1.	δῶμεν	θῶμεν	ὧμεν	στῶμεν
	2.	δῶτε	θῆτε	ἧτε	στῆτε
	3.	δῶσι(ν)	θῶσι(ν)	ὧσι(ν)	στῶσι(ν)
Optativus	*Sg.* 1.	δοίην	θείην	εἵην	σταίην
	2.	δοίης	θείης	εἵης	σταίης
	3.	δοίη	θείη	εἵη	σταίη
	Pl. 1.	δοῖμεν, δοίημεν	θεῖμεν, θείημεν	εἷμεν, εἵημεν	σταῖμεν, σταίημεν
	2.	δοῖτε, δοίητε	θεῖτε, θείητε	εἷτε, εἵητε	σταῖτε, σταίητε
	3.	δοῖεν, δοίησαν	θεῖεν, θείησαν	εἷεν, εἵησαν	σταῖεν, σταίησαν
Imperativus	*Sg.* 2.	δός	θές	ἕς	στῆθι
	3.	δότω	θέτω	ἕτω	στήτω
	Pl. 2.	δότε	θέτε	ἕτε	στῆτε
	3.	δόντων	θέντων	ἕντων	στάντων
Infin.		δοῦναι	θεῖναι	εἷναι	στῆναι
Participium	*m*	δούς, δόντος	θείς, θέντος	εἵς, ἕντος	στάς, στάντος
	f	δοῦσα, δούσης	θεῖσα, θείσης	εἷσα, εἵσης	στᾶσα, στάσης
	n	δόν, δόντος	θέν, θέντος	ἕν, ἕντος	στάν, στάντος

vi et medii

δο-	θε-	ἑ-	*Aoristus I* στησα-
ἐ-δό-μην ἔ-δου ἔ-δο-το ἐ-δό-μεθα ἔ-δο-σθε ἔ-δο-ντο	ἐ-θέ-μην ἔ-θου ἔ-θε-το ἐ-θέ-μεθα ἔ-θε-σθε ἔ-θε-ντο	εἵ-μην εἷ-σο εἷ-το εἵ-μεθα εἷ-σθε εἷ-ντο	ἐ-στησά-μην ἐ-στήσω ἐ-στήσα-το ἐ-στησά-μεθα ἐ-στήσα-σθε ἐ-στήσα-ντο
δῶμαι δῷ δῶται δώμεθα δῶσθε δῶνται	θῶμαι θῇ θῆται θώμεθα θῆσθε θῶνται	ὧμαι ᾗ ἧται ὥμεθα ἧσθε ὧνται	στήσωμαι στήσῃ στήσηται στησώμεθα στήσησθε στήσωνται
δοίμην δοῖο δοῖτο δοίμεθα δοῖσθε δοῖντο	θείμην θεῖο θεῖτο θείμεθα θεῖσθε θεῖντο	εἵμην εἷο εἷτο εἵμεθα εἷσθε εἷντο	στησαίμην στήσαιο στήσαιτο στησαίμεθα στήσαισθε στήσαιντο
δοῦ δόσθω δόσθε δόσθων	θοῦ θέσθω θέσθε θέσθων	οὗ ἕσθω ἕσθε ἕσθων	στῆσαι στησάσθω στήσασθε στησάσθων
δόσθαι	θέσθαι	ἕσθαι	στήσασθαι
δόμενος δομένη δόμενον	θέμενος θεμένη θέμενον	ἕμενος ἑμένη ἕμενον	στησάμενος στησαμένη στησάμενον

9. Формите на *aoristus secundus actīvi* с характеристиката κα се явяват в единствено число. В множествено число се срещат рядко форми с κα: ἔδωκαν, ἐθήκαμεν, ἧκαν.

10. Окончанието на *imperatīvus aoristi actīvi* 2 л. *sg.* е *-s*: δός, θές, ἕς.

11. Формите δοῦναι, θεῖναι, εἷναι са от *δοεναι, *θεεναι, *ἑεναι.

12. Формите δοῦ, θοῦ, οὗ за *imperatīvus aoristi medii* са образувани от *δοσο, *θεσο, *ἑσο след изпадане на интервокалната σ.

13. Много нарядко се употребяват дублетни форми за индикатив на сегашно време τιθεῖς, τιθεῖ, ἱεῖς, ἱεῖ.

14. Също така рядко се явяват форми за конюнктив и оптатив с ударение извън образуваната от контракция сричка: τίθειο, ἵειτο, ἀπόδοιτο ἐπίθηται πρόηται.

15. Ударението на сложните глаголи обикновено се запазва на глагола, но в отделни случаи минава върху представката. По правило минава на двусричната представка в *imperatīvus aoristi II medii* (ἀπόδου, но. προδοῦ) и при едносрична представка при глагола ἵημι в *imperat. aor. II act.* ἄφες от ἀφίημι.

Времената от глаголната основа

§ 171. С изключение на *aoristus secundus actīvi et medii* всички други времена и форми от глаголната основа се образуват, както от глаголите по първо спрежение. Кратката основна гласна се явява дълга само в действителен залог на перфект и плусквамперфект и в действително и медиално бъдеще.

	Futūrum	*Aoristus*	*Perfectum*	*Plusquampf.*	*Adiect. ver.*
δίδωμι	δώσω δώσομαι δοθήσομαι	ἔδωκα ἐδόμην ἐδόθην	δέδωκα } δέδομαι	ἐδεδώκειν ἐδεδόμην	δοτός δοτέος
τίθημι	θήσω θήσομαι τεθήσομαι	ἔθηκα ἐθέμην ἐτέθην	τέθηκα } τέθειμαι или κεῖμαι	ἐτεθήκειν ἐτεθείμην ἐκείμην	θετός θετέος
ἵημι	ἥσω ἥσομαι ἑθήσομαι	ἧκα εἵμην εἵθην	εἷκα } εἷμαι	εἵκειν εἵμην	ἑτός ἑτέος
ἵστημι	στήσω στήσομαι σταθήσομαι	ἔστην ἐστησάμην ἐστάθην	ἕστηκα } ἕσταμαι	εἱστήκειν εἱστάμην	στατός στατέος

§ 172. 1. Формата εἶκα е от *jεjεκα, а εἴκειν от *ἐjεjεκειν.

2. Формата ἕστηκα е от *σεστηκα, а εἱστήκειν е от *ἐσεστηκειν,

3. Вместо τέθειμαι се употребява глаголът κεῖμαι ʽлежа’ в презенс, а вместо ἐτεθείμην — имперфект от същия глагол (§ 192). Формите τέθειμαι и ἐτεθείμην са образувани по аналогия на εἶμαι и εἴμην,

Форми и значение на ἵστημι

§ 173. Глаголът ἵστημι има две форми за активния аорист. Сигматичната форма ἔστησα има преходно значение, а коренният аорист има непреходно значение: ἔστην застанах, *pf.* ἕστηκα застанал съм, стоя, *plpf.* εἱστήκειν застанал бях, стоях. Преходно значение имат формите за бъдеще време: στήσω ще поставя, στήσομαι ще си поставя или ще се поставя, σταθήσομαι ще бъда поставен. Същото значение имат и аористните форми със съгласна характеристика: ἔστησα поставих, ἐστησάμην поставих себе си, ἐστάθην поставен съм. Формата ἕσταμαι има три значения: ʽпоставил съм се’, ʽпоставят ме’, ʽзаставам’. Формата ἔστησαν се явява еднаква за коренния и сигматичния аорист и затова има значение ʽзастанаха’ и ʽпоставиха’. Глаголът ἵστημι образува и бъдеще предварително време в действителен залог с характеристиката σ: ἑστήξω ще стоя.

Глаголи с основа на α

§ 174. Глаголите δίδωμι, τίθημι, ἵημι са почти единствените глаголи с основи на ο, ε в атическия диалект. От тях има много сложни глаголи. Сложни глаголи има и от ἵστημι. Като него обаче се спрягат още и следните глаголи с основа на α.

	Основа	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*	*Plusquamperf.*
ὀνίνημι полезен съм *imperf.* ὠνινάμην	ὀνα-/ὀνη-	ὀνήσω ὀνήσομαι	ὤνησα ὠνήμην	—	—
πίμπλημι πλήθω пълня	πλα-/πλη-	πλήσω πλησθήσομαι	ἔπλησα ἐπλήσθην	πέπληκα πέπλησμαι	ἐπεπλήκειν ἐπεπλήσμην
πίμπρημι πρήθω изгарям	πρα-/πρη-	πρήσω πρησθήσομαι	ἔπρησα ἐπρήσθην	πέπρηκα πέπρησμαι	ἐπεπρήκειν ἐπεπρήσμην.

Aoristus medii от ὀνίνημι

Ind. ὠνήμην, ὤνησο, ὤνητο; ὠνήμεθα, ὤνησθε, ὤνηντο
Opt. ὀναίμην, ὄναιο, ὄναιτο; ὀναίμεθα, ὄναισθε, ὄναιντο
Imper. ὄνησο, ὀνήσθω; ὄνησθε, ὀνήσθων
Infin. ὄνασθαι
Part. ὀνάμενος, ὀναμένη, ὀνάμενον.

Забележка. Глаголите πίμπλημι и πίμπρημι имат σ пред θ, μ, τ, понеже тия форми са образувани от основи πληθ- и πρηθ-.

Атематичен перфект (perfectum athematicum)

§ 175. Глаголите ἵστημι 'поставям', ἀποθνῄσκω 'умирам' и δέδοικα 'страхувам се' образуват перфект и плусквамперфект с характеристиката κ. Наред с това те имат и дублетни форми за някои лица и именни форми, които се образуват без характеристика, като личните окончания се явяват направо след корена на глагола. Характеристика за времето се явява само удвоението на основата ἑστα-, τεθνα-, δεδι-. По-често се срещат следните атематични форми:

Основи	ἕστηκα стоя ἑστηκ- ἑστα-	τέθνηκα мъртъв съм τεθνηκ- τεθνα-	δέδοικα страхувам се δεδοικ- δεδι-
	Perfectum athematicum		
Indic. Pl.	1. ἕστα-μεν 2. ἕστα-τε 3. ἑστᾶσι(ν)	τέθνα-μεν τέθνα-τε τεθνᾶσι(ν)	δέδι-μεν δέδι-τε δεδί-ασι(ν)
Coniunct. Pl.	ἑστῶμεν	—	—
Optat. Sg. 1.	ἑσταίην	τεθναίην	—
Imper. Sg. 2.	ἕσταθι	3. τεθνάτω	2. δέδιθι
Inf.	ἑστάναι	τεθνάναι	δεδιέναι
Partic. *m* *f* *n*	ἑστώς, ῶτος ἑστῶσα, ώσης ἑστώς (ός), ῶτος	τεθνεώς, ῶτος τεθνεῶσα, ώσης τεθνεός, ῶτος	δεδιώς, ότος δεδιυῖα, υίας δεδιός, ότος
	Plusquamperfectum athematicum		
Pl.	3. ἕστα-σαν	ἐτέθνα-σαν	ἐδέδισαν

Обяснения

§ 176. 1. Атематичните форми се явяват дублетни: наред с тях се употребяват и форми с κ: ἕσταμεν и ἑστήκαμεν, ἕστατε и ἑστήκατε, ἑστᾶσι и ἑστήκασι(ν).

2. Формите ἑστῶτος, ἑστώς *(n)*, τεθνεῶτος са от ἑστηότος, ἑστηός, τεθνηότος със смяна на дължината (ср. πόλεως от πόληος, вж. § 59).

3. Формата δέδια е втори перфект, δέδοικα — първи.

οἶδα знaя

§ 177. Глаголът οἶδα 'зная' се образува от основа Ϝειδ- и Ϝιδ-. В множествено число на индикатив и във всичките форми на императив личните окончания се явяват направо след корена и се образуват атематично. Основата Ϝειδ- се явява с отглас Ϝοιδ- и разширена Ϝειδε-.

Perfectum					*Plusquamperfectum*
Indic.	*Coniunct*	*Optat.*	*Imper.*	*Infin.*	
Sg. 1. οἶδα	εἰδῶ	εἰδείην	—	εἰδέναι	ᾔδειν, ᾔδη
2. οἶσθα	εἰδῇς	εἰδείης	ἴσθι	*Part.*	ᾔδεις, ᾔδησθα
3. οἶδε(ν)	εἰδῇ	εἰδείη	ἴστω	εἰδώς, ότος	ᾔδει(ν)
Pl. 1. ἴσμεν	εἰδῶμεν	εἰδεῖμεν	—	εἰδυῖα, υίας	ᾔδεμεν, ᾖσμεν
2. ἴστε	εἰδῆτε	εἰδεῖτε	ἴστε	εἰδός, ότος	ᾔδετε, ᾖστε
3. ἴσασι(ν)	εἰδῶσι(ν)	εἰδεῖεν	ἴστων		ᾔδεσαν, ᾖσαν
Futurum εἴσομαι, εἴσῃ, εἴσεται и т. н.					

Обяснения

§ 178. 1. Съгласната δ пред μ, τ и ϑ минава в σ. В йонийския диалект има форми и без промяна: ἴδμεν = ἴσμεν.

2. В конюнктив гласната ε от разширената основа се е сляла с конюнктивните завършъци, а в оптатив е образувала двугласна с характеристиката: εἰδῶ от εἰδέω, εἰδείην от εἰδε-ίη-ν.

3. Степенуване на двугласната ει в οι се явява само в индикатив на перфект в единствено число.

4. *Optat. pluralis* има и дублетни форми: εἰδείημεν, εἰδείητε, εἰδείησαν.

ГЛАГОЛИ С ХАРАКТЕРИСТИКА ΝΥ

§ 179. Втората група от глаголите по второ спрежение образува сегашната си основа, като към глаголната основа се прибави характеристиката νυ: δείκνῡμι 'показвам', сег. основа δεικνυ- от гл. основа δεικ-.

Сегашно и минало несвършено време са по второ спрежение, а времената от глаголната основа се образуват правилно, както при глаголите от първо спрежение. Конюнктив и оптатив на сегашно време се образуват също, както при глаголите от първо спрежение.

Глаголи на -νῡμι

§ 180. Към тази група принадлежат глаголи, на които първичната основа завършва на гърлена (κ, γ) или ликвидна съгласна (λ, μ, ρ). В презенс и имперфект те се спрягат по следния начин:

		Actīvum	*Medium-passīvum*
		Praesens	
Indicatīvus	*Sg.* 1.	δείκ-νῡ-μι показвам	δείκ-νυ-μαι
	2.	δείκ-νῡ-ς	δείκ-νυ-σαι
	3.	δείκ-νῡ-σι(ν)	δείκ-νυ-ται
	Pl. 1.	δείκ-νυ-μεν	δεικ-νύ-μεθα
	2.	δείκ-νυ-τε	δείκ-νυ-σθε
	3.	δεικ-νύ-ασι(ν)	δείκ-νυ-νται
Coniunctīvus	*Sg.* 1.	δεικνύω	δεικνύωμαι
	2.	δεικνύῃς	δεικνύῃ
	3.	δεικνύῃ	δεικνύηται
	Pl. 1.	δεικνύωμεν	δεικνυώμεθα
	2.	δεικνύητε	δεικνύησθε
	3.	δεικνύωσι(ν)	δεικνύωνται
Optatīvus	*Sg.* 1.	δεικνύοιμι	δεικνυοίμην
	2.	δεικνύοις	δεικνύοιο
	3.	δεικνύοι	δεικνύοιτο
	Pl. 1.	δεικνύοιμεν	δεικνυοίμεθα
	2.	δεικνύοιτε	δεικνύοισθε
	3.	δεικνύοιεν	δεικνύοιντο
Imperatīvus	*Sg.* 2.	δείκνῡ	δείκνυσο
	3.	δεικνύτω	δεικνύσθω
	Pl. 2.	δείκνυτε	δείκνυσθε
	3.	δεικνύντων	δεικνύσθων
Infinitīvus		δεικνύναι	δείκνυσθαι
Particip.	*m*	δεικνῦς, ύντος	δεικνύμενος
	f	δεικνῦσα, ύσης	δεικνυμένη
	n	δεικνύν, ύντος	δεικνύμενον
		Imperfectum	
Indicatīvus	*Sg.* 1.	ἐδείκνῡν	ἐδεικνύμην
	2.	ἐδείκνῡς	ἐδείκνυσο
	3.	ἐδείκνῡ	ἐδείκνυτο
	Pl. 1.	ἐδείκνυμεν	ἐδεικνύμεθα
	2.	ἐδείκνυτε	ἐδείκνυσθε
	3.	ἐδείκνυσαν	ἐδείκνυντο

Гласната υ се удължава само в единствено число на активния презенс и имперфект и във второ лице на императив в активум. Дължината на същата гласна в причастието се дължи на изпадането на съчетанието ντ: δεικνῦς от *δεικνῠντς.

Времената от глаголната основа се образуват, както от *verba gutturalia* (§ 143).

	Futūrum	*Aoristus*	*Perfectum*	*Plusquamperf.*	*Adi. ver.*
Actīvum	δείξω	ἔδειξα	δέδειχα	ἐδεδείχειν	δεικτός
Medium	δείξομαι	ἐδειξάμην }	δέδειγμαι	ἐδεδείγμην	δεικτέος
Passīvum	δειχθήσομαι	ἐδείχθην }			

Като δείκνυμι се спрягат и следните глаголи:

1. С основа на γ

		Основа	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*
1. ἄγνῡμι	счупвам	ἀγ-(Ϝαγ-)	ἄξω	ἔαξα ἐάγην	ἔαγα
2. ζεύγνῡμι	свързвам	ζευγ-/ζυγ-	ζεύξω	ἔζευξα ἐζεύχθην ἐζύγην	— ἔζευγμαι
3. μείγνῡμι	смесвам	μειγ-/μιγ-	μείξω	ἔμειξα ἐμείχθην ἐμίγην	μέμειχα μέμειγμαι —
4. πήγνῡμι	забивам	πηγ-/παγ-	πήξω παγήσομαι	ἔπηξα ἐπάγην	πέπηγα
5. ῥήγνῡμι	разкъсвам	ῥηγ-/ῥαγ	ῥήξω ῥαγήσομαι	ἔρρηξα ἐρράγην	ἔρρωγα ἔρρηγμαι.

2. Основа на λ, μ, ρ

6. ὄλλῡμι ὄλλυμαι	погубвам погивам	ὀλ(ε)-	ὀλῶ ὀλοῦμαι	ὤλεσα ὠλόμην	ὀλώλεκα ὄλωλα
7. ὄμνῡμι	кълна се	ὀμ(ο)-	ὀμοῦμαι	ὤμοσα	ὀμώμοκα
8. στόρνῡμι	постилам	στορ(ε)-	στορῶ	ἐστόρεσα	—

Глаголи на -ννῡμι

§ 181. Основата на отделни глаголи от втората група по второ спрежение завършва на съгласната σ, която пред характеристиката νυ е минала в ν. Затова тези глаголи завършват в сегашно време на -ννῡμι: κεράννῡμι ‘смесвам’, сег. основа κερανν‑ от гл. основа κερασ‑ и характеристика νυ.

В презенс и имперфект тези глаголи се спрягат като δείκνῡμι, а времената от глаголната основа се образуват, както при глаголите с основа на σ (§ 140).

Такива са следните глаголи:

			Основа	Futūrum	Aoristus	Perfectum
					ἐκέρασα	—
1.	κεράννῡμι	смесвам	κερασ-/	κερῶ	ἐκεράσθην	
			κρα-		ἐκράθην	κέκραμαι
2.	κρεμάννῡμι	окачвам	κρεμα(σ)-	κρεμῶ	ἐκρέμασα	—
				κρεμήσομαι	ἐκρεμάσθην	κρέμαμαι вися
3.	πετάννῡμι	разпростирам	πετα(σ)-/	πετῶ	ἐπέτασα	—
			πτα-	πετασθήσομαι	ἐπετάσθην	πέπταμαι
4.	σκεδάννῡμι	разпръсвам	σκεδα(σ)-	σκεδῶ	ἐσκέδασα	—
					ἐσκεδάσθην	ἐσκέδασμαι
5.	ἀμφι-έννῡμι	обличам	ἀμφι-εσ-(Fεσ-)	ἀμφιῶ	ἠμφίεσα	ἠμφίεσμαι
6.	σβέννῡμι	угасвам	σβε(σ)-/σβη-	σβέσω	ἔσβεσα	ἔσβηκα
	σβέννυμαι	гасна		σβήσομαι	ἐσβέσθην	ἔσβεσμαι
					ἔσβην	
7.	ζώννῡμι	опасвам	ζω(σ)-	ζώσω	ἔζωσα	—
					ἐζώσθην	ἔζωσμαι
8.	ῥώννῡμι	силен съм	ῥω(σ)-	ῥώσω	ἔρρωσα	—
					ἐρρώσθην	ἔρρωμαι
9.	στρώννῡμι	постилам	στρω-	στρώσω	ἔστρωσα	—
					ἐστρώθην	ἔστρωμαι.

Глаголите на -ννῡμι имат първи времена. Единствен глаголът σβέννῡμι 'изгасвам' има и коренен аорист с непреходно значение: ἔσβην изгаснах.

ГЛАГОЛИ С ЕДНА ОСНОВА

§ 182. Към тази група принадлежат отделни глаголи, които имат твърде честа употреба.

δύναμαι мога

§ 183. Основата на глагола δύναμαι за всички времена е δυνη- и δυνα-.

	Praesens				
	Indicatīvus	*Coniunct.*	*Optatīvus*	*Imperatīvus*	*Infinit.*
Sg. 1.	δύναμαι	δύνωμαι	δυναίμην	—	δύνασθαι
2.	δύνασαι	δύνῃ	δύναιο	δύνω	
3.	δύναται	δύνηται	δύναιτο	δυνάσθω	*Partic.*
Pl. 1.	δυνάμεθα	δυνώμεθα	δυναίμεθα	—	δυνάμενος
2.	δύνασθε	δύνησθε	δύναισθε	δύνασθε	δυναμένη
3.	δύνανται	δύνωνται	δύναιντο	δυνάσθων	δυνάμενον

Imperf. *Sg.* 1. ἐδυνάμην	*Pl.* ἐδυνάμεθα	*Futūrum*	δυνήσομαι
2. ἐδύνω	ἐδύνασθε	*Aoristus*	ἐδυνήθην
3. ἐδύνατο	ἐδύναντο	*Perfectum*	δεδύνημαι

Обяснения

§ 184. **а.** Интервокалната σ в окончанието -σο изпада: δύνω от *δυνασο, ἐδύνω от *ἐδυνασο.

б. Конюнктив се образува, както при глаголите от първо спрежение, и ударението не пада върху втората сричка на окончанието, а се отдръпва по възможност напред: δύνωμαι, а не δυνῶμαι.

в. Оптатив се образува с характеристиката ι, която с гласната α от основата дава двугласната αι. Ударението и в това наклонение се отдръпва по възможност напред: δύναιο.

г. Удължената основа се явява във времената, образувани от глаголната основа, а кратката основа δυνα- се явява в презенс и имперфект. *Aor.* има и дублетна форма: ἐδυνάσθην.

д. Като δύναμαι се спрягат следните глаголи:

		Основа	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*
1. ἐπίσταμαι	зная,	ἐπιστη-/ἐπιστα-	ἐπιστήσομαι	ἠπιστήθην	—
2. ἄγαμαι	учудвам се,	ἀγα(σ)-	ἀγάσομαι	ἠγάσθην	—
3. κρέμαμαι	вися	κρεμη-/κρεμα-	κρεμήσομαι	—	—

Забележка. Коренният аорист ἐπριάμην от глагола ὠνέομαι 'купувам' се спряга като δύναμαι (§ 164, 11), индикатив като имперфект, а останалите форми като презенс.

φημί казвам

§ 185. Глаголът φημί 'казвам' има основа φη- и φα-.

Praesens						
Indicatīvus		*Coniunct.*	*Optatīvus*	*Imperat.*	*Infinitīvus*	
Sg.	1. φημί	φῶ	φαίην	—	φάναι, φάσθαι	
	2. φῄς, φής	φῇς	φαίης	φάθι	*Participium*	
	3. φησί(ν)	φῇ	φαίη	φάτω	*m*	φάς, φάντος
Pl.	1. φαμέν	φῶμεν	φαῖμεν	—	*f*	φᾶσα, φάσης
	2. φατέ	φῆτε	φαῖτε	φάτε	*n*	φάν, φάντος
	3. φασί(ν)	φῶσι(ν)	φαῖεν	φάντωγ	и	φάσκων, ουσα, ον
Imperf. *Sg.*	1. ἔφην	*Pl.* ἔφαμεν		*Futūrum*	φήσω	
	2. ἔφησθα	ἔφατε		*Aoristus*	ἔφησα	
	3. ἔφη	ἔφασαν				

Обяснения

а. Удължената основа се явява в единствено число на *indic. praesentis et imperfecti.* Бъдеще време и аорист се образуват също от удължената основа.

б. Всичките форми на *indic. praesentis* без φῄς са енклитични (§ 11, 3).

в. Конюнктив и оптатив се образуват, както при глаголите от първо спрежение: φῶ от φήω.

г. За *optatīvus plurālis* има форми и с характеристика ιη: φαίημεν, φαίητε, φαίησαν.

д. Имперфект и φάναι имат значение и на *aoristus*

ἠμί казвам, лат. aio

§ 186. Глаголът ἠμί 'казвам' е дефективен глагол. От него се употребяват само 1 и 3 лице ед. число на минало несвършено време: ἦν и ἦ. Тези форми се явяват в изразите: ἦν δ' ἐγώ аз казах, ἦ δ' ὅς той каза.

Спомагателен глагол

§ 187. Спомагателният глагол в старогръцки език е εἰμί 'съм'. Той има основа ἐσ- (ср. *лат.* es-se).

		Indic.	*Coniunct.*	*Optatīvus*	*Imperat.*	*Infin.*
Praesens	*Sg.* 1.	εἰμί	ὦ	εἴην	—	εἶναι
	2.	εἶ	ᾖς	εἴης	ἴσθι	*Partic.*
	3.	ἐστί(ν)	ᾖ	εἴη	ἔστω	
	Pl. 1.	ἐσμέν	ὦμεν	εἶμεν, εἴημεν	—	ὤν, ὄντος
	2.	ἐστέ	ἦτε	εἶτε, εἴητε	ἔστε	οὖσα, οὔσης
	3.	εἰσί(ν)	ὦσι(ν)	εἶεν, εἴησαν	ἔστων	ὄν, ὄντος

	Sg.		*Pl.*
Imperf.	1.	ἦν, ἦ	ἦμεν
	2.	ἦσθα	ἦτε
	3.	ἦν	ἦσαν

		Indicatīvus		*Coniunctīvus*		*Infin.*
Futūrum	*Sg.* 1.	ἔσομαι	ἐσόμεθα	ἐσοίμην	ἐσοίμεθα	ἔσεσθαι
	2.	ἔσῃ	ἔσεσθε	ἔσοιο	ἔσοισθε	ἐσόμενος
	3.	ἔσται	ἔσονται	ἔσοιτο	ἔσοιντο	ἐσομένη
						ἐσόμενον

Обяснения

§ 188. а. Двусричните форми на *indic. praesentis* са енклитични, както при глагола φημί (§ 11,3).

б. Формата ἐστί получава ударение на ε в началото на изречение след думите οὐ, εἰ, ὡς, τοῦτο. В този случай е със значение 'има, съществува, възможно е': ἔστι λέγειν възможно е да се каже, οὐκ ἔστιν няма, не съществува.

в. Сложните глаголи от спомагателния глагол отдръпват ударението по възможност напред, но при формите с аугмент и контракция и в именните форми ударението се запазва върху формата на спомагателния глагол.

Ind. πάρειμι, πάρει, πάρεστι; πάρεσμεν, πάρεστε, πάρεισι(ν)
Imper. πάρισθι, παρέστω; πάρεστε, παρέστων
Coni. παρῶ, παρῇς, παρῇ; *Opt.* παρείην, παρείης, παρείη; παρεῖμεν, παρεῖτε; παρεῖεν; *inf.* παρεῖναι; *part.* παρών, παροῦσα, παρόν.
Imperf. παρῆν, παρῆσθα, παρῆν; παρῆμεν, παρῆστε, παρῆσαν.

г. Конюнктив е образуван чрез контракция: ὦ от *ἔσω—ἔω.

д. Формата εἰμί е от *ἐσμι — след изпадане на σ е настъпило удължение в замяна. По същия начин е образувана и формата εἶναι от *ἔσναι.

е. Формата ἴσθι е от *ἔσθι — гласната ε се е уподобила на следващата гласна.

χρή нужно е

§ 189. Формата χρή е в същност съществително име със значение „нужда". Заедно със спомагателния глагол ἐστί, ᾖ, εἴη се е сляла в една дума и така са се получили формите:

Ind.	χρή	от χρή ἐστι, лат. opus est.
Coni.	χρῇ	от χρὴ ᾖ
Opt.	χρείη	от χρὴ εἴη
Inf.	χρῆναι	от χρὴ εἶναι
Part.	χρεών	от χρὴ ὤν
Imperf.	ἐχρῆν, χρῆν	от χρὴ ἦν
Fut.	χρῆσται	от χρὴ ἔσται,

εἶμι ще ида, ще дойда

§ 190. Основата на глагола εἶμι е εἰ- и -ἰ- (ср. *лат*, eo, ire).

Praesens					
	Indic.	*Coniunct.*	*Optat.*	*Imper.*	*Inf.*
Sg. 1.	εἶμι	ἴω	ἴοιμι, ἰοίην	—	ἰέναι
2.	εἶ	ἴῃς	ἴοις	ἴθι	*Part.*
3.	εἶσι(ν)	ἴῃ	ἴοι	ἴτω	ἰών, ἰόντος
Pl. 1.	ἴμεν	ἴωμεν	ἴοιμεν	—	ἰοῦσα, ἰούσης
2.	ἴτε	ἴητε	ἴοιτε	ἴτε	ἰόν, ἰόντος
3.	ἴασι(ν)	ἴωσι(ν)	ἴοιεν	ἰόντων	

Imperfectum			
Sg. 1.	ᾖα, ᾔειν	*Pl.*	ᾖμεν
2.	ᾔεισθα, ᾔεις		ᾖτε
3.	ᾔει(ν), ᾔει		ᾖσαν, ᾔεσαν

а. *Indicatīvus* има значение на бъдеще време. За сег. време на глагола служи ἔρχομαι 'идвам'. Останалите наклонения имат значение на сегашно време, а неопределената форма и причастието имат и сегашно, и бъдещо значение.

б. Конюнктив, оптатив и 3 л. мн. число на императив са образувани, както при глаголите от първо спрежение. Сегашното причастие също е образувано като при глаголите от първо спрежение: ἰών от *ἰοντ.

в. Формата ᾖα е от *ἤια, а ᾔειν е образувана по аналогия на ᾔδειν.

г. Сложните глаголи отдръпват ударението на представката само в *indicatīvus* и *imperatīvus*: ἄπειμι, ἄπει, ἄπεισι; ἄπιμεν, ἄπιτε, ἀπίασι(ν); *imper.* ἄπιθι, ἄπιτε, но *inf.* ἀπιέναι; *part.* ἀπιών; *imperf.* ἀπῇα.

д. Сложните глаголи от εἰμί и εἶμι напълно съвпадат по форма в *indicatīvus praes.* 1 лице и затова е необходимо да се знае неопределеното наклонение, за да се определи към кой от простите глаголи се отнася: ἄπειμι (ἀπεῖναι) от спомагателния глагол и ἄπειμι (ἀπιέναι) от εἶμι.

ἧμαι **седя**

§ 191. Основата на глагола ἧμαι е ἡ(σ)-. В прозата се употребява сложният глагол κάθημαι 'седя'.

	Praesens			
	Indicatīvus	*Imperatīvus*	*Infin.*	*Imperfectum*
Sg. 1.	κάθημαι	—	καθῆσθαι	ἐκαθήμην и καθήμην
2.	κάθησαι	κάθησο	*Partic.*	ἐκάθησο καθῆσο
3.	κάθηται	καθήσθω	καθήμενος	ἐκάθητο καθῆτο
Pl. 1.	καθήμεθα	—	καθημένη	ἐκαθήμεθα καθήμεθα
2.	κάθησθε	κάθησθε	καθήμενον	ἐκάθησθε καθῆσθε
3.	κάθηνται	καθήσθων		ἐκάθηντο καθῆντο

Формите за конюнктив и оптатив се срещат твърде рядко.

Coni. καθῶμαι, καθῇ, καθῆται; καθώμεθα, καθῆσθε, καθῶνται.

Opt. καθήμην и καθοίμην, καθῇο, καθῆτο; καθοῖντο.

Бъдеще време, аорист и другите времена се образуват от глаголите καθέζω и καθίζω 'поставям, турям да седне' и καθίζομαι и καθέζομαι 'сядам':

Futūrum: καθιῶ и καθεδοῦμαι
Aoristus: ἐκάθισα, ἐκαθισάμην.

κεῖμαι лежа

§ 192. Основата на глагола κεῖμαι е κει-.

Praesens						
		Indicatīvus	*Imperatīvus*	*Infinitīvus*	*Imperf.*	*Futūrum*
Sg.	1.	κεῖμαι	—	κεῖσθαι	ἐκείμην	κείσομαι
	2.	κεῖσαι	κεῖσο	*Participium*	ἔκεισο	κείσῃ
	3.	κεῖται	κείσθω	κείμενος	ἔκειτο	κείσεται
Pl.	1.	κείμεθα	—	κειμένη	ἐκείμεθα	κεισόμεθα
	2.	κεῖσθε	κεῖσθε	κείμενον	ἔκεισθε	κείσεσθε
	3.	κεῖνται	κείσθων		ἔκειντο	κείσονται

Оптатив и конюнктив от глагола се употребяват твърде рядко. По-често се срещат следните форми: *coni.* κέηται, κέησθε, κέωνται, *opt.* κέοιτο, κέοιντο. Глаголът κεῖμαι и сложните от него глаголи се употребяват вместо *pf.* и *plpf.* в страдателен залог на глагола τίθημι (§ 179, 3).

Сложните глаголи от κεῖμαι отдръпват напред ударението в *indicatīvus* и *imperatīvus*: ἐπίκειμαι, ἐπίκεισαι и т. н.; ἐπίκεισο, ἐπίκεισθε, но *inf.* ἐπικεῖσθαι.

Сложни глаголи от κεῖμαι

ἀνάκειμαι лежа на открито
ἀντίκειμαι противоположен съм
ἀπόκειμαι лежа настрана
διάκειμαι намирам се в известно положение; εὖ διάκειμαι намирам се в добро положение
ἔγκειμαι намирам се в нещо
εἴσκειμαι лежа в нещо.

Двойнствено число (duālis) при глаголите

§ 193. Двойнствено число *(duālis)* се употребява за две лица или за два предмета. То има отделни форми само за 2 и 3 лице, а първото му лице рано е съвпаднало по форма с множествено число.

Личните окончания за двойнствено число са следните;

Actīvum		*Medium-passīvum*		*Imperatīvus*	
Главни времена	Исторически времена	Главни времена	Исторически времена	*Actīvum*	*Medium*
2. -τον	-τον	-σθον	-σθον	-τον	-σθον
3. -τον	-την	-σθον	-σθην	-των	-σθων

Практически двойнствено число се образува, като се вземе 2 лице множествено число на съответното време и окончанията -τε и -σθε се

заменят с личните окончания за двойнствено число: παιδεύετε—παιδεύετον; παιδεύεσθε—παιδεύεσθον.

		Indicativus	Coniunctivus	Optativus	Imperativus
			Activum		
Praesens	2.	παιδεύετον	παιδεύητον	παιδεύοιτον	παιδεύετον
	3.	παιδεύετον	παιδεύητον	παιδευοίτην	παιδευέτων
Imperfectum	2.	ἐπαιδεύετον	—	—	—
	3.	ἐπαιδευέτην			
Futurum	2.	παιδεύσετον	—	παιδεύσοιτον	—
	3.	παιδεύσετον		παιδευσοίτην	
Aoristus	2.	ἐπαιδεύσατον	παιδεύσητον	παιδεύσαιτον	παιδεύσατον
	3.	ἐπαιδευσάτην	παιδεύσητον	παιδευσαίτην	παιδευσάτων
Perfectum	2.	πεπαιδεύκατον	πεπαιδεύκητον	πεπαιδεύκοιτον	πεπαιδεύκετον
	3.	πεπαιδεύκατον	πεπαιδεύκητον	πεπαιδευκοίτην	πεπαιδευκέτων
Plusquampf.	2.	ἐπεπαιδεύκετον	—	—	—
	3.	ἐπεπαιδευκέτην			
			Medium		
Praesens	2.	παιδεύεσθον	παιδεύησθον	παιδεύοισθον	παιδεύεσθον
	3.	παιδεύεσθον	παιδεύησθον	παιδευοίσθην	παιδευέσθων
Imperf.	2.	ἐπαιδεύεσθον	—	—	—
	3.	ἐπαιδευέσθην			
Futurum	2.	παιδεύσεσθον	—	παιδεύσοισθον	—
	3.	παιδεύσεσθον		παιδευσοίσθην	
Aoristus	2.	ἐπαιδεύσασθον	παιδεύσησθον	παιδεύσαισθον	παιδεύσασθον
	3.	ἐπαιδευσάσθην	παιδεύσησθον	παιδευσαίσθην	παιδευσάσθων
Perfectum	2.	πεπαίδευσθον	πεπαιδευμένω ἦτον	πεπαιδευμένω εἴητον	πεπαίδευσθον
	3.	πεπαίδευσθον	πεπαιδευμένω ἦτον	πεπαιδεύμηνα εἰήτην	πεπαιδεύσθων
Plusquamperfectum	2.	ἐπεπαίδευσθον	—	—	—
	3.	ἐπεπαιδεύσθην			
			Passivum		
Futurum	2.	παιδεύθησθον	—	παιδευθήσοισθον	—
	3.	παιδεύθησθον		παιδευθησοίσθην	
Aoristus	2.	ἐπαιδεύθητον	παιδευθῆτον	παιδευθείητον	παιδεύθητον
	3.	ἐπαιδευθήτην	παιδευθῆτον	παιδευθειήτην	παιδευθήτων

От εἰμί: *ind.* ἐστόν, *coni.* ἦτον, *opt.* εἴητον и εἶτον, εἰήτην и εἴτην, *imper.* ἔστον, ἔστων, *imperf.* ἦστον, ἤστην.

От τίθημι: *ind.* τίθετον, *coni.* τίθητον, *opt.* τιθεῖτον, τιθείτην, *imper.* τίθετον, τιθέτων и т. н.

Особености при аугмента

§ 194. 1. Отделни глаголи, които започват с гласната ε, получават аугмент ει вместо очакваната гласна η, понеже са започвали със σ или F. Те имат силабичен аугмент, но след изпадане на интервокалната σ или F е станало контрахиране: ἔχω 'имам', основа σεχ-, *imperf.* εἶχον от *ἔσεχον; ἑλίττω 'търкалям', основа Fελιγ-, *aor.* εἵλιξα от *ἐFελιξα.

Такива глаголи са още следните:

ἐάω позволявам,	*imperf.*	εἴων,	*aor.*	εἴασα,	*pf.*	εἴακα
ἐθίζω свиквам,	„	εἴθιζον,	„	εἴθισα,	„	εἴθικα
ἕλκω влека	„	εἷλκον	„	εἵλκυσα,	„	εἵλκυκα
ἕπομαι следвам,	„	εἱπόμην,	„	ἑσπόμην,	„	—
ἕρπω пълзя,	„	εἷρπον,	„	εἵρπυσα,	„	—
ἑστιάω угощавам,	„	εἱστίων,	„	εἱστίασα,	„	εἱστίακα.

Глаголът ἐργάζομαι 'работя' се явява с два вида аугмент: εἰργαζόμην и ἠργαζόμην.

2. Отделни глаголи, които започват с ω или α, получават *augmentum syllabicum*, понеже са започвали с F, която е изпаднала между гласните.

ὠθέω блъскам,	*imperf.*	ἐώθουν,	*aor.*	ἔωσα,	*pf.*	ἔωκα
ὠνέομαι купувам,	„	ἐωνούμην,	„	—	„	ἐώνημαι
ἄγνυμι чупя,	„	ἐάγνῡν,	„	ἔαξα	„	ἔαγα.

3. Трите глагола βούλομαι 'желая', δύναμαι 'мога', μέλλω 'възнамерявам' имат аугмент ε или η.

ἐβουλόμην и ἠβουλόμην
ἐδυνάμην и ἠδυνάμην
ἔμελλον и ἤμελλον.

4. Някои глаголи, които започват с гласна или двугласна, получават двата аугмента:

ὁράω виждам,	*imperf.*	ἑώρων,	*aor.*	ἑωράθην,	*pf.*	ἑώρακα
ἀνοίγω отварям,	„	ἀν-έῳγον,	„	ἀν-έῳξα,	„	ἀν-έῳγα.

Те са започвали с F и са получили аугмент η — от основа Fορα- *ἠFοραον — *ἤοραον — ἑώρων — чрез метатеза на дължината.

5. Отделни сложни глаголи с представка получават аугмент пред нея, понеже са се схващали като прости.

ἀμφι-έννῡμι обличам,	*imperf.*	ἠμφιέννῡν,	*aor.*	ἠμφίεσα
καθ-εύδω спя,	„	ἐκάθευδον,	„	ἀκαθεύδησα
καθ-ίζω сядам,	„	ἐκάθιζον,	„	ἐκάθισα
καθ-έζομαι седя,	„	ἐκαθεζόμην,	„	ἐκαθεισάμην
ἐναντιόομαι противопоставям се	„	ἠναντιούμην	„	ἠναντιώθην.

6. Други сложни глаголи с представка получават аугмент пред и след представката — двоен аугмент.

ἀν-έχομαι понасям,	*imperf.*	ἠν-ειχόμην
ἐν-οχλέω досаден съм,	„	ἠν-ώχλουν
ἐπ-αν-ορθόω изправям,	„	ἐπ-ην-ώρθουν.

7. Сложните глаголи, на които първата част не е представка-предлог, получават редовно аугмент в началото като простите глаголи.

οἰκο-δομέω строя къща,	*imperf.*	ᾠκοδόμουν
δυσ-τυχέω нещастен съм,	„	ἐδυστύχουν.

Забележка. Сложните глаголи с εὖ 'добре' обикновено остават без аугмент:

εὐ-τυχέω щастлив съм,	*imperf.* εὐτύχουν,	*aor.* εὐτύχησα
εὐ-εργετέω правя добро,	„ εὐεργέτουν,	*pf.* εὐεργέτηκα и
	εὐηργέτουν,	„ εὐηργέτηκα.

Особености при редупликацията

§ 195. 1. Отделни глаголи, които започват с α, ε, ο, повтарят първите два звука на основата, която получава *augmentum temporāle*. В плусквамперфект гласните α и ο се удължават и в удвоената сричка, а гласната ε остава без промяна. Това удвоение се нарича атическа редупликация.

ἀκούω слушам,	основа ἀκο-,	*pf.* ἀκ-ήκοα,	*plpf.*	ἠκ-ηκόειν
ἀρόω ора,	„ ἀροσ-,	„ ἀρ-ήροκα,	„	ἠρ-ηρόκειν
ἀγείρω събирам	„ ἀγερ-,	„ ἀγ-ήγερκα,	„	ἠγ-ηγέρκειν
ἐλέγχω изобличавам,	„ ἐλεγχ-,	„ ἐλ-ήλεγχα,	„	ἐλ-ηλέγχειν
ἐλίττω търкалям,	„ ἐλικ-,	„ ἐλ-ήλιχα,	„	ἐλ-ηλίχειν
ὄζω мириша,	„ ὀδ-,	„ ὄδ-ωδα,	„	ὠδ-ώδειν
ὄμνῡμι кълна се,	„ ὀμο-,	„ ὀμ-ώμοκα,	„	ὠμ-ωμόκειν
ὀρύττω копая,	„ ὀρυχ-	„ ὀρ-ώρυχα,	„	ὠρ-ωρύχειν.

Забележка. Глаголът ἐγείρω 'събуждам' образува атическа редупликация по два начина: ἐγήγερκα, ἐγηγέρκειν и *pf. II* ἐγρήγορα, *plpf. II* ἐγρηγόρειν от основа ἐγερ-.

2. Отделни глаголи, които започват с λ, получават ει вместо редупликация, понеже са започвали със σ, която е изпаднала след аугмент:

λαγχάνω улучвам,	основа λαχ-,	*pf.* εἴληχα,	*plpf.*	εἰλήχειν
λαμβάνω вземам,	„ λαβ-,	„ εἴληφα,	„	εἰλήφειν
λέγω събирам,	„ λεγ-,	„ εἴλοχα,	„	εἰλόχειν
διαλέγομαι разговарям,	„ δια-λεγ-,	„ διείλεγμαι	„	διειλέγμην.

3. Глаголите μιμνῄσκω 'спомням си' и κτάομαι 'придобивам' имат редупликация, макар че започват с две съгласни (§ 111, 4).

μέμνημαι, ἐμεμνήμην,
κέκτημαι, ἐκεκτήμην.

Формите на перфект имат значение на презенс: μέμνημαι 'помня' и κέκτημαι 'притежавам'. Това е повлияло за образуването на конюнктив и оптатив с лични окончания, както в презенс, а не по описателен начин, както е при медиалния и пасивен перфект.

Coni.	μεμνῶμαι, -ῇ, -ῆται;	-ώμεθα, -ῆσθε, -ῶνται
	κεκτῶμαι, -ῇ, -ῆται;	-ώμεθα, -ῆσθε, -ῶνται
Opt.	μεμνῄμην, -ῇο, -ῇτο,	-ῄμεθα, -ῇσθε, -ῇντο
	κεκτῄμην и κεκτῴμην	
Imperat.	μέμνησο, -ήσθω; -ησθε, -ήσθων	
Fut. III.	μεμνήσομαι ще помня	
	κεκτήσομαι ще имам.	

4. Глаголите, които започват с γν, получават аугмент вместо редупликация, макар че имат *muta cum liquida* (§ 111, 2).

γιγνώσκω узнавам, основа γνω-, *pf.* ἔγνωκα, *plpf.* ἐγνώκειν
γνωρίζω научавам, „ γνωριδ-, „ ἐγνώρικα, „ ἐγνωρίκειν.

Забележка. Глаголите, които започват с γλ, имат редупликация като глаголи с *muta cum liquida* — повтарят само първата съгласна, но имат и дублетни форми с аугмент вместо редупликация.

γλύφω 'дълбая', основа γλυφ-, *pf.* γέγλυμμαι и ἔγλυμμαι.

5. Глаголът εἴκω 'подобен съм' образува *pf. II* ἔοικα и *plpf. II* ἐῴκειν — със степенуване и аугмент от основа Ϝεικ-. В *plpf.* има и временно нарастване на οι в ῳ.

От глагола ἔθω 'имам навик' формата за *pf. II* е εἴωθα, а за *plpf. II* — εἰώθειν от основа σϜηθ-: *σεσϜωθα и *ἐσεσϜωθειν — степенуване на η в ω.

Особености при значението на залозите

§ 196. 1. Много глаголи с форми в действителен залог имат *futūrum medii* със значение на *actīvum.*

ᾄδω пея,	ᾄσομαι ще пея
ἀκούω слушам,	ἀκούσομαι ще слушам
ἁμαρτάνω греша,	ἁμαρτήσομαι ще греша
βαίνω вървя,	βήσομαι ще вървя
βοάω викам,	βοήσομαι ще викам
γελάω смея се,	γελάσομαι ще се смея
γιγνώσκω узнавам,	γνώσομαι ще зная
δάκνω хапя,	δήξομαι ще хапя
θνήσκω умирам,	θανοῦμαι ще умра
λαμβάνω хващам,	λήψομαι ще хвана
μανθάνω уча,	μαθήσομαι ще уча
ὁράω виждам,	ὄψομαι ще виждам
πηδάω скачам,	πηδήσομαι ще скачам
σιγάω мълча,	σιγήσομαι ще мълча
τίκτω раждам,	τέξομαι ще родя
τρώγω гриза,	τρώξομαι ще гриза
φεύγω бягам,	φεύξομαι ще избягам
φθάνω изпреварвам,	φθήσομαι ще изпреваря
χάσκω зея,	χανοῦμαι ще зина и др.

2. Отделни глаголи от действителен залог имат *futūrum medii* със страдателно значение.

ἀδικέω онеправдавам,	ἀδικήσομαι ще бъда онеправдан
ἄρχω управлявам,	ἄρξομαι ще бъда управляван
ἐξαπατάω измамвам,	ἐξαπατήσομαι ще бъда измамен
μισέω мразя,	μισήσομαι ще бъда мразен
πολεμέω воювам,	πολεμήσομαι ще воюват срещу мене
ταράττω смущавам,	ταράξομαι ще бъда смутен
τρέφω храня,	θρέψομαι ще бъда отхранен
φιλέω обичам,	φιλήσομαι ще бъда обичан
φυλάττω пазя,	φυλάξομαι ще бъда пазен
ὠφελέω полезен съм	ὠφελήσομαι ще имам полза и др.

3. От много активни преходни глаголи *aoristus passīvi* има или винаги, или само понякога медиално значение. Те имат *futūrum medii* или *futūrum passīvi.*

С медиално бъдеще време

αἰσχύνω срамя,	ᾐσχύνθην засрамих се,	αἰσχυνοῦμαι ще се αἰσχυνθήσομαι срамувам
ἀνιάω огорчавам,	ἠνιάθην огорчих се,	ἀνιάσομαι ще се огорчавам
ἑστιάω угощавам,	εἱστιάθην пирувах,	ἑστιάσομαι ще пирувам
κινέω движа,	ἐκινήθην раздвижих се,	κινήσομαι ще се движа
λυπέω наскърбявам,	ἐλυπήθην наскърбих се,	λυπήσομαι ще скърбя
ὀργίζω сърдя,	ὠργίσθην разсърдих се,	ὀργιοῦμαι ще се ὀργισθήσομαι сърдя
πλανάω заблуждавам,	ἐπλανήθην заблудих се,	πλανήσομαι ще блуждая
πορεύω раздвижвам,	ἐπορεύθην тръгнах,	πορεύσομαι ще тръгна
φέρω нося,	ἠνέχθην бързах,	οἴσομαι ще бързам ἐνεχθήσομαι
φοβέω плаша,	ἐφοβήθην уплаших се,	φοβήσομαι ще се страхувам.

Със страдателно бъдеще време

συναλλάττω примирявам,	συνηλλάγην примирих се,	συναλλαγήσομαι ще се примиря
κομίζω доставям,	ἐκομίσθην доставен съм,	κομισθήσομαι ще бъда доставен
καταπλήττω изплашвам,	κατεπλάγην уплаших се,	καταπλαγήσομαι ще се уплаша
σήπω правя да гние,	ἐσάπην изгних,	σαπήσομαι ще изгния
στρέφω въртя,	ἐστράφην обърнах се,	στραφήσομαι ще се обърна
σφάλλω събарям,	ἐσφάλην паднах,	σφαλήσομαι ще падна
σῴζω спасявам,	ἐσώθην спасих се,	σωθήσομαι ще се спася
φαίνω показвам,	ἐφάνην явих се,	φανοῦμαι ще се покажа φανήσομαι
ψεύδω лъжа	ἐψευσάμην излъгах, ἐψεύσθην излъгах се,	ψεύσομαι ще излъжа ψευσθήσομαι ще се излъжа.

Verba deponentia

§ 197. Депонентните глаголи имат медиални или пасивни форми, но значението им е активно или възвратно. Те се разделят на две групи в зависимост от залога на аорист. Депонентните глаголи с медиален аорист се наричат **deponentia media**, а тези със страдателен аорист — **deponentia passīva**. Например εὔχομαι 'моля се, моля' е медиален депонентен глагол, понеже аорист от него е ηὐξάμην, а βούλομαι 'желая' е пасивен депонентен глагол, понеже аорист от него е в страдателен залог — ἐβουλήθην. Повечето депонентни глаголи са медиални. Пасивните депонентни глаголи обикновено имат медиално бъдеще време. По-често се употребяват следните **verba deponentia passīva**.

Praesens		*Aoristus passīvi*	*Futūrum*
αἰδέομαι	срамувам се,	ᾐδέσθην	αἰδέσομαι
ἀλάομαι	скитам се,	ἠλήθην	ἀλήσομαι
ἀρνέομαι	отричам,	ἠρνήθην	ἀρνήσομαι
ἄχθομαι	негодувам,	ἠχθέσθην	{ ἀχθέσομαι ἀχθεσθήσομαι
βούλομαι	желая,	ἐβουλήθην	βουλήσομαι
δέομαι	нуждая се,	ἐδεήθην	δεήσομαι
διαλέγομαι	разговарям,	διελέχθην	{ διαλέξομαι διαλεχθήσομαι
δύναμαι	мога,	ἐδυνήθην	δυνήσομαι
ἐναντιόομαι	противопоставям се,	ἠναντιώθην	ἐναντιώσομαι
ἐπιμέλομαι	грижа се,	ἐπεμελήθην	ἐπιμελήσομαι
ἐπίσταμαι	зная,	ἠπιστήθην	ἐπιστήσομαι
εὐλαβέομαι	пазя се,	εὐλαβήθην	εὐλαβήσομαι
ἥδομαι	радвам се,	ἥσθην	ἡσθήσομαι
ἡττάομαι	по-слаб съм,	ἡττήθην	{ ἡττήσομαι ἡττηθήσομαι
μαίνομαι	лудувам,	ἐμάνην	—
μεταμέλομαι	разкайвам се	μετεμελήθην	μεταμελήσομαι
οἴομαι	мисля,	ᾠήθην	οἰήσομαι
φιλοτιμέομαι	съпернича,	ἐφιλοτιμήθην	φιλοτιμήσομαι и др.

Някои *verba deponentia media* имат *aoristus medii* с активно значение и *aoristus passīvi* със страдателно значение. Те се наричат *deponentia medio-passīva.* Обикновено тяхното бъдеще време е медиално, а техният перфект има най-често и двете значения — действително и страдателно. Такива глаголи са и следните:

αἰτιάομαι обвинявам,	ᾐτιασάμην обвиних,	ᾐτιάθην обвиниха ме
βιάζομαι принуждавам,	ἐβιασάμην принудих,	ἐβιάσθην принудиха ме
δωρέομαι подарявам,	ἐδωρησάμην подарих	ἐδωρήθην подариха ми
ἐργάζομαι извършвам,	εἰργασάμην извърших,	εἰργάσθην направиха ме
ἰάομαι лекувам,	ἰασάμην излекувах,	ἰάθην излекуваха ме
λογίζομαι мисля,	ἐλογισάμην мислих,	ἐλογίσθην мислиха ме

λωβέομαι оскърбявам,	ἐλωβησάμην оскърбих,	ἐλωβήθην	оскърбиха ме
μιμέομαι подражавам,	ἐμιμησάμην подражавах,	ἐμιμήθην	подражаваха ми
χειρόομαι покорявам,	ἐχειρωσάμην покорих,	ἐχειρώθην	покориха ме
ψηφίζομαι решавам,	ἐψηφισάμην реших,	ἐψηφίσθην	решиха за мене и др.

НЕПРАВИЛНИ ГЛАГОЛИ

Общи сведения

§ 198. Глаголите от първо спрежение се разделят на осем класа, или групи, в зависимост от начина, по който се образува сегашната основа от глаголната (§ 106). Първите три класа обхващат повечето гръцки глаголи от първо спрежение. Към останалите пет класа принадлежат ограничен брой глаголи. Не съвсем сполучливо те са наречени „неправилни“ глаголи, понеже показват различни особености при образуването на сегашната основа от глаголната. Само в отделни случаи глаголната основа се явява в твърде изменен вид за отделните времена, а при ограничен брой глаголи от осми клас се явяват често по две или повече основи, образувани от различни корени. Спрежението обаче на отделните времена и образуването на всички именни глаголни форми при тези глаголи става по същия начин, както при глаголите от първите три класа.

Четвърти клас, или глаголи с удължена основа

§ 199. Глаголите от този клас имат удължена и кратка основа: α — η; ῐ — ῑ и ει, υ — ευ. От удължената основа се образуват почти всички времена, а само *aoristus secundus* и *futūrum secundum* се образуват от кратката основа. Вторият перфект се образува от удължената основа, но двугласната ει се степенува в οι.

	Основи	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*
1. τήκω стопявам,	τηκ-	τήξω	ἔτηξα	—
τήκομαι топя се,	τακ-	τακήσομαι	ἐτάκην	τέτηκα
2. πλήττω удрям,	πληγ-	πλήξω	ἔπληξα	—
		πληγήσομαι	ἐπλήγην	πέπληγμαι
ἐκ-πλήττω изплашвам,	πλαγ-	ἐκπλήξω	ἐξέπληξα	—
ἐκπλήττομαι плаша се,		ἐκπλαγήσομαι	ἐξεπλάγην	ἐκπέπληγμαι
3. τρῑβω търкам,	τρῑβ-	τρῑψω	ἔτρῑψα	τέτρῑφα
	τρῐβ-	τριβήσομαι	ἐτρῐβην	τέτρῑμμαι
4. λείπω оставам,	λειπ-	λείψω	ἔλιπον	λέλοιπα
	λιπ-	λειφθήσομαι	ἐλείφθην	λέλειμμαι
5. πείθω убеждавам,	πειθ-	πείσω	ἔπεισα	πέποιθα
	πιθ-	πεισθήσομαι	ἐπείσθην	πέπεισμαι
6. φεύγω бягам,	φευγ-	φεύξομαι	ἔφυγον	πέφευγα.
	φυγ-			

От глагола πείθω основата πιθ- се явява в по-старата форма за *aor. II* πέπιθον и в отглаголното прилагателно име πιστός.

Към глаголите от този клас може да се причислят и глаголите, на които основата е свършвала на F, като например πλέω, νέω (§ 138, 2,4).

Пети, или назален клас

§ 200. Сегашната основа на глаголите от пети клас се образува или със съгласната ν, или с характеристика, която съдържа ν.

а. С характеристика ν

	Основи	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*
1. τίνω наказвам,	τι-	τείσω	ἔτεισα	τέτεικα
	τει-	τείσομαι	ἐτεισάμην	τέτεισμαι
τίνομαι отмъщавам,		τεισθήσομαι	ἐτείσθην	
2. δάκνω хапя,	δακ-	δήξομαι	ἔδακον	δέδηχα
	δηκ-	δηχθήσομαι	ἐδήχθην	δέδηγμαι
3. κάμνω мъча се,	καμ-	καμοῦμαι	ἔκαμον	κέκμηκα
	κμη-		ἐκαμόμην	—
4. τέμνω режа, сека,	τεμ-	τεμῶ	ἔτεμον	τέτμηκα
	τμη-	τμηθήσομαι	ἐτμήθην	τέτμημαι
5. βάλλω хвърлям,	βαλ-	βαλῶ	ἔβαλον	βέβληκα
	βλη-	βαλοῦμαι	ἐβαλόμην	βέβλημαι
		βληθήσομαι	ἐβλήθην	
6. φθάνω изпреварвам,	φθα-	φθήσομαι	ἔφθην	
	φθη-		ἔφθασα	ἔφθακα.

Глаголите κάμνω, τέμνω, βάλλω имат и основа κμη-, τμη-, βλη-, образувана от κμ, τμ, βλ и η.

Коренният аорист на φθάνω има непреходно значение, а сигматичният му аорист има преходно значение: ἔφθην ʽизпреварих, дойдох пръв, пръв съмʼ, ἔφθασα ʽизпреварих някогоʼ.

От глагола τίνω се образуват форми и от основата τι-: τίσω, ἔτισα τέτικα и т. н.

б. С характеристика ιν, υν, νε

7. βαίνω вървя,	βα-	βήσομαι	ἔβην	βέβηκα
ходя	βη-	βαθήσομαι	ἐβάθην	βέβαμαι
8. ἐλαύνω гоня, карам,	ἐλα-	ἐλῶ	ἤλασα	ἐλήλακα
		ἐλαθήσομαι	ἠλάθην	ἐλήλαμαι
9. ἀφ-ικνέομαι пристигам,	ἱκ-	ἀφ-ίξομαι	ἀφ-ικόμην	ἀφ-ῖγμαι.

в. С характеристика αν

Глаголната основа завършва на η или на съгласна. Основата на съгласна се явява само в аорист втори.

10. αἰσθάνομαι чувствувам	αἰσθη-	αἰσθήσομαι	ᾐσθόμην	ᾔσθημαι
	αἰσθ-			
11. ἁμαρτάνω греша	ἁμαρτη-	ἁμαρτήσομαι	ἥμαρτον	ἡμάρτηκα
	ἁμαρτ-	ἁμαρτηθήσομαι	ἡμαρτήθην	ἡμάρτημαι
12. ἀπ-εχθάνομαι ставам омразен	ἐχθη-	ἀπ-εχθήσομαι	ἀπ-ηχθόμην	ἀπ-ήχθημαι
	ἐχθ-			

	Основи	Futurum	Aoristus	Perfectum
13. αὐξάνω уголемявам,	αὐξη-	αὐξήσω	ηὔξησα	ηὔξηκα
		αὐξήσομαι	ηὐξήθην	ηὔξημαι
14. δαρθάνω спя	δαρθη-	—	—	
	δαρθ-		ἔδαρθον	δεδάρθηκα
15. ὀφλισκάνω виновен съм	ὀφλη-	ὀφλήσω	ὦφλον	ὤφληκα.
	ὀφλ-			

г. С характеристика αν и вмъкната съгласна ν пред коренната съгласна

16. θιγγάνω допирам	θιγ-	θίξομαι	ἔθιγον	—
17. λαγχάνω получавам	λαχ-	λήξομαι	ἔλαχον	εἴληχα
по жребие	ληχ-	ληχθήσομαι	ἐλήχθην	εἴληγμαι
18. λαμβάνω вземам	λαβ-	λήψομαι	ἔλαβον	εἴληφα
	ληβ-	ληφθήσομαι	ἐλήφθην	εἴλημμαι
19. λανθάνω скрит съм	λαθ-	λήσω	ἔλαθον	λέληθα
	ληθ-	λήσομαι	ἐλαθόμην	λέλησμαι
20. ἐπι-λανθάνομαι забравям	„	ἐπι-λήσομαι	ἐπ-ελαθόμην	ἐπι-λέλησμαι
21. μανθάνω уча	μαθη-	μαθήσομαι	ἔμαθον	μεμάθηκα
	μαθ-			
22. πυνθάνομαι узнавам	πυθ-	πεύσομαι	ἐπυθόμην	πέπυσμαι
	πευθ-			
23. τυγχάνω улучвам	τυχ-	τεύξομαι	ἔτυχον	τετύχηκα
	τυχη-	τυχθήσομαι	ἐτύχθην	τέτευγμαι.
	τευχ-			

Шести клас, или глаголи на σκ

§ 201. Сегашната основа на глаголите от шести клас се образува с характеристика σκ (често разширена с някоя гласна). Те предават начало на действие и се наричат начинателни глаголи (*verba inchoativa*).

Разделят се на две групи:

а. Сегашна основа без удвоение

	Основи	Futurum	Aoristus	Perfectum
1. γηράσκω остарявам	γηρᾱ-	γηρᾱ́σομαι	ἐγήρᾱσα	γεγήρᾱκα
2. ἡβάσκω възмъжавам	ἡβα-	ἡβήσω	ἥβησα	ἥβηκα
	ἡβη-			
3. ἀρέσκω харесвам се	ἀρε-	ἀρέσω	ἤρεσα	—
4. ἁλίσκομαι улавям се	(F)αλω-	ἁλώσομαι	ἑάλων,	ἑάλωκα,
			ἥλων	ἥλωκα
5. ἱλάσκομαι омилостивявам	ἱλα-	ἱλάσομαι	ἱλασάμην	—
			ἱλάσθην	
6. ἀναλίσκω изразходвам	ἀναλω-	ἀναλώσω	ἀνήλωσα	ἀνήλωκα
ἀναλόω	от ἀνα-Fαλω-	ἀναλωθήσομαι	ἀνηλώθην	ἀνήλωμαι

	Основи	Futūrum	Aoristus	Perfectum
7. εὑρίσκω намирам	εὑρε-	εὑρήσω	ηὗρον	ηὕρηκα
	εὑρη-	εὑρεθήσο-μαι	ηὑρέθην	ηὕρημαι
	εὑρ-			
8. θνῄσκω умирам	θαν-	θανοῦμαι	ἔθανον	τέθνηκα
ἀποθνῄσκω	θνη-			
	Fut. III	τεθνήξω		
9. διδάσκω уча	διδαχ-	διδάξω	ἐδίδαξα	δεδίδαχα
		διδάξομαι	ἐδιδαξάμην	
		διδαχθήσο-μαι	ἐδιδάχθην	δεδίδαγμαι.

б. Сегашна основа с удвоение

10. γιγνώσκω узнавам	γνω(σ)-	γνώσομαι	ἔγνων	ἔγνωκα
	γνο-	γνωσθήσομαι	ἐγνώσθην	ἔγνωσμαι
11. ἀπο-διδράσκω избягвам	δρᾱ-	ἀπο-δρᾱ́σομαι	ἀπ-έδρᾱν	ἀπο-δέδρᾱκα
	δρᾰ-			
12. ἀνα-μιμνῄσκω напомням	μνη(σ)-	ἀνα-μνήσω	ἀν-έμνησα	—
μιμνῄσκομαι помня		μνησθήσομαι	ἐμνήσθην	μέμνημαι
13. τιτρώσκω наранявам	τρω-	τρώσω	ἔτρωσα	τέτρωκα
		τρωθήσομαι	ἐτρώθην	τέτρωμαι
14. βιβρώσκω поглъщам	βρω-	—	ἐβρώθην	βέβρωκα
				βέβρωμαι
15. πιπράσκω продавам	πρα-	—	ἐπράθην	πέπρακα
				πέπραμαι.

Седми или е-клас

§ 202. При глаголите от седми клас се явява звук **е** като характеристика за една от двете основи.

а. Сегашна основа на ε

Сегашната основа се образува от глаголната с характеристиката ε.

	Основи	Futūrum	Aoristus	Perfectum
1. γαμέω женя се	γαμ-	γαμῶ	ἔγημα	γεγάμηκα
γαμέομαι омъжвам се	γαμη-	γαμοῦμαι	ἐγημάμην	γεγάμημαι
2. δοκέω изглеждам	δοκ-	δόξω	ἔδοξα	δέδογμαι
3. ὠθέω блъскам	(F)ωθ-	ὤσω	ἔωσα	ἔωκα
		ὠσθήσομαι	ἐώσθην	ἔωσμαι.

б. Глаголна основа на η

Сегашната основа се образува, като се махне от глаголната основа характеристиката η.

4. αὔξω уголемявам	αὐξη-	αὐξήσω	ηὔξησα	ηὔξηκα
		αὐξηθήσομαι	ηὐξήθην	ηὔξημαι
5. βούλομαι желая	βουλη-	βουλήσομαι	ἐβουλήθην	βεβούλημαι

	Основи	Futurum	Aoristus	Perfectum
6. δεῖ трябва	δεη-	δεήσει	ἐδέησε	δεδέηκε
7. δέομαι нуждая се	δεη-	δεήσομαι	ἐδεήθην	δεδέημαι
8. ἐθέλω искам	ἐθελη-	ἐθελήσω	ἠθέλησα	ἠθέληκα
9. μάχομαι сражавам се	μαχ- μαχη- μαχεσ-	μαχοῦμαι	ἐμαχεσάμην	μεμάχημαι
10. μέλλω възнамерявам	μελλη-	μελλήσω	ἐμέλλησα	—
11. ἐπι-μέλομαι грижа се	μελη-	ἐπιμελήσομαι	ἐπεμελήθην	ἐπιμεμέλημαι
12. οἴομαι мисля	οἰη-	οἰήσομαι	ᾠήθην	—
13. οἴχομαι тръгвам	οἰχη-	οἰχήσομαι	—	ᾤχημαι
14. ὀφείλω длъжен съм	ὀφειλη- ὀφελ-	ὀφειλήσω	ὠφείλησα ὤφελον	ὠφείληκα
15. χαίρω радвам се	χαιρη- χαρη-	χαιρήσω	ἐχάρην	κεχάρηκα.

Осми, или смесен клас

203. Към осми клас принадлежат глаголи, на които основите са или от един корен, но с твърде големи промени, или пък основите за отделните времена са образувани от различни корени.

а. Глаголи с основи, образувани от един корен

	Основи	Futurum		Aoristus	Perfectum
1. γίγνομαι ставам,	γεν-, γενη-	γενήσομαι		ἐγενόμην ἐγενήθην	γέγονα γεγένημαι
2. ἕπομαι следвам,	ἑπ-, σεπ-,	ἕψομαι		ἑσπόμην	—
Imperf. εἱσπόμην	σπ-		*Coni.*	σπῶμαι	
			Opt.	σποίμην	
			Imper.	σποῦ	
3. ἔχω имам,	ἑχ-, σεχ-	ἕξω		ἔσχον	ἔσχηκα
	σχ-, σχη-	σχήσω	*Coni.*	σχῶ	
Imperf. εἶχον			*Opt.*	σχοίην	
			Imper.	σχές, σχέτω	
			Inf.	σχεῖν	
			Part.	σχών	
Med. εἰχόμην		ἕξομαι		ἐσχόμην	ἔσχημαι
		σχήσομαι	*Coni.*	σχῶμαι	
			Opt.	σχοίμην	
			Imper.	σχοῦ	
παρέχω доставям,		παρ-έξω		παρ-έσχον	παρ-έσχηκα
		παρα-σχήσω	*Coni.*	παράσχω	
			Opt.	παράσχοιμι	
Med.			*Imper.*	παράσχες	
				παρεσχόμην	παρέσχημαι
		παρέξομαι	*Coni.*	παράσχωμαι	
		παρασχήσομαι	*Opt.*	παρασχοίμην	
			Imper.	παράσχου	
			Inf.	παρασχέσθαι	
			Part.	παρασχόμενος	

	Основи	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*
ὑπισχνέομαι обещавам,		ὑπο-σχήσομαι	ὑπ-εσχόμην	ὑπ-έσχημαι
ἀνέχομαι издържам,		ἀν-έξομαι	ἠν-εσχόμην	ἠν-έσχημαι
4. καλέω наричам,	καλε- κλη-	καλῶ καλοῦμαι κληθήσομαι	ἐκάλεσα ἐκαλεσάμην ἐκλήθην	κέκληκα κέκλημαι
5. πάσχω страдам,	πενθ-, παθ- πασχ-,	πείσομαι	ἔπαθον	πέπονθα
6. πέτομαι хвърча,	πετ-, πτ- πτη-	πτήσομαι	ἐπτόμην ἐπτάμην	—
7. πίνω пия,	πιν-, πι- πω-, πο-	πίομαι ποθήσομαι	ἔπιον ἐπόθην	πέπωκα πέπομαι
8. πίπτω падам,	πετ-, πεσ- πτω-	πεσοῦμαι	ἔπεσον	πέπτωκα
9. τίκτω раждам	τεκ-	τέξομαι τεχθήσομαι	ἔτεκον ἐτέχθην	τέτοκα τέτεγμαι.

б. Глаголи с основи от различни корени

Те се наричат суплетивни (*verba suppletīva*), понеже два или повече корени се допълнят за образуване на една пълна парадигма (ср. *лат.* fero, tuli, latus, ferre).

	Основи	*Futūrum*	*Aoristus*	*Perfectum*
10. αἱρέω вземам, αἱρέομαι избирам, *Pass.*	αἱρε-,αἱρη- ἑλ-	αἱρήσω αἱρήσομαι αἱρεθήσομαι	εἷλον, ἕλω εἱλόμην, ἕλωμαι ἡρέθην	ᾕρηκα ᾕρημαι
11. ἔρχομαι идвам, *Imperf.* ᾖα	ἐρχ-, εἰ- ἐλ(υ)θ-, ἐλευθ-	εἶμι ἐλεύσομαι	ἦλθον ἔλθω	ἐλ-ήλυθα
12. ἐσθίω ям, βιβρώσκω	ἐσθι-, ἐδ- φαγ-, βρω-	ἔδομαι βρωθήσομαι	ἔφαγον ἐβρώθην	βέβρωκα βέβρωμαι
13. ζάω, βιόω живея,	ζη-, βιω-	βιώσομαι	ἐβίων	βεβίωκα
14. καθίζω турям да седне, καθίζομαι сядам, καθέζομαι седя,	ἱδ- ἑδ-, ἡ- —	καθιῶ — καθεδοῦμαι	ἐκάθισα — ἐκαθεισάμην	— — κάθημαι
15. ὁράω виждам, *Imperf.* ἑώρων	(F)ορα- ὀπ-, (F)ιδ-	ὄψομαι ὀφθήσομαι	εἶδον, ἴδω ὤφθην	ἑώρακα ὄπωπα ἑώραμαι ὦμμαι
16. παίω, τύπτω удрям, πατάσσω, πλήττω *Pass.* ἐκπλήττω изплашвам,	παι-, τυπ- παταγ- πληγ- πληγ- πλαγ-	παίσω πληγήσομαι ἐκπλήξω ἐκπλαγήσομαι	ἔπαισα ἐπλήγην ἐξ-έπληξα ἐξ-επλάγην	πέπαικα πέπληγμαι — ἐκπέπληγμαι
17. πωλέω продавам, ἀποδίδομαι πιπράσκω	πωλη- δω-, δο- πρᾱ-	πωλήσω ἀποδώσομαι πρᾱθήσομαι	ἐπώλησα ἀπεδόμην ἐπράθην	πεπώληκα πέπρᾱκα πέπρᾱμαι

		Основи	Futūrum	Aoristus	Perfectum
18.	τρέχω тичам,	θρεχ-	δραμοῦμαι	ἔδραμον	δεδράμηκα
		δραμ-			
		δραμη-			
19.	φέρω нося,	φερ-, οἰ-	οἴσω	ἤνεγκον и	ἐνήνοχα
		ἐνε(γ)κ-		ἤνεγκα	
	Med. нося си,		οἴσομαι	ἠνεγκάμην	
			ἐνεχθήσομαι	ἠνέχθην	ἐνήνεγμαι
	φέρομαι бързам,		ἐνεχθήσομαι	ἠνέχθην	ἐνήνεγμαι
20.	φημί казвам,	φη-, φα-	ἐρῶ	εἶπον и	εἴρηκα
		Fεπ-, Fερ-,		εἶπα	
	λέγω	ῥη-, λεγ-	λέξω, φήσω	ἔλεξα, ἔφην	
	ἀγορεύω		ῥηθήσομαι	ἐρρήθην	εἴρημαι
			λεχθήσομαι	ἐλέχθην	λέλεγμαι
	ἀπ-αγορεύω отказвам,		ἀπ-ερῶ	ἀπ-εῖπον	ἀπ-είρηκα
	δια-λέγομαι разговарям,		δια-λέξομαι	δι-ελέχθην	δι-είλεγμαι
	συλ-λέγω събирам		συλ-λέξω	συν-έλεξα	συν-είλοχα
			συλ-λεγήσομαι	συν-ελέγην	συν-είλεγμαι
21.	ὠνέομαι купувам,	(F)ωνη-	ὠνήσομαι	ἐπριάμην	ἐώνημαι
		πρια-	ὠνηθήσομαι	ἐωνήθην.	

Verba defectīva

§ 204. Глаголите, които се употребяват само в някои времена или форми, се наричат *verba defectīva.* Например глаголът ἠμί 'казвам' се употребява само в 1 и 3 лице ед. число в имперфект (§ 186). Глаголът ἔπορον 'доставям' с основа πορ- и πρω- няма презентни форми. Неговият пасивен перфект πέπρωται 'предопределено е от съдбата' се употребява често.

Като *verba defectīva* се третират и следните глаголи, които се употребяват най-често в перфект и плусквамперфект:

ἔοικα 'подобен съм' от εἴκω 'подобен съм', осн. Fεικ-, Fοικ-, Fικ- най-често се употребява в безличната форма ἔοικε 'прилича', *part.* ἐοικώς 'подобен', *plpf.* ἐῴκειν.

εἴωθα 'имам навик' от ἔθω 'имам навик', основа ἠθ- от σFηθ-, *plpf.* εἰώθειν.

εἵμαρται 'определено е от съдбата' от μείρομαι 'получавам дял', основа σμερ-, μρ-, μαρ-, *plpf.* εἵμαρτο, *part.* εἱμαρμένη 'съдба'.

οἶδα 'зная', основа Fειδ-, Fοιδ-, Fιδ-, *plpf.* ᾔδειν, *fut.* εἴσομαι, а презентната форма εἴδω не се употребява.

СЛОВООБРАЗУВАНЕ

Видове думи по състав

§ 205. Всяка дума съдържа един или няколко корена. Думи, които съдържат един корен, се наричат п р о с т и *(simplicia)*, а думи, които съдържат два или повече корени, са с л о ж н и *(composita)*.

Простите думи се разделят на две групи:

1. К о р е н н и д у м и *(primitīva)* са тези, които съдържат корен и окончание. Например думата ἄρχω 'управлявам' е коренна дума, защото е образувана от корена ἀρχ- и личното окончание ω. Също такива думи са φλόξ 'пламък' от корен φλεγ-, μάκαρ 'щастлив' от корен μακαρ-, πένης 'беден' от πενητ- и др.

Коренът може да се яви в различни степени. Например κλώψ 'крадец' е от корен κλεπ- със степенуване и удължение, φεύγω 'бягам' е от корен φυγ-, λείπω 'оставям' от λιπ- и т. н.

2. П р о и з в о д н и д у м и *(derivāta)* са тези, които са образувани от корен и суфикс, който определя и уточнява значението на думата. Например κλοπεύς 'крадец' е от корен κλεπ- и словообразуващия суфикс ευ. От този корен е и думата κλώψ 'крадец, разбойник', но без суфикс ευ.

Производните думи от своя страна се разделят на derivāta **verbalia (глаголни** производни думи) и derivāta **denominatīva (именни** производни думи). Например от глагола βούλομαι 'желая' се образуват глаголни производни думи: βουλή 'воля, желание', βούλημα 'решение', βούλησις 'искане, желание', а от съществителното име βουλή се образуват нови думи — именни: βουλεύω 'съветвам', βούλευμα 'план', βουλευμάτιον 'планче', βουλευτικός 'съветващ', βουλευτήριον 'място за заседаване на съвет' и др.

Производни съществителни имена

§ 206. А. Съществителните имена, които предават д е й с т в у в а щ о л и ц е (*agens*), се образуват с няколко суфикса. Думите, образувани с тези суфикси, се наричат *nomina agentis.*

1. Имена от мъжки род със суфикса ευ, именителен падеж -εύς: γραφεύς 'писар' от γράφω 'пиша', ἱερεύς 'жрец' от ἱερός 'свещен', τοκεύς 'родител' от τίκτω 'раждам', корен τεκ- със степенуване на гласната ε в ο, κλοπεύς 'крадец' от κλέπτω, корен κλεπ-, πορθμεύς 'превозвач, лодкар' от πορθμός 'брод'.

2. Със суфиксите τα, τηρ, τορ, им. падеж -της, -τηρ, -τωρ, се образуват съществителни имена от мъжки род, а със суфиксите τειρα, τρια, τριδ, τιδ, им. падеж -τειρα, -τρια, -τρίς, -τις, се образуват деятелни имена от женски род.

ποιητής, οῦ, ὁ 'поет' и ποιήτρια, ἡ 'поетеса' от ποιέω

σωτήρ, ῆρος, ὁ 'спасител' и σώτειρα, ἡ 'спасителка' от σῴζω

αὐλητής, οῦ, ὁ 'флейтист' и αὐλητρίς, ίδος, ἡ 'флейтистка' от αὐλέω

συλλήπτωρ, ορος, ὁ 'помощник' и συλλήπτρια, ἡ 'помощница' от συλλαμβάνω

πολίτης, ου, ὁ 'гражданин' и πολῖτις, ιδος, ἡ 'гражданка' от πόλις.

Б. Съществителни имена, които предават действие (*nomina actiōnis*), се образуват най-често със следните суфикси:

1. Имена от женски род със суфиксите τι, σι, σια, α. Те завършват в *nom. sing.* на -τις, -σις, -σία, -η, -ᾱ.

πίστις, εως ἡ вяра,	гл. осн.	πιθ- от πείθομαι
μίμησις, εως, ἡ подражание	„ „	μιμη- от μιμέομαι
πρᾶξις, εως, ἡ работа	„ „	πραγ- от πράττω
γένεσις, εως, ἡ произход	„ „	γεν- от γίγνομαι
δοκιμασία, ἡ изпитване	„ „	δοκιμαδ- от δοκιμάζω
φυγή, ἡ бягство	„ „	φυγ- от φεύγω
ἀγορά, ἡ събрание	„ „	ἀγερ- от ἀγείρω.

2. Съществителни имена от мъжки род със суфиксите μο и ο а номинативен завършък -μός и -ος.

ὀδυρμός, οῦ, ὁ ридание, плач.	гл. осн.	ὀδυρ- от ὀδύρομαι ридая
δεσμός, οῦ, ὁ връзка,	„ „	δε- от δέω връзвам
λόγος, ου, ὁ слово,	„ „	λεγ- от λέγω говоря
φόρος, ου, ὁ данък,	„ „	φερ- от φέρω нося.

В. Съществителни имена, които предават резултат от действие (*nomina rei actae*). Те се образуват със суфиксите:

1. Съществителни имена от среден род със суфикс ματ, номин. завършък -μα. Те са от III скл.

γράμμα, ατος, τό, писано, буква,	гл. осн.	γραφ- от γράφω пиша
κτῆμα, ατος, τό придобивка,	„ „	κτη- от κτάομαι придобивам
ῥῆμα, ατος, τό слово,	„ „	ῥη- от ἐρῶ ще кажа.

2. Съществителни имена от среден род със суфикс εσ, ном. зав. -ος. Те са по III скл.

λάχος, ους, τό жребий,	гл. осн.	λαχ- от λαγχάνω улучвам
γένος, ους, τό род,	„ „	γεν- от γίγνομαι произлизам
τόκος, ους, τό дете, рожба,	„ „	τεκ- от τίκτω раждам.

Забележка. Същият суфикс предава свойство и качество: βάθος, ους, τό 'дълбочина', μῆκος, ους, τό 'дължина' от βαθύς 'дълбок' и μακρός 'дълъг'.

3. Съществителните имена от женски род с номинативен завършък -μη.

γνώμη, ἡ мнение, μνήμη, ἡ памет, помнене, γραμμή, ἡ черта.

Г. Съществителни, които предават оръдие или средство (*nomina instrumenti*), се образуват със суфиксите τρο и θρο, а в именителен падеж завършват на -τρον и -θρον.

ἄροτρον, ου, τό рало,	гл. осн.	ἀρο- от ἀρόω ора
λύτρον, ου, τό откуп,	„ „	λυ- от λύω освобождавам
κλεῖθρον, ου, τό брава	„ „	κλει- от κλείω заключвам
βάθρον, ου, τό стъпало	„ „	βα- от βαίνω вървя.

Д. Съществителни имена, които означават място (*nomina loci*), се образуват с няколко суфикса.

1. Имена с ударение на третата сричка и номинативно окончание -τήριον от суфикс τηριο.

ἀκροατήριον, τό аудитория, гл. осн. ἀκροα- от ἀκροάομαι слушам
δικαστήριον, τό съдилище, „ „ δικαδ- „ δικάζω съдя.

2. Съществителни имена също от среден род с номинативно окончание -εῖον от суфикс ειο. Те имат извито ударение на втората сричка.

λογεῖον, τό катедра, осн. λογο- от λόγος реч
κουρεῖον, τό бръснарница, „ κουρευ- „ κουρεύς бръснар
μουσεῖον, τό музей, „ μουσα- „ μοῦσα муза.

3. Съществителни имена от мъжки род и номинативно окончание -ών от суфикс ων. Те са от III скл. с ударение на първата сричка.

ἀμπελών, ῶνος, ὁ лозе, οἰνών, ῶνος, ὁ винен склад, ἀνδρειών, ῶνος, ὁ стая за мъже, Παρθενών, ῶνος, ὁ Партенон.

Е. Съществителни имена за качество (*nomina qualitatis*) се образуват обикновено от прилагателни имена.

1. Съществителни имена от женски род със суфикс τητ, именително окончание -της. Те са по трето склонение.

νεότης, ητος, ἡ младост, от прилагателното νέος млад
ταχύτης, ητος, ἡ бързина, „ „ ταχύς бърз.

2. Съществителни имена от женски род по първо склонение със суфикса συνα, номинативно окончание -σύνη.

δικαιοσύνη, ἡ справедливост, от δίκαιος справедлив
σωφροσύνη, ἡ благоразумие, от σώφρων благоразумен.

3. Със суфикса ιᾱ се образуват съществителни имена също по първо склонение, които имат номинативен завършък на -ίᾱ.

σοφία, ἡ мъдрост, от σοφός мъдър
ἀδικία, ἡ несправедливост, от ἄδικος несправедлив.

Същият суфикс се явява с кратка гласна α след ε и ο.

ἀλήθεια, ἡ истина, от ἀληθής истинен
εὔνοια, ἡ благоволение, от εὔνους благосклонен.

Суфиксът εσ при имена от среден род по трето склонение, които в именителен падеж завършват на -ος, предава също качество (вж. В. 2, заб.).

Ж. Умалителните имена (*nominа deminutīva*) се образуват със следните суфикси:

1. Суфиксът σκ се явява с номинативни завършъци -ίσκος и -ίσκη за мъжки и женски род. Ударението е на втората сричка.

παιδίσκος, ὁ момченце, същ. име παῖς, ὁ дете, момче
παιδίσκη, ἡ момиченце, „ „ παῖς, ἡ дете, момиче
στεφανίσκος, ὁ венче „ „ στέφανος, ὁ венец.

2. Суфиксът ιο, номинативен завършък -ίον, служи за образуване на имена от среден род. Той се явява разширен във формите -ίδιον, -άριον, -ύδριον, -ύλλιον.

παιδίον, τό	детенце,	същ. име	παῖς	дете
παιδάριον, τό	детенце,	„ „	παῖς	дете
οἰκίδιον, τό	къщичка,	„ „	οἶκος	къща
μελύδριον, τό	песничка,	„ „	μέλος	песен
εἰδύλλιον, τό	картинка,	„ „	εἶδος	картина, образ.

З. Съществителните имена, които предават произход по баща *(nomina patronymica)*, се образуват със следните суфикси:

1. Със суфиксите δα за мъжки род и ιδ, αδ за женски род. Суфиксът δα често се явява разширен с гласните α и ι. Номинативните завършъци са -δης, -ις, -ας. Имената от мъжки род са по първо склонение, а имената от женски род са от трето склонение.

Αἰνειάδης, ου, ὁ	потомък на Еней,	същ. име	Αἰνείας
Κεκροπίδης, ου, ὁ	потомък на Кекропс,	„ „	Κέκροψ
Κρονίδης, ου, ὁ	Кронид, потомък на Кронос,	„ „	Κρόνος
Θεστιάδης, ου, ὁ	потомък на Тестий,	„ „	Θέστιος
Δαναΐς, ίδος, ἡ	дъщеря на Данай,	„ „	Δαναός
Βορεάς, άδος, ἡ	дъщеря на Борей,	„ „	Βορέας

2. Със суфикса ιων, който се явява и като номинативен завършък, се образуват имена от мъжки род по трето склонение.

Κρονίων, ωνος, ὁ	потомък на Кронос,	същ. име	Κρόνος
Πηλείων, ωνος, ὁ	потомък на Пелей,	„ „	Πηλεύς.

И. Съществителните имена, с които се означава родно място *(nomina gentilia)*, имат следните суфикси:

1. Със суфикса ευ се образуват съществителни по трето склонение. Те имат ударение на първата сричка.

Μεγαρεύς, έως, ὁ	мегарец,	същ. име	Μέγαρα, τά	гр. Мегара
Ἐρετριεύς, έως, ὁ	еретриец,	„ „	Ἐρέτρια, ἡ	гр. Еретрия.

2. Със суфикса τα, номинативен завършък -της, се образуват съществителни имена по първо склонение.

Σικελιώτης, ου, ὁ	сицилиец,	същ. име	Σικελία	Сицилия
Αἰγινήτης, ου, ὁ	егинец,	„ „	Αἰγίνη	Егина.

Суфиксът за имена от женски род е ιδ, номинативен завършък -ις Те са по трето склонение.

Σικελιῶτις, ιδος, ἡ	сицилийка,	същ. име	Σικελία	Сицилия
Πλαταιΐς, ίδος, ἡ	платейка,	„ „	Πλαταιαί	Платея
Δηλιάς, άδος, ἡ	делоска,	„ „	Δῆλος	Делос.

3. Със суфикса ιο, номинативен завършък -ιος, се образуват съществителни имена по второ склонение.

Κορίνθιος, ὁ коринтиец, същ. име Κόρινθος Коринт.

Производни прилагателни имена

§ 207. Производните прилагателни имена се образуват от съществителни *(adiectīva denominatīva)* или от глаголи *(adiectīva verbalia)*. Последните по значение се приближават до действителни или страдателни причастия.

1. Със суфикса ιο, номинативен завършък -ιος, се образуват прилагателни, които означават отношение или принадлежност в най-общ смисъл.

ἑσπέριος 'вечерен' от ἑσπέρα вечер
οὐράνιος 'небесен' от οὐρανός небе
σωτήριος 'спасителен' от σωτήρ спасител
πάτριος 'бащин' от πατήρ баща
δίκαιος 'справедлив' от δίκη справедливост.

2. Със суфиксите εο, ινο, ειο, номинативни завършъци -οῦς, -ινος, -ειος, се образуват прилагателни имена, които означават вещество или произход.

ἀργυροῦς и ἀργύρειος 'сребърен' от ἄργυρος сребро
λίθινος 'каменен' от λίθος камък
οἰκεῖος 'домашен' от οἶκος дом
βασίλειος 'царски' от βασιλεύς цар
δούλειος 'робски' от δοῦλος роб.

Прилагателните на -ινός (с ударение върху първата сричка от края) означават време.

χθεσινός 'вчерашен' от χθές вчера
νυκτερινός 'нощен' от νύξ нощ.

3. Суфиксът ικο, номинативен завършък -ικός, предава способност за извършване на нещо или свойство и качество.

γραφικός 'способен да пише' от γράφω пиша
διαλεκτικός 'способен да разговаря' от διαλέγομαι разговарям
φυσικός 'природен' от φύσις природа
πολεμικός 'войнствен' от πόλεμος война.

Забележка. Отделни прилагателни с този суфикс се употребяват като съществителни имена. Те са минали и в нашия език. Например съществителното „граматика" е от прилагателното име γραμματικός (от γράμμα буква). Формата за женски род е γραμματική, към която се подразбира думата τέχνη 'изкуство'. Теоретик е от прилагателното θεορητικός.

4. Суфиксът εντ означава изобилие. С него се образуват прилагателни имена по трето склонение, които в именителен падеж единствено число завършват на -εις -εσσα, -εν.

χαρίεις, εσσα, εν 'приятен' от χάρις приятност
ἠμαθόεις, εσσα, εν 'пясъчен' от ἄμαθος пясък
ὑλήεις, εσσα, εν 'горист' от ὕλη гора
σκιόεις, εσσα, εν 'сенчест' от σκιά сянка.

5. Суфиксът ον служи за образуване на прилагателни имена по трето склонение с номинативен завършък за мъжки и женски род -ων и за среден род -ον. Те изразяват склонност към нещо.

μνήμων 'помнещ' от μνήμη памет
ἐπιλήσμων 'забравящ' от ἐπιλανθάνομαι забравям.

6. Суфиксите νο, λο, ρο, μο, ιμο, εσ, номинативни завършъци -νός -λός, -ρός, -μος, -ιμος, -ής, не са свързани с точно определено значение.

σεμνός ʽпочитан᾿ от σέβομαι почитам
δειλός ʽстрахлив᾿ от δειλία страхливост
σιγηλός ʽмълчалив᾿ от σιγή мълчание
δεινός ʽстрашен᾿ от δέω страхувам се
φθονερός ʽзавистлив᾿ от φθόνος завист
βλαβερός ʽвреден᾿ от βλάβη вреда
ἐχθρός ʽвраждебен᾿ от ἔχθρα вражда
στάσιμος ʽустойчив᾿ от στάσις стоене
χρήσιμος ʽполезен᾿ от χράομαι ползувам се
ψευδής ʽлъжлив᾿ от ψεῦδος лъжа.

Производни глаголи

§ 208. 1. Коренните глаголи *(verba primitīva)* се образуват или направо от корен, или с характеристики за сегашната основа (§ 106).

2. Производните именни глаголи *(verba denominatīva)* се образуват от съществителни и прилагателни. Най-често те завършват в *ind. praesentis* на -άω, -έω, -όω -εύω -άζω, -ίζω, -αίνω, -ύνω.

Глаголите на -έω и -εύω изразяват състояние, глаголите на -όω и -ίζω — правене на нещо, а глаголите на -αίνω и -ύνω — поставяне в известно състояние.

πολεμέω ʽводя война᾿ от πόλεμος война
βασιλεύω ʽцарувам, цар съм᾿ от βασιλεύς цар
δουλεύω ʽробувам, роб съм᾿ от δοῦλος роб
δουλόω ʽзаробвам, правя роб᾿ от δοῦλος роб
ἀφανίζω ʽправя невидим᾿ от ἀφανής невидим
χαλεπαίνω ʽнегодувам᾿ от χαλεπός мъчен
σημαίνω ʽозначавам᾿ от σῆμα знак
θαρρύνω ʽправя смел᾿ от θαρσύς смел
τιμάω ʽпочитам᾿ от τιμή чест.

Глаголите на -σείω предават желание *(verba desideratīva)*: γελασείω иска ми се да се смея, πολεμησείω искам да воювам, ὀψείω желая да видя.

Наречия

§ 209. 1. Много наречия се образуват от прилагателните имена (§ 86).

2. От глаголи и съществителни имена се образуват отделни наречия. По-често сѐ срещат наречия със суфиксите:

-δον : ἀγεληδόν ʽна стада, на тълпи᾿ от ἀγέλη стадо
ἡβηδόν ʽв зряла възраст᾿ от ἥβη възмъжалост
ἀναφανδόν ʽочевидно᾿ от φαίνω показвам.
-δην : σποράδην ʽразпръснато᾿ от σπείρω сея
κρύβδην ʽтайно᾿ от κρύπτω крия
βάδην ʽходом, крачка по крачка᾿ от βαίνω вървя.
-τι(-ί) : νεωστί ʽнеотдавна᾿ от νέος нов
ὀνομαστί ʽпоименно᾿ от ὀνομάζω наричам

῾Ελληνιστί ῾по елински, на елински᾿ от ἑλληνίζω говоря елински
ἐθελλοντί ῾доброволно᾿ от ἐθέλω желая.
-εί : πανδημεί ῾всенародно᾿ от πᾶς цял и δῆμος народ
ἀμαχεί ῾без бой᾿ от ἀ- ῾не᾿ и μάχη битка.
-α : ἅμα заедно, κάρτα силно, κρύφα тайно, μάλα твърде, τάχα бързо.

Сложни думи (composita)

§ 210. Сложните думи се състоят обикновено от два корена, а в по-редки случаи от три и повече. Те могат да имат и словообразуващ суфикс. При свързването на отделните думи в една често настават промени в едната от тях.

1. При сложните глаголи с представка, която се явява като отделна дума в служба на предлог, представката може да се промени само във фонетично отношение (§ 20, 7, в, д).

ἀναβαίνω ῾изкачвам се᾿ от ἀνά и βαίνω
συμμάχομαι ῾сражавам се заедно᾿ от σύν и μάχομαι.

2. Сложните глаголи от име и глагол са образувани от съществителни. Те се явяват като втори производни думи. Например ναυμαχέω ῾сражавам се по море᾿ е от ναύμαχος ῾сражаващ се по море᾿, което е от ναῦς ῾кораб᾿ и μάχομαι ῾сражавам се᾿. По същия начин е образуван и глаголът εὐεργετέω ῾правя благодеяние᾿ от εὐεργέτης ῾благодетел᾿, а не направо от наречието εὖ ῾добре᾿ и глагола ἐργάζομαι ῾правя᾿.

3. Някои отвлечени съществителни имена *(nomina abstracta)* могат да образуват сложни думи с предлози, без да променят своята основна форма. Ако обаче представката не е предлог, окончанието се променя, понеже се явява нов словообразуващ суфикс, предимно ιᾱ

δίκη правда, καταδίκη присъда, но ἀδικία неправда
φυγή бягство, ἀποφυγή убежище, но ἀειφυγία вечно изгнание
βουλή съвет, ἐπιβουλή съзаклятие, но ἀβουλία безразсъдност.

По същия начин от съществителното πρᾶξις се образуват сложните думи διάπραξις, σύμπραξις и ἀπραξία, δυσπραξία, κακοπραξία.

4. Първата съставка на сложните думи може да бъде:

Име: οἰκόδομος домакин, ποδώκης бързоног, νεκρόπολις гробища, καρποφόρος плодороден, μεγαλόψυχος великодушен, ἑξάμετρον хекзаметър, πένταθλον петобой.

Глаголна основа: λιποστρατία напускане на военна служба, дезертиране, ἀρχιτέκτων строител.

Предлог: ὑπόγειος подземен, ἀντίθεσις противопоставяне, антитеза.

Наречие: εὐθύφρων справедлив, παλαίφατος отдавна прочут.

Частиците: ἀ-(ἀν-), δυσ-, εὐ-: ἀδικία неправда, ἀνισότης неравенство, εὐεργέτης благодетел, δυστυχία нещастие.

Забележка. Частицата ἀ- пред гласна се явява като ἀν-: ἀνάξιος недостоен. Тя се нарича α *privatīvum* и отговаря на латинската частица in- (iniustus). И двете отрицателни частици се свеждат до n̥. В гръцки език освен α *privatīvum* има още α *copulatīvum* със събирателно значение ῾заедно, дружно᾿ (ср. ἅμα заедно): ἀκόλουθος спътник (от ἀ- и κέλευθος път), ἁπλοῦς прост и др.

5. Втората съставка на една сложна дума може да бъде:

Някое име: *ψευδόμαντις* лъжлив предсказател, *ἀξιόπιστος* заслужаващ доверие.

Глаголна основа: *λογογράφος* историк, логограф, *ἀνδροφόνος*, *ἀνθρωποκτόνος* човекоубиец, *οἰστροπλήξ* ужилен от стършел.

Образуване на сложните думи

§ 211. А. Сложните думи се образуват често с известни промени на последните срички или звукове на първата по място дума.

1. Когато първата дума или нейната основа завършва на гласна, а втората започва със съгласна, може да не настъпят никакви промени.

ἀστυ-γείτων съсед по град, съсед *οἰκο-νόμος* иконом, *ταξί-αρχος* таксиарх, *νικη-φόρος* победител, *συκο-φάντης* клеветник.

2. Пред гласна изпадат гласните *α* и *ο*.

κεφαλ-αλγία 'главоболие' от *κεφαλή* и *ἄλγος*, *μόν-αρχος* 'монарх' от *μόνος* и *ἀρχός*.

Ако втората дума е започвала с F, не става елизия на гласната. *θεοειδής* 'богоподобен' от *θεός* и **Fειδος*.

3. Когато втората съставка започва със съгласна, между нея и първата съставка може да се яви съединителната гласна *ο*. Първата дума може да завършва на съгласна или гласна. Нейната крайна гласна *α* или *η* изпада.

ἀκρό-πολις 'акропол' от *ἀκρὴ πόλις*
ἡμερο-δρόμος 'бързоходец' от *ἡμέρα* и *δρόμος*
ἀνδριαντ-ο-ποιός 'ваятел' от *ἀνδριάς* и *ποιέω*
ἰχθυ-ο-φάγος 'рибояд' от *ἰχθύς* и *φάγομαι*.
αἱματ-ο-πότης 'кръвопиец' от *αἷμα* и *πίνω*
πολιοῦχος 'закрилник на град' от *πόλις* и *ἔχος*
ξιφ-ο-κτόνος 'убиващ с меч' от *ξίφος* и *κτείνω*.

4. Първата дума се явява в падежна форма вместо с основата си

νεώσ-οικοι 'докове' от *νεώς*, *gen.* от *ναῦς* и *οἶκοι*
ὁδοι-πόρος 'пътник' от *ὁδοί* *loc.* и *πορεύομαι*
ὀρεσί-τροφος 'отрасъл в планините' от *ὄρεσι* *dat. loci* от *ὄρος* и *τρέφω*.

Б. Във втората дума могат да настанат следните промени:

1. Кратката начална гласна може да се удължи.

ἀν-ώνυμος 'безименен' от *ἀν-* без и *ὄνομα*.
στρατ-ηγός 'стратег' от *στρατός* и *ἄγω*
ὑπ-ήκοος 'послушен' от *ὑπο-* и *ἀκούω*.

2. Много имена променят основата си и остават по второ склонение макар че принадлежат към първо или трето склонение.

φιλό-τιμος 'честолюбив' от *τιμή* чест
ἀν-αίματος 'безкръвен' от *αἷμα* кръв
μεγαλό-ψυχος 'великодушен' от *ψυχή* душа
μισό-γυνος 'женомразец' от *γυνή* жена.

За ударението на сложните думи

§ 212. Сложните думи имат ударение по възможност на третата сричка от края. От това правило има следните отклонения:

1. Ударението се запазва върху сричката, на която стои на втората дума.

а. При *nomina agentis* на -της и -εύς.

ἀνταγωνιστής, противник, ἀρχιερεύς архиерей, συγγραφεύς писател, ὑποκριτής актьор, παραιβάτης който се сражава на колесница.

б. При *nomina actiōnis* на -ά, -ή, -μός.

προσφορά приношение, μισθοφορά възнаграждение, ἐντολή заповед, ἐπισιτισμός продоволствие.

в. При адйектива на -ικός и -ής.

ἀντιλογικός остроумен, πολυειδής многолик.

2. Отглаголните прилагателни имена на -τός от сложни глаголи с предлог имат ударение на първата сричка, когато означават възможност. В този случай те имат три окончания. Със значение на минало страдателно причастие те са с две окончания и ударението им пада на третата сричка.

διαλυτός 3 освободим, но διάλυτος 2 освободен.

3. Сложните имена на -ος, чиято първа съставка е име, а втората глагол, имат ударение на втората съставка при активно значение, а при страдателно значение имат ударение на първата съставка.

λογο-γράφος пишещ реч и αὐτό-γραφος написан собственоръчно θηρο-τρόφος хранещ животни и θηρό-τροφος откърмен от животно.

Значение на сложните думи

§ 213. Значението на сложните думи се определя от корените, които съдържат. Сложните съществителни и прилагателни имена се разделят на три групи в зависимост от значението им.

1. Сложни определителни имена *(composita determinatīva)* са тези, на които втората съставна част е главната, а първата ѝ служи за определение. Ако такава сложна дума се предаде по описателен начин, първата дума се явява като прилагателно или наречие.

μεσ-ημβρία пладне = μέση ἡμέρα
ὀψί-γονος родил се по-късно = ὀψὲ γενόμενος
ψευδο-κῆρυξ лъжлив вестител = ψευδὴς κῆρυξ.

2. Сложни качествени имена *(composita attributīva)* са тези, при които двете думи образуват ново понятие. При описателно предаване на такава сложна дума втората съставка се явява като допълнение на едно причастие със значение „имащ, притежаващ“ (ἔχων, φέρων и др.), а първата е определение на името. Те се наричат още *composita possessīva*.

μακρό-χειρ дългорък = μακρὰς χεῖρας ἔχων
ἀργυρό-τοξος сребролък = ἀργυροῦν τόξον φέρων
γλαυκ-ῶπις светлоока = γλαυκοὺς ὦπας ἔχουσα
πολύ-καρπος плодороден = πολλοὺς καρποὺς φέρων.

3. Предметни, или зависещи сложни думи *(composita obiectīva)* са тези, при които граматически или първата съставка зависи от втората, или пък втората от първата. При описателно предаване на такава дума една от съставките трябва да се предаде с косвен падеж — *gen., dat., acc.*

ἀξιό-λογος достопаметен = ἄξιος λόγου
οἰκο-γενής роден у дома = ἐν οἴκῳ γενόμενος
χειρι-ποίητος направен с ръка = χερσὶ ποιητός
λογο-γράφος летописец = λόγους γράφων
ἡνί-οχος колар = τὰ ἡνία ἔχων.

ЕЗИКЪТ НА ОМИР

Гръцките диалекти

§ 214. Старогръцкият език се състои от няколко диалекта. От тях най-добре са представени чрез литературни произведения й о н и й с к о - а т и ч е с к и я т, е о л и й с к и я т и д о р и й с к и я т д и а л е к т.

Описателната граматика има пред вид атическия диалект. Неговият разцвет се пада през петия и четвъртия век пр. н. е. Атическият диалект е близък на йонийския и затова те образуват една група. В йонийския диалект се различава една по-стара епоха и една по-нова — с т а р о й о н и й с к и и н о в о й о н и й с к и д и а л е к т.

Езикът на „Илиада“ и „Одисея“

§ 215. Когато говорим за „езика“ на Омир или за „езика“ на неговите поеми „Илиада“ и „Одисея“, ние не употребяваме този термин в ограничения смисъл, както когато говорим за „език“ на Вазов или на някой друг поет, на произведение и пр. В нашия случай имаме работа с един наистина особен език, който не е бил говорим в тази си форма. В неговата основа лежи старойонийският диалект, примесен с еолийски форми и изпъстрен с поетически думи, форми и обрати. В него има и много атически форми, които са резултат на по-късната редакция: неразбираемите и вече много стари форми и думи са били замествани с атически, ако това е позволявал размерът на стиха. На това се дължи и голямото разнообразие на форми, които се срещат в езика на Омир. Например *infinitīvus praesentis* на спомагателния глагол се явява в пет форми: εἶναι, ἔμμεναι, ἔμμεν, ἔμεναι, ἔμεν.

Особености във фонетиката

Еолийски особености

§ 216. 1. Гласната υ се явява вместо гласната ο: ἄλλυδις, *ат.* ἄλλος.

2. Съчетанията ορ и ρο се явяват вместо αρ и ρα: ὄρχαμες, *ат.* ἄρχομεν и ἤμβροτον, *ат.* ἥμαρτον.

3. Вместо η се явява гласната α: λᾱός, Ἀτρείδᾱο.

4. Вместо *dentālis* се явява *labiālis*: πίσυρες, *ат.* τέτταρες, φήρ ʽзвярʼ, *ат.* θήρ.

5. Съчетанията σμ, σν дават μμ, νν, докато в атически остава един консонант със заменително удължение: ἔμμεναι от *ἔσμεναι, *ат.* εἶναι, ἔραννος от *ἔρασνος, *ат.* ἔρως.

6. Думите със *spiritus asper* в атически се явяват в еолийски със *spiritus lenis*: ἦμαρ, *ат.* ἡμέρα.

7. Модалната частица ἄν в еолийски е αἴ и κέ(ν).

8. Падежното окончание -εσσι за *dat. pl.*: πόδεσσι(ν), κύνεσσι(ν), χείρεσσι(ν) = ποσί(ν), κυσί(ν), χερσί(ν).

9. Инфинитивното окончание -μεναι: ἔμ-μεναι = εἶναι.

10. Личните местоимения: ἄμμες, ὔμμες = ἡμεῖς, ὑμεῖς.

Йонийски особености

1. Гласната ᾱ се явява като η и в положение след ε, ι, ρ: φιλίη, νεανίης, πειρήσω, πρῆγμα, *ат.* φιλία, νεανίας, πειράσω, πρᾶγμα.

По аналогия и ᾰ се явява като η предимно в думи от първо склонение, които завършват на -ειᾰ и -οιᾰ: ἀληθείη, εὐπλοίη, *ат.* ἀλήθειᾰ εὔπλοιᾰ, κνίσση, *ат.* κνῖσα. Изключение θεά, соб. име Ναυσικάᾱ, Ἑρμείας.

2. Гласната α пред ο минава в ε: κέρεος, *ат.* κέρως от κέραος οὖδας, οὔδεος, οὔδεϊ.

3. След изчезване на F подир ν, ρ се явява удължение на предходната гласна ε в ει и на ο в ου: ξεῖνος 'чужденец' от *ξενFος, *ат.* ξένος, μοῦνος 'сам' от *μονFος, *ат.* μόνος, κούρη 'девица', γούνατα 'колена'.

Това удължение се явило по аналогия и в отделни думи, които не са имали F: Οὐλύμπιος олимпийски, οὔνομα име.

4. Контракцията у Омир е твърде свободна: контрахираните форми се срещат наред с неконтрахираните. Контракцията върви по законите, които важат за атическия диалект (§ 17, 3—6), но εο, εου дават ευ наред с ου: ἐφίλευν, *ат.* ἐφίλουν от ἐφίλεον, φιλεῦσι от φιλέουσι(ν); εεα дава εια и εα: ἐυκλείαις, δυσκλέα от ἐυκλέεας, δυσκλέεα; εεαι дава ειαι и εαι: μυθεῖαι и μυθέαι от μυθέεαι.

5. Съчетанието ρσ остава непроменено: θαρσέω, *ат.* θαρρέω.

6. Съчетанието ττ се явява като σσ: γλῶσσα, πρήσσω, *ат.* γλῶττα, πράττω.

7. Явяват се двойни съгласни като резултат от асимилация: ποσσί(ν), δικάσσατε, ἐτέλεσσα, ὅττι, *ат.* ποσί(ν), δικάσατε, ἐτέλεσα, ὅτι от *ποδσι, *δικαδσατε, ἐτέλεσσα, *ὁδτι.

По аналогия, без да има уподобяване: ὀμόσσαι, ἐλλισάμην.

8. Срещат се форми с метатеза наред с формите без нея: κράτος и κάρτος, Ἀτρείδᾱο и Ἀτρείδεω, τῆος и τέως.

9. В много случаи крайната гласна на двусричните предлози изпада (ἀποκοπή изпадане) и съгласната се уподобява на следващата. Това явление се среща както в сложни думи, така и в случаи, когато предлозите са употребени като самостоятелни думи: κάββαλε от καταβάλλω, κάλλιπε от καταλείπω, κὰρ ῥόον от κατὰ ῥόον, κὰπ πεδίον от κατὰ πεδίον, ἄμ πεδίον от ἀνὰ πεδίον, ὕββαλε от ὑποβάλλω.

10. Кратките гласни могат да изпаднат и в средата на думите между две съгласни (синкопа — συγκοπή): τίπτε от τί ποτε.

Особености в морфологията

Първо склонение

§ 217. 1. Имената от мъжки род по първо склонение имат и асигматичен именителен падеж ед. число: ἱππότᾰ = ἱππότης.

2. *Gen. sing.* на имената от м. род. има две окончания: -ᾱο и -εω. Формите на -ᾱο са еолийски, а формите на -εω са йонийски. Те са произлезли от ᾱο чрез метатеза: Ἀτρείδᾱο, Ἀτρείδεω, *ат.* Ἀτρείδου. Съчетанието εω контрахира в ω, когато пред него има гласна: βορέω, Ἑρμείω. Двете гласни εω се произнасят и като една сричка (синицеза — συνίζησις, § 373, 9, д).

3. В *gen. pl.* се срещат еолийското окончание -άων и йонийското окончание -έων (от -ήων): πυλάων и πυλέων.

След гласна се явява -ῶν, както в атически: κλισιῶν.

4. *Dat. pl.* има окончанията -ῃσι и ῃς: πύλῃσι(ν), πύλῃς. Атическото окончание -αις се среща рядко, предимно в следните три думи: θεαῖς, ἀκταῖς и πάσαις.

Второ склонение

§ 218. 1. *Gen. sing.* наред с окончанието -ου има и окончание -οιο: ἀνέμοιο, *ат.* ἀνέμου. Атическата форма на ου е от една преходна форма на οο: Αἰόλοο κλυτὰ δώματα.

2. *Dat. pl.* наред с атическото окончание -οις има и -οισι: θεοῖσι(ν) и θεοῖς.

3. *Gen. et dat. dualis* в атически завършва на οιν от по-старата йонийска форма на -οιιν, която се среща в езика на Омир: ἵποιιν.

Трето склонение

§ 219. 1. Денталните основи, които завършват в *nom. sing* на неударена сричка -ις и υς, образуват по-често *acc. sing.* с окончание -α вместо с -ν: ἔριδα, κόρυθα и ἔριν, κόρυν.

2. *Dat. plur.* има окончанията -σι(ν), -σσι(ν), -εσι(ν), -εσσι(ν), които се употребяват в зависимост от метрическите нужди на стиха. Окончанието -εσσι(ν) е еолийско: ποσί(ν), ποσσί(ν), πόδεσσι(ν); βέλεσι(ν), βέλεσσι(ν), βελέεσσι(ν); χερσί(ν), χείρεσσι(ν), χείρεσι(ν).

3. Синкопираните съществителни имена имат дублетни форми почти за всички падежи — с гласна ε и без нея: πατήρ, πατέρος и πατρός, πατέρι и πατρί, θύγατρα и θυγατέρα, πατέρων и πατρῶν, θυγατέρες и θύγατρες, θυγατέρας и θύγατρας, θυγατράσι(ν) и θυγατέρεσσι(ν).

4. Съществителните имена на -ις с основа ej запазват гласната ι във всичките падежи. Само съществителното πόλις 'град' има в *gen. et. dat. sg.* и *nom. et acc. pl.* форми и с гласната η.

> πόλις, πόλιος и πόληος, πόλι, πόληι и πόλει, πόλιν
> πόλιες и πόληες, πολίων, πόλεσι(ν), πόλιας, πόληας, πόλις и πόλεις.

5. Съществителните нарицателни на -εύς имат основа на η, която се явява във всичките падежи.

> βασιλεύς, βασιλῆος, βασιλῆι, βασιλῆα
> βασιλῆες, βασιλήων, βασιλῆϋσι(ν), βασιλῆας.

Собствените имена на -εύς имат дублетни форми и с ε: Ἀτρεύς, Ἀτρῆος и Ἀτρέος, Ἀτρῆι и Ἀτρεῖ.

По аналогия на тези имена и собствените на -κλῆς имат форми с η:

Ἡρακλῆς, Ἡρακλῆος, Ἡρακλῆι, Ἡρακλῆα.

Имената с основа на εσ не контрахират. Само в *gen. sg.* се явяват и контрахирани форми на -ευς от -εος:

γένος, γένεος и γένευς, γένεϊ
γένεα, γενέων, γένεσσι(ν).

Съществителното σπέος 'пещера' се скланя по следния начин: σπέος, σπείους, σπῆι; *dat. pl.* σπήεσσι(ν) и σπέσσι(ν).

7. Известни отклонения от формите в атическия диалект показват и следните съществителни имена:

ναῦς кораб	:	νηῦς, νεός и νηός; νηΐ, νῆα νῆες и νέες, νηῶν и νεῶν, νήεσσι(ν), νέεσσι(ν) и νηυσί(ν) νῆας и νέας.
Ζεύς Зевс	:	Διός и Ζηνός, Διί и Ζηνί, Δία и Ζῆνα.
Ἄρης Арес	:	Ἄρηος и Ἄρεος, *acc.* Ἄρεα и Ἄρην, *voc.* Ἆρες и Ἄρες.
γόνυ коляно	:	γούνατος и γουνός, γούνατι; γούνων, γούνασι(ν) и γούνεσσι(ν).
υἱός син	:	*gen.* υἱοῦ, υἷέος и υἷος, *dat.* υἱῷ, υἷέϊ, υἷεῖ и υἷι, *acc.* υἱόν, υἷέα, υἷα; *nom. pl.* υἱοί, υἷέες, υἷεῖς, υἷες, *gen.* υἷέων и υἱῶν, *dat.* υἱοῖς, υἱάσι(ν), *acc.* υἱούς. υἷέας, υἷας.
δόρυ копие	:	δούρατος и δουρός, δούρατι и δουρί; δούρατα и δοῦρα, δούρων, δούρασι(ν) и δούρεσσι(ν).

Суфикси със значение на падежни окончания

§ 220. В Омировия език има форми, образувани от основата на имената и суфиксите -θεν, -θι, -φι(ν). Тези форми най-често означават място, но в отделни случаи имат и други значения. Те могат да се свързват и с падежи.

1. Формите със суфикса -θεν се явяват като родителни форми и като аблатив — означават място, от което става отдалечаване. Те отговарят на въпроса о т к ъ д е?

οὐρανόθεν от небето, οἴκοθεν от дома, σέθεν = σοῦ.

2. Формите, образувани със суфикса -θι, означават място на действие и отговарят на въпроса к ъ д е?

Κορινθόθι в Коринт, κηρόθι в сърцето, κεῖθι там, τηλόθι далеч там, Ἰλιόθι πρό пред Илион.

3. Формите, образувани със суфикса -φι(ν), се явяват като родителен и дателен падеж ед. и мн. число. Често предават средство и отговарят на въпроса с к а к в о?

χερσίν τε βίηφί τε φέρτεροι с ръце и сила най-добри (βίηφι = βίῃ)
ἀπὸ κυνέην κεφαλῆφι ἕλοντο свалили шапка от главата си (κεφαλῆφι = ἀπὸ κεφαλῆς),
παρὰ ναῦφιν ἐλευσόμεθα ще тръгнем от корабите (ναῦφιν = νηῶν),
ὄσσε δακρυόφιν πλῆσθεν очите се напълнили със сълзи (δακρυόφιν = δακρύων).

Степени за сравнение

§ 221. 1. Прилагателните по първо и второ склонение в отделни случаи удължават гласната ο в ω и когато предходната сричка е дълга: ὀϊζῡρός 'нещастен', ὀϊζῡρώτερος, ὀϊζῡρώτατος.

2. Форми с -ίων и -ιστος се явяват при отделни прилагателни имена, които в атически диалект имат форми само с -τερος и -τατος.

βαθύς	дълбок,	*superl.*	βάθιστος
βραδύς	бавен,	„	βράδιστος
βραχύς	кратък,	*comp.*	βράσσων
γλυκύς	сладък,	„	γλυκίων
παχύς	тлъст,	„	πάσσων, *superl.* πάχιστος
ὠκύς	бърз,	*superl.*	ὤκιστος
κυδρός	славен,	„	κύδιστος
φίλος	мил,	*comp.*	φιλίων.

Някои прилагателни, които в атически се явяват само във форми с -ίων и -ιστος, имат форми и с -τερος и -τατος.

βέλτερος	по-добър,	*ат.*	βελτίων
ῥηίτερος	по-лесен,	„	ῥᾴων.

От съществителното βασιλεύς се явяват прилагателни форми в сравнителна и превъзходна степен: βασιλεύτερος, βασιλεύτατος.

Местоимения

Лични местоимения

§ 222. Личните местоимения имат твърде широка употреба и различни форми в Омировия език. Освен известните атически форми се срещат и следните:

.	1 лице	2 лице	3 лице
Sg. Nom.	ἐγών	τύνη	—
Gen.	ἐμεῖο, ἐμέο, ἐμεῦ, ἐμέθεν	σεῖο, σέο, σεῦ, σέθεν, τεοῖο	εἷο, ἕο, εὗ, ἕθεν
Dat.	—	τοι, τεΐν	ἑοῖ, οἷ
Acc.	—	—	ἕ, ἑέ, μίν
Pl. Nom.	ἄμμες	ὔμμες	—
Gen.	ἡμείων, ἡμέων	ὑμείων, ὑμέων	σφείων, σφέων
Dat.	ἄμμι(ν)	ὔμμι(ν)	σφί(ν)
Acc.	ἡμέας, ἄμμε	ὑμέας, ὔμμε	σφέας, σφέ
Dual. N. Acc.	νῶϊ, νώ	σφῶϊ, σφώ	σφωέ
G. D.	νῶϊν	σφῶϊν	σφωΐν

Личните местоимения се употребяват и като възвратни местоимения. В тази си употреба те имат винаги ударение. Възвратните местоимения ἐμαυτοῦ, σεαυτοῦ, ἑαυτοῦ са от по-късно време.

Формите εἷο, ἑοῖ, ἑέ, σφείων се явяват винаги с ударение и имат възвратно значение; формите μίν, σφί(ν), σφέ, σφωέ, σφωίν се явяват винаги като енклитични и имат значение на лично местоимение за трето лице: него, нея, нему, тях и т. н.; формите ἕο, εὗ, ἕθεν, οἷ, ἕ, σφέων, σφέας се явяват като енклитични и с ударение. Те имат възвратно значение и значение на лично местоимение за трето лице.

Когато личните местоимения се употребяват със значение на възвратни местоимения, те могат да се засилят с косвените падежи на αὐτός: ἐμοῦ αὐτοῦ, ἐμοὶ αὐτῷ, σὲ αὐτόν и т. н.

Местоимението αὐτός се употребява сравнително рядко със значение на третолично местоимение.

Притежателни местоимения

§ 223. Освен формите на притежателните местоимения, които се употребяват в атическия диалект, в Илиада и Одисея се явяват и следните форми:

τεός, τεή, τεόν твой, твоя, твое
ὅς, ἥ, ὅν и ἑός, ἑή, ἑόν негов, негова, негово; свой
ἁμός, ἁμή, ἁμόν наш, наша, наше (рядко — ἐμός мой)
νωίτερος, νωιτέρα νωίτερον наш (на нас двамата)
ὑμός, ὑμή, ὑμόν ваш, ваша, ваше
σφωίτερος, σφωιτέρα, σφωίτερον ваш (принадлежащ на вас двамата)
σφός, σφή, σφόν техен; свой.

Показателни местоимения

§ 224. Членът има значение на показателно и относително местоимение. В този случай и номинативните форми ὁ, ἡ; οἱ, αἱ се явяват често с ударение; ὅ, ἥ; οἵ, αἵ.

Показателното местоимение ἐκεῖνος се явява и без гласната ε: κεῖνος.

Относително местоимение

§ 225. Наред с формите на относителното местоимение, които се употребяват в атическия диалект, се явяват и формите: ὅ = ὅς, ὅου и ὅο = οὗ, ἕης = ἧς.

Косвените падежи на члена се явяват в служба на относително местоимение: τοῦ = οὗ, τῷ = ᾧ, τῆς = ἧς и т. н.

Местоимението ὅς в номинатив има значение на показателно и лично местоимение: този, той.

Въпросителни и неопределителни местоимения

§ 226. Освен формите, които се употребяват в атическия диалект, в Омировия език се срещат и следните форми:

	τίς	τὶς	ὅστις	
Sg. Nom.	—	—	ὅτις	ὅττι
Gen.	τοῦ, τέο	τέο, τεῦ	ὅττεο	ὅτου, ὅτευ
Dat.	τέῳ	τέῳ	ὅτεῳ	—
Acc.	—	—	ὅτινα	ὅττι
Pl. Nom.	—	—	—	ὅτινα, ἅσσα
Gen.	τέων	—	ὅτεων	
Dat.	τέοισι(ν)	—	ὀτέοισι(ν)	
Acc.	—	ἅσσα	ὅτινας	ἅσσα

ГЛАГОЛ

Аугмент и редупликация

§ 227. Сричковото и временното нарастване може да липсва: ἔφυγον и φύγον, ἔθηκε и θῆκε, ἦσαν и ἔσαν, ἔλυσε и λῦσε.

Отделни глаголи, които са започвали с F, имат сричковото нарастване, макар след изпадането на съгласната F да започват с гласна или двугласна: ἔειπον от *ἐFειπον, εἶδον от *ἐFιδον.

Началната съгласна ρ след нарастване може да не се удвои, а началните съгласни λ, μ, ν, σ в отделни глаголи се удвояват, понеже тези глаголи са започвали с две съгласни или с двойна съгласна: ἔλλαβε от *ἐσλαβε, ἔμμαθε, ἔννεπε от *ἐσνεπε, ἔσσυτο от σεύω (глаголът е започвал със σσ). Също ἔδδεισε от *ἐδFεισε.

Атическото удвоение се среща по-често и при повече глаголи в Омировия език: ὄδωδα от ὄζω ὄπωπα от ὁράω (основа ὀπ-), ὄρωρα от ὄρνυμι, ἀλάλημαι от ἀλάομαι.

Вторият аорист в активен и медиален залог от някои глаголи има удвоение; ἐπέπληγον от πλήσσω, ἐπέφραδε от φράζω, ἐκέκλετο от κέλομαι, πέπιθον от πείθω, λελαβέσθαι от λαμβάνω.

Рядко се срещат форми с удвоение и в бъдеще време: κεκαδήσει от κήδω, πεφιθήσεται от φείδομαι.

Лични местоимения

§ 228. В Омировия език се употребяват в отделни случаи лични окончания, които или никак не се явяват вече в атическия диалект, или пък се явяват само като особеност.

Activum

1. В 1 лице ед. число за конюнктив се запазва и окончанието -μι: ἐθέλωμι = ἐθέλω, τύχωμι = τύχω.

2. Във 2 лице ед. число се явява и окончанието -σθα: φῆσθα = φῄς, τίθησθα = τίθης, ἐθέλησθα = ἐθέλῃς, βάλησθα = βάλῃς,

3. Окончанието -θι за 2 лице на императив се явява в презенс, аорист и перфект в много повече глаголи от второ спрежение, откол-

кото в атическия диалект: δίδωθι = δίδου, τέτλαθι от ἔτλην, κλῦθι от κλύω, κέκραχθι от κράζω.

4. Конюнктив за 3 лице ед. число запазва в отделни случаи окончанието -σι: εἴπῃσι, ἐθέλῃσι.

5. Вместо окончанието -σαν за 3 л. мн. число се явява окончанието -ν: ἔβαν = ἔβησαν, ἴεν = ἴεσαν, ἔδυν = ἔδυσαν, φίληθεν = ἐφιλήθησαν.

6. Неопределената форма се явява със завършъците -μεναι, -μεν, -έμεναι, -έμεν, -έειν: τεθνάμεναι и τεθνάμεν; ἴδμεναι, ἴδμεν и ἰδέειν, ἐλθέμεναι и ἐλθέμεν.

7. Плусквамперфект има завършъците -εα, -εας, -εε наред с -ειν, -εις, -ει: πεποίθεα, πεποίθεας, πεποίθεε = ἐπεποίθειν, ἐπεποίθεις, ἐπεποίθει.

Medium-passīvum

1. След изпадане на интервокалната σ във 2 лице ед. число от окончанията -σαι и -σο обикновено не става контрахиране; μάχεαι = μάχῃ, μαχήσεαι = μαχήσῃ, ἴδηαι = ἴδῃ; βάλλεο = ἐβάλλου, ὠδύσαο = ὠδύσω.

Съчетанието -εο от -εσο се явява и контрахирано в -ευ вместо -ου: ἔρχευ = ἔρχου от *ἔρχεσο.

2. В 1 лице мн. число се явява и окончанието -μεσθα: φραζόμεσθα = φραζόμεθα, δεδμήμεσθα = δεδμήμεθα от δαμνάω.

3. Окончанията -αται и -ατο вместо -νται и -ντο за 3 л. мн. число се явяват и при глаголи с основа на гласна, а не само след съгласни основи: δεδαίαται = δέδαινται от δαίω, δεδμήατο = ἐδέδμηντο от δαμνάω, βεβλήαται = βέβληνται от βάλλω; γενοίατο = γένοιντο, ἰδοίατο = ἴδοιντο.

Основите на гутурал и лабиал получават аспирация при тези окончания: τετράφατο от τρέπω, ἔρχατο от ἔργω.

4. Неопределената форма на страдателния аорист има и окончание -μεναι: ἀριθμηθήμεναι = ἀριθμηθῆναι от ἀριθμέω, μιγήμεναι = μιγῆναι от μίγνυμι.

Съединителни гласни

§ 229. В отделни форми конюнктив се явява с кратка модална гласна: ο и ε вместо ω и η. Първоначално тези форми са се появили само при глаголи с атематично образуване на индикатив: ἴμεν, ἴομεν и ἴωμεν; βήσομεν = βήσωμεν. След това са се разпространили и върху други глаголи.

Гласната ι в оптатив изпада след υ и ι: δύη = δυίη, φθίμην от φθιίμην, δαινῦτο от δαινυῖτο.

Образуване на времената

§ 230. 1. Сегашната основа се явява удвоена и в глаголи, които в атически нямат удвоение: λιλαίομαι, κικλήσκω, μίμνω = μένω, τιταίνω, ἀπαφίσκω.

При отделни глаголи сегашната основа се явява разширена с θ: φθινύθω от φθίνω, μινύθω от μινύω, φλεγέθω от φλέγω.

2. Аорист и футур в активен и медиален залог се образуват сигматично от някои ликвидни глаголи: ὄρσω и ὦρσα от ὄρνυμι, ἔκελσα от κέλλω, ἔκερσα от κείρω.

При отделни глаголи има двойна σ: φράσσομαι и φράσομαι, κόμισσε и κόμισε, αἰδέσσεται и αἰδέσεται, ἐρύσσεται, γέλασσαν и γέλασαν.

Основата на тези глаголи е завършвала на σ или на друга съгласна, която пред σ се е напълно уподобила: γελάω, *осн.* γελασ-, *aor.* ἐγέλασσα—ἐγέλασα; κομίζω, *осн.* κομιδ-, *aor.* ἐκόμισσα от *ἐκομιδσα.

По аналогия σ се удвоява и в глаголи, които имат основа на гласна: κάλεσσον от καλέω.

3. От някои глаголи с основа на гласна аорист и футур в активен и медиален залог се образуват без характеристиката σ — асигматично. В този случай формата за бъдеще време е еднаква с формата за сегашно време: δήω ще намеря, βείομαι и βέομαι ще живея; ἔχευα от χέω, ἔσσευα от σεύω, ἠλεύατο от ἀλεύομαι отбягвам.

4. Някои глаголи образуват аорист със σ, но след нея се явяват съединителните гласни, както при втория аорист. По този начин тези форми са обединили характеристиките на първия и втория аорист (смесен аорист — *aoristus mixtus*): δύσετο, βήσετο, οἰσέμεναι, ἄξετε, ἶξον.

5. Формите на бъдеще страдателно време не се срещат в Илиада и Одисея.

6. Вторият перфект от основа на гърлени и устни съгласни не получава аспирация: κέκοπα, *am.* κέκοφα.

7. Коренен аорист се образува от някои глаголи и в медиум, но със значение на страдателен залог: ἔβλητο бе улучен, δέκτο взе (депонентен глагол), ἔφθιτο загина, ἄλτο скочи, λέκτο бе избран.

8. Някои глаголи с основа на гласна имат отделни форми в активния перфект без съгласната характеристика κ: πεφύασι(ν) = πεφύκασι(ν), κεκμηώς = κεκμηκώς.

9. В отделни случаи има перфектни форми и без гласната характеристика α: πέπιθμεν = πεποίθαμεν; ἐπέπιθμεν = ἐπεποίθαμεν, εἰλήλουθμεν = ἐληλύθαμεν.

Verba contracta

§ 231. 1. При глаголите на -άω се срещат по-често неконтрахирани форми, а контрахираните форми са по-редки: ναιετάουσι, ναιετάων, πεινάων и προσηύδων, προσηύδα.

Гласната α пред звук ο става ο или ω; гласната ε след α става α, ει и η стават ᾳ.

αο	дава οω:	γελόωντες от γελάοντες
αω	„ οω:	ὁρόω от ὁράω
αου	„ οω:	ὁρόωσι от ὁράουσι
αοι	„ οῳ и ωοι:	ὁρόῳτε от ὁράοιτε и ἡβώοιμι от ἡβάοιμι
αε	„ αα:	ὁράασθαι от ὁράεσθαι
αει, αη	„ αᾳ:	ὁράᾳ от ὁράει и ὁράῃ.

Това явление се нарича епическа дистракция *(distractio)*. След като двете срички се контрахират, пред получената дълга гласна се явява нова гласна от същия вид, обикновено кратка, а по-рядко дълга. Например ὁράουσι — ὁρῶσι — ὁρόωσι; ὁράεις — ὁρᾷς — ὁράᾳς. Ударението е на новата сричка. Същото явление се среща при глаголи на -όω и при някои форми от глаголи по второ спрежение: δόωσι — δῶσι — δώωσιν; θέῃς — θῇς — θήῃς.

2. Глаголите на -έω се явяват с контрахирани и неконтрахирани форми. Най-често се сливат звуковете, които дават ει: ἐφίλει, αἴτει, αἱρεῖ и φιλέει, φιλέουσι, φιλέειν, φίλεον.

Ако съчетанията εο и εου се сливат, те дават ευ вместо ου: ἐφίλευν, καλεῦντες от καλέοντες, ποιεύμην от ποιεόμην, φιλεῦ = φιλέου.

Неслетите форми твърде често се произнасят като един слог при скандиране (синицеза): κάλεον ⏑⏑—.

Окончанията εεαι и εεο често изпускат първата гласна ε: μύθεαι от μυθέεαι, ἀποαίρεο и ἀποαιρέο от ἀποαιρέεο.

3. Глаголите на -όω обикновено се явяват в контрахирани форми: γουνούμενος, δῄουν, но и ἱδρόονται, ἀρόωσι(ν).

При неконтрахираните форми гласната ο се явява удължена в ω и пред гласни: ἱδρώοντα, ὑπνώοντας.

Второ спрежение

§ 232. Глаголите от второ спрежение имат твърде широка употреба в Омировия език. Дори някои глаголи, които в атическия диалект са от първо спрежение, се явяват с форми по второ спрежение: ἄημι, δίζημι, δάμνημι, μάρναμαι, ἔργνυμι, ὀρέγνυμι.

Някои форми на изявително наклонение сегашно време в действителен залог се явяват образувани, както при глаголите по първо спрежение — с контрахиращи форми: τιθεῖ = τίθησι(ν), διδοῖς = δίδως, διδοῦσι(ν) = διδόασι(ν).

По-често се срещат следните особени форми:

§ 233.

Indicatīvus		*Imperatīvus*	*Infinitīvus*
Praesens	*Imperf. aor.*		
Sg. 1. —	φῆν, ἵειν, ἔηκα		ἱστάμεναι
2. τίθησθα, διδοῖσθα, τιθεῖς, ἱεῖς (ἵεις), διδοῖς	φῆσθα	δίδωθι	στήμεναι
	—		τιθήμεναι
3. τιθεῖ, ἱεῖ (ἵει), διδοῖ	—		θέμεν(αι)
Pl. 3. τιθεῖσι, ἱεῖσι, διδοῦσι, ῥηγνῦσι	ἔφαν, φάν, ἔσταν, στάν, ἵεν		ἱέμεν(αι)
			διδοῦναι, διδόμεν
			δόμεν(αι)

Coniunctīvus aoristi II		
Sg. 1. θήω, θείω	βήω	γνώω
2. θήῃς	στήῃς	γνώῃς
3. θήῃ ἧσι, ἥῃ, ἕῃ	στήῃ	δώῃσι, δώῃ
Pl. 1. θέωμεν, θήομεν θείομεν	στέωμεν, στήομεν	γνώομεν
3. —	στήωσι(ν)	δώωσι(ν)

εἰμί

Indicatīvus	Coni.	Opt.	Infinitīvus	Imperfectum
			ἔμ(μ)εναι	
Sg. 1. —	ἔω	—	ἔμ(μ)εν	ἔον, ἔα, ἦα, ἔσκον
2. ἐσσί, εἶς	ἔῃς	ἔοις	*Part.*	ἔησθα
3. —	ἔῃ, ἔῃσι(ν), εἴῃ	ἔοι	ἐών, ἐοῦσα, ἐόν	ἔην, ἦε(ν),ἔσκε(ν)
Pl. 1. εἰμέν	—	—		—
3. ἔασι(ν)	ἔωσι(ν)	—		ἔσαν

εἶμι

Sg. 1. —	—	—	ἴμεναι, ἴμεν	ἤια, ἀνήιον
2. εἶσθα	ἴῃσθα	—		—
3. —	ἴῃσι	ἰείη		ἤιε(ν), ἦε(ν), ἴε(ν)
Pl. 1. —	ἴομεν	—		ἤομεν
3. —	—	—		ἤισαν, ἴσαν, ἤιον.
Fut. εἴσεται; *aor.* εἴσατο, ἐείσατο				

οἶδα

Indicatīvus		Coniunctīvus	Infinitīvus	Plusquamperfectum
Sg. 1.	—	εἰδέω, ἰδέω	ἴδμεν(αι)	ᾔδεα
2.	οἶδας	ἰδέῃς		ἠείδης, ἠείδεις
3.	—	—	*Part.*	ἠείδη, ἠείδει, ᾔδεε(ν)
Pl. 1.	ἴδμεν	εἴδομεν	ἰδυῖα	—
2.	—	εἴδετε		—
2.	ἴσσασι(ν)	—		ἴσαν
Fut. εἰδήσω.				

Итеративни форми

§ 234. От сегашната и аористната основа се образуват форми със суфикса σκ, които предават повтарящо се действие. Пред суфикса се явява гласната ε, а в по-редки случаи α. Личните окончания са на *imperfectum*. Те нямат *augmentum*.

ἔδεσκε	от	ἔδω	εἴπεσκον	от	εἶπον
ἐθέλεσκε	„	ἐθέλω	ἴδεσκε	„	εἶδον
μαχέσκετο	„	μάχομαι	αὐδήσασκε	„	αὐδάω
τίθεσκον	„	τίθημι	μνησάσκετο	„	μιμνήσκω
δόσκον	„	δίδωμι	καλέεσκον	„	καλέω.

ЕЗИКЪТ НА ХЕРОДОТ

§ 235. Херодот е писал на литературния новойонийски диалект, на който са писали тогава логографите и йонийските философи. В този език се срещат много от характерните стари форми на Омировия език и някои по-късни форми, които го отличават от него. Наред с това преписвачите са вмъкнали в по-късно време и много атически форми. Така езикът на Херодотовата история се явява смесица от старойонийски, новойонийски и атически диалект.

Особености при гласните и съгласните

§ 236. **1.** Гласната α вместо ε се явява в думите: μέγαθος, τάμνω = μέγεθος, τέμνω.

2. Вместо η се явява α: μεσαμβρίη, λάξομαι = μεσημβρία, λήξομαι.

3. Гласната ε вместо α: ἔρσην, τέσσερες, κέρεος = ἄρσην, τέτταρες, κέραος

4. Гласната ε вместо η: ἑσσοῦσθαι, *ат.* ἡττᾶσθαι, μέν = μήν.

5. Гласната ε вместо ει: κρέσσων, μέζων, ἀποδέξω, ἐς = εἰς, τέλεος.

6. Двугласната ει вместо гласната ε: εἶριον, εἵνεκα, κεινός, στεινός, εἱλίσσω. При тези думи обикновено ει се дължи на изчезването на F.

7. Двугласната ει вместо ι: χείλιοι = χίλιοι.

8. Гласната ι вместо ε: ἱστίη = ἑστία, Ἰστιαῖος = Ἑστιαῖος.

9. Двугласната ηι (ῃ) вместо ει: στρατηίη, Κήιος, ἱρήιον, οἰκήιος, ἐπίνῃον = στρατεία, Κεῖος, ἱερεῖον, οἰκεῖος, ἐπίνειον.

10. Дългата гласна ω се явява вместо двугласните αυ и ου: θῶμα = θαῦμα, τρῶμα = τραῦμα, ὦν = οὖν, γῶν = γοῦν.

11. Двугласната αυ се явява като ωυ: ἐμεωυτοῦ = ἐμαυτοῦ.

12. Двугласните ῃ и ῳ се явяват и като ηι и ωι: Νηρηίδες и λῃστής, Τρωικός и πατρῷος.

13. Съчетанието ιε обикновено се явява като ι: ἱρός = ἱερός.

14. Силното придихание *(spiritus asper)* липсва в езика на Херодот: ἠώς = ἕως, ἴρηξ = ἱέραξ, ὁ = ὁ, ἡ = ἡ.

Затова и в сложните думи *mutae tenues* пред силно придихание се запазват, а не преминават в съответните *mutae aspirātae*, както в атически: ἀπικνέομαι = ἀφικνέομαι от ἀπό и ἱκνέομαι; κατοράω = καθοράω от κατά и ὁράω; ἀπ᾽ οὗ = ἀφ᾽ οὗ, κατάπερ = καθάπερ, ἐπεξῆς = ἐφεξῆς.

15. Подвижното ν (ν ἐφελκυστικόν) обикновено липсва: ἔνερθε, ὄπισθε, ἔμπροσθε, но δῆθεν, ἐκεῖθεν, обаче само εἴκοσι.

16. Липсва често и подвижната съгласна σ: οὕτω, но и οὕτως, ἄχρι и ἄχρις (σ пред гласна).

17. Местоименните и адвербиални основи, които съдържат π, се явяват с κ вместо с π: κοῖος, ὁκοῖος, κόσος, κότερος, κῇ, κότε, κοῦ, κῶς = ποῖος, ὁποῖος, πόσος, πότερος, πῇ, πότε, ποῦ, πῶς.

18. Съгласната χ се замества с κ в отделни думи: δέκομαι = δέχομαι.

19. Съчетанието γν се явява като ν: γίνομαι, γινώσκω = γίγνομαι, γιγνώσκω.

20. Началната съгласна σ пред μ се е запазила в някои думи: σμικρός = μικρός.

Особености при склонението

Съществителни

§ 237. Особеностите на старойонийския диалект при склоненията се явяват и в Херодотовия език. Наред с това има и следните особености, присъщи само на този език:

1. *Acc. sing.* на имената от мъжки род по първо склонение на -ης окончава и на -εα: δεσπότεα и δεσπότην, ἀκινάκεα и ἀκινάκην.

2. Атическото склонение се среща, но следните имена от това склонение се явяват като основи на ο: λαγός = λαγώς, ναός = νεώς, κάλος = κάλως, обаче λεώς, ἵλεως, Ἀμφιάρεως.

3. Имената по второ контрахирано склонение по-често се срещат без контракция: χρύσεος, χρύσεον, νόος, πλόος, ῥόος, но ἐν νῷ, φλοῦς, χοῦς.

4. Имената с основа на εσ се явяват обикновено без контракция: γένος, γένεος, γένεϊ; γένεα, γενέων, γένεσι(ν).

5. Основите на ι от типа на πόλις се явяват обикновено с форми, образувани с основата на ι: πόλις, πόλιος, πόλι и πόλει, πόλιν; πόλιες, πολίων, πόλισι(ν) πόλιας и πόλις.

6. Съществителните на -εύς имат в *gen. sing.* окончание -έος, което в Омировия език се среща само при собствени имена. Съществителното βασιλεύς се скланя по следния начин: βασιλεύς, βασιλέος, βασιλεῖ, βασιλέα, βασιλεῦ; βασιλεῖς и βασιλέες, βασιλέων, βασιλεῦσι(ν), βασιλέας, βασιλεῖς.

7. Съществителните на ω имат в *acc. sing.* -ουν: ἠώς, ἠοῦς, ἠοῖ, ἠοῦν, но Πειθώ, Σαρδώ; πάτρως, *acc.* πάτρων, μήτρως, *acc.* μήτρωα.

8. Съществителните на -ας имат ε вместо α пред гласна: κέρας, κέρεος, κέρει; κέρεα, κερέων. От τέρας има форми и с основа на τ: τέρατος, τέρατι.

9. Прилагателното име πολύς се явява и по второ склонение: πολλός, πολλή, πολλόν.

10. Прилагателните имена на -ηιος запазват гласната ο пред суфиксите за сравнителна и превъзходна степен, макар че ι е кратка: ἀνδρηιότερος, ἀνδρηιότατος, също ἐπιτηδεότερος, ἐπιτηδεότατος.

От ἱρός—ἱρώτερος, ἱρώτατος; σπουδαιότερος, σπουδαιότατος и σπουδαιέστατος.

Числителни

§ 238. Числителното δύο се явява като несклоняемо или пък се скланя по следния начин: δύο, *gen.* δυῶν, *dat.* δυοῖσι.

§ 239. Личното местоимение за 2 лице ед. число в *datīvus* се явява с ударение само във формата σοί, а без ударение τοι.

Вместо ὁ αὐτός и τὸ αὐτό се явяват формите ὡυτός и τὠυτό.

Употребяват се и възвратните местоимения във формите: ἐμεωυτοῦ, σεωυτοῦ, ἑωυτοῦ.

Особености при спрежението

§ 240. Спрежението на глаголите в Херодотовия език показва в общи черти особеностите на Омировия език, но в него атическите форми са повече при глаголите от второ спрежение.

Особените лични окончания -αται = -νται и -ατο = -ντο имат твърде широка употреба. Те се явяват в следните форми:

1. В *optatīvus*: βουλοίατο, γενοίατο, δυναίατο = βούλοιντο, γένοιντο, δύναιντο.
2. В *ind. perf. et plpf.*: ἐσκευάδατο, ὑμνέαται, ἐτετάχατο, ἐστάλαται = ἐσκευασμένοι ἦσαν, ὑμνημένοι ἦσαν и т. н.
3. В 3 лице на *praes.*, *imperf.*, *perf. et plpf.* при глаголите на -μι: τιθέαται = τίθενται, ἐτιθέατο = ἐτίθεντο, τεθέαται = τέθεινται, ἐτεθέατο = ἐτέθειντο.

Глаголът χράομαι контрахира в α вместо в η, както е в атически, а съчетанието εο се явява като εω: χρᾶσθαι = χρῆσθαι, χρεώμενος = χρεόμενος.

От τίθημι *imperf. actīvi* е: ἐτίθεα, ἐτίθεες, ἐτίθεε.

СИНТАКСИС

Що е синтаксис

§ 241. Терминът σύνταξις е създаден от гръцките граматици и е схващан от тях различно — било външно, като са изхождали от етимологията на думата ('подреждане, свързване', συντάττω 'подреждам, свързвам'), напр. като подреждане на думите в изречението и др. под., било пък като учение за изречението, което схващане се е наложило. Днес под синтаксис се разбира оня дял на граматиката, който се занимава с функцията на видовете думи и форми в изречението, с видовете изречения и с отношенията помежду им.

Изречение

§ 242. Изречение е всяка мисъл, изказана дори с една дума. Поради това изреченията биват едночленни и многочленни. Като едночленни изречения ние схващаме онези думи, коит изразяват желание, афект и под. (1), както и самостоятелните вокативи (2).

(1) Θάλαττα, θάλαττα (Xen.). Море! море! Εὖγε. Добре! (2) Οὗτος (Arist.). Ей ти там!

От логична гледна точка като едночленни се схващат и изречения от следния вид, макар и да съдържат повече от една дума: Ἔα, σοφισταί τινες. Я, някакви софисти!

Обратно, изреченията от типа ηὕρηκα 'изнамерих' по своята същност са двучленни и се състоят от подлог и сказуемо, като подлогът „аз" е изразен ясно чрез личното окончание.

Номинални изречения

§ 243. При тези изречения спомагателният глагол *(copula)* липсва. У Омир този начин на конструиране е нещо обикновено, а в атически се среща най-често в сентенции и поговорки (1), твърде често при отглаголните прилагателни на -τέος (2), при известни прилагателни като ἕτοιμος 'готов', πρόθυμος 'склонен', ἄξιος 'достоен' и др. (3).

(1) Χαλεπὰ τὰ καλά. Хубавите неща са трудни, хубавото е трудно. Ἄνευ ἀσκήσεως οὐ μάθησις. Без упражнение няма наука.

(2) Ἡμῖν γ'ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιστέον (Dem.). Трябва да се борим за свободата си.

(3) Ἐγὼ πάσχειν ὁτιοῦν ἕτοιμος (Dem.). Аз съм готов да понеса каквото и да е.

Число на имената

§ 244. В гръцки има три числа (ἀριθμοί, *numeri)*: единствено (ἑνικός, *singularis)*, множествено (πληθυντικός, *pluralis)* и двойнствено (δυϊκός, *dualis)*.

§ 245. 1. Обикновено се приема, че *singularis* изразява единица от даден вид понятие и че на него се противопоставя *pluralis*, който изразява множество, напр. ἵππος 'кон', ἵπποι 'коне'.

2. Единственото число може да се употреби генерално, репрезентативно. При тази употреба лицето или предметът се схващат като застъпници на целия вид.

Ὁ ἄνθρωπος човекът, т. е. всеки човек = хората; ὁ στρατιώτης войникът, т. е. всеки войник = войниците; ὁ ἱππεύς конникът, т. е. всеки конник = конниците, конницата.

При военни понятия: ἡ ἀσπίς щит и всичко, което носи щит = тежко въоръжените; ἡ ἵππος конницата, ἡ Χαλκιδικὴ ἵππος халкидическата конница.

При народностни имена: ὁ Ἕλλην = гърците, ὁ Ἀθηναῖος = атиняните, ὁ Μῆδος, ὁ Πέρσης = персите, ὁ βάρβαρος чужденците, по-специално персите.

3. Единствено число стои, когато известни неща се схващат като маса, а множествено число — когато се имат пред вид отделните предмети от вида.

Ἄμπελος лоза и лозе, ἄμπελοι отделните лози.

4. Множественото число може да изразява колективно понятие, при което на преден план се изтъкват не отделните части, но масата, цялото, което те образуват; в този случай на български превеждаме с единствено число.

Κριθαί ечемик, πυροί пшеница, ἅλες сол, σάρκες плът, месо, τυροί сирене.

5. Близо до тази функция (т. 4) е и аугментиращата функция на плуралиса, която е свързана с представата, че цялото е образувано от отделни части, напр. при инструменти, предмети, постройки, понятия за място и географски имена, части на тялото, имена на празници (в ср. род) и пр. Понякога нюансът между двете функции е почти недоловим. Този плуралис, който не е чужд и на български (напр. къщи и къщя́ в значение на къща, коси и коса и пр.), се превежда също така с единствено число.

Τόξα лък, ἅρματα кола, δόματα, δόμα къщи = къща, ὄχθαι стръмен бряг, ῥοαί течение, струя, ἐκ δεξιῶν отдясно, Δελφοί Делфи, Λεῦκτρα Левктра, κόμαι коси, коса, νῶτα гръб, Ὀλύμπια Олимпийски състезания, Ἐλευσίνια Елевзински празници и пр.

6. Докато при случаите като Ὀλύμπια (т. 5) се употребява винаги множествено число, при останалите случаи предпочитането на единствено или множествено число зависи от автора: τόξον и τόξα, ἅρμα и ἅρματα и пр. Много по-често този плуралис се среща в поезията, затова в някои случаи той се означава като поетически плуралис (*pluralis poëticus*); напр. в прозата γάμος 'сватба', λιμήν 'пристанище' и пр., в поезията γάμοι, λιμένες със същото значение.[1]

---

[1] Както показват случаите в латински nuptiae 'сватба', от което произлизат фр. noces, итал. nozze, или лат. gaudia, от което произлиза фр. joie, този „поетически" плуралис се корени в същност в народния език.

7. Множественото число може да означи и различните видове на известно нещо, при абстрактни понятия — различните му видове или действия.

Οἶνοι различни сортове вино, вина, θάνατοι различни видове смърт, χάριτες засвидетелствувания на благоволение, ἀρεταί прояви на доблест.

Тук трябва да се обърне внимание на някои думи, които в мн. ч. покрай обикновеното значение могат да имат и по-специално значение, напр.: ἰχθύες риби и пазар за риба, χύθραι гърнета и грънчарски пазар, λάχανα зеленчуци и пазар за зеленчук.

8. Собствените имена се употребяват рядко в множествено число. В класическия гръцки език тази употреба се среща, когато единственото число се схваща като персонифицирано характерно понятие.

Πέλοπες пелоповци, т. е. хора като Пелопс. Ἡρακλέες τε καὶ Θησέες (Plato). Херкулесовци и тезеевци. Μυρίους ὄψονται ἀνθ' ἑνὸς Κλεάρχους (Xen.). Вместо един те ще видят безброй клеарховци.

9. Когато един разказвач говори за нещо, което сам е извършил, може да употреби понякога и множествено вместо единствено число. В този случай той включва като участници и своите другари или подчинени и е проява на скромност (*pluralis modestiae*). Напр., след като Ахил убива Хектор, той съобщава този факт в мн. число, при което има пред вид останалата ахейска войска:

Ἠράμεθα μέγα κῦδος· ἐπέφνομεν Ἕκτορα δῖον (Hom.). Получихме голяма слава: убихме божествения Хектор. Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς λέγων, ἵνα καὶ πρεσβεύωμεν τὴν τέχνην (Plato). Ще започна моята реч с медицината, за да почетем това изкуство.

10. Специални случаи на горната употреба (т. 9) са т. нар. *plurālis auctōris* и *plurālis maiestātis.*

При *plurālis auctōris* писателят установява връзка със слушателите.

Ἔννοια ποθ' ἡμῖν ἐγένετο, ὅσαι δημοκρατίαι κατελύθησαν (Xen.). Изпаднахме в размисъл колко големи демократични държави бяха унищожени.

Plurālis maiestātis се употребява от страна на високопоставени личности. Така Ксеркс в едно писмо казва ἡμέτερος οἶκος нашият дом.

11. Понякога единственото и множественото число на една и съща дума могат да бъдат от различен род, в известни случаи с лека промяна в значението.

Ἡ κέλευθος път, κέλευθοι и κέλευθα пътища, ὁ δρυμός дъбрава, δρυμοί и δρυμά дъбрави, ὁ μηρός бедро, μηροί бедра на различни лица, μῆρα куп бедра при жертвоприношение. Промяна в значението имаме и в други случаи: ὁ ἥλιος слънце, οἱ ἥλιοι слънчеви горещини.

Двойнствено число

§ 246. При употребата на двойнствено число различаваме два случая:

1. Прост дуалис се употребява, когато се касае за някаква естествена двойка, чифт, а не за някаква абстрактна двойност. На български се превежда с думата „две“.

Τὼ ὀφθαλμώ (Hom.) двете очи, τὼ μηρώ (Hom.) двете бедра, τὼ ἵππω двата коня (като чифт в колата), τὼ θεώ (атически) двете богини

(Деметра и Персефона), τὼ υἱέε Περικλέους (Plato) двамата синове на Перикъл (Перикъл е имал само двама синове), τὼ πατέρε баща и майка, родители (не двама бащи!).

2. Дуалис се употребява и в случаи, когато не се касае за естествена двойка, но в такъв случай се придружава от числителното δύο (δύω, Hom.).

Δ ύ ο καλώ τε καὶ ἀγαθὼ ἄνδρε τέθνατον (Xen.). Загинаха двама благородни мъже. Υἷε δ ύ ω Πριάμοιο (Hom.). Двама синове (измежду многото) на Приам.

Забележка. Дуалис е съществувал във всички гръцки диалекти, но още отрано се е появила тенденцията да бъде заместен от плуралис. Измежду литературните диалекти това число се запазва най-дълго в атическия диалект, но към края на класическия период то е вече изчезнало, като през епохата на κοινή се употребява само като архаизъм.

Род на съществителните

§ 247. 1. В гръцки език се различават три рода (γένος, *genus*): мъжки (ἀρσενικόν, *masculīnum)*, женски (θηλυκόν, *feminīnum)* и среден (οὐδέτερον, *neutrum*, т. е. нито мъжки, нито женски).

2. Граматическият род е възникнал във връзка с естествения род, с пола у човека и висшите животни. Напр. думата γυνή, дорийски γυνά 'жена', е повлияла да станат от женски род изобщо думите, които окончават на -η, -ᾱ, -ᾰ: χώρᾱ 'страна', φυγή 'бягство'. На този одушевен род, който е обхващал *masculīnum* и *feminīnum*, е бил противопоставян *neutrum*, който първоначално е характеризирал неща без полови различия. Впоследствие обаче той вече съдържа и думи с „одушевен" род: τὸ κοράσιον 'момиченце', τὸ μειράκιον 'момченце', по същия начин, по който и „одушевеният" род привлича към себе си и имена на неща и абстрактни понятия.

3. Разликата в естествения род се изразява по няколко начина.

а. Чрез различни думи, които иначе могат да имат еднакво склонение.

Ὁ ἀνήρ мъж — ἡ γυνή жена, ὁ πατήρ баща — ἡ μήτηρ майка, ὁ υἱός син — ἡ θυγάτηρ дъщеря.

б. Чрез различни суфикси за женски род: -αινα, -ειρα, -εια, -ισσα и др.

Ὁ λέων лъв — ἡ λέαινα лъвица, ὁ δοτήρ дарител — ἡ δότειρα дарителка, ὁ βασιλεύς цар — ἡ βασίλεια, βασίλισσα царица.

в. Чрез члена. Тези думи се наричат *communia.*

Ὁ и ἡ θεός бог и богиня, едва през класическата епоха се явява и ἡ θεά богиня, ὁ и ἡ ἀοιδός певец и певица, ὁ и ἡ βοῦς вол, бик и крава, ὁ и ἡ σῦς шопар и свиня.

4. Освен това в гръцки има и думи, при които не се различава естествен род, особено при имената за животни; те се наричат ἐπίκοινα (*epicoena*).

Ὁ μῦς мишка, ἡ ἀλώπηξ лисица, ἡ χελιδών лястовица, ὁ ἔποψ папуняк.

Съгласуване

§ 248. 1. При подлог в ср. род мн. число. Когато подлогът е в среден род множествено число, сказуемото (но не и пре-

дикатното име) се поставя в единствено число. Причината за това е, че формите за множествено число при средния род представляват в същност старинни форми със събирателно значение. Това съгласуване се нарича атическо (вж. забележката).

Πολλὰ τῶν ὑποζυγίων ἀπώλετο ὑπὸ λιμοῦ (Xen.). Много от впрегатните животни измряха от глад. Ταῦτα τὰ ἐπιτήδεια συνενηνεγμένα ἦν (Xen.). Тези припаси бяха струпани. Τὰ αὐτὰ φάρμακα τοῖς μὲν ὠφέλιμα, τοῖς δὲ βλαβερά ἐστιν. Едни и същи лекарства за едни са полезни, а за други — вредни.

Забележка. Това правило важи предимно за атическия диалект, където изключенията се дължат на съгласуване по смисъл (κατὰ σύνεσιν, т. 2): Τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων Βρασίδαν ἐξέπεμφαν (Thuc.). Лакедемонските власти изпратиха Бразидас. У Омир напр. при ср. род мн. ч. сказуемото може да стои както в ед. ч., така и в мн. ч.

2. При думи с колективно значение. Ако субектът е в единствено число, но е дума с колективно значение, то сказуемото може да се постави в множествено число. Това съгласуване се нарича κατὰ σύνεσιν, *constructio ad sensum* — съгласуване по смисъл.

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἐθύετο καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρατιὰ ἐκυκλοῦντο περὶ τὰ ἱερά (Xen.). На следния ден бе направено жертвоприношение и почти цялата войска се събра около жертвоприношението. Ἡ πόλις Ἀγεσίλαον εἵλοντο βασιλέα (Xen.). Градът избра Агезилай за цар.

Съгласуването κατὰ σύνεσιν се среща също и при *participium coniunctum* и при относителното местоимение.

Λέσβος ἀπέστη ἀπ' Ἀθηναίων βουληθέντες... (Thuc.). Лесбос се отметна от атиняните, понеже искаше... Πλῆθος, οἳ δικάσουσιν (Plato). Народът, който ще съди.

Тази конструкция се среща по-рядко при подлог в единствено число, който е свързан с друга дума чрез μετά 'с'.

Ἀλκιβιάδης ἐκ Σάρδεων μετὰ Μαντιθέου ἀπέδρασαν εἰς Κλαζομενάς (Xen.). Алкивиад избяга с Мантитей от Сарди в Клазомене.

Сказуемото може да се съгласува по число с предикатното име, особено ако то стои до него по-близо, отколкото подлогът.

Ἅπαν δὲ τὸ μέσον τῶν τειχῶν ἦσαν στάδιοι τρεῖς (Xen.). Цялото разстояние между стените беше три стадия.

3. При dualis. Ако подлогът е в двойнствено число или пък се състои от две имена в ед. число, но схващани като двойка, чифт, сказуемото може да се постави или в двойнствено (1), или в множествено (2) число.

(1) Καὶ οὐκέτι τρία ἢ τέτταρα στάδια διειχέτην τὼ φάλαγγε (Xen.). Двете фаланги не отстояха една от друга на повече от три-четири стадия. Ἐν τοῖς νόμοις, οὓς Μίνως τε καὶ Λυκοῦργος ἐθέτην (Plato). В законите, които Минос и Ликург са създали.

(2) Ἔλεξαν, ὅτι αὐτώ με τὼ θεὼ παραγάγοιεν (Andocid.). Казаха, че двете богини (Деметра и Персефона) са ме довели.

4. При два и повече подлози сказуемото, което следва, стои в множествено число, съответно при два подлога понякога в двойнствено число (1). В този случай поставянето на сказуемото в единствено число се среща много рядко (2). Ако обаче сказуемото предхожда подлозите, то може да стои както в множествено (3), така и в единствено число (4).

(1) Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Εὐρυμέδων καὶ Σοφοκλῆς ἀφικόμενοι ἐς Κέρκυραν ἐστράτευσαν (Thuc.). По същото време Евримедон и Софокъл, които пристигнаха в Керкира, потеглиха на поход. Καλλίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης ἡκέτην ἄγοντε τὸν Πρόδικον (Plato). Калий и Алкивиад дойдоха с Продик.

(2) Βρασίδας μὲν οὖν καὶ τὸ πλῆθος εὐθὺς ἄνω καὶ ἐπὶ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως ἐτράπετο (Thuc.). Бразидас и народът се отправиха веднага нагоре, към високите части на града.

(3) Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον ἔτυχον ἐν περιπάτῳ ὄντες πρὸ τῶν ὅπλων Πρόξενος καὶ Ξενοφῶν (Xen.). След вечерята Проксен и Ксенофонт се разхождаха пред стана.

(4) Σύ τε Ἕλλην εἶ καὶ ἡμεῖς τοσοῦτοι ὄντες, ὅσους σὺ ὁρᾷς (Xen.). И ти, и ние всички, колкото ни виждаш, сме гърци.

5. При подлози в различни лица. Ако има няколко подлога в различни лица, то при сказуемото първото лице има предимство пред второто и третото, а второто — пред третото.

Ἐγώ, ἔφη, καὶ σὺ πολλὰ δὴ καὶ εἴπομεν καὶ ἐπράξαμεν (Xen.). Както аз, така и ти, каза той, казахме и извършихме много неща. Τὴν τέχνην ταύτην ἐγώ τε καὶ ὁ πατὴρ ἀσκοῦμεν. Този занаят упражняваме и аз, и баща ми.

6. Съгласуване на предикатното прилагателно със субекта. В този случай от значение, от една страна, е родът на субектите, а, от друга — дали те се схващат като одушевени предмети, или като неща.

а. При няколко субекта от еднакъв род, които означават одушевени предмети, прилагателното се поставя естествено в същия род в множествено число, а ако са от различен род, предимство има мъжкият род (1). Ако субектите, които означават одушевени предмети, са схванати като неща, неодушевено, прилагателното се поставя в среден род множествено число (2).

(1) Τῶν αὐτῶν ἄρα ἀμφότεροι δέονται, εἴπερ μέλλουσιν ἀγαθοὶ εἶναι, καὶ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνήρ (Plato). Ако искат да са добри, от едни и същи неща се нуждаят и двамата — и жената, и мъжът.

(2) Ἔχω αὐτῶν καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας φρουρούμενα (Xen.). Аз държа под стража и децата, и жените им.

б. Ако субектите означават неодушевени предмети и са с еднакъв род, прилагателното може да се постави в същия род (1) или пък в среден род мн. число, а ако са с различен род, прилагателното се поставя в среден род мн. число (2).

(1) Ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἀσυνεσία εἰσὶ κακαί. Гневът и неразумността са злини. (2) Λίθοι τε καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ κέραμος, ἀτάκτως ἐρριμμένα, οὐδὲν χρήσιμά ἐστιν (Xen.). Камъни, кирпичи, дървета и керемиди, нахвърляни безразборно, съвсем не са полезни.

в. Ако субектите се състоят от имена за одушевени предмети и за неща, прилагателното може да се постави в рода на одушевените предмети, ако последните са схванати като главно понятие (1), или пък в среден род мн. число, ако всички имена са схванати като неща (2).

(1) Αὐτοί τε ἄνθρωποι καὶ ἡ γῆ αὐτῶν ἐπώνυμοι τοῦ καταστρεψαμένου καλέονται (Hdt.). Самите хора и земята им се наричат по името на завоевателя им.

(2) Ἡ καλλίστη πολιτεία καὶ ὁ κάλλιστος ἀνὴρ λοιπὰ ἂν ἡμῖν εἴη διελθεῖν (Plato). Би ни оставало да разгледаме най-добрата държавна уредба и най-добрия мъж.

г. Често при подлог в мъжки или женски род предикатното прилагателно може да се постави в среден род ед. число. В такъв случай то се схваща субстантивирано, също както на български.

Διαβολὴ γάρ ἐστι δεινότατον (Hdt.). Клеветата е най-страшното нещо. Ἡ σοφία πάντων κάλλιστον, ἡ δὲ ἀμαθία πάντων αἴσχιστον (Plato). Мъдростта е най-хубавото от всичко, а невежеството — най-позорното.

д. Ако подлогът или допълнението са показателно, относително или въпросително местоимение, те се съгласуват обикновено по род и число с предикатното име. При превода на български поставяме показателното местоимение в среден род, а относителното — в рода и числото на думата, към която се отнася (1). Освен горния начин на изказване в гръцки може да се употреби, също както на български, и среден род ед. число, а понякога и среден род мн. число (2). Не винаги обаче тези два начина на изказване са равнозначни, какъвто е случаят с въпросителното местоимение. Така от показаните по-долу (3) два примера в първия местоимението τί засяга същността на понятието, а във втория τίς — неговото качество.

(1) Παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία (Xen.). Учете се от прадедите: това е най-доброто учение. Λόγοι μήν εἰσιν ἐν ἑκάστοις ἡμῶν, ἃς ἐλπίδας ὀνομάζομεν (Plato). Във всички ни има мисли, които наричаме надежди.

(2) Τοῦτό ἐστιν ἡ δικαιοσύνη (Plato). Това е справедливостта. Ἔγωγέ φημι ταῦτα μὲν φλυαρίας εἶναι (Xen.). Аз твърдя, че това са брътвежи.

(3) Τί ἐστιν φθόνος; Какво нещо е (се нарича) завист? Τίς ἐστιν ὁ φθόνος; Каква е завистта?

7. Редица числителни и прилагателни за поредност, време, място и начин се употребяват в гръцки предикативно, докато на български се превеждат обикновено или с наречие, или с обстоятелствен израз.

πρότερος напред, по-напред,	σκοταῖος по тъмно
πρῶτος най-напред, първо, пръв	ἑσπέριος вечерта
ὕστερος най-после, след това	ὑπαίθριος, ὕπαιθρος под открито небе, на открито
ὕστατος най-после, последен	ἑκών, ἑκούσιος на драго сърце, доброволно
τελευταῖος накрая, последен, краен	ἄσμενος радостно, с радост
ἐναντίος срещу, насрещен, противен	ἄκων, ἀκούσιος не на драго сърце, недоброволно, неохотно
δευτεραῖος на втория ден	πολύς, μέγας силно, много
τριταῖος на третия ден	ἀθρόος гъсто, вкупом.

Ἐπύαξα προτέρα Κύρου εἰς Ταρσοὺς ἀφίκετο (Xen.). Епиакса пристигна в Тарс преди Кир. Κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἤδη σκοταῖοι (Xen.).

Слязоха в селата вече по тъмно. Σκηνοῦμεν ὑπαίθριοι ἐν τῇ τάξει (Хеп.)., Стануваме на открито в боен ред. Ἐγώ σε ἄσμενος ἑώρακα, οἶμαι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες (Хеп.). Аз, а вярвам и всички други с радост те видяхме.

8. Съгласуване на апозицията. Апозицията (*appositio* приложение) е определение, което се състои от едно или няколко съществителни и пояснява съществително, лично местоимение (1) — последното може и да липсва, но се подразбира (2) — или съдържанието на цяло изречение (3).

(1) Σωκράτης, ὁ φιλόσοφος философът Сократ, ἐγώ, ὁ βασιλεύς аз царят, ὑμεῖς, οἱ ἡγεμόνες вие военачалниците.

(2) Θεμιστοκλῆς ἥκω παρά σε. Аз, Темистокъл, идвам при тебе. Ποῖ ὁ τλήμων τρέψομαι; Накъде ще се обърна аз нещастният?

(3) Κτεῖνόν με καὶ τήνδ' ἀθλίαν παίδων πάρος, ὡς μὴ τέκν' εἰσίδωμεν, ἀνόσιον θέαν, ψυχορραγοῦντα (Eur.). По-преди убий мене и тази нещастна майка, за да не видим децата да изпускат последното си дихание — нечестива гледка!

Апозиция са и изрази от следния вид: ὦ φθέγμ' Ἀθάνας, φιλτάτης ἐμοὶ θεῶν (Soph.). 'Глас на Атина, най-милата ми от боговете', където φιλτάτης и θεῶν образуват едно понятие, равно по смисъл на φιλτάτης θεᾶς.

Апозицията се съгласува с определяемото по падеж (1), а ако е *substantivum mobile* (с подвижен род), се съгласува с определяемото и по род и число (2). Апозицията към два и повече субстантиви или към субстантив в множествено число се поставя в множествено число (3); в поезията апозиция в множествено число може да се яви и при съществително в ед. ч. (4).

(1) Ἐντεῦθεν Κῦρος ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς εἰς Κελαινάς, τῆς Φρυγίας πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα (Хеп.). Оттам Кир изминал три прехода до Килене, населен, голям и богат град във Фригия. Τὴν θυγατέρα, δεινόν τι κάλλος καὶ μέγεθος, ἐξάγων ὧδε εἶπεν (Хеп.). Като изведе дъщеря си, страшно хубава и снажна жена, той каза. Ὁ θάνατος τυγχάνει ὢν οὐδὲν ἄλλο ἢ δυοῖν πραγμάτοιν (dual.) διάλυσις, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος (Plato). Смъртта не е нищо друго освен разделяне на две неща, душата и тялото.

(2) Κῦρος, ὁ βασιλεύς цар Кир, Τόμυρις, ἡ βασίλεια царица Томирида, Παρύσατις, ἡ τοῦ Κύρου μήτηρ Парисатида, майката на Кир.

(3) Κῦρος καὶ Κροῖσος, οἱ βασιλεῖς царете Кир и Крез, ὑμεῖς, οἱ ἡγεμόνες вие военачалниците.

(4) Γάμον, χρυσῆς Ἀφροδίτης δῶρα (Theogn.) бракът, даровете (дарът) на златната Афродита.

Забележки. 1. Апозицията се поставя обикновено след определяемото (вж. по-горе примерите). Ако логическото ударение пада върху апозицията, тя може да стои пред определяемото: Ὁρᾷ αἰετὸν αἴσιον ὁ μάντις Ἀρηξίων (Хеп.). Жрецът Арексион вижда един орел с добро предзнаменование, βασιλεὺς Μακεδόνων Φίλιππος (Dem.). Македонският цар Филип.

Понякога апозицията е отделена от определяемото с други думи: Καταλαμβάνουσι χωρίον οἱ βάρβαροι, ᾗ ἔμελλον οἱ Ἕλληνες παριέναι, ἀκρωνυχίαν ὄρους, ὑφ' ἣν ἡ κατάβασις ἦν εἰς τὸ πεδίον (Хеп.). Варварите заемат едно място, през където гърците смятаха да минат, планински връх, под който се слизаше в полето.

2. За апозицията при вокатива вж. § 252.

Субстантивиране на прилагателните имена

§ 249. 1. В гръцки, както и в български, субстантивирането на прилагателното не е нещо рядко. Подобен случай се посочи вече в § 248, 6, г.

Ἀγαθός добър — τὸ ἀγαθόν добро, κακός лош — τὸ κακόν лошо, злина, ὑπήκοος подвластен — τὸ ὑπήκοον поданство = поданици, ὁ σοφός мъдрец, οἱ θνητοί смъртните, хората.

Субстантивираното прилагателно, употребено в множествено число, се превежда на български обикновено с единствено число.

Τὰ καλά хубавите неща или хубавото: χαλεπὰ τὰ καλά хубавите неща са трудни, хубавото е трудно.

До субстантивирането на прилагателното може да се дойде по пътя на елипсата (изпускане на съществителното).

Ἡ δεξιά (т. е. χείρ) десница, ἡ ὑστεραία (т. е. ἡμέρα) следният ден.

Субстантивният характер на едно прилагателно се подчертава особено силно с прибавянето на друго прилагателно.

Μέγα κακόν голямо зло.

2. Възможно е и обратното явление — субстантивът да бъде превърнат в адйектив: ῥοδοδάκτυλος ἠώς (Hom.) означава първоначално 'зора-розовпръст', а след това 'розовопръста зора'.

Тук могат да се поставят изрази като: θυγάτηρ παρθένος дъщеря-момиче, т. е. млада, неомъжена още дъщеря, ἀνήρ τύραννος мъж-тиран.

Адйективната функция на един субстантив се подчертава най-ясно при степените за сравнение; тази употреба, разбира се, е рядка в гръцки език.

Βασιλεύς цар, βασιλεύτερος, βασιλεύτατος (*епически*) в по-голяма, в най-голяма степен цар, ἑταῖρος другар, ἑταιρότατος (Plato) най-добър другар.

Бележки за сравняването

§ 250. 1. При компаратива често липсва вторият член, с който да се сравнява. В този случай той има значението на български позитив, подсилен с „много, твърде, доста“ и под.

Γελαιότερόν ἐστι εἰπεῖν твърде смешно е да се каже, νόσοι βαρύτεραι много тежки болести.

2. Ако се сравняват помежду им две качества на едно и също лице или предмет, и двете се поставят в компаратив.

Ἀνδρειότερος ἢ σοφώτερος по-храбър, отколкото мъдър. Οἱ σύμμαχοι τὴν εἰρήνην ἀναγκαιοτέραν ἢ καλλίω ὑπελάμβανον εἶναι (Aeschin.). Съюзниците сметнаха, че мирът е по-скоро необходим, отколкото достоен.

3. Ако у едно лице или предмет едно качество се прояви в по-голяма степен, отколкото му е присъщо или в най-висока степен, тогава към компаратива или суперлатива се прибавя генетивът на възвратното местоимение, обикновено с αὐτός.

Οἱ στρατιῶται ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ αὐτοὶ ἑαυτῶν ἀνδρειότεροι или ἀνδρειότατοι ἐγένοντο. В тази битка войниците надминаха собствената си храброст, надминаха себе си по храброст.

4. Суперлативът изразява също така извънредно висока степен на качеството; в този случай той се нарича *elatīvus*.

Μέγιστος извънредно (особено, твърде много) голям.

5. Суперлативът може да бъде засилен чрез *καί* 'дори и, особено', *ὡς, ὅτι, ἧ, οἷος, εἷς* 'колкото се може', *ἐν τοῖς* 'далеч'; *ὡς* и *ἧ* могат да се свържат и с глаголите *δύναμαι* и *οἷός τέ εἰμι* 'мога'.

Καὶ ἥδιστον дори и най-приятното, *ὡς τάχιστα, ἧ ἐδύνατο τάχιστα* колкото се може най-бърже, *πάγου ὄντος οἵου δεινοτάτου* при страшно силен мраз. *Κῦρος δῶρα πλεῖστα εἷς γε ἀνὴρ ἐλάμβανε* (Xen.). Кир получавал най-много дарове, колкото човек може да получи. *Ὁμολογεῖται ὁ Ἔρως ἐν τοῖς πρεσβύτατος εἶναι* (Plato). Ерос се признава за най-старо божество. *Εἶχον οἱ Ἕλληνες ὑπὲρ δεξιῶν χωρίον οἷον χαλεπώτατον* (Xen.). Гърците имаха вдясно една крайно недостъпна местност.

ПАДЕЖИ

Общи бележки

§ 251. Падежите (с изключение на вокатив) служат да покажат отношенията на имената и местоименията в едно изречение помежду им, към сказуемото и към други части на изречението. С оглед на това различаваме адноминална и адвербална употреба на падежите, т. е. при име (ad nomen) и при глагол (ad verbum).

Гръцки език има пет падежа, които са поели функциите и на други три падежа — на аблатива, локатива и инструментала. Именно генитивът е обединил истинския генитив и аблатива, а дативът — истинския датив, локатива и инструментала.

Забележка. Както терминът „падеж", така и названията на отделните падежи са създадени от гърците; от тях ги заели римляните, като ги превели буквално и не винаги правилно; нашите названия са също така буквален превод от латински чрез руски. Гърците са излизали от схващането, че нормалната форма е номинативната, *πτῶσις ὀρθή* или *εὐθεῖα* (лат. *casus rectus*), а останалите падежни форми са отклонения от нея, *πτώσεις* (букв. 'падания', *πίπτω* 'падам', лат. *casus*; поради това номинативът първоначално не е бил смятан за падеж) или *κλίσεις* (букв. 'накланяния, навеждания', *κλίνω* 'накланям, навеждам'); впоследствие обаче вторият термин, който римляните превеждат с *declinatiōnes*, добива вече значение на 'склонения'. Също така номинативът получава името *πτῶσις ὀνομαστική* (от *ὄνομα* 'име', *nominatīvus* от *nomen*, 'именителен'), а другите *πτώσεις πλάγιαι* (*casus oblīqui*, 'косвени падежи') се наричат *πτῶσις γενική* (*genetīvus*, по-късно *genitīvus*, 'родителен'), *δοτική* (*datīvus*, 'дателен'), *αἰτιατική* (*accusatīvus*, 'винителен') и *κλητική* или *προσαγορευτική* (*vocatīvus*, 'звателен'). От тези термини неясен по своето значение е само терминът *πτῶσις γενική*. Засега има няколко обяснения: или че *γενική* е употребено в смисъл на 'общ', т. е. че е 'общият падеж', понеже първата съставна част на сложните имена се била образувала с помощта на генитивната форма, което обяснение е най-малко вероятното; или поради това, че генитивът изразява най-общото отношение; или най-после, че това е падежът, с който се означава видът, родът, към който принадлежи номиналното понятие, определено чрез генитива. Римският превод на *γενική* с *genitivus* 'този, който произвежда, прави' (*gigno* 'създавам') е погрешен; съответно е погрешен и нашият превод родителен. Терминът *πτῶσις δοτική* (*datīvus*, 'дателен', *δίδωμι* 'давам') отговаря на голяма част от функциите на този падеж, понеже много отношения, изразени чрез датива, могат да се сведат към действието 'даване'. *Πτῶσις αἰτιατική* е бил схванат погрешно в древността. Той няма нищо общо със значението 'обвинявам' на глагола *αἰτιάομαι*, както са го изтълкували латинските граматици (*accusatīvus* от *accuso* 'обвинявам', оттам у нас 'винителен' от 'вина'), но е произведен от *αἰτιατόν* 'това, на което се влияе', т. е. в този падеж се поставя понятието, на което влияе глаголното действие. Названието на последния падеж *πτῶσις κλητική* или *προσαγορευτική* е произведено от *καλέω* и *προσαγορεύω* 'зова, наричам' (*vocatīvus* от *voco*, 'звателен').

ВОКАТИВ

§ 252. Вокативът служи за повикване и обръщение и, строго взето, синтактично не е част от изречението. Трябва да се прави разлика между междуметието ὦ, което придружава вокатива и не се превежда на български, и междуметието ὤ, което се превежда като възклицание.

Вместо вокатив може понякога да се употреби и номинатив.

Δός, φίλος (Hom.). Дай, приятелю. Ὦ φίλος (Aesch.). Приятелю.

Апозицията към вокатива се поставя в членуван номинатив.

Ὦ ἄνδρες οἱ π α ρ ό ν τ ε ς. Вие присъствуващите.

НОМИНАТИВ

§ 253. 1. Освен като падеж на подлога *(nominatīvus subiecti)* номинативът се явява като падеж на предикатното име *(nominatīvus praedicati)* било без глагол (§ 243), било при глаголи като:

εἰμί (епич. πέλω, πέλομαι) съм
πέφυκα по природа съм
γίγνομαι ставам
δοκέω изглеждам
φαίνομαι показвам се, явявам се
καλέομαι, ὀνομάζομαι, λέγομαι — наричам се

Номинативът на предикатното име се употребява обикновено без член.

Ὅστις σοι ἀ δ ι κ ώ τ α τ ο ς φ α ί ν ε τ α ι ἄνθρωπος (Plato). Който ти изглежда като много несправедлив човек. Ἡ ε ὐ ν ο μ ί α ἐλευθερίας α ἰ τ ί α ἐστιν· Законността е основа на свободата.

2. За употребата на номинатив вместо вокатив вж. § 252.

АКУЗАТИВ

Акузативът като допълнение

Външен и вътрешен обект

§ 254. Акузативът е падежът, в който се поставя прякото допълнение на един глагол. Според това, какво е отношението на това допълнение към съдържанието на глаголното действие, ние различаваме външен и вътрешен обект.

1. В ъ н ш н и я т о б е к т понася действието на глагола, но няма нищо общо с неговото съдържание. Например при λίθον βάλλω ʻхвърлям камъкʼ действието ʻхвърлянеʼ пада върху обекта ʻкамъкʼ, но съдържанието на това действие няма нищо общо със съдържанието на понятието ʻкамъкʼ.

2. В ъ т р е ш н и я т о б е к т, напротив, е резултат или пък съдържание на глаголното действие. Така при νόμισμα κόπτω ʻсека монетаʼ обектът ʻмонетаʼ е продукт, резултат на действието ʻсеченеʼ, затова го наричаме а к у з а т и в на р е з у л т а т а. Такъв акузатив се среща напр. при ἐργάζομαι в значение на ʻизработвам, правяʼ (τεῖχος ʻстенаʼ), ποιέω ʻправяʼ (τύμβον ʻиздигам надгробна могилаʼ), ὑφαίνω ʻтъкаʼ (ἱστόν ʻплатноʼ), κτίζω ʻосновавамʼ (πόλιν ʻградʼ) и пр.

В изречението обаче ψεῦδος λέγω 'казвам лъжа' понятието 'лъжа' определя по-точно действието 'казване', т. е. първото понятие, ψεῦδος, представя съдържанието на глаголното действие и затова този акузатив се нарича на съдържанието. Двата акузатива — на резултата и на съдържанието — имат известен допир помежду си, разбира се дотолкова, доколкото тяхната същност се осъществява чрез глаголното действие.

В споменатия по-горе пример ψεῦδος λέγω акузативът е необходим, за да се разбере съдържанието на действието. Има случаи обаче, когато този акузатив стои, но не е необходим, именно в т. нар. *figūra etymologica*, при която субстантивният обект е сро̀ден по корен или по смисъл с глагола. Този обрат е присъщ както на поезията, така и на прозата.

Χορηγίας χορηγεῖ (Antiph.). Плаща издръжката на хора. Ὅρκον ὄμνυμι (Hom.). Полагам клетва.

За да се определи още по-точно съдържанието на глагола, обикновено към съществителното се прибавя и прилагателно.

Νοσεῖ νόσον ἀγρίαν (Soph.). Боледува ужасна болест. Ὀτάνης ἰδὼν πάθος μέγα Πέρσας πεπονθότας, ἐντολὰς τὰς Δαρεῖός τέ οἱ ἐνετέλλετο ἐπελανθάνετο (Hdt.). Отан, като видял, че персите претърпели голямо нещастие, забравил поръченията, които Дарий му дал. Λακεδαιμόνιοι τὸν ἱερὸν καλούμενον πόλεμον ἐστράτευσαν (Thuc.). Лакедемонците предприели тъй наречената свещена война. Ἡ πόλις αὐτῶν αὐτάρκη θέσιν κειμένη (Thuc.). Техният (на коркирците) град, който има автаркично, (самостоятелно) положение.

Вместо субстантив като акузатив на съдържанието може да се яви и средният род на някое прилагателно или местоимение в единствено или в множествено число. При този начин на изказване етимологическата фигура се явява в съкратена форма, като акузативът на съдържанието се изпуска, а определящият го генитив се поставя в акузатив.

Ὅσας μάχας νενικήκατε (Xen.). В колко битки сте победили, вместо ὅσων μαχῶν νίκας νενικήκατε. Ἡδὺ (ἐ)γέλασσαν (Hom.). Приятно се засмяха, вместо ἡδὺν γέλωτα γέλασσαν. Ὀλύμπια νικῶ (Thuc.). Побеждавам в олимпийските състезания, вместо Ὀλυμπίων νίκην νικῶ. Ὀξὺ ἀκούουσι βλέπουσί τε ὀξύ (Plato). Остро чуват и остро гледат. Μεγάλα καὶ σφόδρα νοσοῦσιν (Plato). Много и силно боледуват. Πῇ μεμαυῖα κατ᾽ Οὐλύμπου τόδ᾽ ἱκάνεις; (Hom.). С каква мисъл ти слизаш така от Олимп? вместо ταύτην τὴν ἄφιξιν ἱκάνεις. Οὐχ ὅ γ᾽ ἄνευθε θεοῦ τάδε μαίνεται (Hom.). Не без божия воля той беснее така. Ταῦτα λυποῦμαι καὶ ταῦτα χαίρω (Dem.). Скърбя и се радвам на едно и също нещо.

Много адвербиални акузативи са произлезли именно от такива акузативи (§ 259).

В случаи като πομπὴν πέμπω 'изпращам тържествено шествие', φόρον φέρω 'плащам данък', ἀρχὴν ἄρχω 'заемам ръководна длъжност' и пр. акузативът е необходим, понеже думата е добила значение, различно от глагола, и по смисъл не се касае вече до чиста етимологическа фигура, но до акузатив на съдържанието.

От синтактична гледна точка разлика между тези три вида акузатив на вътрешния обект няма.

3. В гръцки има редица глаголи, които за разлика от български се свързват с пряко допълнение — акузатив на външния обект, τινά 'някого'.

а. Глаголи със значение 'помагам' и 'вредя'.

ὀνίνημι, ὠφελέω	помагам на някого	εὖ λέγω	говоря добро за някого
εὖ ποιέω, εὐεργετέω	правя добро "	βλάπτω, κακῶς ποιέω, κακουργέω, κακόω	вредя, правя зло на някого
θεραπεύω	служа "		

Βλάπτει τὸν ἄνδρα θυμὸς εἰς ὀργὴν πεσών (Мел.). Духът, който е изпаднал в гняв, вреди на човека. Κλέαρχος στράτευμα συνέλεξεν ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων καὶ ὠφέλει τοὺς Ἕλληνας (Хеп.). С тези пари Клеарх събра войска и помагаше на гърците. Παρόντας μὲν φίλους δεῖ εὖ ποιεῖν, ἀπόντας δὲ εὖ λέγειν. Трябва да правим добро на приятелите си, когато са при нас, а да говорим добре за тях, когато ги няма.

При някои от тези глаголи и на български е възможна транзитивна употреба: увреждам някого, подпомагам някого и пр.

Като пасив на споменатите глаголи, които означават добро или лошо отношение, служат:

на εὖ, κακῶς ποιέω — εὖ, κακῶς πάσχω
на εὖ, κακῶς λέγω — εὖ, κακῶς ἀκούω (поетич. κλύω).

Въпреки значението си ('помагам') следните глаголи се свързват не с акузатив, а с датив:

βοηθέω помагам, ида на помощ, λυσιτελέω полезен съм, συμφέρει (impers.) полезно е, от полза е.

б. Глаголи със значение 'срамувам се, страхувам се, пазя се, браня се, бягам', както и при някои отделни глаголи с други значения.

αἰσχύνομαι	срамувам се от някого	τιμορέομαι	отмъщавам на някого
αἰδέομαι	срамувам се, изпитвам страхопочитание пред някого	φεύγω	бягам от някого (За ἀποδιδράσκω вж. по-долу 4, заб.)
φοβέομαι, δέδοικα, δέδια	страхувам се от някого	ἐπιλείπω	липсва ми
		φθάνω	изпреварвам, ида по-рано от някого
φρίσσω	треперя от някого	λανθάνω	оставам скрит от някого
ἐκπλήττομαι	изплашвам се от някого	κελεύω	заповядвам на някого
θαρρέω	не ме е страх от някого		
φυλάττομαι, εὐλαβέομαι	пазя се от някого.		

Ἀριαῖος οὔτε θεοὺς οὔτε Κῦρον τεθνηκότα αἰδεσθεὶς ἡμᾶς κακῶς ποιεῖν πειρᾶται (Хеп.). Ариай, който не изпитва нито страх от боговете, нито страхопочитание пред покойния Кир, се опитва да ни

вреди. Θάρσει τόνδε γ' ἄεθλον (Hom.). Не се страхувай от тази борба. Ἀναμιμνῄσκεσθε οἷα πάσχουσιν οἱ πολεμίους φεύγοντες (Xen.). Спомнете си какво претърпяват тези, които бягат от неприятеля. Κελεύει ὑμᾶς Πολέμαρχος περιμεῖναι (Plato). Полемарх ви заповядва да чакате.

4. Някои непреходни глаголи могат да се свържат с акузатив на външния обект и по този начин добиват преходно значение.

μένω	оставам,	с обект τινά или τί	чакам, дочаквам някого или нещо
οἰκέω	живея,	„ „	населявам „ „
σιγάω σιωπάω	мълча,	„ „	премълчавам „ „
σπεύδω σπουδάζω	бързам, усърден съм,	„ „ „	върша усърдно „ „
δακρύω κλαίω	плача,	„ „	оплаквам „ „
πλέω	плувам (с кораб),	„	преплавам, преминавам, θάλατταν море
ὄμνυμι	кълна се,	„ „	кълна се в нещо, Δία в Зевс.

Οἱ δὲ τῶν πραγμάτων καιροὶ οὐ μένουσι τὴν ἡμετέραν βραδυτῆτα (Dem.). Удобните моменти в събитията не чакат нашата бавност. Ὀμνύω ὑμῖν θεοὺς πάντας καὶ πάσας (Xen.). Кълна ви се във всички богове и богини. Πολλοὺς μὲν αὐτῶν εὑρήσομεν ἔτι κλαίοντας τοὺς ἀποθανόντας ὑφ' ἡμῶν (Xen.). Ние ще намерим между тях още мнозина, които оплакват убитите от нас.

Забележка. Преходното значение може да се постигне и с помощта на представка.

βαίνω вървя	διαβαίνω	преминавам	τὸν ποταμόν	реката
	ὑπερβαίνω	прехвърлям	τὰ ὄρη	планините
	παραβαίνω	престъпвам	τοὺς νόμους	законите
ἔρχομαι идвам,	διέρχομαι	преминавам	τὴν χώραν	през областта
διδράσκω бягам,	ἀποδιδράσκω	(тайно) избягвам от	τὸν δεσπότην	господаря си.

5. Често перифрастични конструкции се свързват с акузатив на външния обект под влияние на транзитивните глаголи, които са им близки по смисъл.

ἔξαρνός εἰμι отричам, според ἐξαρνέομαί τι
ἐπιστήμων εἰμί (Xen.) разбирам, според ἐπίσταμαι
λήθην ποιέομαι (Hdt.)
λῆστιν ἴσχω (Soph.) } забравям, „ ἐπιλανθάνομαι
φύξιμός ἐστι (Soph.) който може да избяга, според φεύγω.

Ἔξαρνός εἰμι τὰ ἐρωτώμενα (Plato). Отричам, опровергавам това, което се пита. Ἐπιστήμονες ἦσαν τὰ προσήκοντα (Xen.). Те разбираха задълженията си. Καί σ' οὔτ' ἀθανάτων φύξιμος οὐδεὶς οὔθ' ἁμερίων σε γ' ἀνθρώπων (Soph.). Никой от боговете, нито от смъртните хора не може да избяга от тебе.

Забележка. От този акузатив на външния обект при глагола ὄμνυμι произлиза т. нар. *acc. exclamatiōnis*. Той се среща при клетви след частиците ναὶ μά, οὐ μά, νή, като глаголът ὄμνυμι е бил изпуснат. Ναὶ μά или νὴ Δία кълна се в Зевс! (Срв. § 262,4 м.)

Двоен акузатив

§ 255. Един и същ глагол може да управлява два акузатива — *acc. dupplex.*

1. Акузатив на външния обект и на предиката. Действието на глагола може да пада върху един външен обект, но неговото съдържание да става ясно чрез друг, вътрешен обект, който наричаме акузатив на предиката (на резултата). Тази синтактична конструкция се среща при глаголи със значение 'наричам някого някакъв, избирам някого за някакъв, смятам някого за някакъв, показвам някого като някакъв' и др. под.

ὀνομάζω καλέω λέγω	наричам	αἱρέομαι ἀποδείκνυμι καθίστημι ποιέω -ομαι τίθημι	избирам, назначавам за
ἡγέομαι κρίνω γιγνώσκω	смятам, признавам за	παρέχω ἐμαυτόν	показвам се.

Οἱ Θετταλοὶ φίλον, εὐεργέτην, σωτῆρα τὸν Φίλιππον ἡγοῦντο (Dem.). Тесалийците смятаха Филип за приятел, благодетел и спасител. Ἰδίας νόμιζε τῶν φίλων τὰς συμφοράς (Men.). Смятай нещастията на приятелите си за свои. Ἀριαῖος, ὃν ἡμεῖς ἠθέλομεν βασιλέα καθιστάναι, ἡμᾶς κακῶς ποιεῖν πειρᾶται (Xen.). Ариай, когото ние искахме да направим цар, се опитва да ни вреди.

2. Акузатив на лицето и нещото. Поради своето значение глаголите, които означават 'питам, моля, искам, уча, припомням, крия, ограбвам, лишавам', управляват два обекта. Напр. при αἰτέω σε τὸ βιβλίον искам от тебе книгата, σέ е обектът, който означава лицето, а τὸ βιβλίον — обектът, който означава нещото. Оттук и названието *acc. persōnae et rei.*

ἐρωτάω	питам	κρύπτω	крия
ἀπ-, αἰτέω -ομαι	искам	ἀπο-, στερέω ἀφαιρέομαι συλάω	лишавам, ограбвам
εἰσ-, πράττω -ομαι	искам (пари)		
διδάσκω	уча		
παιδεύω	възпитавам	ἐκδύω	събличам
ἀνα-, ὑπομιμνῄσκω	припомням	ἐνδύω, ἀμφιέννυμι	обличам.

Ἡριππίδας αἰτεῖ τὸν Ἀγησίλαον ὁπλίτας ἐς δισχιλίους (Xen.). Херипид иска от Агезилай около 2000 хоплити. Παιδεύουσι τοὺς παῖδας τρία μοῦνα (Hdt.). Те възпитават децата си само в три неща. Ἀναμιμνῄσκω ὑμᾶς καὶ τοὺς κινδύνους (Xen.). Ще ви припомня и опасностите. Ὁ πάππος αὐτὸν στολὴν καλὴν ἐνέδυσεν (Xen.). Дядо му му облече красива дреха. Τοὺς Θρᾶκας ἐξήλασα βουλομένους ἀφαιρεῖσθαι τοὺς Ἕλληνας τὴν γῆν (Xen.). Изгоних траките, които искаха да отнемат от гърците земята им. Διογείτων τὴν θυγατέρα ἔκρυπτε τὸν θάνατον τοῦ ανδρός (Lys.). Диогейтон криеше от дъщеря си смъртта на мъжа ѝ.

Забележки. 1. Когато тези глаголи се употребяват в пасивна конструкция, то на *acc. personae* отговаря подлог (номинативът), а *acc. rei* се запазва: Οἱ παῖδες τὰ γράμματα διδάσκονται (Hdt.). Децата се учат на писменост.

2. При горните глаголи са възможни понякога и други конструкции: ἐρωτάω τινὰ περί τινος, αἰτέω τι παρά τινος и пр.

3. Акузатив на външния и на вътрешния обект. Тази синтактична конструкция се явява при преходни глаголи, които покрай външния обект могат да получат и вътрешен обект — на резултата или на съдържанието (срв. § 254, 2).

Σωκράτης ἕκαστον εὐεργέτει τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν (Plato). Сократ правеше на всички най-голямо благодеяние. Ἐμὲ ὁ πατὴρ τὴν τῶν παίδων παιδείαν ἐπαίδευεν (Xen.). Баща ми ми даде възпитанието, което получават децата. Λακεδαιμόνιοι πολλὰ τὴν πόλιν ἡμῶν ἠδικήκασι καὶ μεγάλα (Dem.). Лакедемонците причиниха на нашия град много, и то големи неправди.

Забележка. При тези глаголи, употребени в пасив, акузативът на вътрешния обект се запазва: Ὁ ἐρώμενος πᾶσαν θεραπείαν θεραπεύεται ὑπὸ τοῦ ἐρῶντος (Plato). Обичанията бива ограждан с всякакви грижи от любещия го.

Акузатив за посока и пространство

Accusatīvus directiōnis

§ 256. *Acc. directiōnis* (на посоката и целта) се среща при глаголи за движение като ἵκω, ἱκνέομαι 'ида', ἔρχομαι 'пристигам', ἄγω 'водя', πέμπω 'пращам' и под., и то в прозата винаги с предлог (εἰς, ἐπί и др.) (1), а без предлог само в поетическия език (2).

(1) Ἐσπέμπει γράμματα ἐς βασιλέα (Thuc.). Праща писмо на царя (в двореца). Εἶμι εἰς τὴν πόλιν. Отивам в града. (2) Κνίση δ' οὐρανὸν ἵκε (Hom.). Жертвеният дим стигна до небето. Ἔρχεσθον κλισίην Πηληιάδεω Ἀχιλῆος (Hom.). Вие двамата идете в палатката на Пелеевия син Ахил.

Accusatīvus extensīvus temporis et loci

§ 257. Този акузатив отговаря на въпрос 'колко далеч?' и 'колко дълго време?'.

Ἀπέχει ἡ Πλάταια τῶν Θηβῶν σταδίους ἑβδομήκοντα (Thuc.). Платея отстои от Тива на 70 стадия. Ἐξελαύνει διὰ τῆς Λυδίας σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἴκοσι ἐπὶ τὸν Μαίανδρον (Xen.). Той измина през Лидия три прехода, т. е. 20 парасанги, до р. Меандър. Ἐτάχθησαν πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον οἱ τριάκοντα ἔτη γεγονότες (Xen.). Тази работа била поръчана на 30-годишни мъже. Ἡ δὲ Σύβαρις ἤκμαζε τοῦτον τὸν χρόνον μάλιστα (Hdt.). Сибарис цъфтеше по това време най-много.

Accusatīvus limitatiōnis (relatiōnis)

§ 258. Един акузатив, поставен в зависимост от пасивен или интранзитивен глагол, съществително или прилагателно, може да определи по-точно обсега на тяхното действие или значение. На български се превежда с 'по, в, по отношение на, що се отнася до' и под.

Κάμνω τοὺς ὀφθαλμούς (Hdt.). Уморени ми са очите. Τὰς φρένας ὑγιαίνω (Hdt.). Здрав съм в ума, със здрав ум съм. Ἀλγέω

τοὺς πόδας (Xen.). Болят ме краката, имам болки в краката. Καλός ἐστι τὰ ὄμματα. Той има хубави очи. Πόδας ὠκὺς Ἀχιλεύς (Hom.). Бързият с краката, бързоногият Ахил. Δεινὸς ταύτην τὴν τέχνην (Xen.). Много опитен в това изкуство. Οἱ στρατηγοὶ ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς ἐτελεύτησαν (Xen.). Военачалниците загинали, като били обезглавени. Ποταμὸς Κύδνος ὄνομα, εὖρος δύο πλέθρων (Xen.). Река на име Киднос и на ширина два плетра.

Трябва да се обърне внимание на следните съществителни, които се употребяват по-често:

винаги с член (в атически): τὸν ἀριθμόν на брой

със или без член: βάθος на дълбочина, εὖρος на ширина, μέγεθος на големина, ὕψος на височина, πλῆθος на количество, на брой, γένος по род, ὄνομα на име и др.

Адвербиален акузатив

§ 259. Редица акузативи на вътрешния обект (§ 254, 2), *acc. extensīvus* (§ 257) и *limitatiōnis* (§ 258) са се адвербиализирали.

τί защо	οὐ τὴν ἀρχήν, τὴν ἀρχὴν οὐ съвсем не
τὶ някак си	πρόφασιν под предлог, уж
οὐδέν, μηδέν никак, по никакъв начин	τὴν εὐθεῖαν (sc. ὁδόν) направо
πολύ, πολλά много	τὴν ταχίστην (sc. ὁδόν) колкото се може по-бърже
τἆλλα иначе, в друго отношение	σήμερον днес
τοιάδε по следния начин	αὔριον утре
τὰ πάντα съвсем, изобщо	τοῦτον τὸν τρόπον по този начин
(τὴν) ἀρχήν в началото	τὸ κατ' ἐμέ що се отнася до мене
(τὸ) πρῶτον, τὴν πρώτην отначало, най-напред	τὸ κατὰ τοῦτον що се отнася до него
(τὸ) τέλος на края	τὸ νῦν сега
τὸ λοιπόν за в бъдеще	τὸ πάλαι някога

и много други.

ГЕНИТИВ

§ 260. Поради това, че гръцкият генитив е обединил в себе си функциите на „същинския" генитив и на аблатива, една обща дефиниция не може да резюмира неговата употреба.

Същинският генитив означава областта, в която нещо става или към която нещо принадлежи.

Генитивът като застъпник на аблатива означава изходната точка на едно действие. Той може да се свърже с предлог.

Понякога отделните функции не могат да се разграничат строго една от друга. Така напр. *gen. possessīvus* стои много близо до *gen. partitīvus*; или не всички функции на *gen. partitīvus* могат да се смятат, строго взето, за партитивни, какъвто е случаят при verba iudi-

calia — там по-скоро трябва да се говори за един генитив на отношението; или т. нар. *gen. materiae* е колкото партитивен, толкова и аблативен и пр.

Гръцкият генитив се употребява както адноминално, така и адвербално.

Същински генитив

Genitīvus possessīvus

§ 261. Този генитив означава, че към неговата област принадлежи известно нещо или, с други думи, той означава притежателя (тогава може да се употреби терминът *gen. possessōris*) при съществително и прилагателно и при глаголите εἰμί, γίγνομαι и νομίζω или причинителя *(gen. auctōris)* при съществително.

1. При съществителни. Ἡ Κύρου στρατιά. Войската на Кир. Τὰ τῶν Ἑλλήνων. Работите (положението и пр.) на гърците. Περικλῆς ὁ Ξανθίππου. Перикъл, синът на Ксантип. Ἐνταῦθα ἦσαν τὰ Βελέσυος βασίλεια, τοῦ Συρίας ἄρξαντος, καὶ παράδεισος (Xen.). Тук се намираха дворецът на Белесий, управителя на Сирия, и парк.

Gen. auctōris: Κύματα παντοίων ἀνέμων (Hom.). Вълни (подигнати) от ветрове, които духат от различни страни. Νοῦσος Διός (Hom.). Болест (пратена) от Зевс.

Забележка. При изразите с εἰς или ἐν с *gen.* като εἰς или ἐν Ἅιδου в ада, в подземното царство, εἰς или ἐν Πριάμου, у Приам, εἰς или ἐν σεαυτοῦ у тебе и под. се подразбира οἶκον или οἴκῳ — в дома на Адес и пр., ἐς Ἀθηναίης *sc.* ἱερόν, φεύγω ἐς Ἀθηναίης бягам в храма на Атина.

2. При прилагателните ἴδιος, οἰκεῖος собствен, κοινός общ, ἱερός свещен.

Ἱερὸς ὁ χῶρος τῆς Ἀρτέμιδος (Xen.). Мястото е свещено (принадлежи) на Артемида. Τὸν ἔρωτα τοῦτον κοινὸν οἴει εἶναι πάντων ἀνθρώπων (Plato). Ти смяташ, че тази любов е обща за всички хора.

Ἴδιος, οἰκεῖος и κοινός могат да се свържат също и с датив.

3. При εἰμί ʽпринадлежа, собственост съм на’, γίγνομαι ʽидвам в притежание, ставам собственост на, съм’ (срв. gen. separatīvus, § 268, 1), νομίζω ʽсмятам за собственост’, в израза ποιοῦμαί τι ἐμαυτοῦ ʽприсвоявам си, приучвам се на, приписвам си нещо’.

Καὶ γὰρ ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις Τισσαφέρνους (Xen.). Понеже и йонийските градове принадлежаха на Тисаферн. Ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο (Thuc.). Победата спечелиха атиняните. Τὴν Ἀσίαν ἑαυτῶν ποιοῦνται (Xen.). Те си присвояват Азия.

Тук принадлежи употребата на ἐστί с *gen.* в значение ʽприсъщо е на’. Οἰκονόμου ἀγαθοῦ ἐστιν εὖ οἰκεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον (Xen.). Присъщо, свойствено е на добрия домакин да управлява добре къщата си. Πενίαν φέρειν οὐ παντός, ἀλλ᾽ ἀνδρὸς σοφοῦ (Men.). Не всекиму е присъщо (не всеки може) да понася бедността; това може мъдрият човек.

Genitīvus partitīvus

§ 262. *Genitīvus partitīvus* се употребява не само за да означи цялото, от което се отделя една част, но и когато се има пред вид

частта, без да се мисли за цялото, когато се има пред вид противоположността между цялото и неговите части.

Този генитив се поставя предикативно.

1. Адноминална употреба в случаи, когато се означава цялото, от което е отнета една част:

Τίς ἡμῶν; Кой от нас? Τῶν Ἀθηναίων οἱ πλεῖστοι. Повечето от атиняните. Τὸ πολὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ (Xen.). По-голямата част от гръцката войска. Τῶν διαβαινόντων τὸν ποταμὸν οὐδεὶς ἐβρέχθη ἀνωτέρω τῶν μασθῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ (Xen.). Никой от тези, които преминаваха реката, не се намокри по-горе от гърдите.

2. Адноминална употреба при означаване на място и време:

а. В *gen. part.* се поставя по-широкото географско понятие (страна или област), от която е част едно по-тясно географско понятие (град, местност), явяващо се като цел или изходна точка.

Ὁ στρατὸς ἀφίκετο τῆς Ἀττικῆς ἐς Οἰνόην (Thuc.). Войската пристигна в Ойноя в Атика (букв. в област, която е част от Атика). Ἦλθον ἐξ Ἐφέσου τῆς Ἰωνίας (Xen.). Пристигнали от Ефес (който се намира) в Йония.

Същата употреба имаме и в случаи като μετὰ τὴν τῆς Αἰτολίας συμφορᾶς (Thuc.). След поражението в Етолия.

б. При наречия за място, време, начин; наречието е по-тясното понятие.

Πολλαχοῦ τῆς γῆς (Plato). На много места на земята. Τῆς Λιβύης ἐκαστάτω (Hdt.). В най-далечната част на Либия, най-дълбоко в Либия. Οὐδαμῇ Αἰγύπτου (Hdt.). Никъде в Египет. Οὐ ὁρᾷς, ἵν' εἶ κακοῦ; (Soph.). Не виждаш ли в какво нещастие се намираш? (букв. къде [adv.] от, в злото). Ὁρᾶτε οἷ προελήλυθεν ἀσελγείας (Dem.). Виждате до каква необузданост е достигнал. Τῆς ἡμέρας ὀψὲ ἦν (Xen.). Беше късно през деня. Πρωῒ τῆς ἡμέρας (Hdt.). Рано през деня. Ἐνίοτε δειπνῶν δὶς τῆς ἡμέρας (Plato com.). Понякога обядвайки два пъти на ден. Ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ (Hdt.). Веднъж в годината. Πῶς ἔχεις τῆς γνώμης; На какво мнение си?

в. Вместо наречие (точка б) може да се употреби местоимение.

Εἰς τοῦθ' ὕβρεως ἐλήλυθεν (Dem.). Дотам е отишъл в надменността си. Εἰς τοσοῦτον ἥκομεν ἀπαιδευσίας (Plato). Ние стигнахме толкова далеч в невъзпитанието си.

3. *Gen. part.* означава време още в следните случаи и тогава се нарича *gen. temporis.*

а. Без по-тясно определяне (без член и без атрибут) при общи понятия за време. Отговаря на въпрос 'кога'?

νυκτός нощем, θέρους καὶ χειμῶνος лете и зиме
ἡμέρας денем, πολέμου καὶ εἰρήνης във военно и мирно време

Ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἑσπέρας (Plato). Излязохме от затвора надвечер. Ἴστρος ἴσος ἀεὶ αὐτὸς ἑαυτῷ ῥεῖ καὶ θέρεος καὶ χειμῶνος (Hdt.). Истър (Дунав) тече еднакво пълноводен и лете, и зиме.

б. Като се определя с член, който в тези случаи има индивидуално или дистрибутивно значение (§ 293, 1 и 3).

Τῆς δείλης следобеда, този следобед, τοῦ μηνός месечно, τοῦ ἐνιαυτοῦ годишно.

Νῦν μὲν ἀπιέναι κελεύει, τῆς δείλης δὲ ἥκειν (Xen.). Той им казал сега да си идат, а да дойдат следобеда. Δραχμὴν ἐλάμβανε τῆς ἡμέρας (Thuc.). Вземаше по драхма на ден.

в. Като се определя с някакво местоимение, атрибут и пр., за да означи точното време, през което става нещо. Отговаря на въпрос 'откога?', 'вътре в колко време?'

Πολλοῦ, πλείστου χρόνου. От дълто, от много дълго време. Πέντε, δέκα ἡμερῶν. Вътре в пет, в десет дни. Βασιλεὺς οὐ μαχεῖται δέκα ἡμερῶν (Xen.). Царят няма да се сражава в продължение на десет дни. Τῆς ἡμέρας ὅλης διῆλθον οὐ πλέον πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων (Xen.). През целия ден не изминали повече от 25 стадия.

4. Адвербална употреба при следните по-главни групи глаголи със значение:

а. Смятам τίθημι, καλέω, ἡγέομαι.

Σόλων τῶν ἑπτὰ σοφιστῶν ἐκλήθη (Isocr.). Солон беше смятан за един от седемте мъдреци.

б. Хващам, пипам ἐπι- ἀντι- λαμβάνομαι, θιγγάνω.

Ἐλάβετο τῆς χειρὸς αὐτοῦ (Xen.). Хвана го за ръката, хвана ръката му.

в. Стремя се, желая ἐράω, ἐπιθυμέω, ἐφίεμαι, жадувам за διψάω, гладувам за πεινάω.

Οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ (Plato). Никой не желае (въобще, какво да е) питие, но добро питие.

г. Стрелям към τοξεύω (с лък), ἀκοντίζω (с копие), ὀϊστεύω (със стрели).

Ἕκτωρ δ' αὖ Αἴαντος ἀκόντισε δουρί (Hom.). Хектор пак хвърли копието си към Аякс.

Ἀκοντίζω и τοξεύω с acc. означават 'повалям, убивам': τοξεύω θηρίον (Xen.) убивам (със стрела) животно, ἀκοντίζω ὗν (Hdt.) убивам (с копие) глиган.

д. Достигам, получавам τυγχάνω, ἐξ- ἐφ- ἱκνέομαι, сгрешавам, не улучвам ἁμαρτάνω.

Νίκης τε τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας (Xen.). Ние сме получили и победа, и спасение.

е. При глаголите, които означават възприятие чрез сетива, чувства и ум: 'чувам' ἀκούω, ἀκροάομαι, 'разбирам, забелязвам' συνίημι, αἰσθάνομαι, 'помирисвам' ὀσφραίνομαι, лицето или предметът, чиито думи, звук и миризма се възприемат, стои в генитив (1), докато самото възприятие (думите, звукът, миризмата) се поставя в акузатив (2) или в генитив (3).

(1) Τῶν μαρτύρων ἀκηκόατε (Lys.). Чухте свидетелите.

(2) Τοὺς λόγους ἀκροώμενος (Ps.-Plato). Като чу думите.

(3) Λόγων ἀκούσαντες (Plato). Като чуха думите.

ж. Напомням на някого за нещо ἀναμιμνήσκω τινά τινος (срв. § 255, 2); помня, спомням си μέμνημαι, μιμνήσκομαι, забравям ἐπιλανθάνομαι, грижа се ἐπιμέλομαι, ἐπιμελέομαι, φροντίζω, μεταμέλει или μέλει μοι, не се грижа ἀμελέω, излъгвам се ψεύδομαι, σφάλλομαι.

Οἱ γεραίτεροι ἡδέως τῶν παλαιῶν πράξεων μέμνηνται (Xen.). Повъзрастните хора с удоволствие си спомнят старите неща.

з. Владея, управлявам ἄρχω, κρατέω, βασιλεύω, τυραννεύω, δεσπόζω, предвождам, заповядвам ἡγέομαι, ἡγεμονεύω, στρατηγέω, ἄρχω.

Τῆς θαλάττης ἐκράτει (Plato). Владееше морето.

Обаче κρατέω τινά побеждавам, ἡγέομαί τινι показвам пътя някому.

и. Ям ἐσθίω, пия πίνω, вкусвам γεύομαι и под.

Τῶν κηρίων ὅσοι ἔφαγον, πάντες ἄφρονες ἐγίγνοντο (Xen.). Колкото души ядяха от питите (див) мед, всичките полудяваха.

к. Пълня πληρόω, μεστόω, πίμπλημι, пълен съм γέμω, имам достатъчно от εὐπορέω.

Οὐκ ἐμπλήσετε τὴν θάλατταν τριήρων; (Dem.) Няма ли да напълните морето с триери?

л. Имам дял, участвувам μετέχω, κοινωνέω, μέτεστί μοί τινος.

Δεῖ ὑμᾶς, ὥσπερ καὶ τιμῶν μεθέξετε, οὕτω καὶ τῶν κινδύνων μετέχειν (Xen.). Както ще имате дял от (в) почестите, така трябва да имате дял и от (в) опасностите.

м. При глаголи, изразяващи афект: за нещо съжалявам τινός οἰκτείρω, гневя се ὀργίζομαι, χαλεπαίνω, завиждам φθονέω, учудвам се θαυμάζω, ἄγαμαι, облажавам ζηλόω, εὐδαιμονίζω, μακαρίζω, укорявам μέμφομαι, ὀνειδίζω.

Ὑπεφθόνει τῆς στρατηγίας τῷ Τισσαφέρνει (Xen.). Той завиждаше на Тисаферн за длъжността му военачалник (затова, че имал длъжност на военачалник.

Тук принадлежи т. нар. *gen. exclamatiōnis* след междуметия и възклицателни изрази; първоначално е стоял глагол, изразяващ афект, който впоследствие е бил премълчаван (срв. § 254, 5, заб.).

Οἴμοι γέλωτος (Soph.). Уви, каква подигравка! Φεῦ τοῦ ἀνδρός (Xen.). Жалко за този човек! Αἰαῖ κακῶν (Eur.). Ах, какви нещастия! Ἄπολλον, δαιμονίας ὑπερβολῆς (Plato). Аполоне, какво чудно превъзходство!

Понякога този генитив се среща и самостоятелно употребен: Χρηστοῦ κοἰκτίρμονος ἀνδρός (Theocr.). Какъв добър и състрадателен човек!

н. При *verba iudicalia,* като простъпката (обвинението) стои в генитив: обвинявам αἰτιάομαι, κρίνω, διώκω, γράφομαι, обвинен съм φεύγω (τὴν) δίκην или γραφήν, изобличавам αἱρέω, бивам уличѐн ἁλίσκομαι, викам на съд προσκαλέομαι. (За глагола κατηγορέω 'обвинявам'. Вж. и § 267,2).

Διώξομαί σε δειλίας (Ar.). Ще те обвиня в страхливост. Κρίνω θανάτου. Искам смъртно наказание.

Genitīvus subiectīvus и *obiectīvus*

§ 263. Ако разглеждаме генитива от гледна точка на това, дали е субект или обект на едно действие, ние различаваме *gen. subiectīvus* и *gen. obiectīvus.*

1. *Genitīvus subiectīvus* се схваща като субект на действието, което излиза от името, управляващо генитива, с други думи, в едно развито изречение той ще стане субект, а името, което го управлява — сказуемо. Φόβος τῶν πολεμίων 'страхът на неприятелите (от нещо)' е равно по смисъл на οἱ πολέμιοι φοβοῦνται 'неприятелите се страхуват',

νίκη τῶν βαρβάρων 'победата на варварите' = οἱ βάρβαροι νικῶσιν 'варварите побеждават'. По своята същност този генитив е *gen. possessīvus* и *auctōris* (§ 261).

(Ἐγένετο) τῶν βαρβάρων φόβος πολύς, οἱ δὲ Ἕλληνες σὺν γέλωτι ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἦλθον (Xen.). Варварите се изплашиха много, а гърците отидоха със смях при палатките си.

2. *Genitīvus obiectīvus* се схваща като обект на действието, което излиза от името, управляващо генитива, т. е. в едно развито изречение той ще стане обект, а името, което го управлява — сказуемо. Φόβος τῶν πολεμίων 'страхът от неприятелите' е равно по смисъл на φοβοῦμαι, φοβῇ и пр. τοὺς πολεμίους 'страхувам се, страхуваш се и пр. от неприятелите', νίκη τῶν βαρβάρων 'победа над варварите' = νικῶ, νικᾷς и пр. τοὺς βαρβάρους 'побеждавам, побеждаваш и пр. варварите'.

Gen. subi и *obi.* могат да стоят едно до друго: Ἡ τοῦ Λάχητος τῶν νεῶν ἀρχή (Thuc.). Командуването на Лахес над корабите.

Освен при съществителни *gen. obi.* стои и при следните прилагателни, които са сродни с глаголите, управляващи генитив (§ 262, 4).

	Opposita
μνήμων помнещ	ἀμνήμων непомнещ, забравящ ἐπίληθος който носи забрава
ἔμπειρος, ἐπιστήμων знаещ, опитен	ἄπειρος неопитен
ἐπιμελής грижещ се	ἀμελής безгрижен
κύριος, ἐγκρατής владеещ	ἀκρατής невладеещ
πλέος, πλέως, πλήρης, μεστός пълен	
μέτοχος, ἔμμορος (поетич.) участвуващ	ἀμέτοχος, ἄμοιρος неучаствуващ
αἴτιος виновен	ἀναίτιος невинен
ἄξιος достоен	ἀνάξιος недостоен.

Ἡ ἐπιθυμία ἡδονῶν. Желание за удоволствия. Δι' αἰσχύνην ἀλλήλων καὶ Κύρου (Xen.). От срам помежду си и пред Кир. Ἀκρατὴς ὀργῆς (Thuc.). Невладеещ гнева си. Ταύτης κύριος τῆς χώρας γενήσεται (Dem.). Той ще стане господар на тази страна.

Genitīvus materiae

§ 264. *Genitīvus materiae*, употребяван адвербално и адноминално, означава материята, от която е направено или се състои нещо.

Φοίνικος αἱ θύραι πεποιημέναι (Xen.). Врати, направени от финиково дърво. Κώπη ἐλέφαντος (Hom.). Дръжка от слонова кост. Σῖτος μελίνης (Xen.). Хляб от просо. Πέντε ἀργυρίου μναῖ (Xen.). Пет сребърни мини. Βουλὴ μεγαθύμων ἷζε γερόντων (Hom.). Съветът, (съставен) от храбрите старци, се разположи на заседание. Πίθοι οἴνου παλαιοῦ (Hom.). Делви със старо вино. Ἅμαξαι σίτου (Xen.). Коли с жито.

Този генитив е по произход колкото същински (партитивен), толкова и аблативен, поради което може да се придружава от предлозите ἐξ и ἀπό (срв. § 260): Οὐκ ἐκ ξύλων ποιεῦνται τὰ πλοῖα, ἀλλ' ἐκ διφθερέων (Hdt.). Правят корабите си не от дърво, а от кожи.

Genitivus explicatīvus (или *appositīvus*)

§ 265. Този генитив обяснява по-съществено общото понятие на съществителното, което го управлява. Най-често се среща при имена на градове, страни, планини, лица, части на тялото и др., и то много повече в поезията, отколкото в прозата.

Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον (Hom.). Свещеният град Троя. Καμαρίνης τὸ ἄστυ (Hdt.). Град Камарина. Ἐν τῷ ὄρει Ἰστώνης (Thuc.). В планината Истона. Πηγῆς ὄνομα (Plato). Думата извор. Τὸ τῆς Τηθύος ὄνομα (Plato). Името Тетис.

Genitīvus qualitatis

§ 266. Той се употребява адвербално при εἰμί (1), а адноминално само когато се дават големина, тежест или възраст, определени с някакво числено понятие (2). Във всички други случаи качеството се определя с *acc. limitatiōnis* (§ 258).

(1) Ὅσοι τῆς αὐτῆς γνώμης ἦσαν (Thuc.). Колкото души бяха на същото мнение. Τὸν (= ὅν) εὕρισκεν οἰκίης μὲν ἐόντα ἀγαθῆς, τρόπου δὲ ἡσυχίου (Hdt.). Намери, че той е от добро семейство и с кротък характер. Πρόξενος ἦν, ὅτε ἀπέθνησκεν, ἐτῶν ὡς τριάκοντα (Xen.). Когато загина, Проксен беше на около 30 години. Τὸν υἱὸν αὐτῆς, τότε εἶδος (*acc. limit.*) ὄντα πάγκαλον καὶ ἐτῶν ὄντα ὡς ἑπτακαίδεκα (Xen.). Синът ѝ, който тогава беше с много красива външност и на около 17-годишна възраст.

(2) Ὀκτὼ σταδίων τεῖχος (Thuc.). Стена (дълга) 8 стадия. Πέντε ἡμερῶν σιτία (Thuc.) Припаси за 5 дни. Ἀρίστιππος ἔρχεται πρὸς Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν τριῶν μηνῶν μισθόν (Xen.). Аристип дойде при Кир и му поиска заплата за три месеца.

Genitīvus pretii

§ 267. Чрез *genitīvus pretii* се определя стойността или цената. Той се употребява както адноминално (1), така и адвербално (2).

(1) Адноминално при прилагателните ἄξιος ʽдостоенʼ и ἀνάξιος ʽнедостоенʼ, при съществителното τίμημα ʽценаʼ, което може да се подразбира.

Ἀνὴρ ἐπαίνου ἄξιος. Мъж достоен за похвала. Στρατιώτης δόξης ἀνάξιος. Войник недостоен за слава. Ἀριστέας πολλαχοῦ πολλοῦ ἄξιος τῇ στρατιᾷ ἐγένετο (Xen.). Аристей често се показвал като много ценен човек за войската. Τὸ τίμημά ἐστι τὸ τῆς χώρας ἑξακισχιλίων ταλάντων (Dem.). Цената на страната е 6000 таланта. Ἱερὰ τριῶν ταλάντων (Lys.). Жертва (на сума, стойност) три таланта. Δέκα μνῶν χωρίον (Isae.). Място на стойност 10 мини.

(2) Адвербално при глаголи със значение:

ценя, оценявам τιμάω
струвам { τιμάομαι, ποιέομαι / εἰμί, γίγνομαι
купувам ὠνέομαι, ἀγοράζω

продавам { ἀποδίδωμι, -ομαι, / πωλέω, πιπράσκω
наемам μισθόω
обзалагам се περιδίδομαι
сменям ἀλλάττω, ἀμείβω.

Особено при изразите πολλοῦ много, πλείονος, μείζονος повече, πλείστου най-много, ὀλίγου малко, ἐλαχίστου най-малко и др.

Πολλοῦ ποιοῦμαι, τιμῶμαι (Plato). Струвам високо. Ἁπάντων πλείστου τιμῶμαι (Dem.). Струвам най-високо (от всичко). Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ' οἱ θεοί (Epicharm.). Боговете ни продават всички блага срещу цената на мъките. Πολλῷ ἦν ἀσθενέστατον τῶν ἐθνέων τὸ Ἰωνικὸν καὶ λόγου ἐλαχίστου (Hdt.). Йонийците бяха най-слабото от всички гръцки племена и с най-малко значение. Τρίποδος περιδώμεθον (*dual.*) ἢ λέβητος (Hom.). Нека се обзаложим по на един триножник или леген.

Също така διδάσκω ἀργυρίου обучавам за пари, μισθοῦ срещу заплата, στρατεύομαι μισθοῦ служа като войник срещу заплата и др.

Да се прави разлика между случаи като τιμῶ τινί τινος 'оценявам някого за нещо', в смисъл на 'осъждам някого за нещо': τιμῶ θανάτου 'на смърт' (за съдията), τιμῶμαί τινι θανάτου 'искам за някого смъртно наказание' (за ищеца), където се касае за *gen. pretii*, и случаите с *gen. partitīvus* при *verba iudicalia*, § 262, 4, н. Срв. и случаите περὶ πολλοῦ ποιέω § 308 (при предлога περί).

Генитивът като застъпник на аблатива

Genitīvus separatīvus

§ 268. *Genitīvus separatīvus* или *separatiōnis* се употребява адвербално и адноминално при понятия за отдалечаване, отделяне, преставане.

1. При глаголи със значение:

отдалечен съм ἀπέχω, ἄπειμι
отстранявам ἀπέχω
отделям, разделям χωρίζω, διορίζω
въздържам, преча κωλύω, εἴργω, ἀπείργω
въздържам се ἀπέχομαι
прекратявам παύω
преставам παύομαι, λήγω
освобождавам { ἐλευθερόω, ἀπαλλάττω, λύω, ἀπολύω
лишавам στερέω, ἀποστερέω
нуждая се, търпя лишения { σπανίζω, ἀπορέω, δέομαι, δεῖ μοι
моля { δέομαι (τινός τι от някого нещо)
отчайвам се ἀπογιγνώσκω
щадя φείδομαι
не щадя ἀφειδέω
очиствам καθαίρω
започвам ἄρχομαι
роден съм от { γίγνομαι, φύω (наречен *gen. originis*)
и пр.

Ἀπέχει ἡ Πλάταια τῶν Θηβῶν σταδίους ἑβδομήκοντα (Thuc.). Платея отстои от Тива на 70 стадия. Τυράννων ἐλευθερώθησαν Ἀθηναῖοι (Hdt.). Атиняните бидоха освободени от тираните (тиранията). Πολλάκις ἦν ἰδεῖν παρὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν στερομένους ἀνθρώπους (Xen.). Често по пътищата можеше да се видят хора без крака, без ръце или без очи. Τὸν (=ὃν) αὐτὸς φόνου ἐκάθηρε (Hdt.). Когото сам той очистил от убийство. Ἄρξομαι ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς λέγων (Plato). Речта си ще започна от медицината.

Τοῦ δὲ Λάβδακον φῦναι λέγουσιν, ἐκ δὲ τοῦδε Λάιον (Eur.). От него се смята, че произлиза Лабдак, а от последния — Лай. Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίγνονται παῖδες δύο (Xen.). На (от) Дарий и Парисатида се раждат две деца (срв. и gen. possess. § 261, 3).

2. При съществителни, които са сродни по корен или по значение с глаголите в точка 1.

Τῶν κτημάτων ἀπόστασις (Dem.). Отказване от имуществото. Σωτὴρ κακῶν (Eur.). Спасител от беди. Διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν Ἀφροδίτη ἐκλήθη (Plato). Поради раждането ѝ от пяната (ἀφρός) е наречена Афродита. Φόβου φάρμακον (Plato). Лек за (от) страх. Ἐπικούρημα τῆς χιόνος (Xen.). Средство срещу снега. Ἡσυχίη τῆς πολιορκίης (Hdt.). Отдих от обсадата.

3. При прилагателни, които са сродни по корен или по значение с глаголите в точка 1.

свободен ἐλεύθερος	непреставащ ἄπαυστος
пуст ἔρημος	пестелив φειδωλός
гол, лишен γυμνός	нуждаещ се ἐνδεής
лишен, овдовял χῆρος	беден πένης
лишен, осиротял ὀρφανός	различен διάφορος
чист καθαρός	и пр.

Φίλων ἀγαθῶν ἔρημοι (Xen.). Лишени от добри приятели. Φειδωλοὶ χρημάτων (Plato). Пестеливи на пари. Χρημάτων πένητες (Eur.). Бедни откъм пари. Ἐγώ σε θήσω τοῦδ' ἐλεύθερον φόβου (Eur.). Аз ще те направя свободен (ще те освободя) от този страх.

4. Когато се определя отнякъде положението на известно място.

Ἡ Ἀττικὴ πρὸς νότον κέεται πολλὸν τῆς Λήμνου (Hdt.). Атика лежи далеч на юг от Лемнос. Τὰ πρὸς ἕω τῆς Θηβαίων πόλεως ἐδῄου μέχρι τῆς Ταναγραίων (Xen.). Той опустошаваше областта на изток от Тива чак до Танагра.

5. Към случаите от точка 4 принадлежи и аблативният генитив при наречия (1) и прилагателни (2) за място. Свързването е станало толкова тясно, че наречията са се развили в „неистински“ предлози. Поради това те могат да се употребяват и в преносен смисъл.

(1) За наречията вж. § 304.

Ἡ Ἅλυος ποταμοῦ ἄνω Ἀσίη (Hdt.). Азия над реката Халис.

Също така при „истинските“ предлози ἐξ, ἀπό 'от', κατά 'надолу', πρό 'пред' и др., както и при образуваните с тях сложни глаголи (срв. точка 1), напр.:

ἀποτρέπω отблъсквам, τινός от някого	ἐξίσταμαι отстранявам се от някого
ἀφίστημι отделен съм от някого	καταγελάω осмивам, τινός някого
ἀπογιγνώσκω отчайвам се от някого	κατηγορέω обвинявам „
ἐκβάλλω изхвърлям от някого	καταφρονέω презирам „
ἐξίστημι отстранявам „	καταψηφίζω гласувам, τινός срещу някого, осъждам го, θάνατον на смърт.
ἐκπίπτω бивам откъснат от някого	

За προαιρέομαι, προτίθημι, προκρίνω предпочитам τί τινος нещо пред нещо срв. § 269, 2.

(2) Ἀντίος, ἐναντίος насрещен, срещу (също и при *denominatīva*, т. е. глаголи, произведени от име, ἀντ(ι)άω срещам).

Ἡ Αἴγυπτος τῆς ὀρεινῆς Κιλικίης μάλιστά κῃ ἀντίη κέεται (Hdt.). Египет е разположен най-вече срещу планинската Киликия. Ἀντήσω γὰρ ἐγὼ τοῦδ᾽ ἀνέρος (Hom.). Аз ще отида срещу този мъж.

Genitīvus comparatiōnis

§ 269. В този генитив стои понятието, с което нещо се сравнява или измерва. Той се употребява в следните случаи:

1. При форми на прилагателни и наречия в сравнителна или положителна степен, но с компаративно значение. Вместо този начин на изказване може да се употреби също ἤ с падежа на сравняемата дума.

Χρυσὸς δὲ κρείσσων μυρίων λόγων (= ἢ μύριοι λόγοι) βροτοῖς (Eur.). При хората златото е по-силно от безброй думи. Νομίζω ἀμείνους καὶ κρείττους πολλῶν βαρβάρων (= ἢ πολλοὺς βαρβάρους) ὑμᾶς εἶναι (Xen.). Аз мисля, че вие сте по-храбри и по-силни от много варвари. Προσήκει μοι μᾶλλον ἑτέρων (= ἢ ἑτέροις) ἄρχειν (Thuc.). На мене ми прилича повече, отколкото на другите да командувам. Μαθημάτων φρόντιζε μᾶλλον χρημάτων (= ἢ χρημάτων) (Philemon). Мисли повече за науките, отколкото за парите. Ἐπύαξα προτέρα Κύρου πέντε ἡμερῶν ἀφίκετο (Xen.). Епиакса пристигна 5 дни преди Кир. Οὐδεὶς ἐβρέχθη ἀνωτέρω τῶν μαστῶν (Xen.). Никой не се намокри по-горе от гърдите. Τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα φαίνεται πολλαπλήσιον ἔσσεσθαι τοῦ ἡμετέρου (Hdt.). Изглежда, че гръцката войска ще бъде много по-голяма от нашата. Ἐν τῇ προτέρῃ νυκτὶ τῶν Παναθηναίων (Hdt.). През нощта преди Панатенеите. Διπλάσια ἔδωκεν ὧν ἔλαβεν (Xen.). Двойно даде отколкото взе. Δευτέρῳ ἔτει τούτων (Hdt.). На следната година Μετ᾽ ὀλίγον τούτων (= ὀλίγῳ ὕστερον τούτων) (Hdt.). Малко след това

2. При глаголи с компаративно значение:

превъзхождам περίειμι, περιγίγνομαι, προέχω, ὑπερέχω, ὑπερφέρω πλεονεκτέω
предпочитам προτιμάω, προκρίνω, προτίθημι
стоя след, по-слаб, по-долен съм (ἀπο)λείπομαι, μειόομαι, μειονεκτέω
победен съм (букв. по-слаб съм) ἡττάομαι (също νικάομαι)
закъснявам, стоя след ὑστερέω, ὑστερίζω.

Τάχει τοσοῦτον περιεγένου αὐτοῦ (Xen.). По бързина ти толкова много го надмина. Πλήθει γε ἡμῶν λειφθέντες (Xen.). Отстъпвайки ни по брой. Ἡττηθεὶς τοῦ δικαίου ἀπῆλθεν (Xen.). Той си отиде победен от истината. Ἀβροκόμας ὑστέρησε τῆς μάχης ἡμέραις πέντε (Xen.). Аброком дойде 5 дни след сражението.

Забележка. *Gen. comparatiōnis* стои понякога и при суперлативи: Σεῖο δ᾽, Ἀχιλλεῦ, οὔ τις ἀνὴρ προπάροιθε μακάρτατος οὔτ᾽ ἄρ᾽ ὀπίσσω (Hom.). В сравнение с тебе, Ахиле, бил ли е някой и ще бъде ли по-щастлив? Λεπτότατον γὰρ πάντων τῶν ὑγρῶν τὸ ὕδωρ ἐστὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐλαίου (Aristot.). В сравнение с всички течни тела и със самото дървено масло водата е най-леkото тяло. Че тук не се касае за *gen. part.*, както можем да помислим на пръв поглед при πάντων τῶν ὑγρῶν, личи от следващото αὐτοῦ τοῦ ἐλαίου, където подобно тълкуване е недопустимо.

ДАТИВ

§ 270. Гръцкият датив е обединил в себе си три падежа — същинския датив, локатива и инструментала, чиито функции са сравнително ясно разграничени и от формална гледна точка: същинският датив не се свързва никога с предлог, докато локативът и инструменталът могат да се свързват и с предлог (напр. първият с ἐν, а вторият със σύν).

Същински датив

§ 271. Главната функция на същинския датив е да означи личното участие в глаголното действие или отношението, което се заема спрямо него.

Дативът като допълнение

§ 272. В датив се поставя непрякото допълнение. Употребата може да бъде адвербална и адноминална.

1. При транзитивни (тогава може да има и пряко допълнение в акузатив) и интранзитивни глаголи със следните и подобни значения:

δίδωμι давам	φθονέω завиждам
πέμπω пращам	βοηθέω помагам
φέρω нося	προστάττω } поръчвам,
λέγω казвам	κελεύω } заповядвам
ἔοικα подобен съм	εὔχομαι моля се
εἰκάζω уподобявам	ἕπομαι следвам
ἀντιάω посрещам	πείθομαι подчинявам се
πελάζω приближавам	ἄρχω предвождам
εὐνοέω благосклонен съм	ἀμύνω защищавам
κακονοέω зложелателен съм	βασιλεύω царувам над
	и др.

Ἡ μωρία δίδωσιν ἀνθρώποις κακά (Men.). Глупостта носи на хората злини. Ὑποστῆναι τοῖς Πέρσαις οἱ Ἀθηναῖοι ἐτόλμησαν (Xen.). Атиняните се осмелиха да се противопоставят на персите. Καὶ ἦν μὲν ἀπὸ τῶν ἵππων ἡ μάχη, πεζομαχίᾳ δὲ μᾶλλον τι ἐῴκει (Arr.). Сражението се водеше на коне, но то много повече приличаше на пехотно сражение. Προσηύξαντο θεοῖς καὶ ἥρωσι (Xen.). Помолиха се на боговете и хероите. Ἀμύνω τῇ πατρίδι (Lycurg.). Защищавам отечеството си.

За глаголите от типа ἔοικα, εἰκάζω и под. срв. и § 284, 3.

2. При съществителни (1), прилагателни (2) и наречия (3), които изразяват подобни понятия, както глаголите в точка 1.

(1) δοτήρ който дава	εὔνοια благосклонност
δῶρον подарък	βοήθεια помощ
ὑπηρεσία служба	и др.

Πυρὸς βροτοῖς δοτῆρ᾿ ὁρᾷς Προμηθέα (Aesch.). Ти виждаш Прометей, който даде на хората огъня. Τὰ παρ᾿ ἡμῶν δῶρα τοῖς θεοῖς (Plato). Нашите подаръци за боговете. Διὰ τὸ μηδεμίαν ἐνορᾶν εὔνοιαν ἐμοὶ παρ᾿ αὐτῶν (Xen.). Поради това, че от тяхната страна не се вижда никаква благосклонност към мене.

(2) ἐχθρός неприятелски | ἐναντίος враждебен
φίλος мил | ὑπήκοος покорен
πιστός верен | εὔνους благосклонен
ἡδύς приятен | κακόνους зложелателен
πλησίος близък | и др.

Οὐκ ἔστιν οὐδείς, ὅστις οὐχ αὑτῷ φίλος (Men.) Всеки е мил на себе си. Τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ νόμοις ἐναντίος (Dem.). Всеки тиран е враг на свободата и противник на законите.

(3) ἀντίον насреща | ἴσως подобно
πλησίον, ἐγγύς, ἄγχι, ἀγχοῦ } близо | ἀρεστῶς приятно
| и др.

Σταθεῖσα τῷ τεκόντι πλησίον (Eur.). Поставена близо до баща си. Σκαμάνδρου χεύμασιν ἀγχοῦ (Pind.). Близо до струите на Скамандър. Ἑωυτῷ ἀρεστῶς ὠρχέετο (Hdt.). Изпитвал удоволствие от танцуването.

Забележка. Понякога са възможни и други конструкции. Така напр. κελεύω се свързва също така и с акузатив. Срещу ἡ τοῦ θεοῦ δόσις ὑμῖν (Plato), 'дарът на бога, направен на вас' се явява и θεῶν εἰς ἀνθρώπους δόσις (Plato) 'дарът на боговете, направен на хората'; ἀντίος се свързва много по-често с генитив; и пр.

Datīvus possesīvus (possessōris)

§ 273. Този датив подобно на *gen. possessīvus* (§ 261) означава, че нещо е в разпореждане на някого или че е негова собственост. Употребява се при глаголите εἰμί, γίγνομαι, ὑπάρχει, πέφυκε и обикновено се превежда на български като подлог, сказуемото — с 'имам, притежавам', а граматичният подлог — като допълнение на 'имам', но също така и със свободен израз.

Ἦσαν Κροίσῳ δύο παῖδες (Hdt.). Крез имаше две деца. Ὁ βίος ἦν τοῖς πλείστοις αὐτῶν ἀπὸ σιδηρείας (Xen.). Повечето от тях изкарваха прехраната си с добиване на желязна руда. Πηλείονι ἄχος ἐγένετο (Hom.). Скръб обхвана сина на Пелея.

Datīvus sympatheticus

§ 274. Този датив е равен по смисъл на един *genitīvus possessīvus* и на *pronōmen possessīvum*, като разликата между двата начина на изказване се състои в нюанса: *gen. possess.* и *pron. possess.* означават обективно притежанието, а дативът изказва субективно участието в глаголното действие, т. е. той означава лицето, което душевно, телесно или по някакъв друг начин взема участие или изказва съчувствие, откъдето е и неговото название (срв. § 291, 2).

Ἢν δὲ ὑμῖν ὁ πόλεμος ὧδε κατὰ νόον τελευτήσῃ (Hdt.). Ако тази война ви се свърши според желанието = според желанието ви. Ἐπὶ τῆς ἁμάξης δέ σφι ὠχεῖτο ἡ μήτηρ (Hdt.). А на колата пътуваше майка им. Ἑτάροισιν ἐπ' οὔατα πᾶσιν ἄλειψα (Hom.). На всички другари намазах ушите = намазах ушите на всички другари. Срв. обаче в същия пасаж ἐπὶ δ' οὔατ' ἀλεῖψαι (*inf.* = *imperat.*) ἑταίρων (*gen. poss.*), намажи ушите на другарите си.

Datīvus ethicus

§ 275. Този датив, който, също както *dat. sympatheticus* (§ 274), има субективен оттенък, се употребява обикновено в 1 и 2, рядко в 3 лице на личните местоимения, като в 1 л. изразява интереса на говорещия към цялото изказване, а във 2 л. иска да събуди интереса на този, на когото се говори.

Ὦ μῆτερ, ὡς καλός μ ο ι ὁ πάππος (Xen.). Майко, колко ми е хубав дядо! (т. е. Астиаг в царско облекло). Ὦ τέκνον, ἦ βέβηκεν ἡ μ ῖ ν ὁ ξένος; (Soph.). Чедо, дойде ли ни чужденецът? Τί σ ο ι μαθήσομαι; (Aristot.). (Че) какво ще ти науча? (какво ще кажеш да науча?) Τοιοῦτο ὑ μ ῖ ν ἐστι ἡ τυραννίς (Hdt.). Такова нещо ви е тиранията (= ето, както виждате, такова нещо е тиранията). Ἀρταφρένης ὑ μ ῖ ν Ὑστάσπεος μέν ἐστι παῖς, Δαρείου δὲ τοῦ βασιλέος ἀδελφεός (Hdt.). Артаферн ви е (знайте!) син на Хистасп и брат на цар Дарий. Ἡ τίτθή σε κορυζῶντα περιορᾷ καὶ οὐκ ἀπομύττει δεόμενον, ὅς γε α ὐ τ ῇ οὐδὲ πρόβατα οὐδὲ ποιμένα γιγνώσκεις (Plato). Твоята кърмачка те оставя хремав и не те изсеква, а ти имаш нужда (т. е. ти се показваш наивен), понеже не ѝ знаеш какво нещо са овце и овчар.

Datīvus relatiōnis или *iudicantis*

§ 276. 1. Този датив, също както *dat. sympatheticus* и *dat. ethicus* (§ § 274, 275), има субективна отсянка — показва гледната точка, която взема лицето спрямо действието. Той се превежда 'за някого, по мнението на някого, в очите на някого' или с друг подобен израз.

Ἄτιμος Ἀ ρ γ ε ί ο ι ς ὧδε ἀπόλλυμαι (Soph.). Така аз загивам без чест в очите на аргейците.

2. *Dat. relatiōnis* се употребява при цитиране на писатели.

Β ά κ ι δ ι ὧδε ἔχει περὶ τούτων ὁ χρησμός (Hdt.). Според (или у) Бакис такова е предсказанието за тези събития. Οἷα καὶ Ὁ μ ή ρ ῳ Διομήδης λέγει (Plato). Както казва Диомед у Омир.

3. Този датив е твърде чест при географски данни, при определяне на време или мярка.

Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ ἐ σ π λ έ ο ν τ ι τὸν Ἰόνιον κόλπον (Thuc.). Град Епидамн лежи надясно за този, който влиза (= когато се влиза) в Йонийския залив. Ὀρθῶς λ ο γ ι ζ ο μ έ ν ῳ ἡ ἀρετὴ μέγιστόν ἐστι κτῆμα τοῖς ἀνθρώποις. Ако се прецени правилно, добродетелта е най-голямото благо за човека. Π ο ι ή σ α ν τ ι Φ ρ υ ν ί χ ῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν καὶ δ ι δ ά ξ α ν τ ι ἐς δάκρυά τε ἔπεσε τὸ θέητρον (Hdt.). Когато Фриних създал и представил пиесата „Превземането на Милет", зрителите се разплакали.

4. *Dat. relatiōnis* се среща особено често при причастия от глаголи, които изразяват афект: ἐμοὶ τοῦτο βουλομένῳ, ἀσμένῳ, ἡδομένῳ, ἀχθομένῳ γίγνεται 'случва ми се според желанието, за радост, за удоволствие, за скръб'.

Datīvus commodi

§ 277. В *datīvus commodi* се поставя номиналното понятие, в чиято полза или вреда (тогава може да се употреби и названието *dat. incommodi*) става глаголното действие.

Αἱ τῶν πέλας ξυμφοραὶ οὐκ ἐγένοντο αὐτοῖς παράδειγμα (Thuc.). Нещастията на съседите им не им послужиха за пример. Οἱ Θρᾷκες τῷ Δημοσθένει ὑστέρησαν (Thuc.). Траките закъсняха за Демостен, т. е. за нещастие на Демостен.

Тук принадлежат и дативите при глаголи като ψηφίζομαί τινι гласувам за някого, πράττω τινί действувам за някого, ἐπιμελέομαί τινι грижа се за някого.

Datīvus auctōris

§ 278. Дативът може да изразява и извършителя на едно действие — *datīvus auctōris*. Той стои при отглаголните прилагателни на -τός и -τέος (§ 363) (1), при пасивни глаголни форми и причастия, особено при пасивния перфект, и конкурира на конструкцията ὑπό с генитив (2). При отглаголните прилагателни на -τέος се предпочита преводът с активна конструкция.

(1) Τοῖς ἄλλοις ταῦτ᾽ εὐκτὰ εἴη (Xen.). Това биха искали другите. Στειπτή γε φυλλάς ὡς ἐναυλίζοντί τῳ (Soph.). Шума, стъпкана като от някой, който е престоявал там. Ποταμὸς δ᾽ εἰ μέν τις καὶ ἄλλος ἄρα ὑμῖν ἐστι διαβατέος, οὐκ οἶδα (Xen.). Дали трябва да преминете и някоя друга река, аз не знам. Ἡμῖν τοῦτό ἐστι οὐ περιοπτέον (Hdt.). Ние не трябва да пренебрегваме това.

(2) Αἱ Ἀθηναίων νῆες τοῖς Κερκυρείοις οὐχ ἑωρῶντο (Thuc.). Атинските кораби не се виждаха от керкирците. Ὡς μοι πρότερον δεδήλωται (Hdt.) Както по-преди съобщих. Ἐὰν ἐκεῖ νικῶμεν, πάνθ᾽ ἡμῖν πεποίηται (Xen.). Ако там победим, ние всичко сме свършили.

Datīvus directiōnis et fīnālis

§ 279. Дативът на посоката и целта, който се среща при глаголи за движение, няма широка употреба в гръцки.

Ὦδ᾽ ἐφάλλοις κλισίαις ὄμμ᾽ ἔχων (Soph.). Отправил погледа си към крайморските палатки. Ἐπεὶ προκαλέσσατο χάρμῃ (Hom.). Понеже той (= Хектор) го (= Аякс) повика на бой. Ἔδωκε θαλάσσῃ ἔλσαι Ἀχαιούς (Hom.). (Зевс) ми позволи да притисна ахейците към морето. Ἔπλει ὡς γῇ ἑκούσιος οὐ σχήσων τὴν ναῦν ἄλλῃ ἢ Πελοποννήσῳ (Thuc.). Отплувал с желанието да не спре доброволно на друга земя освен в Пелопонес.

Дативът като застъпник на локатива

§ 280. В локатив се поставят понятия за място и време: *datīvus loci* и *datīvus temporis*.

§ 281. Локативен датив за място — *datīvus loci*.

1. *Datīvus loci* определя мястото на глаголното действие. Той може да стои без предлог в поезията (1), а в прозата само при имената на местности, градове и острови (2), иначе в прозата стои винаги с предлозите ἐν, ἐπί, παρά, ὑπέρ, ὑπό.

(1) Αἰθέρι ναίων (Hom.). Живеещ в ефира. Τόξ᾽ ὤμοισιν ἔχων (Hom.). С лък на раменете. Εὗδε μύχῳ κλισίης (Hom.). Спеше в дъното на палатката.

При глаголи със значение 'поставям, хвърлям' за означаване на постигнато състояние: Ὄρεος κορυφῇσι Νότος κατέχευεν ὀμίχλην (Hom.). Южнякът е разлял мъгла по планинските върхове.

(2) Ἐλευσῖνι в Елевсин, Μαραθῶνι в Маратон, Ἀθήνησι в Атина, Πλαταιᾶσι (-αῖς) в Платея, Δελφοῖς в Делфи. Наред с това ἐν Ἀθήναις и пр.

Понякога и *abstracta* могат да се схващат локално: καθήμεθ' ἀπορίᾳ σωτηρίας (Eur.). В безизходност сме да се спасим.

2. Много локативни форми са се адвербиализирали; някои от тях показват старо локативно окончание.

κύκλῳ (също ἐν κύκλῳ) в кръг, θύρασι вън, в чужбина, οἴκοι (οἴκει) в къщи, в отечеството, ἐκεῖ там, ποῖ къде и др.

Стари локативи са и форми като Ἰσθμοῖ на Истма, Ἀθήνησιν в Атина, Πλαταιᾶσιν в Платея, наред с Ἀθήναις, Πλαταιαῖς и пр.

3. При сложни глаголи с представка, която по смисъл се отнася към локатива (ἐν, ἐπί, ὑπό, παρά, πρός, περί), дативът може да стои без предлог.

При глаголи за състояние: Ὅσσός τις χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἀσκῷ ἔνεστιν (Hom.). Колко ли злато и сребро има в този мях! Ἐμμενῶ ταῖς ξυνθήκαις (Thuc.). Ще спазвам договорите. Ὑπόκειται τὸ Κιρραῖον πεδίον τῷ ἱερῷ (Aeschin.). Кирейската равнина се простира под (в подножието) на храма.

При глаголи за движение: Τῇσιν δὲ γόον πάσῃσιν ἐνῶρσεν (Hom.). У всички тях (Андромаха) предизвика ридание. Ἐλπίδας ἐμποιέω ἀνθρώποις (Xen.). Вдъхвам надежди у хората.

Особено при *composita* на споменатите по-горе в точка 1 глаголи за означаване на постигнато състояние: Ὁ δ' (ἴξαλος αἴξ) ὕπτιος ἔμπεσε πέτρῃ (Hom.). Дивата коза падна възнак на скалата. Ἔκπληξις ἐνέπεσεν ἀνθρώποις (Thuc.). Смайване обхвана хората.

Дори в случаи, където ἐν е заместено от εἰς: Ἐπειδάν τις ἐγγὺς ᾖ τοῦ οἴεσθαι τελευτήσειν, εἰσέρχεται αὐτῷ δέος (Plato). Когато някой дойде до мисълта, че иде краят му, страх го обхваща.

§ 282. Локативен датив за време — *datīvus temporis*.

Datīvus temporis обикновено означава някакъв определен момент; той стои без или със предлог.

1. Темпоралният датив без предлог определя по-близко някакъв момент, особено при дати и при имена на празници. Той е придружен от член или от атрибут, но при имена на празници членът обикновено липсва.

Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ..., τῇ δ' ὑστεραίᾳ (Thuc.). На първия ден..., а на следния ден. Τῇδε τῇ νυκτί. (През) тази нощ. Τῷ ἐπιόντι ἔτει. (На) следната година. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Κλέαρχος ἐφιππεύει ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σκηνήν (Xen.). Същия ден Клеарх се отправил с кон към палатката си. Θεσμοφορίοις ᾤχετο εἰς τὸ ἱερόν (Lys.). През Тесмофориите отиде в храма. Τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ κανηφορεῖν Παναθηναίοις ἐκώλυσεν, обаче по-долу παρατηροῦντες τοῖς Παναθηναίοις Ἱππίαν (Aristot.). Забранил на сестра му да бъде канефорка през Панатенеите..., дебнейки Хипия през (същите) Панатенеи.

Понякога този датив без предлог и без член изразява и общи понятия за време, предимно в поезията.

Ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ (Hom.). Колкото листа и цветя покарват на пролет. Πάντα γὰρ καιρῷ καλά (Soph.). Всяко нещо, направено

на време, е хубаво. Ὅσοι δέ γαλήνῃ κινδυνεύσειαν, ἡλίσκοντο (Thuc.). Които при спокойно време рискуваха, биваха залавяни.

2. Темпоралният датив означава времето, през което нещо се случва: 'през време на, вътре в, в продължение на'. В този случай той стои обикновено с предлога ἐν.

Ἐν νυκτὶ βουλὴ τοῖς σοφοῖσι γίγνεται (Men.). На мъдрите решението идва през нощта. Ἐν ἔτεσιν ἑβδομήκοντα ἐξῆν σοι ἀπιέναι (Plato). В продължение на 70 години ти беше възможно да си идеш. Μιᾷ νυκτὶ οἱ πλεῖστοι (Ἑρμαῖ) περιεκόπησαν τὰ πρόσωπα (Thuc.). В продължение на една нощ лицата на повечето херми бяха изпочупени. Καὶ εἴ τι παραγγεῖλαι χρῄζοιεν (ὁ βασιλεύς), ἡμίσει ἂν χρόνῳ αἰσθάνεσθαι τὸ στράτευμα (Xen.). Ако (царят) би искал да съобщи нещо, войската би го научила за половин време (т. е. два пъти по-скоро).

Дативът като застъпник на инструментала

§ 283. Инструменталът е падеж на общността в най-широк смисъл и има две основни функции: като социатив или комитатив той изразява общуване, свързване, придружаване, а като инструментал в тесен смисъл — средството или оръдието, с което се извършва действието или неговата причина.

Дативът като застъпник на социатив-комитатива

Изразяване на общуване — datīvus sociatīvus

§ 284. Социативно-комитативният датив стои при глаголи, които изразяват общност, свързване, приятелско общение или враждебност особено при сложни глаголи с ὁμο-, συν-, μετα-, както и при съществителни, прилагателни и наречия с подобно значение. Социативният смисъл може да се уточни с предлозите ἅμα, σύν. Много от тези думи обаче вървят и с генитив.

1. При думи, съставени с ὁμ-, ἁ(μ)-, συν- (ξυν-), μετα- и други думи за общност, напр:

ὁμοῦ заедно с
ὁμῶς { заедно (обаче ὁμός само с *gen.*)
ὅμοιος подобен
ὁμοιόω уподобявам
ὁμαρτέω съпровождам
ὁμιλέω общувам
ὁμόγλωσσος едноезичен
ὁμογνώμων съгласен
ἅμα заедно с
ἀκόλουθος спътник
ἀκολουθέω следвам, съпровождам
συνᾴδω пея заедно

συμβαίνω вървя заедно
συνθνήσκω умирам заедно с
συλλαμβάνω помагам
συγγενής сроден
συνεργός сътрудник
σύμφωνος съзвучен
μετέχω, μεταλαμβάνω { съучастник съм с някого τινί в нещо τινός
μεταδίδωμι { споделям нещо τινός или τί с някого τινί
μείγνυμι, κεράννυμι смесвам и др.

Също при δια- в διαλλάττω τινά τινι помирявам, διαλλάττομαι помирявам се, διαλέγομαι разговарям се.

ξυνός, κοινός общ	σπένδομαι, σπονδὰς ποιέομαι } сключвам договор (мир) с
κοινωνία общуване	
κοινωνέω имам дял с някого τινί в нещо τινός	ὅμορος съседен на
	и др.

Ὁ μ ο ῦ τ ο ῖ ς Ἕ λ λ η σ ι ν ἐστρατοπεδεύσαντο (Xen.). Те станувaха заедно с гърците. Δημοκήδης Π ο λ υ κ ρ ά τ ε ι ὡ μ ί λ η σ ε (Hdt.). Демокед влезе във връзка с Поликрат. Οἱ σοφισταὶ τ ο ῖ ς μὴ ἔ χ ο υ σ ι χρήματα διδόναι οὐκ ἔθηλον διαλέγεσθαι (Xen.). Софистите не искаха да беседват с тези, които не можеха да им платят. Ἀ λ λ ή λ ο ι ς σ π ο ν δ ὰ ς ἐ π ο ι ή σ α ν τ ο (Xen.). Сключиха примирие помежду си. Συγχωρεῖς ἄρα τὴν τῶν γυναικῶν κ ο ι ν ω ν ί α ν τ ο ῖ ς ἀ ν δ ρ ά σ ι ν παιδείας τε πέρι (Plato). Следователно ти одобряваш общуването на жените с мъжете във възпитанието на децата. Χ ώ ρ α ν ὅ μ ο ρ ο ν τ ῇ Λακεδαιμονίων οἰκοῦντες. Обитаващи земя, съседна на лакедемонската.

2. При глаголи и изрази със значение 'споря, сражавам се', напр.:

μάχομαι сражавам се	πολεμέω, πόλεμον ποιέομαι воювам
ναυμαχέω сражавам се по море	
διαφέρομαι, διαφορὰν ἔχω, διάφορος εἰμί } враждувам	ἀγωνίζωμαι състезавам се
	δικάζομαι съдя се
ἐρίζω, ἔριν ἔχω споря	и др.

Πλείστας δίκας ἀ λ λ ή λ ο ι ς δ ι κ ά ζ ο ν τ α ι (Xen.). Те водят извънредно много процеси помежду си. Φ ο ί ν ι ξ ι καὶ Κ ί λ ι ξ ι ν ἐ ν α υ μ ά χ η σ α ν (Thuc.). Водиха морско сражение с финикийци и киликийци. Ὁ Ῥηγίου τύραννος ἦν δ ι ά φ ο ρ ο ς τ ο ῖ σ ι Ζ α γ κ λ α ί ο ι σ ι (Hdt.). Тиранът на Регион беше враг на занклейците.

З а б е л е ж к а. Вместо *dat. sociatīvus* може да се употреби и πρός с *acc.*: σπονδὰς ποιέομαι, εἰρήνην ποιέομαι πρός τινα 'сключвам мир с някого'; πολεμέω, πόλεμον ποιέομαι πρός τινα 'воювам с = против някого', за разлика от πολεμέω σύν τινι или μετά τινος 'воювам заедно с = в съюз с някого': Οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Χαιρωνείᾳ μετὰ τῶν Θηβαίων πρὸς Φίλιππον ἐμαχήσαντο. При Херонея атиняните се сражаваха заедно с тиванците против Филип.

3. При изрази за подобие. Тук обаче би могло да се схване, че се касае и за истински датив (§ 272, 1).

ἔοικα приличам	ὅμοιος, παραπλήσιος подобен
εἴδομαι подобен съм	ἴσος равен
ἰσόω изравнявам, правя равен	ἀνόμοιος неподобен, различен
ὁμοιόω правя подобен, сравнявам	ὁ αὐτός същият като
	ὁμοίως подобно
εἰκάζω сравнявам	ἴσως еднакво.

Εἴπερ γέ τοι τ ο ῖ ς β ε λ τ ί σ τ ο ι ς ε ἰ κ ά ζ ω αὐτόν (Xen.). Ако го сравнявам с най-добрите. Ἦλθέ μοι φ ά σ μ α ε ἰ δ ό μ ε ν ο ν Ἀ ρ ί σ τ ω ν ι (Hdt.). Яви ми се привидение, прилично на Аристон. Πῶς τ ὸ τ ῷ κ α λ ῷ ἀ ν ό μ ο ι ο ν καλὸν ἂν εἴη; (Xen.). Как различното от хубавото би било хубаво? Ὡπλισμένοι πάντες (ἦσαν) οἱ περὶ τὸν Κῦρον τ ο ῖ ς α ὐ τ ο ῖ ς Κ ύ ρ ῳ ὅ π λ ο ι ς (Xen.). Всички приближени на Кир бяха въоръжени със същите оръжия като Кир.

4. В случаи, когато се изразява придружаване, особено във военния език (за войски, кораби, коне и пр.).

Ἐ π λ έ ο μ ε ν Β ο ρ έ ῃ ἀ ν έ μ ῳ ἀ κ ρ α έ ϊ κ α λ ῷ (Hom.). Ние плувахме с чудесен попътен Борей (вятър). Ἀλκιβιάδης κ α τ έ π λ ε υ σ ε ν

εἰς Πάρον ναυσὶν εἴκοσιν (Xen.). Алкивиад отплува за Парос с 20 кораба. (Πλειστοάναξ) ἐσέβαλε στρατῷ Πελοποννησίων (Thuc.). Плейстоанакс нахлу с пелопонеската войска. Οἱ δ' (Ἀθηναῖοι) ἦλθον πλήθει οὐκ ὀλίγῳ. Атиняните дойдоха с голяма войска. Οἱ Λοκροὶ τῷ πεζῷ ἀπεχώρησαν (Thuc.). Локрите се оттеглиха с пехотата си.

Социативното схващане става ясно с предлозите ἅμα и σύν:

Θρασύβουλος δὲ σὺν τριάκοντα ναυσὶν ἐπὶ Θρᾴκης ᾤχετο..., Θράσυλλος δὲ σὺν τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ εἰς Ἀθήνας κατέπλευσε (Xen.). Трасибул отплува с 30 кораба за Тракия, а Трасил отплува с останалата флота за Атина. Τὴν μὲν ἐγὼ σὺν νηΐ τ' ἐμῇ καὶ ἐμοῖς ἑτάροισι πέμψω (Hom.). Аз ще я изпратя с моя кораб и с моите другари. Δᾶτις πορευόμενος ἅμα τῷ στρατῷ ἐς τὴν Ἀσίην, εἶδε ὄψιν ἐν τῷ ὕπνῳ (Hdt.). Тръгвайки с войската си за Азия, Датис видял сънозидение.

5. Социативен датив от αὐτός 'заедно с'. Дативът от αὐτός (предимно без член) може да се свърже с име в датив и има значението 'заедно с'.

Μίαν ναῦν λαμβάνουσι αὐτοῖς ἀνδράσι (Thuc.). Те пленяват един кораб заедно с екипажа. Τὰς πόλιας ἐνεπίμπρησαν αὐτοῖσι τοῖσι ἱροῖσι (Hdt.). Те изгориха градовете заедно с храмовете.

Забележка. Този начин на изказване е произлязъл чрез синтактична асимилация на αὐτός по род, число и падеж според следващия датив, напр. при едно първоначално *μίαν ναῦν λαμβάνουσι αὐτὴν ἀνδράσι думата αὐτήν бива отделена от ναῦν, към която принадлежи, и съгласувана с ἀνδράσι.

Datīvus modi

§ 285. Този датив означава страничните обстоятелства, при които се извършва едно действие или, другояче казано, начина, по който то се върши. Отговаря на въпрос 'как?'

Κραυγῇ πολλῇ ἐπίασιν (Xen.). Нападат със силен вик. Οἱ δὲ βάρβαροι ἰδόντες πολλῇ βοῇ καὶ θορύβῳ προσέκειντο (Thuc.). Варварите, като забелязаха, нападнаха със силен вик и шум. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀτελεῖ τῇ νίκῃ ἀπὸ τῆς Μιλήτου ἀνέστησαν (Thuc.). Атиняните се оттеглиха от Милет с непълна победа.

Повечето дативи от този вид са добили значение на наречия:

τούτῳ (τῷδε) τῷ τρόπῳ по този начин	σιγῇ, σιωπῇ мълчаливо
οὐδενὶ τρόπῳ по никакъв начин	δίκῃ, с право, справедливо
δρόμῳ тичешком	σπουδῇ ревностно, едва
κραυγῇ с вик	κομιδῇ грижливо, съвсем
	и др.

Социативният смисъл става ясен, ако този датив се свърже с предлога σύν: σὺν δίκῃ, σὺν τάχει. Наред с това обаче може да се яви и локативна употреба: ἐν δίκῃ.

Забележка. Наречията ταύτῃ, τῇδε 'по този начин', ἄλλῃ 'другояче', πῇ, ὅπῃ 'как?', ᾗ 'както', κοινῇ 'общо', δημοσίᾳ 'от името на държавата', πεζῇ 'пеш', λάθρᾳ 'тайно', διχῇ, τριπλῇ 'двойно, тройно' и пр. са в същност локативи на -ᾳ, -ῃ. Някои схващат тези случаи инструментално като *dat. modi*, а други, предполагайки, че се подразбира ὁδῷ, ги схващат като *dat. prosecutīvus* (§ 286): 'с този път > в това направление > по този начин'. В същност за *dat. modi* или *prosecutīvus* се касае при съответните наречия без ι *subscriptum*: ταύτη, πῆ, λάθρα и пр., където имаме старо инструментално окончание.

Datīvus prosecutīvus и *datīvus mensūrae*

§ 286. 1. *Datīvus prosecutīvus* изразява локално или темпорално напредване, при което пътят или времето се схващат като придружаващи действието.

Ἐπορεύετο τῇ ὁδῷ, ἣν αὐτὸς ἐποιήσατο (Thuc.). Той пътуваше (с=) по пътя, който сам си прокара. Χρόνῳ μὲν ἀγρεῖ Πριάμου πόλιν ἅδε κέλευθος (Aesch.). Този поход с (течение на) време(то) ще превземе Приамовия град. Εἶτα τῷ χρόνῳ κοινῇ ξυνέβημεν (Aristoph.). След това с (течение на) време(то) общо се споразумяхме. Ἔμφρων μόλις πως ξὺν χρόνῳ καθίσταται (Soph.). Разумът му едва се върна с време.

От значението 'с време, с течение на времето' се стига до значението 'след време'. Този датив има допирни точки с локативния *dat. temporis* (§ 280—282).

2. *Datīvus mensūrae* е в същност дял на *datīvus prosecutīvus*. Той означава степента или мярката, с която се определя разликата между две понятия, и стои при компаративи и компаративни изрази.

Ὁ βασιλήιος πῆχυς τοῦ μετρίου ἐστὶ πήχεος μέζων τρισὶ δακτύλοισι (Hdt.). Царският лакът е по-голям от обикновения лакът с три пръста. (Σεμίραμις) γενεῇσι πέντε πρότερον γενομένη (τῆς Νιτώκριος) (Hdt.). Семирамида е с пет поколения преди Нитокрида. Ὑστέρησαν ἡμέρῃ μιῇ τῆς συγκειμένης (Hdt.). Дойдоха един ден след уговорения. Οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον (Xen.). Не (с) много дни по-късно (след това). Ἐπύαξα προτέρα Κύρου πέντε ἡμέραις ἀφίκετο (Xen.). Епиакса пристигна (с) пет дни преди Кир.

Този датив е особено чест при субстантивираните прилагателни в среден род като: πολλῷ, μακρῷ много, ὀλίγῳ, μικρῷ малко, ὅσῳ — τοσούτῳ (τόσῳ) колкото — толкова и др.

Ἐν τοῖς ἀργυρείοις ὅσῳπερ ἂν πλείους ἐργάζονται, τόσῳ πλείονα τἀγαθὰ εὑρήσουσι (Xen.). В сребърните мини колкото повече хора работят, толкова повече съкровища ще намерят. Οὔ τι σμικρῷ, ἀλλ' ὅλῳ στρατοπέδῳ μείζων πόλις (Plato). Град по-голям не (с) малко, но с цяла войска.

Наред с типа πολλῷ μείζων може да се яви още (у Омир и в атически) πολὺ μείζων; също така: ὀλίγον, ὅσον — τοσοῦτον (τόσον) и пр. и винаги οὐδέν, τί и τὶ.

Дативът като застъпник на инструментала в тесен смисъл

Datīvus instrumenti

§ 287. Той означава оръдието или средството, чрез което се осъществява действието. Употребява се в следните случаи.

1. При предмети, живи същества (животни, хора, техни части или функции), абстрактни понятия, отглаголни съществителни.

Προνοεῖν ἕξω πάντα ἀνθρωπίνῃ γνώμῃ, ταῖς δὲ χερσὶν ὁπλοφορήσω, διώξομαι δὲ τῷ ἵππῳ, τὸν δ' ἐναντίον ἀνατρέψω τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ (Xen.). Аз ще мога да предвиждам всичко с човешкия си разум, ще нося оръжие с ръцете си, ще преследвам с коня, а ще съборя неприятеля си с устрема на коня. Ἐλαύνων ἱδροῦντι τῷ ἵππῳ (Xen.). Препускайки с изпотен кон. Βάλλω λίθοις (Thuc.). Хвърлям (с) камъни,

замерям (с) камъни. Μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτεΐνῃσι (Hdt.). Гадаят с върбови пръчки. Αἱ μάχαι κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς ἢ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις (Xen.). Сраженията се решават повече с дух, отколкото с телесна сила. Ἰσχὺς εἴς τε δρόμον καὶ εἰς τὰς ἄλλας πάσας κινήσεις τῷ σώματι (Plato). Силен във бягането и във всички останали движения с (=на) тялото.

2. При χράομαι 'служа си с, употребявам', νομίζω 'привикнал съм на, служа си с'.

Οἵπερ ἔμπροσθεν ἐώθεσαν χρᾶσθαι τῷ ὕδατι, οὐκ ἔχοντες αὐτῷ χρᾶσθαι, συμφορῇ μεγάλῃ διαχρέονται (Hdt.). Които по-преди бяха свикнали да използуват водата, като не можеха (сега) да я използуват, се чувствуваха много нещастни. Κείνους δὲ κλαίω ξυμφορᾷ κεχρημένους (Eur.). Оплаквам онези, които са постигнати от нещастие. Φωνῇ νομίζουσι Σκυθικῇ (Hdt.). Служат си със скитски език, т. е. говорят скитски език. Νομίζουσι ν Αἰγύπτιοι οὐδ' ἥρωσι οὐδέν (Hdt.). Египтяните нямат култ към полубоговете. Νομίζουσιν ἀγῶσι καὶ θυσίαις (Thuc.). Практикуват състезания и жертвоприношения.

3. При глаголи със значение 'правя, пълня, купувам' и пр.

Αἱ μὲν γὰρ (πύλαι) κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι (Hom.). Едната врата е направена от рог, другата — от слонова кост. Δάκρυσι πᾶν τὸ στράτευμα πλησθέν (Thuc.). Цялата войска е изпълнена със сълзи = потънала в сълзи. Οἰνίζοντο ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ, ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βοέσσι, ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι (Hom.). Купуваха вино кой с мед, кой с блестящо желязо, кой с кожи, кой с крави, кой пък с роби.

Тези глаголи се свързват също и с генитив, § 262, 4 к, 264, 267.

4. При глаголи със значение 'наказвам'.

Ἐζημίωσάν μιν χιλίῃσι δραχμῇσι (Hdt.). Глобиха го хиляда драхми. Τοὺς μὲν φυγῇ ἐζημίωσαν (Thuc.). Едни осъдиха на изгнание. Τὸν μὴ πειθόμενον ἀτιμίαις τε καὶ χρήμασι καὶ θανάτοις κολάζουσι (Plato). Който не се подчинява, го наказват с лишаване от граждански права, глоба или смърт.

5. При глаголи със значение 'меря, наблюдавам' и под.

Ὀργυιῇσι μεμετρήκασι τὴν χώρην (Hdt.). Те са измерили земята си на разтези. Ἀσπίδι γιγνώσκων (Hom.). Познавайки го по щита.

Тук принадлежат адвербиалните изрази:

τῷ λόγῳ на думи, привидно	ὀνόματι на име, под предлог
τῷ ἔργῳ, τῷ ὄντι в действителност, фактически	προφάσει под предлог (също мнимо, уж πρόφασιν)
τῇ ἀληθείᾳ действително.	

Αὐτόνομοι ὄντες καὶ ἐλεύθεροι τῷ ὀνόματι ξυνεστρατεύσαμεν (Thuc.). Ние воювахме (заедно с атиняните), като бяхме привидно самостоятелни и свободни. Πόλις Θάψακος ὀνόματι (Xen.). Град на име Тапсак. Ἀριθμῷ τῶν περιοίκων ἀναγκαστοὺς ἐς τὸ κῆδος ἰέναι (Hdt.). Определен брой от периеките отиват принудително на погребението (на спартанските царе).

Забележка. Споменатите в точка 5 изрази се смятат от едни за *dat. causae* (§ 288), а от други за *dat. limitatiōnis* (§ 289), особено случаи като πόλις Θάψακος ὀνόματι.

§ 288. *Datīvus causae* означава външната причина или вътрешното основание (мотива), особено при глаголи, които изразяват душевно усещане, вълнение (*verba affectuum*).

Φιλίᾳ поради (от) приятелство, εὐνοίᾳ поради (от) благоразположение, ἔχθει поради (от) омраза, φόβῳ поради (от) страх, φθόνῳ поради (от) завист, ἀνάγκῃ по необходимост, от нужда и пр.

Θεαὶ μένον α ἰ δ ο ῖ οἴκοι ἕκασται (Hom.). Всички богини от свен останаха в къщи. Οὐχ ὕ β ρ ε ι, ἀλλ᾽ ἀ ν ά γ κ ῃ λαμβάνομεν τὰ ἐπιτήδεια (Xen.). Ние вземаме припасите не поради (=от) необузданост, но поради (=от) нужда. (Μέλητος) δοκεῖ τὴν γραφὴν ταύτην ὕ β ρ ε ι τ ι ν ὶ καὶ ἀ κ ο λ α σ ί ᾳ καὶ ν ε ό τ η τ ι γράψασθαι (Plato). Изглежда, че Мелет е внесъл това обвинение поради някаква дързост, своеволие и лекомислие.

При *verba affectuum*: радвам се χαίρω, ἥδομαι, сърдя се ἀγανακτέω, ἄχθομαι, χαλεπαίνω, χαλεπῶς или βαρέως φέρω, наскърбявам се ἀνιάομαι, λυπέομαι, страдам ἀλγέω и пр.

Οἱ θεοὶ τ α ῖ ς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τ ι μ α ῖ ς μάλιστα χ α ί ρ ο ν τ α ι (Xen.). Боговете изпитват най-много радост от почестите на най-благочестивите. Καὶ ἡμεῖς οἱ στρατηγοὶ ἠ χ θ ό μ ε θ α τ ο ῖ ς γ ε γ ε ν η μ έ ν ο ι ς (Xen.). И ние военачалниците се сърдехме поради случилото се. Δημοσθένης περὶ Ναύπακτον ὑπελείφθη τ ο ῖ ς π ε π ρ α γ μ έ ν ο ι ς φ ο β ο ύ μ ε ν ο ς τοὺς Ἀθηναίους (Thuc.). Демостен бил оставен около Навпакт, понеже се страхувал от атиняните поради станалото.

З а б е л е ж к а. При тези глаголи са възможни и други начини на изказване: **1.** ἐπί с *locat.*: ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἀγανακτέω (Lys.). Негодувам поради случилото се; **2.** ἐν с *locat.*: οὐ γάρ ἂν γνοίης ἐν οἷς χαίρειν προθυμῇ κἂν ὅτοις ἀλγεῖς μάτην (Soph.). Не би разбрал поради що си склонен да се радваш и поради що страдаш напразно; **3.** διά с *acc.*: ἀγανακτέω, ἀλγέω διά τι негодувам, страдам поради нещо; **4.** транзитивно: χαλεπῶς, βαρέως φέρω τι зле, тежко понасям нещо; **5.** ὑπό с *gen.*: ὑπ᾽ ἀνάγκης (Hom.) от нужда, ὑπὸ δέους (Hdt.) от страх, ὑπὸ λιμοῦ ἀπολέσθαι (Xen.) умирам от глад; **6.** περί с *dat.* (поет.): περὶ φόβῳ от страх, περὶ χάρματι от радост; **7.** περί с *gen.*: ἀγανακτέω, ἄχθομαι περί τινος негодувам за нещо; **8.** *gen. part.* (§ 262, 4 м).

Datīvus limitatiōnis

§ 289 Тази употреба е паралелна на *acc. limitatiōnis* (§ 258), който е много по-чест; тя се среща както при глаголи (1), така и при прилагателни имена (2).

(1) (Πόλις) φ θ ί ν ο υ σ α μὲν κ ά λ υ ξ ι ν ἐ γ κ ά ρ π ο ι ς χθονός, φθίνουσα δ᾽ ἀ γ έ λ α ι ς β ο υ ν ό μ ο ι ς τ ό κ ο ι σ ί τε ἀ γ ό ν ο ι ς γυναικῶν (Soph.). Градът загива по отношение на (=в) плодородното семе на земята, загива в стадата по пасищата, в безплодните раждания на жените. Ἰ σ χ ύ ω τ ο ῖ ς σ ώ μ α σ ι ν. Силен съм по отношение на (в) тялото, т. е. телесно съм силен.

(2) Ε ὐ ρ ύ τ ε ρ ο ς ὤ μ ο ι σ ι ν (Hom.). По-широк в раменете. Ἐγὼ οὔτε π ο σ ί ν εἰμι τ α χ ὺ ς οὔτε χ ε ρ σ ὶ ν ἰ σ χ υ ρ ό ς (Xen.). Аз не съм нито бърз в краката, нито силен в ръцете. Ἀνὴρ ἡ λ ι κ ί ᾳ μὲν ἔτι τότε ν έ ο ς (Thuc.). Мъж тогава на възраст още млад.

§ **290**. Вътрешният датив се среща в т. нар. *figūra etymologica*, при която един глагол се придружава от сродно по корен или по смисъл съществително, обикновено определено по-тясно от някакво прилагателно. Много по-чест е обаче вътрешният акузатив (§ 254, 2).

Βιαίῳ θανάτῳ ἀποθνῄσκω (Xen.). Умирам от насилствена смърт. Φεύγω φυγῇ (Soph.). Бягам бегом. Δρόμῳ θέω (Xen.). Тичам бегом.

МЕСТОИМЕНИЯ

Общи бележки

§ **291. 1.** Гръцкият термин е ἀντωνυμία, чийто буквален превод в латински е *pronōmen*. Нашият термин „местоимение" (местоиме) е превод от латински.

2. Във връзка с падежите трябва да се отбележи следното. Местоименията нямат вокатив. Изключение е обръщението към Зевс: ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη. Татко наш Крониде. Вокативно обаче е могъл да бъде употребен и номинативът от οὗτος, евентуално дори придружен с ὦ: Οὗτος καθεύδεις (Apoll. Dysc.). Ти там (ей ти), спиш ли? Οὗτος τι πάσχεις (Apoll. Dysc.). Ти там (ей ти), какво страдаш? Ὦ οὗτος, ἦ οἰῇ στρατείαν ἔσεσθαι; (Soph.). Ти там, не мислиш ли, че ще има поход?

Дативните форми на личните местоимения μοι, σοι, οἷ, ἡμῖν, ὑμῖν, σφίσιν имат и генитивна служба (§ 274).

Ἀμφὶ δέ μοι χεὶρ ὀξείῃς ὀδύνῃσιν ἐλήλαται (Hom.). Ръката ми страда от остри болки. Ἀπέλαβε τὴν οἱ ὁ πατὴρ εἶχε ἀρχήν (Hdt.). Пое властта, която имаше баща му. Ὁ μοι πόσις Ὀνασίτιμος (кипърски надпис). Съпругът ми Онаситим. Ἀπόβλεπε πρὸς τὴν νέαν ἡμῖν πόλιν (Plato). Погледни към нашия нов град. Ὁ Μίνως ταῖς πόλεσιν ὑμῖν θεὶς τοὺς νόμους (Plato). Минос, който е дал законите на вашите градове.

„Генитивното" μοι е особено често при вокативи: Ὦ τέκνον μοι (Eur.). Дете мое. Σύ τ', ὦ γύναι μοι (Eur.). Ти, жено, моя. Ὦ φίλος, ὦ πόσι μοι (Eur.). Приятелю, съпруже мой.

3. Местоименията имат субстантивна и адйективна служба. Субстантивно се употребяват личните местоимения; субстантивна и адйективна служба имат местоименията, които притежават особени форми за отделните родове (напр. οὗτος 'този' и οὗτος ἀνήρ 'този мъж'), докато притежателните местоимения имат обикновено служба на прилагателни.

4. Местоименията са дейктични и анафорни. Едно местоимение е дейктично ('посочващо', δείκνυμι 'посочвам', δεῖξις 'посочване'), когато се отнася до обект, който дотогава не е бил споменат, а анафорно ('отнасящо се към по-горното', ἀναφέρω 'нося нагоре', ἀναφορά 'издигане, отнасяне'), ако чрез него се подема отново нещо, което е било вече споменато.

Дейктични са личните местоимения за 1 и 2 л. ед. и мн. ч., въпросителните и неопределителните местоимения.

Анафорни са относителните местоимения, енклитичните форми на местоимението за 3 л. (οἷ и пр.) наред с αὐτοῦ и др.

Показателните местоимения имат обикновено и двете функции.

Член

Произход на члена

§ 292. 1. Гръцкият термин е *ἄρθρον*, който римските граматици са превели буквално с *articulus*. Нашият термин „член" е превод от латински.

Членът е сравнително нещо ново в езиците, а някои езици изобщо не го познават (напр. латински, повечето славянски езици и др.). Първоначално той е бил демонстративно местоимение, употребявано субстантивно и адйективно, както е у Омир. То е служело да покаже присъствуващи лица и неща (1), нещо, което е било по-преди споменато (анафорна употреба) (2), или нещо, което по-късно ще се спомене (3).

(1) Πῶς γὰρ δὴ τ ὸ ν ξ ε ῖ ν ο ν ἐγὼν ὑποδέξομαι οἴκῳ (Hom.). Как ще приема в къщи чужденеца?

(2) Τ ὴ ν δ' ἐγὼ οὐ λύσω (Hom.). Нея (Хризеида) аз няма да я пусна.

(3) Τ ὸ δὲ ῥίγιον... βουσὶν ἐπ' ἀλλοτρίῃσι καθήμενον ἄλγεα πάσχειν (Hom.). Това е по-жестоко... да търпиш страдания при чужди волове.

У Омир и в поезията членът не се употребява често; извън тях редовната употреба на члена е присъща на всички други езикови паметници.

2. Местоименното значение се е запазило в следните случаи:

ὁ μέν—ὁ δέ 'единият—другият, един—друг', употребявано във всички родове, числа и падежи.

ὁ δέ (без предходно ὁ μέν) обикновено подема някакъв нов подлог, 'а той', употребявано във всички родове, числа и падежи.

ὅ γε (без предходно ὁ μέν) 'той', употребявано във всички родове, числа и падежи.

καὶ τόν 'и той' като подлог в *acc. c inf.*, във всички родове и числа.
τὸν καὶ τόν този и този, този и онзи
τὸ καὶ τό, τὰ καὶ τά това и това.

В предложни изрази и адвербиално:

πρὸ τοῦ преди това, по-рано	τῇ тук, там	τῇ μέν—τῇ δέ	от една страна — от друга страна, тук — там
ἐκ τοῦ оттогава			
τῷ затова, в този случай, тогава	τὸ μέν—τὸ δέ, τὰ μέν—τὰ δέ		от една страна — от друга страна, ту — ту, отчасти — отчасти.
τό (*acc.*) затова			

Ο ἱ μ ὲ ν διώκοντες, ο ἱ δ' ἁρπάζοντες (Xen.). Едните преследвайки, другите грабейки. Κῦρος δίδωσιν αὐτῷ (= Κλεάρχῳ) μυρίους δαρεικούς· ὁ δ ὲ λαβὼν τὸ χρυσίον στράτευμα συνέλεξεν (Xen.). Кир му (на Клеарх) даде 10 000 дарейки, а той, като взе парите, събра войска — ὁ δέ застъпва нов субект. Αὐτοὶ ἐνταῦθα ἔμενον ὡς τὸ ἄκρον κατέχοντες· οἱ δ' οὐ κατεῖχον (Xen.). Те се спрели тук, мислейки, че са заели височината; в същност те не я били завладели — οἱ δέ застъпва същия субект. Κ α ὶ τ ὸ ν εἰπεῖν (Plato). И той каза — отговаря на директното ἦ δ' ὅ ς. Καὶ ἀφικ-

νοῦμαι ὡς τὸν καὶ τόν, καὶ τοὺς μὲν ἔνδον κατέλαβον, τοὺς δὲ οὐκ ἐπιδημοῦντας εὗρον (Lys.). Отивам при този и онзи; едни заварих в къщи, а други не намерих у тях. Εἰ τὸ καὶ τὸ ἐποίησεν ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἀπέθανεν (Dem.). Ако той беше направил това и това, нямаше да загине.

Значение на члена

§ 293. 1. Индивидуализиращо значение: членът изтъква определен предмет или лице и го отделя от другите; последният е обикновено споменат или изобщо е известен.

Ἔδεισεν δ᾽ ὁ γέρων (Hom.). Уплаши се старецът, т. е. Хриз, споменатият. Ξέρξης, ὅτε ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἡττηθεὶς τῇ μάχῃ ἀπεχώρει (Xen.). Когато Ксеркс се оттегли от Гърция, победен в сражението, т. е известното сражение при Саламин.

Предметът или лицето могат да бъдат изтъкнати посредством едно по-тясно определение.

Ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος. Атинският народ. Πείσομαι τῷ ἡγεμόνι, ὃν ἂν Κῦρος διδῷ (Xen.). Ще се подчинявам на водача, който Кир би ни дал.

2. Генерализиращо значение: членуваната дума се явява като застъпник на целия вид.

Πόλεμον ἔχων διατελεῖ ὁ τύραννος (Xen.). Тиранът се намира в постоянна война. Δεῖ τὸν στρατιώτην φοβεῖσθαι μᾶλλον τὸν ἄρχοντα ἢ τοὺς πολεμίους (Xen.) Войникът трябва да се страхува повече от началника си, отколото от неприятелите.

От този вид са: ὁ βουλόμενος желаещият, всеки, който желае, ὁ τυχών първият срещнат, ὁ τολμήσων който се осмелява.

3. Дистрибутивно значение: 'всеки, отде́лен'; това значение се е развило от генерализиращата употреба.

Ὁ Κῦρος ὑπισχνεῖται δώσειν ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ (Xen.). Кир обещал, че ще дава всеки месец (месечно) на всеки войник (на войник) вместо по една дарейка по дарейка и половина. Ἐκέλευον αὐτὸν τάξαι τῷ ναύτῃ δραχμὴν Ἀττικήν (Xen.). Заповядаха му да определи на (всеки) моряк по атическа драхма.

4. Поради това, че членът има детерминираща сила, той стои често вместо притежателно местоимение.

Κλέαρχος, ἐπεὶ ἐπιορκῶν ἐφάνη, ἔχει τὴν δίκην (Xen.). Понеже е нарушил клетвата, Клеарх е получил наказанието си. Κῦρος καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἅρματος τὸν θώρακα ἐνέδυ καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον τὰ παλτὰ εἰς τὰς χεῖρας ἔλαβε (Xen.). Кир, като скочил от колесницата си, облякъл ризницата си и като възседнал коня си, взел в ръцете си копията.

Липса на член

§ 294. В езика на поезията употребата на члена е много ограничена. Това представлява, от една страна, архаизъм, а, от друга страна, се дължи на силното влияние на епическия език. Членът може обаче по различни причини да липсва и в прозата, за която иначе е станал

задължителен. Повечето от случаите, когато членът липсва, имат своя паралел в български.

1. С развитието на члена липсата на член е означавала недетерминираност.

ὕδωρ πίνω пия вода, *μέλαν ὕδωρ* черна вода, *ἄνθρωπος* човек, *ἄνθρωπος ἦλθεν ὡς ἐμέ* човек дойде при мене.

2. Нечленуваната дума може да означи вида.

Ἡ εἱμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ᾗ ἔδει καὶ ἄνθρωπος ἐξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς (Plato). Дойде и определеният ден, когато и човек трябваше да излезе от земята на светлина.

В този случай се употребява също така и член (генерализираща употреба, § 293, 2).

3. Нечленувана форма може да се употреби и когато се касае за детерминираност. Това е остатък от времето, когато не е имало член. В този случай самата дума или пък известно свързване между думите е достатъчно да изрази детерминираността.

а. При обекта в някои фрази като: *χεῖρας προΐσχομαι* простирам ръце (при молба), *δεξιὰν δίδωμι* подавам десница (ръка).

Ἑκόντας τε ἐλάβετε καὶ χεῖρας προϊσχομένους, ὁ δὲ νόμος τοῖς Ἕλλησι μὴ κτείνειν τούτους (Thuc.). Вие пленихте хора, които ви се предават доброволно и простират ръце (за пощада), а гърците имат обичай да не ги убиват. *Δεξιὰν ἔλαβον καὶ ἔδωκα* (Xen.). Поех и подадох ръка.

б. При по-тясно свързани в смислово отношение думи като: *παῖδες καὶ γυναῖκες* жени и деца, *πόλις καὶ οἰκία* отечество и дом, *γέρων τε καὶ γραῦς* дядо и баба.

Ἐκλιπόντες τὰς οἰκίας, ἔχοντες καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας ἔφευγον ἐπὶ τὰ ὄρη (Xen.). Като напуснаха къщите си, те избягаха с жени и деца в планината.

в. При предложни изрази като: *κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν* по суша и по море, *ἐν δεξιᾷ, ἐν ἀριστερᾷ* вдясно, вляво, *κατ' ἀγρόν* в полето, *ἅμ' ἡμέρᾳ* при изгрев слънце, *ἅμ' ἕῳ* на зазоряване, *ἐπὶ δεῖπνον* на обед (*εἶμι ἐπὶ δεῖπνον* отивам на обед), *ἐφ' ἵππου* на кон, яздейки.

Ἐπὶ δεῖπνον ἐλθεῖν (Xen.). Отивам на обед = да обядвам, *обаче* *Τότε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ δεῖπνον* (Xen.). Тогава отидоха да обядват (т. е. определения обед). *Ὅταν ἐξίῃ βασιλεὺς ἐπὶ θήραν* (Xen.). Когато царят отива на лов, *обаче* *Ἐξέρχονται ἐπὶ τὴν θήραν* (Xen.). Излизат на лов (с оглед на казаното в предходния текст).

г. При т. нар. *unica* (думи, означаващи представи или понятия, които съществуват само веднъж в действителността), понеже те сами по себе си са достатъчно индивидуализирани.

α. Собствените и географските имена и имената на народите: *Σωκράτης, Θουκυδίδης, Ἀθηναῖος, Σικελοί, Ἰταλία.*

При повторно споменаване обаче се поставя член: *ὁ Σωκράτης* споменатият вече Сократ, *Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος* споменатият вече Тукидид—атинянинът, *οἱ Σικελοί* споменатите вече сицилийци, *ἡ Ἰταλία* споменатата вече Италия.

Имената на прочути лица или географски места могат да се членуват и при първо споменаване: *ὁ Σωκράτης* известният Сократ, философът, *ἡ Τροία* прочутата Троя.

Ἐπειδὴ Ἡ ρ α κ λ ῆ ς μετήλλαξε τὸν βίον, κατὰ μὲν ἀρχὰς οἱ παῖδες αὐτοῦ ἐν πολλοῖς κινδύνοις ἦσαν, τελευτήσαντος δ' Εὐρυσθέως κατῴκησαν ἐν Δ ω ρ ι ε ῦ σ ι ν, ἐπὶ δὲ τρίτης γενεᾶς ἐς Δ ε λ φ ο ὺ ς ἀφίκοντο (Isocr.). Когато Херакъл завършил живота си, отначало децата му били изложени на много опасности, но след смъртта на Евристей се заселили между дорийците, а при третото поколение пристигнали в Делфи. Ἀ β ρ ο κ ό μ α ς . . . ἐπεὶ ἤκουσε Κῦρον ἐν Κ ι λ ι κ ί ᾳ ὄντα, ἀναστρέψας ἐκ Φ ο ι ν ί κ η ς παρὰ βασιλέα ἀπέλαυνεν (Xen.). Когато Аброком чул, че Кир е в Киликия, свърнал от Финикия и се отправил към царя. Ἔνθα λέγεται ὁ Ἡ ρ α κ λ ῆ ς ἐπὶ τ ὸ ν Κ έ ρ β ε ρ ο ν κύνα καταβῆναι (Xen.). Разказва се, че там Херакъл слязъл при кучето Цербер (като познати имена от известен разказ). Σ ι κ ε λ ο ὶ δ' ἐξ Ἰ τ α λ ί α ς διέβησαν ἐς Σ ι κ ε λ ί α ν (Thuc.). Сицилийците преминали от Италия в Сицилия.

Голяма част обаче от географските имена имат постоянно член поради различни причини.

Така ἡ Ἀττική, ἡ Βοιωτία, ἡ Λακωνική, ἡ Λοκρίς и пр. са в същност субстантивирани прилагателни, при които се подразбира γῆ или χώρα. Субстантивирани прилагателни са и οἱ Λακωνικοί, οἱ Βοιωτοί и др.

Ἕλληνες, както βάρβαροι, не е народностно име, а означава принадлежност и според това правилно се казва οἱ Ἕλληνες, както οἱ βάρβαροι, ἡ Ἑλλάς, както ἡ βάρβαρος 'варварската земя'.

По-нататък ἡ Εὐρώπη и ἡ Ἀσία се членуват постоянно като имена на континенти, а не на отделни географски области. Напротив, Λιβύη не е членувано, понеже Либия се е смятала първоначално като част от Азия.

β. Не се членуват и редица думи, които стоят близо до собствените имена, като βασιλεύς 'царят', особено 'персийският цар', също така μέγας βασιλεύς или βασιλεὺς μέγας 'великият цар', обаче по-често ὁ μέγας βασιλεύς, ἄστυ 'градът' т. е. Атина, πόλις 'градът' т. е. Атина или пък друг град, който се има пред вид, νῆσοι 'островите (на Егейско море)', ἀκρόπολις 'Акрополът (на Атина)', πρυτανεῖον 'пританеят (на Атина)' и пр.

Също така често: ἥλιος слънцето, σηλήνη луната, οὐρανός небето, γῆ земята и пр.

Често и имената за родство: πατήρ, μήτηρ, ἀδελφός, γονεῖς и пр.

Ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις Τισσαφέρνους τὸ ἀρχαῖον ἐκ β α σ ι λ έ ω ς δεδομέναι (Xen.). Йонийските градове принадлежаха на Тисаферн, дадени му порано от (персийския) цар. Ἐτύγχανον πρῴην εἰς ἄ σ τ υ οἴκοθεν ἀνιὼν Φαληρόθεν (Plato). Завчера се връщах у дома в града (=Атина) от Фалерон. Ἥ λ ι ο ς ἐδύετο (Xen.). Слънцето залязваше. Αὐτὸς ἀξιώσει νεώτερος ὢν π α τ ρ ό ς τε καὶ μ η τ ρ ὸ ς πλέον ἔχειν (Plato). Същият ще иска, макар и по-млад, да бъде над баща си и майка си.

д. При *abstracta* (абстрактни понятия), когато получат конкретно значение или просто се даде съдържанието на номиналното понятие, напр. при имена за изкуства, науки, добродетели или пороци.

Μάλιστα ἐμεμελήκει αὐτῷ ἱ π π ι κ ῆ ς (Xen.). Най-много обръщаше внимание на конното изкуство. Σωκράτης μ α ν τ ι κ ῇ χρώμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν (Xen.). Знаеше се, че Сократ си служи с гадателското изкуство.

σοφία мъдрост, σωφροσύνη благоразумие, δικαιοσύνη справедливост, без член — като понятия, с член — като определени качества.

Във връзка с тази употреба стоят редица акузативи или дативи на отношението без член (§ 258, 289): μέγεθος, μεγέθει 'на големина', εὖρος 'на ширина', ὕψος 'на височина', βάθος 'на дълбочина', γένος 'по род', ὄνομα 'на име', πλήθει 'на брой' и пр. Понякога обаче те могат да се употребяват и членувано: τὸ μέγεθος, τὸ βάθος и пр.

е. При съществителни, които се определят от атрибутивен генитив, така че двете думи да образуват едно общо понятие.

Τέρμα τοῦ βίου (Soph.). Жизнен край. Τῶν χωρίων χαλεπότης (Thuc.). Трудност на терена, труден терен.

Рядко с член: Ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ βίου (Xen.). В края на живота си.

Употреба на член

§ 295. Често в гръцки член се употребява и там, където детерминираността е ясна, т. е. касае се за хипердетерминация.

1. При съществителни, придружени от показателните местоимения οὗτος, ὅδε, ἐκεῖνος, както и при ἑκάτερος и често при ἕκαστος. При показателните местоимения τοιοῦτος, τοιόσδε, τοσοῦτος, τοσόσδε, τηλικοῦτος има член, ако се касае за детерминация.

οὗτος ὁ ἀνήρ	или	ὁ ἀνὴρ οὗτος	този мъж
ὅδε ὁ ἀνήρ	„	ὁ ἀνὴρ ὅδε	този мъж
ἐκεῖνος ὁ ἀνήρ	„	ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος	оня мъж.
ἑκατέρα ἡ πόλις	„	ἡ πόλις ἑκατέρα	и двата града
ἑκάστη ἡ ἡμέρα	„	ἡ ἡμέρα ἑκάστη	всеки ден.

Ἥδε ἡ πόλις ἐσώθη. Този град беше спасен. Ἥδε ἔτεκεν ἡ γῆ τοὺς προγόνους (Plato). Тази земя роди прадедите ни.

2. При атрибутивен генитив или атрибутивно прилагателно, т. 5.

3. В гръцки членът има широка субстантивираща сила:

а. при прилагателни: ὁ σοφός мъдрец, философ, ὁ καλὸς κἀγαθός доблестен човек, благородник, οἱ πλούσιοι богатите, богаташите.

б. при причастия: ὁ ἄρχων архонт, управник, ὁ τυχών първият срещнат, който и да е, ὁ λέγων ораторът, οἱ ἀναγιγνώσκοντες читателите.

в. при наречия: οἱ πάλαι древните, οἱ πέλας съседите, οἱ νῦν сегашните, съвременниците, οἱ ἐκεῖ тамошните, т. е. мъртвите, τὰ οἴκοι вътрешните отношения, вътрешното положение.

г. при генитиви или предложни изрази: τὰ τῆς πόλεως държавните работи, положението на държавата, τά τῶν Ἑλλήνων положението на гърците, гръцките работи, τὰ τῶν πολεμίων положението, работите, имотът на неприятелите, τὸ τοῦ Σόλωνος максимата на Солон, οἱ ἐν τῇ πόλει хората в града, οἱ ἐπὶ τῶν πραγμάτων, правителството, управниците, τὰ παρ' ἐμοί моето положение, τὰ μετὰ ταῦτα следващите събития, οἱ περὶ Ξενοφῶντα спътниците на Ксенофонт.

д. при инфинитиви: τὸ σιγᾶν мълчание, τὸ μισεῖν омраза, τὸ τοῖς νόμοις πείθεσθαι подчинение на законите.

е. при цели изрази: τὸ γνῶθι σαυτόν максимата 'познай себе си'. Ἡμέας στασιάζειν χρεόν ἐστι περί τοῦ ὁκότερος ἡμέων πλέω ἀγαθὰ τὴν πατρίδα ἐργάσεται (Hdt.). Ние трябва да се състезаваме за това: кой от двама ни ще направи по-големи добрини на родината.

4. Във връзка с това, дали са употребени с член или без член, следните прилагателни променят и значението си:

ἄλλοι други,	οἱ ἄλλοι останалите
πολλοί много,	οἱ πολλοί повечето, голямата част, народът, демократите
ὀλίγοι малцина,	οἱ ὀλίγοι олигархите
πλείους, πλείονες повече,	οἱ πλείους, οἱ πλείονες мнозинството
πλεῖστοι твърде много,	οἱ πλεῖστοι повечето.

5. Атрибутивна и предикативна употреба на имената при членуването.

Атрибутивно е употребено името, когато стои между члена и съществителното или с повторен член след съществителното.

В много от тези случаи се касае за хипердетерминиране.

Предикативно е употребено името, когато стои пред члена или без член зад членуваното съществително.

а. Едно причастие или прилагателно може да бъде поставено между члена и съществителното или зад съществителното с повторен член (хипердетерминиране): ὁ ἀγαθὸς ἀνήρ или ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός добрият човек.

б. Зад съществителното с повторен член стои и атрибутивният генитив: ὁ δῆμος ὁ (τῶν) Ἀθηναίων атинският народ.

в. Адвербия и адвербиални изрази, поставени атрибутивно, получават значението на прилагателни: οἱ νῦν ἄνθρωποι сегашните хора, οἱ τότε ἄνθρωποι тогавашните хора, ἡ ἄνω ὁδός възкачването, οἱ οἴκοι στασιῶται вътрешните метежници, ἡ ἐν Σαλαμῖνι μάχη Саламинското сражение, сражението при Саламин.

Членуваният адверб или адвербиален израз може да се постави и след съществителното (срв. по-горе точки а—б): οἱ ἄνθρωποι οἱ νῦν, ἡ μάχη ἡ ἐν Σαλαμῖνι.

г. Един генитив може да бъде поставен както атрибутивно, така и предикативно. При *gen. part.* се среща само вторият начин на изказване.

атр.: ἡ τῶν Περσῶν ἀρχή или ἡ ἀρχὴ ἡ τῶν Περσῶν пред.: ἡ ἀρχὴ τῶν Περσῶν или τῶν Περσῶν ἡ ἀρχή	властта на персите, персийската власт
gen. part.: οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων или τῶν Ἀθηναίων οἱ πλεῖστοι	повечето (от) атиняни(те).

Забележка. Също така може да се употреби и типът ἀνὴρ ὁ ἀγαθός в случай, че съществителното не се схваща като споменато или пък като отнапред определено. По този начин прилагателното е много по-силно подчертано: Τί διαφέρει ἄνθρωπος ἀκρατὴς θηρίου τοῦ ἀμαθεστάτου; (Хеп.) По какво се различава един невъздържан човек от най-дивото животно?

д. За да се означи, че номиналното допълнение се намира в определено състояние по време на глаголното действие, то се членува, а прилагателното се поставя към него в предикативно положение.

Οἱ Κερκυραῖοι ἐνέπρησάν τε τὰς σκηνὰς ἐρήμους καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν (Thuc.). Керкирците изгориха празните палатки (букв. палат-

ките като празни, палатките, които бяха празни) и разграбиха имуществото. Ἀξιῶ τοὺς θεράποντας ἐμοὶ ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια παρασκευάζειν (Xen.). Аз искам от слугите си да ми приготвят изобилни припаси (букв. припаси, които да са изобилни). Οἱ Ἀθηναῖοι ἀτελεῖ τῇ νίκῃ ἀπὸ τῆς Μιλήτου ἀνέστησαν (Thuc.). Атиняните се оттеглиха от Милет с непълна победа (букв. с победа, която е непълна).

е. Прилагателните ἄκρος, μέσος, ἔσχατος, μόνος и πᾶς и местоимението αὐτός имат различни значения според това, дали са поставени атрибутивно, или предикативно.

ἄκρος : τὸ ἄκρον ὄρος високата планина
τὸ ὄρος ἄκρον или ἄκρον τὸ ὄρος върхът на планината
μέσος : ἡ μέση πόλις средният град (между два други)
ἡ πόλις μέση или μέση ἡ πόλις вътрешността на града
ἔσχατος : ἡ ἐσχάτη νῆσος крайният остров (от няколко)
ἡ νῆσος ἐσχάτη или ἐσχάτη ἡ νῆσος краят на острова
μόνος : ὁ μόνος παῖς единственият син
ὁ παῖς μόνος или μόνος ὁ παῖς синът сам, самичък
αὐτός : ὁ αὐτὸς βασιλεύς същият цар
ὁ βασιλεὺς αὐτός или αὐτὸς ὁ βασιλεύς сам царят.

Прилагателното πᾶς има различно значение в следните случаи:
1. при членувано съществително:
α) поставено предикативно: 'цял', мн. ч. 'всички':

πᾶσα ἡ πόλις или ἡ πόλις πᾶσα целият град
πᾶσαι αἱ πόλεις или αἱ πόλεις πᾶσαι всички(те) градове;

β) поставено атрибутивно: 'цял, общ':

ἡ πᾶσα πόλις целият град (заедно, общо)
ὁ πᾶς ἀριθμός цялата, общата сума
ἡ πᾶσα Ἑλλάς цяла Гърция (заедно)
αἱ πᾶσαι πόλεις съюзът на градовете.

Също така при числени понятия: οἱ πάντες всички заедно, изцяло, всецяло, целокупно, τὰ σύμπαντα всичко, изцяло: πέμπουσιν ἑξακοσίους καὶ χιλίους τοὺς πάντας ὁπλίτας (Thuc.). Пращат всичко 1600 хоплити.

2. при нечленувано съществително: 'всеки, цял, всеки възможен':

πᾶσα πόλις цял (един) град или всеки град
πᾶσαι πόλεις цели градове или всички (мислими, възможни) градове.

Забележка. Както πᾶς, в значение на 'цял' се употребява и ὅλος: ὅλη πόλις или πόλις ὅλη цял (един) град, ὅλη ἡ πόλις или ἡ πόλις ὅλη целият град.

Лични местоимения

§ 296. 1. Номинативите ἐγώ 'аз', σύ 'ти', ἡμεῖς 'ние' и ὑμεῖς 'вие' се употребяват само в случаи, когато местоимението е подчертано, особено при противопоставяне. Понеже в гръцки няма лично место-

имение за 3 лице, на негово място се употребяват показателните местоимения ὅδε, οὗτος и ἐκεῖνος, както и ὁ δέ, ὅ γέ (§ 292, 2), които в този случай се превеждат на български с 'той'.

Σ ὺ μὲν ζῇς, ἡ δ' ἐμὴ ψυχὴ πάλαι τέθνηκεν (Soph.). Ти си жив, а моята душа отдавна е мъртва.

Οὔτε ἡ μ ε ῖ ς ἐκείνου ἔτι στρατιῶται, οὔτε ἐ κ ε ῖ ν ο ς ἡμῖν μισθοδότης (Xen.). Нито ние сме вече негови войници, нито пък той ни дава заплата.

При изрази като ἐγὼ οἶδα 'аз зная', ὡς ἐγὼ οἶμαι 'както аз мисля', ὡς σὺ φῄς 'както ти казваш' и др. говорещият има пред вид противопоставяне.

2. В косвените падежи формите с ударение ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμέ, σοῦ, σοί, σέ се употребяват, ако се набляга на местоимението, най-вече при противопоставяне и след предлози.

Οὐκ ἐ μ ο ί, ἀλλὰ σ ο ὶ ἀρέσκει. Не на мене, а на тебе ти харесва. Ἐγὼ μ έ ν, ὦ ἄνδρες, ἤδη ὑ μ ᾶ ς ἐπαινῶ· ὅπως δὲ καὶ ὑμεῖς ἐ μ ὲ ἐπαινέσητε, ἐ μ ο ὶ μελήσει (Xen.). Аз, мъже, вече ви хваля; но за да ме хвалите и вие, това ще е моя грижа.

Ἐπ' ἐμοί, πρὸς σέ, обаче понякога могат да се употребят след предлог и енклитичните форми: πρός με, πρός σε.

За косвените падежи на 3 лице се употребяват формите от αὐτός: αὐτοῦ и пр., които не могат да стоят в началото на изречението. При натъртване се употребяват косвените падежи от ὅδε, οὗτος и ἐκεῖνος.

Κῦρος δὲ αὐτός τε ἀπέθανε καὶ ὀκτὼ οἱ ἄριστοι τῶν περὶ α ὐ τ ὸ ν ἔκειντο ἐπ' αὐτῷ (Xen.). Сам Кир загина, а върху него паднаха и осем първенци от неговата свита. Τὰ Κύρου οὕτως ἔχει πρὸς ἡμᾶς ὥσπερ ἡμέτερα πρὸς ἐ κ ε ῖ ν ο ν (Xen.). Отношението на Кир спрямо нас е такова, каквото е нашето спрямо него.

З а б е л е ж к а. За значението на αὐτός в *nom.* вж. § 295, 5 е. Поставено при числително, засилва значението му, напр. αὐτὸς τρίτος или τρίτος αὐτός 'трети по ред'.

Възвратни местоимения

§ 297. 1. Възвратните местоимения се употребяват:

п р я к о р е ф л е к с и в н о, т. е. отнасят се към субекта на същото изречение (1) и

к о с в е н о р е ф л е к с и в н о, т. е. възвратното местоимение, употребено във вътрешно зависимо приставно изречение (§ 333, 2), в конструкцията *acc. c inf.* или в партиципиална конструкция се отнася към субекта на управляващото изречение (2). Ако субектите на главното и на приставното изречение са различни, то гръцкият език няма средство да покаже към кой от тях трябва да се отнесе местоимението; в този случай смисълът става ясен само от контекста.

(1) Ὠφελῶ ἐ μ α υ τ ό ν. Помагам си. Γνῶθι σ α υ τ ό ν. Познай себе си. Ὁ σοφὸς ἐν α ὑ τ ῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν (Men.). Мъдрецът носи имота си със себе си. Οἱ Ἀμφίλοχοι διδόασιν ἑ α υ τ ο ὺ ς Ἀκαρνᾶσι (Thuc.). Амфилохийците се предават на акарнанците.

(2) Ἠξίου τὰς Ἰωνικὰς πόλεις ἁπάσας ἑ α υ τ ῷ ὑπηκόους εἶναι (Xen.). Искаше всички йонийски градове да му са подчинени. Ἐβούλετο δὲ καὶ Κλέαρχος ἅπαν τὸ στράτευμα πρὸς ἑ α υ τ ὸ ν ἔχειν γνώμην (Xen.). И Клеарх

искаше цялата войска да е на негова страна. Οἱ Κλαζομένιοι τὴν Πολίχνην ἐτείχιζον, εἴ τι δέοι σ φ ί σ ι ν α ὐ τ ο ῖ ς ἐκ τῆς νησῖδος πρὸς ἀναχώρησιν. (Thuc.). Клазоменците укрепяваха Полихна в случай, че тя им потрябва като място за отдръпване от островчето.

2. Понякога, особено в поезията, вместо рефлексивно може да се употреби лично местоимение.

Ἐκδώσω μ έ σοι (Eur.). Ще ти се предам.

Тази употреба е особено честа у Омир, който не познава сложните форми ἐμαυτοῦ и пр.: Ἐγὼν ἐ μ ὲ λύσομαι. Аз ще се откупя.

В прозата се среща редовно в δοκῶ μοι или с ударено местоимение ἐμοί (ἔμοιγε) δοκῶ ‘струва ми се, вярвам’.

3. Косвено рефлексивно за 3 л. ед. и мн. ч. в атическата проза се употребяват също и формите οὗ, οἷ, ἕ (с ударение, когато са подчертани), σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς (1) и косвените падежи от αὐτός. В този случай αὐτός се употребява от гледна точка на писателя; ако обаче преди това е била вече употребена някоя форма от ἑαυτοῦ, по правило се употребява αὐτός (2).

(1) Ἐνταῦθα λέγεται Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν νικήσας ἐρίζοντα οἱ περὶ σοφίας (Xen.). Разказва се, че тук Аполон одрал Марсий, след като го победил, състезавайки се с него за изкусно свирене на флейта.

(2) Καὶ λέγεται δεηθῆναι ἡ Κίλισσα Κύρου ἐπιδεῖξαι τὸ στράτευμα α ὐ τ ῇ (Xen.). Твърди се, че киликийката поискала от Кир да ѝ покаже войската си. Συναγαγὼν τοὺς θ' ἑ α υ τ ο ῦ στρατιώτας καὶ τοὺς προσελθόντας α ὐ τ ῷ ἔλεξε τοιάδε (Xen.). След като събра войниците си и тези, които се бяха присъединили към него, каза следното.

4. В 1 и 2 лице вместо ἐμαυτοῦ, σεαυτοῦ, ἡμῶν αὐτῶν и ὑμῶν αὐτῶν може да се употреби и рефлексивното местоимение за 3 лице. Този начин на употреба не се среща у Омир.

Σὺ δοκεῖς οὐδὲν πρὸς α ὑ τ ὸ ν βλέπειν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἄλλους (Plato). Изглежда, че ти не гледаш към себе си, а към другите. Εὑρήσετε σ φ ᾶ ς α ὐ τ ο ὺ ς ἡμαρτηκότας (Xen.). Ще разберете, че сте сгрешили. Δεῖ ἡμᾶς ἐρέσθαι ἑ α υ τ ο ύ ς (Plato). Ние трябва да се попитаме.

Изразяване на притежание

§ 298. 1. Притежание в 1 и 2 лице се изразява чрез посесивните местоимения ἐμός, σός, ἡμέτερος, ὑμέτερος, употребявани нерефлексивно и рефлексивно. Освен това могат да се употребят и следните начини на изказване.

а. При н е р е ф л е к с и в н и отношения могат да се употребят генитивите на личните местоимения μου (енкл.), σου (енкл.), ἡμῶν и ὑμῶν, поставени предикативно.

Ὁ πατήρ μ ο υ (σ ο υ, ἡ μ ῶ ν, ὑ μ ῶ ν). Баща ми (ти, ни, ви). Този начин на изказване се среща, макар и рядко, и при р е ф л е к с и в н и отношения.

Εὐλογῆσαι βουλόμεσθα τοὺς πατέρας ἡ μ ῶ ν (Aristoph.). Искаме да възхвалим бащите си.

б. При р е ф л е к с и в н и отношения в ед. число може да се употреби генитивът на възвратните местоимения ἐμαυτοῦ и σεαυτοῦ, в мн. число ἡμέτερος αὐτῶν и ὑμέτερος αὐτῶν, поставен атрибутивно.

Τὸν ἐμαυτοῦ πατέρα, τὸν σεαυτοῦ πατέρα; τὸν ἡμέτερον αὐτῶν πατέρα, τὸν ὑμέτερον αὐτῶν πατέρα.

Ἐγὼ τοῖς ἐμαυτοῦ λόγοις περιπίπτω (Aeschin.). Аз попадам под ударите на собствените си думи. Ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῇ τῶν ξυμπάντων τε καὶ τῇ ἡμετέρᾳ αὐτῶν κινδυνεύσαντες (Thuc.). Рискувайки свободата на всички и нашата собствена. Διδάσκετε τοὺς παῖδας τοὺς ὑμετέρους αὐτῶν (Isocr.). Възпитавайте вашите собствени деца.

Типът τὸν ἡμῶν αὐτῶν πατέρα и τὸν ὑμῶν αὐτῶν πατέρα е рядък.

Ἐπισκέψασθε καὶ τὰ τῶν ἵππων καὶ τὰ ὑμῶν αὐτῶν ὅπλα (Xen.). Прегледайте и снаряжението на конете, и вашето собствено оръжие.

2. В 3 лице притежание се изразява по следния начин:

а. При нерефлексивни отношения с генитивите αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῶν, поставени предикативно, и τούτου, ταύτης, τούτων, ἐκείνου, ἐκείνης, ἐκείνων, поставени атрибутивно.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ (αὐτῆς, αὐτῶν), ὁ τούτου (ταύτης, ἐκείνου, ἐκείνης, τούτων, ἐκείνων) πατήρ баща му (ѝ, им).

б. При рефлексивни отношения с генитивите на възвратното местоимение ἑαυτοῦ, ἑαυτῆς, ἑαυτῶν; за мн. число може да се употреби още σφέτερος и σφέτερος αὐτῶν, поставени атрибутивно, а порядко и генитивът σφῶν, поставен предикативно (за последното срв. точка а).

Τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, τὸν ἑαυτῶν πατέρα, τὸν σφέτερον πατέρα, τὸν σφέτερον αὐτῶν πατέρα баща си.

Типът τὸν σφῶν αὐτῶν πατέρα не е възможен, обаче без член, σφῶν αὐτῶν πατέρα, е възможен.

Ὑβρίζει γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ (Ps. Andoc.). Той обижда собствената си жена. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τῶν ἑαυτῶν συμμάχων κατεφρόνουν (Xen.). Лакедемонците презираха съюзниците си. Πολλοὺς ὑπὸ γυναικῶν τῶν ἑαυτῶν τυράννους διεφθαρμένους εὑρήσεις (Hier.). Ще откриеш, че има много тирани, убити от собствените си жени. Ἀργεῖοι τῷ σφετέρῳ αὐτῶν κέρᾳ προεξάξαντες (от глагола προεξαΐσσω) (Thuc.). Аргосците се втурнаха най-напред с фланга си. Οἱ γάρ με παῖδες παίζοντες σφέων αὐτῶν ἐστήσαντο βασιλέα (Hdt.). Играейки, децата ме направиха свой цар. Ἤισθετο τὸ εὐώνυμον σφῶν πονοῦν (Thuc.). Забеляза, че лявото им (тяхното собствено) крило се намира в затруднение.

3. За изразяване на притежание чрез члена вж. § 293, 4.

Показателни местоимения

§ 299. 1. Показателните местоимения посочват един по-близък или по-далечен обект.

Ὅδε показва нещо, което се намира в непосредствена близост до говорещия, 'този, този тук'.

Ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει (Thuc.). Този = днешният ден ще бъде начало на големи беди за гърците.

Според това ὅδε е местоимение на първото лице, понеже показва говорещия.

Ὅδε τοι πάρειμι (Hdt.). Ето ме тук. Ὅδε ὁ ἀνήρ или ὁ ἀνὴρ ὅδε. Този мъж, в смисъл на ἐγώ. Τάδε τὰ ὄμματα тези, т. е. моите очи.

Οὗτος показва нещо, което също така се намира в близост до говорещия, но не така тясно свързано с него, 'този, този там'.

Ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ през този ден, което е по-слабо подчертано от τῇδε τῇ ἡμέρᾳ.

Поради това οὗτος е местоимение на второто лице, понеже показва този, на когото се говори.

Ὦ οὗτος Αἴας, δεύτερον σὲ προσκαλῶ (Soph.). Ей ти Аяксе, за втори път те викам.

Разликата между ὅδε и οὗτος може да се почувствува от следния пример: Εἵματα ταῦτ' ἀποδύς..., τῇ δέ, τόδε κρήδεμνον ὑπὸ στέρνοιο τανύσσαι ἄμβροτον (Hom.). Съблечи тези (тези там, твоите) дрехи ..., ето, сложи на гърдите си това було (това тук, което аз ти давам).

Ἐκεῖνος показва нещо, което се намира далеч от говорещия; то е местоимението на третото лице, 'онзи, той'.

Ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ (Thuc.). През оня ден. Ἡ στρατεία ἐκείνη (Thuc.). Онзи поход (срещу Троя). Ὅτῳ δὲ μὴ τάδε ἐστὶν ἐν γνώμῃ φίλα, κεῖνος τ' ἐκεῖνα στεργέτω κἀγὼ τάδε (Soph.). Комуто тези (τάδε, моите) схващания не се харесват, нека запази своите (ἐκεῖνα), а аз — моите (τάδε).

2. Οὗτος обикновено посочва предходното, споменатото, а ὅδε — следващото, това, което предстои да се спомене. По същия начин се различават и τοιοῦτος и τοιόσδε 'такъв', τοσοῦτος и τοσόσδε 'толкова голям', οὕτως и ὧδε 'така'.

Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ Γωβρύου τοιαῦτα τοιάδε πρὸς αὐτὸν ἔλεξε (Xen.). И Кир, като чу от Гобрий това (казаното), му каза следното. Τεκμήριον δὲ τούτου καὶ τόδε (Xen.). Доказателство за това (казаното) е и следното. Κλέαρχος δὲ τοσαῦτα εἶπε, Τισσαφέρνης δὲ ὧδε ἀπεκρίνατο (Xen.). Клеарх каза толкова, а Тисаферн отговори така.

Понякога обаче може да имаме и обратното — ὅδε да посочва предходното, а οὗτος следващото.

Εἰ δ' ἄγε δή μοι τοῦτο, θεά, νημερτὲς ἐνίσπες εἴ πως τὴν ὀλοὴν μὲν ὑπεκπροφύγοιμι Χάρυβδιν (Hom.). Хайде, кажи ми откровено това, богиньо, дали бих избягал от гибелната Харибда. Δικαιώματα μὲν οὖν τάδε πρὸς ὑμᾶς ἔχομεν ἱκανά (Thuc.). Ние смятаме тези (т. е. изложените) законни основания пред вас за достатъчни. Ὧδε μὲν θάπτουσι (Thuc.). Така (както е описано) погребват = такива са погребалните им обичаи.

Въпросителни местоимения

§ 300. 1. Въпросителните местоимения и наречия τίς, ποῖος, πόσος, ποῦ πότε, πῶς и пр. се употребяват както в пряк, така и в косвен въпрос, докато местоименията и наречията ὅστις, ὁποῖος, ὁπόσος, ὅπου, ὁπότε, ὅπως се явяват само в косвен въпрос.

Τίς τε καὶ πόθεν πάρει; (Soph.) Кой си и откъде идеш? Ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες; (Hom.) Каква дума каза? Μάθε πρῶτον, τίνες εἰσίν (Xen.). Най-напред разбери кои са. Οὐκ ἴστε, ὅ, τι ποιεῖτε (Xen.). Не знаете какво правите.

Забележки. 1. В гръцки не е необходимо въпросът да започне с въпросителното местоимение: Τρέφεται δὲ ψυχὴ τίνι; (Plato). С що се храни душата?

2. В разговорна реч може да се употреби понякога и индиректно въпросително местоимение, именно когато запитаният повтаря пред отговора си и въпроса. А. Ἀλλὰ τίς γὰρ εἶ; В. ὅστις; πολίτης χρηστός (Aristoph.). А. Кой си ти? — Б. Кой ли? Добър гражданин. В случая се подразбира: ти питаш кой съм аз?

2. След глаголи, които означават 'зная, научавам, съобщавам' (но не и след 'питам'), може да се употреби и релативното местоимение ὅς (οἷος, ὅσος) в смисъл на косвено въпросително местоимение.

Ἀκούσατε, ᾧ τρόπῳ ὑμῖν ἡ δημοκρατία κατελύθη (Lys.). Чуйте по какъв начин ви бе унищожен демократичният режим. Οὐ γνώσεται γ' ὅς εἰμ' ἐγώ (Eur.). Той не ще научи кой съм аз.

Забележка. Във възклицателните изречения се употребяват не въпросителните, а относителните местоимения и наречия: Ὡς ἡδὺς εἶ (Plato.). Колко си мил! (иронично). Οἷα ποιεῖς, ὦ ἑταῖρε (Plato). Какво правиш, друже мой!

Неопределително местоимение

§ 301. 1. Местоимението τὶς, τὶ 'някой, нещо' стои често при съществителни, прилагателни, местоимения, числителни и наречия, за да отслаби или засили тяхното значение.

Τοὺς Πλαταιᾶς ἔτρεφον οἱ Πελοποννήσιοι ἡμέρας τινάς (Thuc.). Пелопонесците продоволствуваха платейците няколко дни. Ὁρμηθεὶς στρατῷ τινι (Thuc.). Като потегли с известна войска. Δεινή τις δύναμις (Xen.). Някаква (извънредно) страшна сила. Ἀλλά τις ἀρχαῖός ἐστι θεός (Hdt.). (Херакъл) е извънредно древен бог. Τοιαῦτ' ἄττα διελέχθησαν. Нещо подобно се разговаряха. Τριάκοντα τινές. Трийсетина, οὐ πολλοί τινες малцина, οὐδείς τις нито един, οὐδέν τι съвсем не, съвсем нищо, ἐγγύς τι доста наблизо. Οἴονταί τι εἶναι ὄντες οὐδενὸς ἄξιοι (Plato). Те са нищо, а се смятат за нещо (голямо). Λέγω, ποιέω τι. Казвам, върша нещо значително, забележително.

2 Понякога τὶς може да се употреби и за лице, което е познато, но авторът не иска да го спомене.

Οἱ στρατιῶται οὐκ ἔφασαν ἰέναι, ἐὰν μή τις αὐτοῖς χρήματα διδῷ (Xen.) Войниците отказвали да вървят, ако някой (т. е. Кир) не им даде пари. В същност в случая се касае до една безлична конструкция, която се превежда на български със 'се': 'ако не им се плати'. Καὶ ἄλλας σπονδὰς οὐκ ἤθελον σπένδεσθαι οἱ Ἀργεῖοι, εἰ μή τις αὐτοῖς τὴν Κυνουρίαν γῆν ἀποδώσει (Thuc.). Аргосците не искали да сключат друг мирен договор (с лакедемонците), ако не им се отстъпи Кинурия — именно от лакедемонците, за които става дума и към които се отнася τὶς.

Относителни местоимения

§ 302. 1. Простите местоимения ὅς, ὅσος, οἷος и наречия οὗ, ὅτε, ὡς обикновено се употребяват индивидуално, т. е. отнасят се към един определен обект (1), а сложните местоимения ὅστις, ὁποῖος, ὁπόσος и наречия ὅπου, ὁπότε, ὅπως — генерално (2).

(1) Ἔστιν Δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ (Men.). Съществува око на справедливостта, което всичко вижда.

(2) Μακάριος, ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει (Men.). Блажен е, който има имот и ум.

На мястото на ὅς може да се употреби и ὅστις индивидуално.

Ἀπόλλωνος Ἀρχηγέτου βωμόν, ὅστις νῦν ἔξω τῆς πόλεώς ἐστιν, ἱδρύσαντο (Thuc.). Те издигнаха олтар на Аполон Архегет, който сега се намира извън града.

Забележете изразите:

ἔστιν ὅς, ἔστιν ὅστις 'някой', което се явява в различни падежи: ἔστιν ᾧ 'някому', ἔστιν οἵ или обикновено със сказуемо в мн. ч. εἰσὶν οἵ 'някои', ἔστιν ὧν, ἔστιν οἷς, ἔστιν οὕς (ἅς, ἅ).

οὐκ ἔστιν ὅστις οὐδείς ἐστιν ὅστις	никой	ἔστιν οὗ някъде, тук-там οὐκ ἔστιν ὅπου никога
οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ οὐδείς ἐστιν ὅστις οὐ	всеки	οὐκ ἔστιν ὅπως по никой начин, никак
τίς ἐστιν ὅστις кой? ἔστιν ὅτε понякога		οὐκ ἔστιν ὅπως οὐ съвсем, безусловно, непременно.

2. Атракция или асимилация на относителните местоимения.

а. Регресивна асимилация или атракция е тази, при която релативното местоимение влияе на предходната дума. Когато изречението започва с дума, която в граматично отношение не е още ясна за говорещия, тя може да вземе падежа на следващото непосредствено след нея относително местоимение, което я определя.

Ἀλλὰ τὴν οὐσίαν (вместо ἡ οὐσία), ἣν κατέλιπε τῷ υἱεῖ, οὐ πλείονος ἀξία ἐστὶν ἢ τετάρτων καὶ δέκα ταλάντων (Lys.). Но имотът, който остави на сина си, не струваше повече от 14 таланта.

Тази атракция е постоянна при οὐδείς или μηδείς ὅστις οὐ 'всеки':

Οὐδενὸς ὅτου οὐ πάντων ἂν ὑμῶν καθ' ἡλικίαν πατὴρ εἴην (Plato). На всекиго от вас бих могъл да бъда баща по възраст, вместо οὐδείς ἐστιν πάντων ὑμῶν, ὅτου и пр.

б. Прогресивна атракция или асимилация е тази, при която предходната дума влияе на релативното местоимение. Релативното местоимение, което трябва да стои в акузатив, а се отнася към дума в генитив или датив, се явява също в генитив или датив.

Ὅπως οὖν ἔσεσθε ἄνδρες ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας, ἧς (вместо ἥν) κέκτησθε (Xen.). Покажете се достойни за свободата, която имате. Σὺν τοῖς θησαυροῖς, οἷς (вместо οὕς) ὁ πατὴρ κατέλιπεν (Xen.). Със съкровищата, които баща му остави.

Когато релативното местоимение се отнася към показателно местоимение, последното липсва, а релативното местоимение взема падежа му. Изпуска се също и показателното наречие.

Ἐπαινῶ σε ἐφ' οἷς λέγεις (=ἐπὶ τούτοις, ἃ λέγεις), Похвалявам те за това, което казваш. Καὶ δεῖταί σου τήμερον τοῦτον (sc. τὸν οἶνον) ἐκπιεῖν σὺν οἷς (вместо σὺν τούτοις, οὕς) μάλιστα φιλεῖς (Xen.). Той те моли да изпиеш днес това вино с тези, които най-много обичаш. Διεκομίζοντο εὐθὺς ὅθεν (вместо ἐντεῦθεν, οἷ) ὑπεξέθεντο παῖδας καὶ γυναῖκας (Thuc.). И те веднага изведоха жените и децата си оттам, където ги бяха поставили (на сигурно място).

3. Свързване на няколко релативни изречения. Ако има едно след друго няколко релативни изречения, то рела-

тивно местоимение има само в първото изречение, но не и в останалите, дори ако те изискват друг падеж.

Ἀριαῖος δέ, ὃν ἡμεῖς ἠθέλομεν βασιλέα καθιστάναι καί (т. е. *ᾧ*) *ἐδώκαμεν καί* (т. е. *παρ' οὗ*) *ἐλάβομεν πιστά, ἡμᾶς κακῶς ποιεῖν πειρᾶται* ((Хеп.). Ариай, когото искахме да направим цар и комуто дадохме и от когото взехме клетва за вярност, се опитва да ни вреди.

В този случай релативното местоимение може да бъде заместено и от лично местоимение или от *αὐτός* в съответния падеж.

Εἰπέ μοι, ποῦ δὴ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀνήρ, ὃς συνεθήρα ἡμῖν καί σύ μοι μάλα ἐδόκεις θαυμάζειν αὐτόν (Хеп.). Кажи ми къде е онзи човек, който дойде заедно с нас на лов и от когото (букв. от него) ми се струваше, че ти много се възхищаваш.

ПРЕДЛОЗИ

Общи бележки

§ 303. 1. Предлозите правят по-ясно, по-конкретно значението на падежите, с които се свързват. Те са два вида: истински и неистински.

1. Истинските предлози са били първоначално самостоятелни наречия. Едни от тях се свързват само с един, други — с два, а трети — с три падежа, като според това обикновено се променя и значението им, напр.:

παρὰ βασιλέως от страна на царя — отделяне: откъде?
παρὰ βασιλεῖ при царя — стоене: къде?
παρὰ βασιλέα към, при царя — посока: накъде?

Истинските предлози служат да образуват сложни глаголи *(composita)*; тогава те се наричат представки.

Забележка. Остатък от някогашната самостоятелност на предлозите е явлението, което се нарича анастрофа (*ἀναστροφή*) — отдръпване на ударението към началото на думата: *πέρι* вместо *περί*. То се среща в следните случаи:

1. Когато предлогът стои след името; това се среща предимно в поезията, напр. *δήμῳ ἔνι* 'в областта', 'у народа', а в атическата проза само при *περί*, напр. *ἀγαθῶν πέρι* 'за добрите'.

2. Когато предлогът замества *compositum* (най-вече с *εἰμί*); това се среща предимно в поезията:

πάρα = *πάρειμι, πάρεστιν, πάρεισιν* *ἔπι* = *ἔπεστιν*
ἔνι = *ἔνεστιν* *ἄνα* = *ἀνάσθητι.*
μέτα = *μέτεστιν*

В прозата тази употреба е ограничена само при *ἔνι* = *ἔνεστιν*.

2. Неистинските предлози са вкаменени падежни форми на съществителни; те се свързват само с един падеж и с тях никога не се образуват сложни глаголи.

δίκην	с *gen.*	по обичая, като, заради	*τρόπον*	с *gen.*	по обичая на, като някого
χάριν	„ „	заради	*λάθρα*	„ „	тайно от
πρόφασιν	„ „	под предлог	*ἕνεκα*	„ „	заради
					и др.

Предлози с генитив

§ 304. *Истински предлози*: ἀντί, ἀπό, ἐκ, πρό

Ἀντί, основно значение *срещу*, което е запазено в сложните глаголи. Като предлог означава *вместо, срещу = в замяна на*: βασιλεύω ἀντί τινος царувам вместо някого, πολέμιος ἀντὶ φίλου κατέστην ставам неприятел вместо приятел, ставам от приятел неприятел, ἀμείβω τι ἀντί τινος заменям нещо срещу нещо, ἀντί τινος χάριν δίδωμι благодаря заради нещо, ἀνθ' οὗ, ἀνθ' ὧν, ἀνθ' ὅτου заради което, ἀνθ'ὧν = ἀντὶ τούτων, ἅ (§ 302, 2б) заради това, че, затова че, понеже.

Ἀπό, основно значение *от*:

1. За място: *от*, често = *на, за*: ἀπὸ τῆς πόλεως πορεύομαι тръгвам от града, ἀπ' οἴκου εἰμί далеч съм от къщи, отсъствувам, Κῦρος τὰ θηρία ἐθήρευεν ἀπὸ ἵππου (Xen.) Кир преследваше дивите животни на кон, κρεμάννυμι, δέω ἀπὸ δένδρου окачвам на дърво, връзвам за дърво.

2. За време: *от, след*: ἀφ' ἑσπέρας, ἀπὸ νυκτός, ἀπὸ νουμηνίας с настъпването на вечерта, на нощта, на новолунието, ἀπὸ γενεᾶς, ἀπὸ παίδων от рождение, от детинство, ἀπ' ἀρχῆς отначало, ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου от това време, ἀπὸ τούτου оттогава, ἀφ' οὗ откогато, откато.

3. Преносно (за произход, причина, средство и др.): (1) *от, поради, чрез, със*, (2) (рядко) при *passīvum* и пасивни изрази за означаване на логическия подлог = ὑπό с *gen.* (1) ἀπό τινός εἰμι произхождам от някого, οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς стоиците, τιμάω τινὰ ἀπὸ τῆς σοφίας почитам някого заради мъдростта му, στράτευμα συνέλεξεν ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων (Xen.) с тези пари събра войска, (2) ἐπράχθη ἀπ' αὐτῶν οὐδὲν ἔργον ἀξιόλογον (Thuc.) от тях не бе направено нищо забележително.

Ἐκ, пред гласна ἐξ, основно значение *(отвътре) навън.*

1. За място: *из, от, за, на*: ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀπεχώρει (Xen.) връщаше се от Гърция, ἐκ χρυσῶν φιάλων πίνω (Xen.) пия от златни чаши, τὸν ἵππον ἀνάπτω ἐκ δένδρου връзвам коня за дърво, τὴν φόρμιγγα ἐκ πασσάλου κρεμάννυμι окачвам цитрата си на окачалка.

2. За време: *от*, (непосредствено) *след*: ἐκ πολλοῦ (χρόνου) от дълго време, ἐξ ἀρχῆς отначало, ἐξ οὗ откогато, откато = ἀφ' οὗ (вж. ἀπό), ἐκ παιδός, ἐκ παίδων от дете (деца), от детинство, ἐξ ἡμέρας, ἐκ νυκτός с настъпването на деня, на нощта, през деня, през нощта.

3. Преносно: (1) *от* (произход), (2) *от, поради, според* (причина, средство), (3) *чрез* (начин), (4) при *passīvum* и пасивни изрази (рядко) за изразяване на логическия подлог = ὑπό *с gen.*: (1) οἱ ἐκ τοῦ περιπάτου перипатетиците, (2) ἐκ πλεονεξίας от (поради) алчност, ἐκ τούτου (τούτων) поради това, ἐκ τραύματος ἀποθνήσκω умирам от рана, κρίνω ἐκ τῶν ἔργων съдя според както стоят работите, съдя по делата, (3) ἐκ τοῦ δικαίου, ἐκ τοῦ ἀδίκου справедливо, несправедливо, ἐξ ἐπιβουλῆς чрез засада, (4) τὸ ποιηθὲν ἐκ Ψαμμητίχου (Hdt.) направено от Псаметих, γελῶμαι ἔκ τινος (Eur.) бивам осмиван от някого.

Πρό, основно значение *пред*.

1. За място: *пред*: πρὸ τῆς πόλεως пред града, πρὸ ποδῶν пред краката, близо, πρὸ πολλοῦ τῆς πόλεως на голямо разстояние от града.

2. За време: *преди*: πρὸ τῆς μάχης преди сражението, πρὸ ἡμέρας преди настъпването на деня, на разсъмване, πρὸ τοῦ преди това, πρὸ πολλοῦ преди много време, οἱ πρὸ ἐμοῦ моите предшественици, πρὸ τῶν Τρωϊκῶν преди троянската война.

3. Преносно: *за, заради*: πρὸ τῆς πατρίδος ἀποθνῄσκω умирам за отечеството си, πρό τινος μάχομαι сражавам се за (заради, в полза на) нкг., πρὸ πολλοῦ или πρὸ πολλῶν χρημάτων ποιοῦμαι или τιμῶμαι ценя много, ценя повече от големи богатства.

Неистински предлози

Ἕνεκα *заради, поради, за,* обикновено стои след думата: ἀσφαλείας ἕνεκα за сигурност, σωτηρίας ἕνεκα за спасение.

Χάριν *заради*: χάριν Ἕκτορος заради Хектор, τοῦ χάριν защо? τούτου χάριν затова.

Наречия като предлози

ἄνευ	без	κάτω	надолу, под, след
χωρίς	отделно от, настрана от, без, извън, освен	ἐκτός	извън, освен
πλήν	освен	ἐντός	вътре в, в
ἄνω	над, зад	ἔξω	вън от, оттатък, без
εἴσω	вътре в, отсам	πόρρω, πρόσω	дълбоко в, далеч в, далеч от
πέρα(ν)	отвъд	ἐγγύς, πλησίον	близо до
ὄπισθεν	зад	ἄχρι, μέχρι	чак до
ἔμπροσθεν, πρόσθεν	пред, преди	μεταξύ	между

Σκυλεύω τοὺς τελευτήσαντας πλὴν ὅπλων ограбвам от умрелите всичко освен оръжието, ἄνευ ἐμοῦ без мене, τῆς ἀρετῆς ἔμπροσθεν οἱ θεοὶ ἱδρῶτα ἔθεσαν пред добродетелта боговете поставиха потта, πόρρω σοφίας ἐλαύνω напредвам много в мъдростта, ἔξω βελῶν извън обсега на стрелите.

Предлози с датив

§ 305. Ἐν, σύν *и неистинският предлог* ἅμα

Ἐν показва стоене, основно значение *в*.

1. За място: *в, на*: ἐν τῇδε τῇ πόλει в този град, ἐν τῷ ὄρει в планината, μάχη ἐγεγόνει ἐν τῇ Ποτιδαίᾳ (Plato) сражение беше станало при Потидея, ἐν δεξιᾷ надясно, вдясно, ἐν ἀριστερᾷ наляво, вляво.

2. За време: *в, през, между, в течение на, след*: ἐν χειμῶνι през зимата, ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ в този ден, ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν в продължение на 7 години, ἐν ᾧ докато, ἐν τούτῳ между това, междувременно, ἐν χρόνῳ след време.

3. Преносно: (1) *чрез, посредством, с, от,* (2) *относно,* (3) *по, според*: (1) ἐν ὀφθαλμοῖς ὁράω (Hom.) виждам с очите си, ἐν ἐκπώματι πίνω пия (в=) от (с) чаша, (2) τὸ ἐν ἐμοί що се отнася до мене, (3) ἐν τοῖς ὁμοίοις νόμοις ποιέω τὰς κρίσεις (Thuc.) решавам според закони, еднакви за всички, οἱ ἐν τέλει служебните лица, управниците.

Забележка. За ἐν с *gen.* (ἐν Ἅιδου) вж. § 261, забел.

Σύν, староатич. ξύν, основно значение *с*, свързва се със социативно-комитативен датив (§ 284) и изразява общност, придружаване: *с, заедно с* (1), *с, в* (2), с нюанс за помощ: *с, с помощта на* (3), придружаващи обстоятелства: *с, чрез, съобразно с* (4): (1) ἦλθε σὺν Μενελάῳ (Hom.) дойде с Менелай, βασιλεὺς σὺν στρατεύματι πολλῷ προσέρχεται (Xen.) царят се приближава с голяма войска, Θρασύβουλος δὲ σὺν τριάκοντα ναυσὶν ἐπὶ Θρᾴκης ᾤχετο..., Θράσυλλος δὲ σὺν τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ εἰς Ἀθήνας κατέπλευσε (Xen.) Тразибул отплува с 30 кораба за Тракия, а Тразил отплува с останалата флота за Атина, σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι с течение на времето, (2) παῖδες σὺν ταῖς βαρβαρικαῖς στολαῖς (Xen.) деца с (във) варварски дрехи, варварско облекло, σὺν μαχαίρᾳ καὶ γέρρῳ καὶ θώρακι μάχομαι (Xen.) сражавам се с меч, щит и броня, (3) ἦν οἱ θεοὶ σὺν ἡμῖν ὦσιν (Xen.) ако боговете бъдат с нас, σὺν τοῖς θεοῖς ἀμύνομαι браня се с божия помощ, (4) σὺν κραυγῇ с вик, ἡ κτῆσις πιστῶν φίλων ἐστὶν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ (Xen.) спечелването на верни приятели никога не става със сила (насила), но предимно с (чрез) благодеяние, σὺν τοῖς νόμοις τὴν ψῆφον τίθεμαι гласувам съгласно (съобразно, според) законите.

Ἅμα се свързва със социативно-комитативен датив (§ 284) и изразява общност, придружаване: при лица (рядко): *заедно с* (1), при понятия за време: *с появата на, с настъпването на* (2), за придружаващи обстоятелства: *заедно с, при* (3): (1) οἱ ἅμα Θόαντι (Hdt.) Тоас и неговите хора, οἱ Λακεδαιμόνιοι οἱ ἅμα Γυλίππῳ (Thuc.) лакедемонците заедно с Гилип, (2) ἅμ' ἕῳ γιγνομένῃ или ἅμ' ἕῳ с настъпването на зората, ἅμ' ἡλίῳ ἀνίσχοντι при изгрев слънце, ἅμ' ἡμέρᾳ διαφωσκούσῃ или ἅμα τῇ ἡμέρᾳ с настъпването на деня, ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ с настъпването на пролетта, (3) ἅμα τῆς Δεκελείας τῷ τειχισμῷ заедно с укрепяването на Декелея, τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις νόμος ἅμα κήδεϊ κεκάρθαι τὰς κεφαλὰς τοὺς μάλιστα ἱκνέεται (Hdt.) останалите народи имат обичай при скръб тези, които са най-много засегнати, да си стрижат главата.

Предлози с акузатив

§ 306. Ἀνά, εἰς, ὡς

Ἀνά, основно значение *нагоре*, срв. ἄνω 'горе': противоположно на κατά.

1. За място: *нагоре по, по, през, върху*: ἀνὰ ποταμὸν πλέω (Hdt.) плувам нагоре по (срещу течението на) реката, ὄχθησαν ἀνὰ δῶμα Διὸς θεοί (Hom.) по = в двореца на Зевс боговете започнаха да се сърдят, τούτους ἔφασαν οἰκεῖν ἀνὰ τὰ ὄρη (Xen.) казали, че живеят по планините.

2. За време: *през*: ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν през целия ден, ἀνὰ ἑκάστην ἡμέραν всеки ден, ἀνὰ τὸν πόλεμον през войната.

3. Дистрибутивно (обикновено при числа): *по*: ἐποιήσαντο ἕξ λόχους ἀνὰ ἑκατὸν ἄνδρας (Xen.) образували 6 отреда по 100 души, ἐπορεύθησαν ἀνὰ πέντε παρασάγγας τῆς ἡμέρας (Xen.) изминавали по 5 парасанги дневно.

4. Преносно: *по, според, с*: ἀνὰ κράτος с все сила.

Εἰς, ἐς, основно значение *в*, показва движение; противоположно на ἐξ.

1. За място: *в, у, към, за, до, чак до, при*: ἐπὰν εἰς Βαβυλῶνα ἥκωσι (Xen.) когато пристигнат във Вавилон, ἀπειλοῦσιν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικήν (Xen.) заплашват да нахлуят в Атика, ἦλθον εἰς τοὺς Βοιωτούς (Thuc.) (посланиците) пристигнаха у беотийците, εἰς Ἀγαμέμνονα ἦγον (Hom.) поведоха (Аякс) към (при) Агамемнон.

2. За време: *до, чак до, при, за, към, по, през време на*: ἐς ἥλιον καταδύντα до залез слънце или при залез слънце, ἐς ἠῶ до зори, ἐς τὴν ἑσπέραν надвечер, εἰς ἐμέ до мое време, ἐκ παιδὸς εἰς γῆρας от младини до старини, ἐς τέλος накрая, εἰς ἐνιαυτόν за една година.

3. Преносно: (1) *срещу, против, към, спрямо*, (2) *за* (за цел), (3) *според* (за степен, начин, мярка), (4) *около* (при числа): (1) στρατεύω εἰς τὴν Ἀττικήν предприемам поход срещу Атика, εὐσεβέω εἰς τοὺς γονέας отнасям се с почит спрямо (към) родителите си, ἁμαρτάνω εἴς τινα сгрешавам спрямо някого, (2) αἱ κῶμαι Παρυσάτιδος ἦσαν εἰς ζώνην δεδομέναι (Xen.) селата принадлежаха на Парисатида, дадени ѝ за лични разноски, (3) εἰς τὸν νῦν τρόπον по сегашния обичай, εἰς καλόν или εἰς τὸ δέον както трябва = навреме, εἰς τὸ ἀκριβὲς εἶπον казах точно, (4) εἰς χιλίους към, около хиляда.

Забележка. За εἰς с *gen.* (εἰς Ἅιδου) вж. § 261, забел.

Ὡς *при*, употребява се само при лица: ὡς Ἆγιν ἐπρεσβεύσαντο (Thuc.) изпратиха посланици при Агис, ὡς τὴν θυγατέρα (Hdt.) при дъщеря си.

ПРЕДЛОЗИ С ДВА ПАДЕЖА — С ГЕНИТИВ И АКУЗАТИВ

§ 307. διά, κατά, ὑπέρ

Διά през.

I. С *gen.* 1. За място: (1) *през*, (2) *през = на разстояние от, след*: (1) διὰ τῆς πόλεως εἶμι вървя през града, τιτρώσκω διὰ τῆς θώρακος ранявам през бронята, (2) διὰ δέκα ἐπάλξεων πύργοι ἦσαν през десет зъбеца на стената имаше кули, διὰ πέντε σταδίων през пет стадия, διὰ πολλοῦ, διὰ μακροῦ на голямо разстояние, διὰ τοσούτου след такова разстояние.

2. За време: *през, след*: διὰ τῆς νυκτός през нощта, δι' ἐνιαυτοῦ през (цялата) година, διὰ δέκα ἐνιαυτῶν след десет години.

3. Преносно: *посредством, чрез* или се превежда по смисъл със свободен израз: διαλέγονται δι' ἑρμενέως разговарят се с помощта на преводач, διὰ σπουδῆς бързо, δι' ὀργῆς в, от гняв, διὰ δικαιοσύνης, διὰ μάχης εἶμι постъпвам справедливо, завързвам сражение с някого, δι' αἰτίας ἔχω τινά обвинявам някого.

II. С *acc.* 1. *през*, в поезията: διὰ πόντον през море, διὰ νύκτα през нощта.

2. Каузално: *поради*: διὰ τί; защо? διὰ τοῦτο затова, δι' ὅ поради което, διὰ πολλὰ по много причини, διὰ τὸ πλῆθος τῆς χιόνος поради многото сняг, δι' ἔνδειαν поради нужда, поради бедност.

3. Преносно: *по вина на, благодарение на, по причина на, от*: σῴζονται δι' ὑμᾶς спасявани са от вас, λέγονται Ἀθηναῖοι διὰ Περικλέα βελτίους γενέσθαι твърди се, че атиняните са станали по-добри благодарение на Перикъл.

Κατά, основно значение *(отгоре) надолу*, срв. κάτω 'надолу', противоположно на ἀνά.

I. С *gen.* 1. За място: (1) *надолу от, от, надолу по, по, в, върху, на, към*, (2) *под*: (1) βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων (Hom.) слезе от върховете на Олимп, ἅλλομαι κατὰ τῆς πέτρας скачам от скалата, κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας (Hom.) като заби очи в земята, μῦρον κατὰ κεφαλῆς καταχέω разливам парфюм върху (по) главата си, κατὰ νώτου в гърба, κατὰ παίδων ὄμνυμι кълна се в децата си, (2) ὁ κατὰ γῆς този под земята (= смъртта), ἀφανίζομαι κατὰ τῆς θαλάσσης изчезвам (вътре) в морето.

2. Преносно: *срещу, против, спрямо, към, относно*: ταῦτα κατὰ πάντων Περσῶν ἔχομεν λέγειν (Xen.) това имаме да кажем относно всички перси, ὁ κατὰ Περικλέους ἔπαινος похвалата за Перикъл, αἱ Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου δημηγορίαι речите на Демостен срещу Филип.

II. С *acc.* 1. За място: *надолу по, покрай, по*: κατὰ ῥοῦν, κατὰ ποταμόν (надолу) по реката, ἡ κατὰ Κέρκυραν ἤπειρος сушата срещу (покрай) о. Керкира, μένων κατ' οἶκον, κατὰ χώραν оставам в къщи, в страната, κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν по суша и по море.

2. За време: *през време на, през, при, по*: κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον по онова време, καθ' ἡμέραν през деня, κατ' ἀρχάς отначало, οἱ καθ' ἡμᾶς нашите съвременници.

3. Преносно: (1) *заради, за* (цел), (2) *що се отнася до, относно* (отношение), (3) *по, според, съобразно* (начин): (1) καθ' ἁρπαγὴν ἐσκεδάσθησαν разпръснали са се за грабеж, ἐκπλεῖ κατ' Εὐρώπης ζήτησιν отплува да търси Европа (митическо лице), κατὰ τί; защо? κατὰ τοῦτο затова, (2) κατὰ πάντα τρόπον по всякакъв начин, κατὰ κράτος със сила, κατὰ σπουδήν бързо, τὸ κατ' ἐμέ което се отнася до мене, τὰ κατὰ τὸν πόλεμον което се отнася до войната, (3) κατὰ τὸν νόμον съгласно със закона, κατὰ δύναμιν според силите си, κατὰ τρεῖς по трима, ἡ 'Αττικὴ κατὰ κώμας ᾠκεῖτο Атика се населяваше по села, т. е. населението ѝ живееше по села.

Ὑπέρ, основно значение *над*.

I. С *gen.* 1. За място: *над, отвъд*: ὑπὲρ τῆς γῆς над земята, οἱ ὑπὲρ τῶν ἄκρων тези по височините, ὑπὲρ ποταμοῦ οἰκέω живея отвъд реката, Αἰθιοπία ἡ ὑπὲρ Αἰγύπτου Етиопия, която е (над) отвъд Египет.

2. Преносно: *за, заради, вместо, в полза на, в защита на*: μάχομαι ὑπὲρ τῆς πατρίδος сражавам се за отечеството, λέγω ὑπέρ τινος говоря в полза на някого, ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ ἀποκρινοῦμαι вместо тебе аз ще отговоря.

II. С *acc.* 1. За място: *над, отвъд*: οἱ Θρᾷκες οἱ ὑπὲρ Ἑλλήσποντον οἰκοῦντες траките, които живеят отвъд Хелеспонта, ὑπὲρ πόντον отвъд морето.

2. За време: *над, преди*: οἱ ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη γεγονότες които са на възраст над 40 години, ὁ ὑπὲρ τὰ Μηδικὰ πόλεμος войната преди персийските войни.

3. Преносно: (1) *над, свръх* (при мерки и числа), (2) *против*: (1) ὑπὲρ δύναμιν над възможностите ми, свръх силите ми, ὑπὲρ ἄνθρωπόν ἐστιν свръх силите на човека, ὑπὲρ ἥμισυ повече от половината, ἀπέθανον ὑπὲρ χιλίους πολεμίους загинаха над хиляда неприятели, (2) ὑπὲρ μόρον против смъртта, ὑπὲρ θεόν против божията воля.

ПРЕДЛОЗИ С ТРИ ПАДЕЖА

§ 308. Ἀμφί, ἐπί, μετά, παρά, περί, πρός, ὑπό

Ἀμφί, основно значение *от двете страни* (срв. ἄμφω), откъдето се развива значението *отвсякъде, наоколо.*

I. С *gen.*, предимно в поезията = περί с *gen.*: ἀμφὶ τῆς πόλιος (Hdt.) около града, μάχομαι ἀμφὶ πίδακος сражавам се за извор.

II. С *dat.*, само в поезията = περί с *dat.*: ἀμφὶ κεφαλῇ около главата, ἀμφ' Ἑλένῃ μάχονται сражават се заради Елена, ἀμφὶ φόβῳ от страх.

III. С *acc.* Това е най-честото свързване = περί с *acc.*

1. За място: *около, близо до, при, до, по*: ἀμφὶ πῦρ κάθηνται седят около огън, οἱ ἀμφὶ Κῦρον Кир и свитата му, свитата на Кир, οἱ ἀμφὶ Πρωταγόραν Протагор и учениците му. Оттук употребата се е разширила в случаи като οἱ ἀμφὶ Μεγαρέας мегарците; дори при означаване само на едно лице: Πιττακός τε καὶ Βίας καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν Θαλῆν Питак, Биас и Талес.

2. За време: *около, приблизително*: ὁ ἀμφὶ τὸ ἔαρ χρόνος към пролетта, ἀμφὶ τὸν χειμῶνα при настъпването на зимата, ἀμφὶ τοῦτον τὸν χρόνον около (по това) време.

3. Преносно: (1) *около* (при числа), (2) *относно*: (1) ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους около 2000, (2) τὰ ἀμφὶ τὸν πόλεμον работите около войната, ἔχω ἀμφί τι занимавам се с нещо.

Ἐπί, основно значение *на, върху.*

I. С *gen.* (1) За място (покой и движение): *на, върху, по, при, до, в, пред*: ἐφ' ἅρματος на кола, ἐφ' ἵππου на кон, τὰ ἐπὶ Θρᾴκης местата по тракийския бряг, ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ μάχη сражението при реката, αἱ ἐπὶ τῆς Ἀσίας πόλεις градовете в Азия, ἐπὶ Σάμου πλέω плувам за Самос, ἐπ' οἴκου εἶμι отивам в къщи, ἡ ἐπὶ Βαβυλῶνος φέρουσα ὁδός пътят, който води за Вавилон, ὄμνυμι ἐπὶ μαρτύρων кълна се пред свидетели.

2. За време: *през, по време на, при, в*: ἐπὶ Κύρου βασιλεύοντος през царуването на Кир, οἱ ἐφ' ἡμῶν съвременниците ни, ἐπὶ τῶν τριάκοντα по време на трийсетте тирани, ἐπ' εἰρήνης във време на мир, в мир.

3. Преносно: 1. *по* (дистрибутивно), (2) *на, над* (ръководство), (3) *по, според, чрез* (причина, цел, съобразност), (4) *за* (зависимост, ограничаване): (1) ἐφ' ἑνός по един, ἐπὶ τεττάρων τεταγμένοι наредени по четирима, (2) ὁ ἐπὶ τῶν ἱππέων началникът на конницата, οἱ ἐπὶ τῶν πραγμάτων управниците, (3) ἡ ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνη мирът, сключен със съдействието на Анталкид (= Анталкидовият мир), ἐπὶ τῆς σωτηρίας заради спасението, ἐπ' ἀληθείας съобразно с (според) истината, (4) οἰκοῦμεν ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν живеем сами за себе си, отделно, τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ неговият интерес, неговото положение.

II. С *dat.* 1. За място: *на, върху, в, при, до, край, зад*: παῖς ἄγγος ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἔχουσα момиче със съд на главата, ἐπὶ γῇ κεῖμαι лежа на земята, ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρᾳ на десния фланг, οἱ ἐπὶ τῇ θαλάττῃ οἰκοῦντες които живеят при морето, крайморските жители, ἐπὶ ταῖς πύλαις при, пред вратите, οἱ γυμνῆται ἐπὶ τοῖς ὁπλίταις τεταγμένοι ἦσαν лековъоръжените бяха наредени зад тежковъоръжените, οἱ ἐπὶ πᾶσι ариергардът, οἱ ἐπὶ τούτοις следващите.

2. З а в р е м е: *през, през време на, в, при, на*; *след*: ἦν ἥλιος ἐπὶ δυσμαῖς слънцето беше на залез, ἐπὶ νυκτί през нощта, ἐπὶ τῷ τρίτῳ σημείῳ ἕπεσθέ μοι при третия сигнал следвайте ме, ἐπὶ τούτῳ, ἐπὶ τούτοις след това.

3. П р е н о с н о: (1) *освен, след* (следване или прибавяне), (2) *поради, за, от* (причина), (3) *заради, за, в полза на* (цел), (4) *на, над, начело на, под властта на* (командуване, зависимост): (1) δώσω σοι γυναῖκα καὶ χρήματα ἐπ᾽ αὐτῇ ще ти дам жена и освен нея средства, φόνος ἐπὶ φόνῳ убийство след убийство, ἐπ᾽ αὐτῷ Τυδείδης ἀνέστη (Hom.) след него стана Тидеевият син, (2) φεύγω ἐπὶ προδοσίᾳ отивам в изгнание поради предателство, ἐπὶ προφάσει под предлог, (3) ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τῶν πολιτῶν за в полза на гражданите, ἐπὶ τούτῳ с тази цел, ἐπὶ τίνι; с каква цел? (4) ἐπὶ τῷ στρατεύματί εἰμι стоя начело на войската, οἱ ἐπὶ τοῖς πράγμασι управниците, ἐπὶ βασιλεῖ εἰμι намирам се под властта на персийския цар, τὸ ἐπ᾽ ἐμοί що се касае до мене, доколкото зависи от мене.

III. С *acc.* 1. З а м я с т о (обикновено при посока): (1) *на, към, до*, (2) *по, през*, (3) *срещу, против:* (1) ἀναβαίνω ἐπὶ τὸν ἵππον, ἐπὶ τὸ τεῖχος качвам се на коня, на стената, ἐπὶ δεξιά, ἐπ᾽ ἀριστερά надясно, наляво, (2) πλέω ἐπὶ τὴν θάλατταν плувам по морето, (3) στρατεύομαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα потеглям на поход срещу Гърция.

2. З а в р е м е: *до, през, през време на,* или не се превежда: ἐπὶ πολὺν χρόνον дълго време, ἐδῄουν τὴν γῆν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας опустошаваха земята три дни.

3. П р е н о с н о; (1) *на, за, към* (цел, отношение), (2) *към, около* (при числа): (1) πέμπω ἐφ᾽ ὕδωρ пращам за вода, ἐπὶ θήραν ἔξειμι излизам на лов, τὸ ἐπ᾽ ἐμέ що се отнася до мене, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ най-вече, ἐπὶ πλέον още повече, ἐφ᾽ ὅσον доколкото, (2) ἐπὶ δέκα σταδίους около десет стадия.

. Μετά, основно значение *посред,* срв. μέσος *среден.*

I. С *gen.* 1. К о м и т а т и в н о: *заедно с, в съюз с, между,* или се превежда със свободен израз: μετὰ τῶν ἄλλων καθήμενος седнал между другите, μετὰ νεκρῶν в царството на мъртвите, μετ᾽ οἴνου при пиене; οἱ μετὰ Λεωνίδου Леонид и неговите хора, οἱ μετ᾽ Ἀριαίου Ариай и свитата му, μετὰ Βοιωτῶν μάχομαι сражавам се в съюз с беотийците, μετὰ θεῶν с божия помощ.

2. И н с т р у м е н т а л н о и м о д а л н о: *посредством, чрез, от, с*: μετὰ κηρύγματος чрез глашатай, μετὰ ὀργῆς в гняв, μετ᾽ ἀδικίας несправедливо, μετὰ δέους от страх, μετὰ κινδύνων φεύγω бягам, обкръжен от опасности.

II. С *dat.*, само в поезията: *сред, между, в*: μετὰ πᾶσι измежду всички, μετὰ κύμασι сред вълните, μετὰ χερσί в ръцете.

III. С *acc.* 1. З а м я с т о, само в поезията: *всред, между, към*; *в, у, при*: εἶμι μεθ᾽ ὅμιλον вървя сред боя, μετὰ στρατὸν Ἀχαιῶν към ахейския лагер; в прозата се среща само в израза μετὰ χεῖρας ἔχω държа в ръце.

2. З а в р е м е: *след, подир*: μετὰ τὴν μάχην след сражението, μεθ᾽ ἡμέραν след появата на деня, т. е. през деня, μετὰ ταῦτα след това, μετ᾽ ὀλίγον след малко.

3. Преносно: *след*: *πόλις πλουσιωτάτη μετὰ Βαβυλῶνα* град най-богат след Вавилон, *κάλλιστος μετ' Ἀχιλλέα* най хубав след Ахил.

Παρά, основно значение *при*.

I. С *gen.* (1) При изрази за отдалечаване, произход, получаване, узнаване и под., (2) при *passīvum* и пасивни изрази за означаване на логическия подлог (по-рядко, отколкото *ὑπό* с *gen.*): *откъм, от страна на, от*: (1) *παρὰ νηῶν* откъм корабите, *παρὰ Κύρου οὐδεὶς ἀπῄει πρὸς βασιλέα* (Xen.) никой не се е отметнал от Кир и не е минал на страната на царя, *οἱ παρ' ἡμῶν πρέσβεις* нашите пратеници, *σοφοῦ παρ' ἀνδρὸς χρὴ σοφόν τι μανθάνειν* от мъдър човек трябва да научиш нещо мъдро, *λέγω παρά τινος* говоря от името на някого, (2) *παρὰ πάντων ὁμολογεῖται* признава се от всички.

II. С *dat.*, главно при лица: *при, до, у*: *Δέξιππος ἐν Θρᾴκῃ παρὰ Σεύθῃ πολυπραγμονῶν τι ἀπέθανεν* (Xen.) забъркан в някаква история при Севт в Тракия, Дексип бил убит, *μένω παρά τινι* оставам при нкг., *παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις νόμος ἦν* имаше закон у атиняните = атиняните имаха закон, *τὰ παρ' ἡμῖν* работите при нас = нашето положение, отношения и пр.

III. С *acc.* 1. За място (стоене или посока): *при, до, край, покрай*: *παρὰ τὴν ὁδὸν κρήνη ἦν* край пътя имаше извор, *ἔπεμψε παρὰ τοὺς στρατηγούς* изпрати при стратезите.

2. За време: *при, през, през време на*: *παρὰ τὸν πόλεμον* през войната, *παρὰ πάντα τὸν βίον* през целия си живот.

3. Преносно: (1) *покрай, извън, въпреки, срещу, против*, (2) *в сравнение с*, (3) *поради*, (4) *с разлика от, с изключение на, около, за* (за означаване на разлика или приближаване към някакво количество), (5) *по* (разделително): (1) *παρὰ τοὺς νόμους* въпреки законите, *παρὰ μοῖραν* против предопределението на съдбата, *παρὰ (τὴν) δόξαν* против очакването, (2) *παρὰ τὰ ἄλλα ζῷα ὥσπερ θεοὶ οἱ ἄνθρωποι βιοτεύουσι* в сравнение с другите живи същества хората живеят като богове, (3) *παρὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀμέλειαν* против собственото си нехайство, (4) *παρὰ πολύ* с голяма разлика, много, надалеч, *παρ' ὀλίγον*, *παρὰ μικρόν* с малка разлика, почти, наблизо, *παρ' οὐδὲν ἡγοῦμαι* или *ποιοῦμαι* смятам за нищо, *παρ' οὐδέν εἰμι* нищо не струвам, (5) *παρὰ πέντε ναῦς* по пет кораба, *παρὰ μέρος* поред, на смяна.

Περί, основно значение *наоколо*.

I. С *gen.* 1. За място, рядко, и то в поезията: *около*: *τείχη περὶ Δαρδανίας* (Eur.) стените около Троя.

2. Преносно: (1) *за, заради*, (2) *пред, над = повече от*: (1) *ὁ περὶ στεφάνου λόγος* речта за венеца, *πολεμέω περί τινος* воювам за нещо, *φοβοῦμαι περί τινος* страхувам се за нещо, (2) *περὶ πάντων ἄλλων εἰμί* превъзхождам всички други, *φιλέω τινὰ περὶ πάντων* обичам някого пред всички = повече от всички, *περὶ παντὸς ποιέω* ценя повече от всичко, *περὶ πολλοῦ ποιέω* ценя високо.

II. С *dat.* 1. За място: *около, при, до, край, по, на*: *οἱ στρεπτοὶ οἱ περὶ τῇ δέρῃ καὶ τὰ ψέλια τὰ περὶ ταῖς χερσίν* (Xen.) огърлици на шията и гривни на ръцете, *περὶ τῇ χειρὶ χρυσοῦς δακτύλιος* златен пръстен на ръката, *περὶ ταῖς κεφαλαῖς εἶχον τιάρας* имаха тиари на главите си, *θώρακα περὶ τοῖς στέρνοις ἔχω* имам броня на гърдите си.

2. П р е н о с н о: (1) *за, заради,* (2) *поради*: (1) φοβοῦμαι περὶ φίλῳ страхувам се за приятеля си, θαρρέω περί τινι имам кураж за нещо, (2) περὶ φόβῳ от страх.

III. С *acc.* **1.** З а м я с т о: *около, край, при, до, в, у*: περὶ τὴν πόλιν около града, ἡ ἀγορὰ ἡ περὶ τὰ ἀρχεῖα площадът покрай правителствените здания, ἡ περὶ Λέσβον ναυμαχία морската битка при Лесбос, περὶ τὴν κρήνην εὕδω спя край извора, τὰ περὶ τὴν Αἴγυπτον γεγονότα събитията (станали) в Египет, οἱ περὶ Ξενοφῶντα спътниците на Ксенофонт, К. и неговите спътници, дори понякога самото лице: οἱ περὶ Φαβρίκιον (Plut.) Фабриций (срв. ἀμφί с *acc.*).

2. З а в р е м е: *около, към*: περὶ τούτους τοὺς χρόνους към това време, περὶ μέσας νύκτας около полунощ, περὶ πλήθουσαν ἀγοράν около времето, когато се изпълва пазарният площад, т. е. по пладне.

3. П р е н о с н о: *около, спрямо, в, с*: περὶ ἑκατόν ναῦς около сто кораба, ἁμαρτάνω περὶ τοὺς θεούς греша спрямо боговете, εἰμί или διατρίβω περὶ τὴν μουσικήν занимавам се с поезия. Често = *gen.*: ἡ περὶ Φίλιππον τυραννίς тиранията на Филип, τὰ περὶ τὸν πόλεμον работите, които се отнасят до войната, до военното дело.

Π ρ ό ς, основно значение *срещу*.

I. С *gen.* **1.** З а м я с т о, с *gen. separatīvus*: *от, от страна на, откъм,* но също и *до, към, при*: ὁ πρὸς Σάρδεων ἤλεκτρος янтърът (който се доставя) от Сарди, πρὸς βορρᾶ от север, νῆσοι πρὸς Ἤλιδος островите при Елида, πρὸς θαλάσσης откъм морето, Ξενοφῶν παρήγγειλε τοὺς μὲν λοχαγοὺς πρὸς τῶν Καρδούχων ἰέναι, οὐραγοὺς δὲ καταστήσασθαι πρὸς τοῦ ποταμοῦ (Xen.). Ксенофонт заповядал лохазите да вървят към кардухите, а последните в строя войници — към реката, εἰμὶ πρός τινος стоя на нечия страна, полезен съм, γίγνομαι πρός τινος минавам на страната на някого.

2. П р е н о с н о: (1) *от*=ὑπό с *gen.* за означаване на логическия подлог при *passīvum*, при интранзитивни глаголи и при глаголи със значение ʻнаучавам, чувамʼ, (2) за произход: *откъм, от, по,* (3) *според, съобразно*, (4) при клетви: *в името на*: (1) τετίμημαι πρός τινος почетен съм от някого, ἀποθνήσκω πρός τινος бивам убит от някого, ἀκούω, μανθάνω πρός τινος чувам, научавам от някого, (2) Ἀλκιβιάδης πρὸς πατρὸς μὲν Ἀλκμαιωνιδῶν, πρὸς δὲ μητρὸς Ἱππονίκου (Thuc.) Алкивиад (бил) по баща от Алкмеонидите, а по майка от Хипоник, Ἀθηναῖος καὶ τὰ πρὸς πατρὸς καὶ τὰ πρὸς μητρός атинянин и по баща, и по майка, (3) οὐκ ἦν πρὸς τοῦ Κύρου τρόπου ἔχοντα μὴ ἀποδιδόναι (Xen.) не било според (=в) характера на Кир, ако има, да не дава, πρὸς δίκης с право, (4) πρὸς Διός в името на Зевс, πρὸς θεῶν в името на боговете, πρὸς τῶν θεῶν ἱκετεύω моля се в името на боговете.

II. С *dat.* **1.** З а м я с т о: *при, край, до, пред, към, на*: ἔχων τὸ δεξιὸν κέρας πρὸς τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ разположил десния си фланг при реката Ефрат, ὅσα γέγονε πρὸς τοῖς κριταῖς което стана пред съдиите.

2. П р е н о с н о: *при, в*; освен: γίγνομαι, εἰμὶ πρός τινι занимавам се, задълбочен съм в нещо, πρὸς τούτοις освен това, πρὸς τοῖς ἄλλοις освен другите, освен останалото, ἄλλοι πρὸς ἑαυτῷ други освен него самия.

III. С *acc.* **1.** За място: *към, при, до, на, пред, в, срещу*: πάντες πρὸς ἡμᾶς βλέπουσι всички гледат към нас, πρὸς Τρῶας μάχομαι воювам срещу троянците, ἔρχομαι πρὸς τὴν Ἑλλάδα идвам в Гърция, ἔρχομαι πρὸς Σωκράτη идвам при Сократ, ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιβουλή заговорът срещу него, λέγω πρὸς τὸν δῆμον говоря пред народа, ὁ πρὸς Λεπτίνην λόγος речта срещу Лептин, λέγω πρὸς τὸν φίλον говоря на приятеля си.

2. За време: *към, на, при*: πρὸς ὄρθρον, πρὸς ἡμέραν на разсъмване, πρὸς ἑσπέραν надвечер, привечер.

3. Преносно: (1) *спрямо, към, с,* (2) *в сравнение с,* (3) *според, съобразно, по,* (4) в адвербиални изрази: (1) εὐσεβὴς πρὸς τοὺς θεούς благочестив към боговете, συμμαχίαν ποιέω πρὸς βασιλέα сключвам съюз с царя, εὐνοϊκῶς ἔχω πρὸς τοὺς ξένους отнасям се благосклонно към чужденците, οὐδέν ἐστι πρὸς ἐμέ не се отнася до мене, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον което се отнася до войната, до военното дело, (2) ὁ μῦς μικρός ἐστι πρὸς τὸν κύνα мишката е малка в сравнение с кучето, (3) πρὸς αὐλὸν ὀρχοῦμαι танцувам според мелодията на флейтата (под звуците на флейтата), πρὸς (τὴν) δύναμιν според възможностите си, (4) πρὸς βίαν насила, πρὸς ἡδονήν с удоволствие, πρὸς καιρόν в удобен момент, πρὸς ἀνάγκην от нужда.

Ὑπό, основно значение *отдолу от, под.*

I. С *gen.* **1.** За място: *изпод, из, от* (‘откъде’), *под* (‘къде?’): ὑπὸ τῆς γῆς ἦλθεν εἰς φῶς излезе изпод (от) земята на дневна светлина (=на земята), τοὺς ἵππους ἔλυσα ὑπὸ ζυγοῦ изпрегнах конете от ярема, ὑπὸ γῆς εἰμι под земята съм.

2. Преносно: (1) при *passīvum* и пасивни изрази за означаване на логическия подлог, (2) *поради,* (3) *под* (придружаващи обстоятелства): (1) τιμῶμαι ὑπὸ τῶν πολιτῶν бивам почитан от гражданите, ἀποθνήσκω ὑπὸ τῶν πολεμίων бивам убит от неприятелите, εὖ или κακῶς πάσχω ὑπὸ τῶν φίλων бивам облагодетелствуван или онеправдан от приятелите си, (2) οὐκ ἐδύναντο καθεύδειν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου πατρίδων (Хеп.) не можеха да спят от скръб и мъка за родината си, ὑφ’ ἡδονῆς от удоволствие, ὑπὸ δέους от страх, ὑπὸ σπουδῆς бързо, (3) ὑπ’ αὐλοῦ ᾄδω пея под съпровод на флейта, μάχονται ὑπὸ μαστίγων сражават се под ударите на камшици.

II. С *dat.* **1.** За място: *под* (‘где?’): ἦν βασίλεια ἐν Κελαιναῖς ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει имаше дворец в Килена под (в подножието на) акропола, ἔχω μάχαιραν ὑπὸ τῷ ἱματίῳ имам меч под дрехата си.

2. Преносно: *под, под властта на, под ръководството*; *чрез*: ὑπὸ βασιλεῖ εἰμι под властта на царя съм, ὑπ’ ἐμαυτῷ ἔχω имам под своя власт, ὑπ’ Ἀριστοτέλει под ръководството на Аристотел, ὑφ’ ἑρμηνεῖ λέγω говоря чрез преводчик.

III. С *acc.* **1.** За място: *под, в подножието на, при* (‘накъде?’ ‘где?’): ὑπὸ τὸ τεῖχος ἀνεχώρησα оттеглих се под (при) стената, τὸ στράτευμα ἄγω ὑπὸ τὸ ὄρος водя войската в подножието на планината, ὑπὸ γῆν εἰμι под земята съм, ὑπὸ δικαστήριον ἄγω τινά изкарвам нкг. на съд, ὑπὸ τὴν ἄρκτον на север, ὑπὸ θύραν зад вратата.

2. За време: *около, към*: ὑπὸ νύκτα надвечер, ὑπὸ τὴν ἕω призори, ὑπὸ τὴν εἰρήνην през време на мира, ὑπὸ τὸν σεισμόν по време на земетресението.

3. П р е н о с н о: *под, под властта на, под закрилата на* = ὑπό с *dat.*: ὑπό τινά εἶμι под властта съм на нкг., ὑπὸ βασιλέα ἐγένετο попадна под властта на царя, ὑπ' ἐμαυτὸν ποιοῦμαι подчинявам си.

Таблица за предлозите

(Отбелязани са само основните значения)

		с генитив	с датив	с акузатив
с един падеж	ἀντί ἀπό ἐκ (ἐξ) πρό	вместо; заради от; поради из, от пред; заради		
	ἐν σύν		в (стоене) с	
	ἀνά εἰς ὡς			нагоре по в (посока) при (само при лица)
с два падежа	διά	през, чрез		(поетич. през), поради
	κατά	надолу от, надолу по; срещу		надолу по; за; според
	ὑπέρ	над; заради		отвъд
с три падежа	ἀμφί	около	(само поетич.) около, заради	около
	ἐπί	на, при	на, при; заради	на, към, срещу
	μετά	с	сред (само поетич.)	след
	παρά	от, откъм	при	при; против
	περί	около (поетич.), заради; над	около, заради	около, спрямо
	πρός	от, откъм	при	при, към, срещу
	ὑπό	из, изпод, от; под	под	под

ГЛАГОЛ

ЗАЛОЗИ

Общи бележки

§ 309. Гръцкият глагол притежава три залога: активен, медиален и пасивен. Термините за залозите са създадени от гръцките граматици: διάθεσις—ἐνέργεια, μεσότης, πάθος, откъдето са заети в латински: *genus verbi—actīvum, medium, passīvum.* Нашите названия са превод от латински чрез руски — действителен, среден и страдателен залог. От индоевропейския праезик са наследени първите два, а пасивният залог се е развил на гръцка почва от индоевропейски наченки.

При активния залог подлогът извършва действието: φέρω 'нося', τρέχω 'тичам', εὕδω 'спя'.

При пасивния залог подлогът търпи действието: φέρομαι бивам носен.

При медиалния залог действието се отнася изцяло или предимно към подлога. Така λούω означава 'мия', а λούομαι 'мия се' или 'мия нещо от или за себе си': λούομαι τὰς χεῖρας 'мия си ръцете'. Следователно при медиалния залог се е наблягало на субективния елемент и вероятно на това се дължи съществуването на глаголи с еднакви значения, но с различни залози; θαυμάζω и ἄγαμαι 'учудвам се', πηδάω и ἅλλομαι 'скачам'. Разбира се, тънкостите в значението са за нас често неуловими.

Забележка. Още в индоевропейския праезик е имало т. нар. *verba deponentia*, които се явяват само в *medium*. Това са глаголи, чието съдържание се е отнасяло изцяло или предимно към субекта: ἕπομαι 'следвам', ἧμαι 'седя', κεῖμαι 'лежа' и пр.
Наред с тези *deponentia* или *media tantum* има и *actīva tantum*: ἕρπω 'пълзя, вървя', εἶμι 'ще ида', κλύω 'чувам', (ἐ)θέλω 'желая'. Такива глаголи са малко.

Транзитивни и интранзитивни глаголи

§ 310. 1. Едни глаголи могат да стоят самостоятелно, понеже не се нуждаят от допълнителни обяснения, напр. ἀποθνῄσκω 'умирам', а други не могат, понеже съдържанието им трябва да се доообясни, напр. φέρω 'нося' — трябва да се каже какво нося: φέρω οἶνον 'нося вино'. В случая имаме акузативно допълнение. Глаголното съдържание обаче може да се конкретизира и по друг начин: чрез един генитив, κατηγορῶ τινος 'обвинявам някого', чрез датив, χρῶμαί τινι 'служа си с нещо', с причастие, διατελῶ γράφων 'продължавам да пиша' и пр. Въпреки това обаче прието е само тези глаголи, които се свързват с акузативно допълнение, да се наричат транзитивни (преходни), а всички останали, чието съдържание се обяснява по друг начин или изобщо не се обяснява, да се смятат за интранзитивни (непреходни).

2. Границата между транзитивните и интранзитивните глаголи лесно може да се премине. Така при някои транзитивни глаголи обектът понякога може да липсва поради това, че той е по-общо

изразен в самото съдържание на глагола. В този случай говорещият изобщо не мисли някакъв определен обект. Тази употреба се нарича абсолутна. Напр. ἀλλ᾽ ἄγετ᾽ ἐσθίετε (Hom.) 'но хайде яжте'. Тук може да се прибави акузативен обект, напр. κρέα ἤσθιον (Hom.) 'ядяха месо'. Обратно, глаголи, които по своята същност са интранзитивни, могат да получат един акузатив на съдържанието (§ 254, 2).

3. Обаче и истински транзитивни глаголи могат да станат интранзитивни, и истински интранзитивни — да получат транзитивна употреба.

Транзитивните глаголи се превръщат в интранзитивни чрез елипса (изпускане) на обекта, ако последният се подразбира и не е необходимо да се изрази. Напр. ἐλαύνω букв. гоня: карам (т. е. ἅρμα кола), яздя (т. е. ἵππον кон), плавам (т. е. ναῦν с кораб), маршируам (т. е. στράτευμα водя войска).

ἄγω *tr.* водя, *intr.* потеглям, маршируам (т. е. τὸν στρατόν, гоня войската)
αἴρω *tr.* вдигам, *intr.* потеглям (т. е. τὰ σκεύη вдигам багажа, τὰς ἀγκύρας котвите)
ἐλαύνω *tr.* гоня, *intr.* карам, яздя, плавам, маршируам (вж. по-горе)
ἐμ-βάλλω, εἰσ-βάλλω *tr.* хвърлям в, върху, *intr.* нападам (т. е. τὸ στράτευμα хвърлям войската върху)
ἐξίημι *tr.* изпращам, *intr.* вливам се (т. е. τὸ ὕδωρ изпращам водата си)
καταλύω *tr.* развързвам, *intr.* спирам се (разпрягам, т. е. τὰ ὑποζύγια развързвам впрегатния добитък)
τελευτάω *tr.* свършвам, *intr.* умирам (т. е. τόν βίον свършвам живота си).

При други глаголи липсва възвратното местоимение, напр. κλίνω *tr.* накланям, *intr.* накланям се: ἡμέρα κλίνει (т. е. ἑαυτήν) денят клони, към края си е.

Трябва да се отбележат още:

ἔχω *tr.* имам, πράττω *tr.* върша } *intr.* с наречие (εὖ, καλῶς и др.) чувствувам се, съм (добре и пр.)
διαφέρω *tr.* разнасям, *intr.* различавам се.

Интранзитивните глаголи се превръщат в транзитивни с промяна на значението им чрез представка или под влияние на сродни по значение преходни глаголи, напр. ἀποδιδράσκω τινά 'избягвам от някого' става транзитивен поради предлога ἀπό 'от' и според ἀποφεύγω τινά 'бягам от някого'.

ἅλλομαι скачам, ὑπεράλλομαι прескачам.
ποτάομαι, πέτομαι хвърча, ἀμφιποτάομαι летя около нещо.

Прости глаголи: μένω *intr.* оставам, стоя, *tr.* очаквам — според προσδέχομαι очаквам. У Омир γουνάζομαι *intr.* обхващам колените умолявайки, *tr.* умолявам коленопреклонно — според λίσσομαι умолявам.

Активен залог

§ 311. Някои активни глаголи служат като пасивна форма на други глаголи; логическият субект се изразява при тях, както при пасива — с ὑπό и *gen.* (§ 308).

ἀποκτείνω убивам	ἀποθνήσκω бивам убит
εἷλον, ἔλαβον взех	ἑάλων бивам взет, пленен
ἐκβάλλω изгонвам	ἐκπίπτω, φεύγω бивам изгонен, пратен в изгнание
εὖ или κακῶς ποιέω правя благодеяние или зло на някого	εὖ или κακῶς πάσχω получавам благодеяние или злина
εὖ или κακῶς λέγω говоря добре или зле за някого	εὖ или κακῶς ἀκούω бивам хвален или укоряван.

Медиален залог

§ 312. Според начина, как глаголното действие се отнася към подлога, има няколко вида *medium*, които не винаги са строго разграничени помежду си.

1. Директен (директно-рефлексивен) medium. При него подлогът се явява същевременно и като обект на действието.

λούομαι мия се, γυμνάζομαι упражнявам се, ἐνδύομαι обличам се, στεφανοῦμαι увенчавам се, τρέπομαι обръщам се.

Някои директни *media* получават интранзитивно значение: ἵστημι поставям, ἵσταμαι *поставям се> заставам, παύω прекратявам, παύομαι *прекратявам се> преставам, φαίνω показвам, φαίνομαι показвам се> явявам се.

2. Индиректен (индиректно-рефлексивен) medium При него подлогът влияе върху себе си или пък действието излиза от подлога и става в негова полза.

λούω мия, λούομαι τὰς χεῖρας мия си ръцете, παρασκευάζω приготвям, παρασκευάζομαι πλοῖα приготвям си кораби, αἱρέω вземам, αἱροῦμαι вземам за себе си, т. е. избирам, ἀμύνω отблъсвам, ἀμύνομαι отблъсвам за своя полза, т. е. защищавам се, μεταπέμπω пращам след някого, μεταπέμπομαι пращам да доведат, т. е. повиквам, ἀποδίδωμι давам обратно, отдавам, ἀποδίδομαι отдавам в мой интерес, т. е. продавам.

Значението на индиректния *medium* може да се почувствува особено добре от следния пример: ὁ νομοθέτης νόμους τίθησιν законодателят създава закони (за други, за народа — *activum*) и ὁ δῆμος νόμους τίθεται народът си създава закони (за себе си — *medium*).

3. Реципрочен medium. При него глаголното действие въздействува върху повече субекти или лица и с това се получава значението на взаимност, особено при сложни глаголи със σύν, διά, ἀντί и глаголи със значение 'състезавам се' и под.

διαλέγονται разговарят се, също така διαλέγομαί τινι разговарям се с някого, συναλλάττομαι, συντίθεμαι помирявам се, διανεμόμεθα разделяме помежду си, ἀντιδεξιούμεθα даваме си взаимно право, ἐρίζομαι, ἀγωνίζομαι, μάχομαι състезавам се, боря се.

4. Динамичен medium. В противовес на активния залог той изразява интензивното участие на субекта в действието.

πολιτεύω гражданин съм, *πολιτεύομαι* вземам дейно участие в държавните работи, участвувам в управлението на държавата, постъпвам, действувам като гражданин, *σκοπέω* гледам, *σκοποῦμαι* наблюдавам внимателно, *διασπάω* разкъсвам, *διασπῶμαι* насила разкъсвам, *πόλεμον ποιέω* започвам война, *πόλεμον ποιοῦμαι* водя война.

Забележки. 1. При медиалните глаголи може да се яви понякога активен аорист и често активен перфект: *δέρκομαι* гледам, *aor.* *ἔδρακον*, *perf.* *δέδορκα*, *γίγνομαι* ставам, *perf.* *γέγονα*, *μαίνομαι* лудувам, *perf.* *μέμηνα* луд съм, *ἵσταμαι* заставам, *ἕστηκα* стоя

2. Срещу личната конструкция в гръцки при медиума *φαίνομαι* 'изглеждам, показвам се' на български се употребява безлична конструкция; *φαίνομαι* с *inf.* означава 'изглежда, че . . .', а с *part.* 'явно е, ясно е че . . .': ὁ δοῦλος φαίνεται ψεύδεσθαι изглежда, че робът лъже (вж. *nom. c inf.*), φαίνεται ὕστερον ἀποθανών явно е, че е умрял по-късно. Срв. същото при *λέγομαι* 'казвам' (в пасив), § 313 забел.

Пасивен залог

§ 313. 1. При пасив логическият подлог (т. е. лицето или предметът, които са носители на действието) е изразен обикновено с *ὑπό* с *gen.*, а по-рядко с *ἀπό*, *ἐκ*, *παρά* и *πρός* с *gen.* (§ 308); при отглаголните прилагателни и при *perf. passīvi* (при другите пасивни форми порядко) се предпочита *dat. auctōris* (§ 278).

2. Безличният пасив е присъщ и на гръцки, но се употребява рядко: *λέγεται* казва се, *δέδοκται* решено е, *παρεσκεύασται* приготовлението (въоръжаването) е извършено.

3. Редица интранзитивни глаголи, които се конструират в актив с генитив и датив, образуват личен пасив:

ἄρχω τινός управлявам	*ἄρχομαι* бивам управляван
καταγελάω τινός присмивам се	*καταγελοῦμαι* присмиват ми се, предмет съм на присмех
ἀμελέω τινός пренебрегвам	*ἀμελοῦμαι* пренебрегван съм
καταφρονέω τινός презирам	*καταφρονοῦμαι* презиран съм
πιστεύω τινί вярвам	*πιστεύομαι* вярва ми се, вярват ми
φθονέω τινί завиждам	*φθονοῦμαι* завижда ми се, завиждат ми
ἐπιβουλεύω τινί правя заговор	*ἐπιβουλεύομαι* прави се заговор, заговорничи се срещу мене
ἐπιτάττω τί τινι заповядвам	*ἐπιτάττομαί τι* заповядва ми се, заповядват ми.

Забележка. Срещу личната конструкция в гръцки при транзитивния глагол *λέγω* 'казвам' в пасив на български стои безлична конструкция 'казва се, че . . .': Ἐπύαξα ἐλέγετο Κύρῳ δοῦναι χρήματα πολλά (Хеп.). Казваше се, че Епиакса дала на Кир много средства (вж. *nom. c. inf.*). Обаче безлично: Ἐλέγετο Συέννεσιν εἶναι ἐπὶ τῶν ἄκρων (Хеп.). Казваше се, че Сиенесис се намирал на височините (вж. *acc. c. inf.*). Срв. същото при медиума *φαίνομαι* 'изглеждам' § 312, 4, заб. 2.

4. За активните глаголи, които служат за пасив на други глаголи, вж. § 311.

ВРЕМЕНА

§ 314. Учението за времената е било разработвано от гръцките граматици, откъдето е заето и приложено към латинската граматика от римските граматици. Така Дионисий Тракийски различава: χρόνοι *(tempora)* — ἐνεστώς *(instans, praesens)*, παρεληλυθώς *(praeteritum)*, μέλλων *(futūrum)*, χρόνος παρεληλυθώς се подразделя на παρατατικώς (към παρατείνω 'простирам се', παράτασις 'траене', *imperfectum)*, παρακείμενος *(perfectum)*, ὑπερσυντελικός *(plusquamperfectum)* и ἀόριστος (липсва в латински)

Време и глаголен вид

§ 315. 1. Първоначално „временната" система не е служела да изрази време, т. е. дали едно действие става сега, е станало в миналото или ще стане в бъдеще („абсолутна" временна степен) или пък че едно действие е станало преди друго, става едновременно с него или ще стане след друго („релативна" временна степен, срв. в латински *consecutio temporum)*. Тъй наречените времена са изразявали преди всичко начина, по който се е вършело едно действие според схващането на говорещия, т. е. те са изразявали глаголен вид. Това се вижда, ако сравним напр. *imperat. praes* δίδου 'давай' и *imperat. aor.* δός 'дай' и съответните конюнктиви, оптативи, инфинитиви и партиципи, διδῶμεν 'нека даваме', δῶμεν 'нека дадем' и пр., където споменатите форми не се различават по отношение на времето, но по отношение на вида — многократност и еднократност. Понякога едни и същи глаголни форми от даден глагол могат да имат различен глаголен вид според отношението на говорещия към действието.

2. В общи черти глаголните видове са следните:

а. Имперфективен (инфективен, несвършен) или дуративен (траен, продължителен) вид, при който действието се представя като незавършено или изобщо като извършващо се без оглед на неговото начало или край: φέρω 'нося', τρέχω 'тичам', φεύγω 'бягам', χαίρω 'радвам се', πλέω 'плавам' и пр., ἔφερον 'носех' и пр. Имперфективният вид се явява главно в презентната основа (презенс и имперфект), обаче не всички презентни форми са имперфективни, напр. ὄρνυμι 'раздвижвам', ἄγνυμι 'счупвам' (точка б, β и γ).

б. Перфективен (конфективен, свършен) вид, при който действието се представя като завършено. Тук могат да се изтъкнат три момента, които обикновено се уясняват от смисъла на текста. Перфективният вид се явява в аористната основа и в редица глаголни корени.

α. Пунктуален или мигновен вид, при който действието се представя просто като завършено, без да се изтъква неговата продължителност, начало или край; то като че ли се явява събрано в една точка (punctum) или извършено в един миг (момент): ἐβασίλευσε τριάκοντα ἔτη 'той царува, т. е. бе цар, 30 години', (μῆνις) ἣ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε (Hom.) 'гневът, който създаде на ахейците мъки'. Мигновен вид имат напр. глаголите на -άνω: μανθάνω 'научавам' и пр.

β. Ингресивен вид, при който се изтъква началната точка на завършеното действие: ἐβασίλευσε 'той се възцари, т. е. стана цар', ἐδάκρυσε 'заплака, т. е. избухна в сълзи, сложи начало на действието

плачене’. Ингресивно значение могат да имат и самите глаголни корени: ὄρνυμι ʽраздвижвамʼ: ὦρσα ʽраздвижих, сложих начало на действието движене’. Особено аористът при глаголи, които изразяват афект (1) или пък състояние (2):

(1)	γελάω смея се	ἐγέλασα досмеша ме, засмях се
	κλαίω плача	ἔκλαυσα доплака ми се
	χαίρω радвам се	ἐχάρην зарадвах се
(2)	νοσέω болен съм	ἐνόσησα разболях се
	ἔραμαι обичам	ἠράσθην обикнах
	θαρρέω смел съм	ἐθάρρησα окуражих се
	φοβέομαι страхувам се	ἐφοβήθην уплаших се
	σιγάω мълча	ἐσίγησα млъкнах
	πολεμέω воювам	ἐπολέμησα започнах война
	ἔχω имам	ἔσχον получих (т. е. започнах да имам).

Тези глаголи могат да имат и пунктуален вид: ʽсмях се, плаках’ радвах се, боледувах, обичах, бях смел, страхувах се, мълчах, водих война, имах’ и пр., понякога и ефективен вид: ʽизсмях се’ и пр.

γ. Ефективен вид, при който се изтъква крайната точка на едно завършено действие: ἐβασίλευσε ʽтой царува, т. е. бе цар и престана да царува’, χαμαὶ ἔπεσε ʽпадна на земята’, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα ʽдойдох, видях, победих’, εἶπον ʽказах’, ἤγαγον ʽдоведох’, ἔφυγον ʼизбягах’, ἔβαλον ʽхвърлих’ и пр. Същите глаголи могат да имат и ингресивен вид: ἔφυγον ʽпобягнах (започнах да бягам)’, ἔβαλον ʽзахвърлих’ и пр. Ефективен вид могат да имат и самите глаголни корени: ἄγνυμι ʽсчупвам’, ἔαξα ʽсчупих’.

Забележка. Често презентната форма на перфективните глаголи има футурно значение (вж. § 316, 4).

в. Итеративен (повторителен) вид, при който действието се представя като състоящо се от отделни повтарящи се мигове: φορέω ʽнося насам-натам’ (срещу φέρω ʽнося’), ποτέομαι ʽподхвръквам от място на място, хвърча насам натам’ (срещу πέτομαι ʽхвърча’). Итеративен вид имат напр. редуплицираните глаголи: παμφαίνω (<*φαν-φαν-jω) ʽблестя’.

г. Перфектен (стативен, за състояние) вид, който е присъщ на перфектната основа (на перфекта и плусквамперфекта) и изразява състоянието, в което се намира подлогът след извършване на действието: τέθνηκε ʽмъртъв е’ (ἀποθνῄσκει ʽумира’), κέκτημαι ʽпридобил съм, т. е. вече притежавам’ (κτάομαι ʽпридобивам’), ἕστηκα ʽзастанал съм, т. е. стоя’ (ἵσταμαι ʽзаставам’). Развитие на този вид представлява т. нар. *perfectum intensīvum* с презентно значение: βέβρυχε ʽревнал, разревал се е = реве’, κέκραγε ʽвикнал е, развикал се е = вика’, ὄδωδε ʽразмирисал се е = мирише’.

д. Футурните форми нямат глаголен вид. Според обстоятелствата те се превеждат било с имперфективен, било с перфективен вид: ποιήσω ʽще правя’ и ʽще направя’, ὄψομαι ʽще гледам’ и ʽще видя’. В някои случаи футурните форми имат само един глаголен вид напр. μενῶ ʽще остана’ е само перфективно.

Темпорална употреба на индикатива

Презенс

§ 316. Презенс представя глаголното действие в настоящето, като под настояще се разбира не строго определен момент, а по-голям или по-малък откъс от време от гледна точка на говорещия. Наред с тази употреба презенсът в индикатив има още следните употреби.

1. Б е з в р е м е н е н (г е н е р а л е н) п р е з е н с *(praesens generāle)*, който се среща предимно в сентенции и поговорки.

Ἡ χεὶρ τὴν χεῖρα ν ί ζ ε ι (Epicharm.). Ръка ръка мие. Δῶρα θεοὺς π ε ί θ ε ι, δῶρ' αἰδοίους βασιλῆας (Hes.), Даровете склонят боговете, даровете склонят уважаваните царе.

2. И с т о р и ч е с к и п р е з е н с *(praesens historicum)*, при който могат да се различат два момента:

а. Д р а м а т и ч е н п р е з е н с *(praesens dramaticum)*, при който говорещият така живо представя миналите събития, че слушателят да ги почувствува като че ли стават сега, като в някоя драма. Този презенс винаги се придружава от минало време или от някакво друго определение (напр. наречие), които уточняват действието по време.

Ὁ δὲ ἀκούσας ἀ ν ί σ τ η σ ί τε αὐτὸν καὶ ὕστερον οὐ πολλῷ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις ἐλθοῦσι οὐκ ἐ κ δ ί δ ω σ ι καὶ ἀ π ο σ τ έ λ λ ε ι εἰς Πύδναν (Thuc.). Когато чу това, (Адмет) го вдига (Темистокъл) и не го предава на лакедемонците и атиняните, които дошли немного след това, но го изпраща в Пидна.

б. А н а л и с т и ч е н п р е з е н с *(praesens analisticum* или *tabulāre)*. Той регистрира сухо фактите (изразявайки само глаголното понятие) в хроникарно написани известия, в надписи, приписки, бележки и пр. Той е близък до безвременния презенс. На български се превежда било със сегашно, било с минало време.

Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γ ί γ ν ο ν τ α ι παῖδες δύο (Xen.). На Дарий и Парисатида се раждат (се родили) две деца. Μετὰ δὲ χρόνῳ ὕστερον Ἀριαπείθης μὲν τ ε λ ε υ τ ᾷ δόλῳ (Hdt.). Малко по-късно загива (загинал) Ариапейт поради коварство.

3. П е р ф е к т е н п р е з е н с *(praesens pro perfecto)* стои при минали глаголни действия, които говорещият или слушателят смята, че траят и се повтарят и в настоящето; понякога просто се дава резултатът от миналото действие (затова се нарича още *praesens resultatīvum)*. Този презенс се среща предимно при глаголи, които означават 'чувам', 'научавам', 'движа се' и др.

κλύω, ἀκούω	чувам и чул съм, зная (от чуване)
πυνθάνομαι, αἰσθάνομαι, μανθάνω	научавам и научил съм
γιγνώσκω	узнавам и узнал съм, зная
λέγω	казвам и казах
ἥκω	дошел съм и идвам
οἴχομαι	заминавам и заминал съм
νικῶ	побеждавам и победител съм
ἡττῶμαι	нанася ми се поражение и победен съм
φεύγω	бягам и изгонен, изгнаник съм.

ἧμαι 'седя' и κεῖμαι 'лежа' в гръцки са били чувствувани като перфекти, затова и κεῖμαι служи като пасивен перфект на τίθημι.

γεννῶ, φύω, τίκτω съм баща или майка, родител съм.

Τί δέ; Θεμιστοκλέα οὐκ ἀκούεις ἄνδρα ἀγαθὸν γεγονότα καὶ Περικλέα τουτονὶ τὸν νεωστὶ τετελευτηκότα, οὗ καὶ σὺ ἀκήκοας; (Plato) Е, какво? Не чуваш ли = не знаеш ли, че Темистокъл се е показал като добър мъж, както и наскоро починалият Перикъл, чиито речи и ти си слушал? Ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι (Thuc.). Както съм научил. Ἥκουσιν καί εἰσιν ἐνθάδε (Andoc.). Те са дошли и са тук. Ἀπαγγέλλετε Ἀριαίῳ, ὅτι ἡμεῖς νικῶμεν βασιλέα (Xen.). Съобщете на Ариай, че ние побеждаваме = победихме царя = сме победители на царя.

4. Футурен презенс *(praesens pro futūro)*. **а.** Често презентната форма на перфективните глаголи има футурно значение: εἶμι 'ще ида', νέομαι 'ще се завърна', δήω 'ще намеря'.

Νῦν δ' εἶμι Φθίηνδε (Hom.). Сега ще отида във Фтия. Ἵνα σαφέστερον δηλωθῇ πᾶσα ἡ Περσῶν πολιτεία, μικρὸν ἐπάνειμι (Xen.). За да стане по-ясен персийският държавен строй, повтарям = ще повторя накратко.

Забележка: ἔδομαι 'ще ям', πίομαι 'ще пия' са конюнктиви с кратка гласна, а не презентни форми.

б. Презенсът и на имперфективните глаголи може да получи футурно значение, което става ясно във връзка с друго футурно действие (футур, императив) в изречението.

Καὶ εἰ αὕτη ἡ πόλις ληφθήσεται, ἔχεται καὶ ἡ πᾶσα Σικελία (Thuc.). Ако бъде превзет този град (Сиракуза), владее се (= ще се владее) и цяла Сицилия. Ἢν σὺ γνώμῃ τῇ ἐμῇ προσθῇ, ἔστι τοι πατρὶς ἐλευθέρη, ἢν δὲ τῶν ἀποσπευδόντων τὴν συμβολὴν ἕλῃ, ὑπάρξει (fut.) τοι τὰ ἐναντία (Hdt.). Ако възприемеш моето мнение, твоето отечество е (= ще бъде) свободно, а ако предпочетеш да се свържеш с тези, които те разубеждават, ще стане противното.

в. Praesens propheticum се употребява в предсказания: предсказателят вижда бъдещето, като че ли се реализира пред очите му.

Εἶπε τεράζων· χρόνῳ μὲν ἀγρεῖ Πριάμου πόλιν ἅδε κέλευθος (Aesch.). Тълкувайки поличбата, той каза: след известно време този поход превзема (= ще превземе) Приамовия град.

5. Praesens de conātu изразява опит, намерение, желание за извършване на глаголното действие без оглед на действителното му извършване.

δίδωμι давам и съгласен съм да дам
πείθω убеждавам и опитвам се да убедя
βιάζομαι насилвам и опитвам се да насилвам
ὠνοῦμαι купувам и искам да купя, пазаря се.

Προειπόντων τῶν Λακεδαιμονίων, ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦσιν (Thuc.). Лакедемонците обявиха, че искат да освободят Гърция. Ἐπεὶ δέ ἡμῖν φίλοι ἐγένεσθε, νῦν δὴ ἐξελαύνετε ἡμᾶς ἐκ τῆσδε τῆς χώρας (Xen.). След като ни станахте приятели, сега гледате да ни изгоните от тази страна.

Имперфект

§ 317. 1. Имперфектът поставя глаголното действие на презентната основа в миналото и поради това е почти винаги имперфективен, т. е. той представя, че глаголното съдържание трае или се намира в ход в миналото, без обаче да има пред вид неговата крайна точка: καὶ πρῶτον μὲν ἐδάκρυε πολὺν χρόνον ἑστῶς (Xen.) 'и най-напред той, застанал, плачеше дълго време'.

Имперфектът, както аористът, служи за разказване, при което двете времена могат да се употребяват едно до друго според стила на автора (говорещия). В известни случаи дори там, където бихме очаквали аорист, в гръцки се употребява имперфект, който ние превеждаме като аорист, напр. при verba dicendi: λέγω, κελεύω, ἐρωτάω, πείθω и др.

Πάντων οὖν τούτων ἐγκλήματα ἔχοντες οἱ Κορίνθιοι ἔπεμπον ἐς τὴν Ἐπίδαμνον ἄσμενοι τὴν ὠφελίαν (Thuc.). Имайки за всичко това оплаквания, коринтийците на драго сърце изпратиха помощта в Епидамн. Θωμάσας δὲ ὁ Καμβύσης τὰ ποιεύμενα πέμψας ἄγγελον εἰρώτα αὐτὸν λέγων τάδε (Hdt.). Камбис, като се учудил от това, което ставало, изпратил вестител и го попитал следното.

Ἔφην (поради перфективното значение на корена φᾱ-, φη-) има също така аористно значение 'казах': αὐτὸς ἔφᾱ (=ἔφη) 'той (Питагор) каза' (израз на питагорейците).

2. Имперфектът се употребява за минали действия, които са станали навик, обичай или се повтарят често.

Σωκράτης γ' ὥσπερ ἐγίγνωσκεν, οὕτως ἔλεγε (Xen.). Сократ така обичаше да говори, както схващаше. Δῶρα οἱ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐδίδου καὶ τὴν Βαβυλῶνα οἱ ἔδωκε ἀτελέα νέμεσθαι μέχρι τῆς ἐκείνου ζόης (Hdt.). (Дарий) му (на Зопир) даваше всяка година дарове и му даде (тук аорист, еднократно) да притежава до края на живота си Вавилон, освободен от данъци.

3. Имперфектът може да се употреби вместо презенс, когато се описва положение, което още продължава във времето на говорещия, но е съобщено във връзка с минали събития.

Ἐκεῖθεν ἔπλευσεν εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς ἀντίον τῆς Λαμψάκου· διεῖχε δὲ ὁ Ἑλλήσποντος ταύτῃ σταδίους ὡς πεντεκαίδεκα (Xen.). Оттук те отплуваха към Егоспотами срещу Лампсак; тук Хелеспонтът беше (вместо 'е') широк около 15 стадия.

4. Имперфектът на глаголите с перфектно значение *(praesens pro perfecto* § 316, 3) има значение на плусквамперфект.

ἔφευγον бях изгнаник, живеех в изгнание, ἐνίκων бях победител и пр., обаче ἧκον дойдох и бях дошел, бях там, ᾠχόμην заминах и бях заминал.

5. Imperfectum de conatu изразява, както *praesens de conatu*, (§ 316, 5) опит, намерение, желание в миналото за извършване на глаголното действие без оглед на действителното му извършване.

Ἕκαστος ἔπειθεν αὐτὸν ὑποστῆναι τὴν ἀρχήν (Xen.). Всеки се опитваше да го убеди да поеме командуването.

Аорист

§ 318. 1. Aoristus historicus изразява едно напълно завършено в миналото действие. Глаголният вид е пунктуален (315,2 б, α)

Καὶ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύσαντες ἐς Πλάταιαν σῖτόν τε ἐσήγαγον καὶ φρουροὺς ἐγκατέλιπον (Thuc.). След това атиняните се отправиха към Платея, внесоха храна и оставиха гарнизон.

За употребата на аорист и имперфект в разказ вж. § 317,1.

2. Ингресивен аорист е този, който изразява ингресивен глаголен вид, вж. § 315, 2 б, β.

3. Ефективен аорист е този, който изразява ефективен глаголен вид, вж. § 315, 2 б, γ.

4. Aoristus gnomicus отговаря на безвременния презенс (§ 316, 1) и се употребява в сентенции и поговорки. На български се превежда обикновено с презенс.

Ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω (Hom.). И глупецът разбира станалото. Ἡ γλῶττα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν. Езикът е довел (довежда) мнозина до гибел.

Близка до тази употреба е употребата на аориста в сравнения.

Ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη, ἄψ δ' ἀνεχώρησεν, ὣς αὖτις καθ' ὅμιλον ἔδυ Ἀλέξανδρος (Hom.). Както когато някой види змия, се отдръпне и се оттегли, тъй Александър потъна отново в тълпата.

Перфект, плусквамперфект и „трети" футур

§ 319. 1. Гръцкият перфект на постигнатата цел (изразяващ състоянието, в което се намира субектът след извършване на действието), както и интензивният перфект са по отношение на времето презенс. Между τέθνηκα 'мъртъв съм' и διψάω 'жаден съм' няма разлика по отнощение на времето. За тези перфекти вж. § 315, 2 г.

2. Футурен перфект (отговарящ на един футурен презенс, § 316, 4 а-б): говорещият си представя мислено, че целта е вече постигната (срв. т. 1).

Μαινόμενε, φρένας ἠλέ, διέφθορας (Hom.). Луда, забъркана главо, загинал си. Κἂν τοῦτο νικῶμεν, πάντ' ἡμῖν πεποίηται (Xen.). И ако победим тази (войскова) част, всичко сме свършили.

3. Вместо перфект може да се употреби описателен израз ἔχω с *part. aor.* или *perf.*

Ἀδελφὴν τὴν ἐμὴν γήμας ἔχεις; (Soph.) Ти взел ли си моята сестра за жена, женен ли си за моята сестра? Πολλὰ χρήματα ἔχομεν ἀνηρπακότες (Xen.). Награбили сме много средства.

4. Плусквамперфектът пренася действието на перфекта в миналото, т. е. по отношение на времето както перфектът е презенс, така той е равен на имперфект.

ἐτεθνήκει беше мъртъв, εἱστήκειν стоях. Ἐλάσας γὰρ τὸν στρατὸν ἐς τὴν Λυδίην αὐτὸς ἄγγελος Κροίσῳ ἐληλύθεε (Hdt.). Като потеглил срещу Лидия, самият той (Кир) бил дошел като вестител на Крез (т. е. преди Крез да получи вест за пристигането на Кир). Ἐδέδμητο δὲ τεῖχος (Hdt.).

Беше построена стена. Οὓς γὰρ παρὰ Κύρου ἔλαβε δαρεικούς, διεσεσώκει (Хеп.). Той беше запазил дарейките, които получил от Кир.

5. Третият футур *(futūrum III, futūrum exactum)* пренася действието на перфекта в бъдещето, следователно както перфектът и плусквамперфектът са равни на презенс и имперфект, така III футур е равен по отношение на времето на I футур.

ἑστήξει (ἑστήξεται) ще стои, τεθνήξει (τεθνήξεται) ще бъде мъртъв. Ἡ θύρα ἀνέῳκτο μὲν πρόσθεν, ἀνεῴξεται δὲ καὶ νῦν (Хеп.). По-преди вратата беше (=стоеше) отворена, ще бъде (=ще стои, ще продължива да стои) и сега отворена.

Футур

§ 320. За глаголния вид на футура вж. § 315, 2 д. Освен чисто футурната употреба имаме още следните:

1. Futūrum gnomicum в общоважещи истини и сентенции (срв. безвременния презенс, § 316, 1, гномичния аорист § 318, 4).

Οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει (Hdt.). Всеки човек който върши неправди, ще заплати (=заплаща за това).

2. Футурът се употребява също така модално, без да може отделните употреби да се разграничат винаги точно.

а. Futūrum voluntatīvum изразява желанието на субекта да извърши едно действие и се среща обикновено в 1 лице, а порядко във 2 и 3 лице.

Κεἰ τὸ μηδὲν ἐξερῶ, φράσω δ᾽ ὅμως (Soph.). Макар че няма да ви кажа нещо (особено), все пак искам да ви осведомя. Ναυτικὸν παρεσκεύαζον, ὅ τι πέμψουσιν ἐς τὴν Λέσβον (Thuc.). Приготвиха флота, която смятаха да пратят срещу Лесбос.

б. Императивен футур *(futūrum pro imperatīvo)* изразява заповед във 2 и 3 лице.

Ὡς οὖν ποιήσετε καὶ πείθεσθέ *(imperat.)* μοι (Plato). Така ще направите (трябва да направите=направете) и ме послушайте. Ἀλλ᾽ ἄγε δὴ καὶ δουρὸς ἀκωκῆς ἡμετέροιο γεύσεται (Hom.). Но хайде, той ще (=нека) опита острието на моето копие.

С футур и отрицание се изразява и забрана.

Οὐκ ἄξεθ᾽ ὡς τάχιστα; καὶ ἄφετε *(imperat.)* μόνην (Soph.). Няма ли да я видите веднага? (=водете я) и я оставете сама. Οὐ περιμενεῖς; (Plato) Няма ли да чакаш? (=чакай).

Императивният смисъл става особено ясен, ако се употреби μή вместо οὐ.

Οὐκ εἶ σύ τ᾽οἴκους καὶ μὴ τὸ μηδὲν ἄλγος εἰς μέγ᾽ οἴσετε (Soph.). Няма ли да влезеш (=влез) в къщи и да не създавате (=не създавайте) от малко нещо голямо огорчение.

3. Вместо волунтативен футур може да се употреби описателен израз: βούλομαι, (ἐ)θέλω и μέλλω с инфинитив (μέλλω често с футурен инфинитив). Употребата на презентен или аористен инфинитив изразява ясно глаголния вид.

Γράψαι δὲ βουλόμεθα (Хеп.). Желаем да напишем. Οὐκ ἐθέλουσιν αἱ γνῶμαι ὁμοῖαι εἶναι (Thuc.). Мненията (на победените) не искат

т. е. не могат да останат същите. Μέλλω ὑμᾶς διδάσκειν, ὅθεν μοι ἡ διαβολὴ γέγονεν (Plato). Искам да ви обясня откъде ме сполетя това обвинение. Καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Πρόξενον καὶ Κῦρον μέλλοντας ἤδη ὁρμᾶν (Xen.). Заварил в Сарди Проксен и Кир, които смятали, т. е. щели вече да потеглят на поход. Οἱ Ἕλληνες ἐσκήνησαν εἰς κώμας ὅθεν ἔμελλον ἐπὶ θάλατταν ἥξειν (Xen.). Гърците се настанили в селата, откъдето смятали, т. е. щели да слязат към морето.

Темпорална употреба на неиндикативните форми

Футур

§ 321. 1. Неиндикативните форми на футура изразяват време (за отсъствието на глаголен вид при футура вж. § 315, 2 д). Наред с това обаче те имат и волунтативен, и модален характер.

2. Футурният инфинитив изразява само време.

Νομίζουσιν ἱκανοὶ ἔσεσθαι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας (Xen.). Смятат, че ще бъдат способни да учат гражданите на полезното. Ἔλποντο δὲ τεῖχος Ἀχαιῶν ῥήξειν (Hom.). Те се надяваха, че ще разбият стената на ахейците.

На български обаче не винаги може да се преведе със съответна футурна форма: Ἀναβάλλομαί τοι ἐς τρίτην ἡμέρην ὑποκρινέεσθαι (Hdt.). Отлагам отговора си с три дни.

3. Футурният партицип за разлика от футурния инфинитив е както модален (по-често), така и темпорален.

Модална употреба има: (1) При волунтативния футур във финални изречения, вж. § 355, 4.—(2). При субстантивираното причастие в значение на 'който иска, трябва, може': Οἰκίαι πολλαὶ ἐκενώθησαν ἀπορίᾳ τοῦ θεραπεύσοντος (Thuc.). Много къщи се обезлюдиха (от чумата) поради липса на човек, който може да лекува (=на лекар).

Чисто темпорална употреба: Ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα (Hom.). Който знаеше настоящето, бъдещето и миналото (=ἅ ἔστι, ἅ ἔσται, ἅ ἦν). Οὐ γὰρ ἔτι δυνατὴ ἔσται ἡ ὑπόλοιπος Ἀθηναίων δύναμις τὸν ὕστερον ἐπενεχθησόμενον πόλεμον ἐνεγκεῖν (Thuc.). Понеже останалата атинска войска не ще може повече да издържи войната, която по-късно ще се води.

Презенс и аорист

§ 322. 1. След *verba dicendi* и *sentiendi* презентният инфинитив отговаря обикновено на *ind. praes.* (1) или *imperf.* (2), а аористният — на *ind. aor.* (3) в пряката реч, т. е. тези форми изразяват време, когато предават факт. Вместо инфинитив може да се употреби и причастие, като презентното причастие отговаря също така на *ind. praes.* (4) или *imperf.* (5), а аористното — на *ind. aor.* (6). Причастието в този случай застъпва едно приставно изречение: релативно, темпорално, концесивно, каузално и пр.

(1) Ἐλέγετο Συέννεσις εἶναι ἐπὶ τῶν ἄκρων (Xen.). Твърдеше се, че Сиенес се намира(л) по височините (директно: ἐστί).

(2) Οἱ στρατιῶται ἔφασαν στρατηγοὺς πάλαι τοῦτ' εἰδότας κρύπτειν (Xen.). Войниците казваха, че военачалниците криели това, макар и да са го знаели от по-рано (директно: ἔκρυπτον).

(3) Λέγεται Μίδας τὸν Σάτυρον θηρεῦσαι (Xen.). Твърди се, че Мидас уловил Сатира (директно: ἐθήρευσε).

(4) Вж. примера по-долу под точка (6).

(5) Ἐγὼ καὶ παρὼν ἐρῶ (Soph.). Аз, който бях там, ще кажа. Οἶδά σε λέγοντα ἀεί, ὡς οὐδὲ θέμις εἴη (Xen.). Зная, че винаги си твърдял, че не е позволено.

(6) Ἀνόσιός εἰμι μητέρα κτανών, ὅσιος τιμωρῶν πατρί (Eur.). Аз съм нечестив, понеже (=след като) убих майка си, но благочестив, понеже отмъщавам (=отмъщавайки) за баща си.

2. След *verba dicendi* и *sentiendi* време може да изрази и *optatīvus obliquus* (§ 333, 2), който в този случай отговаря на имперфект и аорист в пряка реч.

Διεγοῦντο, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐπὶ τοὺς πολεμίους πλέοιεν, τὴν δὲ ἀναίρεσιν τῶν ναυαγιῶν προστάξαιεν ἀνδράσιν ἱκανοῖς (Xen.). Разказваха, че те самите плавали срещу неприятелите, а вдигането на остатъците от разрушените кораби поверили на достатъчно хора (директно: ἔπλεον, προσέταξαν).

Релативна временна степен

§ 323. В гръцки няма специален начин за изразяване на релативната временна степен, т. е. че едно действие е станало преди друго, става едновременно или пък ще стане след друго, което нещо в латински се изразява чрез *consecutio temporum*. В гръцки това става ясно само от смисъла на текста и под влияние на глаголния вид. Често там, където се явява едновременност или преждевременност, се касае по-скоро за глаголен вид. Така напр. при следните два израза се смята, че се касае—при първия за преждевременност, а при втория за едновременност: ὡς ἄρα φωνήσας ἀπέβη 'като каза тъй, той си отиде', καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα 'заговаряйки (вземайки думата), той му каза крилати думи'. От гледна точка на гръцки обаче в първия случай се касае за ефективен глаголен вид (§ 315,2 б, γ), във втория— за ингресивен (§ 315,2 б, β), като и в двата случая липсва дуративността (§ 315, 2 а).

Презенсът и перфектът изразяват обикновено едновременност (често подчертана с ἅμα, ἐν ᾧ и под.) (1), а имперфектът, аористът и плусквамперфектът — преждевременност (2), но се среща и обратното (3, 4). Понятията едновременност и преждевременност не трябва да се схващат в абсолютен смисъл (§ 316). Най-после аористът, употребен във връзка с някакъв футур, изразява също преждевременност (бъдеще предварително) (5).

(1) Едновременност. *Praes.*: Τισσαφέρνης διαβάλλει τὸν Κῦρον πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὡς ἐπιβουλεύοι αὐτῷ (Xen.). Тисаферн наклеветил Кир пред брат му, че заговарял срещу него. *Perf.*: Καὶ ἠγγέλθη, ὅτι ἡττημένοι εἶεν Λακεδαιμόνιοι καὶ Πείσανδρος τεθναίη (Xen.). Съобщи се, че лакедемонците били победени и Пизандър загинал. *Part.*: Οἱ δὲ παραγενόμενοι ὕστερον ἐπαιώνιζον ἅμα πλέοντες (Thuc.). А те, като пристигнаха по-късно, пееха бойна песен, като същевременно плуваха.

(2) Преждевременност. *Impf.*: Συνελέχθησάν τε δὴ πολλῷ πλεῦνες νέες ἢ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐναυμάχεον (Hdt.). Събраха се много повече кораби, отколкото участвуваха в морското сражение при Артемизион. *Aor.*: Καὶ Κυλλήνην ἐνέπρησαν, ὅτι ναῦς καὶ χρήματα παρέσχον Κορινθίοις (Thuc.). Опожариха Килена, понеже доставила кораби и пари на коринтийците. *Plpf.*: Ἐπεὶ δὲ ὑπελέλειπτο ὁ βουκόλος μοῦνος μουνόθεν, τάδε οἱ εἴρετο ὁ Ἀστυάγης (Hdt.). А когато овчарят беше оставен съвсем сам, Астиаг го попита следното.

(3) Преждевременност при *part. praes.*: Πρότερον πολέμιον νομίζοντες πρόξενον ἐποιήσαντο (Thuc.). Атиняните, които по-рано го смятаха за неприятел, го направиха проксен.

(4) Едновременност при *impf.*: αἷς (т. е. ναυσὶν) ἐπολιόρκει Μίλητον, ὅτε Τισσαφέρνει φίλη ἦν (Xen.) Корабите, с които обсаждаше Милет, когато последният беше съюзник на Тисаферн. При *aor.*: Ὡς οἱ ἐμυθεόμην, ὅτε Ἴλιον εἰσανέβαινον Ἀργεῖοι, μετὰ δέ σφιν ἔβη Ὀδυσσεύς (Hom.). Както му казвах, когато аргейците потеглиха за Илион, а с тях тръгна и Одисей. При *part. aor.*: Εἶπε γελάσας. Засмивайки се, той каза, каза със смях. В следния пример *part. aor.* стои наред с *part. praes.* поради изискванията на глаголния вид: ὑμεῖς δ' ἴσως τάχ' ἂν ἀχθόμενοι, ὥσπερ οἱ νυστάζοντες ἐγειρόμενοι, κρούσαντες ἄν με πειθόμενοι Ἀνύτῳ ῥαδίως ἂν ἀποκτείναιτε (Plato). Вие бихте се разсърдили като дремещи хора, които биват събуждани, и доверявайки се на Анит, бихте ме ударили и лекомислено убили.

(5) Преждевременност във връзка с друг футур: Κοὐκ ἄπειμι πρὸς δόμους πάλιν, πρὶν ἄν σε γαίας τερμόνων ἔξω βάλω (Eur.). И аз няма да се върна в къщи, преди да те изгоня от пределите на страната. Κἄν τι φάγωσιν, ἀναστήσονται (Xen.). (Тези, които падали от глад), ако изядат нещо, отново ще се изправят. *Part.*: Ἤδη δ' ἐπὶ ταῦτα πορεύσομαι τοσοῦτον αὐτὸν ἐρωτήσας (Dem.). Аз ще пристъпя вече към тези неща, след като го попитам (Есхин) само толкова.

НАКЛОНЕНИЯ

Общи бележки

§ 324. 1. Гръцките граматици различават пет наклонения, ἐγκλίσεις *(modi)*: ὁριστική (срв. ὁριστός 'определен', ὁρίζω 'определям'; *indicatīvus*, 'изявително наклонение'), προστακτική (срв. προστάττω 'заповядвам'; *imperatīvus*, 'заповедно наклонение'), ὑποτακτική (срв. ὑποτάττω 'поставям под нещо, подчинявам'; *subiunctīvus* и *coniunctīvus*, 'подчинително наклонение'), εὐκτική (срв. εὔχομαι 'желая'; *optatīvus*, 'желателно наклонение') и ἀπαρέμφατος ('който не определя точно', срв. ἀ- 'не'+παρεμφαίνω 'показвам'; *infinitīvus*, 'неопределително „наклонение"'). Днес ние не смятаме за наклонения инфинитива и причастието, μετοχή (срв. μετέχω 'участвувам в нещо'; *participium)*, което и гърците не са смятали за наклонение.

2. Индикативът изразява обикновено нещо реално в противоположност на другите наклонения, които съдържат винаги субективен елемент: заповед или молба, очакване, съмнение, желание или

възможност. Обаче и индикативът в някои случаи може да бъде също така субективен, ако изразява нещо предполагаемо или мислимо.

Конюнктивът служи да изрази главно две неща: че осъществяването на едно действие субективно се очаква (проспективен конюнктив) или се желае (волунтативен конюнктив).

Оптативът има също така две главни функции: да изрази желание (волунтативен оптатив) или възможност (потенциален оптатив).

Както се вижда, строга граница между наклоненията няма. Затова в употребата си те често се допират едно до друго така, че могат да се заместват. Това особено важи за конюнктива и оптатива в зависими (приставни) изречения.

3. Императивът се употребява в главни изречения, а останалите наклонения — индикатив, конюнктив и оптатив — се употребяват както в главни, така и в приставни изречения.

4. Отрицанието οὐ (οὐκ, οὐχ) отрича обикновено факт, а μή—нещо, което се очаква или предизвиква опасение. При императива стои винаги μή, докато при другите наклонения (включително индикатива) οὐ или μή според начина на употребата им (вж. § 370).

5. Модалните форми стават по-ясни чрез свързването им с различни частици: εἴθε, εἰ γάρ, поетич. αἴθε, αἰ γάρ, αἰ γάρ 'дано' (§ 327), ἄγε, φέρε и др. 'хайде' (§ 329, 1—2), ἄν (κε, κεν). Частицата ἄν може да се постави при всички наклонения с изключение на императива, както и при инфинитива и причастието. Тя изразява модалност, т. е. че известно действие може или е щяло да се осъществи при условия, които лежат извън говорещия, и се превежда с 'бих' или 'щях' или остава непреведена.

Употреба на наклоненията в независими (главни) изречения

Индикатив

§ 325. Освен като наклонение на реалността индикативът служи да изрази още иреалност и потенциалност в следните случаи.

В изявителни изречения

Отрицание οὐ

§ 326. 1. *Ind. aoristi* с ὀλίγου и μικροῦ или ὀλίγου ἐδέησα и μικροῦ ἐδέησα с *inf. aoristi* отговарят на българските изрази за иреалност 'насмалко щях да, насмалко остана да'.

Ὀλίγου πληγὰς ἔλαβον, ὅτι ἐπελαθόμην (Plato). Насмалко остана да ме бият, дето забравих. Τὸ πῦρ τοὺς Πλαταιέας ἐλαχίστου ἐδέησε διαφθεῖραι (Thuc.). Съвсем малко остана огънят да унищожи Платея.

2. Гръцкият имперфект при изрази със значение 'мога, трябва, възможно е, вероятно е' и под. отговаря на българския имперфект с иреално значение.

Ἔδει, (ἐ)χρῆν, ἀνάγκη, ἀναγκαῖον ἦν трябваше, необходимо беше, δυνατὸν ἦν, ἐξῆν, παρῆν възможно беше, προσῆκεν, εἰκὸς ἦν подобаваше,

δίκαιον, ἄξιον, καλόν, ἄμεινον ἦν и пр. справедливо, достойно, хубаво, по-добре беше.

Ἔδει τοὺς λέγοντας ἅπαντας μήτε πρὸς ἔχθραν ποιεῖσθαι λόγον μηδένα μήτε πρὸς χάριν (Dem.). Не трябваше всички оратори да говорят било за омраза, било за угода.

3. *Ind. imperfecti* и *aoristi* с ἄν служат да се изрази иреалност, и то

ind. impf. с ἄν за настоящето (1),
ind. aor. с ἄν за миналото (2).

(1) Ἔλεγον ἄν бих казал (но не казвам!), dicerem, (2) εἶπον (ἔλεξα) ἄν щях да кажа, dixissem.

Ἀλλ' εἰκάσαι μέν, ἡδύς· οὐ γὰρ ἂν κάρα πολυστεφὴς ὧδ' εἷρπε παγκάρπου δάφνης (Soph.). Изглежда вестта е приятна, иначе (Креон) нямаше да пристига на главата с венец, отрупан с дафинов плод. Οὐκ ἀσφαλὲς ἔτι ἐδόκει εἶναι ἀνέντας (sc. τὴν ἀρχὴν) κινδυνεύειν· καὶ γὰρ ἂν αἱ ἀποστάσεις πρὸς ὑμᾶς ἐγίγνοντο (Thuc.). Не ни изглеждаше (на нас атиняните), че е вече сигурно, като изпуснем властта, да се излагаме на опасност. Иначе (нашите съюзници) щяха да се отмятат към вас (лакедемонците).

4. *Ind. imperfecti* или *aoristi* с ἄν изразяват освен иреалност, но и потенциалност в миналото. Дали се касае за иреалис, или за потенциалис, става ясно от контекста.

Ἔλεγεν или εἶπεν ἄν τις някой би казал (= ти би казал), diceres, εἶδες ἄν, εἶδέ τις ἄν ти би видял, някой би видял, vidēres, ἔγνω τις ἄν някой би разбрал (ти би разбрал), cerneres.

Θᾶττον ἢ ὥς τις ἂν ᾤετο, ἐξεκόμισαν τὰς ἁμάξας οἱ Πέρσαι (Xen.). Персите отведоха колите по-бързо, отколкото някой би помислил. Ἔδοξε δὲ ἀναβαλέσθαι εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν· τότε γὰρ ὀψὲ ἦν καὶ τὰς χεῖρας οὐκ ἂν καθεώρων (Xen.). Решиха да отложат въпроса за следващото заседание. Тогава беше късно (= тъмно) и не биха могли да си видят и ръцете.

За потенциалис за сегашно време вж. § 330, 2.

В изречения за желание

Отрицание μή

§ 327. Неизпълнимо (иреално) желание се изразява с εἴθε, εἰ γάρ (поетич. също αἴθε, αἲ γάρ, αἰ γάρ, ὡς) и

ind. impf. за настоящето (1),
ind. aor. за миналото (2),

или с ὤφελον, ὤφελες с *inf. praes.* или *aoristi* (3).

(1) Εἴθ' ἦσθα δυνατὸς δρᾶν, ὅσον πρόθυμος εἶ (Eur.). Дано да можеше и да го направиш, както изявяваш готовност! (2) Εἰ γάρ σε μήποτε εἶδον (Soph.). Дано никога да не бях те видял! (3) Ἀλλ' ὤφελε μὲν Κῦρος ζῆν (Xen.). Дано Кир да беше жив! Μήποτε ὤφελον ἀπολιπεῖν τὴν πατρίδα (Soph.). Дано никога да не бях напуснал отечеството си.

Конюнктив

Проспективен конюнктив

Отрицание οὐ

§ 328. В главни изречения този конюнктив за субективно очакване се среща предимно у Омир и в поезията.

Καί ποτέ τις εἴπῃσιν· Ἕκτορος ἥδε γυνή (Hom.). И един ден някой би казал (=ще каже, безлично, т. е. хората биха казали, хората ще кажат): Това е жената на Хектор. Ὤ μοι, ἐγώ τι πάθω; (Hom.) Уви! Какво ще стане с мене? Τί γὰρ πάθωμεν μὴ βουλομένων ὑμέων τιμωρέειν; (Hdt.) Какво ще .стане с нас (какво бихме правили), ако вие не искате да ни помогнете?

Волунтативен конюнктив

Отрицание μή

§ 329. 1. Coniunctīvus voluntatīvus изразява искане дали едно действие да настъпи, или не. Той се употребява почти изключително в 1 лице ед. ч. и бива често придружен с ἄγε (δή), φέρε (δή) 'хайде'.

Φέρε δή, ἦ δ' ὅς, πειραθῶ πρὸς ὑμᾶς ἀπολογήσασθαι (Plato). Хайде, каза той, искам да (нека) се опитам да се защитя пред вас. Λέγε δή, ἴδω. Хайде, искам да видя! Ἄγε (δή), εἴπω ὑμῖν. Хайде, нека ви кажа!

2. Coniunctīvus adhortatīvus изразява подканване във вид на слаба заповед и се среща в 1 лице мн. и дв. ч. Той също така се въвежда често с ἄγε, ἄγετε, δεῦρο, δεῦτε и др. 'хайде'.

Ἴωμεν да вървим! Μὴ ἴωμεν да не вървим! Φειδώμεθ' ἀνδρῶν εὐγενῶν, φειδώμεθα (Eur.). Да щадим благородните мъже, да ги щадим! Μὴ πρὸς θεῶν μαινώμεθα μηδ' αἰσχρῶς ἀπολώμεθα (Xen.). За бога, нека да не обезумяваме и да не се погубваме позорно.

3. Coniunctīvus prohibitīvus. Докато при имперфективния глаголен вид забрана се изразява с *imperatīvus* с μή (§ 331, 2), при перфективния глаголен вид за това служат 2 и 3 лице ед. и мн. число на *con. aoristi* с μή.

Μὴ ποιήσῃς да не си направил! μὴ ποιήσητε да не сте направили!

Забележете разликата от следните две места (у Plato): μὴ θορυβεῖτε не шумете, обаче μή μοι θορυβήσητε да не сте зашумели, да не сте вдигнали шум!

Ἀνοίξας τὸν τάφον λαβέτω ὁκόσα βούλεται χρήματα· μὴ μέντοι γε, μὴ σπανίσας γε, ἄλλως ἀνοίξῃ (Hdt.). (Ако се нуждае някой от средства), като отвори този гроб (на Нитокрис), нека вземе колкото пари иска, но иначе, именно ако не се нуждае, да не го отваря (еднократно).

4. Coniunctīvus dubitatīvus или deliberatīvus стои във въпроси, в които се изказва съмнение, колебание, и се употребява в 1 лице ед. и мн. число. Често той се въвежда с βούλει или βούλεσθε.

Τί ποιῶ; Какво да правя? quid faciam? Πότερον βίαν φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν εἶναι; (Men.) Дали да сметнем, или не, че е насилие? Βούλει σκοπῶμεν; (Xen.) Какво ще кажеш, дали да обсъждаме?

Също така в изрази с футур: Εἴπωμεν ἢ σιγῶμεν ἢ τί δράσομεν (Eur.). Да кажем ли, да мълчим ли, или какво ще правим?

Оптатив

§ 330. 1. Optatīvus voluntatīvus (без ἄν!) изразява желание, пожелаване, проклинане, представено като изпълнимо, а оттук получава нюанса на молба и подкана (т. е. паралелна употреба на волунтативния конюнктив § 329). Той се употребява във всички лица и може да се придружава от частиците εἴθε, εἰ γάρ, поетич. αἴθε, αἲ γάρ, αἰ γάρ, ὡς 'дано'. Отрицание μή.

Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν (Hom.). Дано боговете ви дадат. Ὦ παῖ, γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος (Soph.). Сине, дано станеш по-щастлив от баща си. Εἴθ', ὦ λῷστε, σὺ τοιοῦτος ὢν φίλος ἡμῖν γένοιο (Xen.). Дано, драги, като си такъв, ни станеш приятел. Τεθναίης, ὦ Προῖτ', ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην (Hom.). Дано умреш (=умри), Пройте, или убий Белерофонт.

Учтива заповед: Ταῦτ' εἴποις Ἀχιλῆι (Hom.). Това да кажеш (=кажи) на Ахил.

Подканване: Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτιον ὁρᾷ, ἄλλως ἐχέτω· εἰ δὲ μή, Χειρίσοφος μὲν ἡγεῖτο (Xen.). Ако някой вижда нещо по-добро, нека бъде иначе, но в противен случай нека Хейрисоф бъде водач.

2. Optatīvus potentiālis се употребява с ἄν и изразява възможност за осъществяването на глаголното действие за настоящето в най-общ смисъл (непосредствено настояще, бъдеще, „безвременна" употреба). С него се изказва скромно твърдение или субективно мнение. Отрицание οὐ.

Ὦ παῖ, γένοιο *(opt. volunt.,* точка 1) πατρὸς εὐτυχέστερος, τὰ δ' ἄλλ ὅμοιος· καὶ γένοι' ἂν οὐ κακός (Soph.). Сине, дано станеш по-щастлив от баща си, а в останалото подобен нему и ти не би станал лош. Δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης (Plato). Ти не би могъл да влезеш два пъти в една и съща река (течаща вода).

Потенциалност за миналото се изразява с индикатив на историческите времена (§ 326, 4): ἔλεγον ἄν, εἶπον ἄν и твърде рядко, предимно у Омир, с *opt. potentiālis*:

Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα (Hom.). Тогава ти не би видял Агамемнон да спи. Γνοίης ἄν, ὅτι τοῦθ' οὕτως ἔχει (Xen.). Ти би разбрал, че това е така.

Забележка. У Омир ἄν може и да липсва: βέλτερον εἴη 'по-добре би било'.

Императив

§ 331. 1. Императивът изразява заповед и забрана в най-широк смисъл — от молба до силна заповед. По своята същност той е с футурен оттенък.

ποίει прави, ποίησον направи.

2. Забрана се изразява по следния начин:

при имперфективния глаголен вид с μή и *imperat. praesentis*,

при перфективния глаголен вид с μή и *coni. prohibitīvus (coni. aoristi* § 329, 3).

μὴ ποίει, μὴ ποιείτω не прави, да не прави и пр.

μὴ ποιήσῃς, μὴ ποιήσῃ да не си направил, да не е направил и пр.

3. Императивът може да има и концесивен (1), и кондиционален (2) смисъл.

(1) Ἔρδ' ἀτὰρ οὔ τοι πάντες ἐπαινέομεν θεοὶ ἄλλοι (Hom.). (Хера към Зевс:) Постъпвай (т. е. ти би могъл да постъпваш, както искаш), но ние, останалите богове, не всички одобряваме това. Οὕτως ἐχέτω, ὡς σὺ λέγεις (Plato). Нека (т. е. би могло) да бъде така, както ти казваш.

(2) Σμικρὸν λαβὲ παράδειγμα καὶ πάντα εἴσει, ἃ βούλομαι (Plato). Вземи (т. е. ако вземеш) един малък пример, и ще знаеш всичко, което искам.

4. Императивът се употребява почти изключително в главни изречения, рядко в приставни изречения, вж. § 344, 1 (7).

5. Императивен смисъл могат да имат и други форми: императивен футур (§ 320, 2 б), волунтативен конюнктив (§ 329), волунтативен оптатив (§ 330, 1), императивен инфинитив (§ 354), адвербиални форми: δεῦρο, мн. число δεῦτε хайде! (бълг. диалектично също 'хайдете!').

Независими въпросителни изречения

§ 332. В независимите въпросителни изречения (прекия въпрос) могат да стоят наклоненията, както изобщо в независимите изречения: индикатив, конюнктив и оптатив (без императив).

Употребяват се следните въпросителни частици.

1. Ако не се загатва дали ще бъде даден положителен, или отрицателен отговор, стои ἦ, ἦ ῥα (у Омир), ἆρα (не ἄρα!) 'ли', 'нима': Ἦ τέθνηκε Πόλυβος; (Soph.) Полиб мъртъв ли е? (В текста отговорът е: да.) Ζεῦ πάτερ, ἦ ῥά τί μοι κεχολώσεαι; (Hom.). Ще ми се разсърдиш ли, татко Зевсе? (Мълчалив отговор: не.) Ἆρα βέβληκα δὶς ἐφεξῆς; (Xen.) (Хвърлих ли, т. е.) улучих ли два пъти едно след друго? (Отговор: да.) Ἆρ' οἴεσθε; (Dem.) Мислите ли? (Отговор: не.)

2. Ако се очаква положителен отговор, стои οὐ, ἆρ' οὐ, οὐκοῦν 'нали', οὔκουν 'и тъй не . . . ли, следователно не . . . ли, нали': Οὐ γάρ; Нали? Ἆρ' οὐκ ἄμεινον ἢ σὺ τὰν Θήβαις φρονῶ; (Soph.) Нали аз не мисля по-добре, отколкото ти в Тива? Οὐκοῦν ὕστερον κακῶς ἐποίεις τὴν ἐμὴν χώραν; (Xen.) Нали по-късно ти опустоши земята ми? Οὔκουν γέλως ἥδιστος εἰς ἐχθροὺς γελᾶν; (Soph.) Че нали най-приятният смях е да се смееш на враговете си? (Атина, която говори, очаква положителен отговор, въпреки че Одисей, към когото е отправен въпросът, се резервира и не отговаря направо.)

3. Ако се очаква отрицателен отговор, стои μή, ἆρα μή, μῶν (от μὴ οὖν), (у Омир) ἦ οὐκ, ἦ μή 'нима', 'дали не', 'не . . . ли', μῶν μή 'дали никак не, нима не', μῶν οὐ 'дали не': Μὴ τὸν Ἀχιλλέα οἴει φροντίσαι θανάτου καὶ κινδύνου; (Plato) Нима смяташ, че Ахил е мислел за смърт и опасност? Ὁ ναύτης ἆρα μὴ (ἐ)'ς πρῷραν φυγὼν πρύμνηθεν εὗρεν μηχανὴν σωτηρίας; (Aesch.) Нима (при буря) морякът намира начин да се спаси, като избяга от задната част на кораба на носа му? Μῶν τί σε ἀδικεῖ Πρωταγόρας; (Plato) Дали Протагор в нещо не те онеправдава? Ἦ οὐκ ὀτρύνοντος ἀκούετε λαὸν ἅπαντα Ἕκτορος; (Hom.) Нима не чувате, че Хектор окуражава цялата си войска? Ἦ μή πού τινα δυσμενέων φάσθ' ἔμμεναι ἀνδρῶν; (Hom.) Дали не смятате, че той е някой от нашите неприятели? Ὑμῖν τὰ λεχθέντα μῶν μὴ δοκεῖ ἐνδεῶς λέγεσθαι; (Plato) Нима не ви се струва, че вашите думи не казват всичко? Μῶν οὐχ ὁρᾷς; (Soph.) Нима не виждаш?

За въпросителните местоимения и наречия вж. § 300.

Разделителните въпроси се конструират с πότερον (πότερα) — ἤ 'дали — или'.

Πότερον ἐκείνους πάλιν καλῶμεν ἢ ἐμοὶ τοῖσδέ τ᾽ἐξειπεῖν θέλεις; (Soph.) Дали да повикаме отново другите, или ти искаш да се изкажеш само пред мене и пред тези хора?

При разделителните въпроси първият член може да стои и без въпросителна частица.

Τί χρή με στέγειν ἢ τί λέγειν πρὸς ἄνδρ᾽ ὑπόπταν; (Soph.) Какво трябва да скрия или какво трябва да кажа на един недоверчив човек?

ἦ и ἄρα = лат. -nĕ	μή, ἄρα μή, μῶν = лат. num
οὐ = лат. nonne	ἤ = лат. an
οὐ, ἄρ᾽ οὐ—οὐκοῦν = лат. nonne igitur	πότερον (πότερα) — ἤ = лат. utrum — an.

4. Въпросителният тон е напълно достатъчен да характеризира въпроса и затова може и да не се употреби въпросителна частица: Οὕτω δὴ οἶκονδε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν αὐτίκα νῦν ἐθέλεις ἰέναι; (Hom.) И тъй ти искаш да се върнеш веднага в къщи, в милата си бащина земя?

Употреба на наклоненията в зависими (приставни) изречения

Общи бележки

§ 333. 1. За наклонението на глагола в зависимото (приставното) изречение е от значение дали управляващият глагол се намира в главно, или във второстепенно време.

Главни или презентни времена са тези, които се отнасят за сегашно и бъдеще време или са употребени „безвременно": *ind. praesentis* и *perfecti*, всички футурни форми, *aor. gnomicus*, *opt. potentialis* (за настоящето), конюнктивите и императивите.

Второстепенни, исторически или претеритални времена са тези, които се отнасят до миналото: *ind. imperfecti*, *aoristi* и *plusquamperfecti, praesens historicum,* както и оптативите, инфинитивите и причастията, ако зависят от форма или пък имат значение на форма за минало време.

2. Optatīvus oblīquus във вътрешно зависими изречения. След управляващ глагол във второстепенно време индикативът и конюнктивът със или без ἄν могат да бъдат заместени в някои видове зависими изречения от оптатив без ἄν, наречен *optatīvus oblīquus*. В този случай чрез оптатива се изразява вътрешна зависимост, т. е. говорещият иска да представи тези изречения като мисъл на логическия подлог (т. 3) на главното изречение. Дали се предпочита наклонението на пряката реч, или се употребява *opt. oblīquus,* това зависи от стила на автора; затова в едно и също изречение могат да се явят и двете наклонения.

Optatīvus oblīquus замества: 1. индикатива в изявителните изречения, 2. конюнктива в каузалните и финалните изречения (заедно с изреченията, които изразяват опасение), 3. индикатива и конюнктива в релативните и в зависимите въпросителни изречения, 4. в *oratio oblīqua.*

3. Граматически и логически подлог. Логическият подлог (субект) означава носителя на действието. Той може да се покрива или не с граматическия подлог. В изречението Τισσαφέρνης ἀπέκτεινε τοὺς περὶ Κλέαρχον 'Тисаферн уби Клеарх и неговите спътници' Τισσαφέρνης е едновременно граматически и логически подлог, а в изречението Οἱ περὶ Κλέαρχον ὑπὸ Τισσαφέρνους ἀπέθανον 'Клеарх и неговите спътници бяха убити от Тисаферн' граматическият подлог е οἱ περὶ Κλέαρχον, а логическият — Τισσαφέρνης.

4. Антиципация или пролепсис. Подлогът на вътрешно зависимите изречения, на зависимите изявителни изречения, на косвените въпросителни изречения и на финалните допълнителни изречения често може да бъде изразен предварително под формата на допълнение в главното изречение. Това се нарича *anticipatio* или *prolepsis*.

Ἠρώτων τὸν ἄνδρα τὸ στράτευμα, ὁπόσον εἴη (Xen.). Попитаха човека за войската колко е = колко е войската. Χρημάτων οὐκ αἰσχύνει ἐπιμελούμενος, ὅπως σοι ἔσται ὡς πλεῖστα (Plato). Не се ли срамуваш да се грижиш за парите, да имаш колкото се може повече = да имаш колкото се може повече пари. Δέδοικα δ' αὐτήν, μή τι βουλεύσῃ νέον (Eur.). Страхувам се от нея, да не би да замисли някакво голямо зло = страхувам се да не би тя да замисли...

5. Приставните изречения от синтактична гледна точка отговарят на частите на изречението: атрибут (определение), подлог, пряко допълнение или (по-рядко) непряко „генитивно" и „дативно" допълнение, адвербиални изрази.

Атрибутни (определителни) изречения са релативните (§ 344). Приставните изречения, които отговарят на подлог, пряко и непряко допълнение, инфинитивна или партиципиална конструкция, се наричат общо допълнителни или субстантивни; такива изречения са зависимите изявителни изречения (с ὅ, ὅ τε, ὅτι, διότι, ὡς 'че' § 334) и зависимите въпроси (§ 335).

Примери. Изречение като подлог: Ἄδηλόν ἐστιν, οὕστινάς τε ὠφέληκεν καὶ οὕστινας ἔβλαψεν (Plato). Неясно е кои е подпомогнал и кои увредил. Ἦ οὐχ ἅλις, ὅττι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις; (Hom.). Не ти ли е достатъчно, че измамваш слабите жени?

Изречение като пряко допълнение: Εἴρωτα δὴ ἔπειτα, τίς εἴη καὶ πόθεν ἔλθοι (Hom.). След това го попита кой е и откъде е дошъл. Ἰδυῖα, ὅτι οἱ συμφράσσατο βουλάς (Hom.). Знаейки, че (Тетида) се е съветвала с него.

Изречение, което отговаря на генитив: Χωόμενος, ὅ τ' ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισεν (Hom.). Разгневен, че не почете най-храбрия от ахейците (χώομαί τινος).

Изречение, което отговаря на датив: Θαυμάζω δὲ καὶ ὅστις ἔσται ὁ ἀντερῶν (Thuc.). Чудя се кой ще бъде този, който ще възрази (θαυμάζω τινί). Χαῖρε νόῳ, ὅ τ' ἄριστοι Ἀχαιῶν δηριόωντο (Hom.). (Агамемнон) се радваше в сърцето, че най-храбрите измежду ахейците (Одисей и Ахил) се караха (= поради това, че..., χαίρω τινί).

Адвербиални изречения са тези, които се въвеждат със съюзи, произлезли от адвербиализирани изрази: падежи на релативното местоимение (напр. οὗ 'където' и пр.), особени адвербиални образувания

от релативната основа (ὅθεν 'откъдето', ὅθι 'гдето'), падежи и наречия, свързани с предлог (ἐν ᾧ 'докато'), т. е. те отговарят на наречията и адвербиалните изрази (напр. предлог с падеж) и служат подобно на наречията да определят по-точно сказуемото. Значението им е било предимно локално (§ 342), съответно темпорално (§ 343), откъдето впоследствие са се развили различните модални оттенъци: каузален (§ 336), за сравнение (§ 337), финален и за страх (§ 338), консекутивен (§ 339), кондиционален (§ 340) и концесивен (§ 341). Напр. ἵνα 'където'>'за да': δεῦρ' ἴθι, ἵνα θέσκελα ἔργα ἴδηαι (Hom.). Ела тук, където да видиш чудни неща> за да видиш. Повечето каузални съюзи са по произход темпорални: ὅτε, ἐπεί, ἐπειδή 'когато' и 'понеже' и пр.

Зависими изявителни изречения

§ 334. 1. Зависимите изявителни изречения зависят от глаголи със значение 'казвам, зная, разбирам': λέγω 'казвам', ἀγγέλλω 'съобщавам', ὁράω 'виждам', ἀκούω 'чувам', γιγνώσκω 'узнавам', οἶδα 'зная' и др., и се въвеждат със съюзите ὅτι (у Омир също ὅ), ὡς (букв. 'как'), διότι (букв. 'затова че'), поетически οὕνεκα, ὁθούνεκα (букв. 'поради това че') — 'че'.

След главно време стои винаги наклонението, което би било употребено в пряката реч (1).

След второстепенно време или стои наклонението, което би било употребено в пряката реч (2), или пък *opt. oblīquus* (3). Възможно е обаче в едно и също изречение да се явят и двете наклонения (§ 333, 2) (4).

Potentiālis и *irreālis* и след главно, и след второстепенно време остават непроменени.

Отрицанието е οὐ.

(1) Λέγει ὁ κατήγορος, ὅτι ὑβριστής εἰμι καὶ βίαιος (Lys.). Моят обвинител казва, че съм престъпник и насилник.

(2) Ἠγγέλθη αὐτῷ, ὅτι Μέγαρα ἀφέστηκε καὶ Πελοποννήσιοι μέλλουσιν ἐσβαλεῖν ἐς τὴν Ἀττικήν (Thuc.). Съобщено му бе, че Мегара се е отметнала и че пелопонесците смятат да нахлуят в Атика.

(3) Περικλῆς προηγόρευε τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι Ἀρχίδαμος μὲν οἱ ξένος εἴη (Thuc.). Перикъл обяснил на атиняните, че Архидам му бил приятел по гостоприемство.

(4) Οὗτοι ἔλεγον, ὅτι Κῦρος μὲν τέθνηκεν, Ἀριαῖος δὲ πεφευγὼς εἴη (Xen.). Те казваха, че Кир е мъртъв, а Ариай бил избягал.

При *opt. oblīquus* в презенс само смисълът показва дали той замества един директен презенс или имперфект. В изречението ἔλεγεν, ὅτι ἀδικοῖεν оптативът ἀδικοῖεν може да отговаря 1) на директно ἀδικοῦσιν: 'той казваше, че те постъпвали несправедливо' — *сега*, и 2) на директно ἠδίκουν: 'че те са постъпвали несправедливо' — *в миналото*.

Забележка. След *verba sentiendi* (но не и след *verba dicendi*) е възможно глаголът на зависимото изречение да се нагоди според гледната точка на говорещия. Ἤισθετο, ὅτι τὸ Μένωνος στράτευμα ἤδη ἐν Κιλικίᾳ ἦν (Xen.). 'Той научил, че войската на Менон беше вече в Киликия', ἦν вместо ἐστί, както би било от гледна точка на подлога на ᾔσθετο. Директно би стояло: 'Войската на Менон е (ἐστίν) в Киликия'. Срв. καὶ ᾔσθετο, ὅτι νικῶσιν οἱ μεθ' αὐτοῦ (Thuc.) 'и той забелязвал, че неговите хора побеждават', където стои правилно *praes.* νικῶσιν.

2. Вместо изречение с ὅτι и пр. след глаголи, които означават 'казвам', може да стои инфинитив, респективно *acc. c inf.* (§ 348, 349), а след глаголи със значение 'разбирам' — причастие (§ 359).

Зависими въпросителни изречения

§ 335. 1. Те се въвеждат с въпросителните местоимения и наречия (§ 300, 1) и с въпросителните частици εἰ 'дали' (у Омир също ἤ), εἰ οὐ (εἰ μή) 'дали не', potentiālis εἰ . . . ἄν, с *opt.*, irreālis εἰ . . . ἄν с *ind.* на историческите времена, „eventuālis" (reālis за бъдеще време, § 340, 5) ἐάν с *coni.*, а разделителните въпроси с εἰ — ἤ, πότερον (πότερα) — ἤ, εἴτε — εἴτε 'дали — или'. Във втория член на разделителния въпрос отрицанието е οὐ или μή.

За употребата на релативно (ὅς, οἷος, ὅσος) вместо въпросително местоимение в зависимите въпросителни изречения вж. § 300, 2.

2. В зависимите въпросителни изречения, които изискват за отговор изявително изречение (такива са всички въпросителни изречения освен дубитативните)

след главно време стои наклонението на прекия въпрос (1),

след второстепенно време стои или наклонението на прекия въпрос (2), или пък вместо реалния индикатив и дубитативния (делиберативния) конюнктив (§ 329, 4) стои *opt. oblīquus* (3).

Отрицанието е οὐ, с изключение при *coni. deliberatīvus,* където стои винаги μή.

(1) Реален случай: Συμβουλευόμεθά σοι, τί χρὴ ποιεῖν (Xen.). Искам да се посъветвам с тебе какво трябва да правим.

Потенциален случай: Ὅπως ταῦτα γένοιτ' ἄν, οὐ δύναμαι γνῶναι (Xen.). Не мога да разбера как би станало това.

Бъдещ („евентуален") случай: Σκόπει δῆτα, ἐάν σοι πλούτου φανῇ τι μεῖζον ἀγαθὸν ὂν ἢ παρὰ Γοργίᾳ ἢ παρ' ἄλλῳ ὁτῳοῦν (Plato). Виж дали при Горгий или при когото и да е друг ще ти се представи някакво благо по-голямо от богатството.

Иреален случай: Ἡδέως ἂν ὑμῶν πυθοίμην, τίν' ἄν ποτε γνώμην περὶ ἐμοῦ εἴχετε, εἰ κτλ. (Dem.) С удоволствие бих научил от вас какво мнение щяхте да имате за мене, ако и пр.

Делиберативен конюнктив: Ὁρῶ σε ἀποροῦντα, ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπῃ (Xen.). Виждам, че си затруднен кой път към живота да избереш.

(2) Реален случай: Πολλάκις ἐσκόπει, τί διαφέρει μανίας ἀμαθία (Xen.). Често изследваше по какво невежеството се различава от лудостта.

Потенциален случай: Ἄνθρωπός τις ἠρώτησε τοὺς προφύλακας, ποῦ ἂν ἴδοι Πρόξενον (Xen.). Един човек попитал аванпостовете къде би могъл да види Проксен.

Иреален случай: Πρὸς τοὺς ἐλέγχειν αὐτὸν οἰομένους καὶ πυνθανομένους, εἰ ταῦτα οὐκ ἂν ἤθελεν αὐτῷ πεπρᾶχθαι· Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη (Plut.). На тези, които мислели да го укоряват и го попитали дали нямаше да иска това той сам да го е извършил, отговорил: без всякакво съмнение.

Делибертивен конюнктив: Ἐβουλεύοντο εἴτε κατακαύσωσιν τὸ οἴκημα εἴτε τι ἄλλο χρήσωνται (Thuc.). Съветваха се дали да изгорят къщата, или другояче да постъпят.

(3) *Opt. oblīquus* вместо индикатив в реален случай: Εἴρετο ὁ Καμβύσης, ὅ τι τῇ πόλει οὔνομα εἴη (Hdt.). Камбис попитал какво е името на града (в прекия въпрос: τί οὔνομά ἐστι;). Ἡ μήτηρ διηρώτα τὸν Κῦρον, πότερον βούλοιτο μένειν ἢ ἀπιέναι (Xen.). Кир бил попитан от майка си дали иска да остане, или да замине (в прекия въпрос: πότερον βούλει;).

Opt. oblīquus вместо делибертивен конюнктив: Τὸν θεὸν ἐπήροντο, εἰ παραδοῖεν Κορινθίοις τὴν πόλιν (Thuc.). Попитали бога дали да предадат града на коринтийците (в прекия въпрос: παραδῶμεν;).

Причинни изречения

§ 336. 1. Причинните (каузалните) изречения се въвеждат със съюзите ὅ τι, διότι, ὡς (quod), ἐπεί (cum), ἐπειδή, ἐπείπερ, ἐπειδήπερ, ὅτε, ὁπότε, ὅπου (quoniam), поетич. οὕνεκα, ὁθούνεκα 'понеже, защото, тъй като' и се конструират така:

след главно време стоят наклоненията на изявителните главни изречения (*ind.*, *opt.* с ἄν за потенциалност за настоящето, § 330, 2, *ind. impf.* и *aor.* с ἄν за потенциалност за миналото, § 326, 4, и за иреалност, § 326, 3) (1),

след второстепенно време при реална, обективна причина стои индикатив (2), при субективна причина — *opt. oblīquus* (3). И в двата случая отрицанието е οὐ.

(1) Μή με κτεῖν', ἐπεὶ οὐχ ὁμογάστριος Ἕκτορός εἰμι (Hom.). Не ме убивай, понеже не съм ро́ден брат на Хектор. Δέομαι οὖν παραμεῖναι ἡμῖν, ὡς ἐγὼ οὐδ' ἂν ἑνὸς ἥδιον ἀκούσαιμι ἢ σου (Plato). Аз те моля да останеш при нас, понеже никого другиго не бих слушал с по-голямо удоволствие от тебе. Διὰ τοὺς ἀνθισταμένους τοῖς ὑμετέροις βουλήμασιν ὑμεῖς ἐστε σῷοι, ἐπεὶ διά γε ὑμᾶς αὐτοὺς πάλαι ἂν ἀπολώλειτε (Dem.). Вие сте здрави и читави поради тези, които се противопоставят на вашите планове, понеже ако останеше до вас самите, отдавна щяхте да сте загинали.

(2) Ἐνταῦθα Κῦρος ἔδωκεν αὐτῷ δαρεικοὺς τρισχιλίους, ὅτι εἶπεν αὐτῷ ὅτι βασιλεὺς οὐ μαχεῖται (Xen.) Тук Кир му даде (на Силан) 3000 дарейки, понеже (Силан) му каза, че царят няма да се сражава.

(3) Κῦρος τῷ Κλεάρχῳ ἐβόα ἄγειν τὸ στράτευμα κατὰ μέσον τὸ τῶν πολεμίων, ὅτι ἐκεῖ βασιλεὺς εἴη (Xen.). Кир извикал на Клеарх да води войската си към центъра на неприятеля, понеже там бил царят.

2. Като каузални изречения се схващат и конструират изреченията след *verba affectuum*: θαυμάζω 'учудвам се', κακίζω 'укорявам, обиждам', λοιδορέω 'хуля' и пр.

Ἐθαύμαζον, οἱ Ἕλληνες, ὅτι οὐδαμοῦ Κῦρος φαίνοιτο οὐδ' ἄλλος ὑπ' αὐτοῦ οὐδεὶς παρήει (Xen.). Гърците се учудваха, че (=понеже) Кир отникъде не се показва, нито пък иде някой друг от негова страна. Χαίρει δέ μοι φίλον ἦτορ, ὥς μευ ἀεὶ μέμνησαι ἐνηέος (Hom.). Сърцето

ми се радва, че (=понеже) винаги си спомняш за моето приятелско отношение.

Забележка. След споменатите в точка 2 глаголи може да стои също така изречение с εἰ 'ако=че', и то с *ind.* — реално, с *opt.* и ἄν — потенциално, с εἰ с *ind.* на историческите времена — иреално.

3. Каузалните изречения могат да се предават и с партиципиални конструкции, § 360, 1; 361, 2 а; 362, 1.

Изречения за сравнение

§ 337. 1. Обикновеният съюз за сравнение е ὡς, наред с който се употребяват ὥσπερ и ὥστε, поетич. ἠύτε 'както'. Понякога глаголът се изпуска.

Φρονεῖ γὰρ ὡς γυνή (*sc.* δύναται и под.) μέγα (Soph.). Горделива е като жена, т. е. доколкото една жена може. Ἦσαν ὡπλισμένοι ὡς ἐν τοῖς ὄρεσιν ἱκανῶς πρὸς τὸ ἐπιδραμεῖν καὶ φεύγειν (Xen.). Като планинци били достатъчно въоръжени за нападение и отстъпление. Ἀθροίζει ὡς ἐπὶ τούτους τό τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικόν (Xen.). Като че ли срещу тях събира както варварска, така и гръцка войска. Ἀλλ' ἔα, ὥς οἱ πρῶτα δόσαν δέρας υἷες Ἀχαιῶν (Hom.). Остави (на Ахил девойката, Агамемноне), както са му я дали отначало като почетен дар синовете ахейски. Σοὶ θεοὶ πόροιεν, ὡς ἐγὼ θέλω (Soph.). Нека боговете те възнаградят, както аз желая. Ὡς ἔοικε (Plato). Както изглежда. Τίπτε δεδάκρυσαι, Πατρόκλεις, ἠύτε κούρη νηπίη; (Hom.) Защо си заплакал, Патрокле, като неврастно момиче?

При инфинитив: ὡς εἰπεῖν както да се каже=така да се каже.

С корелативно ὥς, οὕτως 'така': Ὡς δὲ λέων ἐξ αὐχένα ἄξῃ πόρτιος, ὣς τοὺς ἀμφοτέρους ἐξ ἵππων βῆσε (Hom.). Както лъв счупва шията на юница, така (Диомед) свали двамата от конете (колесницата).

Също при ὡς ὅτε (ὁπότε) 'както когато', ὡς εἰ 'както ако': Ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη, ὥς κτλ. (Hom.). Както когато някой се отдръпне, като види змия, така и...

Ὡς със суперлатив означава възможно най-висока степен: ὡς τάχιστα колкото се може най-бързо, ὡς ῥᾷστα колкото се може най-лесно. Μαχόμενοι ὡς ἂν δυνώμεθα κράτιστα (Xen.). Сражавайки се колкото се може най-храбро.

При числа: Εἰκάζετο δ' εἶναι ὁ στίβος ὡς δισχιλίων ἵππων (Xen.). Изглежда, че това са следи от около 2000 коня.

Ὥσπερ: Εὐθὺς ὥσπερ εἶχεν ὁ Ξενοφῶν ᾐτιᾶτο αὐτόν (Xen.). Веднага Ксенофонт, както бил, го обвинил.

Ὥστε (ὥς τε): Ὥς τε λέων ἐχάρη, ὣς ἐχάρη Μενέλαος (Hom.). Както лъв се радва, така се зарадва Менелай.

2. В редица случаи сравнителните изречения са се развили в модални изречения: каузални (ὡς, § 336, 1), консекутивни (ὥστε, § 339, 1), финални (ὡς, § 338, 2), темпорални (ὡς, § 343, 1).

Целни изречения и изречения, изразяващи страх

§ 338. 1. Целните (финалните) изречения са адвербиални, а изреченията, изразяващи страх, и изреченията при глаголи със значение 'грижа се, обмислям, пазя се' са допълнителни.

2. Целните изречения се въвеждат със съюзите ἵνα, ὡς, ὅπως (поетич. ὄφρα, лат. ut) 'за да', с отрицание ἵνα μή, ὡς μή, ὅπως μή или μή 'за да не', а изреченията, които изразяват страх, опасение, се въвеждат с μή (лат. ne) 'да не би да', μὴ οὐ (лат. ne non) 'да не би да не' и се конструират

след главно време с конюнктив (1),

след второстепенно време с конюнктив (2) или по-често с *opt. oblīquus* (3); двете наклонения могат да се употребяват и едно до друго в едно и също изречение (4).

Рядко в атическата проза, а по-често в поезията към финалните съюзи ὡς и ὅπως може да се постави ἄν (никога обаче към финалното ἵνα: ἵν' ἄν е винаги локално, ubicumque) (5).

(1) Ἵνα δὲ σαφέστερον δηλωθῇ πᾶσα ἡ Περσῶν πολιτεία, μικρὸν ἐπάνειμι (Xen.). За да ви стане по-ясен персийският държавен строй, ще повторя накратко. Μὴ φθόνει τοῖς εὐτυχοῦσι, μὴ δοκῇς εἶναι κακός (Chares.). Не завиждай на щастливите, за да не изглеждаш лош човек. Δέδοικα, μὴ ἐπιλαθώμεθα τῆς οἴκαδε ὁδοῦ (Xen.). Страхувам се, да не би да забравим пътя за отечеството си.

(2) Σὲ παῖδα ποιεύμην, ἵνα μοί ποτ' ἀεικέα λοιγὸν ἀμύνῃς (Hom.). Тебе те направих мой син (Ахиле), за да отблъснеш един ден от мене печалната гибел. Οἱ Ἕλληνες ἐφοβήθησαν, μὴ καὶ ἐπὶ σφᾶς ὁ στρατὸς χωρήσῃ (Thuc.). Гърците се изплашиха да не би войската да потегли и срещу тях.

(3) Ἐδόκει αὐτοῖς ἀπιέναι, μή τις ἐπίθεσις γένοιτο τοῖς καταλελειμένοις (Xen.). Решиха да потеглят, за да не се извърши някакво нападение над оставените. Φύλακας συμπέμπει *(praes. hist.)*, ὅπως ἀπὸ τῶν δυσχωριῶν φυλάττοιεν αὐτόν (Xen.). Той изпрати с него пазачи, за да го пазят от опасните места. Καὶ μάλα φοβηροὶ ἦσαν, μὴ ποιήσειαν οἷα καὶ τοὺς τῶν Κόλχων ἐποίησαν (Xen.). Те бяха много уплашени да не би да им направят, каквото направиха с вестителите на колхидците.

(4) Ναῦς τε οἱ Κορίνθιοι πέντε καὶ εἴκοσιν ἐπλήρουν, ὅπως ναυμαχίας τε ἀποπειράσωσι πρὸς τὴν ἐν Ναυπάκτῳ φυλακὴν καὶ τὰς ὁλκάδας αὐτῶν ἧσσον οἱ ἐν τῇ Ναυπάκτῳ Ἀθηναῖοι κωλύοιεν ἀπαίρειν (Thuc.). Коринтийците екипирали 25 кораба, за да влязат в морско сражение с гарнизона в Навпакт и намиращите се в Навпакт атиняни по-малко да им пречат да отвеждат транспортните си кораби.

(5) Ὡς δ' ἂν μάθῃς, ἀντάκουσον (Xen.). А за да разбереш, чуй на свой ред. Ὅπως δ' ἂν καὶ ἐκεῖ ὡς ἐρρωμενέστατον τὸ στράτευμα ποιήσαιτο, ἐξ ἄλλων τε πόλεων ἀργυρολογεῖ (Xen.). За да направи войската си (за да би могъл да направи войската си) във висша степен силна, (Тразибул) събрал пари от известен брой градове.

3. След глаголи, които означават 'грижа се, обмислям' (ἐπιμέλομαι, ἐπιμελέομαι, φροντίζω, μέλει μοι, βουλεύομαι, σκοπέω, σκεπτέον (ἐστί), παρασκευάζομαι, μηχανάομαι и др.) или 'пазя се' (φυλάττομαι, εὐλαβέομαι, ὁράω и др.), финалното изречение се въвежда с ὅπως, ὡς 'да', с отрицание ὅπως μή, ὡς μή или μή 'да не' и се конструират или по спomенатия погоре в точка 2 начин (1), или с *ind. futūri* (2).

(1) Φυλάττου, ὅπως μὴ ποιήσῃς (Xen.). Пази се да не го направиш. Φροντίζω, μὴ κράτιστον ᾖ μοι σιγᾶν (Xen.). Мисля да не би най-доброто

за мене да е да мълча (=мисля, че най-доброто за мене е да мълча). Τῷ δὲ Κύρῳ ἀπεκρίνατο (verbum regens), ὅτι αὐτῷ μέλει, ὅπως καλῶς ἔχοι (Xen.). А на Кир отговори, че се грижи работата да върви добре. Οὐ μέντοι οὐδὲ ἀπέκλινε φυλαττόμενος, μὴ δοκοίη φεύγειν (Xen.). Той не се отклони от пътя си, понеже се пазеше да не изглежда, че бяга. Ἕν μοι φύλαξον, ὅπως ἂν μὴ Κλυταιμνήστρα τάδε μάθῃ (Eur.). Само едно внимавай да не би Клитемнестра да научи това. Ἐγὼ δὲ αὐτὸ τοῦτο φοβοῦμαι, μὴ διὰ τὴν ἀπειρίαν οὐ δυνηθῶ δηλῶσαι περὶ τῶν πραγμάτων ὑμῖν (Dem.). Аз обаче се страхувам от самото това нещо да не би поради незнанието си да не мога да ви осветля върху положението. Ὁρᾶτε, μὴ πάθωμεν (Xen.). Гледайте да не пострадаме.

(2) Σκοπεῖσθε μέντοι τοῦτ', ὅπως μὴ λόγους ἐροῦσιν μόνον οἱ παρ' ἡμῶν πρέσβεις, ἀλλὰ καὶ ἔργον τι δεικνύειν ἕξουσιν (Dem.). Все пак внимавайте нашите пратеници да не произнасят само речи, но да могат да покажат и нещо на дело. Ἐκεῖνο μόνον ἐτήρουν, ὅπως μηδὲν τῶν πατρίων καταλύσουσι (Isocr.). Те само това гледаха да не премахнат нищо от бащините си обичаи. Σκοπεῖν, ὅπως σὲ μὴ ἐπιλείψει χρήματα (Xen.). Да се грижи да не ти липсват средства.

4. Ако при глаголите и изразите със значение 'страхувам се' и 'пазя се' (φοβέομαι, δέδοικα, ὀκνέω, φόβος ἐστί, φυλάττομαι, εὐλαβέομαι) се постави инфинитив, той се превежда с 'да'-изречение или 'че'-изречение.

Φοβοῦμαι διελέγχειν σε (Plato)). Боя се да те опровергавам. Εὐλαβώμεθα τὸ λοιπὸν αὖθις μὴ (ἐ)ξαμαρτάνειν ἔτι (Aristoph.). Нека се пазим за в бъдеще да не изпаднем пак в същите грешки. Καλῶς ἔλεξεν εὐλαβουμένῳ πεσεῖν (Soph.). Като човек, който се пази да сгреши, той добре говори. Ἐφυλάξατο μὴ ἄπιστος γενέσθαι (Xen.). Пазил се е да не стане (да не бъде) човек, комуто не вярват.

Забележки. 1. След *verba timendi* и *curandi* може да стои μή с индикатив, ако се означава, че това, което е предмет на страх или грижа, сигурно настъпва или е вече настъпило.

Δείδω, μὴ δὴ πάντα θεὰ νημερτέα εἶπεν (Hom.). Боя се, че богинята ми е казала цялата истина. Νῦν δὲ φοβούμεθα, μὴ ἀμφοτέρων ἅμα ἡμαρτήκαμεν (Thuc.). Сега се страхуваме, че сме сбъркали едновременно и в едното, и в другото.

Също така ὅρα μή с индикатив 'гледай да не . . .': Ὅρα, μὴ παίζων ἔλεγε (Plato). Гледай да не го е казал на шега. Ὅρα, μὴ πολλῶν ἑκάστῳ ἡμῶν χειρῶν δεήσει καὶ ὀφθαλμῶν (Xen.). Гледай дали всеки от нас няма да има нужда от много ръце и очи. Ὁρῶμεν, μὴ Νικίας οἴεται τι λέγειν (Plato). Да гледаме дали Никий не смята, че казва нещо важно.

2. След изрази за страх приставните изречения могат да се въвеждат и с εἰ 'дали', ὅτι 'понеже', ὥστε 'че'.

Ταρβῶ εἰ με χρὴ μένειν πάντων ἀρίστου φωτὸς ἐστερημένην (Soph.). Страхувам се дали не трябва да стоя лишена от най-благородния от всички мъже. Ἀτὰρ φόβος, εἰ πείσω δέσποιναν ἐμήν (Eur.). Страх ме е дали ще убедя господарката си. (С релативно-въпросително местоимение:) Δέδοικα, ὅ τι ἀποκρινοῦμαι (Plato). Страхувам се какво ще отговоря. Δεδιέναι δὲ φασκόντων Κερκυραίων (gen. abs.) ἔχειν αὐτόν, ὥστε Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις ἀπέχθεσθαι (Thuc.). Керкирците казвали, че се страхуват да го държат при себе си, за да не би да станат неприятели и на лакедемонци, и на атиняни.

3. В самостоятелни изречения, които изразяват страх и които могат да служат също така за предупреждение, внимателно или иронично твърдение, могат да се употребят:

μή с *coni.* 'може би, вероятно' (1),
μὴ οὐ с *coni.* 'вероятно не' (2),
οὐ μή с *coni. (aor.)* или с *ind. fut.* 'съвсем не, в никакъв случай, по никакъв начин' (3).

(1) Μὴ ἀγροικότερον ᾖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν (Plato). Вероятно би било твърде грубо да се каже истината. (2) Ἀλλὰ μὴ οὐ τοῦτ' ᾖ χαλεπόν, θάνατον ἐκφυγεῖν, ἀλλὰ πολὺ χαλεπώτερον πονηρίαν (Plato). Навярно не е мъчно това, именно да избягаме от смъртта, но много по-мъчно е да избягаме от порочността. (3) Τοὺς πονηροὺς οὐ μή ποτε βελτίους ποιήσετε (Aesch.). Лошите вие в никакъв случай не ще ги направите някога по-добри.

Първоначално подобни изречения са били приставни след глагол, който означава 'страхувам се' и под.

4. В самостоятелни изречения ὅπως с *ind. futūri* изразява настоятелно подканване, а ὅπως μή убедително предупреждение. Често такова изречение може да бъде въведено с ἄγε, φέρε 'хайде'.

Ὅπως ἔσεσθε ἄνδρες ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας, ἧς κέκτησθε (Xen.). Покажете се достойни за свободата, която имате. Φέρε δὲ ὅπως μεμνησόμεθα ταῦτα (Plato). Хайде, нека помним това. Ὅπως μὴ ποιήσετε, ὃ πολλάκις ὑμᾶς ἔβλαψεν (Dem.). Не правете това, което често ви е вредило.

Следствени изречения

§ 339. 1. Следствените (консекутивните) изречения се въвеждат с ὥστε, рядко с ὡς 'та, че', които съюзи често се подемат в главното изречение с показателното наречие οὕτως 'така' или показателните местоимения τοιοῦτος 'такъв', τοσοῦτος 'толкова голям' и се конструират по следния начин:

ако действието се представя като факт — с индикатив, отрицание οὐ (1);

ако действието се представя като мислимо, възможно — с инфинитив, отрицание μή (2).

(1) Ἄργος ἀνδρῶν ἐχηρώθη οὕτω, ὥστε οἱ δοῦλοι αὐτῶν ἔσχον πάντα (ά πράγματα (Hdt.). Аргос дотолкова бе лишен от мъже, та робите им (на аргосците) взеха в ръцете си цялата власт.

(2) Ἔχω τριήρεις, ὥστε ἑλεῖν τὸ ἐκείνων πλοῖον (Xen.). Имам триери, та мога да заловя кораба им. Κραυγὴν πολλὴν ἐποίουν οἱ στρατιῶται, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν (Xen.). Войниците вдигаха голям шум, та и неприятелите можеха да ги чуят. Οὐκ ἀργύριον ἔχομεν, ὥστε ἀγοράζειν τὰ ἐπιτήδεια (Xen.). Нямаме пари, та да можем да купим припаси.

2. При следствените изречения може да се изрази също иреалност и потенциалност:

ἄν с индикатив за иреалис и потенциалис според казаното в § 326, 3 и 4 (1),

ἄν с оптатив за потенциалис според казаното в § 330, 2 (2),

ἄν с инфинитив за иреалис и потенциалис (3).

(1) Иреален случай: Κατεφαίνετο πάντα αὐτόθεν, ὥστε οὐκ ἂν ἔλαθεν ὁρμώμενος ὁ Κλέων τῷ στρατῷ (Thuc.). От това място всичко се виждаше, та предвижването на Клеон с войската нямаше да остане скрито.

Потенциален случай за миналото: Ὅπλα κατεσκεύαζον, ὥστε τὴν πόλιν ὄντως ἂν ἡγήσω πολέμου ἐργαστήριον εἶναι (Xen.). (Всички занаятчии в града) приготвяли оръжие, така че би помислил, че градът в същност е военна работилница.

(2) Потенциален случай за настоящето: Πλοῖα δὲ ὑμῖν πάρεστιν, ὥστε, ὅπῃ ἂν βούλησθε, ἐξαίφνης ἂν ἐπιπέσοιτε (Xen.). Имате кораби, та бихте могли внезапно да нападнете, където бихте искали.

(3) Иреален случай: Καί μοι οἱ θεοὶ οὕτως ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐσήμηναν, ὥστε καὶ ἰδιώτην ἂν γνῶναι (= καὶ ἰδιώτης ἔγνω ἄν), ὅτι . . . (Xen.). И бо-

говете при жертвоприношенията ми показаха така ясно, че и обикновен човек щеше да разбере, че . . .

Потенциален случай: Ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν (= οὐδὲν ἂν ἔτι πάθοιμι) (Xen.). Аз вече ще се намирам в сигурност, та никакво зло не бих повече претърпял.

3. Инфинитив стои винаги в следните случаи:

а. При възнамерявано следствие: Οἱ τριάκοντα ἐβουλήθησαν Ἐλευσῖνα ἐξιδιώσασθαι, ὥστε εἶναι σφίσι καταφυγήν (Xen.). Трийсетте тирани поискаха да завладеят Елевзин, та да има къде да избягат.

б. След глаголи и изрази със значение 'мога, действувам', като δύναμαι, ποιέω, διαπράττομαι, ἐργάζομαι, ἱκανός εἰμι, τοιοῦτός εἰμι и др.: Προσπολεμῶν ἐποίησα, ὥστε δόξαι αὐτῷ τοῦ πρὸς ἐμὲ πολέμου παύσασθαι (Xen.). Воювайки срещу него, постигнах той да реши да прекрати войната срещу мене.

в. След главно негативно или хипотетично изречение: Πάλαι οὐκ ἐστὶ γεγενημένα, ὥστε ἀγνοεῖν ὑμᾶς (Dem.). Това не е станало отдавна, та да не го знаете.

г. След компаративи с ἤ 'отколкото': Οἱ δὲ ἀκοντισταὶ βραχύτερα ἠκόντιζον ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τῶν σφενδονητῶν (Xen.). Аконтистите хвърляха копията си на по-късо разстояние, отколкото да засегнат прашкарите.

д. Когато ὥστε означава 'при условие че' (1); в този случай вместо ὥστε се употребяват обикновено съюзите ἐφ' ᾧ, ἐφ' ᾧ τε (ἐφ' ᾧτε) (2).

(1) Πολλὰ Τιμασίωνι οἱ Ἡρακλεῶται ὑπισχνοῦντο, ὥστε ἐκπλεῖν (Xen.). Хераклейците обещавали на Тимасион голямо възнаграждение при условие, че ще отплува.

(2) Ἔφασαν ἀποδόσειν τοὺς νεκρούς, ἐφ' ᾧ μὴ κάειν τὰς οἰκίας (Xen.). (Неприятелите) казали, че ще им предадат труповете на убитите при условие, че (гърците) не ще горят къщите им.

Забележка. В главни изречения ὥστε има значение на 'и така, затова' (itaque). Καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν οὐκ ἧκεν· ὥσθ' οἱ Ἕλληνες ἐφρόντιζον (Xen.). Той не дошъл и на следния ден; и така гърците се загрижили.

Условни периоди (условни изречения)

§ 340. 1. Условният период се състои от едно приставно изречение, в което се дава условието, и едно главно изречение, което дава резултата на условието. Приставното изречение се намира обикновено пред главното („предлага" условието) и затова се нарича πρότασις ('поставено пред, отпред', προτείνω 'протягам, простирам, поставям (от) пред, предлагам'); главното изречение се нарича ἀπόδοσις ('изпълнение', ἀποδίδωμι в значение на 'изпълнявам', напр. ἀποδίδωμι ἔργον 'изпълнявам, извършвам някакво дело').

Условното изречение се въвежда с εἰ (поетич. и диалект. αἰ) 'ако', или с εἰ + ἄν, свързани в една дума: ἐάν, ἤν, ᾱ̆ν (поетич. εἴ κε, αἴ κα) 'ако, ако би'.

В условното изречение отрицанието е μή.

Условните периоди са три главни вида: реален, потенциален и иреален (*modus reālis, modus potentiālis* и *modus irreālis*).

2. Въпреки названието „реален“ в този период говорещият не засяга отношението на условието към действителността, но го оставя неопределено: 'ако има дълбок сняг през зимата, посевите не измръзват'. Тук говорещият не определя дали действително има, или няма дълбок сняг, затова този период се нарича още *indefinītus*, неопределен, за разлика от определения — *definītus* (т. 3).

3. При потенциалния и иреалния период говорещият определя какво отношение смята, че има между условието и действителността. Поради това обстоятелство тези два периода се обединяват заедно и се наричат още *definītus*, определен период.

а. Ако говорещият представя условието само като възможно, има потенциален период: 'ако би имало сняг, посевите не биха измръзнали'.

б. Ако говорещият представя условието като невъзможно или недействително, има иреален период: 'ако нямаше сняг, посевите щяха да измръзнат'.

4. Условието може да се представи и като повтарящо се неопределено число пъти; тогава има условен период за итеративност.

5. Р е а л е н п е р и о д. В условното изречение стои εἰ с индикатив на всички времена, а в главното — индикатив на всички времена, но също така и императив и адхортативен конюнктив.

Εἰ θεοί τι δρῶσιν αἰσχρόν, οὐκ εἰσὶν θεοί (Eur.). Ако боговете вършат нещо лошо, не са богове — тук не се твърди, че вършат нещо лошо, нито пък, че не вършат.

Κλέαρχος εἰ παρὰ τοὺς ὅρκους ἔλυε τὰς σπονδάς, τὴν δίκην ἔχει (Xen.). Ако Клеарх въпреки клетвите е нарушил договора, той има (получил е) наказанието си — смисълът е: Клеарх, както твърдят неприятелите му, е клетвопрестъпник, но Ксенофонт нито твърди, че е така, нито, че не е.

Εἰ δειν' ἔδρασας, δεινὰ καὶ παθεῖν σε χρή (Soph.). Ако си извършил страшни неща, и ти трябва да претърпиш страшни неща. Εἰ μὴ καθέξεις γλῶσσαν, ἔσται σοι κακά (Eur.). Ако не си държиш езика, ще си изпатиш.

Εἰ ψεύδομαι, ἐξέλεγχε (Plato). Ако лъжа, изобличи ме. Εἰ δοκεῖ, πλέωμεν (Soph.). Ако смяташ, да плуваме.

З а б е л е ж к а 1. След второстепенно време вместо εἰ с индикатив и ἐάν с конюнктив може да стои εἰ с *opt. oblīquus* (без ἄν).

Ἄλλους δέ τινας ἔφασαν λέγειν ὑπομαλακιζομένους ὡς καὶ Κύρῳ πιστοὶ ἐγένοντο καὶ βασιλεῖ ἂν πολλοῦ ἄξιοι γένοιντο, εἰ βούλοιτο φίλος γενέσθαι (Xen.). Твърдяло се, че някои от страх говорели, че били верни на Кир, но че бьха били полезни и на царя, ако поиска да им стане приятел.

За бъдеще време може да се употреби и специален обрат, който някои наричат е в е н т у а л е н с л у ч а й (*modus eventuālis*): в условното изречение стои ἐάν с конюнктив, а главното изречение има футурен смисъл (в него може да стои футур, императив, потенциален оптатив, δεῖ, χρή 'трябва' и под.).

Ἥξω παρὰ σὲ αὔριον, ἐὰν θεὸς ἐθέλῃ (Plato). Ще дойда при тебе утре, ако бог иска.

З а б е л е ж к а. При „евентуалния“ случай у Омир в условното изречение може да липсва ἄν (κε) (1) или пък в главното изречение вместо футур може да стои конюнктив с ἄν (κε) (2):

(1) Εἰ δ᾽ αὖ τις ῥαίῃσι θεῶν ἐνὶ πόντῳ, τλήσομαι. Ако някой бог ме остави да претърпя това корабокрушение, ще го понеса. (2) Εἰ δέ κε μὴ δώωσιν, ἐγὼ δέ κ ε ν αὐτὸς ἕ λ ω μ α ι. Ако (ахейците) не ми дадат (дар), аз сам ще си взема.

6. П о т е н ц и а л е н п е р и о д. В условното изречение стои εἰ, понякога ἐάν, с оптатив, а в главното — оптатив с ἄν (κε).

Εἰ ἀναγκαῖον ε ἴ η ἀδικεῖν ἢ ἀδικεῖσθαι, ἑ λ ο ί μ η ν ἂ ν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι (Plato). Ако би било необходимо да онеправдавам или да бъда онеправдаван, бих предпочел да бъда онеправдаван. Εἰ τούτω κ ε (=ἄ ν) λ ά β ο ι μ ε ν, ἀ ρ ο ί μ ε θ ά κε κλέος ἐσθλόν (Hom.). Ако бихме взели тези две неща, бихме получили отлична слава.

З а б е л е ж к а. Ако в главното изречение липсва ἄν, то оптативът има волунтативен смисъл. Εἰ μὲν συμβουλεύοιμι, ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ, πολλά μοι καὶ ἀγαθὰ γένοιτο (Xen.). Ако бих ви съветвал това, което мисля, че е най-добро, нека ми се случи всичко хубаво.

7. И р е а л е н п е р и о д. В условното изречение стои εἰ с индикатив на историческите времена, а в главното — индикатив на историческите времена с ἄν.

Εἰ μὴ γὰρ ἦ ν Χρύσιππος, οὐκ ἂ ν ἦ ν στοά (Diog. Laërt.). Ако не беше Хризип, нямаше да има стоа (стоическа школа). Εἰ ὁ Φίλιππος τότε ταύτην ἔ σ χ ε τὴν γνώμην, οὐδὲν ἂ ν ὧν νυνὶ πεποίηκεν ἔ π ρ α ξ ε ν (Dem.). Ако тогава Филип имаше това схващане, той нямаше да извърши нищо от това, което сега е извършил.

З а б е л е ж к а. Разликата в употребата на имперфекта и аориста се състои в глаголния вид. Обикновено имперфектът се употребява да изрази иреалност за сегашно време, а аористът — за миналото. Не са редки обаче случаите, когато имперфектът се употребява за миналото, а аористът за сегашно време, т. е. от значение е предимно глаголният вид, а времето се разбира от смисъла.

Οὐκ ἂ ν οὖν νήσων ἐ κ ρ ά τ ε ι, ε ἰ μή τι καὶ ναυτικὸν ε ἶ χ ε ν (Thuc.). (Агамемнон) нямаше да овладее островите, ако нямаше и флота. Ε ἰ μὴ πατὴρ ἦσθ(α), ε ἶ π ο ν ἄ ν σ᾽ οὐκ εὖ φρονεῖν (Soph.). Ако ти не ми беше баща, щях да кажа, че не си със здрав разум.

Плусквамперфектът, който има перфектен (стативен) глаголен вид (§ 315, 2 г), отговаря по време на имперфекта.

Ε ἰ δέ γε μ η δ ε ὶ ς ἄλλος ἢ Ζεῦξις ἔ γ ρ α φ ε, καλῶς ἄ ν σοι ἀ π ε κ έ κ ρ ι τ ο (Plato). Ако нямаше друг художник освен Зевксис, твоят отговор щеше да бъде правилен.

8. С м е с е н и п е р и о д и. Горните начини на изказване (т. 5—7) могат да се употребят и смесено според желанието или представата на говорещия.

Ε ἰ δέ τις ἀθανάτων γε κατ᾽ οὐρανοῦ ε ἰ λ ή λ ο υ θ α ς (*reālis*), οὐκ ἂ ν ἔγωγε θεοῖσιν μ α χ ο ί μ η ν (*pot.*) (Hom.). Но ако ти си някой безсмъртен, слязъл от небето, аз не бих се борил с богове. Εἴ τίς μοι ἀνὴρ ἅμ᾽ ἕ π ο ι τ ο (*pot.*) καὶ ἄλλος, μᾶλλον θαλπωρὴ καὶ θαρσαλεώτερον ἔ σ τ α ι (*real.*) (Hom.). Ако би ме последвал и някой друг човек, ще имам по-голяма подкрепа и повече сигурност. Εἴ τις τάδε π α ρ α β α ί ν ο ι (*pot.*), ἐναγὴς ἔ σ τ ω (*real.*) τοῦ Ἀπόλλωνος (Aeschin.). Ако някой би престъпил тези клетви, нека бъде престъпник спрямо Аполон. Ε ἰ μὴν γὰρ εἰς γυναῖκα σωφρονεστέραν ξίφος μ ε θ ε ῖ μ ε ν (*pot.*), δυσκλεὴς ἂ ν ἦ ν φόνος (*irreal.*)· νῦν δὲ κτλ. (Eur.). Понеже ако бихме насочили меч към по-почтена жена, това щеше да бъде срамно убийство, а сега... Ε ἰ μ έ ν τις τὸν ὄνειρον Ἀχαιῶν ἄλλος ἔ ν ι σ π ε (*irreal.*), ψεῦδος κ ε ν φ α ῖ μ ε ν (*pot.*) (Hom.). Ако някой друг

ахеец беше разказал този сън, ние бихме казали, че е лъжа. Καί νύ κεν ἔνθ᾽ ἀπόλοιτο *(pot.)* Αἰνείας, εἰ μὴ ἄρ᾽ ὀξὺ νόησε *(irreal.)* Ἀφροδίτη (Hom.). И Еней би загинал (вместо: щеше да загине), ако Афродита не беше веднага забелязала това. Τούτου δὲ οὐκ ἂν ἁμαρτάνοις *(pot.)*, ἄνπερ μελήσῃ σοι (*realis* за бъдещето, '*eventualis*'). Ти не би сбъркал, ако би взел това присърце.

9. Условни периоди за итеративност.

а. За сегашно и бъдеще време в условното изречение стои ἐάν с конюнктив, а в главното изречение *ind. praesentis*, респективно *futuri*.

Ἅπας λόγος, ἂν ἀπῇ τὰ πράγματα, μάταιος φαίνεται (Dem.). Всяка реч, ако липсват фактите, изглежда глупава. Ἢν ἐγγὺς ἔλθῃ θάνατος, οὐδεὶς βούλεται θνῄσκειν (Eur.). Колчем наближи смъртта, никой не иска да умре.

б. За минало време в условното изречение стои εἰ с оптатив, а в главното изречение най-често имперфект (съответно плусквамперфект, който в областта на перфектния глаголен вид, § 315, 2 г, отговаря на имперфекта), а по-рядко *ind. aoristi*. В главното изречение може да се прибави и ἄν 'евентуално', което обикновено не се превежда.

Καὶ εἰ μὴ τὰς μισθώσεις ἀποδιδοῖεν, ἀγώγιμοι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες ἐγίγνοντο (Aristot.). И ако (=колчем) не плащаха наема (на земята) си, и те, и децата им биваха отвеждани в робство. Καὶ εἴ τις αὐτῷ δοκοίη βλακεύειν, ἔπισεν ἄν (Xen.). И ако (=колчем) някой му се струваше, че се бави, (евентуално) можеше и да го набие.

За временните итеративни изречения вж. § 343, 3.

Забележки. **1.** Съкратени условни периоди. Понякога, обикновено при афектна реч, аподозисът липсва, тъй като съдържанието на липсващото изречение е обяснено с някакъв изразителен жест, било пък че положението или протазисът го правят достатъчно ясно (1). Ако има два аподозиса, първият често липсва (2). Съкратен може да бъде понякога и протазисът (3).

(1) Εἰ καὶ οἴει με ἀδικοῦντά τι ἄγεσθαι, οὔτε ἔπαιον οὐδένα, οὔτε ἔβαλλον (Xen.). Ако смяташ, че аз върша нещо несправедливо — подразбира се ἴσθι 'знай, че' — нито съм ударил, нито замерил някого.

(2) Ἀλλ᾽ εἰ μὲν δώσουσι γέρας μεγάθυμοι Ἀχαιοί, εἰ δέ κε μὴ δώωσιν, ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἕλωμαι (Hom.). Ако храбрите ахейци ми дадат дар — подразбира се 'добре' — а ако не ми дадат, аз сам ще си взема.

(3) Ἐκείνως δ᾽ οὐδ᾽ ἂν αὐτοὶ ἀντέλεγον (Thuc.). Иначе те нямаше да възразяват, т. е. с оглед на по-горе казаното, което има смисъл на εἰ ἐκεῖνο ἔπαθον — ако бяха претърпели онова нещо.

2. В условните периоди се срещат още следните съюзи:

ἐάνπερ, ἤνπερ 'ако наистина', вж. ἐάν.

εἴπερ 'ако наистина, ако изобщо, ако иначе' с индикатив: Δεῖται ὁ θεός, εἴπερ ἔστ᾽ ὄντως θεός, οὐδενός. Бог, ако наистина съществува бог, не се нуждае от нищо.

εἴτε — εἴτε, ἐάν τε — ἐάν τε 'ако — ако, или — или, дали — или, било (че) — било (че)': Εἴτε τοὺς θεοὺς ἵλεως εἶναι σοι βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεούς, εἴτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον (Xen.). Ако искаш боговете да са благосклонни към тебе, трябва да ги почиташ, ако искаш да бъдеш обичан от приятелите си, трябва да им правиш добрини. Ἐάν τε μείνητε, ἐάν τε φύγητε, οὐκ ἀπολείψω ὑμᾶς. Останете ли, избягате ли, не ще ви напусна.

εἰ μή 'освен' (nisi), след отрицание: Οὐδέ τις ἄλλος αἴτιος ἀθανάτων, εἰ μὴ Ζεύς (Hymn. Cer.). Никой друг от боговете не е виновен освен Зевс.

εἰ μὴ εἰ 'освен ако (nisi si): Οὐ χρήσιμος οὐδὲν ἡ ῥητορικὴ ἡμῖν, εἰ μὴ εἴ τις ὑπολάβοι ἐπὶ τοὐναντίον (Plato). (За защита) реториката никак не ни е полезна, освен ако някой я използува за противното.

εἰ μὴ ἄρα 'освен ако само' (nisi forte, nisi vero) с индикатив, предимно употребявано иронично: Πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθείροι τοὺς νέους, εἰ μὴ ἄρα ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορά ἐστιν; (Xen.). Как един такъв човек (Сократ) би развращавал младежите, освен ако само грижата за добродетелта е развращаване?

εἰ δὲ μή 'ако не, иначе, в противен случай' (si minus, si non), употребявано без глагол като силна формула: Ἐβούλοντο μάλιστα μὲν παρὰ βασιλέα ἀναβῆναι, εἰ δὲ μή, οἴκαδε ἀπελθεῖν (Xen.). Те искаха най-вече да отидат при царя, ако не — да се върнат в отечеството си.

Отстъпителни изречения

§ 341. 1. Отстъпителните (концесивните) изречения се въвеждат със съюзите εἰ καί, ἐὰν καί, καὶ εἰ (κεἰ), καὶ ἐάν (κἄν) 'ако и да, макар и да, макар че', οὐδ' εἰ, οὐδ' ἐάν, μηδ' εἰ, μηδ' ἐάν 'макар че не', понякога само εἰ или εἴπερ 'ако и да, макар и да' и се конструират напълно като условните изречения (§ 340, 5—6—7—9). Отрицание μή. В главното изречение може да кореспондират ὅμως 'все пак', ἀλλά, ἀλλ' οὖν 'поне'.

Реален случай: Κεἰ μὴ πέποιθα, τοὔργον ἐστ' ἐργαστέον (Aesch.). Макар и да не съм убеден, делото трябва да се извърши.

Потенциален случай: Τῆς γῆς κρατοῦντες καὶ εἰ θαλάττης εἴργοιντο, δύναιντ' ἂν καλῶς διαζῆν (Xen.). Тези, които владеят земята, макар и да биха били отрязани откъм морето, биха могли добре да преживяват.

Иреален случай: Καὶ εἰ ἐβουλήθης, οὐκ ἂν ἐδυνήθης. Макар и да искаше, нямаше да можеш.

Итеративен случай за настоящето: Ἀνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ, κἂν εὐτυχῇ (Men.). Лошият човек е нещастен, макар и да се намира в благополучие.

Примери за ἀλλά и пр.: Εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ πολλά γε ἴστε. Ако и не всичко, все пак много знаете. Κεἰ τὸ μηδὲν ἐξερῶ, φράσω (§ 320, 2 а) δ' ὅμως (Soph.). Макар че няма да ви кажа нищо (особено), все пак искам да ви осведомя.

2. Концесивността може да се изрази също с причастие със или без καίπερ, καί или само с περ вж. § 360, 5; 361, 2 г; 362, 1.

Локални изречения

§ 342. Те се конструират също като релативните изречения (§ 344) (за каквито обикновено ги дават граматиките) и се въвеждат с релативните наречия οὗ, ὅπῃ, ὅποι, (ἵνα) 'където, накъдето', ὅθεν, ὁπόθεν 'откъдето' и др.

Реален случай: Ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστιν (Hom.). Там има удобно пристанище, където няма нужда от въже. Μέλλουσι γάρ σε ἐνταῦθα πέμψειν, ἔνθα μή ποθ' ἡλίου φέγγος προσόψει (Soph.). Те ще те пратят там, където ти повече не ще видиш слънчев лъч.

Бъдещ („евентуален") случай: Ἕπεσθε, ὅπῃ ἄν τις ἡγῆται (Thuc.). Вървете, накъдето биха ви водили (ви водят).

Потенциален случай: Ἔστι δ', οὗ σιγὴ λόγου κρείσσων γένοιτ' ἄν, ἔστι δ', οὗ σιγῆς λόγος (Eur.). (Има където) = някъде мълчанието би било посилно от словото, а някъде — словото от мълчанието.

Итеративен случай: Ὅ π ο υ ἰθύσειε στρατεύεσθαι, πάντα οἱ ἐχώρεε εὐτυχέως (Hdt.). И накъдето се отправеше на поход, всичко му вървеше щастливо.

Временни изречения

§ 343. 1. Временните (темпоралните) изречения се въвеждат със следните съюзи:

ὅτε, (ὅτε περ), ὁπότε, ἡνίκα, ὁπηνίκα, ὡς 'когато' (лат. cum с индикатив)

ἐπεί, ἐπειδή 'когато, след като' (cum с конюнктив)

ἐπεὶ πρῶτον, ἐπεὶ τάχιστα, ἐπειδὴ πρῶτον, ἐπειδὴ τάχιστα 'когато' (cum primum)

ἀφ' οὗ, ἐξ οὗ, ἐξ ὅτου 'откато, откогато' (ex quo)

ἐν ᾧ 'докато' (dum)

ἕως, ἔστε, μέχρι, μέχρι οὗ 'докато' (dum, quoad)

πρίν 'преди да'

поетич. ὄφρα 'докато, додето' (с корелатив в главното изречение τόφρα 'дотогава') и др. н.

2. Когато действието е представено к а т о ф а к т, във временното изречение стои индикатив. Отрицание οὐ.

Ἐπεὶ ἐ τ ε λ ε ύ τ η σ ε Δαρεῖος καὶ κ α τ έ σ τ η εἰς τὴν βασιλείαν Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρνης διαβάλλει τὸν Κῦρον πρὸς τὸν ἀδελφόν (Xen.). Когато Дарий умрял и царската власт заел Артаксеркс, Тисаферн наклеветил Кир пред брат му. Ὡς οἱ Ἕλληνες τοὺς βαρβάρους ε ἶ δ ο ν ἐγγὺς ὄντας, παιανίσαντες ἐπῆσαν (Xen.). Когато гърците видели, че варварите са наблизо, надали боен вик и ги нападнали.

3. Ако действието е представено само като в ъ з м о ж н о, о ч а к в а н о или п о в т а р я щ о с е, т. е. ако се касае за условно темпорално изречение,

п р и о ч а к в а н о д е й с т в и е в приставното изречение стои конюнктив с ἄν, а в главното — форми с футурно значение (срв. § 340, 5) (1),

п р и и т е р а т и в н о д е й с т в и е, ако се повтаря в настоящето и бъдещето, в приставното изречение стои конюнктив с ἄν, а в главното — *ind. praesentis*, респективно *ind. futūri* (срв. § 340, 9 а) (2), ако се е повтаряло в миналото: в приставното изречение стои оптатив (без ἄν), а в главното — имперфект (срв. § 340, 9 б) (3).

Отрицанието навсякъде е μή.

Където е възможно, ἄν се свързва със съюза в една дума: ὅταν, ὁπόταν, ἐπάν и ἐπήν, ἐπειδάν, а с елизия ἔστ' ἄν, ἡνίκ' ἄν.

(1) Ἕωσπερ ἂν ἐ μ π ν έ ω καὶ ο ἷ ό ς τ' ὦ, οὐ μὴ π α ύ σ ω μ α ι (§ 338, 4, заб. 3) φιλοσοφεῖν (Plato). Докато дишам и имам сили, по никакъв начин няма да престана да се занимавам с философия. Τάφος δὲ ποῖος δ έ ξ ε τ α ί μ', ὅταν θ ά ν ω; (Eur.) Кой гроб ще ме приеме, когато умра? Ἐπειδὰν ἅπαντα ἀ κ ο ύ σ η τ ε, κ ρ ί ν α τ ε (Dem.). Когато всичко чуете, решете.

(2) Μ α ι ν ό μ ε θ α πάντες, ὁπόταν ὀ ρ γ ι ζ ώ μ ε θ α (Philem.). Всички сме луди, когато сме разгневени. Ὅταν οἴκαδε ἔ λ θ ω, σ χ ο λ ά σ ω. Всеки път, когато идвам в къщи, ще си почивам.

(3) Θαμινὰ π α ρ έ γ γ ε ι λ ε ν ὁ Ξενοφῶν ὑπομένειν, ὅτε οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐ π ι κ έ ο ι ν τ ο (Xen.). Всеки път, когато неприятелят нападал силно, Ксенофонт заповядвал да го дочакват в гъсти редици. Π ε ρ ι ε μ έ ν ο μ ε ν ἑκάστοτε, ἕως ἀ ν ο ι χ θ ε ί η τὸ δεσμωτήριον· ἐπειδὴ δὲ ἀ ν ο ι χ θ ε ί η, ε ἰ σ ῇ μ ε ν

παρὰ τὸν Σωκράτη (Plato). Всеки път чакахме, докато се отвореше затворът, а когато се отвореше, влизахме при Сократ.

4. В изреченията с πρίν 'преди да', οὐ или μὴ πρότερον πρίν, οὐ или μὴ πρόσθεν πρίν 'не по-рано преди да' може да стои винаги инфинитив (*nom.* или *acc. c inf.*) (1).

Ако обаче главното изречение е отрицателно, в приставното изречение освен инфинитив (2) може да стои и финитна форма, и то:

- при предаване на факт стои индикатив (3) (срв. по-горе, т. 2),
- при предаване на очаквано или итеративно действие стои конюнктив с ἄν (4), който след второстепенно време в *oratio oblīqua* може да бъде заместен с *opt. oblīquus* (без ἄν) (5) (срв. по-горе т. 3).

(1) Καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβαίνει Χειρίσοφος, πρίν τινας α ἰ σ θ έ σ θ α ι τῶν πολεμίων (Xen.) И Хейрисоф се изкачи на височината, преди някои от неприятелите да забележат. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουσι πρότερον πρὶν δῆλοι γ ε ν έ σ θ α ι, οἷοι ἦσαν (Xen.). Много хора умират, преди да се разбере какви са били.

(2) Οὐδὲ πρὸς δικαστηρίῳ ὤφθην οὐδεπώποτε, πρὶν ταύτην τὴν συμφορὰν γ ε ν έ σ θ α ι (Lys.). Никога не са ме видели в съдилище, преди да се случи това нещастие.

(3) Οὐ πρότερον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπαύσαντο ἐν ὀργῇ ἔχοντες Περικλέα, πρὶν ἐ ζ η μ ί ω σ α ν χρήμασιν (Thuc.) Атиняните не уталожиха гнева си срещу Перикъл, преди да му наложат парична глоба.

(4) Μὴ ἀπέλθητε, πρὶν ἂ ν ἀ κ ο ύ σ η τ ε τὸ πρᾶγμα (Xen.). Не си отивайте, преди да чуете работата — очаквано, футурно действие. Ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ οὐδένα ἀποκτείνουσιν Ἀθηναῖοι, πρὶν ἂν ἐκ Δήλου τὸ πλοῖον ἐ π α ν έ λ θ ῃ (Plato). В този период от време (всяка година) атиняните не изпълняват никаква смъртна присъда, преди да се завърне корабът от Делос — итеративно действие.

(5) Τοὺς φυγάδας ἐκέλευσε σὺν αὐτῷ στρατεύεσθαι, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, μὴ πρόσθεν παύσασθαι πρὶν αὐτοὺς κ α τ α γ ά γ ο ι οἴκαδε (Xen.). Поканил емигрантите да участвуват в похода, като им обещал, че нямало да се успокои, докато не ги върне в отечеството им.

Относителни изречения

§ 344. Относителните (релативните) изречения се въвеждат с релативните местоимения (§ 302, 1). Според съдържанието си те са определителни или пък имат причинен, отстъпителен, целен, условен или итеративен смисъл. Често нюансите не са ясно доловими, напр. може да има отстъпително-целен (финално-консекутивен) смисъл.

За локалните изречения, които се въвеждат с релативните наречия, вж. § 342. За свързването на няколко релативни изречения вж. § 302, 3.

1. О т н о с и т е л н и т е о п р е д е л и т е л н и и з р е ч е н и я уточняват известно понятие в предходното изречение и по смисъл са равни на изреченията, които изказват съждение или желание. Според това в тях стоят наклоненията, както в съответните главни изречения — *за съждение*: индикатив (1), оптатив с ἄν за потенциалност в настоящето (§ 330, 2) (2), индикатив на имперфекта и аориста с ἄν за иреалност (§ 326, 3) (3) и потенциалност в миналото (§ 326, 4) (4);

за желание: конюнктив (§ 329, 1—3) (5), оптатив (§ 330, 1) (6) и императив (§ 331, 4) (7).

При съждение отрицанието е οὐ, а при желание μή.

(1) Τὰ πράγματα, ἃ Ἀλέξανδρος ἔπραξεν, делата, които Александър извърши = τὰ πράγματα τά ὑπ' Ἀλεξάνδρου πεπραγμένα. Ἐπείσθητε ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, ᾧ οὐκ ἔδει ὑμᾶς πιστεύειν (Plato). Бяхте убедени от този човек, комуто не трябваше да вярвате.

(2) Δόρατα, ὅσα ἀνὴρ ἂν φέροι μόλις (Xen.). Копия, които един човек едва би могъл да носи.

(3) Ἱπποκράτης οὐ πείσεται, ἅπερ ἂν ἔπαθεν ἄλλῳ τῳ συγγενόμενος τῶν σοφιστῶν (Plato). (Ако учи при мене) Хипократ няма да претърпи това, което щеше да претърпи при общуването си с някой друг софист.

(4) Οἱ δ' ἔλαχον τοὺς ἄν κε καὶ ἤθελον αὐτὸς ἑλέσθαι (Hom.). Те избраха тези, които и аз бих искал да избера.

(5) Ἡμῖν Ἄνυτος ὅδε παρεκαθέζετο, ᾧ μεταδῶμεν τῆς ζητήσεως (Plato). При нас седна този Анит, комуто да дадем дял в изследването (*coni. adhortatīvus*, § 329, 2).

(6) Οἴομαι γὰρ ἂν ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν, οἷα τοὺς ἐχθροὺς οἱ θεοὶ ποιήσειαν (Xen.). Мисля, че ние можем да изтърпим такива неща, каквито боговете дано направят на неприятелите ни (*opt. voluntatīvus*, § 330, 1).

(7) Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον; (Eur.) Знаеш ли какво трябва да направиш? Κάτισον φύλακας, οἳ λεγόντων (Hdt.). Постави стражи, които нека казват.

2. Относителните причинни изречения се конструират като самостоятелни изречения за съждение. Отрицанието е οὐ.

Θαυμαστὸν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν οὐδὲν δίδως (Xen.). Странно постъпваш, че (= понеже) не ни даваш нищо.

3. Относителните следствени изречения, които отговарят на едно изречение с ὥστε с индикатив, се конструират като самостоятелните изречения за съждение, въвеждат се с ὅστις и по-рядко с ὅς, а в предходното изречение има обикновено οὕτως ('така') с прилагателно или наречие, τοιοῦτος (talis), τοσοῦτος (tantus) и др. (1). Когато пък отговарят на едно изречение с ὥστε и инфинитив, те се въвеждат с ὅς и се конструират с *ind. futūri* (2).

В първия случай отрицанието е οὐ, а във втория μή.

(1) Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀνόητός ἐστι, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρεῖται (Hdt.). Никой не е така безумен, та да предпочита война пред мир. Τίς οὕτως εὐήθης ὑμῶν, ὅστις ἀγνοεῖ (Dem.). Кой от вас е така наивен, та (че) да не знае. Τίς οὕτω μαίνεται, ὅστις οὐ βούλεταί σοι φίλος εἶναι. Кой е така глупав, та (че) да не желае да ти е приятел. Οὐ γὰρ ἦν, ὅ τι ἂν ἐποιεῖτε (Dem.). Не съществуваше нищо, което нямаше да направите.

(2) Παῖδες δέ μοι οὔπω εἰσίν, οἵ με θεραπεύσουσιν (Lys.). Нямам още деца, които да се грижат за мене.

4. Относителните целни изречения се конструират с *ind. futūri*.

Λακεδαιμόνιοι πρέσβεις εἰς Ἀθήνας ἔπεμψαν, οἳ Ἀλκιβιάδου ἀπιόντος κατηγορήσουσιν. Лакедемонците изпратили посланици в Атина, които да обвинят Алкивиад в негово отсъствие. Ἔδοξε τῷ δήμῳ ἄνδρας ἑλέσθαι, οἳ νόμους συγγράψουσι (Xen.). Народът реши да избере мъже, които да напишат закони.

5. Относителните условни и итеративни изречения съответствуват на протазиса на един условен период. В такъв случай те се конструират, както условните периоди (§ 340, 5—6—7—9): ὅς, ὅστις и пр. с индикатив — „реален“ (1) и иреален случай (2), ὃς ἄν, ὅστις ἄν с конюнктив — бъдещ („евентуален“) случай (3) и итеративен случай за настоящето и бъдещето (4), ὅς, ὅστις с оптатив — потенциален случай (5) и итеративен случай за миналото (6).

Отрицанието е μή.

(1) Ἃ μὴ οἶδα, οὐδὲ οἴομαι εἰδέναι (Plato). Което не зная, не мисля, че го зная.

(2) Οἱ παῖδες ὑμῶν, ὅσοι ἐνθάδε ἦσαν, ὑπὸ τούτων ἂν ὑβρίζοντο (Lys.). Вашите деца, които щяха да са тук, щяха да бъдат обидени от тези хора.

(3) Τῷ ἀνδρί, ὃν ἂν ἕλησθε, πείσομαι (Xen.). Ще се подчинявам на човека, когото бихте избрали (изберете).

(4) Ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἄνθρωποι τούτοις μάλιστα ἐθέλουσι πείθεσθαι, οὓς ἂν ἡγῶνται βελτίους εἶναι (Xen.). Във всяко нещо хората искат да се подчиняват най-вече на онези, които смятат, че са най-добри.

(5) Ἐγὼ γὰρ ὀκνοίην μὲν ἂν εἰς τὰ πλοῖα ἐμβαίνειν, ἃ ἡμῖν δοίη (Xen.). Аз бих се колебал да вляза в корабите, които той би ни дал.

(6) Πάντας οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὅσους λάβοιεν ἐν τῇ θαλάττῃ, ὡς πολεμίους διέφθειρον (Thuc.). Лакедемонците погубваха като неприятели всички, които залавяха в морето.

Разликата между относителните условни изречения и относителните определителни изречения за съждение и желание, в които има същите наклонения, се долавя само от смисъла.

Асимилация на наклоненията

§ 345. Приставни изречения, предимно целни и относителни, които следват след иреалис (неизпълнимо желание или иреален условен период), могат също да се поставят в иреалис, т. е. в индикатив на историческо време, но без ἄν (1, 2), а които следват след *opt. voluntatīvus* или след потенциален условен период, могат също да се поставят в потенциалис, т. е. в оптатив, но без ἄν (3, 4). Това явление се нарича асимилация на наклоненията.

(1) Ὡς ὤφελον πάροιθεν ἐκλιπεῖν βίον, πρὶν ἐς ξένην σε γαῖαν ἐκπέμψαι χεροῖν κλέψασα τοῖνδε κἀνασώσασθαι φόνου, ὅπως θανὼν ἔκεισο τῇ τόθ' ἡμέρᾳ τύμβου πατρῴου κοινὸν εἰληχὼς μέρος (Soph.). (Електра оплаква брат си Орест, когото смята загинал в чужбина:) Дано да бях умряла, преди да те открадна с тия две ръце, да те изпратя в чужбина и да те спася от смърт, за да лежеше убит още тогава, споделил гроба с баща ни.

(2) Εἰ τῷ ὄντι ξένος ἐτύγχανον ὤν, ξυνεγιγνώσκετε δήπου ἄν μοι, εἰ ἐν ἐκείνῃ τῇ φωνῇ καὶ τῷ τρόπῳ ἔλεγον, ἐν οἷσπερ ἐτεθράμμην (Plato). Ако действително се случеше да съм чужденец, щяхте да бъдете снизходителни към мене, ако говорех оня език и по оня начин, при които (щях да) съм отгледан.

(3) Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην (Aristoph.) Нека всеки се занимава с това изкуство, което знае.

(4) Βασιλεὺς ἡμᾶς ἀπολέσαι περὶ παντὸς ἂν ποιήσαιτο, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι φόβος εἴη ἐπὶ βασιλέα μέγαν στρατεύειν (Xen.). Царят би предпочел да ни унищожи, за да имат страх и останалите гърци да воюват срещу великия цар.

ИНФИНИТИВ

Общи бележки

§ 346. 1. Инфинитивът е отглаголно съществително, затова има допирни точки, от една страна, с глагола, а, от друга, с името: той управлява същия падеж, както и останалите глаголни форми (1), има глаголен вид, време и залог, може да получи модалната частица ἄν, за да се изрази потенциалност (2) и иреалност (3), и се определя от наречия (4), а като името той може да получи член в среден род и всички падежни функции, макар и самият той да остава несклоняем (5).

(1) Τὸ τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν. Правене добро на приятелите. Τὸ τοῖς νόμοις πείθεσθαι. Подчинение на законите.

(2) Νομίζομεν τιμῆς ἂν τυγχάνειν (εἰ παρείημεν). Смятаме, че бихме получили уважение (ако бихме присъствували) (директно: τυγχάνοιμεν ἄν).

(3) Νομίζομεν δῶρα ἂν λαβεῖν (εἰ ἤλθομεν). Смятаме, че щяхме да получим дарове (ако бяхме дошли) (директно: ἐλάβομεν ἄν).

(4) Τὸ δικαίως ζῆν. Справедлив живот.

(5) Νίκησον ὀργὴν τῷ λογίζεσθαι καλῶς (Men.). Победи гнева си с добро разсъждаване.

2. За изразяването на време при инфинитива вж. § 321, 2; 322, 1.

3. Много от функциите на инфинитива се обясняват с това, че голяма част от инфинитивите са по произход финални дативи на -αι (δοῦναι) и локативи без окончание (λύειν, у Омир δόμεν).

Финално-консекутивна употреба на инфинитива

§ 347. 1. Финално-консекутивна (целно-следствена) употреба на инфинитива има както при глаголи за движение, даване, позволяване, вземане, избиране и определяне (1), така и при съществителни (2) и прилагателни (3). Инфинитивът при имена отговаря на *acc. limitatiōnis* (§ 258) и затова в този случай може да се нарича *inf. limitatiōnis*.

(1) Βῆ δ' ἰέναι (Hom.). Тръгна да иде. Ἀφικνεῖται ἐς Ἑλλήσποντον τὰ πρὸς βασιλέα πράγματα πράσσειν (Thuc.). (Павзаний) пристигнал в Хелеспонта, за да върши предприетото спрямо царя. Φαρνάβαζος γῆμαι τὴν βασιλέως ἔπραττε θυγατέρα (Xen.). Фарнабаз действуваше да се ожени за дъщерята на царя. Τὸ δὲ ἥμισυ κατέλιπε φυλάττειν τὸ στρατόπεδον (Xen.). Той остави половината войници да пазят стана. Ταύτην τὴν χώραν ἐπέτρεψε διαρπάσαι τοῖς Ἕλλησι (Xen.). Той предостави тази земя на гърците да я разграбят.

(2) Ἀλλ' ὥρα δὲ βουλεύσασθαι (Plato). Но време е да се посъветваме. Συνοικεῖν εἶχεν ἡλικίαν (Xen.) Беше на възраст за женене. Ἔλαβον πρόφασιν στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους (Xen.). Те получили повод да воюват срещу тиванците.

(3) Θέειν ἄριστος (Hom.). Най-добър да тича (в тичането, по отношение на тичането). Δεινὸς λέγειν. Способен да говори. Χώρη καρπὸν ἀγαθὴ ἐκφέρειν (Hdt.). Земя добра да носи плод. Δυνατή ἐστιν αὕτη ἡ πολιτεία γενέσθαι (Plato). Тази държавна уредба може да стане (да се реализира). Ὁπόσοι ἱκανοὶ ἦσαν τὰς ἀκροπόλεις φυλάττειν (Xen.). Колкото хора бяха достатъчни да пазят (за пазене) акрополите.

2. Ако лимитативният инфинитив се отнася към цялото изказване, той се нарича *inf. absolūtus*.

Ὡς ἐμοὶ δοκεῖν както ми се струва, по мое мнение, (ὡς) (ἔπος) εἰπεῖν тъй да се каже, (ὡς) συνελόντι или συντόμως εἰπεῖν накратко казано, ἑκὼν εἶναι (обикновено отрицателно с οὐ)=ἑκών доброволно, ὀλίγου или μικροῦ δεῖν почти.

Ἀληθές γε ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐδὲν εἰρήκασιν (Plato). Те, така да се каже, не са казали нищо вярно. Οὐκ ᾤμην ὑπὸ σοῦ ἑκόντος εἶναι ἐξαπατηθήσεσθαι ὡς ὄντος φίλου (Plato). Не мислех, че ти на драго сърце ще ме измамиш, понеже те мислех за приятел.

Accusativus и nominativus cum infinitivo

§ 348. От финално-консекутивната употреба на инфинитива (§ 347, 1) се развиват конструкциите *acc. c. inf.* и *nom. c. inf.*

Acc. c. inf. се употребява, ако подлогът на инфинитива е различен от подлога на управляващия глагол.

Σωκράτης ἡγεῖτο θεοὺς πάντα εἰδέναι (Xen.). Сократ смяташе, че боговете знаят всичко.

Ако подлогът на инфинитива и на управляващия глагол е един и същ, то се употребява само инфинитив; в този случай предикативното определение естествено стои в номинатив — оттук и названието *nom. c. inf.*

Ἐθέλω δέ τοι ἤπιος εἶναι (Hom.). Искам да съм кротък. Ἔφη ἑκὼν ποιήσειν. Той каза, че ще го направи на драго сърце.

Acc. c. inf. може да се употреби понякога и при еднакъв подлог с цел да се подчертае мисълта, изразена чрез тази конструкция.

Κροῖσος ἐνόμιζε ἑαυτὸν εἶναι ἀνθρώπων ἁπάντων ὀλβιώτατον (Hdt.). Крез смятал себе си, че е...= смятал, че той е най-щастлив от всички хора, вместо ἐνόμιζε εἶναι ὀλβιώτατος.

Забележка. Началото на конструкцията *acc. c. inf.* трябва да се търси при глаголите със значение 'карам, гоня, подбуждам, подканям'. Във фразата ὀτρύνει или κελεύει ἀνέρα ἰέναι 'той подбужда мъжа към вървене, т. е. да отиде' говорещият почва да чувствува глаголите ὀτρύνω и κελεύω като равностойни на един *verbum dicendi* (λέγω) и свързва вече акузатива ἀνέρα не с финитния глагол (ὀτρύνει, κελεύει), а с инфинитива, и то като негово действуващо лице: ὀτρύνει или κελεύει=λέγει ἀνέρα || ἰέναι става ὀτρύνει или κελεύει=λέγει || ἀνέρα ἰέναι. По-нататък може да се яви и предикативно определение: κελεύει || σε ἥσυχον εἶναι 'той ти поръчва да си спокоен', κελεύει || σε ἐλθόντα εἰπεῖν 'той ти поръчва, като дойдеш, да кажеш'.

Инфинитивът и acc. c. inf. като допълнение

§ 349. От финално консекутивно значение (§ 347, 1) инфинитивът може да добие акузативно значение: ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν (Hom.), 'боговете да ви дадат да разрушите Приамовия

град', където още се долавя финално-консекутивният смисъл: 'да ви дадат за разрушаване'.

Инфинитивът (1) и *acc. c. inf.* (2) се употребяват като допълнение след глаголи със следните значения:

желая βούλομαι, ἐθέλω, ἐπιθυμέω	вярвам, мисля ἡγέομαι, οἴομαι, νομίζω, δοκέω
моля, искам δέομαι, αἰτέω	казвам λέγω
възнамерявам μέλλω	мога ἔχω, δύναμαι
действувам, заповядвам ποιέω, κελεύω	зная ἐπίσταμαι
издействувам διαπράττομαι	уча (се) μανθάνω, γιγνώσκω
позволявам ἐάω	и др.

339.

Ако инфинитивът застъпва едно изявително изречение, отрицанието е οὐ (3), а ако застъпва изречение, което изразява желание или съдържа модалност, отрицанието е μή (4).

(1) Ἐβουλεύοντο ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν (Hdt.). Съветваха се да напуснат града. Πέμπων αὐτῷ ἄγγελον ἔλεγε θαρρεῖν (Xen.). Като му прати вестител, каза му да има смелост. Ἔχω λέγειν мога да говоря, ἐπίσταμαι λέγειν зная да говоря. Ἄνθρωπος ὢν γίγνωσκε τῆς ὀργῆς κρατεῖν (Men.). Понеже си човек, научи се да владееш гнева си.

(2) Ὁμολογῶ Μειδίαν ἁπάντων τῶν ἐν τῇ πόλει λαμπρότατον γεγενῆσθαι (Dem.). Признавам, че Мидий е станал най-знаменитият от всички граждани. Τί τοὺς θανόντας οὐκ ἐᾷς τεθνηκέναι; (Eur.) Защо не оставиш мъртвите да са си мъртви?

(3) Αἰγινῆται ἔλεγον οὐκ εἶναι αὐτόνομοι (Thuc.). Егинците казвали, че не са свободни.

(4) Νόμιζε μηδὲν εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον (Isocr.). Смятай, че нищо от човешките работи не е сигурно.

Инфинитивът и acc. c. inf. като подлог

§ 350. Инфинитивът (1) и *acc. c. inf.* (2) стоят като подлог при безлични глаголи и изрази:

трябва δεῖ, χρή	възможно е ἔξεστι, πάρεστι, ἔστιν, οἷόν τέ ἐστιν, δυνατόν ἐστιν
прилича προσήκει, πρέπει	необходимо е ἀνάγκη ἐστίν ἀναγκαῖόν ἐστιν
полезно е συμφέρει	време е ὥρα ἐστιν, καιρός ἐστιν
случва се συμβαίνει, γίγνεται	справедливо, достойно, хубаво е δίκαιον, ἄξιον, καλόν ἐστιν
струва ми се δοκεῖ μοι	и др. под.

Отрицанието е μή.

(1) Σιμωνίδῃ οὐ ῥᾴδιον ἀπιστεῖν (Plato). Не е лесно да не вярваме на Симонид. Ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα ἀπιέναι (Plato). Вече е време да си вървим. Τοῖς ἰδιώταις ἔξεστι τὰς δαπάνας συντέμνειν, τοῖς δὲ τυράννοις οὐκ ἐνδέχεται (Xen.). На частните граждани е възможно да съкращават разходите си, но на тираните не е възможно.

(2) Δεῖ ὑμᾶς ἀνδρείους εἶναι. Трябва да сте храбри. Συνέβη πρὸς τῷ δεξιῷ κέρατι τέμενος εἶναι (Xen.). Случи се на десния фланг да има светилище. Κίνδυνος οὖν ἐστὶ πολλοὺς ἀπόλλυσθαι (Xen.). Има опасност

да загинат мнозина. Ἐμὲ δίκαιόν ἐστι φράζειν (Hdt.). Справедливо е (редно е) да кажа. Συνέβη μηδένα τῶν στρατηγῶν παρεῖναι. Случи се да не присъствува никой от стратезите.

Предикативното име при инфинитив

§ 351. Предикативното име при инфинитива на копулативните глаголи εἰμί, γίγνομαι и под. се съгласува по падеж с името, към което се отнася; когато се отнася към генитив или датив, вместо в тези падежи (1, 2) то може да се яви в акузатив (3).

(1) Δοκέω ἡμῖν Αἰγινητέων δέεσθαι τὸν θεὸν χρῆσαι τιμωρητήρων γενέσθαι (Hdt.). Аз мисля, че богът ни е предсказал да помолим егинците да ни станат защитници.

(2) Οὐκ ἐνδώσομεν πρόφασιν οὐδενὶ κακῷ γενέσθαι (Thuc.). Няма да дадем повод никому да стане лош. Ἅμα Ἀθηναίων βουλομένοισι εἶναι ἐλευθέροισι ἐπολιόρκεε τοὺς τυράννους (Hdt.). Той обсаждаше тираните заедно с тези атиняни, които желаеха да бъдат свободни.

(3) Ἐρετριέες Ἀθηναίων ἐδεήθησαν σφίσι βοηθοὺς γενέσθαι (Hdt.). Еритрейците помолиха атиняните да им помогнат. Ἔξεστιν ὑμῖν εὐεργέτας φανῆναι τῶν Λακεδαιμονίων (Xen.). Възможно ви е да се покажете благодетели на спартанците.

Членуван инфинитив

§ 352. Членът при инфинитива засилва субстантивната му функция (§ 346, 1). Членуваният инфинитив се употребява във всички падежи само в единствено число и се свързва и с предлози. Инфинитивът в номинатив и безпредложен акузатив се употребява и без член, а в генитив, датив и предложен акузатив се употребява само с член. Отрицанието е μή. При превода подбираме съответните съществителни имена или приставни изречения.

Като номинатив: Νέοις τὸ σιγᾶν κρεῖττόν ἐστι τοῦ λαλεῖν (Men.). За младите мълчанието е по-добро от говоренето, за младите е по-добре да мълчат, отколкото да говорят. τίς ἀλκὴ τὸν θανόντα ἐπικτανεῖν; (Soph.) Каква храброст е да убиеш мъртвец (убийството на мъртвец).

Като акузатив: Μεῖζον μέν φαμεν κακὸν τὸ ἀδικεῖν, ἔλαττον τὸ ἀδικεῖσθαι (Plato). За по-голямо зло смятаме човек да онеправдава, а за по-малко — да бъде онеправдаван.

Като генитив: *Gen. part.* Ἄρξαντες τοῦ διαβαίνειν (Xen.). Започвайки преминаването. *Аблативен gen.* Τοῦ ζῆν ἀπεστέρησεν (Aesch.). Лиши го от живот. Νέοις τὸ σιγᾶν κρεῖττόν ἐστι τοῦ λαλεῖν (Men.). За младите мълчанието е по-добро от говоренето, за младите е по-добре да мълчат, отколкото да говорят.

Като датив: *Dat. loci.* Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος) (Soph.). Да не мислиш — това е най-приятният живот. *Dat. instr.* Ἐβριμοῦτό τε τῷ Κύρῳ καὶ τοῖς Μήδοις τῷ καταλιπόντες αὐτὸν οἴχεσθαι (Xen.). Сърдеше се на Кир и персите, че са си отишли, като са го оставили самичък.

Забележка. Инфинитив с τό може да бъде понякога употребен и вместо един генитив (τοῦ) или датив (τῷ).

Ἐπέσχον τὸ (вместо τοῦ) εὐθέως τοῖς Ἀθηναίοις ἐπιχωρεῖν (Thuc.). Те се въздържаха да нападнат веднага атиняните. Τὸ (вместо τῷ) μὲν ἐσβάλλειν ἱκανοί (Thuc.). Те са достатъчни за нападение, да нападат.

Инфинитив за възклицание

§ 353. Инфинитивът и *acc. c. inf.* със или без член може да се употреби самостоятелно като възклицание.

Ἐ μ ὲ π α θ ε ῖ ν τάδε, φεῦ (Aesch.). Уви! аз да търпя това! Τῆς μωρίας, τὸ Δία ν ο μ ί ζ ε ι ν ὄντα τηλικουτονί (Aristoph.). Що за глупост! толкова възрастен човек да вярва, че съществува Зевс!

Инфинитив за заповед

§ 354. Инфинитивът (1) и *acc. c. inf.* (2) могат да бъдат употребени с императивен смисъл — *inf. pro imperatīvo*. Отрицанието е μή (3).

(1) Θαρσῶν νῦν, Διόμηδες, ἐπὶ Τρώεσσι μ ά χ ε σ θ α ι (Hom.). Храбро сега се сражавай, Диомеде, срещу троянците. Ἐὰν δέ τι αὐτῶν ἐπιλάθῃ αὖθίς με ἀ ν ε ρ έ σ θ α ι (Plato). Ако си забравил нещо от това, питай ме пак.

(2) Εἰ δέ κ' Ἀλέξανδρον κτείνῃ ξανθὸς Μενέλαος, Τρῶας ἔπειθ' Ἑλένην καὶ κτήματα πάντ' ἀ π ο δ ο ῦ ν α ι (Hom.). Ако обаче русият Менелай убие Александър (Парис), троянците да върнат Елена и всички богатства.

(3) Ἀλκίμεδον, μὴ δή μοι ἀπόπροθεν ἰ σ χ έ μ ε ν ἵππω (Hom.). Алкимедоне, не дръж далеч двата ми коня.

З а б е л е ж к а. Тази употреба е произлязла чрез откъсване на един финален инфинитив от управляващия го глагол, който изразява подканване или желание: Менелай: Πῶς γάρ μοι μύθῳ ἐπιτέλλεαι ἠδὲ κελεύεις; αὖθι μένω ἢ θέω; Агамемнон: αὖθι μένειν (т. е. ἐπιτέλλομαι καὶ κελεύω). Как ми поръчваш и заповядваш? Тук да остана или да тичам? — Тук да останеш=остани.

ПРИЧАСТИЕ

Общи бележки

§ 355. 1. Причастието е отглаголно прилагателно и затова има допирни точки, от една страна, с името — то има род и падеж, — а, от друга, с глагола — управлява същия падеж, както глаголът, към който принадлежи (1), има глаголен вид, време и залог, може да получи модалната частица ἄν, за да изрази потенциалност (2) и иреалност (3), и се определя от наречия (4).

(1) Ὁ τοὺς φίλους εὖ π ο ι ῶ ν, който прави добро на приятелите си, τοῖς νόμοις π ε ι θ ό μ ε ν ο ς, подчинявайки се на законите. (2) Ἴσμεν τιμῆς ἂν τ υ γ χ ά ν ο ν τ ε ς (εἰ παρείημεν). Знаем, че бихме получили уважение (ако бихме присъствували). (3) Ἴσμεν δῶρα ἂν λ α β ό ν τ ε ς (εἰ ἤλθομεν). Знаем, че щяхме да получим дарове (ако бяхме дошли). Ταῦτα σκέμματά ἐστι τῶν ῥᾳδίως ἀ π ο κ τ ι ν ν ύ ν τ ω ν καὶ ἀ ν α β ι ω σ κ ω μ έ ν ω ν ἄν, εἰ οἷοί τ' ἦσαν (Plato). Това са разсъждения на хора, които, ако можеха, лесно биха убили и възкресили. (4) Вж. по-горе примера с ῥᾳδίως (3).

2. За изразяването на време при причастието вж. § 321, 3; 322, 1.

3. За едновременност и преждевременност при действията на причастието и на управляващия глагол вж. 323.

4. Футурното причастие, което има основа без глаголен вид (§ 315, 2 д), изразява желание, намерение, предназначение, което често не може да се откъсне от финалността, т. е. футурното причастие е модално (§ 321, 3). Поради това след глаголи за движение финалност се изразява и чрез *part. futūri* (§ 360, 2).

Ἦλθε θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν λυσόμενος θύγατρα (Hom.). Той дойде при бързите ахейски кораби (с желанието, с намерението =), за да откупи дъщеря си.

2. По своята служба в изречението причастието бива два вида: атрибутивно *(participium attributīvum)* и предикативно *(participium praedicatīvum).*

Атрибутивно причастие

§ 356. 1. Атрибутивното причастие се употребява като прилагателното: то има атрибутивно място и се съгласува със съществителното, което определя, по род, число и падеж. То обикновено е членувано и на български се превежда или с членувано причастие, или с относително изречение.

Οἱ παρόντες ἡγεμόνες присъствуващите военачалници, οἱ νῦν ὄντες ἄνθρωποι днешните хора, κρήνη ἡ Μίδου καλουμένη тъй нареченият извор на Мидас. Καὶ ἐπολέμει τοῖς Θρᾳξὶ τοῖς ὑπὲρ Ἑλλήσποντον οἰκοῦσι (Xen.) И той воюваше с живеещите отвъд Хелеспонта траки = с траките, които живеят отвъд Хелеспонта.

2. Причастието също като прилагателно (§ 249, 1) може да се субстантивира.

Ὁ λέγων ораторът, τὸ συμφέρον ползата.

Членът може да бъде употребен или индивидуално (1), или генерално (2) (§ 293, 1—2):

(1) Ὁ γραψάμενος τὸν Σωκράτη обвинителят на Сократ. (2) Ὁ τυχὼν всеки, който и да е, ὁ βουλόμενος който иска, който и да е. Ὁ μὴ δαρεὶς ἄνθρωπος οὐ παιδεύεται. Небит човек не се възпитава.

Предикативно причастие

§ 357. Предикативното причастие, макар и да се съгласува с име в изречението, допълва съществено глагола. То може да се съгласува както с подлога, така и с допълнението и обикновено се употребява без член.

Предикативното причастие, съгласувано с подлога

§ 358. 1. При глаголи, които изразяват случайно или постоянно състояние, като в случая финитният глагол и причастието образуват заедно същинското сказуемо. Обикновено тези глаголи се превеждат на български като наречие, а причастието като сказуемо.

τυγχάνω	случвам се: случайно или не се превежда	φθάνω	изпреварвам: преди
		οἴχομαι	тръгвам: бързо
λανθάνω	скрит съм: тайно, скришом	φαίνομαι, φανερός εἰμι, δῆλός εἰμι	явявам се, явен съм: явно, явно е, че...
διάγω, διαγίγνομαι, διατελέω	прекарвам, пребивавам: постоянно		

Ὁ μὲν πρεσβύτερος παρὼν ἐτύγχανε (Xen.). По-старият син случайно присъствуваше (букв. се случи присъствуващ). Ἐλάνθανον αὐτοὺς ἐπὶ τῷ λόφῳ γενόμενοι (Xen.). Те се озовали на хълма, без

сами да забележат. Ἔφθησαν πολλῷ οἱ Σκύθαι τοὺς Πέρσας ἐπὶ τὴν γέφυραν ἀπικόμενοι (Hdt.). Скитите дойдоха на моста много преди персите. Οὐκ ἔφθασαν τὴν ἀρχὴν κατασχόντες καὶ Θηβαίοις εὐθὺς ἐπεβούλευσαν (Isocr.) Едва заели властта, и веднага започнали да заговорничат срещу тиванците.

2. При глаголи със значение ʽпочвам, спирам, преставам, търпя, уморявам сеʼ. На български причастието се превежда с ʽдаʼ-изречение.

ἄρχομαι, ἄρχω, ὑπάρχω, (за)почвам	παύομαι, λήγω преставам
ἀνέχομαι, καρτερέω издържам	ἀπαγορεύω (aor. ἀπεῖπον), κάμνω } уморявам се.

Ἐγὼ δ᾽ ἦρχον χαλεπαίνων (Hom.). Започнах да се сърдя. Ἐγὼ μὲν οὖν οὔποτε ἐπαυόμην ὑμᾶς μὲν ὀκτίρων, βασιλέα δὲ μακαρίζων (Xen.). Аз не преставах да ви съжалявам, а да облажавам царя.

3. При глаголи, които изразяват душевно състояние *(verba affectuum).*

χαίρω, ἥδομαι радвам се	αἰσχύνομαι, поет. αἰδέομαι } срамувам се
χαλεπῶς, βαρέως φέρω тежко понасям	
ἀγανακτέω, ἄχθομαι } недоволен съм, негодувам	μεταμέλομαι разкайвам се.

Τοῦτον τὸν χορὸν μάλιστα ἔγωγε ἰδὼν ἥσθην (Plato). Аз имах най-голямата радост да видя този хор. Καὶ τῆς Αἰολίδος χαλεπῶς ἔφερεν ἀπεστερημένος (Xen.). И той понасяше тежко, че е лишен от Еолида.

4. При глаголи със значение ʽпостъпвам справедливо или несправедливо, превъзхождам и отстъпвамʼ.

καλῶς, εὖ, κακῶς ποιέω, ἀδικῶ } постъпвам справедливо или несправедливо	νικάω, κρατέω, περιγίγνομαι } надвивам, превъзхождам
χαρίζομαί τινι, χάριν φέρω τινί } услужвам	ἡττάομαί τινος, λείπομαι } стоя по-долу от някого, отстъпвам му.

Ἀδικεῖτε πολέμου ἄρχοντες καὶ σπονδὰς λύοντες (Thuc.). Постъпвате несправедливо, че почвате война и нарушавате договора. Καὶ τούτους πάντα πειρῶ νικᾶν εὖ ποιῶν (Xen.). И всички тях аз се опитвам да надмина в благодеянията.

5. При глаголи за сетивно и умствено възприятие (*verba sentiendi*).

ὁράω виждам	εὑρίσκω, καταλαμβάνω намирам
περιοράω } гледам равнодушно, търпя	συνίημι, ἐπίσταμαι разбирам, зная
ἀκούω чувам	οἶδα зная
αἰσθάνομαι забелязвам	ἀγνοέω не зная
πυνθάνομαι, μανθάνω, γιγνώσκω } научавам	μέμνημαι, μιμνήσκομαι } помня, спомням си.

Ἡμεῖς ἀδύνατοι ὁρῶμεν ὄντες τῇ οἰκείᾳ μόνον δυνάμει περιγενέσθαι (Thuc.). Виждаме, че не можем да победим единствено със собствена сила. Ὦ βασιλεῦ, διαβεβλημένος ὑπὸ Ἀμάσιος οὐ μανθάνεις; (Hdt.) Царю, не забелязваш ли, че си излъган от Амазис?

6. При глаголи със значение 'показвам, съобщавам, изобличавам'.

δείκνυμι, δηλόω, (ἀπο)φαίνω } показвам	(ἐξ)ελέγχω изобличавам
ἀγγέλλω съобщавам	καταλαμβάνω залавям

Ἐν τῷδε δείξω πρῶτα μὲν σοφὸς γεγώς, ἔπειτα σώφρων (Eur.). С това искам да ви покажа, че, първо, съм мъдър и, второ — разумен. Ῥᾳδίως ἐλεγχθήσεται ψευδόμενος (Dem.). Лесно ще бъде изобличен в лъжа.

Предикативното причастие, съгласувано с допълнението

§ 359. 1. При споменатите в § 358, 5, *verba sentiendi.*

Ὁρῶμεν γὰρ πάντα ἀληθῆ ὄντα, ἃ λέγετε (Xen.). Виждаме, че всичко, което казвате, е истина. Τίς οὕτως εὐήθης ἐστὶν ὑμῶν, ὅστις ἀγνοεῖ τὸν πόλεμον ἐκεῖθεν δεῦρο ἥξοντα, ἂν ἀμελήσωμεν; (Dem.). Кой от вас е така наивен, че да не знае, че ако нехаем, войната оттам ще дойде тук?

2. При споменатите в § 358, 6, глаголи.

Κρὴς ἐξήγγειλε τῷ Ἀγησιλάῳ προσιὸν τὸ στράτευμα (Xen.). Един критянин съобщил на Агезилай, че войската приближава. Κατέλαβον αὐτὸν κλέπτοντα. Заловиха го, че краде (да краде).

Забележете: Предикативният субстантив се придружава обикновено от ὤν.

Παῖς ὢν ἔμαθον. Като дете научих. Ἄνθρωπος ὢν μέμνησο τῆς κοινῆς τύχης (Men.). Като човек (понеже си човек) помни общата съдба.

Забележки. **1.** При споменатите *verba sentiendi* и *affectuum* може да стои също така изявително изречение с ὅτι (§ 334, 1).

2. При σύνοιδα и συγγιγνώσκω ἐμαυτῷ 'съзнавам' причастието може да стои както в номинатив, така и в датив, съгласувано с ἐμαυτῷ, а при μεταμέλει μοι 'разкайвам се' само в датив. Ἐγὼ γὰρ δὴ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν ξύνοιδα σοφὸς ὤν (Plato). Аз съзнавам, че не съм мъдър нито в големите, нито в дребните неща. Ἐμαυτῷ γὰρ ξυνῄδη οὐδὲν ἐπισταμένῳ (Plato). Аз съзнавах, че нищо не зная. Οὔτε νῦν μοι μεταμέλει οὕτως ἀπολογησαμένῳ (Plato). И сега аз не се разкайвам, че съм се защищавал по този начин.

3. Глаголите ἀκούω, αἰσθάνομαι, πυνθάνομαι се конструират по четири начина: *c gen. c part.* 'чувам (лично), че' (1), с *acc. cum particip.* 'чувам (от други), че' (2), с *acc. c. inf.* или с ὅτι, ὡς 'чувам (като слух), че' (3, 4):

(1) Ἤκουσα δὲ πότε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγομένου (Xen.). Веднъж го чух да говори и за приятелите. (2) Ἐπεὶ ἤκουσε Κῦρον ἐν Κιλικίᾳ ὄντα ἀπήλαυνεν (Xen.). Когато (Аброком) чул, че Кир е в Киликия, избягал. (3) Ἀκούω δὲ κώμας εἶναι καλάς (Xen.). Чувам, че имало хубави села. (4) Οὐκ ἀκήκοας, ὅτι Δαίδαλος ἠναγκάζετο Μίνῳ δουλεύειν; (Xen.). Не си ли чул, че Дедал бил принуден да робува на Минос?

4. Известен брой глаголи стоят с партиципиална конструкция и с *acc. c. inf.* с промяна в значението.

ἄρχομαι: γελῶν засмивам се в началото, λέγων съм в началото на речта си, но: ἄρχομαι γελᾶν започвам да се смея, λέγειν започвам да говоря.

φαίνομαι: ἀδικῶν явно е, че онеправдавам, но: φαίνομαι ἀδικεῖν изглежда, че онеправдавам.

αἰδέομαι, αἰσχύνομαι: λέγων срам ме е, че говоря, със срам говоря, но: λέγειν срам ме е да говоря.

γιγνώσκω: ἥττων ὢν разбирам или знам, че съм по-слаб, но: γιγνώσκω πορευθῆναι решавам да вървя.

οἶδα, ἐπίσταμαι: θνητὸς ὢν знам, че съм смъртен, но: οἶδα, ἐπίσταμαι λέγειν знам да говоря; съответно ἀγνοῶ не знам.

μανθάνω: αὐτὸν ἥκοντα научавам, че е дошъл, κακοῦ ἐγγὺς ὢν че съм близо до нещастие, но: μανθάνω σωφρονεῖν научавам се да бъда разумен.

μέμνημαι и ἐπιλανθάνομαι: ἄνθρωπος ὢν помня и забравям, че съм човек, но: μέμνημαι σωφρονεῖν старая се да бъда разумен, μὴ ἐπιλάθῃ ἐλθεῖν не забравяй да дойдеш.

Предикативното причастие като participium coniunctum

§ 360. Когато предикативното причастие отговаря на едно обстоятелствено изречение в български, се нарича *participium coniunctum.* То е съгласувано в изречението с някакво име, което играе ролята на негов подлог.

1. За причина. Отрицание οὐ (1). За уточняване могат да се прибавят частици:

за обективна причина ἅτε, οἷον, οἷα (2),
за субективна причина ὡς, ὥσπερ (3).

(1) Παρανομοῦσιν ἄρα Λακεδαμόνιοι οὐ διδόντες σοι χρύσιον (Plato). Наистина лакедемонците постъпват противозаконно, понеже (че) не ти дават пари.

(2) Καὶ ἅτε ἐξαίφνης ἐπιπεσόντες ἀνδράποδα πολλὰ ἔλαβον (Xen.). И понеже нападнаха внезапно, заловиха много роби.

(3) Ἐπαιάνιζον ὡς νικήσαντες. Започнаха да пеят пеан, понеже били победили.

2. За цел, с *part. futuri,* често с ὡς. Отрицание μή (§ 355, 4). Οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο ὡς πολεμήσοντες. Атиняните се приготвяха, за да воюват.

3. За време. Отрицание οὐ (1). За уточняване могат да се прибавят частици:

при презентното причастие ἅμα, μεταξύ 'едновременно, същевременно' (2).

при аористното причастие εὐθύς, αὐτίκα 'веднага' (3).

(1) Νῦν μὲν δειπνεῖτε, δειπνήσαντες δ' ἀπελαύνετε (Xen.). Сега яжте, а след като се нахраните, тръгнете.

(2) Ἐπαιάνιζον ἅμα πλέοντες (Thuc.). Плувайки, едновременно пееха пеан.

(3) Εὐθὺς οὖν με ἰδὼν ὁ Κέφαλος ἠσπάζετο (Plato.). Веднага щом ме видя, Кефал ме поздрави.

4. За условие. Отрицание μή.

Ἐπηρώτων τὸν θεόν, εἰ πολεμοῦσιν ἄμεινον ἔσται (Thuc.). Попитаха бога дали ще бъде по-добре за тях, ако воюват.

5. За отстъпление. Отрицание οὐ (1). За уточняване могат да се прибавят καὶ, καίπερ (у Омир περ), καίτοι, καίτοι περ (2).

(1) Λάμαχος μὲν ταῦτα εἰπὼν ὅμως προσέθετο αὐτὸς τῇ Ἀλκιβιάδου γνώμῃ (Thuc.). Макар и да каза това, все пак Ламах се присъедини към мнението на Алкивиад.

(2) Συμβουλεύω δέ σοι καίπερ νεώτερος ὢν (Xen.). Макар и да съм по-млад, съветвам те.

6. За придружаващи странични обстоятелства.

Μειδήσασα δὲ παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον (Hom.). (Хера) с усмивка пое от сина си чашата. Εἰσὶ δέ τινες τῶν Χαλδαίων, οἳ ληζόμενοι ζῶσι (Xen.). Някои от халдейците живеят от грабеж.

Такива причастия са ἄγων, φέρων, λαβών, ἔχων, които обикновено се превеждат 'с'.

Предикативното причастие като participium absolūtum

Genitīvus absolūtus

§ 361. 1. Предикативното причастие се явява и в конструкцията *genitīvus absolūtus,* която се състои от име и съгласувано с него в генитив причастие, като името се превежда с подлог, а причастието — със сказуемо. *Gen. absolūtus* се употребява тогава, когато неговото действуващо лице не се среща в никакъв падеж в управляващото изречение.

Ὑφαίνοντος δὲ πάλιν τοῦ ἦρος, ὁ μὲν Ἀγησίλαος κλινοπετὴς ἦν (Xen.). А когато пролетта отново настъпи, Агезилай беше на легло.

Забележка. Gen. absolūtus се е развил като самостоятелен обрат от различни нормални употреби на генитива, където причастието е имало предикативна служба. В следния случай имаме истински генитив: Τοῦ δ' ἰθὺς μεμαῶτος ἀκόντισε Διομήδης (Hom.). Диомед хвърли копието си срещу отсреща нападналия=когато той нападна отсреща, Диомед хвърли копието си срещу него. Партитивен генитив: Πολλῶν δ' ἀγρομένων τῷ πείσεαι, ὅς κεν ἀρίστην βουλὴν βουλεύσῃ (Hom.). Ти ще се подчиняваш на тогова от множината събрани, който дава най-добрия съвет=когато множина са събрани, ти ще се подчиняваш на тогова, който дава най-добрия съвет. Аблативен генитив: Σαρπεδόντι δ' ἄχος ἐγένετο Γλαύκου ἀπιόντος (Hom.). Скръбно стана на Сарпедонт от отиващия си Главк=понеже Главк си отиваше, Сарпедонт се наскърби.

2. *Gen. absolūtus* се превежда на български по същия начин, както и *part. coniunctum,* и също като него може да се уточни със съответните наречия, частици и съюзи (§ 360).

а. За причина. Ἐνταῦθα δὴ ὡς εὖ εἰπόντος τοῦ Ἀγησιλάου ἀνεθορύβησαν (Xen.). Те акламираха бурно, понеже Агезилай бил говорил добре.

б. За време. Περικλέους ἡγουμένου πολλὰ καὶ καλὰ ἀπεδείξαντο οἱ Ἀθηναῖοι. Докато Перикъл ги ръководеше (=под ръководството на Перикъл), атиняните извършиха много и хубави дела.

в. За условие. Οἴομαι καὶ νῦν ἔνι ἐπανορθωθῆναι ἂν τὰ πράγματα τούτων γιγνομένων (Dem.). Аз мисля, че ако станат тези работи, положението и сега дори може да се поправи.

г. За отстъпление. Εἰσήλθετε ὑμεῖς καίπερ οὐ διδόντος τοῦ νόμου (Dem.). Вие влязохте, макар и законът да не позволява.

3. При *gen. absolūtus* предикативната част не може никога да бъде образувана единствено от съществително или прилагателно, както е в латински (Hannibale duce, Cicerone consule) — в този случай се употребява ὤν (срв. § 359, 2).

Παίδων ὄντων ἡμῶν ἔτι αὕτη ἡ μάχη ἐγένετο. Това сражение стана, когато още бяхме деца.

4. Ако името се подразбира лесно, то може и да не бъде изразено.

Ἐντεῦθεν προϊόντων ἐφαίνετο ἴχνια ἵππων (Xen.). Като вървяха оттам нататък, появиха се конски следи.

Често се употребява изразът οὕτως ἐχόντων 'при такива (при тези) обстоятелства, при това положение'.

5. Името на един *gen. absolūtus* може да бъде заменено от едно ὅτι-изречение, когато причастието стои в мн. ч. (по-рядко в ед. ч.)

среден род в случаи като εἰσαγγελθέντων ὅτι, σημανθέντων ὅτι 'когато беше съобщено, че' (1), или пък от инфинитивна конструкция (2).

(1) Περικλῆς δ' ᾤχετο κατὰ τάχος ἐπὶ Καύνου καὶ Καρίας ἐσαγγελθέντων, ὅτι Φοίνισσαι νῆες ἐπ' αὐτοὺς πλέουσιν (Thuc.). При съобщението, че финикийски кораби плуват срещу тях, Перикъл потеглил бързо към Кавън и Кария. (2) Αἰεὶ καθεστῶτος τὸν ἥσσω ὑπὸ τοῦ δυνατοτέρου κατείργεσθαι (Thuc.). Понеже винаги е съществувал обичаят по-слабият да бъде подчинен на по-силния.

6. Макар и рядко, *gen. absolūtus* може да се употреби и в случаи, когато неговото име се среща като падеж в управляващото изречение (противно на т. 1).

Καὶ ἐς αὐτὴν διαβεβηκότος ἤδη Περικλέους ἠγγέλθη αὐτῷ, ὅτι... (Thuc.). И когато Перикъл беше вече преминал в нея (Евбея), съобщено му беше, че... В случая правилната конструкция би била: διαβεβηκότι Περικλεῖ ἠγγέλθη, ὅτι.

Accusatīvus absolūtus

§ 362. 1. Причастието от безлични изрази може да бъде употребено абсолютно в акузатив среден род ед. число (по-рядко мн. число), често придружено от ὡς, ὥσπερ: от безлични глаголи (1), от безлично употребени пасивни причастия (2), от прилагателни в среден род с ὄν (ὄν може и да липсва) (3), от съществително (4).

(1) Δέον когато (понеже, ако и пр.) е (бе) необходимо, προσῆκον когато (понеже, ако и пр.) е (бе) уместно, редно, подобава(ше), ὄν, ἐξόν, παρόν когато (... и пр.) е (бе) възможно, позволено, δοκοῦν когато (...и пр.) изглежда добре, δόξαν, δόξαντα когато (...и пр.) е (бе) решено.

(2) Προσταχθέν, προστεταγμένον когато (понеже, ако и пр.) е (бе) заповядано, δεδογμένον — решено, γεγραμμένον — написано.

(3) Δυνατόν, ἀδύνατον, αἰσχρόν, δίκαιον, ῥᾴδιον, ἄδηλον ὄν когато (...и пр.) е (бе) възможно, невъзможно, срамно, справедливо, лесно, неясно и пр.

(4) Χρεών (у Hdt. χρεόν) понеже е (бе) необходимо.

2. Свързан с ὡς, *acc. absolūtus* може да бъде употребен също и при ясно определен подлог.

Ἥδεσθε τοῦδε εἵνεκα ὡς περιεσομένους ἡμέας Ἑλλήνων (Hdt.). Радвайте се за това, че ние ще победим гърците.

Отглаголни прилагателни

§ 363. 1. Отглаголните прилагателни на -τός, -τή, -τόν означават било завършено действие (=*part. perfecti* в латински) (1), било изпълнимо действие (=на бълг. страдателни сегашни причастия на *-м*) (2).

(1) Λυτός освободен. (2) Βατός, διαβατός преминаваем, който може да се премине, ἄβατος непреминаваем, който не може да се премине, λυτός който може да бъде освободен.

Действуващото лице (логическият подлог, § 333, 3) стои в *datīvus auctoris* (§ 278).

2. Отглаголните прилагателни на -τέος, -τέον, -τέα изразяват действие, което трябва да се извърши (=*gerundīvum* в латински). Отглаголните прилагателни на непреходните глаголи имат безлична конструкция (1), а преходните — безлична (2) или лична (3).

Действуващото лице (логическият подлог, § 333, 3) стои в *datīvus auctōris* (§ 278).

(1) Ἡμῖν ἰτέον ἐστίν ние трябва да вървим, (2) τιμητέον или τιμητέα (ἐστὶν) ἡμῖν τοὺς γονέας, (3) τιμητέοι ἡμῖν οἱ γονεῖς (εἰσίν) ние трябва да почитаме родителите си.

Вместо *dat. auctōris* напр. ἡμῖν, понякога може да се каже и *acc.* ἡμᾶς по аналогия на δεῖ ἡμᾶς.

Пряка и непряка реч

§ 364. 1. В гръцки се предпочита пряката реч. Често тя се въвежда с ὅτι.

Πρόξενος εἶπεν, ὅτι αὐτός εἰμι, ὃν ζητεῖς (Xen.). Проксен каза: „Самият аз съм този, когото търсиш."

2. В непряката (косвената) реч главните изречения стоят в инфинитив, респективно в *acc. c inf.* Отрицанието при изявителните изречения е οὐ, а при останалите μή. Приставните изречения са вътрешно зависими изречения (§ 333, 2) и се конструират според съответните правила. Понякога обаче и приставните следствени, времменни и относителни изречения стоят в инфинитив.

Непряка реч	В пряка реч би било
Εἷς δὲ δὴ εἶπε στρατηγοὺς μὲν ἑλέσθαι ἄλλους ὡς τάχιστα, εἰ μὴ βούλεται Κλέαρχος ἀπάγειν· τὰ δ᾽ ἐπιτήδεια ἀγοράζεσθαι καὶ συσκευάζεσθαι· ἐλθόντας δὲ Κῦρον αἰτεῖν πλοῖα, ὡς ἀποπλέοιεν· ἐὰν δὲ μὴ διδῷ ταῦτα, ἡγεμόνα αἰτεῖν Κῦρον, ὅστις διὰ φιλίας τῆς χώρας ἀπάξει· ἐὰν δὲ μηδὲ ἡγεμόνα διδῷ, συντάττεσθαι τὴν ταχίστην, πέμψαι δὲ καὶ προκαταληψομένους τὰ ἄκρα, ὅπως μὴ φθάσωσι μήτε Κῦρος μήτε οἱ Κίλικες καταλαβόντες (Xen.)	Εἷς δὲ δὴ εἶπε· Στρατηγοὺς μὲν ἕλεσθε (ἑλώμεθα) ἄλλους ὡς τάχιστα, εἰ μὴ βούλεται Κλέαρχος ἀπάγειν· τὰ δ᾽ ἐπιτήδεια ἀγοράζεσθε (ἀγοραζώμεθα) καὶ συσκευάζεσθε (συσκευαζώμεθα)· ἐλθόντες δὲ Κῦρον αἰτεῖτε (αἰτῶμεν) πλοῖα, ὡς ἀποπλέωμεν· ἐὰν δὲ μὴ διδῷ ταῦτα, ἡγεμόνα αἰτεῖτε (αἰτῶμεν) Κῦρον, ὅστις διὰ φιλίας χώρας ἀπάξει· ἐὰν δὲ μηδὲ ἡγεμόνα διδῷ, συντάττεσθε (συνταττώμεθα) τὴν ταχίστην, πέμψατε (πέμψωμεν) δὲ καὶ προκαταληψομένους τὰ ἄκρα, ὅπως μὴ φθάσωσι μήτε Κῦρος μήτε οἱ Κίλικες καταλαβόντες.
Един войник каза, че ако Клеарх не желае да ги заведе в отечеството, те трябва да изберат веднага други военачалници, да купят припаси и да се приготвят за път; след това да отидат и да поискат от Кир кораби, за да отплуват; ако Кир не им даде кораби, да му поискат водач, който ще ги поведе през приятелска	Един войник каза: „Ако Клеарх не желае да ни заведе в отечеството, веднага изберете (да изберем) други военачалници, купете (да купим) припаси и се пригответе (да се приготвим) за път. След това идете и поискайте (да идем и поискаме) от Кир кораби, за да отплуваме. Ако Кир не ни даде кораби, поискайте му (да му поиска-

земя, а ако не им даде и водач, веднага да се наредят в боен ред и да изпратят хора, които да завземат височините, за да не изпреварят и ги завземат преди тях било Кир, било киликийците.	ме) водач, който ще ни преведе през приятелска земя, а ако не ни даде и водач, веднага се наредете (да се наредим) в боен ред и изпратете (да изпратим) хора, които да завземат височините, за да не изпреварят и ги вземат преди нас било Кир, било киликийците.

ЧАСТИЦИ

Общи бележки

§ 365. Частиците *(particulae orati̅ōnis)* са неменливи думи, които нюансират отделна дума или цяло изречение. Произходът им е различен: наред със старо наследени образувания като τέ = лат. -que има и по-нови, напр. от възклицания: εἶ, γέ; от падежни форми: τοί датив от σύ; от глаголни форми: ὤφελον от ὀφείλω; от изрази: δηλονότι от δῆλον ὅτι. Едни от частиците са енклитични думи, като напр. τε, γε, а други носят винаги ударение, напр. νή, δέ; едни могат да стоят в началото на изречението, като напр. ἤ, ναί, νή, други не могат, напр. γάρ, γέ, κέ. Често значението на частиците е твърде общо и някои от тях не винаги могат да се преведат на български. В общи черти според функцията си те са утвърдителни като μήν, засилващи, подчертаващи (емфатични), напр. γέ, δή, πέρ, подбуждащи (адхортативни), напр. ἄγε, каузални като γάρ, консекутивни като οὖν, въпросителни като ἆρα, копулативни като καί, дизюнктивни, напр. ἤ—ἤ, адверзативни, напр. ἀλλά. Особено оформена група образуват отрицанията. Частиците могат да влизат в най-различни съчетания помежду си, напр. καὶ γάρ.

Терминът „частици“ в същност нищо не изразява (обаче засега не е заменен с друг по-добър) и затова частиците се отнасят в едни граматики към наречията, в други към съюзите, в трети една част към наречията, а друга към съюзите, понякога една и съща дума се определя едновременно като частица и като наречие или като наречие и съюз. Така напр. ἀλλά ʽобачеʼ се определя като съюз, а οὖν ʽи такаʼ като наречие, въпреки че и двете думи имат почти еднаква функция. В настоящото изложение частиците са класирани според преобладаващото в тях значение, като отделните нюанси могат да се видят при поредното им изброяване в § 366. Тези, от тях, които не могат да стоят в началото на изречението, са отбелязани със звездичка.

1. Частиците в азбучен ред

(с изключение на отрицанията, вж. § 370)

§ 366. Ἄγε (δή) *хайде* в изречения за искане § 329, 1, и подканване § 338, заб. 4.

Αἶ γάρ (също αἲ γάρ), αἴθε поетически форми = εἰ γάρ, εἴθε *дано* в изречения за неизпълнимо § 327 и изпълнимо желание § 330, 1.

Ἀ λ λ ά (от ἄλλα ср. род мн. ч. от ἄλλος). 1. Адверзативно *но, обаче.*

Οὐχ οἱ πλούσιοι εὐδαίμονές εἰσιν, ἀ λ λ' οἱ ἀγαθοί. Щастливи са не богатите, но добрите.

2. *Но, обаче* в смисъл на *освен, но само* след негативно изречение с ἄλλος или ἕτερος.

Ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἄ λ λ η μὲν πόλις οὐδεμία οὔτε φιλία οὔτε Ἑλληνίς, ἀ λ λ ὰ Θρᾷκες Βιθυνοί (Xen.). Посред нямаше никакъв друг град, нито приятелски, нито гръцки, но само (освен) траки витинци.

3. ἀλλ' ἤ *освен, с изключение на* след отрицание.

Οἱ Θηβαῖοι οὐδένας εἶχον συμμάχους ἀ λ λ' ἢ τοὺς Βοιωτούς (Xen.). Тиванците нямаха никакви съюзници освен беотийците, т. е. имаха за съюзници само беотийците.

4. οὐ μὴν ἀλλά, οὐ μέντοι ἀλλά *между това, впрочем, обаче.*

Καὶ ὁ ἵππος πίπτει εἰς γούνατα καὶ μικροῦ κἀκεῖνον ἐξετραχήλισεν· ο ὐ μ ὴ ν ἀ λ λ ὰ ἐπέμεινεν ὁ Κῦρος μόλις πως (Xen.). И конят падна на коленете си и насмалко не го хвърли през глава; впрочем Кир едва се задържа.

5. ἀλλά, ἀλλ' οὖν *поне* в отстъпителни изречения § 341, 1.

6. ἀλλά може да бъде свързано с други частици, които го подсилват: ἀλλ' ἤτοι, ἀλλὰ δή, ἀλλὰ μὴν καί *но разбира се*, ἀλλὰ μέντοι *но все пак, но разбира се* и пр.

Ἄ λ λ ω ς. 1. *Иначе, другояче, по друг начин, в друг случай.*

Οὕτως ἢ ἄλλως така или другояче, οὕτως ἢ ἄλλως πως по този или по някакъв друг начин, ἄλλως οὐδαμῶς по никакъв друг начин.

2. ἄλλως τε, ἄλλως τε καί първоначален смисъл *по друга причина и особено поради следната*, откъдето: *при това, (и) особено, (и) предимно,* засилено ἄλλως τε πάντως καί.

Χαλεπόν ἐστι διαβαίνειν τὸν ποταμὸν ἄ λ λ ω ς τ ε κ α ὶ πολεμίων πολλῶν ἔμπροσθεν ὄντων (Xen.). Мъчно може да се премине реката и особено когато много неприятели се намират отпред.

3. От значението *другояче, т. е. отколкото прилича,* ἄλλως получава значението *погрешно, зле, току-така, напосоки, напразно, безцелно, безсмислено, само,* τὴν ἄλλως (*sc.* ὁδόν) със същото значение.

Ταῦτα μοι δοκῶ ἄ λ λ ω ς λέγειν (Plato). Струва ми се, че напразно говоря. Φοίνισσαι νῆες ἄλλως ὄνομα καὶ οὐκ ἔργον (Thuc.). Финикийската флота, която беше само едно име, но не и действителност.

4. ἄλλως и обикновено καὶ ἄλλως *и освен това, и при това.*

Τὸ σῶμα μάλα εὔρωστος κ α ὶ ἄ λ λ ω ς φιλόπονος (Xen.). Телесно много силен и при това обичащ трудностите.

5. *Впрочем*, обикновено след εἰ и ἐπεί.

Οἱ Φωκέες ἔφασαν παρέχεν τέ σφι Θεσσαλοῖσι ὁμοίως μηδίζειν, εἰ ἄ λ λ ω ς βουλοίατο (Hdt.). Фокейците отговорили, че позволяват на самите тесалийци също така да вървят с персите, ако впрочем те самите го искат.

Ἅ μ α 1. Наречие *заедно, едновременно, при това.*

Πάντες ἅ μ α, ἅ μ α πάντες всички заедно. Ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσσω λεύσσει (Hom.). Гледа едновременно и бъдещето, и миналото.

2. ἅμα μέν—ἅμα δέ, ἅμα μέν—ἔτι δὲ καί *ту—ту, отчасти-отчасти, не само—но и.*

Αἱ δὲ ἅμα μὲν ἐλεύθεραι βουλόμεναι εἶναι, ἅμα δὲ φοβούμεναι τὸν Τισσαφέρνην, εἰς μὲν τὰς πόλεις οὐκ ἐδέχοντο αὐτόν (Xen.). Градовете отчасти поради желанието си да бъдат свободни, отчасти от страх пред Тисаферн не го приеха.

3. Предлог с датив § 284, увода; 284,4; 305.

Ἄν, частица, изразяваща модалност, *бих, щях* или не се превежда § 324, 5. Тя стои:

1. Индикатив на претериталните времена за изразяване на:

а. ирeалност: *ind. impf.* с ἄν за сегашно време и *ind. aor.* с ἄν за минало време в независимите и зависимите изявителни и въпросителни изречения § 326, 3; 334, 1; 335, 1, в причинните § 336, 1, следствените § 339, 2, локалните § 342 и относителните определителни изречения § 344, 1;

ind. impf. и *aor.* с ἄν (без оглед на времето, като се касае само до глаголен вид § 340, 7 забел.) в главното изречение на условните периоди за иреалност § 340, 7, и понякога в главното изр. на условните итеративни периоди за миналото § 340, 9 б, в отстъпителните изречения § 341, 1;

б. потенциалност за миналото: *ind. impf.* и *aor.* с ἄν: в независими и зависими изявителни и въпросителни изречения § 326, 4; 334, 1, в причинните § 336, 1, следствените § 339, 2, локалните § 342 и относителните определителни изречения § 344, 1.

2. С конюнктив:

а. за сегашно време в условните итеративни § 340, 9 а, и отстъпителните итеративни изречения § 341, 1;

б. за настоящето и бъдещето в относителните итеративни изречения § 344, 5, в темпоралните изречения при очаквано и итеративно действие § 343, 3—4;

в. за бъдеще време (*„eventualis"*) в зависимите въпросителни § 335, условните § 340, 5, условните итеративни § 340, 9 а, отстъпителните § 341, 1, локалните § 342 и относителните условни и итеративни изречения § 344, 5;

г. вместо *futūrum* в главното изречение на *„eventualis"* § 340, 5, забел. 2.

3. С оптатив за изразяване на:

а. потенциалност в настоящето в независими изречения § 330, 2, в зависимите изявителни § 334, 1, и въпросителни изречения § 335, в причинните § 336, 1, следствените § 339, 2, отстъпителните § 341, 1, локалните § 342, относителните определителни изречения § 344, 1, и в главното изречение и понякога в условното изречение на условния период § 340, 6;

б. потенциалност в миналото твърде рядко в независими изречения § 330, 2.

4. С инфинитив § 346, 1, за изразяване на иреалност и потенциалност в следствените изречения § 339, 2.

5. С партицип за изразяване на иреалност и потенциалност § 355, 1.

6. Рядко във финалните изречения с ὡς и ὅπως (но не и с ἵνα) (*coni.*, resp. *opt.*) § 338, 2.

7. Липса на ἄν у Омир при конюнктив за *„eventuālis“* в условните изречения § 340, 5, и при оптатив за потенциалност § 330 забел. Ако ἄν липсва при оптатив в главното изречение на потенциалния условен период, касае се за *opt. voluntatīvus* § 340, 6 забел.

*Ἄρα, епически също ἄρ (пред консонанти) и ῥά (енклитично), означава вътрешната, естествената връзка между това, което предхожда и което следва, естественото следствие по отношение на време, място и начин. 1. *По-нататък, сетне, веднага след това, след това.*

Ἥφαιστος μὲν δῶκε (sc. σκῆπτρον) Διί, αὐτὰρ ἄρα Ζεὺς δῶκε Ἀργεϊφόντῃ· Ἑρμείας δέ δῶκεν Πέλοπι (Hom.). Хефест подари скиптъра на Зевс, а Зевс след това го подари на убиеца на Аргос (т. е. Хермес), Хермес пък го подари на Пелопс. Ἐρωτώσης δὲ αὐτὸν τῆς μητρὸς... ἀπεκρίνατο ἄρα ὁ Κῦρος (Xen.). Когато майка му го попита..., след това Кир отговори.

2. *Именно, в същност, наистина, разбира се, и тъй, следователно.*

Οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν Πηλεύς (Hom.). Следователно Пелей не ти е бил баща. Πάντες ἄρα, ὡς ἔοικεν, Ἀθηναῖοι καλοὺς κἀγαθοὺς ποιοῦσι πλὴν ἐμοῦ (Plato). Следователно, както изглежда, всички атиняни освен мене (Сократ) създават съвършени хора.

3. В съчетания, където частиците една друга се подсилват; τἆρα (от τοὶ ἄρα), ἀλλ' ἄρα, γὲ ἄρα, ἄρα γε, δ' ἄρα, δὴ ἄρα, εἰ ἄρα, εἰ μὴ ἄρα (§ 340, 9 забел. 2), καί ῥα, οὖν ἄρα и др.

Ἆρα, въпросителна частица *ли, нима* § 332, 1.

Ἀτάρ, епически αὐτάρ. 1. Адверзативно *но, обаче, между това.* Ἀτάρ, ἔφην ἐγώ, σοὶ οὐ φαίνεται; (Xen.) Обаче, казах аз, на тебе не ти ли се струва?

2. За засилване. Ὀκτώ (*sc.* στρουθοί), ἀτὰρ μήτηρ ἐνάτη ἦν (Hom.). Осем врабчета, а майка им беше девета, т. е. осем врабчета, с майка си девет.

3. Съчетания: ἀτάρ—γέ, μὲν—ἀτάρ, ἀτὰρ δή, ἀτὰρ ὅμως, ἀτὰρ οὖν и др.

*Αὖ, поетически αὖτε, епически и йонийски αὖτις, атически αὖθις.

1. Адверзативно *от друга страна, от своя страна, напротив, пък.*

Καὶ αὕτη αὖ ἄλλη πρόφασις ἦν αὐτῷ τοῦ ἀθροίζειν στράτευμα (Xen.). И това беше за него пък друг повод да събира войска.

2. *Пак, отново.*

Ὡς δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ἐγγύς τε ὄντας καὶ προτεταγμένους, αὖθις παιανίσαντες ἐπῆσαν πολὺ προθυμότερον ἢ πρόσθεν. οἱ δ' αὖ βάρβαροι οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλὰ ἐκ πλείονος ἢ τό πρόσθεν ἔφευγον (Xen.). Когато гърците видяха варварите, че са наблизо и че са строени, те нададоха отново боен вик и нападнаха много по-смело, отколкото по-напред, а варварите пък не ги дочакаха и избягаха още от по-далеч, отколкото порано бяха сторили това.

*Γάρ (от γὲ ἄρ или ἄρα). 1. Каузално *понеже, защото, наистина* (лат. nam, enim), καὶ γάρ (лат. etenim).

Ὧδε δὲ γνώσῃ ὅτι τἀληθῆ λέγω· εὑρήσεις γάρ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀδικωτάτους ὄντας (Plato). Така ще разбереш, че казвам истината, понеже ще намериш, че има много хора, които са несправедливи.

2. Обясняващо *именно.*

Λεκτέα ἃ γιγνώσκω· ἔχει γὰρ ἡ χώρα πεδία κάλλιστα (Xen.). Трябва да кажа това, което зная, именно че страната има извънредно хубави полета.

3. За потвърждаване или отричане в отговори *да, разбира се.*

Οὔκουν ἀνάγκη ἐστί; — Ἀνάγκη γάρ, ἔφη (Xen.). Не е ли необходимо? — Да, разбира се, отговори той, необходимо е.

4. В живо зададени въпроси *именно, следователно* или не се превежда.

Τίς γάρ; Кой именно? τί γάρ; Що? Но защо? Δοκῶ γάρ σοι παίζειν; (Plato) Следователно тебе ти се струва, че се шегувам?

5. Съчетания: ἀλλὰ γάρ *но разбира се,* οὐ γὰρ ἀλλά *между това, разбира се,* γὰρ ἄρα *защото в същност, защото наистина,* ἦ γάρ *наистина,* γὰρ δή *защото в същност, защото вече.*

6. εἰ γάρ в изречения за неизпълнимо § 327 и изпълнимо желание § 330, 1.

*Γέ (енклитично), дорийски γά. 1. Подчертава предходната дума *поне, все пак, да, именно, наистина, напълно, съвсем, твърде* и пр. или не се превежда.

Εἰ πρὸς τοῦτο σιωπᾶν ἥδιόν σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τόδε γε εἰπέ (Xen.). Ако ти е по-приятно да мълчиш, отколкото да отговориш на това, кажи поне следното. Ἐγώ σοι ἐρῶ οἷον γέ μοι φαίνεται (Plato). Аз ще ти обясня как ми се представя наистина тази проблема. Σὺ δ' οὐ λέγεις γε, δρᾷς δέ (Eur.). Наистина ти не говориш, но действуваш. Ἔγωγε аз поне, аз именно, що се отнася до мене; в отговори = да.

2. Съчетания: ἀλλ' οὖν γε *поне, все пак, наистина,* γὲ δή *разбира се, без съмнение,* γὲ μήν *все пак, несъмнено, обаче* и др.

*Γοῦν (от γὲ οὖν). 1. *Поне, все пак.*

Κατὰ γοῦν ἐμὴν δόξαν (Plato). Поне по мое мнение.

2. В отговори *разбира се.*

Τάς γοῦν Ἀθήνας οἶδα (Soph.). Разбира се, че познавам Атина.

3. *И тъй, прочие, следователно* = γ' οὖν, при което γέ се отнася към предходната дума, а οὖν към цялото изказване, вж. οὖν.

*Δέ 1. За свързване *и, още и.*

Ἀχιλλεὺς θάμβησεν, θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι (Hom.). Ахил, както и останалите бяха обхванати от религиозен трепет.

2. За подчертаване *именно, следователно.*

Ὦ δέσποτα, ἐγὼ δὲ ταῦτα ἐποίησα (Hdt.). Господарю, аз именно направих това.

3. Адверзативно *а, но, обаче, от друга страна,* обикновено с кореспондиращо предходно μέν, което най-често не се превежда.

Οὐκ ἐπὶ κακῷ, ἐπ' ἐλευθερώσει δὲ τῶν Ἑλλήνων παρελήλυθα (Thuc.). Аз не дойдох за лошо, но за освобождаване на гърците.

μέν—δέ от една страна—от друга страна
ὁ μέν—ὁ δέ единият—другият
ἐνταῦθα μέν—ἐκεῖ δέ тук—там
τότε μέν—τότε δέ ту—ту
πρῶτον μέν—ἔπειτα δέ най-напред—след това и др.

*Δή 1. Темпорално *сега, точно сега, вече, веднага, незабавно.*

Χωρῶμεν δὴ πάντες (Soph.). Сега да тръгнем всички. Ἀναμιμνήσκεσθε ὅσας δὴ μάχας νενικήκατε (Xen.). Спомнете си в колко битки вече сте излизали победители. Σοὶ μὲν γάρ ἐστι πόλις, ἐμοὶ δ' οὐκ ἐστι δή (Eur.). Понеже ти имаш отечество, а аз вече нямам.

2. За резюмиране или подемане на някаква мисъл *и така, следователно, именно, по такъв начин.*

Τοιαῦτα μὲν δὴ ταῦτα (Aesch.). Такива са следователно тези работи Τούτων δὴ ἕνεκα (Xen.). Затова именно, заради това именно.

3. *Тъкмо, именно, съвсем, твърде.*

Οὗτος δή тъкмо, именно този, τίς δή; кой впрочем? μέγας δή твърде голям, μόνος δή съвсем сам.

4. В отговори *е добре, хайде.*

Ἀποκρίνου περὶ ὧν ἐρωτῶ.—Ἐρώτα δή (Plato). Отговори това, което те питам. — Е добре, питай!

5. За подкана в изразите ἄγε δή, φέρε δή *хайде!* вж. ἄγε и φέρε.

*Δῆθεν 1. За потвърждение *очевидно, безсъмнено.*

Τί δὴ ἀνδρωθέντες δῆθεν (οἱ παῖδες) ποιήσουσι; (Hdt.) Безсъмнено възмъжали (т. е. именно като мъже) какво ще правят сега децата?

2. *Мнимо, привидно, уж.*

Πεισίστρατος τρωματίσας ἑωυτόν τε καὶ ἡμιόνους ἤλασεν ἐς τὴν ἀγορὴν τὸ ζεῦγος, ὡς ἐκπεφευγὼς τοὺς ἐχθρούς, οἵ μιν ἠθέλησαν ἀπολέσαι δῆθεν (Hdt.). Пизистрат, като наранил сам себе си и мулетата, подкарал колата към пазара, като че ли избягал от неприятели, които уж искали да го убият.

3. Иронично *наистина, разбира се, естествено.*

Ἐγὼ μὲν ἀπεπεμψάμην τὸν υἱόν, μέγα φρονῶν, ὅτι δῆθεν τῆς βασιλέως θυγατρὸς ὀψοίμην τὸν ἐμὸν υἱὸν γαμέτην (Xen.). (Царят повика сина ми, за да го ожени за дъщеря си.) Аз изпратих сина си, гордеейки се, че ще видя, разбира се, моя собствен син съпруг на царската дъщеря [казано с горчива ирония поради това, че син му бил убит в царския двор].

Δῆλον ὅτι или написано заедно δηλονότι *именно, очевидно.*

Γλαυκοθέα, ἣν Ἔμπουσαν ἅπαντες ἴσασι καλουμένην, ἐκ τοῦ πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν δῆλον ὅτι ταύτης τῆς ἐπωνυμίας τυχοῦσαν (Dem.). Главкотея [майка на Есхин], която всички знаят, че е наричана Емпуса [привидение, пращано от Хеката], получила това прозвище именно от обстоятелството, че върши и търпи всичко.

*Δήπου, *δήπουθε(ν) 1. За потвърждение и съмнение *в действителност, без съмнение, сигурно.*

Νῦν δ', ὁπότε περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὁ ἀγών ἐστι, πολὺ δήπου ὑμᾶς προσήκει προθυμοτέρους εἶναι (Xen.). А сега, когато борбата е за вашето спасение, вие без съмнение трябва да бъдете много по-храбри. Ἴστε δήπου, ὅθεν ἥλιος ἀνίσχει καὶ ὅπου δύεται (Xen.). Вие сигурно знаете откъде изгрява и къде залязва слънцето. Ἐκεῖνο γε δήπουθεν ἅπαντες ἐπίστασθε (Dem.). Онова го знаете без съмнение всички.

2. Иронично със същото значение.

Οὐ δήπου ταύτης τῆς ἀρετῆς ἐφίεσαι, δι' ἣν ἄνθρωποι πολιτικοὶ γίγνονται; (Xen.). Ти сигурно не се стремиш към онази добродетел, чрез която хората стават държавници? [пита Сократ, въпреки че знае, че неговият опонент именно към това се стреми].

*Δῆτα, засилено δή. 1. За потвърждаване *действително, сигурно, без съмнение, очевидно, естествено.*

Ἅπασι δῆτα (Aristoph.). За всички, разбира се. Τί δῆτα; (Aesch.) Какво наистина? Τί οὖν δῆτ' ἂν εἴη ἐπιστήμη λεκτέον (Plato). И тъй ние трябва да определим какво нещо в действителност би било значението.

2. За подемане на една дума или мисъл *и така, следователно, в такъв случай.*

Τί δῆτα μέλλεις μὴ οὐ γεγωνίσκειν τὸ πᾶν; (Aesch.) (Ио: Не крий от мене това, което ще претърпя. Прометей: Но аз не ти завиждам за този дар, т. е. за това, което ще претърпиш). Ио: Защо в такъв случай се колебаеш да ми го кажеш? Ἑσπέρας γε, ἑσπέρας δῆτα (Plato). Вечерта, вечерта именно.

3. При негодуване, пожелаване или молба.

Καὶ δῆτ' ἐτόλμας (Soph.). Ти следователно се осмели?! Ἀπόλοιο δῆτα (Aristoph.). Дано загинеш макар!

Εἰ 1. *Дали* в зависими въпросителни изречения § 335, 1, в изречения за страх § 338, 4, заб. 2. — 2. *Че* § 336, 2 забел. — 3. *Ако* в условни изречения § 340, 1. — 4. *Макар и да* в отстъпителни изречения § 341, 1. — 5. εἰ μή *освен*, εἰ μὴ ἄρα *освен ако само*, εἰ δὲ μή *ако не, иначе* в условни периоди § 340, 9, забел. 2, εἰ—ἤ *дали—или* в зависими въпросителни изречения § 335, εἰ καί (ἐὰν καί) *макар и да* в отстъпителни изречения § 341, 1, εἰ γάρ, εἴθε, поетически αἲ γάρ (αἲ γάρ), αἴθε *дано* в изречения за неизпълнимо § 327 и изпълнимо желание § 330, 1.

Εἴτε—εἴτε *дали—или* в зависими въпросителни изречения § 335, *дали—или, ако—ако, било—било* в условни периоди § 340, 9, забел. 2.

Ἔτι 1. *Още, все още, сега още, по-нататък, свръх това, освен това.*

Ἔτι μοι μένος ἐμπεδόν ἐστιν (Hom.). Моят устрем е още непокътнат. Ἔτ' ἐκ βρέφεος (Anth.). Още от най-крехка възраст. Ἔτ' ἄλλος още един (друг), πρῶτον μέν — ἔπειτα δέ — ἔτι δέ най-напред — след това — освен това.

2. Съчетания: ἔτι τοίνυν *по-нататък*, καὶ ἔτι, ἔτι δέ, πρὸς δ' ἔτι *освен това, свръх това.*

Ἦ 1. За потвърждаване *сигурно, без съмнение, наистина, разбира се, действително*, обикновено в съчетание с други подобни частици: ἦ ἄρα, ἦ ῥά νυ, ἦ δή, ἦ δή που, ἦ μάλα, ἦ γάρ, ἦ τοι и пр.

2. Като въпросителна частица § 332, 1.

Ἤ, контрахирано от епич. ἠε, ἠέ, ἤ *или* (произведено от ἦ *сигурно*, вж. по-горе, и *Fε = лат. -ve *или*).

1. *Или.* Χρηστὸς ἢ πονηρός добър или лош. Κῦρος παρήλαυνε σὺν τρισὶν ἢ τέτταρσι (Xen.). Кир препуснал заедно с трима или четирима, с трима-четирима души. Ἐγὼ μὲν ἤδη ὑμᾶς ἐπαινῶ· ὅπως καὶ ὑμεῖς ἐμὲ ἐπαινέσετε, ἐμοὶ μελήσει, ἢ μηκέτι με Κῦρον νομίζετε (Xen.) Аз много ви благодаря, но ще положа грижа и вие да ми благодарите или не ме смятайте повече за Кир.

При неколкократно повтаряне на ἤ обикновено се превежда само последното.

Ἢν γὰρ βούλῃ γεωργὸς δοκεῖν εἶναι ἀγαθὸς ἢ ἱππεὺς ἢ ἰατρὸς ἢ αὐλητὴς ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν, ἐννόει πόσα σε δέοι ἂν μηχανᾶσθαι τοῦ δοκεῖν ἕνεκα (Xen.). Ако искаш да те смятат за добър земеделец, конник, лекар, флейтист или нещо друго, мисли колко много неща би трябвало изкусно да предприемеш, за да постигнеш това име.

2. ἤ—ἤ *или—или.*

Ἢ τις ἢ οὐδείς (Hdt.). Или някой или никой. Ἢ παντάπασιν ἀμαχεὶ λάβοιμεν ἂν τὸ ἄκρον ἢ ὀλίγοις τε ἀσθενέσι χρησαίμεθ' ἂν πολεμίοις (Xen.). Или бихме завзели височината напълно без бой, или бихме имали работа с малоброен и слаб неприятел.

3. В преки и зависими разделителни въпроси с други кореспондиращи частици εἴ—ἤ, πότερον (πότερα)—ἤ *дали—или* § 332, 3; 335.

4. *Отколкото, освен, ако не* след компаратив вместо *gen. comparatiōnis* § 269, 1, или думи с компаративно значение: ἄλλος, ἀλλοῖος, ἕτερος 'друг', διπλάσιος 'двойно по-голям', πολλαπλάσιος 'многократно по-голям', αἱρέομαι, βούλομαι 'предпочитам', φθάνω 'идвам по-бързо (изпреварвам)', ἐπιθυμέω 'желая' в др.

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κρεῖσσον ἢ φίλος σαφής (Eur.). Няма нищо по-добро от верен приятел. Οὐδεὶς ἄλλος με ἔσῳζεν ἢ οὗτος (Plato). Никой друг не ме спаси освен този. Τί ἄλλο οὗτοι ἢ ἐπεβούλευσαν; (Thuc.) Какво друго са направили, о с в е н че са конспирирали? Κεκτημένοι τριήρεις διπλασίας ἢ σύμπαντες (Isocr.). Притежавайки двойно повече триери, отколкото всички други. Βούλομαι παρθενεύεσθαι πλέω χρόνον ἢ πατρὸς ἐστερῆσθαι (Hdt.). Предпочитам да остана неженена още дълго време, отколкото да се лиша от баща си.

Ἠ ύ τ ε поетич. 1. *Както, също като* в изречения за сравнение § 337, 1.

2. *Отколкото, от* след компаратив.

Νέφος μελάντερον ἠ ύ τ ε πίσσα. Облак, по-черен от катран.

*Θήν поетич. (енклитично). 1. *Навярно, вероятно, сигурно.*

Ὥς θην καὶ σὸν ἐγὼ λύσω μένος (Hom.). Така сигурно ще прекърша и тоя устрем.

2. Съчетания: ἦ θην *наистина,* οὐ θην *сигурно не, вероятно не.*

Ἰ δ έ епическо *и.*

Ἀσπληνδόν' ἔναιον ἰδ' Ὀρχομενόν (Hom.). Обитаваха Асплендон и Орхомен.

Κ α ί основно значение *също, също така.* 1. *И* свързва две думи или две изречения.

2. *И, също, и то, дори.*

Καὶ λίην, μάλα, πάνυ дори, твърде, καὶ ἥδιστον дори и най-приятното § 250, 5, ὅς καί той също, ὁ αὐτὸς καί същият като, ἴσος καί еднакъв като, πολλὰ καὶ ἐσθλά много, и то добри неща; при числа, когато няма точно определяне, ἅμαξαι τέτταρες καὶ πέντε (Xen.) четирипет коли.

3. Адверзативно *а.*

Ἔργῳ καὶ οὐ λόγῳ (Lycurg.). На дело, а не на думи. Ἐμὲ ἐχειροτόνησαν καὶ οὐχ ὑμᾶς (Dem.). Мене избраха, а не вас.

4. καί и καίπερ *макар и да* при *part. coniunctum* за отстъпление § 360, 5, и *gen. absolutus* § 361, 2 г.

5. καί — καί
*τέ — τέ } и—и, както—така и, не само — но и.
*τέ — καί

Или първото τέ не се превежда, а само второто τέ или καί с *и*. Καί—καί подчертава по-силно отделните членове, които трябва да се свържат, отколкото τέ—τέ и τέ—καί, които свързват отделните членове в едно цяло.

Καὶ πένητες καὶ πλούσιοι. И бедни, и богати. Καὶ ἐγὼ καὶ σὺ καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι πάντες (Plato). И аз, и ти, и всички останали хора.

Πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε (Hom.). Бащата (Зевс) както на хората, така и на боговете [хората и боговете образуват едно цяло]. Ἐλείποντο δὲ τῶν στρατιωτῶν οἵ τε διεφθαρμένοι ὑπὸ τῆς χιόνος τοὺς ὀφθαλμοὺς οἵ τε ὑπὸ τοῦ ψύχους τοὺς δακτύλους ἀποσεσηπότες (Xen.). Бяха оставени както тези войници, чиито очи бяха повредени от снега, така и тези, чиито пръсти на краката бяха измръзнали от студа.

Ἀτρεΐδαί τε καὶ ἄλλοι ἐϋκνήμιδες Ἀχαιοί (Hom.). Атриди и вие, останали ахейци с хубави наколенници. Λέξατε οὖν πρός με τί ἐν νῷ ἔχετε, ὡς φίλον τε καὶ εὔνουν καὶ βουλόμενον κοινῇ σὺν ὑμῖν τὸν στόλον ποιεῖσθαι (Xen.). И тъй кажете ми като на приятел, като на човек, благосклонен към вас и който иска да участвува с вас в похода, какви са вашите намерения.

6. ἤδη—καί вече—когато
οὔπω—καί още не—когато
οὐκ ἔφθασα—καί едва — когато

Ἤδη τε ἦν περὶ πλήθουσαν ἀγορὰν καὶ ἔρχονται παρὰ βασιλέως κήρυκες (Xen.). Вече беше пладне, когато пристигнаха от страна на царя вестители.

Καίτοι (от καί и τοί) 1. *И все пак, обаче, но.*

Λακεδαιμονίων γὰρ εἰ ἡ πόλις ἐρημωθείη, λειφθείη δὲ τά τε ἱερὰ καὶ τῆς κατασκευῆς τὰ ἐδάφη, πολλὴν ἂν οἶμαι ἀπιστίαν τῆς δυνάμεως προελθόντος πολλοῦ χρόνου τοῖς ἔπειτα πρὸς τὸ κλέος αὐτῶν εἶναι· καίτοι Πελοποννήσου τῶν πέντε τὰς δύο μοίρας νέμονται τῆς τε ξυμπάσης ἡγοῦνται καὶ τῶν ἔξω ξυμμάχων πολλῶν (Thuc.). Понеже ако градът на спартанците би бил обезлюден, а биха останали храмовете и основите на (останалите) постройки, мисля, че с течение на времето бъдещите поколения биха изпитвали силно недоверие в тяхната сила, която се ползува с голяма слава. И все пак те обитават две пети от Пелопонес, а имат хегемонията на целия Пелопонес и на много съюзници извън него.

2. *Ако и да, макар и да.*

Οὔ τοι δύναμαι μὴ γελᾶν. Καίτοι δάκνω γ' ἐμαυτόν, ἀλλ' ὅμως γελῶ (Aristoph.) Не мога да не се смея. Макар и да си хапя устните, все пак се смея.

3. Употребено при *participium* за концесивност § 360, 5.

Κέ(ν), κά епич. = ἄν § 324, 5.

Μά *в името на, кълна се в,* обикновено свързано с ναί или νή и други частици. Вж. § 254, 5, забел.

Μὰ τὸν θεόν, μὰ (τὸν) Δία, μὰ τοὺς θεούς в името на бога, на Зевс, на боговете, кълна се в Зевс, в боговете. Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον (Hom.). Да, кълна се в този скиптър. Ναὶ μὰ Δία. Да, кълна се в Зевс.

След отрицание: Οὐ μὰ γὰρ Ἀπόλλωνα (Hom.). Не, в името на Аполон.

*Μέν 1. Утвърдително=μήν (вж. по-долу) *наистина, действително, разбира се, именно, несъмнено,*

Ἀκτὴ μὲν ἥδε τῆς περιρρύτου χθονός (Soph.). Това е именно брегът на заобиколената с вода земя.

2. Като утвърдителна частица μέν е обикновено свързано с други частици: καὶ μὲν δή *и разбира се,* ἀλλὰ μὲν δή *но разбира се,* οὐ μὲν δή *не, разбира се.*

В отговор: πάνυ μὲν οὖν *да, разбира се.*

3. Адверзативно, свързано със следващо δέ: μέν—δέ, вж. δέ, или с други частици, съюзи и наречия: μέν—καί, μέν—τε; πρῶτον μέν—εἶτα или ἔπειτα първом, най-напред — след това.

*Μέντοι (от μέν и τοί) 1. Утвърдително *действително, разбира се, наистина, естествено, без съмнение* особено в отговори.

Οὕτω μέντοι χρὴ λέγειν (Plato). Така, разбира се, трябва да се говори.

2. За противоположност и възражение *при все това, все пак, впрочем, но разбира се, обаче, но.*

Οὐκοῦν τοῖς ἀποτροπαίοις θύεις; — Μὰ Δία, τοῦτο μέντοι, ἔφη, οὐ ποιῶ (Xen.). Нали принасяш жертва на боговете, които отстраняват злото? — Кълна се в Зевс, отговори той, това все пак не го правя.

3. ἀλλὰ μέντοι *но разбира се,* εἰ μέντοι *ако наистина.*

Μήν. 1. Утвърдително *наистина, действително, разбира се, без съмнение,* обикновено в съчетание с други частици: ἀλλὰ μήν, γὲ μήν, ἦ μήν, καὶ μήν и пр.

Ἀλλὰ μήν, ἔφη, ἐν πολλῇ γέ εἰμι ἀπορίᾳ (Xen.). Но аз наистина съм в по-голямо затруднение, отговори той.

2. За ограничаване или противопоставяне *в същност, при все това, но все пак, обаче, но.*

Καλὸν μὲν ἡ ἀλήθεια καὶ μόνιμον, ἔοικε μὴν οὐ ῥάδιον εἶναι πείθειν (Plato). Истината е нещо хубаво и трайно, но все пак изглежда, че не е лесно човек да се убеди в нея.

Μῶν (от μὴ οὖν) *нима, дали не, не . . . ли* § 332, 3.

Ναί, νή вж. μά и § 254, 5, забел.

Νύν, νύ (енклитично, ср. νῦν 1. *сега,* 2. *следователно, при това положение*). 1. *И така, следователно, естествено, разбира се, наистина* или не се превежда.

Ἧκε δὲ βέλος· οἱ δέ νυ λαοὶ θνῇσκον (Hom.). Аполон пусна стрела и хората (естествено) гинеха. Σύ νυν ὧδε ποιήσας ὀρθώσεις σεωυτόν, σώσεις δὲ καὶ ἐμέ (Hdt.). Като постъпиш следователно така (както ти казвам), ти ще осигуриш своето собствено издигане, а и мене ще спасиш.

2. При заповед, подканване и въпрос.

Δεῦρο νυν ἢ τρίποδος περιδώμεθον (*dual.*) ἠὲ λέβητος (Hom.). Хайде сега да се обзаложим на един триножник или леген. Ὤ μοι, τέκνον ἐμόν, τί νύ σ' ἔτρεφον; (Hom.) Уви, чедо мое, защо ли, защо само те отгледах?

3. За засилване, заедно с други частици: ἦ ῥά νυν (вж. ἦ), ἦ νυ καί, καί νυ, ἐπεί νύ τοι, οὔ νυ, μή νυ и др.

Ὅμως 1. *Все пак, при все това, обаче.*

Σαρπήδοντι δ' ἄχος γένετο Γλαύκου ἀπιόντος, ὅμως δ' οὐ λήθετο χάρμης (Hom.). Понеже Главк си отиваше, Сарпедонт се наскърби, но все

пак не забрави битката. Οἱ δ' ἐν Σαλαμῖνι ὅμως ταῦτα πυνθανόμενοι ἀρρώδεον (Hdt.). Тези, които бяха в Саламин, макар и да научиха това, все пак се страхуваха.

2. В отстъпителни изречения § 341, 1.

3. За засилване, често свързано с други частици: ἀλλ' ὅμως *но все пак*, ὅμως μήν, ὅμως μέντοι, ὅμως γε μέντοι и др.

Ὅπως. 1. *за да, да* в целни изречения § 338, 2 и 3. — 2. в самостоятелни изречения за подканване § 338, 4, забел. 4.

Οὐκοῦν (употребявано също разделено οὐκ οὖν, йон. οὐκ ὦν).

1. Въпросителна частица *и тъй не, следователно не* § 332, 2..

2. За резюмиране на една мисъл *и тъй, следователно, затова*, Οὐκοῦν, ἔταν δὴ μὴ σθένω, πεπαύσομαι (Soph.). И тъй, ще спра когато ме напуснат силите.

3. В отговор *да, добре, без съмнение.*

Οὔκουν (от οὐκ и οὖν). 1. При експресивно зададен въпрос *и тъй не... ли, следователно не... ли, нали* § 332, 2.

2. *Следователно не, разбира се не, все пак не, и тъй не, съвсем не, никак не.*

Οὔκουν μ' ἐν Ἄργει οἷα πράττεις λανθάνεις (Aristoph.). Съвсем не е тайна за мене какво вършиш в Аргос.

Οὖν, йон. ὦν, обикновено свързано с други частици: μὲν οὖν, δ'οὖν, ἀλλ' οὖν, εἶτ' οὖν, γὰρ οὖν и пр. 1. *Без съмнение, наистина, разбира се, действително.*

Ἆρ' οὐ τόδε ἦν τὸ δένδρον, ἐφ' ὅπερ ἦγες ἡμᾶς; — Τοῦτο μὲν οὖν αὐτό (Plato). В същност не беше ли това дървото, към което ти ни водеше? — Наистина то е.

Πάνυ μὲν οὖν съвсем сигурно, разбира се, ὅστις οὖν който и да е.

2. За припомняне, подемане или подчертаване на известна мисъл *и така, следователно.*

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἤγερθεν (3. plur.) (Hom.). И така, когато те се събраха. Ἐμοὶ γὰρ ἦν πρόφαντον· ὅδ' οὖν ὁ θὴρ Κένταυρος, ὡς τὸ θεῖον ἦν πρόφαντον, οὕτω μ'ἔκτεινεν (Soph.). Това ми беше предсказано. И така, това чудовище кентавърът така ме погуби, както ми беше предсказано.

3. Съчетания: καὶ οὖν *и така, и затова*, καὶ γὰρ οὖν *и затова*, вж. γοῦν, μῶν, οὐκοῦν, οὔκουν.

*Πέρ (енклитично от πέρι). 1. *Твърде, много, съвсем.*

Μῆτερ, ἐπεί μ' ἔτεκές γε μινυθάδιόν περ ἐόντα (Hom.). Майко, понеже ме (= Ахил) роди твърде кратковечен.

2. *Във всеки случай, поне, все пак.*

Μῆτερ, ἐπεί μ' ἔτεκές γε μινυθάδιον περ (твърде, вж. по-горе 1) ἐόντα, τιμήν πέρ (поне) μοι ὄφελλεν Ὀλύμπιος ἐγγυαλίξαι (Hom.). Майко, понеже ме роди твърде кратковечен, поне чест трябваше да ми дари Олимпиецът (Зевс).

3. При причастия и прилагателни *колкото и, ако и, при все че.*

Μὴ δ' οὕτως, ἀγαθός περ ἐών, θεοείκελ' Ἀχιλλεῦ, κλέπτε νόῳ (Hom.). Не гледай да прикриеш мисълта си, колкото и да си храбър, богоравни Ахиле.

Ἀχνύμενός περ ако и натъжен, ἱέμενός περ ако и желаещ.

4. При относително местоимение.

Ὅσπερ тъкмо този който, именно който, ὥσπερ както наистина.

5. При съюзи.

εἴπερ, ἐάν περ *ако наистина, ако изобщо, ако иначе* § 340, 9, забел. 2; 341, 1 — περ и καίπερ *макар и да* § 341, 2; 360, 5. — ἐπείπερ и ἐπειδήπερ *понеже, наистина* § 336, 1. — ὅτε περ и ὅταν περ *когато именно, тъкмо когато* § 343, 1.

Πλήν 1. *Освен това, само*, особено след πᾶς, ἄλλος, ὅδε, ἕκαστος и др.

Οὐκ ἄρ' Ἀχαιοῖς ἄνδρες εἰσὶ πλὴν ὅδε (Soph.). Ахейците нямат ли наистина други мъже (войници) освен този? Παρήκουσι παρὰ πᾶσαν Λιβύην Λίβυες πλὴν ὅσον Ἕλληνες καὶ Φοίνικες ἔχουσι (Hdt.). Либийците обитават цяла Либия освен местата, които заемат гърци и финикийци.

Също с отрицание, което засилва, но не се превежда: Καὶ ἕδρας δὲ πάντες ὑπανίστανται βασιλεῖ πλὴν οὐκ ἔφοροι (Xen.). И пред царя всички стават от мястото си освен ефорите.

2. Съюз *освен дето, само дето, ако не*, след компаратив *отколкото*.

Οἴεσθαι δεῖ πολλά τε καὶ παντοδαπὰ καὶ ἄλλα ποιεῖν αὐτοὺς πλὴν ἐμάχετο οὐδείς (Xen.). Трябва да вярваме, че те вършеха всичко друго освен дето никой не се сражаваше. Ἅπαντα ταῦτ' ἐστὶ κρείσσω πλὴν ὑπ' Ἀργείοις πεσεῖν (Eur.). Всичко това е по-добро, отколкото да паднем под властта на аргейците.

3. В съчетание с други съюзи: πλὴν εἰ (μή), πλὴν ἐάν (μή), πλὴν ὅταν *освен ако*, πλὴν ἤ *освен*, πλὴν ὅτι *освен че*.

Οὐκ ἀπέθανον αὐτῶν, πλὴν εἴ τις ἐν τῇ ξυμβολῇ ὑπὸ Τεγεατῶν (Xen.). От тях не загинаха освен в сражението с тегейците, т. е. от тях загинаха само в сражението с тегейците.

4. *Между това, впрочем, но, обаче, при все това, само че.*

Πολλὴ στρατιὰ πλὴν ἄπειρος μάχης (Hdn.) Голяма войска, само че (обаче) неопитна във война.

5. Предлог с генитив § 304.

*Πώ, йон. κώ (енклитично) *някак, някак си, още*, обикновено с отрицание οὔπω, μήπω, οὐδέπω, μηδέπω *не още*, οὐπώποτε, μηπώποτε, οὐδεπώποτε, μηδεπώποτε *още никога, никога*, οὐδείς πω *никой още* и др.

Ἔγνω ὅτι οὐδὲν πω ἐνδώσουσιν (Thuc.). Той разбра, че те не ще отстъпят още нищо. Οὐδ' ἄν πω χάζοντο κελεύθου δῖοι Ἀχαιοί, εἰ μὴ Ἀλέξανδρος παῦσεν ἀριστεύοντα Μαχάονα (Hom.). Божествените ахейци по никакъв начин нямаше да се отдръпнат от пътя му, ако Александър не беше турил край на подвизите на Махаон.

*Τέ (енклитично) *и, и то.* 1. Свързва две понятия предимно в поезията, рядко в прозата.

Κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι (Hom.). На кучетата и на всички птици.

2. Свързва две изречения, давайки често някакво допълване, обяснение към предходното изречение, поради което може да се преведе *и така, и затова*

Μεταγινώσκω, μεθίημί τέ σε ἰέναι ἐπὶ τὴν ἄγρην (Hdt.). Променям мнението си, затова те пускам да вземеш участие в лова.

3. Наречие в епическия език.

Οὐκ ἀίεις, ἅ τέ φησι θεά; (Hom.) Не чуваш ли какво (именно) ти казва богинята?

4. *τέ—τέ, *τε—καί, вж. καί.

*Τοί (енклитично, датив от σύ) придава субективен нюанс на мисълта. 1. *Навярно, наистина, сигурно, разбира се, в същност, без съмнение, само.*

Εἰ γὰρ σὺ μὲν παῖς ἦσθ᾽, ἐγὼ δὲ σὸς πατήρ, ἔκτεινά τοί σ᾽ ἄν (Eur.). Ако ти ми беше дете, а аз твой баща, сигурно щях да те убия. Ἀλλὰ ναὶ τὼ σιώ (= θεώ), ἔφη, ταχύ τοι ὑμῖν ἀποκρινοῦμαι (Xen.). Но кълна се в двамата богове (Кастор и Полидевк), отговори той, аз, разбира се, веднага ще ви отговоря.

2. Свързано с други частици.

καίτοι вж. по-горе при καίτοι.

μέντοι вж. по-горе при μέντοι.

οὔτοι *никак, наистина не, съвсем не, действително не.*

τοιγάρ (τοίγαρ) и засилено τοιγαροῦν и τοιγάρτοι *ето защо, затова, и тъй, следователно, по-нататък, така например, добре.*

Τοιγὰρ ἐγὼ καὶ ταῦτα μάλ᾽ ἀτρεκέως καταλέξω (Hom.). Добре! Аз и това ще ти отговоря много точно.

τοίνυν = τοιγάρ.

Ἔλεγες τοίνυν δή, ὅτι καὶ περὶ τοῦ ὑγιεινοῦ τοῦ ἰατροῦ πιθανώτερος ἔσται ὁ ῥήτωρ (Plato). И тъй именно ти казваше, че ораторът ще бъде по-убедителен от лекаря във връзка със здравето.

Φέρε (δή) *хайде* в изречения за искане § 329, 1, и подканване § 338, заб. 4.

Ὡς 1. За сравнение, наред с ὥσπερ и ὥστε, *както, като, уж*, при суперлатив *колкото се може най* § 250, 5, при числа *около* § 337, 1.

2. За развитието на ὡς и ὥστε в съюз в модални изречения § 337, 2.

3. ὡς поетич. *дано* в изречения за неизпълнимо § 327 и изпълнимо желание § 330, 1.

4. *за да* в целни § 338, 2, и *та, че* в следствени изречения § 339, 1.

Ὥς, ὥς *тъй, така*, καὶ ὥς и *и така, въпреки това.*

Ὣς ἔφατο (Hom.). Така каза. Ἀλλὰ καὶ ὣς ἐθέλω δόμεναι πάλιν (Hom.). Но и така = но въпреки това аз искам да я върна.

Ὥστε 1. *както* за сравнение § 337, 1. — 2. *че* в изречения, изразяващи страх § 338, 4, забел. 2. — 3. *та, че* в следствени изречения § 339, 1, *при условие че* § 339, 3 д. — 4. *и така, затова* в самостоятелни изречения § 339, 3, забел.

Ὤφελον, ὤφελες *дано* в изречения за неизпълнимо желание § 327.

Съчинителни съюзи

§ 376. Съюзите са класирани според основното им значение. Напр. καί е даден като копулативен съюз, въпреки че има и адверзативно значение. Затова за нюансите в значението на отделните съюзи вж. по-горе § 366.

1. Копулативни (свързващи) съюзи: ἰδέ, καί, τέ *и*, οὐδέ, μηδέ *и не.*

2. Дизюнктивни (разделящи) съюзи: ἤ *или*, ἤ—ἤ *или—или*, εἴτε—εἴτε *било—било*, οὔτε—οὔτε, μήτε—μήτε *нито—нито*, οὔτε—τε, μήτε—τέ *от една страна не—от друга страна, не—обаче.*

3. Адверзативни (противопоставящи) съюзи: ἀλλά, ἀτάρ *но*, αὖ *от друга страна*, μέν, δέ *но*, μέντοι, μήν *но, при все това*, πλήν *освен, но*, ὅμως *все пак.*

4. Консекутивни (следствени) съюзи: ἄρα, δή, δῆθεν, δῆτα, νύν, οὖν (γοῦν), τοίνυν *следователно.*

5. Каузални (причинни) съюзи: γάρ *понеже.*

6. Концесивни (отстъпителни) съюзи: καίτοι, καί, πέρ *все пак.*

Подчинителни съюзи

§ 368. За подчинителните съюзи и техните значения вж. съответните видове приставни изречения: общи бележки за съюзите § 333, 5, съюзи в зависими изявителни изречения § 334, 1, в зависими въпросителни изречения § 335, 1, в причинни изречения § 336, 1, в изречения за сравнение § 337, 1 и 2, в целни изречения и в изречения, изразяващи страх § 338, 2, 3 и 4, забел. 2, в следствени изречения § 339, 1, в условни изречения § 340, 1 и 9, забел. 2, в отстъпителни изречения § 341, 1 и 2, в локални изречения § 342, във временни изречения § 343, 1 и 4. Ето и самите подчинителни съюзи в азбучен ред, като са означени и основните им значения:

αἰ поетич. = εἰ *ако* в условни периоди § 340, 1.

ἅτε *понеже* при *part. coniunctum* § 360, 1.

ἀφ' οὗ *откогато* във временни изречения § 343, 1.

διότι **1.** *че* в зависими изявителни изречения § 334, 1.— **2.** *понеже* в причинни изречения § 336, 1.

εἰ **1.** *дали*, **2.** *че*, **3.** *ако*, **4.** *макар и да*, **5.** *освен* вж. § 366.

εἴπερ **1.** *ако наистина* в условни периоди § 340, 9 забел. 2. — **2.** *макар и да* в отстъпителни изречения § 341, 1.

εἴτε — εἴτε **1.** *дали — или* в зависими въпросителни изречения § 335, 1. — **2.** *дали—или, ако—ако, било—било* и пр. в условни периоди § 340, 9, забел. 2.

ἐν ᾧ *докато* във временни изречения § 343, 1.

ἐξ οὗ *откогато* във временни изречения § 343, 1.

ἐξ ὅτου *откогато* във временни изречения § 343, 1.

ἐπεί **1.** *понеже* във причинни изречения § 336, 1. — **2.** ἐπεί и ἐπεὶ πρῶτον или ἐπεὶ τάχιστα *когато* във временни изречения § 343, 1.

ἐπειδή **1.** *понеже* в причинни изречения § 336, 1. — **2.** ἐπειδή и ἐπειδὴ πρῶτον или ἐπειδὴ τάχιστα *когато* във временни изречения § 343, 1.

ἐπειδήπερ *понеже* във причинни изречения § 336, 1.

ἔστε *докато* във временни изречения § 343, 1.

ἐφ' ᾧ, ἐφ' ᾧ τε (ἐφ' ᾧτε) *при условие че* в следствени изречения § 339, 3 д.

ἕως *докато* във временни изречения § 343, 1.

ἦ у Омир *дали* в зависими въпросителни изречения § 335, 1.

ἡνίκα *когато* във временни изречения § 343, 1.

ἵνα **1.** *за да* в целни изречения § 338, 2. — **2.** *където* в локални изречения § 342.

καί, καίπερ, πέρ у Омир — *макар и да* при *part. coniunctum* за отстъпление § 360, 5.

καὶ εἰ (κεἰ, καὶ ἐάν, κἄν) *макар и да* в отстъпителни изречения § 341, 1.

μέχρι, μέχρι οὗ *докато* във временни изречения § 343, 1.

ὅ у Омир *че* в зависими изявителни изречения § 334, 1.

ὅθεν *откъдето* в локални изречения § 342.

ὁθούνεκα поетич. **1.** *че* в зависими изявителни изречения § 334, 1. — **2.** *понеже* в причинни изречения § 336, 1.

οἷον, οἷα *понеже* при *part. coniunctum* за причина § 360, 1.

ὅπῃ *където* в локални изречения § 342.

ὁπηνίκα *когато* във времени изречения в § 343, 1.

ὁπόθεν *откъдето* в локални изречения § 342.

ὅποι *където* в локални изречения § 342.

ὁπότε 1. *понеже* в причинни изречения § 336, 1. — 2. *когато* във времени изречения § 343, 1.

ὅπου *понеже* в причинни изречения § 336, 1.

ὅπως 1. *за да, да* в целни изречения § 338, 2 и 3. — 2. в самостоятелни изречения за подканване § 338, 4, забел. 4.

οὗ *където* в локални изречения § 342.

ὅτε 1. *понеже* в причинни изречения § 336, 1. — 2. *когато* във времени изречения § 343, 1.

ὅτι 1. *че* в зависими изявителни изречения § 334, 1. — 2. *понеже* в причинни изречения § 336, 1, в изречения, изразяващи страх § 338, 4, забел. 2. — 3. За засилване при суперлатив § 250, 5.

οὕνεκα поетич. 1. *че* в зависими изявителни изречения § 334, 1. — 2. *понеже* в причинни изречения § 336, 1.

οὕτως *така* 1. в изречения за сравнение § 337, 1. — 2. в следствени изречения § 339, 1.

ὄφρα 1. *за да* в целни изречения § 338, 2. — 2. *докато* във времени изречения § 343, 1.

πρίν *преди да* във времени изречения § 343, 1 и 3, μὴ πρότερον πρίν, οὐ или μὴ πρόσθεν πρίν *не по-рано преди да* § 343, 4.

τόφρα *дотогава* във времени изречения § 343, 1.

ὡς 1. *че* в зависими изявителни изречения § 334, 1. — 2. *понеже* в причинни изречения § 336, 1, при *part. coniunctum* § 360, 1. — 3. *както* в изречения за сравнение § 337, 1. — 4. *за да, да* в целни изречения § 338, 2, при *part. coniunctum* § 366, 2. — 5. *та, че* в следствени изречения § 339, 1. — 6. при *acc. absolutus* § 362, 1 и 2. — 7. развитие на ὡς § 337, 2.

ὥς *така* в изречения за сравнение § 337, 1.

ὥσπερ 1. *както* в изречения за сравнение § 337, 1. — 2. *понеже* при *part. coniunctum* за причина § 360, 1. — 3. при *acc. absolūtus* § 362, 1.

ὥστε 1. *както* в изречения за сравнение § 337, 1. — 2. *че* в изречения, изразяващи страх § 338, 4, забел. 2. — 3. *та, че* в следствени изречения § 339, 1, *при условие че* § 339, 3 д. — 4. *и така, затова* в главни изречения § 339, 3, забел. — 5. развитие на ὥστε § 337, 2.

Въпросителни частици

§ 369. 1. За въпросителните частици в прекия въпрос вж. § 332:

ἦ, ἦρα, ἆρα (не ἄρα!) *ли, нима,* οὐ, ἆρ' οὐ, οὐκοῦν *нали,* οὔκουν *и тъй не... ли, следователно не... ли, нали,* μή, ἆρα μή, μῶν (от μὴ οὖν), ἦ μή *нима, дали не, не... ли,* ἦ οὐ *нима,* μῶν μή *дали никак не, нима не, дали не,* μῶν οὐ *дали не.*

2. За въпросителните частици в зависимия въпрос вж. § 335, 1, в условните изречения вж. § 340, 9, забел. 2:

εἰ *дали,* εἰ οὐ, εἰ μή *дали не,* εἰ — ἤ, πότερον (πότερα) — ἤ, εἴτε — εἴτε *дали — или* § 335, в условните изречения § 340, 9, забел. 2.

Отрицания

§ 370. 1. Гръцки език притежава две отрицания: οὐ (οὐκ, οὐχ), епич.-йон. οὐκί, и μή (лат. ne). Разликата между тях се състои в това, че οὐ обикновено отрича факт, а μή — нещо, което се очаква или предизвиква опасение, т. е. οὐ има обективна, а μή субективна същност.

По същия начин както οὐ и μή се различават и образуваните с тях сложни отрицания:

- οὔτε—οὔτε, μήτε—μήτε — нито—нито, neque—neque
- οὔτε—τέ, μήτε—τε — не—и, не—обаче, от една страна не— от друга обаче, neque—et
- οὐδέ, μηδέ — и не, но не, също не, нито дори, ne—quidem
- οὔποτε, μήποτε, οὐδέποτε, μηδέποτε — никога
- οὐκέτι, μηκέτι* вече не, не повече
- οὔπω, μήπω още не, в никой случай
- οὐδεπώποτε, μηδεπώποτε още никога
- οὐδείς, μηδείς никой
- οὐδέν, μηδέν нищо
- οὐδαμῇ, μηδαμῇ по никакъв начин, в никакъв случай.

С оглед на казаното οὐ и μή стоят в следните главни случаи:

2. οὐ стои в независимите и зависимите изявителни и въпросителни изречения § 326, 1; 334, 1; 335, 1;

при проспективния конюнктив § 328 и потенциалния оптатив § 330, 2, в независими изречения;

в зависимите причинни § 336, 1, следствени § 339, 1 (обаче μή при възможно действие), временни изречения § 343, 2 (обаче μή при възможно, очаквано, итеративно действие), в относителните определителни изречения за съждение § 344, 1, относителните причинни § 344, 2, и следствените изречения § 344, 3 (обаче при възможно действие μή);

при инфинитив, който отговаря на едно изявително изречение след глаголи със значение 'казвам, мисля' и под. § 349 (иначе μή), вж. по-долу т. 5;

при конюнктно и абсолютно причастие за причина § 360, 1; 361, 2 а, за време § 360, 3; 361, 2б, и за отстъпление § 360, 5; 361, 2 г.

3. μή стои в независимите изречения за неизпълнимо и изпълнимо желание § 327; 330, 1, за искане, молба, подкана § 329, 1 и 2; 330, 1, и за забрана § 329, 3; 331, 2; 354;

в независимите и зависимите делиберативни въпроси § 329, 4, 335, 2;

във втория член на зависимите разделителни въпроси § 335, 1 (обаче също така οὐ), в зависимите целни § 338, 2, следствени § 339, 1 (при възможно действие; обаче при факт οὐ), условни § 340, 1, отстъпителни § 341, временни изречения § 343, 3 (при възможно, очаквано, итеративно действие; обаче при факт οὐ), в относителните определителни изречения за желание § 344, 1, относителните следствени § 344, 3 (при възможно действие; обаче при факт οὐ), относителните условни и интеративни изречения § 344, 5;

предимно при инфинитива: при членуван § 352 и при императивен инфинитив § 354, както и в случая, указан по-долу в т. 5 (в други случаи οὐ);

* С κ според οὐκέτι.

при конюнктно и абсолютно причастие за цел § 360, 2, за условие § 360, 4; 361, 2 в, и при причастие, което стои в изречение, конструирано с μή.

4. Ако едно абстрактно съществително или субстантивирано прилагателно се отнася към действителни събития, то се отрича с οὐ (1), а ако се схваща просто като представа или пък застъпва някакво условно изречение, се отрича с μή (2).

(1) Ἔγραφε τὴν τῶν γεφυρῶν τότε δι' αὐτὸν *οὐ διάλυσιν* (Thuc.) = ἔγραφε, ὅτι οὐ διέλυσεν τὰς γεφύρας. Писал, че тогава той не разрушил мостовете. Κατὰ τὴν *οὐκ ἐξουσίαν* τῆς ἀγωνίσεως (Thuc.) = ὅτι οὐκ ἐξῆν ἀγωνίζεσθαι или διὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι ἀγωνίζεσθαι. Поради невъзможност за борба. Ἐν *οὐ καιρῷ* πάρει (Eur.). Не навреме идеш.

(2) Ὁ *μὴ ἰατρὸς* ἀνεπιστήμων ὧν ὁ ἰατρὸς ἐπιστήμων (Plato). Който не е лекар, не знае това, което знае лекарят. Ὁ *μὴ δαρεὶς ἄνθρωπος* (§ 356, 2) οὐ παιδεύεται. Небит човек не се възпитава. Ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ *μὴ μυθῶδες* αὐτῶν (*sc.* τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφέντων) ἀτερπέστερον φανεῖται (Thuc.). Отсъствието на легендарен елемент в моето съчинение, т. е. моето нелегендарно съчинение [като общо понятие] не ще се стори нещо приятно за слушане.

5. В инфинитивни конструкции, които изразяват съждение и зависят от глаголи със значение 'казвам, вярвам' и др., са възможни както οὐ (1), така и μή (2), при което οὐ просто отрича, докато μή отхвърля енергично мисълта (вж. по-горе точка 2).

(1) Αἰγινῆταί τε *οὐχ* ἥκιστα μετ' αὐτῶν ἐνῆγον τὸν πόλεμον λέγοντες οὐκ εἶναι αὐτόνομοι κατὰ τὰς σπονδάς (Thuc.). И егинците извънредно силно подстрекаваха към война с тях, като изтъкваха, че според договора не били свободни.

(2) Διὰ ταῦτα δὴ ἔγωγε καὶ ἄρτι ἔλεγον *μηδένα ἐθέλειν* ἑκόντα ἄρχειν (Plato). Затова аз току-що обясних, че никой не иска доброволно (т. е. безплатно) да управлява.

6. В изречения с εἰ и реален индикатив вместо μή може да стои οὐ.
Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' Ὀλύμπιος *οὐκ* ἐτέλεσσεν, ἔκ δὲ καὶ ὀψὲ τελεῖ (Hom.). Ако Олимпиецът (= Зевс) не е действувал веднага (т. е. не е наказал веднага), той ще действува, макар и късно. Μὴ θαυμάσῃς, εἰ πολλὰ τῶν εἰρημένων *οὐ* πρέπει σοι (Isocr.). Не се учудвай, че много от казаното не ти прилича. Ὅπως ἴδῃς, εἴ τ' ἔνδον εἴ τ' *οὐκ* ἔνδον (Soph.). За да видиш дали е в къщи, или не е.

7. При някои глаголи отрицанието οὐ (рядко μή) принадлежи логически към инфинитива, но стои при управляващия глагол, с който образува едно понятие. На български превеждаме οὐ φημι в едни случаи с 'казвам, че не', а в други — с 'отказвам да', οὐ νομίζω 'не смятам че' и 'смятам, че не'. При други глаголи и на български имаме същия начин на изказване: οὐκ ἐῶ 'не позволявам (забранявам)', οὐκ ἐθέλω и οὐκ ἀξιῶ 'не желая' и др.

Οἱ ἡγεμόνες *οὐ φασιν* εἶναι ἄλλην ὁδόν (Xen.). Водачите казват, че няма друг път. Αὐτὸς δ' *οὐκ ἔφη* ἰέναι (Xen.). Той отказал да отиде.

8. При οὐ и μή може да бъде премълчан управляващият глагол, който се подразбира (елиптични οὐ и μή).

Ἐμὲ δ' Ἄνυτος καὶ Μέλητος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δ' *οὔ* (*sc.* δύνανται) (Epict. цитат). Анит и Мелет могат да ме убият, но не и да ми

увредят. Полиник: Εἰ χρή, θανοῦμαι. Антигона: Μὴ σύ γε (*sc.* θάνῃς) (Soph.). Ако трябва, ще умра. — Недей! (т. е. да умираш).

9. Докато на български при сложните отрицания се поставя още едно отрицание, на гръцки това не е необходимо: οὐδεὶς εἶδε 'никой не видя', οὐδένα εἶδον 'никого не видях'. Наред с това и на гръцки може да се поставят няколко отрицания, обаче в този случай простото отрицание трябва да предхожда сложното и да е отделено от него с други думи (1) или пък да няма просто, а само сложни отрицания (2).

(1) Οὐκ ἔστι μητρὸς οὐδὲν ἥδιον τέκνοις (Eur.). За децата няма нищо по-сладко от майката.

(2) Οὐδενὶ οὐδαμῇ οὐδαμῶς οὐδεμίαν κοινωνίαν ἔχει (Plato). С „нищото" (т. е. с това, което не съществува) в никакъв случай, по никакъв начин не съществува никаква общност.

10. При две отрицания, от които първото е сложно, а второто — просто, се получава положителен смисъл. Този начин на изказване обаче, който се нарича *litōtes*, е рядък — обикновено в гръцки положителната мисъл се изразява по положителен начин.

Οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτείσει (Hdt.). Всеки човек, който върши неправди, ще получи наказание. Οὐδεὶς οὐκ ἔπασχέ τι (Xen.). Всеки е търпял по нещо.

11. За изразите οὐκ или οὐδείς ἐστιν ὅστις 'някой' и οὐκ или οὐδείς ἐστιν ὅστις οὐ 'никой' вж. § 302, 1.

12. След глаголи и изрази с отрицателно значение зависимото изявително изречение с ὡς (по-рядко с ὅτι) получава отрицание οὐ (1), а зависимият инфинитив — μή (2); те се превеждат или не се превеждат според това, как го изисква българската фраза.

Ако споменатите глаголи са придружени с отрицание или стоят в изречение с отрицателен смисъл, зависимият инфинитив се свързва с μὴ οὐ (3). Същото важи и за членувания инфинитив: в първия случай стои τὸ μή (4), а във втория — τὸ μὴ οὐ (5). Срв. и § 338, 4.

Такива глаголи са:

преча: κωλύω, ἀποκωλύω, διακωλύω, εἴργω, ἀπέχω, ἐμποδὼν εἰμι
избягвам, пазя се: φεύγω, εὐλαβοῦμαι, φυλάττομαι
противя се: ἀντέχω, ἐναντιοῦμαι
отричам, оспорвам: ἀρνοῦμαι, ἔξαρνός εἰμι, ἀντιλέγω
въздържам се: ἀπέχομαι
забранявам: ἀπαγορεύω (*aor.* ἀπεῖπον)
не вярвам, съмнявам се: ἀπιστέω, ἀπορέω, ἀμφισβητέω и др.

(1) Οὐν ἂν ἀρνηθεῖεν ἔνιοι, ὡς οὐκ εἰσὶ ἄνθρωποι μισθωτοί (Dem.). Някои не биха отрекли, че са наемни лица (на Филип). Οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀντέλεγον, ὡς οὐ χρεὼν τὸν ἥσσω τῷ κρατοῦντι ὑποχωρεῖν (Thuc.). И те самите нямаше да оспорят, че по-слабият трябва да отстъпва на по-силния.

(2) Ὁ φόβος τὸν νοῦν ἀπείργει μὴ λέγειν, ἃ βούλεται (Eur.). Страхът пречи на ума да казва, което иска. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἰατροὶ πάντες ἀπαγορεύουσιν τοῖς ἀσθενοῦσιν μὴ χρῆσθαι ἐλαίῳ (Plato). И затова всички лекари забраняват на болните да употребяват маслинено масло.

(3) Οὐδεὶς πώποτε ἀντεῖπε μὴ οὐ καλῶς ἔχειν τοὺς νόμους (Dem.). Никой никога не е оспорил, че законите не са добри (т. е. добри са).

Ἐπεὶ τίνα οἴει ἀπαρνήσεσθαι μὴ οὐχὶ καὶ αὐτὸν ἐπίστασθαι τὰ δίκαια καὶ ἄλλους διδάξειν (Plato). Понеже кой смяташ ти, че ще отрече, че сам той познава правото и че би могъл да учи на него и други (т. е. кой би казал, че не познава правото, справедливостта и че не би могъл да учи на него и други)?

(4) Οὗτοί εἰσιν οὓς ὁρᾶτε μόνοι ἔτι ἡμῖν ἐμποδὼν τὸ μὴ ἤδη εἶναι ἔνθα πάλαι ἐσπεύδομεν (Xen.). Тези, които виждате, единствено ни пречат да не сме вече там, където отдавна се стремим.

(5) Τὸ μὲν οὖν μὴ οὐχ ἡδέα εἶναι τὰ ἡδέα λόγος οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ (Plato). И тъй, че приятното е приятно, никоя реч не го оспорва.

13. За отрицанията μή οὐ 'вероятно не' с *coni.* и οὐ μή 'сигурно не' с *coni. (aor.)* или с *ind. fut.* в самостоятелни изречения вж. § 338, 4, забел. 3.

Междуметия

§ 371. Междуметията са звукови рефлекси за усещания — за радост, скръб, учудване, отвращение и пр. В гръцки те могат да се състоят само от вокал (ἒ, ἤ, ἰαυοῖ) или от вокал (вокали) и консонант (консонанти) (φεῦ, βᾶ, βαβαί, ἐλελεῦ). Чисто консонантни съчетания като нашето 'шш' липсват. По отношение на писането им има известно колебание: ἆ и ἅ, ἀᾶ; αἶ αἶ, αἶ αἶ и αἰαῖ и пр.; някъде има колебание между β и π: βαβαί и παπαῖ; други имат вид на звукоподражателни думи: βαβαί, παπαῖ, ὢ πόποι и др.

Докато едни междуметия могат да се употребят само при един случай, напр. φεῦ 'уви!', което изразява само скръб, други междуметия не винаги имат едно и също „значение" — то се определя от придружаващите ги обстоятелства. Така напр. ἆ може да изразява скръб, учудване, състрадание, негодуване и (в този случай се пише удвоено ἆ ἆ) дори радост; ἰώ и ἰού изразяват както скръб, така и радост: военният вик ἐλελεῦ 'ура!' се употребява и като възклицание за скръб и радост; и пр. Повечето съчетания имат съответствие в български. Така напр. възклицанията за скръб превеждаме с 'о! ах! ох! уви!', възклицанията за учудване предаваме с 'а! о!' и др. подобни; и т. н. Има случаи обаче, когато възклицанията отговарят на типични гръцки представи, какъвто е случаят напр. с εὐοί, εὐοῖ — религиозен вик на вакханките в чест на Дионис, непреводим на български.

МЕТРИКА

Общи бележки

§ 372. 1. Метриката, μετρική (т. е. τέχνη 'изкуство, наука'), е науката за стихосложението. Терминът е произведен от думата μέτρον, която има две значения — едно по-широко, което именно се е имало пред вид, в случая 'ритъм, размер, стих', и друго по-тясно, 'част от стих, която се състои от две стъпки' (§ 374).

Гръцката метрика е квантитативна, т. е. тя почива на стъпки, в които има редуване на дълги и кратки срички. Науката за квантитета на сричките се нарича прозодия (προσῳδία).

Словното ударение не играе никаква роля в гръцката метрика. Съвпадението между една акцентирана гласна в думата и даден елемент от стъпката в стиха не се нито търси, нито избягва, в противовес на стихосложението, което е изградено на принципа на редуване на ударени и неударени гласни с експираторно ударение, какъвто е случаят с българското и изобщо с модерното стихосложение.

2. Основната единица в стиха е стъпката (πούς, лат. pes), която съдържа една силна и една слаба полустъпка, наречени още силно и слабо време. Под силна полустъпка се разбира стъпка, която носи т. нар. *ictus*, т. е. повишаването на тона в стъпката. Силната полустъпка се нарича още θέσις 'поставяне' (т. е. моментът, в който танцьорите са поставяли крака си на земята; τίθημι 'поставям, турям'), а слабата ἄρσις 'вдигане' (т. е. на крака; αἴρω 'вдигам'). Употребата на тези термини обаче не е за препоръчване, защото в латински те са си разменили взаимно значението: *arsis* или *sublatio* е силната, а *thesis* или *positio* е слабата стъпка.

Прозодия

§ 373. 1. За гръцкия стих е от значение не квантитетът на гласните сам по себе си, но на сричките (§ 372, 1), тъй като фразата, респективно стихът, се третира като цялостен фонетичен комплекс, който се подчинява на същите звукови закони, както отделната дума.

Квантитетът на сричката се обуславя от две неща: 1. от квантитета на гласната и 2. от това, дали сричката е отворена, или затворена. Второто обстоятелство променя в известни случаи квантитета на гласната. Тъй като началните и вътрешните срички на думата не променят положението си във фразата, то техният квантитет не се променя (за особените случаи вж. т. 8 и 9). В крайните срички обаче той се определя от началния звук или звукове на следващата дума, т. е. една крайна сричка става по отношение на стиха вътрешна сричка.

2. Отворени и затворени срички. Отворена е всяка сричка, която завършва на гласна или дифтонг. Напр. отворени са и трите срички в ἐ-κεῖ-νο, двете срички и λέ-γω и пр.

Забележка 1. Когато една съгласна се намира между две гласни, тя принадлежи към следващата сричка (§ 7).

Затворена е всяка сричка, която завършва на съгласна: πόν-τος ὀσ-τοῦν.

Забележка 2. Когато група съгласни се намира между вокали, първият ѝ звук принадлежи към предходната, а другите звукове — към следващата сричка: πόν-τος, ἔσ-φιγ-ξα. Някои групи съгласни обаче в атически не се подчиняват на това правило и принадлежат към следващата сричка; πό-τμος, т. е. сричката πο- е отворена (§ 7).

3. Квантитет на сричките. В началните и вътрешните срички на думата

кратка е всяка отворена сричка, която съдържа кратка гласна: ὄ-φις ⏑ ⏓, πό-νος ⏑ ⏓;

дълга е всяка отворена сричка, чиято гласна е дълга (*syllaba natūrā longa*, дълга по природа): οὗτος, γνωτός — ⏓, и всяка затворена сричка, чиято гласна е дълга, γνωστός — ⏓, или кратка (*syllaba positione longa*, дълга по положение) πόστος — ⏓.

В крайните срички на думата. Дълга гласна или дифтонг в хиат (вж. т. 10) остава дълга в силно време (1), а се съкращава в слабо време (2), също и пред силен придъх (3).

(1) Μὴ ἴομεν Δαναοῖσι μαχησόμενοι περὶ νηῶν (Hom.), където μή е дълго.

(2) Ὄφρα μὴ ἄσπερμος γενεὴ καὶ ἄφαντος ὄληται (Hom.), където μή и καί са мерени като кратки.

(3) Ἄμφω ὁμῶς θυμῷ φιλέουσά τε κηδομένη τε (Hom.), където ω в ἄμφω се скандира като кратко.

4. Докато у Омир всяка сричка, чиято кратка гласна е следвана от оклузив (βδγ, πτκ, φθχ) + ликвида (λρ) или от беззвучен или аспирован оклузив (πτκ, φθχ) + назал (μν), се третира на общо основание като дълга, т. е. като затворена (вж. т. 2 и 3) (1), в атически тя се смята за кратка (2). Ако в атическата комедия и трагедия такава сричка се третира и като дълга, това е под влияние на Омировото стихосложение. Напротив, в атически медия (βδγ) + назал създават винаги дълга позиция (3).

(1) Ὣς φάτο δάκρυ χέων· τοῦ δ' ἔκλυε πότνια μήτηρ
ἡμένη ἐν βένθεσσιν ἁλὸς παρὰ πατρὶ γέροντι (Hom.),

където δᾱ́κρυ и πᾱτρί се скандират — ⏑, ἔκλυε и πότνια — ⏑ ⏑.

Забележка. Изключенията у Омир се дължат на метрични съображения, напр. Ἀφροδίτη се скандира винаги ⏑ ⏑ — ⏓, а не както е правилно — ⏑ — ⏓, понеже последното редуване не се допуска от хекзаметъра.

(2) Σὺ δ', ὦ τέκνον, πρόσθεν μὲν ἐξίκου πατρὶ
μαντεῖ' ἄγουσα πάντα, Καδμείων λάθρᾳ,
ἃ τοῦδ' ἐχρήσθη σώματος... (Soph.),

където началната сричка в τέκνον, πᾰτρί, λᾰ́θρᾳ и ἐχρήσθη се скандира като кратка.

(3) Вж. цитираните по-горе стихове (втория пример), където началната сричка в Κᾰδμείων се скандира като дълга: — — —.

5. Ако една или повече съгласни разделят последната гласна на предходната дума и първата гласна на следващата дума, разделянето на срички почива на същите принципи, както при думата (вж. т. 2) (1). Силният придъх не играе роля на съгласна (2). Ако началната ликвида или назал на една дума следва след вокален край на дума, тя се геминира и третира като гемината (вж. т. 7) (3).

(1) При една съгласна: τοῦτο φαίνεται = τοῦ-το-φαί-νε-ται, οὗτος ἔχει = hοῦ-το-σέ-χει (h = ῾). При разделянето на думи и разделянето на срички в първия пример има съвпадение, а във втория няма.

При повече съгласни: οὗτος τελεῖ = hοῦ-τοσ-τε-λεῖ, τοῦτο στέγει = τοῦ-τοσ-τέ-γει, Πέλοψ ἔγημε = Πέ-λοπ-σέ-γη-με. При разделянето на думи и разделянето на срички в първия пример има съвпадение, а в останалите два няма.

(2) ὄνος ἕπεται = ὄνο-σhέ-πε-ται, също както ὄνος ἔχεται = ὄ-νο-σέ-χε-ται.
(3) ὅσα ῥέζεσκον = hό-σαρ-ρέ-ζεσ-κον.

6. С оглед на горното се определя и квантитетът на крайната сричка. Така при οὗτος ἔχει, четено hοῦ-το-σέ-χει, има — ⏑ ⏑ — с кратко το, а при οὗτος τελεῖ, четено hοῦ-τοσ-τε-λεῖ, има — — ⏑ — с дълго τοσ, т. е. затворена сричка поради στ.

Правилото от точка 4, според което оклузив + ликвида или беззвучен или аспириван оклузив + назал в атически не правят предходната сричка на думата затворена, т. е. дълга, важи и за фразата (срв. т. 1).

Οἱ γὰρ βλέποντες τοῖς τυφλοῖς ἡγούμεθα,
οὗτος δ' ἀκολουθεῖ κἀμὲ προσβιάζεται,
καὶ τοῦτ' ἀποκρῑνόμενος τὸ παράπαν οὐδὲ γρῦ (Aristoph.).

В цитирания пример крайните срички на κἀμέ и οὐδέ са кратки, също както напр. първата сричка в τῠφλοῖς и втората сричка в ἀποκρῑνόμενος.

7. Известно е, че в началото на думата не може да стои гемината. Така напр. *sm > mh > mm > m: *smer- 'определям': μείρομαι, μοῖρα, срещу ἄ-μμορος (у Омир), където (във вътрешна сричка) μμ няма причини да се опрости. В стиха обаче началната сричка на думата става вътрешна (вж. т. 1 и 5), затова κατὰ μοῖραν се чете καταμμοῖραν и се скандира ⏑ — — —.

Също така *sr-, *sl-, *sn- (> rh- > rr- > r- и пр.): *sreu- 'тека': ῥόος, обаче ὕδατι ρρόον ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑; *slēg- 'прекратявам': λήγω, обаче ὁπότε λλήξειεν ⏑ ⏑ — — — ⏑;

*kj, *khj > σσ > σ (или ττ > τ): *kjeu- 'движа': σεύω, обаче ἐπισσεύομαι; ὅτε σσεύαιτο ⏑ — — — ⏑;

*sw > wh > ww > w > h: *swekuros 'свекър': ἑκυρός, обаче φίλε FFεκυρέ ⏑ — — ⏑ ⏑ —, *swos 'свой': ὅς, обаче πατέρι FFῷ ⏑ ⏑ — — —;

*wr > rr > r: *wreg- 'правя': ῥέζω, обаче ὅσα ρρέζεσκον ⏑ — — — — ⏑.

По аналогия по същия начин могат да бъдат третирани и думи, които никога не са имали в началото гемината, напр. ἅμα δὲ ννέφος ⏑ ⏑ — — ⏑ ⏑, където νέφος 'облак' е от *nebh-, а не от *snebh-. Омир

използува нашироко дублетните форми на λ- ∼ λλ-, μ- ∼ μμ-, ν- ∼ νν- независимо от произхода на тези звукове.

Докато в епическия стих формите с начална гемината се срещат често, атическата прозодия ги използува само при начално ῥ-: μήτε ρρῖγῶν — — — — (Aristoph.).

8. За да се избягнат в хекзаметъра редуванията ⏑ — ⏑, ⏑ ⏑ ⏑ и — ⏑ —, които са недопустими в този вид стих, епическите поети прибягват в първите два случая до удължаване (1), а в третия до съкращаване на квантитета (2), което е оправдано единствено от метрична гледна точка *(metri causā)*.

(1) У Омир μεῖλᾰνῐ 'черен' — ⏑ ⏑ срещу атич. μέλᾰνῐ ⏑ ⏑ ⏑, οὔρεᾰ 'планини' — ⏑ ⏑ срещу ὄρεᾰ ⏑ ⏑ ⏑, атич. ὄρη, ἀγορᾰάσθε — ⏑ ⏑ — ⏑ вместо ⏑ ⏑ ⏑ — ⏑, ἠνεμόεις 'ветровит' — ⏑ ⏑ — срещу атич. ἀνεμόεις ⏑ ⏑ ⏑ —.

Φίλε κασίγνητε, θάνατόν νύ τοι ὅρκι' ἔταμνον (Hom.)

— ⏑ ⏑ — — — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑

с φῖλε и κασίγνητε вместо (в началото) ⏑ ⏑ ⏑ — — ⏑ с правилните φίλε и κασίγνητε.

(2) У Омир φοινῐκόεσσα 'пурпурна' — ⏑ ⏑ — ⏑ вместо φοινικόεσσα — — ⏑ — ⏑, στᾰμίνεσσι 'подпори' ⏑ ⏑ — ⏑ вместо στᾰμῖνεσσι ⏑ — — ⏑.

Ἴκρια δὲ στήσας, ἀραρὼν θαμέσι σταμίνεσσι (Hom.)

— ⏑ ⏑ — — — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑

9. Отстраняване на хиата. Гръцкият език се е стремял винаги да отстранява т. нар. *hiatus* 'зев' (явление, при което две гласни стоят една до друга) било във вътрешността на думата, било на изречението. В поезията се използуват следните средства, повечето от които са присъщи и на прозата.

а. ν ἐφελκυστικόν § 21, 2

б. Елизия § 19, 1

в. Кразис § 19, 2

г. Ἀφαίρεσις, афереза ('отнемане, лишаване', ἀφαιρέω 'отнемам, лишавам') се нарича изпадането на началната кратка гласна, обикновено ε, по-рядко α, след дума, която завършва на дълга гласна или дифтонг и засяга обикновено аугмента, предлозите, местоименията и по-рядко някои други думи. (Вместо афереза се употребява още терминът *elisio inversa* 'обратна елизия'.) Κείνῳ 'δωκεν (= ἔδωκεν), ἢ 'πὸ μαντείας (= ἀπό), ἐγὼ 'ξ (= ἐξ), ἀξιῶ 'γὼ 'μαυτόν (= ἐγὼ ἐμαυτόν), ἤδη 'νδόν (= ἔνδον).

д. Συνίζησις, синицеза ('стягане', συνίζω 'седя заедно', συνιζάνω 'сядам заедно') се нарича произнасянето на кратка гласна, найчесто ε, + дълга гласна в думата като една сричка.

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληιάδεω Ἀχιλῆος (Hom.), където εω в Πηληιάδεω се произнася като една сричка.

В същност синицезата е само един случай от по-широко явление, при което кратките вокали ι, ε, υ преминават пред други вокали в полувокални или консонантни ι, ε, υ, т. е. j, w: πόλιος (Hom.) се скандира πόλjος ⏑ ⏑, Αἰγυπτίη (Hom.) = Αἰγυπτjη — — —, καρδίας (Aeschyl.) = καρδjας — —, αἰτέω (Pind.) = αἰτεω — —, Ἠλεκτρυώνης (Hesiod.) = Ἠλεκτρwώνης — — — —, Ἐρινύων (Eur.) = Ἐρινwων ⏑ — —.

Това явление може да засяга и изречението — в този случай то се нарича συναλοιφή 'синалойфе' ('намазване заедно, свързване', συναλείφω 'намазвам заедно, свързвам') — обикновено при μή, δή, ἤ, ἤ и др.

Ἢ οὐχ ἅλις (Hom.) = ęūkhalis — ⏑ ⏑.

Μὴ αὐτὸν ἐκεῖνον τύπτῃ δεδιώς (Aristoph.) (начало на анапестичен тетраметър) = Męaūton и пр. ⏑⏑ – ⏑⏑ – | ⏑⏑ – ⏑⏑ –.

10. Запазване на хиата има в следните случаи:

а. При дълга гласна или дифтонг в края на думата според правилото в т. 3.

б. При дифтонгите αι, ει, οι, αυ, ευ втората съставна част е била причислявана често в епоса към началния вокал на следващата дума и затова тези звукове са имали стойността на кратки. В този случай фактически не е имало хиат, защото ι и υ са били произнасяни като консонантни звукове (полувокали) *j* и *w*.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα (Hom.), произнасяно
and | ra | mo | jen | ne | pe | mu | sa.

Κλῦθί μευ ἀργυρότοξ' (Hom.), произнасяно
klū | thi | me | war | gu | ro | tox.

в. При кратки гласни, които не са били засегнати от елизията: τί, τὶ, ὅτι, ἀντί, ὁ, ὅ, τό, τά, πρό и крайните -υ и -ι (в датив) и др. н.

Ἐς τί ἔτι κτείνεσθαι ἐάσετε λαὸν Ἀχαιοῖς (Hom.).

г. Привиден хиат има при думи, които са започнали с дигама (F, FF); в епоса F се произнася, но не се пише в текста.

Ἐσθλὸν δ' οὔτε τί πω Fεῖπες Fέπος οὔτε τέλεσσας.
Νεκρὸν γὰρ ῥ' ἐρύοντα Fιδὼν μεγάθυμος Ἀγήνωρ
Πλευρά, τά Fοι κύψαντι παρ' ἀσπίδος ἐξεφαάνθη.
Αἰδοῖός τέ μοί ἐσσι, φίλε FFεκυρέ, δFεινός τε.
Ζεὺς δὲ FFὸν λέχος ἤι' Ὀλύμπιος ἀστεροπητής.
Ἀμφὶ δὲ F' ὄσσε κελαινὴ νὺξ ἐκάλυψεν.

Други думи с F: Fανάσσω царувам, Fῖφι със сила, Fοῖδα знам, Fοῖκος къща, Fοῖνος вино, Fέκαστος всеки, ἠFέ или и др. В текста се пише: εἶπες, ἔπος, ἰδών, οἱ, ἑκυρέ, δεινός, ὄν, ἀνάσσω, ἶφι, οἶδα, οἶκος, οἶνος, ἕκαστος, ἠέ.

Видове стъпки

§ 374. ⏑⏑ πυρρίχιος, pyrrichius
– ⏑ τροχαῖος, trochaeus или χορεῖος, chorēus
⏑ – ἴαμβος, iambus
– – σπονδεῖος, spondēus

⏑⏑⏑ τρίβραχυς, tribrachus
– ⏑⏑ δάκτυλος, dactylus
⏑⏑ – ἀνάπαιστος, anapaestus
⏑ – ⏑ ἀμφίβραχυς, amphibrachus
⏑ – – βακχεῖος, bacchius
– – ⏑ ἀντιβάκχειος, antibacchius, παλιμβάκχειος, palimbacchius, или ὑποβάκχειος, hypobacchius
– ⏑ – κρητικός, creticus, или ἀμφίμακρος, amphimacer
– – – μολοσσός, molossus

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ προκελευσματικός, proceleusmaticus
— ⏑ ⏑ ⏑ παίων I, paeon primus
⏑ — ⏑ ⏑ „ II, „ secundus
⏑ ⏑ — ⏑ „ III, „ tertius
⏑ ⏑ ⏑ — „ IV, „ quartus
— — ⏑ ⏑ ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος, ionicus a maiori
⏑ ⏑ — — „ ἀπ᾽ ἐλάσσονος, „ a minori
— ⏑ ⏑ — χορίαμβος choriambus
⏑ — — ⏑ ἀντίσπαστος, antispastus
— ⏑ — ⏑ διτρόχαιος, ditrochaeus, или διχόρειος, dichorēus
⏑ — ⏑ — διίαμβος, diiambus
⏑ — — — ἐπίτριτος I, epitritus primus
— ⏑ — — „ II, „ secundus
— — ⏑ — „ III, „ tertius
— — — ⏑ „ IV, „ quartus
— — — — δισπόνδειος, dispondēus

⏑ — — ⏑ — δόχμιος, dochmius

Почти всички термини са субстантивирани прилагателни, при които се подразбира πούς 'стъпка'. Първични съществителни са само ἴαμβος и δάκτυλος.

Свързването на две стъпки се нарича διποδία. Ямбичните, трохеичните и анапестичните, но не и дактиличните стихове се мерят по диподии. При тях диподията съвпада с μέτρον (вж. § 372, 1). Така напр. трохеичният тетраметър има 8 стъпки, 4 диподии или 4 μέτρα. Хекзаметърът, който е дактиличен, респективно спондеичен стих, представлява в същност хексаподия, т. е. състои се от 6 стъпки, т. е. той е триметър = 3 диподии или 3 μέτρα. В случая обаче думата μέτρον е употребена в значение на πούς. Пентаметърът пък въпреки името си (πέντε + μέτρον = πούς) е в същност също хексаподия, разделена на две триподии.

В дадените схеми на стъпките иктусът не е отбелязан, защото мени мястото си според видовете стихове. Така напр., когато в трохеичните и ямбичните стихове трохеят —́ ⏑ бъде заменен с трибрахий (дългата сричка се заменя с две кратки), последният получава *ictus* на първата кратка ⏑́ ⏑ ⏑; в този случай трибрахият се нарича трохеичен. Ако обаче ямбът ⏑ —́ бъде заменен с трибрахий, последният получава *ictus* на втората кратка ⏑ ⏑́ ⏑; това е ямбичният трибрахий. Ако трохеят се замени с анапест, последният има *ictus* на първата кратка ⏑́ ⏑ —, а ако се замени с ямб, иктусът е на последната дълга ⏑ —́. В хекзаметъра спондеят има *ictus* на първата дълга, но ако в ямбични стихове заменя ямб, има формата — —́. Дактилът в хекзаметъра е —́ ⏑ ⏑, но ако в ямбични стихове заменя ямб — ⏑́ ⏑.

Хекзаметър

§ 375. 1. Хекзаметърът, ἑξάμετρος или ἑξάμετρον, е стих, който се състои от 6 стъпки, от които първите пет са дактили —́ ⏑ ⏑, а последната трохей —́ ⏑ или спондей —́ — (1). Дактилът може да се замени частично или навсякъде със спондей, обаче обикновено се пред-

почита петата стъпка да бъде дактил (2). Когато и петата е спондей, хекзаметърът се нарича спондеичен (*versus spondiacus*, σπονδιάζων) (3).

Схема: –́ ⏕ | –́ ⏕ | –́ ⏕ | –́ ⏕ | –́ ⏕ | –́ ⏓

Хекзаметърът се употребява в епоса, а оттам и в лириката (елегията — свързан заедно с пентаметъра в елегичен дистихон; — също в буколическата поезия на Теокрит).

(1) Νοῦσον ἀ|νὰ στρατὸν | ὦρσε κα|κήν, ὀλέ|κοντο δὲ | λαοί
–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑

(2) Αὐτοκα|σίγνη|τος μεγα|θύμου | Πρωτεσι|λάου
–́ ⏑ ⏑ | –́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ –

Τῇσιν | δ' Ὧραι | μὲν λῦ|σαν καλ|λίτριχας | ἵππους
–́ – | –́ – | –́ – | –́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ –

(3) Ψυχὴν | κικλήσ|κων Πατ|ροκλῆ|ος θεί|οιο
–́ – | –́ – | –́ – | –́ – | –́ – | –́ ⏑

2. За да се създаде определено слухово-емоционално впечатление, стихът се разделя на части от ц е з у р а, τομή, *caesūra* (от τέμνω, *caedo* 'сека, режа'). Цезурата съвпада винаги с края на думата, но сече стъпката. Когато цезурата съвпада и с края на стъпката, тя се нарича д и е р е з а (διαίρεσις 'разделяне', διαιρέω 'разделям'). Цезурата и диерезата се отбелязват с две отвесни черти ||.

По-важни цезури при хекзаметъра са следните:

а. Τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον 'цезурата след третия трохей', т. е. в третата стъпка между двете кратки:

–́ – | –́ – | –́ ⏑ || ⏑.
1 2 3

Κολλη|τὸν βλήτ|ροισι || δυ|ωκαι|εικοσί | πηχυ
–́ – | –́ – | –́ ⏑ || ⏑ | –́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑

Ἔρδομεν | ἀθανά|τοισι || τε|λήεσ|σας ἑκα|τόμβας
–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ || ⏑ | –́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ –

б. Τομὴ πενθημιμερής 'цезура след петата полустъпка', т. е. в третата стъпка след силното време, като го отделя от слабото:

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ || ⏑ ⏑
1 2 | 3 4 | 5

Αὐτοκα|σίγνη|τος || μεγα|θύμου | Πρωτεσι|λάου
–́ ⏑ ⏑ | –́ – | –́ || ⏑ ⏑ | –́ – | –́ ⏑ ⏑ | –́ –

Μῆνιν Ἀ|πόλλω|νος || ἑκα|τηβελέ|ταο ἄ|νακτος
–́ ⏑ ⏑ | –́ – | –́ || ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑

в. Τομὴ ἑφθημιμερής 'цезура след седмата полустъпка', т. е. в четвъртата стъпка, като отделя силното от слабото време:

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ || ⏑ ⏑
1 2 | 3 4 | 5 6 | 7

Ἕκτωρα | δ' ἐγγύθεν | ἱστάμε|νος || ὤτ ρυνεν Ἀ|πόλλων
–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ || – –́ ⏑ ⏑ | –́ –

ʼΑλλή|λοισιν δ|δύρον|ται||οἶ |κόνδε νέ|εσθαι

–́ — | –́ ⏑ ⏑ | –́ — | –́ || — | –́ ⏑ ⏑ | –́ —

г. Τομὴ βουκολική, caesūra bucolica ʻбуколическа цезураʼ. Като допълнение на цезурите πενθημιμερής (1) и κατὰ τρίτον τροχαῖον (2) се употребява след четвъртата стъпка (дактил) и една помощна д и е р е з а (срв. точка 2), която се нарича ʻбуколическа цезураʼ, понеже е особено честа у буколическите поети (неправилно наречена цезура):

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ ||
1 2 3 4

(1) Ἔστι τοι | ἐν κλισί | ῃ || χρυ|σὸς πολὺς || ἔστι δὲ | χαλκός (Hom.)

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ || — | –́ ⏑ ⏑ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑

(2) Ἄνδρα μοι | ἔννεπε, | Μοῦσα, || πο|λύτροπον, || ὃς μάλα | πολλά (Hom.)

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ || ⏑ | –́ ⏑ ⏑ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑

д. Τομὴ τριθημιμερής ʻцезура след третата полустъпкаʼ т. е. във втората стъпка, като отделя силното от слабото време. Тази цезура се използува единствено като помощна цезура на ἑφθημιμερής, понеже последната разделя стиха на две неравни части:

–́ ⏑ ⏑ | –́ || ⏑ ⏑
1 2 3
1 2

Ἦ Αἴ|ας || ἢ | Ἰδομε|νεὺς || ἢ | δῖος Ὀ|δυσσεύς

–́ — | –́ || — | –́ ⏑ ⏑ | –́ || — | –́ ⏑ ⏑ | –́ —

Пентаметър

§ 376. Пентаметърът, πεντάμετρος, е стих, състоящ се от две части, всяка от по две и половина стъпки. И двете половини завършват винаги с края на думата и между тях се слага пауза. Всяка половина е подобна на първата част от хекзаметър с цезура πενθημιμερής, обаче спондеи са възможни само в първата половина.

Схема: –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́

Τὸν δʼ ὀλί|γος στενά|χει || καί μέγας, | ἦν τι πά|θῃ (Callin.)

–́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́

Ἔλσας, | τὸ πρῶ|τον || μιγνυμέ|νου πολέ|μου (Callin.)

–́ — | –́ — | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́

Елегичен дистихон

§ 377. Елегичният дистихон се употребява в елегията и епиграмата. Той се състои от два стиха, от които първият е хекзаметър а вторият пентаметър.

Ἀλλʼ αἰεὶ πρῶτόν σε καὶ ὕστατον ἔν τε μέσοισιν
Ἀείσω· σὺ δέ μοι κλῦθι καὶ ἐσθλὰ δίδου (Theogn.)

–́ — | –́ — | –́ ⏑ || ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑

–́ — | –́ ⏑ ⏑ | –́ || –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ | –́

Ямбичен триметър

§ 378. 1. Ямбичният триметър е най-използуваният от ямбичните стихове и се употребява от ямбографи, трагици и комици. Той се съ-

стои от шест ямба, групирани по два в три диподии или *μέτρα* (§ 374). Във всеки *μέτρον* има две силни времена, от които първото е по-силно от второто и се отбелязва с две ударения (″). Последната стъпка е *anceps,* т. е. или дълга, или кратка, както е навсякъде в гръцкото стихосложение.

Схема: ⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ ⏓´

Ἐπαργέμοι | σι θεσφάτοις | ἀμηχανῶ (Aeschyl.)
⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´

Πίθεσθε μοι, | πίθεσθε, συμ | πονήσατε (Aeschyl.)
⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ ⏑´

2. В дадената в точка 1 схема могат да се явят следните промени:

а. В първите пет стъпки (но не и в шестата) дългата сричка на ямба може да бъде заменена с две кратки, като по този начин вместо ямб се явява трибрахий ⏑ ⏑´ ⏑:

Ἀκούσαθ᾽ ὡς | μάθηθε διὰ | τέλους τὸ πᾶν (Aeschyl.)
⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ ⏑´ ⏑ | ⏑ —″ ⏑ —´

Ἐλευθεροῦ | τε πατρίδ᾽, ἐλευ | θεροῦτε δέ (Aeschyl.)
⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ ⏑″ ⏑ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ ⏑´

Πεδιονόμοις | τε κἀγορᾶς | ἐπισκόποις (Aeschyl.)
⏑ ⏑″ ⏑ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´

б. В нечетните 1, 3 и 5 стъпка кратката стъпка на ямба може да бъде заменена с дълга и по този начин вместо ямб се явява спондей (1). А тъй като първата сричка (кратката) на ямба може да бъде заменена с дълга, а втората сричка (дългата) с две кратки, то в 1 и 3 стъпка може да се яви дактил вместо ямб (2).

(1) Στέργειν, φιλαν | θρώπου δέ παύ | εσθαι τρόπου (Aeschyl.)
— —″ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —´

Ἔγνωκα τοῖσ | δε κοὐδὲν ἀντ | ειπεῖν ἔχω (Aeschyl.)
— —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —´

Ἵν᾽ οὔτε φω | νὴν οὔτε του | μορφὴν βροτῶν Aeschyl.)
⏑ —″ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —

(2) Οὐδέποτε γ᾽, οὐδ᾽ | ἦν χρῇ με πᾶν | παθεῖν κακόν (Soph.)
— ⏑″ ⏑ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ ⏑´

Καὶ Γαῖα, πολ | λῶν ὀνομάτων | μορφὴ μία (Aeschyl.)
— —″ ⏑ —´ | — ⏑″ ⏑ ⏑ —´ | — —″ ⏑ ⏑´

Οὐ καλόν· ἐῶ, | τοῦτ᾽ ἄσαφες ἐν | κοινῷ σκοπεῖν (Aeschyl.)
— ⏑″ ⏑ ⏑ ⏑´ | — ⏑″ ⏑ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —´

в. Когато кратката сричка от ямба бъде заменена с дълга и тази дълга от своя страна бъде заменена с две кратки, то вместо ямб се явява анапест. Анапестът, който се употребява рядко, се явява само в първата стъпка (1), а в другите стъпки (с изключение на последната) само твърде рядко при собствени имена (2).

(1) Ποταμοὶ πυρὸς | δάπτοντες ἀγ | ρίαις γνάθοις (Aeschyl.)
⏑ ⏑ —″ ⏑ —´ | — —″ ⏑ —´ | ⏑ —″ ⏑ —´

(2) Ὦ φιλτάτη, | τὸ ποῖον, Ἀν | τιγόνη, λέγε (Soph.)
— ⏑ ⏑ ⏑́ | ⏑ — ⏑ ⏑́ | ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑́

Τελαμών, Σαλαμὶς | δὲ πατρὶς ἡ | θρέψασά με (Eur.)
⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ ⏑́ | ⏑ — ⏑ ⏑́ | — — ⏑ ⏑́

Μάλιστα Φοί | βῳ Τειρεσίαν, | παρ' οὗ τις ἂν (Soph.)
⏑ — ⏑ ⏑́ | — — ⏑ ⏑ ⏑́ | ⏑ — ⏑ ⏑́

г. Когато в първата стъпка стои собствено име, което не се поддава на ямбичния триметър, може да се яви и обратният на ямба размер, трохеят — ⏑.

Παρθενοπαῖ | ος Ἀρκάς, ὁ δὲ | τοιόσδ' ἀνήρ (Aeschyl.)
— — ⏑ ⏑́ | ⏑ — ⏑ ⏑ ⏑́ | — — ⏑ ⏑́

д. Комическите поети използуват ямбичния триметър с много по-голяма свобода: у тях анапестът е много по-чест и може да се яви навсякъде (с изключение на последната стъпка) (1), дактилът може да се яви не само в 1 и 3, но и в 5 стъпка (2) и др. н.

(1) Ἐπίσκοπος ἤ | κω δεῦρο τῷ | κυάμῳ λαχών
⏑ — ⏑ ⏑ ⏑́ | — — ⏑ ⏑́ | ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑́

(2) Καὶ φρένα μὲν οὐκ | ἐθέλουσαν ὁμό | σαι καθ' ἱερῶν
— — ⏑ ⏑ ⏑́ | ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ ⏑́ | — — ⏑ ⏑́

3. Главната цезура е πενθημιμερής след две и половина стъпки, т. е. в третата стъпка (1), като покрай нея се употребява и ἑφθημιμερής след три и половина стъпки, т. е. в четвъртата стъпка (2).

(1) Ἐπαργέμοι | σι, || θεσφάτοις | ἀμηχανῶ (Aeschyl.)
⏑ — ⏑ ⏑́ | ⏑ || — ⏑ ⏑́ | ⏑ — ⏑ ⏑́

(2) Ξένων ἀπαι | όλημα. || κάρ | γυροστερῆ
⏑ — ⏑ ⏑́ | ⏑ — ⏑ || ⏑́ | ⏑ — ⏑ ⏑́

ЛЕТОЧИСЛЕНИЕ

§ 379. 1. Древните гърци са пресмятали времето в зависимост от някое важно събитие. Най-известно е леточислението, което започва от първите олимпийски игри, за които се е приемало, че са станали на 1 юли 776 година преди нашето леточисление. Всяка о л и м п и а д а е период от четири години, понеже игрите ставали всяка четвърта година. Докъм третия век олимпиадите не били събирани, а всяка се определяла по името на първия победител в надбягванията. Пръв силицийският историк Тимей въвел пресмятането по олимпиади от 776 година, като се броят поред. По този начин 776 година е първа година на първата олимпиада, 775 е втора година, 774 е трета година, 773 е четвъртата година на същата първа олимпиада, а 772 — първата година на втората олимпиада и т. н. Това може да се изрази така: 776=I, 1 ол.; 775=I, 2; 774=I, 3; 773=I, 4; 772=II, 1 ол. и т. н.

Превръщането на датите, изразени чрез олимпиади, в години преди нашето леточисление става, като числото на олимпиадите се намали с единица, остатъкът се умножи по четири и полученото число се извади от 776. Остатъкът показва годината. Например 55, 1 олим-

пиада се превръща по следния начин: 55—1=54. Това число се умножава по четири и дава 216 и резултатът се изважда от 776.

776—216=560 година пр. н. е.

Ако годината на олимпиадата е втора, трета или четвърта, то от последния резултат се изважда съответно 1, 2 или 3. Например 55, 2 ще бъде=560—1=559; 55, 3 ще бъде равно на 560—2=558, а 55, 4 е равно на 560—3=557 г. пр. н. е.

Изразените пък дати с години преди нашата ера се превръщат в олимпиади по следния начин: числото на годината се изважда от 776 и остатъкът се дели на четири. Полученото число се увеличава с единица и се получава търсената олимпиада. Ако при делението няма остатък, това значи, че търсената година е първата на съответната олимпиада, ако има остатък 1, 2 или 3, то съответно се явява 2, 3 или 4 година на олимпиадата. Например 560 г. пр. н. е. се пре-превръща в олимпиади, като тази година се извади от 776. Остатъкът 216 се дели на 4 и дава 54. Търсената олимпиада е 54+1=55. Ако ли пък превръщаме 558 година, ще имаме следната схема: 776—558=218; 218:4=54 и остатък 2. Следователно това дава 55 олимпиада (54+1=55), трета година.

2. Гърците са имали лунна година и месеците им имали по 29 или 30 дни. Понеже 12 лунни месеца дават само 354 дни, то се е налагало през определено число години да се вмъква един нов месец (μὴν ἐμβόλιμος). За възможното по-точно изравняване на лунната със слънчевата година са били въведени различни цикли. Най-известен е цикълът от 19 година на атинянина Медон, въведен през 432 г. пр. н. е., който съдържа 12 редовни лунни години и 7 лунни години с тринадесети месец, всичко 235 месеца (125 месеца по 30 дни и 110 месеца по 29 дни) или всичко 6940 дни. Този период е легнал след време в основата и на християнското леточисление, което го е приспособило към юлианския календар.

Годината е започвала от месец юли, обикновено от първото новолуние. Имената на месеците и на по-важните празници през тях са следните:

1. Ἑκατομβαιών=юли — август: 5—7 са ставали Олимпийските игри, Ὀλύμπια, 24—29 Παναθήναια τὸ μεγάλα — те ставали през четири години.
2. Μεταγειτνιών=август—септември.
3. Βοηδρομιών =септември — октомври: 6. Βοηδρόμια, 18—25. Ἐλευσίνια или Μυστήρια τὰ μεγάλα в Атина и Елевзин.
4. Πυανεψιών =октомври—ноември; 7. Πυανέψια и Ἐπιτάφια, 12—14 Θεσμοφόρια, 27—29. Ἀπατούρια.
5. Μαιμακτηριών=ноември—декември.
6. Ποσειδεών=декември—януари: в различни дни Διονύσια τὰ κατ' ἀγρούς или κατὰ δήμους.
7. Γαμηλιών =януари—февруари: 8—11. Λήναια, 27. Γαμήλια.
8. Ἀνθεστηριών=февруари—март: 11—13. Ἀνθεστήρια, 19—21. Μυστήρια τὰ μικρά в Атина.
9. Ἐλαφηβολιών=март—април: 8—13. Διονύσια τὰ μεγάλα.
10. Μουνυχιών =април — май: 6. Δελφίνια, 16. Μουνύχια.

11. Θαργηλιών = май—юни: 6—7. Θαργήλια, 25. Πλυντήρια.

12. Σκιροφοριών = юни—юли: 12. Σκιροφόρια.

Вмъкнатият месец бил след Ποσειδεών и се наричал Ποσειδεών ὁ δεύτερος.

3. Денят започвал със залязването на слънцето. Дните нямали имена. Всичките дни на един месец се разделят на три декади (сбор от по десет дни) — последната декада при месеците от 29 дни имала девет дни. Първият ден на месеца се наричал νουμηνία (новолуние). Дните от 2 до 10 се броели с редните числителни δευτέρα, τρίτη . . . δεκάτη с причастието ἱσταμένου или ἀρχομένου (т. е. μηνός) = втори ден на започващия месец и т. н. Дните от 11 до 19 се броели също с поредните числителни имена от първи до девети (πρώτη, δευτέρα, τρίτη и т. н.) и ἐπὶ δέκα: πρώτη ἐπὶ δέκα буквално 'първият ден след десетия'. Двадесетият ден се наричал εἰκάς. Дните от 21 до 29 (30) се броели по два начина. При първия начин се започвало от последния ден δεκάτη до δευτέρα и се прибавяло причастието φθίνοντος или παυομένου или λήγοντος (т. е. μηνός = на свършващия се месец)—δεκάτη φθίνοντος е 21 ден на месец с 30 дни, а ἐνάτη φθίνοντος е 21 ден на месец с 29 дни, δευτέρα φθίνοντος е 29 ден. Тридесетият ден се предава обикновено като ἕνη καὶ νέα (стар и нов ден), т. е. ден, при който продължава още старата луна и започва новата. По-рядко се явява и τριακάς.

Вторият начин на пресмятане дните от 21 до 29 (30) е ставал с поредните числителни от две до десет и μετ' εἰκάδα: δευτέρα μετ' εἰκάδα е 21 ден, πέμπτη μετ' εἰκάδα е 24 и т. н.

4. Леточислението на древните гърци е било твърде разнообразно. Отделните племена са имали свои системи. Изложената тук система е била в употреба в Атина и в някои други градове.

МЕРКИ И МОНЕТИ

Мерки за дължина

§ 380.

στάδιον	πλέθρα	ὀργυιαί	πήχεις	πόδες	метри
1 στάδιον	6	100	400	600	177,6
	1 πλέθρον	—	—	100	9,6
		1 ὀργυιά	—	6	1,776
			1 πῆχυς	$1^1/_2$	0,444
				1 πούς	0,296

Олимпийският стадий имал 600 стъпки от по 0,32 метра или всичко 192 метра. В Гърция бил в употреба и стадий от 164 метра. Неговата стъпка е равна също на 0,32 м, но съдържа само 500 стъпки, а не 600, както олимпийският.

Като специална мярка за пътища е била в употреба парасангата (παρασάγγης). Тя съдържала 30 стадия. Гръцката парасанга е била равна на 5,5 км, а малоазийската — на 4,5 км (нейният стадий бил

равен на 148 метра). В Анабазиса на Ксенофонт разстоянието се измерва с малоазийската парасанга.

Мерки за обем

За течности

§ 381.

μετρητής	χόες	κοτύλαι	κύαθοι	литри
1 μετρητής	12	144	864	39,39
	1 χοῦς	12	72	3,282
		1 κοτύλη	6	0,274
			1 κύαθος	0,046

Следователно един литър е равен на $3^2/_3$ κοτύλαι или на 22 κύαθοι

За сухи и твърди предмети (жито и др.)

μέδιμνος	χοίνικες	κοτύλαι	κύαθοι	литри
1 μέδιμνος	48	192	1152	52,52 литра
1 ἑκτεύς	8	32	192	8,754 „
	1 χοῖνιξ	4	24	1,094 „
		1 κοτύλη	6	0,274 „
			1 κύαθος	0,046 „

Тежести

τάλαντον	μναῖ	δραχμαί	килограми
1 τάλαντον	60	600	36
	1 στατήρ = μνᾶ	2	0,12
		1 δραχμή	0,06

Освен този атически талант в Гърция се употребявал егейският талант, който бил равен на 37 кг, а при морската търговия гърците си служели с евбейския талант, който бил равен на 26 кг.

Монети

§ 382. Първоначално стойността на монетите е зависела от тяхното тегло. Затова монетите имат същите имена, както мерките за тегло. Атическият талант като монета е имал 26 кг тежест.

τάλαντον	μναῖ	δραχμαί	ὀβολοί	зл. лева (приблизително)
1 τάλαντον	60	6000	36 000	5893,95
	1 μνᾶ	100	600	98,23
		1 δραχμή	6	0,98
			1 ὀβολός	0,16

Талантът и мината са съществували само теоретично: с тях са пресмятали, но те не са били монети, които да се намират в употреба. Монети имало обол, драхма, две драхми (δίδραχμον) и четири драхми (τετράδραχμον). Те са били сребърни. Златна монета е бил статерът (στατήρ), който тежал 8,6 грама. Златото е било от 10 до 12 пъти поскъпо от среброто. Златният статер е бил равен по стойност на персийската монета дарейка (δαρεικός): и двете монети стрували по 24 драхми, приблизително 33,50 златни лева.

СЪДЪРЖАНИЕ

Словообразуване

Езикът на Омир

Езикът на Херодот

СИНТАКСИС

Метрика

СТАРОГРЪЦКА ГРАМАТИКА

Александър Иванов Милев, проф. д-р Георги Иванов Михайлов

Художник П. Доев
Худ. редактор М. Апостолова
Техн. редактор Ив. Якимова
Коректори Йор. Маринова и Л. Ивано

Дадена за набор на 28. VII. 1965 г.
Подписана за печат на 3. X. 1966 г.
Печатни коли 22
Тираж 10,000
Издателски коли 26,18
Формат 71/100/16
(I — 1,000 + 70)
Изд. № 14575/I-4 Тем. № 444
Цена 1,54 лв.

Печатница на Българската академия на науките, София, кв. Гео Милев, ул. 36, блок 4, пор. № 189

Цена 1,54 лв.